צאינה וראינה׃

קאָממעט אונד שויעט!

איין

ערבויאונגז־ אונד אונטערהאלטונגזבוך

נוכהֶבזט פיר חיזרהַעלִיטען.

אויף פעראנלאסונג

דעז העררן ברוך ראָזענטהאַל אין בורגהאַזלאַך

פערפַאסט חוכד הערויזגעגעבען

פאָן

דוד שוויצער.

פירטה, תרכ״א.

Fürth, 1861.

Verlag von S. B. Gusdorfer.

Druck von J. Sommer.

דעז הערן לעהרע מיט פֿאָללקאָממען לאַבעט דיא זעעלע;
דעז הערן צייגניס טרייא, מאַכט אַלבערנע ווייזע;
דעז הערן פֿעראָרדנונג גערעַכטע, ערפֿרייט דאַז הערץ;
דעז הערן געבאָט לויטער, ערלייכטעט דיא אויגען.

תהלים י"ט.

נור דער איזט פֿרייא, דער זיך דעם געזעטצע אונטערווירפֿט.

פרקי אבות, פרק ו' משנה ב'.

דעז געזעטצעז איינהאַלט האַפֿטעט נור בייא דעם, דער זיינע זיננליכען טריעבע צו בעמייסטערן וויים.

תלמוד, מסכת ברכות דף ס"ג.

זאָ דירפֿטע, בוך פֿיר בוך, דאַז בוך אַללער ביכער דאַרטהון, דאַס עז אונז דעמזעלב געגעבען זייא, דאַמיט וויר אונז דאַראַן, וויא אַן איינער לייטען וועלט, פֿערזולכען, אונז דאַראַן פֿעראיררען, אויפֿקלאָרען אונד אויזבילדען מאָגען.

~~גאַמורע~~

פֿאָררעדע.

איׄם מאָנאַטע זעפּטעמבער פֿאָריגען יאַהרעז בעזוכֿטע מיך דער עהרווירדיגע גרייז, העׄרר באַרוךְ ראָזענטהאַל אויז בורגהאַולאַךְ, אונד צייגטע מיר איין קליינעז מאַנוזקריפּט מיט דעם בעדייטען, „ער האַבע דען **צאינה וראינה** אומגעאַרבייטעט אונד וואָללע איהן נון דורךְ דען דרוקק פֿעראָפֿפֿענטליכען, דאַס אַבער דער פֿערלעגער איהן נור דאַן איין פֿערלאַג נעהמען וואָללע, ווען איךְ דיא אַרבייט פֿיר גוט פֿינדען ווירדע; דאַהער ער מיךְ ערזוכֿע, זיא איינער רעפֿיזיאָן צו אונטער־ווערפֿען.“ איין בליקק אויף דיא ערזטע זייטע צייגטע מיר אינדעס שאָן, דאַס ווערער שטיל נאָךְ שפּראַכֿע געאייגנעט זייא, זיךְ דאַמיט אַן דיא אָפֿפֿענטליכקייט צו וואַגען, וואַז מיךְ פֿעראַנלאַסטע, פֿאָלגענדען טאַגז דאַז מאַנוזקריפּט צו רעמיטטירען. ענדע אָקטאָבער אַבער שטאַטטעטע מיר העׄרר ראָזענטהאַל אַבערמאַלז איינען בעזוךְ אַב אונד גינג מיךְ דרינגענד אַן, זיינע אַרבייט צו זיכֿטען אונד זיא צום דרוקקע רייף צו מאַכֿען, וועלכֿע ביטטע איךְ איהם אויז בעזאָנדערער אַכֿטונג, נאָךְ דאַצו פֿאָן העררן ז. ב. גוזדאָרפֿער, דעם פֿערלעגער, אויפֿגעמונטערט, ניכֿט לאֶנגער פֿערזאַגען קאָננטע. אַלז איךְ מיךְ יעדאָךְ מיט דעם ווערק־כֿען ערנזטליכֿער בעפֿאַסטע, איבערצייגטע איךְ מיךְ צו מיינעם בעדויערן, דאַס איךְ מיר איינע זזיפֿוואַרבייט אויפֿגעלאַדען, אינדעם מאַנכֿען האָלֿוט

אונגעאייגנעט אונד זאָגאַר אָבזצאָן, דיא דען העבראֶאישען קוועללען
ענטנאָממענען אידעען אין פֿערוואָררענער שפראַכֿע געגעבען אונד גראָס=
טענטהיילז דאַזיעניגע נור וואַר, וואַז רש"י אין זיינעם קאָממענטאַרע
ערקלאֶרט. אום מיין געגעבענעז וואָרט צו לאֶזען, מוסטע איך מיך
ענטשליעסען, פֿאָן פֿאָרן צו בעגיננען אונד איינע נייע, זעלבזטשטאֶנדיגע
אַרבייט צו ליעפֿערן, זאָללטע איין דעם דערמאַליגען צייטגעשמאַקקע צו=
זאַגענדעז ווערק ציר וועלט געפֿאֶרדערט ווערדען. דאַצו וואַלטעטע נאָך
דער שוויעריגע אומשטאַנד אָב, דאַס פֿערלעגער אונד דרוקקער אויף דיא
אַרבייט וואַרטעטען, וואֶהרענד זאָנזט אין דער ליטעראַרישען וועלט דאַז
נייזטיגע פראָדוקט יענען ענטגעגען האַררעט. וואַז פֿערמאַג אינדעם
דער מענשליכֿע וויללע ניכֿט, וועןן עז איהם אום איינע זאַכֿע ערנזט,
זיינע אַבזיכֿט איינע עדלע אונד הער צוועקק איין געמיינניטציגער איזט.
אים אונערשיטטערליכֿען פֿערטרויען אויף דעז האֶכֿזטען אַללגיטע אונד
בייאשטאַנד ענטשלאָס איך מיך דאַהער דענגאָך, אונטער דעם אַלטעהר=
ווירדיגען היזטאָריש געוואָרדענען טיטעל „צאינה וראינה" איין
ערבויאונגז= אונד אונטערהאַלטונגזבוך צונאֶכֿזט פֿיר איזראַע=
ליטען, הערויזצוגעבען, וואָבייא איך מיר צים גרונדזאַטצע מאַכֿטע, אויסער
דען נאַך מיינעם דאַפֿירהאַלטען דאַהין איינשלאַגענדען מדרשים אונד
תלמודען (ציטאַטע אויזגענאָממען) קיינען וועדער דער אַלטען נאָך דער
נייערן קאָממענטאַטאָרען אונד עקזעגעטען צו בעניטצען, אונד נור אויז
מיינעם גערדאֶכֿטניסע צו ציטירען, אונד מיינע אייגנען גערדאַנקען צו געבען.
זאָ אַנמאַסענד אונד עגאָאיזטיש בין איך אַבער קיינעזוועגז, צו דענקען,
דאַס מאַנך דאַרין ענטהאַלטענעז, פֿיעלללייכֿט אויך אַנדערוויטיג
פֿאָרקאָממענדעז. שאֶנע מיין גייזטיגעז בעזיטצטהום זייא, דעסען
אור=אידעע מיר זיינע ענטשטעהונג צו דאַנקען האַבע. גאַר מאַנכֿעז
מאָכֿטע איך אין פֿריהער יוגענד דאַ אָדער דאָרט געלעזען האַבען, דאַז
זייט לאַנגער צייט אין מיינעם גערדאֶכֿטניסע פֿעזט שלוממערטע אונד ערזט
דורך אירגענד איינע אַנרעגונג אויז זיינער לעטאַרגיע ווידער ערוואַכֿטע
אונד צור אייסערן ערשיינונג קאַם. זינד וויר דאָך איבערהויפט ניכֿט זאָ
זעהר פראָדוקטיף, אַלז פֿיעלמעהר רעפראָדוקטיף, אונד מאַנכֿעז צו
ענטדעקקען, צו ערפינדען אונ"ז וואֶהנען, וואַז וויר אין ווירקליכֿקייט

שאָן לאַנגזט פאָן אַנדערן געהאָרט אָדער זאָגזט פערנאָממען האַבען, אָהנע אונז דעסען מעהר בעוואוסט צו זיין, אונד דאַהער קיינעז פלאַגיאַטז בעשולדיגט ווערדען קאָננען. „זעלבזט אויף דעם געביעטע דער נאַטור־וויסענשאַפטען“, אייסערטע פאָר נאָך ניכט לאַנגער צייט איין האָכזט ערפאַהרענער אונד קאָמפעטענטער ריכטער*): „טריטט מאַנכער מיט איינער ענטדעקקונג אָדער ערפינדונג אויף, דערען גרונדגעדאַנקע איין אַנדערער פאָר איהם שאָן איינמאַל געאייסערט אָדער גאַר ניעדערגע־שריעבען האַטטע, דערען פערווירקליכונג אַבער איהם אויז מאַנגעל אַן דען היעצו ערפאָרדערליכען מיטטעלן אָדער דורך זאָנזטיגע העממניסע ניכט ערמאָגליכט אונד ערזט איינעם שפאָטערן צו רעאַליזירען לייכט וואורדע.“

דאַמיט אַבער דאַז בוך ניכט נור ערביאונג זאָנדערן אויך אונטערהאַל־טונג געוואָהרע, זוכטע איך אַן געאייגנעטער שטעללע ערצאָהלונגען, פאַראַבעלן, זימבאָלישע דייטונגען או"ז"וו, דיא דאַז הערץ ריהרען אונד פעסעלן, דען גייזט צו וויטערעם נאַכדענקען פעראַנלאַסען, אונד אין וועלכען מאַנכער זיין אייגענעז שיקקזאַל אונד פערהאַלטען ליעזט, צו פערוועבען. דענען איך פרייליך איין מאָדערנעז געוואַנד, איין אויז דעם אונערמעסליכען אונד מאַנניגפאַכען שפראַך־מאַטעריאַל געוועבטעז קלייד אומהינג, דאַמיט דיא פאָרם דעם גייזטע, דיא אייסערע שאַלע דעם דאַרין בעפינדליכען זאַפטיגען קערן, דיא זיכטבאַרע היללע, דער ערהאַ־בענען, אונזיכטבאַר ווירקענדען אידעע אייגערמאַסען ענטשפרעכע.

מאָכטע אויך עטוואַ דער ערזטע טהייל צו פראַגמענטאַריש ערשיינען בייא דען אַנדערען, נאַמענטליך בייא דען ביידען לעטצטען טהיילען, זוכטע איך איינען געשיכטליכען צוזאַממענהאַנג אַנצושטרעבען, שטעטז דיא מיזזיאָן ישראל'ז פאָר אויגען האַבענד, וואָצו דער פאַראַפראַזט אונד טראַנז־לאַטאָר **יונתן בן עזיאל** הייפיג בעניטצט וואַרד.

---

*) Dr. Beeg, קעניגל. באַיער. געווערבע־קאָממיססער אונד רעקטאָר אַן דער געווערבע־ אונד האַנדעלסשולע דאַהיער, אין זיינעם אים היעזיגען געווערבע־פעראיין אונטערם 3. דעצעמבער פ. י. געהאַלטענען פאָרטראַגע איבער פריזינגען אונד אויסטערטויז.

דיא זעגענזשפריכֿע בלעם'ז, דאַז שוואַנענליעד משה'ז זאָוויא דען ערזטען אונד לעצטען טהייל פֿאָן דעסען דען איזראַעליטען ערטהיילטען זעגנונגען וואָלטע איך פֿאָעטיש צו בעאַרבייטען אונד איהן פֿערזמאַס צו ברינגען, וואַז איך אַללערדינגז נור מיט שוועריגקייט טהאַט.

אום אַבער אויך דעם ערבויליכֿען אונד אונטערהאַלטענדען דאַז ניטצליכֿע אַנצופֿיגען, שאַלטעטע איך מאַנכֿעז אויז געשיכֿטע, נאַטורלעהרע אונד נאַטורגעשיכֿטע, זאָוויא דעם איזראַעליטען צו וויסען נאָטהיגע פֿעראַלטונגזרעגעלן אויז דען הייליגען געזעטצליכֿען אורקונדען (א"ח י"ד ח"מ א"הע) איין, אונד גלויבע, ניכֿט געפֿעהלט צו האַבען. —

איממערהין איזט'ז אינדעם העדר ראָזענטהאַל, דער דען אינפולז צו דיעזעם ווערקע געגעבען, וואָפֿיר איהם היער געביהרענדער דאַנק געצאָללט ווירד.

ווירד אַבער אויך דיעז ווערק זיינעם צוועקקע ענטשפרעכֿען? ווירד עז דעם נאַמען עהרע מאַכֿען, דען עז אַן זיינער שפיטצע טראָגט אונד ווירד עז וויקקליך ערבויען אונד אונטערהאַלטען? — אין פֿריהערן צייטען, אין וועלכֿען מאַן זיך גערנע פֿאָן דען זאַנפֿטען באַנדען דער רעליגיאָן ליעם אומשלאָסען האַלטען, גלויבטע וועדער מוטטער נאָך טאָכֿטער, וועדער דיא עהרווירדיגע מאַטראָנע נאָך דיא לעבענזלוזטיגע יונגפֿרויא איהרער פֿפֿליכֿט גענוגט צו האַבען, ווען זיא אַם שבת איינען שפאַציערגאַנג אָדער בעזוך געמאַכֿט האָטטען, אָהנע פֿאָרהער דאַז פענזום איבער דען יעווייליגען וואָכֿענאַבשניטט אויז דעם **צאינה וראינה** געלעזען צו האַבען, אין אונזערער דעז רעליגיאָזען געפֿיהלז אָהנעהין באַרען צייט האַט דיעזעז בוך, זיינער פֿעראַלטעטען, אונאָזטעטישען שפראַכֿע אונד זיינער אָפֿט געשמאַקקלאָזען אונד אונפּאַסענדען איינצעלנען איינשאַלטונגען וועגען, ווערטה אונד געלטונג פֿערלאָרען, אונד דער ענטגאַנג רעליגיאָזער ערבויאונגזשריפֿטען מאַג אויך מיט אורזאַכֿע זיין, דאַס דער רוהעטאַג אַנשטאַטט געהייליגט, ענטווייהעט, דעם ליידיגען מיסיגגאַנגע אָדער עטוואַ דעם לעזען שליפּפֿריגער ראָמאַנע געווידמעט ווירד, דאַס פֿערבילדונג אונד אַפֿפֿעקטאַציאָן אַנשטאַטט הערצענז- אונד גייזטעזבילדונג איבערהאַנד

נעהמען אונד אונזערע מאָרכען אונד פרויען איהרעם אייגענטליכען בע=
רופע צו פראָממען גאַטטינען אונד ערציעהערינגען ענטפערנט ווערדען.
אַבער אויך אונזערע יינגלינגע — וויא לעער אונד אונוויסענד זינד זיא
ליידער! אין רעליגיאָזער אונד רעליגיאָנזגעשיכטליכער בעציעהונג, דאַהינ=
געגען וויא אַרראָגאַנט אונד שנאָרע אַבשפרעכענד אין איהרעם אויפ=
טרעטען אונד בענעהמען, אָהנע איהרע לעערע, אָהנע איהרען מאַנגעל
איינעז זיטטליך רעליגיאָזען האַלטז — דעז פּעזטעזטען אַנקערז אין דען
מאַנכפאַכזטען, אָפּט געפאָהרליכען שטירמען דעז זאָ זעהר בעוועגטען
לעבענז — צו פיהלען; וייל עבען דאַז אין יעדער מענשענברוזט שלומ=
מערנדע געפיהל ניכט פאָן קינדהייט אַן אין איהנען אַנגערעגט אונד וואַך
גערופען ווארדע.

וירד דיעזעז ווערקכען נין דעם זאָ זעהר איבערהאַנד גענאָממענען
איבעל איינינגערמאַסען שטייערן? איזט עז געאייגענשאַפטעט, מאַנכע
זעעלע דעם גאָנצליכען מאָראַלישען פערדערבען צו ענטציעהען, זיא דעם
בעסערן צו געווינגען אונד פיר דיא שאָנהייטען דעז הייליגען אונד בעזע=
ליגענדען גלויבענז עמפפאָנגליך צו מאַכען? — דיעזעז צו ענטשיידען
מוס איך קאָמפעטענטען מאָננערן, געלעהרטען פאָם פאַך, דענען עז אום
ערהאַלטונג דער רעליגיאָן דער פאָטער צו טהון איזט, איבערלאַסען, אונד
זיא, דיעזע קאָריפאָען דער וויסענשאַפט, דיעזע קאַפאַציטאָטען אין דער
וייזהייט הייליגעם טעמפעל, דיעזע העראָען אין ישורון'ז וייט אויזגערעהנ=
טעם לאַגער ביטטע איך אום נאַכזיכטיגע קריטיק, דיעזע ביטטע איך,
מיך נאַך מיינער אַבזיכט צו בעאורטהיילען, אונד דיעזע וואַר אונד איזט
איינע ריינע אונד ערלע, אונד קאַן איך **עדי בשמים וסהדי
במרומים** היעפיר אַנרופען. האַבע איך אַבער אויך דאַ אָדער דאָרט
געפעהלט, געאיררט, זאָ רופע איך מיט איוב: **אתי תלין משוגתי**
אונד ביטטע אום זאַנפטע צורעכטוויזונג אונד בעריכטיגונג.

זאָ געהע דען הינויז, פרוכט מיינעז גייזטעז! אונד דיענע צום גענוסע,
צור לאַבונג אונד שטאָרקונג מאַנכער קראַנקען אונד ליעבענדער שטיטצע

בעריפֿענדען זעעלע, אונד האַט דוא געווירקעט אונד געהאָלפֿען הערם איינען אָרער אַנדערן, זאָ וויחזט דוא אויך צור הײלזאַמען אַרצנייא צום קראֶפֿטיגונגזמיטטעל דעם שאָן זייט יאַהרען זיעכֿענדען

פּעראַפּאַסער.

פּ״ר ט ה חיק פֿריהלינגזאָכֿהטע 5621.

דרעזוטה לו ערמאהנען, אונד איהם בייא טטאָלנער איבערהעבונג לוגורופען!
יתוש קדמך! זעלבזט דיא אונבעדייטענדע פליעגע אייזט דיר פארמַאַ=
געגאַנגען! דער טפאָטטעזטען ערטאָפפונג דעז אענטען
לַאַג זאָגאַך אונע דאָספפעלטע אַבזילט לו גרונדע, דעם פראָאאען אונד
גוטען געריילט זין לום רוהאע, לום פאַרטהייל, וירדף, דאַס ער
הערטע, דעם זינדער אונד בעזוויל אַבער לור טאַנדע, לום נאַלטהייל,
וירדף דאַס ער זינקע אונד פאַללע.
אורטפרינגליך וואורדע דעם אענטען דער גענוס דעז פלייטעז ניכט
געטטאַטטעט, אונד האַטטע ער זיך זיינע נאַהרונג אויז דער פפלאַנלענ=
וועלט לו פערטאַפפען: ערזט נאָך דער זינדפלוטה ערהיעלט ער דיא
בעפוגניס, אויך טהיערע לו ערלעגען אונד לור טפייזע לו בערייטען.
וואַז אַאַלטע וואָהל דיא אורזאַלע דיעזעז פעראָנדערטען לוטטאַנדעז גע=
וועזען זיין? — פאָר דער אויזאַרטונג דעז אענטענגעטלעלטעז אונד
פערוויזטונג דער ערדאָבערפלאַלע וואַרען דיא ערלייגניסע דעז פפלאַנ=
לענרייכעז טרעפפליך, אין פאָללקאָאאענזטער בעטאַפפענהייט, זאָ דאַס
דער אענט לייכט בעפריעדיגט וואַר אונד דעז פלייטעז ענטבעהרען
קאָננטע, יאַ זעלבזט דיא טהיערע לעבטען פריעדליך אונטער= אונד
נעבען איינאַנדער, פאָן רויב= אונד גיפטיגען בעזטיען קיינע טפור, וועס=
האַלב אויך חוה איט דער יעטליגער לייט גיפטיגען טלאַנגע זיך אָהנע
פורלט, געפאַהר לו ערליידען, איני געטפראָך איינלאַססען קאָננטע. נאַך
דער זינדפלוטה היגעגען, פאַנד וועדער אענט נאָך טהיער רייכליכע,
איהנען לוזאַגענדע נאַהרונגזאיטטעל, לעטלטערעז נאַגטע אַן דען זיך
פאָרגעפונדענען אָזערן אונד קנאָכען, זיינע נאַטור ערליטט איינע גאַנלע
אוואַנדלונג, עז וואורדע בעזאַרטיג, רויבזילטיג אונד פיינדליך אונטער
זיך אונד געגען דיא אענטען געטטיאאט, אונד דאַרום אוסטע אויך דיע=
זען געטטאַטטעט ווערדען, זיך דעז אַנפאַלז דער טהיערע לו ערוועהרען,
אונד דערען לו גראָסער אויזברייטונג אונד פעראעהרונג אין אַלער וייזע
לו פערהינדערן. איט דעם איינטריטט דעז משיח אעזזיאַניטען לייט
בב"י היגעגען וירד דיא גאַנלע נאַטור לו איהרעם פריעד=
ליכען לוטטאַנד לוריקקעהרען אונד וואָהנען וירד דער וואָלף איט דעם לאַמ=
אע. אונד דער לאָווע גלייך דעם רינדע טטראָה פערלעהרען, דער זייגלינג
וירד טפיעלען אַן דעם לאָכע דער אָטטער, אונד אַן דעז באַזיליזקען
האָהלע דער ענטוואָהנטע זיין האַנדכען לעגען, וויל זיא ניכט פער=
לעטלען אונד ניכט פערהעערען. (ישעיה 11 6 אונד 8).

צווייטעז קאַפיטעל.

א—ד פאָללענדעט וואַרען גון היאאעל אונד ערדע. גאָטט פאָללענ=

דעטע אַם זיעבענטען טאַגע זיין ווערק, דאַז ער געמאַכט האַטטע
אונד געטט רוהטע אַם זיעבענטען טאַגע, זעגנעטע אונד הייליגטע איהן. —
דיא זעלז טאָפּפונגז־ נעבזט דעם זיעבענטען רוהעטאַגע האַבען נאַך
אַנזיכט דעז אַבּאַרבאַנעל בעצוג אויף דיא ליטדויער דער וועלט, דאַ נאַך
פּזאַלם .90 .4 בייא געטט טויזענד יאַהרע איינעם טאַגע גלייך זינד.
זאָ וויא נעמליך דיא טאָפּפונג זעלז טאַגע וועהרטע אונד אַם זיעבענטען
רוהע איינטראַט, זאָ זאָלל דיא וועלט אין איהרער אויזגערעגטהייט אונד
אין איהרעם אונרוהיגען טרייבען 6 טויזענדע פאָן יאַהרען פאָרטדויערן, איז
זיעבענטען טויזענד אַבער נור זאַבבאַטה־רוהע — מעזזיאַזרייך, אויפער־
טטעהונג דער טאָדען — געלאַנגען. — אַבער אויך דיא אין דען פּער־
טיעדענען ליטאַבטניטטען זיך צוגעטראַגענען מערקווירדיגען וועלטערמייג־
ניסע זינד דען אַן דען טאָפּפונגזטאַגען הערפּאָרגעבראַכטען דינגען
פּערגלייכבאַר. וויא אַם ערזטען טאַגע ליכט אונד פיגזטערניס צור ערטיי־
נונג קאַמען, זאָ איזט דיא ליט דעז אויפענטהאַלטז אַדאַמז איס פּאַראַ־
דיעזע גַן עֵדֶן, אַלז ליכטלייט, דיא ליט זיינעז פאַללעז אונד דער פּערטטאָ־
סונג אַלז פינזטערניס אַנצוזעהען. ניכט אינדער זינד דיא
גענעראַטיאָנען, אונטער וועלכען שֵׁם אונד עֵבֶר לעבטען אונד לעהר־
הייזער צור פּערברייטונג דער געטטעזערקעננטניס
ערריכטעטען, אַלז ליכט, דאַז דען באַביצאָניטען טהורמבויא מיט דער
געגען דען וויללען דעז העכזטען געריכטעטען טפיטצע אונטערנאָממענע
געטצעכט אַלז טאַטטענזייטע צו בעטראַכטען. — אַם צווייטען טאַגע
ענטטטאַנד דיא אויזדעהנונג, אום צווישען דען אָבערן אונד דען אונטערן
וואַסעראַסטען צו אונטערטיידען. איגגלייכען טראַטען איס צווייטען יאַהר־
טויזענד דיא ערצפּעטער אברהם, יצחק אונד יעקב אויף דען טויא־
פּלאַטז, אונד לעהרטען דען ריכטיגען בעגריף פאָן געטט, דאַז וועזען
אונד דיא אונגעטטליכקייט דער היממעלזקערפער, דיא הינפעלליגקייט
אַללער אירדיטען קרעאַטורען אונד פערטייכטען דאַדורך איררטהום אונד
אַבערגלויבע. — אַם דריטטען טאַגע זאַממעלטע זיך דאַז געוועזער אַן
איינען בעטטיממטען אָרט, דאַז לאַנד וואורדע זיכטבאַר אונד מיט דעם
הערליכזטען פפלאַנצענטמוקק געציערט. עבען זאָ ערמייגנעטע זיך
איס דריטטען יאַהרטויזענדע דיא טהיילונג דעז ראָטהען מעערעז בייס
דורכגאַנגע דער איזראַעליטען נעבזט דען איבריגען אין עגיפּטען פּער־
איבטען וואונדערן, זאָ וויא דיא וואונדערבאַרע געטטליכע אָפפענבאַרונג
אַם סיני, אום דיא וועלט גייזטיג צו פּערהערליכען מיט דעם טמוקקע
טרעפליכער גלויבענזלעהרען. — גלייך וויא אַם פיערטען טאַגע זאָננע,
מאָנד אונד טטערנע אַם פירמאַממענטע ערטיענען, זאָ טטראַהלטע איס

פיערטען טויזענדע דער קורז נאך ערבויטע טעמפעל זאנאמאי׳ אונד
דער נאך דער ריקקעהר אויז דער באבילאניטען געפאנגענשאפט אויפ־
געפיהרטע אים הערראליכסטען גלאנצע. ערזטערער אייט גלייך דער זאנ־
נע, לעטצטערער אין פיעלעם יענעם נאכשטעהענד. דעם אנדע, דער
האהע פריעזטער איט זיינען שטאמעזגענאזזען, דעם לעוויטענקאהר אונד
דעם האהען ראטה דער סַנְהֶדְרִין, דען שטערנען צו אכטען.— אהנ־
ליך דעם פינפטען טאגע, אן וועלכעם דיא שאפפונג דער לעבע־
וואהנער אונד דער ערעזאונגעהייער שטאטט האטטע, זינד דיא אים פינפ־
טען יאהרטויזענדע פארגעפאלענען ועלטראייגניסע. אין איהם לייגטען זיך
ווילקיהרהערשאפט אונד בארבאריא אין דען גרעזזטען פארבען. אונגע־
הייער בעהערשטען דיא אענשהייט אונד פערפאלגטען יעדען, דער
ניכט וויא זיא דאכטע. נור לייט דער קריינליגע אים איטטעלאלטער,
ווארען רויב אונד אארד אן דער טאגעזארדנונג אונד אונטער דעם
טלייער דער רעליגיאן ווורדען דיא גרויענהאפטעזטען האנדלונגען, דיא עא־
פארענזטען גרויזאאקייטען אונד אונאענשליכע בלוטטהאטען אן דען איזרא־
ליטען פערואיבט, אונד ניכט דאז עבענבילד גאטטעז טראגענדע אענטען
זאנדערן רויבטהיערע טיענען דיא ערדע צו רעגיערען. — אם זעכזטען
שאפפונגזטאגע ענדליך טראטען לאהמע אונד ווילדע טהיערע, זא וויא
אויך דער אענט הערפאר. זא בריינטע אים זעכזטען יאהרטויזענדע
דיא ציפילזאטיאן אונד קולטור איהרע פיטטיגע אויז, טוגענד אונד זיטט־
ליכקייט נעהאען איזאער אעהר אונטער דער אענשהייט צו, דיא פירז־
טען פיהרען איין אילדעז צעפטער, דיא אאנארכען, טהיערליכען אאז
זיאבאל פיר דיא ניעדערהאלטונג דער רויבגיער אין איהרעם וואפפען
פיהרענד, בעשיטצען דיא איזראעליטען אין איהרעם רעכטע אונד בע־
האנדעלן זיא אלז איינגעבארנע זאהנע דעז לאנדעז. — זא וויא אבער
דער אענש, דאז איט פערנונפט בעגאבטע וועזען, דער לעטצטע אויז
דעז שאפפערז האנד הערפארגינג, ווירד אויך דער מָשִׁיחַ, דער רע־
פאראאטאר אונד ערלאזער דעז גאנצען אענשענגע־ טלעכטעז,
אם ענדע דער טאגע ערשיינען, אונד וויא דער זיעבענטע טאג דער
רוהע געווידאעט אייזט, זא ווירד דאז זיעבענטע יאהרטויזענד צום זאב־
באטה, נור האכהייליגען פייער בעשטיאאט, וואו דיא טאדען אויפז נייע
לעבען אונד ניא אעהר דעם ווירגענגעל פרייז געגעבען ווערדען. דער
טאד ווירד פיעלאעהר אויף איזאער פערשווינדען, אונד אבווישען ווירד
דער העדר דיא טהראנע פאן יעדעם אנגעזיכטע.“ (ישעיה 25. 8.)
(יז) אבער פאן דעם בוימע דער ערקעננטניס דעז גוטען אונד דעז
באזען זאללזט דוא ניכט עזזען, דען זאבאלד דוא דאפאן איסעזט, אוסט

דוא דעז טאָדעז שטערבען. דאַז פערבאָט דיעזער פרוכט האַטטע צום
צוועקקע, דאַס דער מענש וואָהל דאַז מיטטעלזט דער פערנונפט צו אונ־
טערשיידענדע וואַהרע אונד פאַלשע, ניכט אַבער דאַז זינגליך גוטע אונד
זינגליך בעזע ערקעננען, אין אונשולד לעבען אונד דען רייז צור זינדע
אונד זיטטליכעם פערדערבען ערפאַהרען מעגע. בייא איבערטרעטונג
דעז געבאָטליכען ווילזענז מוסטע דער טאָד ערפאָלגען, דאַמיט דער נאַ־
טורהאַפטע אויז פורכט פאָר שטראַפע אונד פערניכטונג ניכט אין זיי־
נער זינדהאַפטיגקייט פערהאַררע.

(יח) איך וויל איהם איינע געהילפין מאַכען, כְּנֶגְדּוֹ, דיא אום אָדער
אויך געגען איהן זייא. מיט דעם מאַננע דורך דיא גיטיגע פאָרזע־
הונג אין זאַנפטעז געשטעזפירליגעז וויב בעשטעערט, זאָ מיט זיא
זיינע געהילפין אונד פערמונאַכט איהם זיטע, קאָזטבאַרע פריידען; מיט
איהם אַבער דורך געשטעז מונערגרינדליכען ראַטהשלוס איינע באָזהאַפטע,
צאַנק־ אונד ראָנקזיכטיגע געשטין בעטיערען, זאָ ווירד זיא איהם געגע־
נערין אונד אין רואין דעז הייזליכען גליקקעז.

(כא) גאָטט, דער הערר, ליעס איינען טיעפען שלאַף אויף דען מענ־
שען פאַללען, דאַס ער ענטשליעף, נאַהם איינע פאָן זיינען ריפפען אונד
שלאָס פלייש אַן דערען שטעללע. גאָטט, דער הערר, בויטע דיא ריפפע
צור פרויא אונד בראַכטע זיא דעם אַדאַם. ראַבבי יהושע איס נאַמען
לוי'ז בעהויפטעט, דאַז וויב וואורדע צו דיעזעם צוועקק אויז דעז מאַננעז
ריפפע געשאַפפען, דאַמיט זיא שטעטז אונטער זיינעם שאַטטען לעבע
אונד איהם צור זייטע שטעהע אין אַנשפרוכזלאָזער צוריקקגעצאָגענהייט
אַן דעז הויזעז פריעזטערין, דען כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה
דיא עהרע דער קעניגזטאָכטער
(דעז זיטטליכען וויבעז) מיט אום איננערן דעז הויזעז צו זוכען, אָדער
ווית דיא ראַבבינער זיך מייסטערן: אֵין חָכְמַת נָשִׁים אֶלָּא בַּפֶּלֶךְ:
דער פרויען ווייזהייט לעסט זיך
נור אַם שפינגראָקקען ערווייזען. — דיא ריפפע טיינט אַבער אויך צור
הערפאָרברינגונג דעז וויבעז מעהר דען יעדער אַנדערע קערפערטהייל
געאייגנעט געוועזען צו זיין. דאַז אויגע ווירדע זיא אַללעז זעהען צו
וואָללען בעגיערינג, דער מונד פלויטערהאַפט, דאַז אָהר האָרכענד, דאַז
הערץ ניידיש, דיא האַנד נאַך אַללעם טאַזטענד, דער פוס צור לייפערין
געמאַכט האַבען. —

(כד) דער מאַן פערלאָסט פאַטער אונד מוטטער אונד האַנגט זיינעם
וויבע אַן, אויף דאַס זיא ווערדען צו איינעם פלייטע. דייטליך לייכטעט
היער דיא געטטליכע אַבזיכט הערפאָר, דאַס דיא געזינונגען דער עהע־

זייטע איבערזייכטיזאמען אונד דאַז הייזליכע גליקק דורך געגענזייטיגע
פֿערטראָגליכקייט בעגרינדעט ווערדען זאָללע. ניכט אינדער אייזט ערי
זיכטליך, דאַס דיא ערזטע טפראַכע דער וועלט דיא העבראֶאישע געוועזע
זיין איסע, וויל דאַז וואָרטשפיעל אִשָּׁה (פֿרויא) פֿאָן אִישׁ (מאַן)
אין קיינער, אויסער דיעזער טפראַכע ̇ וויעדער לו געבען ̇ אייזט, זאָ
וויא אָדָם (מענט) פֿאָן אֲדָמָה (ערדע, אַלזאָ אירדיטער) אַבטטאַממט.
(כה) ביידע ... וואַרען נאַקט אונד טאָאמטען זיך ניכט.
זיא לעבטען אין איינפֿאַלט אונד זיטטענרייניגהייט, האַטטען קיינע אַהנונג
פֿאָן לאַזטער אונד אונלוסט אונד בעזאַסען גלייך יונגען קינדערן, קיין
געפֿיהל פֿיר טאַאהאַפֿטיגקייט. —

דריטטעז קאַפּיטעל.

(ג) דיא פֿרויא ענטגעגנעטע: אַבער פֿאָן דער פֿרוכט דעז בויאמעז
אין איטטע דעז גאַרטענז טפראַך גאָטט: עזזעט ניכט דאַפֿאָן אונד בעי
ריהרט איהן ניכט. לעטלטערער לוזאַטץ, דאַ דיא בעריהרונג ניכט אונ
טערזאַגט וואָרדען, וואַר, נאַך דעם תלמוד, דער ערזטע טריטט לור
זינדע. דיא טלאַנגע שטיעס נעמליך דאַז וויב אַן דען בוים אונד בעי
רייטעטע איהר היערויף, דאַס דער טאָד זאָ ווניג אויף דען גענוס ערי
פֿאָלגען ווירדע, אַלז ער אויף דיא בעריהרונג ערפֿאָלגט וואַר. — אויז
דיעזער ערלאֶהלונג זינד אינדעס לוויא וויכטיגע לעהרען לו ציעהען, 1.
דאַס מאַן אים רעדען פֿאָרזיכטיג זיין זאָללע, וויל, וויא עז אין דען טפרי
כען הייסט, ווער פֿיעל טפריכט, פֿעהלער ניכט פֿערמיידען קאָננע; אונד
2. דאַס דער גענוס אַנכלעז דעם קורלזיכטיגען מענטען אונטאָדליך טיי
נענדען דינגעז אונבערעכענבאַרען, נאַכטהייל נאַך זיך ציעהע אונד דער
מענט דאַהער ניכט פֿערמעסען זיין דירפֿע, גאָטטעז וועגע, דיא דאַ ניכט
זינד וויא אונזערע וועגע, אייזטערן אונד דעזזען הייליאַמען געבאָטע בעי
קריטעלן לו וואָללען, וויא דיעז לײדער! הייט לו טאַגע זאָ אָפֿט גע
טיעהעט אונד גאַר אַכלכע עז פֿיר אַלבערן האַלטען, זיך דעז פֿאָם היי
ליגען געזעטלע פֿערבאָטענען שפייזגענוסע ענטהאַלטען לו זאָללען. —
אין דיעזער ערלאֶהלונג פֿאָם פֿאַללע דעז מענטען אייזט איבריגענז דעז
אונקלאַרען אונד ראָטהזעלהאַפֿטען פֿיעל ענטהאַלטען, וואַז לו דען פֿער
טיעדענזטען ערקלאֶרונגען פֿעראַנלאַסטע. האָטטע עטוואַ דער מענט,
זאָ פֿראַגט מאַן, אָהנע גענוס דער פֿערבאָטענען פֿרוכט דאַז גוטע פֿאָם
באָזען ניכט לו אונטערטיידען פֿערמאָכט אונד וואָרע זאָנאַך, טראָטץ
זיינער פֿערנונפֿט, דעם טהיערע גלייך געוועזען? — זינד, זאָ פֿראָגט
מאַן וייטער, דים דעם וויבע אויפֿערלעגטען טמערלען בייא דער געבורט

דער קינדער עטוואַ פֿאָלגע דיזער פֿערהענגטען פֿאָלגע אונד ניכט פֿיעל־מעהר אין דער נאַטור בעגרינדעט? — קאַן דיא דער שפּראַכע אונ־אַכטיגע שלאַנגע, זאָ פֿראָגט מאַן ענדליך, מיט דעם ווייבע אין ווירק־ליכקייט רעדען געוועלזעלט האַבען? — דאָן אַבאַרבאַנעל שטעללט דאַהער דיא אַנזיכט אויף, דאַס אונטער עֵץ הַדַּעַת מיינע דיא זיננליכע בע־גיערדע פֿאָרדערנדע אונד דען געשלעכטסטריעב שטייגערנ־דע פֿרוכט — גלייך דעם פֿאָלגענדען וְהָאָדָם יָדַע אַדאַם ערקאַננטע זיין ווייב — צו פֿערשטעהען אונד מיינט, דאַס דורך דיא בעפֿריעדיגונג דיעזעס אַן אונד פֿיר זיך גוטען אונד צור פֿאָרטפּפֿלאַנ־צונג דעס מענשענגעשלעכטס וואָהלטהאַטיגען טריעבעס אָהנע דען איינגע־טרעטענען פֿאַלל, יעדעס ווייב אין זיינער אונגעשוועכטען קראַפֿט נור איין אָדער צוויא קינדער אין אָנגעזעטער פֿאָללקאָממענהייט צור וועלט געבראַכט האַבען ווירדע, וועלכע, ענגעלן גלייך, געלעבט האַטטען. דורך דען גע־נוס אונד דיא אַנדורך געשטייגערטע ליידענשאַפֿט אַבער ווירדע ניכט נור דיא נאַטירליכע קראַפֿט געמינדערט, זאָנדערן אויך דיא אויסערגע־וועהנליכע פֿערמעהרונג דער מענשען ערצייגט, וואָדורך דער, אונטער דיעזען פֿעראָנדערטען צושטאַנדען וואָהלטהאַטיגע טאָד נאָטהווענדיג איינטרעטען מוסטע, דאַמיט דיא מיינען דען אַנדערן דען פּלאַטץ אויף ערדען רייאמען. — מיינע אַנדערע אַנזיכט אַבאַרבאַנעל'ס איזט, דאַס דאַס ווייב הייפֿיג דיא שלאַנגע אויף דעם בוימע אונד פֿאָן דעזען פֿרוכט געניעסען זאַה, וואָראויף דיא נאַכאַהמונגזוכט אין איהר ענטשטאַנד אונד זיא דורך איבעררעדונגזקונזט דען גאַטטען עבענפֿאַללס צור זינדע פֿער־לייטעטע. — דער אַדאַם בעטראָפֿפֿענע פֿלוך, אים שווייסע דיזעס אַנגע־זיכטעס זיין בראָד צו פֿערצעהרען, וואַר דיא נאַטירליכע פֿאָלגע דער פֿער־שטאָסונג אויס דעם פּאַראַדיעסע גַן עֵדֶן, דאַ ער דען באָדען מיט מיהע, אַנשטרענגונג אונד צווייפֿעל־האַפֿטעם ערפֿאָלג צו בע־בויען פֿערדאַמט וואַרד. —

פֿיערטעז קאַפּיטעל.

(ג) נאַך יאַנגער צייט בראַכטע קין פֿאָן דער פֿרוכט דער ערדע איין אָפּפֿער דעם הערען. דער פֿערפֿאַססער דעז בינה לעתים גלויבט, דאַס היער איין צוויעפֿאַכעז פֿערגעהען קין'ז אַנגעדייטעט זייא, דאַס ער נעמליך ערזט נאַך גערוימער צייט, נאַכדעם ער זעטטזאַם דאַפֿאָן גענאָס־זען, פֿאָן „דער פֿרוכט דער ערדע,“ ד. ה. אָהנע אויזוואַהל אונד גלייכ־זאַם נור אַבטראַגונג איינער לעסטיגען שולד אָפּפֿערטע, וועהרענד הבל פֿאָן דען ערזטלינגזפֿריכטען אונד צוואַר דיא בעזטען אונד קעסטליכזטע־

מיט פֿראָהעם דאַנקגעפֿיהלע זיין געשענק דאַררייכטע. דאַרום וואַנדטע זיך דער הערר צו הבל אונד זיינען אָפּפֿער, אַבער ניכט צו קין אונד זיינעם געשענקע. גאָטט דער הערצענסקונדיגע, זיעהעט ניכט אויף דיא דאַרגעבראַכטע גאַבע, זאָנדערן אויף דיא געפֿיהלע, דיא דען אָפּפֿערנדען דאַבייא בעזעעלען, אונד פֿינדעט וואָהלגעפֿאַללען אַן דעם גוטען אונד דאַנקבאַרען, אַבער מיסבעהאַגען אַן דעם באֶזען אונד גלייס-נערישען הייכלער.

(טו) דער הערר שפּראַך: דאַרום װער קין אומבּרינגט!!! זיעבענ-פֿעלטיג זאָלל עס געראֶכט ווערדען, אונד ער מאַכטע דעם קין איין צייכען, אויף דאַס איהן ניכט אומבּרינגע, װער איהן אַנטריפֿפֿט. װאַס דאַס צייכען אייגענטליך װאַר, װייס מאַן ניכט, מוטהמאַסליך איזט עס איין גרויען ערריגענדעס געוועזען, אונד דיא איבער איהן געגעבענע נאַכ-ריכט, דאַס ער אים לאַנד נוד — פֿאָן **נוד** בעוועגען, ערשיטטערן, זיך אויפגעהאַלטען, מיט דעם איבער איהן פֿערהאֶנגטען פֿלוכע, דאַס ער **נָע ונָד**, אונשטעט אונד פֿליכטיג זיין זאָללע, בעקרעפֿטיגט דיא אַנזיכט. דאַס דער באָדען אונטער איהם גלייכזאַם געבעבט, אונד זיין ווילדעס ברודערמאָרדערישעס אויסזעהען יעדען פֿאָן איהם פֿערשייכט האַבע, ביס ענדליך אים זיעבענטען געשלעכטע איין פֿייל זיינעס נאַכקאָממען למך, װען אויך אונפֿאָרזעצליך, זיין שוואַרצעס הערץ טאֶדטליך געטראָפֿפֿען האַטטע.

(כג) למך זאַגטע צו זיינען פֿרויען: האֶרעט מיינע שטיממע! איינען מאַן ערשלוג איך צו מ י י נ ע ר װאונדע אונד איין קינד צו מ י י נ ע ם שמערצע. דיעזע דונקלע שטעללע װירד דורך פֿאָלגענדע זאַגע ערלײ-טערט: למך זייא נאַהר בלינד געוועזען, אַבער פֿאָן זיינעם זאָהנע תובל קין געלייטעט, אויף דיא יאַגד געגאַנגען אונד האַבע אויף אַנווייזונג דעס לעטצטערן איין פֿערמיינטעס װילד ערלעגט. אין דיא נאֶהע געקאָממען, ערפֿוהר ער, דאַס ער קין טהיער זאָנדערן זיינען אַהן קין טאֶדט-ליך געטראָפֿפֿען האַבע. היעראיבער טיעף ערשיטטערט אונד פֿאָר שרעקקען אויסער זיך שלוג ער פֿערצווייפֿלונגספֿאָלל זיינע האֶנדע מיט זאָלכער װוטה אונד קראַפֿט צוזאַממען, דאַס ער זיינען יוגענדליכען פֿיה-רער אונד זאָהן טראַף אונד אויך איהן מאָרדעטע. אויפֿס אייסערסטע אויפגעבראַכט איבער דען דאָפּפּעלמאָרדער, װאָללטען זיינע פֿרויען זיך פֿאָן איהם פֿערנע צו האַלטען אונד מיידען אַללען עהעליכען אומגאַנג, װעסהאַלב ער זיא צו פֿערזאֶהנען טראַכטעטע, דאַס יאַ דיא טודערהאַפֿטע טהאַט ניכט מיט פֿאָרזאַטץ, פֿיעלמעהר צו זיינעם אייגנען טיעפֿען שמערצע ערפֿאָלגט זייא.

פינפטע קאפיטעל.

(כב) חנוך וואנדעלטע פאר גאטט אונד וואר ניכט מעהר. דען גאטט האטטע איהן צו זיך גענאממען. דיא ערקלערונג דיעזער שטעללע מוזט פערשיעדען. נאך איינינגען וואר חנוך, זין ניכט מעהר אויף ערדען, אויף דאז אירדישע געריכטעט, זאנדערן פערגייזטיגט אונד אין דאז הימלישע פערטיעפט. נאך אנדערן זאה ער, גלייך דעם פראפעטען אליהו, לעבענדיג אין דען הימעל געפאהרען אונד פלעטצליך אונזיכט־באר געווארדען.

נח.

זעכזטע קאפיטעל.

(ט) דיעזעז זינד דיא נאכקאממען נח'ז. נח וואר איין גערעכטער פאללקאממענער מאן, אין זיינען צייטען, מיט גאטט וואנדעלטע נח. דיא אויפפאללענדע צוזאממענשטעללונג דער גוטען אייגענשאפטען נח'ז מיט זיינען נאכקאממען פינדעט אים מדרש דארין איהרע ערקלערונג, דאס פראממע אונד גוטע האנדלונגען מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וויא: דען נאמען לאנגע אים אנדענקען ערהאלטענע שטיפטונגען אונד פונדירונגען וואהלטהעטיגער אנשטאלטען ווייט מעהר אלז נאכקאממען דעז מענשען, זיינע קינדער, אנגעזעהען ווערדען, דיא אפט ניכט אין דען טוגענדהאפטען פוסשטאפפען דער פעטער וואנדעלן. זא זינד דיא אורזייגענען פראדוקטע זיינעז זעלבזט, קינדער זיינעז גייסטעז, ערצייגניססע זיינער זעעלע, וואהרענד יענע, נור אין דער ארט אונד געשטאלט, ניכט אבער אים וועזען איהם אעהנליך, געוועהנליך איהרע בעזאנדערן וועגע וואנדעלן. — דער בייזאטץ: „אין זיינען צייטען" לעסט אבער צוויא ענטגעגענגעזעטצטע דייטונגען צו. נאך דער איינען וואהרע ער לעדיגליך אין זיינעם פערדערבטען אונד לאסטערהאפטען צייט־אלטער אלז טוגענדהאפט ערשיענען, אונטער איינער עדלערן געגערא־ציאן, וויא דער אברהאמ'ז אבער, ווירדע ער ניכט מוסטערגילטיג גע־וועזען זיין. נאך דער אנדערן הינגעגען דירפטען אונטער איינעם גאטט ערגעבענען געשלעכטע דיא מערקמאלע זיינעז ביעדערן קאראקטערז נאך גלענצענדער הערפארגעטרעטען זיין: זיינע גערעכטיגקייט, פראממיגקייט אונד זיין וואנדעל מיט אונד אין גאטט. דען פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים

דיא פרוכט דעז גערעכטען איזט איין (טאטטענרייכער) וייטפערצווייגטער לעבענזבוים.

(טו) פאלגענדער געשטאלט זאללזט דוא דיא ארכע מאכען: 300 על- לען לאנג, 50 ברייט אונד 30 האך. דיא דען מענשען געוואהרטע 120 יאהריגע פריזט צור בעזזערונג, האטטע נח אויף דיא אויפפיהרונג דיעזעז קאלאזזאלען געביידעז צו פערווענדען, דאמיט ער יעדעם, דער נאך דער אורזאכע דעז בויעז זיך ערקונדיגטע, דען בעשייד געבען קאננטע, דאס דיא מענשען בייא פארטגעזעטצטעם פערהארען אים פערדערבניס אונד לאזטער דיא שטראפע גאטטעז, איינע אללגעמיינע וואססערפלוטה, אויף זיך הערבייאריעפען אונד זאמיט זיך בעקעהרען מאגען. טראטץ דעם דער ארכענבויא איינע פארטוואהרענדע בוספרעדיגט פיר זיא וואר, קעהרטען זיא זיך ניכט דאראן אונד מוסטען עז פיהלען, דאס גאטט דער אללגיטיגע אויך שטרענגע גערעכטיגקייט איבע.

זיעבענטעז קאפיטעל.

(ד) אונד דער רעגען וואר 40 טאגע אונד 40 נאכטע. דיא צאהל דער 40 טאגע, ערקלארט דער תלמוד, זייען דער צייט ענטשפרעכענד, דיא דאז קינד אים מוטטערלייבע צו זיינער פארמליכען אויזבילדונג בע- דארף, יענע מענשען אבער האבען איהרער אונזיטטליכקייט אונד פיעהישער פערזונקענהייט בלוטשאנדעריזשערווייזע באזטארדע אין מענגע צייגטען.

(כא) דא פערשיעד אללעז פלייש אויף ערדען, געפליגעל, פיעה, ווילד אונד זאמטט אללעז, וואז אויף ערדען וואר, זא וויא אללע מענשען. דיא אונענדליכע ליעבע גאטטעז אפפענבארטע זיך היער אויך, וועהרענד זיין מאכטיגער ארם שטראפטע. דער מענש קאם אין דער האפפנונג צולעטצט אן דיא רייהע דער פערניכטונג, דאס ער פיעלייכט בייא דעם שרעקקליכען אנבליקקע רייע עמפפינדע אונד אומקעהרע. אללעין

רְשָׁעִים אֲפִילוּ בְּפִתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם אֵינָם חוֹזְרִים

אים לאזטער פערשטאקקטע זינדער פערמאגען זעלבזט אן דער פפארטע דער העללע ניכט זיך צו בעקעהרען.

(יא) דיא טויבע קעהרטע געגען אבענד צוריק אונד האטטע איין אליפענבלאטט אין איהרעם מונדע; אנדייטענד: בעססער דער אונטער- האלט, ווען אויך קארגליך אונד ביטטער וויא דיא אליפען, אויז דער האנד גאטטעז, אלז זיסע אונד רייכליכע נאהרונג פאן דער האנד דעז זעלבזטזיכטיגען מענשען גערייכט.

(יג) אלז נח 601 יאהרע אלט וואר, אם ערזטען מאנד, אם ערז-

טען דעז אָנדרז, וואַר דאַז וואַזזער פֿאָן דער ערדע געטראָקקנעט. בע-
רעכנעט מאַן דיא אין דער גאַנצען ערצעהלונג אויפגעפיהרטען טאַגע
פֿאָם בעגיננע ביז צום ענדע דער זינדפֿלוטה, זאָ פֿינדעט זיך, דאַס
דיעזע 365 טאַגע, דעמנאַך איין זאָננעניאַהר, דויער האַטטע אונד —
דאַ זיא אים 600. לעבענזיאַהרע נח'ז אַנפֿינג אונד אים 601 אויפ-
האָרטע — דאַס נאַך דער דאַמאַליגען צייטרעכנונג דיא יאַהרע ניכט
קירצער געוועזען זיין, אַלז זיא עז יעטצט זינד. דאַז האָהע לעבענז-
אַלטער דער מענשען יענער צייט האַטטע זיינען גרונד אין איהרער אור-
שפרינגליכען אויזדויערנדערער קראַפֿט אונד איינפֿאַכען לעבענזוויזע, זאָ
וויא אין איהרער זאָרגלאָזיגקייט פֿיר הערבייצושאַפֿפֿענדע נאַהרונגז-
מיטטעל.

(כב) זאָ לאַנגע דיא ערדע זיין ווירד, זאָלל זאַאַט אונד ערנטע, קעל-
טע אונד היטצע, זאָממער אונד ווינטער, טאַג אונד נאַכט ניכט אויפ-
הערען. אין דיעזער נאַטור אָבוואַלטענדען אַבוועכזלונג זינד
דיא פֿערשיעדענען קלימאַטע אונד פֿיער יאַהרעזצייטען בעגרינדעט, דיא
ניכט נור אויף דען איהזאַמען אַנבויא דעז באָדענז אונד דיא פֿעגעטאַ-
טיאָן זאָנדערן אויך אויף דיא געזונדהייט דער מענשען מאַכט וואָהלטהע-
טיגען, מאַכט נאַכטהייליגען איינפֿלוס איבען, אינזבעזאָנדערע איזט לעצטע-
רעז אין דען פֿריהלינגז- אונד הערבזטגלייכען בייא דען איבערגאַנגען
אויז איינער שטרענגען אין איינע מילדע יאַהרעזצייט, אָדער אומגעקעהרט
דער פֿאַלל. אויז דיעזעם גרונדע, זאָ וויא אויך וועגען עטוואַ מאַן דען
פֿאָראַנגעגאַנגענען פֿעזטטאַגען פֿעראיבטען איבערלוסטעז, ווורדען דיא
פֿאַזט- אונד בעטטאַגע שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, נאַך פֶּסַח או' סֻכּוֹת
אַנגעאָרדנעט, אום דען הערן דעז
אַללז אום אַבווענדונג פֿאָן קראַנקהייטען אַנצופֿלעהען.

ניינטעז קאַפּיטעל.

(ג) אַללעז לעבענדיגע זייא אייך צור שפייזע: וויא דאַז גרינע קרויט
געבע איך אייך אַללעז. היערדורך ווורדע דער ביזהער פֿערבאָטענע
גענוס דעז טהיערפֿלייטעז געשטאַטטעט, טהיילז וויל דאַז געוועכזעריך
ניכט מעהר וויא עהעמאַלז אַללעז אין איפּפּיגקייט אונד פֿיללע באָט אונד
דער ענטגאַנג ערזעטצט ווערדען מוסטע, טהיילז האַבען דיא מענשען,
דורך ערפֿאַהרונגען רייכער, מאַן ערקעננטניס צוגענאָממען, וועסהאַלב
איהנען איינע אויזגעדעהנטערע הערשאַפֿט איבער דיא טהיערע איינ-
געריימט ווערדען מ. ז. וו.

(יד) אונד פֿאָרט. איינען באָגען האַבע איך אין דיא וואָלקען גע-

זעטצט, דאַס ער צום צייכען דעז בונדעז צווישען איר חונד דער ערדע זייא. ווען חיך נון וואָלקען חיבער דיא ערדע פיהרע חונד דער בּאָגען זיכטבאַר ווירד, זאָ געדענקע חיך דעז בונדעז . . . חונד דאַז וואַזזער זאָלל ניכט מעהר צור זינדפלוטה ווערדען, חום אַללעז פלייש צו פערדער־בען. אַבּאַרבּאַנעל מיינט, דיא חיינזעטצונג דעז רעגענבאָגענז צום בונ־דעזצייכען זייא קיינעזוועגז חיין חיבערנאַטירליכעז זאָנדערן חיין חין דען נאַטורגעזעטצען בעגרינדעטעז וואונדער. חום נעמליך דיא זינדפלוטה פאָרצובערייטען, טטיעגען לאַנגע פאָרהער חונגעוואָהנליך נאַהרייכע דינזטע חויז אַללען טהיילען דער ערדע חין דיא אָבערע לופטרעגיאָן חונד היללטען דאַז פירמאַמענט דערגעשטאַלט חין חייגען דיכטען וואָלקענשלייער, דאַס חיין רעפלעקז דער זאָננענשטראַהלען קיים מעגליך געוועזען. נאַך דעם חויפהערען דער פלוטה יעדאָך, חונד נאַך דעם דער הערר דיא ניכטמעהר־ענטשטעהונג חיינער זאָלכען פיר חימער פערקינדעטע, ווחורדען דיא וואָלקענשיכטען דיננער, דיא לופט דורכזיכטיגער חונד דיא זאָננענשטראַהלען פעראָכטען זיך עהער צו ברעכען חונד יענע שאָנען זיעבען פאַרבען צו ערצייגען. זאָ האָטט אַבער דיעזער פראַכטפאָללע פאַרבענשמעלז חַס האַרמאָנטע ערשיינט, זינד וויר פערפפליכטעט פאָל־גענדען זעגענשפרוך חויזצוטפרעכען: **זוֹכֵר הַבְּרִית נֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ** „געלאָבט זייא דער הערר . . . דער דעז בונדעז געדענקעט, זיינעם בינד־ניזזע טרייא בלייבעט חונד זיין וואָרט האַלט." חום חונז צו ערחיננערן, ויא טרעקקליך גאָטט דיא באָזען שטראַפט, וויא ער אַבער חויך דיא ווייטערזטע ליעבע חונד גיטע חיזט.

(כח) הרן שטאַרב פאָר זיינעם פאַטער תרח חים לאַנדע זיינער געבורט, חין אור כשדים. וואַרום דעז טאָדעז הראַנ׳ז, דער יאַ חין דער הייליגען רעליגיאָנזגעשיכטע קיין מאָמענט צו בילדען שיינט, חין דער הייליגען תורה ערוואָהנונג געשיעהעט, חונד וואַז עז פיר חיינע בעוואַנדניס מיט אור כשדים האַט, פאָן ווענכעם עז ווייטער 15 .7 הייסט: חיך בין דער עוויגע, דער חיך דיך חויז אור כשדים געפיהרט האַבע," ער־נאָהלט חונז דער מדרש חין חיינער ליעבליכען זאַגע: תרח, דער פאַטער אַברהאַמז וואַר בילדהויער, חונד וויא אַללע מענשען דאַמאַליגער צייט, געטצענדיענער. אַברהאַם יעדאָך, דער דיא ניכטיגקייט חונד טאָרהייט קייט דעז געטצענדיענזטעז שאָן פריהצייטיג ערקאַננטע, זוכטע דיא מענ־שען חין חיהרעם וואַהנע חויפצוקלאָרען חונד פאָן דעם דאַזיין חיינעז חייניגען חונזיכטבאַרען גאָטטעז צו חיבערצייגען. חיינזטמאַלז קאַם וואָה־רענד דער אַבוועזענהייט תרח׳ז חיין וויב חיינע שיזזעל פאָלל דעז פיינ־

סטען מעהרערע דען גאָטצען צום אָפּפער ברינגען. אַבראַהאַם בענוטצטע דיעזען אַנלאַס, צערטריממערטע אַללע בילדער מיט אויסנאַהמע איינעס איינציגען גראָססען. אַלס נון דער פֿאַטער צוריקגעקעהרט וואַר אונד זיינע צערטרוממערטען שניטצבילדער וואַהרנאַהם, שטעללטע ער אַבראַהאַם דיעזערהאַלב צור רעדע. דיעזער ערוויעדערטע: וואַס זאָלל איך עס לייגנען, מיין פֿאַטער? וואָהרענד דוא אַבוועזענד וואַרסט, ערשיען איין ווייב מיט איינעם אָפּפערגעריכטע. דיעזעס ריעף אונטער דען געטטערן שטרייט אונד צוויסט הערפֿאָר, אינדעם יעדער זיך דיא גאַבע צוצייגנען וואָללטע. דאַ ערהאָב זיך דאַס גראָססטע בילד, צערטריממערטע מיט איינעם נאָך אַן זיינען האָנדען בעפֿינדליכען שטאָקקע אַללע זיינע נעבענבוהלער אונד פֿערצעהרטע אַללעין דאַס דאַרגעבראַכטע. „דאַס מייסט יאַ אונמעגליך! ריעף תרח ענטריסטעט, דיעזע בילדער קאָננטען וועדער עטוואַס פֿערצעהרען נאָך איבערהויפּט זיך בעוועגען! יענער היגעגען: אָ דאַס דיינע אַהנונגען דיינען וואָרטען ענטשפּרעכען אונד דוא פֿאָן דיינעם אירטהום צוריקקאַממעסט! ניכטס דעסטאָ וועניגער קלאַגטע תרח זיינען זאָהן ביים דעם קעניגע נמרוד דער פֿעראַכטונג אונד פֿערשפּאָטטונג דער געטטער אַן, דער דענזעלבען אַלס געגענבעווייס צור אַנבעטונג דעס פֿייערס אויפֿפֿאָדערטע.

אברהם וואַרום דאַס פֿייער אונד ניכט ליעבער דאַס דיעזעס בעוואָלטיגענדע וואַססער אַנבעטען?

נמרוד זאָ בעטע דיך דעם וואַססער!

אב' וואַרום ניכט דער דיעזעס טראַגענדען וואָלקע?

נמ' זאָ ביקקע דיך פֿאָר דער וואָלקע!

אב' מיסט דען דער דיא וואָלקען מיט מאַכט צערשטרייענדע ווינד ניכט אַנבעטונגסווירדיגער?

נמ' זאָ בעצייגע דיעזעם געטטליכע עהרפֿורכט!

אב' מיך דינקט דער דעם ווינדע פֿאָן אַללען זייטען ווידערשטרעבענדע מענש אַכטונגסווערטהער.

נמ' דוא טייזט מיך נור מיט אונניטצען רעדענסאַרטען היננעהאַלטען צו וואָללען. מיין פֿייער דראַהעט מיט דיר! דאַן זיעהע! אָב דיין גאָטט דיך דעם פֿלאַממענטאָדע צו ענטציעהען פֿערמאַג.— אונד ער וואורדע אין דער טהאַט אין דען ברעננענדען אָפֿען (אור פֿייער, אויך: האָהלע) געוואָרפֿען. הרן, דער צוגעגען אונד אונשליססיג וואַר, וועלכעם גאָטטע, אָב דעם אַבראַהאַם'ס אָדער דעם נימראָד'ס, ער זיינע הולדיגונג בעצייגען זאָללטע, דאַכטע: ענטקאָממט אַבראַהאַם, שליעססע איך מיך א י ה ם, וואָ ניכט, נימראָד אַן.— אונד זיעהע! גאָטט, דער אַללמעכטיגע, דער זיי-

נען שטאנדהאפטען ליעבלינג אין אללען געפאהרען טוטן געוואהרטע, ענטפיהרטע איהן אונפעהלבאהר דעם וויטהענדען עלעמענטע. — הא־ רן, דער צווייפלער, נון בעפראגט, ערקלערטע זיך אין דער ערווארטונג, דאס איהם איין גלייכעס וואונדער געשעהע, פיר אבראהאם, ווארד אין דען גלוטהאפען געשליידערט אונד שטארב אונטער קוואלען. — זאמיט טרוג תרח דיא שולד אן דעם טאדע הרן'ז.

לך לך.

צוועלפטעז קאפיטעל.

(א) דער העהר שפראך צו אבראהאם: ציעהע היכוועג אויז דיינעם לאנדע, פאן דיינער פערוואנדטשאפט, אונד אויז דיינעז פאטערז הויזע, אין דאז לאנד, דאז איך דיר צייגען ווערדע. הארט אונד שווער וואר דיעזע ערזטע פאן דען צעהן פריפונגען, דיא אבראהאם דורך גאטטעז פיגונג צו בעשטעהען האטטע, אום זיין רייכעז, פראממעז אונד גאטט ערגעבענעז הערץ צו לייטערן אונד איהן דער מענשהייט צום מוזטער, צור לייכטע אין דען טריבען טאגען דער פערפאלגונג, צום עקזעמפעל דער בעשיידענהייט אונד דער דעמוטה אין דען צייטען דעז צונעהמענדען גליקקעז אונד וואהלשטאנדעז הינצושטעללען. אין זיינעם געבורטזלאנדע וואר מעהר דען אין איינעם אנדערן טהיילע דער דאמאלז בעקאנטען ערדע אונזיטטליכקייט, אבערגלויבע אונד אבגעטטישער געטצענ־דיענזט פערברייטעט, אונד נור ער אללעין האטטע גאטט, דען אונזיכט־באהרען אונד דענכאך אללזעהענדען וואהרגענאממען, אלז איינציגען שעפפער, ערהאלטער אונד רעגיערער דער וועלט ערקאננט, אונד אללע דען פער־פיהרונגען, לאקקונגען אונד דראהונגען שטאנדהאפט געטראטצט. אללע זיינע רעדען ווידער דען אבערגלויבען אונד דאז איבערהאנד נעהמענדע פערדערבניס וואַרען פערגעבענז; דאז אונקרויט האטטע שאן צו זעהר איבערוואוכערט, אלז דאס דער באדען פיר דען פאן איהם אויזצושטרייענדען זאמען מעהר עמפפענגליכקייט געהאבט האטטע. ער פערליעס דאהער אויף גאטטעז געהייס פרייוויליג הערליכע גיטער, פערוואנדטע, פריינדע אונד בעקאננטע, יא זעלבזט דאז געליעבטע פאטערלאנד, אום אין איינעם איהם זעלבזט זאגאר דעם נאמען נאך אונבעקאננטען לאנדע, אונטער פרעמדען מענשען דיא גאטטעזלעהרע צו פערברייטען, אונד

זיח דער טוגענד, דער הערצענז= חונד גייזטעזבילדונג צוגאָנגליכער צו
אחכען. דער תלמוד פערגלייכט חיהן איט חיינער פלאַטע וואָהלריעז=
כענדען קאָזטליכען אָלז. בעפינדעט זיח זיך אַן חיינעם איט חיבליכען
גערוכען אַנגעפילטען אָרטע, זאָ פערמאָג זיח ניכט נור חיהרען וואָהל=
טהוענדען דופט ניכט צו פערברייטען, זיח פערליערט חיהן זאָגאַר אַלל=
אָהליג דורך דיח טאָדליכען חיינפליסע פאָן חויסען; אַן חיינער פאָן
פעזטיאַליסען דינזטען פרייען טטעללע היגגעגען ווירד חיהר וואָהלטהאָטיג
ווירקענדעז אַראָאַ לייכט חיבעראַלל פערטפירט.

(ב—ג) חיך וויל דיך צו חיינער גראָסען נאַטיאָן אַכען, וויל דיך
זעגנען חונד דיינען נאַאען גראָס ווערדען לאַזען; דוח זעלבזט זאָללזט
חיין זעגען זיין. חיך וויל זעגנען, דיח דיך זעגנען, ווער אַבער דיר
פלוכט, דעם ווערדע חיך פלוכען, חונד דורך דיך זאָללען אַללע געטלעכ=
טער דעז ערדרייכז געזעגנעט ווערדען. — דאַז לאַנגע הערוואַנדערן
אָהנע ציעל חונד צוועקק ברינגט חין דער רעגעל חין דרייפאַכער בע=
ציהונג נאַכטהייל: עז אַאַגעלט דיח הייםליכע בעקוועאליכקייט, חונד
דיח עהעליכע פליכט קאַן ניכט רעכטאָסיג ערפילט ווערדען; דער
פעראָגענזצוטטאַנד אוס דורך דיח פיעלען חויזגאַבען נאָטהווענדיגער=
וויזע געלאָקקערט חונד חין פאָלגע דעז צו בעטראָנקטען ווירקונגזקרייזעז
אַן דעם נום ציטוויליגען חויפענטהאַלט געוואָהלטען אָרטע דער רוף
חונד גוטע נאַאע געטאָלערט ווערדען. צור בעטוויכטיגונג דיעזער
עטוואַ ענטטטעהען קאָננענדען בעדענקען געגען דיח רייזע פערהיעס
דער הערר: חיך וויל דיך צור גראָסען נאַטיאָן אַכען,
דיין פאַאיליענלעבען זאָלל ניכט געפאָהרדעט, וואָהל אַבער געפאָרדערט
ווערדען. חיך וויל דיך זעגנען: דיין בעזיצטהום חונד דיינען
וואָהלטטאַנד פערמעהרען. חיך וויל דיינען נאַאען גראָס
זיין לאַזען: דייכען רוף אַלז טוגענדהעלדען חונד גאָטטעזאַן חויף דעם גאַנ=
צען ערדקרייז פערברייטען, יאַ, דורך דיך חונד דען פאָן דיר ענטטטע=
הענדען פאָלקזטאַאאע (פערגלייכע וייטער 22. 18) זאָללען אַללע פאָלקער
דעז ערדענרונדעז חיהרער ראָההייט חונד טהיעריטען ווילדהייט, חיהרער
פערבלענדונג חונד חירטהיאער ענטקליידעט חונד דאַפיר געזעגנעט,
איט גאָטט=ערקעננטניס חונד דער חויז חיהר פליעסענדען געאיטהס=
חונד גייזטעזפערעדלונג פערטרויט געאַאַכט ווערדען.

(ה) אַבראַם נאַהם זיין וויב שרה, זיינען ברודערזאָהן לוט, אַלל חיהר
גוט, דאַז זיח געוואָננען חונד דיח זעעלען, דיח זיח ערוואַרבען (עָשׂוּ
געטאַהען) חונד גינגען נאַך כנען לעטצטער חויזדרוקק בעוויזט,
דאַס ביידע, חונד צוואַר אברם חונטער פערזאָנען אָנגליכען, שרה

אונטער דענען ווייבליכען געטלעכטע, אויפקלערונג אונד בילדונג דורך בעלעהרונג אונד זאַנפטע אונטערווייזונג צו פערברייטען זוכטען אונד זיא ערזט צו וואַהרען מענשען, דיא איהרע איבערלעגענע קראַפטע געביהרענד צו פערווענדען פערשטעהען, מאַכטען. מיט רעכט שליעסט דאַהער דער תלמוד כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה בְּאִלּוּ עֲשָׂאוֹ

„ווער דען זאָהן איינעס אַנדערן תורה לעהרט, (איהן גייסטיג אויסבילדעט,) איזט גלייך זיינעם לייבליכען פאַטער געאַכטעט, דען, דיעזעס האָט ער בלאָס זיין לייבליכעס דאַזיין, יענעס היגעגען אונפערגענגליכעס לעבען צו דאַנקען. 10. עס ענטשטאַנד איינע גראָסע הונגערסנאָטה אים לאַנדע אונד אברם רייזטע נאַך מצרים. דיעס וואַר ווידער איינע דער האַרטען פריפונגען, וועלכען אברם אויסגעזעטצט ווארדע. קוים אין דעם לאַנדע אַנגעקאָממען, דאַס צו בערייזען גאָטט איהם בעפאַהל, מוס איין געוואַלטיגער הונגער איהן דאַזעלבסט ווידער צו פערלאַססען צווינגען, אונד אָהנע מורען אונד לאַזטערהאַפטען געדאַנקען טהאַט ער עס. פיעלייכט מאָכטען אויך דיא געטצענפריעזטער, דערען פאַלטען לעהרען ער געפעהרליך צו ווערדען אַנפינג, דאַס פאָלק געגען איהן אויפגערעגט האַבען, וועסהאַלב ער איילענד עס ווידער פערליעס.

דרייצעהנטעז קאַפיטעל.

(ב.) אברם וואַר זעהר רייך אַן העערדען, זילבער אונד גאָלד, וואַס איהן אין דען שטאַנד זעטצטע, זיינער לעהרע בעסערען איינגאַנג צו פערשאַפפען, דען חָכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה דעס אַרמען ווייזהייט ווירד פעראַכטעט.— (ג.) אונד ער גינג זיינע פאָריגען טאַגערייזען; וואָרויס דער תלמוד פאָלגערט, דאַס דער רייזענדע ניכט אונגענעטהיגער ווייזע זיינע נאַכטהערבערגע וועכזלען, זאָנדערן אין דער איהם בערייטס בעקאַננטען איינקעהר נעהמען מאָגע. — אויף דער ריקקרייזע מאָכטע ער אויך דיא לייטען בעצאַהלט האַבען, דיא ער פריהער אויס אַרמוטה ניכט בעריכטיגען קאָננטע.

(ז.) עס וואַר שטרייט צווישען דען פיעההירטען אברם'ס אונד דען פיעההירטען לוט'ס, אונד דער כנעני אונד דער פריזי וואַרען דאַמאַלס אים לאַנדע. דער שטרייטפונקט נעמליך וואַר, דאַס דיא הירטען לוט'ס איהרע העערדען אויף פרעמדעס איינענטהום צור ווידע פיהרטען, פאָרגעבענד, דאַס דאַס לאַנד דעם אברם פערהייסען, דיעזער אָבער קינדערלאָס זייא אונד זאָמיט פאָן לוט, איהרעם געביעטער, בעערבט ווערדע; דיא דיא רעדליכקייט איהרעס העררן טהיילענדען אבראַמיטישען הירטען טאַדעלטען דיעס אַלס רויב, ווייל נור יעטצט דיא כנענים נאָך דיא רעכטמעסיגען בעזיטצער וואַרען.

(יב) אברם וואָהנטע אים לאַנדע כנען, לוט אַבער שלוג זיינע צעלטע ביז געגן סדום אויף. „זאַגע איר, מיט וועם דוא געהעזט, זאָ זאַגע איך דיר, ווער דוא ביזט". לוט, דער גראָסע נייגונג צום בעזען האַטטע, וואָלטע בעגיעריג דיא געזעלשאַפט דער זאַטערהאַפטען סאָדאָמיטען אויף, וועהרענד אברם פערנער אין איינעם לאַנדע בליעב, וואָ נאָך ניכט אַללע זיטטליכען געפיהלע ערשטאָרבען וואַרען.

(יד.) דער הערר שפּראַך צו אברם, נאַכדעם לוט פאָן איהם געשיעדען וואַר. וועהרענד דעז פערהייניגטען צוזאַממענלעבענז מיט דעם רוזשאָזען וואַר ער עבען דער געטטליכען אָפּפענבאַרונג ניכט ווירדיג.

פינפצעהנטעז קאַפּיטעל.

(ו.) ער פערטרויטע דעם העררן, אונד ער רעכנעטע עז איהם צור טוגענד. דיעזע איטטהיילונג לעסט צווייערליי ערקלערונגען צו: 1. גאָטט רעכנעטע דעם אברם זיין אונבעדינגטעז פערטרויען צור טוגענד; 2 אברם בעטראַכטעטע דען איהם — אין דען פאָרגעהענדען פערזען — פערהייסענען קינדערזעגען אַלז אויטעראָרדענטליכע געטטליכע גנאַדע.

(ח) ער שפּראַך: „וואָדורך ווערדע איך פערזיכערט, דאַס איך עז בעזיטצען ווערדע?" — ניכט דאַס ער אין דעז העררן וואָרט צווייפעל זעטצטע, זאָנדערן דיא פראַגע וואַר: דורך וועלכע פערדיענזטליכע ווערקע ווירד דער בעזיטץ דעז לאַנדעז איינען קינדערן געזיכערט בלייבען? אונד דיא אַנטוואָרט וואַר: דורך דען אָפּפערקולטוז, דעזזען בעלונג אויף דיא פיער וועלטרייכע נעבזט דער ענדליכען הערשאַפט דעז רעכטז אונד דער בעפרייאונג ישראל'ז פאָם גרויזאַמען דרוקקע אַנגעדייטעט איזט. (יג) וויסען זאָללזט דוא, דאַס דיין זאַמע פרעמדלינג זיין ווירד, אין איינעם לאַנדע דאַז ניכט איהנען געהאָרט, מאַן ווירד זיא דיענזטבאַר מאַכען אונד פייניגען 400 יאַהרע. נאַך איינער פאָן רש"י צו שמות 12 40 אויפגעשטעללטען בערעכנונג האַטטען דיא איזראַעליטען אים גאַנצען נור 210 יאַהרע, — נאַך דעם נאַהענטווערטה דעז פאָן יעקב אַהנונגזוויזע זיינען זאָהנען צוגערופענען וואָרטעז רדו געהעטט היטאַב! — אין אַעגיפּטישער קנעכטשאַפט געשמאַכטעט, וועהרענד דער פאָן דער פאָרזעהונג איבער דיא נאַכקאָממען אברהם'ז פערהאָנגטע 400 יאָהריגע דרוקק בערייטז מיט דער געבורט יצחק'ז בעגאָננען האַבע, דאַ פאָן דיעזעם צייטפּונקטע אַן זעלבזט דיא ערצפּאַטער שטעטז אויז איינעם אין דאַז אַנדערע לאַנד פליגערן אוסטען אונד ניא איינען פעזטען וואָהנזיטץ האַטטען. נאַך איינער אַנדערן תלמודישען בעהויפּטונג וואָרע אין פאָלגע דער אויסעראָרדענטליך גרויזאַמען אונד טיראַנישען בעדריקקונג, דיא אורשפּרינגליך פעזטגעזעטצטע שטראַפצייט געקירצט וואָרדען, אונד צוואַר

נאך דעם בוכע זוהר — דעמהאלב וויל דער גראסטע טהייל דער ישראלים דען לאטערן אונד גרייעל דער מצרים, יא זאגאר דערען חבטיינליכען איגטעגטעופפער פארדערנדעם טה יערדיעגזטע איט גלייכעם אייפער אונד אנהאנגליכקייט וויא איהרע בעדריקער ערגעבען וואַרען, זא דאס זיא (מ״ט שַׁעֲרֵי טוּמְאָה) 49 פפארטען דער ענטזיטלונג אונד הערהאב־ ווירדיגונג דעז אענטליכען זעעלענ־ אדעל דורך בעפריעדיגונג פיעהיטער טריעבע אונד טהיעריטער ליידענ־ שאפטען גלייזאם שאן איבערטריטען האטטען, אונד עז נור איינער קורצען צייט בעדורפטע, אום אויך דיא לעטצטע שטופע צו ערקלימען אונד פאן דען באנדען דער האלעגייזטער זא אוטשטריקט צו ווערדען, דאס איינע אומקעהר ניכט מעהר מעגליך געוועזען זיין ווירדע. דאמיט נון דיא דעם ערזטען שטאמפאטער געווארדענע געטטליכע פערהייסונג דער ער לאזונג זיינער קינדער ניכט אונערפילט בלייבע, ליעס גאטט, דער טרעגגע גערעכטיגקייט איט אונענדליכער פאטער ליעבע פאאַרענדע וועלטבעהעררטער, דיא פערטארפונג דעז דרוקקעז קוֹשִׁי הַשִּׁעְבּוּד צו, בעטלייניגטע האבער דיא בעפרייאונג פאר דעם מייטריטט געגנליכער פערדערבניס אונד אונווירדיגקייט.

(טו.) דוא האבער ווירזט אין פריעדען צו דייגען פאטערן קאמאען. היערוי פאלגט, דאס אברם׳ז פאטער, צו וועלכעם פריעדליך צו געלאנגען איהם פערהייסען וואַרד, פאר זיינעם טאדע נאך זיינען אירררואהן אייפ־ געזעהען, צו דעם אייניג־ אייגליגען זיך בעקעהרט האבע אונד דאהער דעז עוויגען פארארדיעזעזלעבענז טהיילהאפטיג ווורדע.

זעכצעהנטעז קאפיטעל.

(ג.) שרה גאב דיא הגר איהרעם אאנגע צור פרויא. זיא גלויבטע, דורך דאז ניעדערהאלטען איהרער ליעבע, דורך בעלאהאונג דעז געפיהלז דער איפערזוכט אונד דורך אונגעוואהנליכע דעאוטה דאז ערבאראען גאטטעז צו ערערגען אונד איט קינדערזעגען בעדאכט צו ווערדען.

(ד.) אלז הגר זאה, דאס זיא טוואנגער זייא, ווורדע איהרע געביע־ טערין גערינגע אין איהרען אויגען. זיא וואהנטע נאאליך, דאס דיא איננערע דענקווייזע שרה׳ז איהרען הייכערליך פראמאטייגעדען האנדלונגען ניכט ענטשפרעכען איסטע.

(ה.) שרה זאגטע: איינע קראנקונג ריהרט פאן דיר הער, וייל דוא איך אין דייגען געבעטען אום נאכקאאמען — טו: ב. — ניכט איט איינגעשלאסען האזט.

(ו.) אברם שפראך: זיעהע דיינע אאגד איזט אין דייגער האנד טהוע איהר, וואז אין דייגען אויגען גוט איזט. אונד שרה פייניגטע זיא, דאס

זיא ענטפלָאהה. איינער מֵנזיכט נאַך, האַבע אברם נור דאַז לו טהון געשטאַטטעט, וואַז זיא זעלבזט אַלז גוט ערקאַננטע; נאַך איינער אַנדערן ערקלֶערונג, זייא הגר מיט צוטטיאווגג אברם'ז געקוועֶלט וואָרדען, וואַז זיינע איינגנען קינדער שפעֶטער ביסען מוסטען, דען בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד מוֹדְדִין לוֹ געטטע[ ]איסט דעם מענשען מיט דעמזעלבען מאַאסע, מיט וועלכעם דיעזער צו מעסען פפלעגט.

(יז.) אברם אַבער וואַר 86 יאַהרע אַלט, אַלז איהם ישמעאל געבאָרען וואַרד. איין ער אַבער 99 זעבענציאַהרע לאֶהלטע, אַלז ער ישמעאל בעשניטט, מוסטע זעטלטערער נור נייט זיינער בעשניידונג איין אַלטער פאָן 13 יאַהרען עררייכט האַבען. זייכט קאָננטע דעמנאַך דער קראֶפטיגע קנאַבע זיך דעם גרייזען פאַטער ווידערזעטצען אונד דער טאערלהאַפטען אָפערהאַנדלונג זיך ענטציעהען, טהאַט עז יעדאָך ניכט; וואַז איהם דיא תורה צום פערדיענזט אַנרעכנעט.

זיעבענצעהנטעז קאַפיטעל.

(טו.) גאָטט שפראַך צו אברם: דיינע פרויא שָׂרָי זאָללזט דוא ניכט פערנער שרי נעננען, זאָנדערן שרה זאָלל איהר נאַמע זיין. דייטליך איזט היערויז זאָ וויא אויז דער אומאֶנדערונג דעז אַבְרָם אין אַבְרָהָם צו ערזעהען, וויא געטויא דיא היילגע שריפט עז זעלבזט מיט דען אייגעננאַמען ניאמט, וואַז געוויס ניכט אַבזיכטלאָז געשיעהעט. שָׂרָה „פירזטין" דריקקט מעהר דיא אַללגעמיינע רעגענטין ד. ה. שטאַמ־ אוטטער דער אַן דען איינציגען גאָטט גלויבענדען פאֶלקער. אויז, זאָ וויא אברהם דורך דיא אַננאַהמע איינעז אַנדערן, ווען אויך נור פעראֶנדערטען נאַמענז, צום שטאַממפאַטער איינער מענגע נאַטיאָנען ערקלֶערט ווורדע. נאַך אַנזיכט דעז מדרש זייא דער דיא צאַהל 10 רעפראֶזענטירענדע בוכשטאַבע י אין צווייא דיא צאַהל 5 בעצייכנענדען ה געטהיילט, פאָן וועלכעם דאַז איינע דעם נאַמען דעז ערצפאַטערז אונד דאַז אַנדערע דעם דער שטאַממוטטער בייאגעפיגט וואָרדען. דאַז, וויא זאֶמטליכע בוכשטאַבען, איין גייזטיגעז קאֶרפערליך דאַרשטעללענדע י היננעגען ווורדע דעם יינגער משה'ז אַלז צוזאַטץ צו זיינעם נאַמען יְהוֹשֻׁעַ שטאַטט הוֹשֵׁעַ, בייאגעגעבען. אַנגעדייטעט איזט דיעזעז אויך אין דעם אַללענטהאַלבען אין דער שריפט פאָרקאָממענדען בִּן נוּן, זאָהן נון'ז, אינדעם דער אויז דרייא פונקטען בעשטע־ הענדע פאָקאַל סגול אין צווייא זייטע אויפגעלאֶזט אונד דאַז י מיטטעלזט צווייער פונקטע שְׁוָא האֶרבאַר געמאַכט ווורדע.

(יט.) דיינע פֿרויא שרה ווירד דיר איינען זאָהן געבאָרען, דען דוא יצחק נעננען זאָללסט. דיעזער נאַמע האַט מעהרפֿאַכע בעדייטונגען: דיא איינינגע פֿריידע אברהם'ס איבער דען בעזיטץ איינעס פֿאָן גאָטט געזעגנעטען זאָהנעס, וויא ער זיך זעלבער אייסערטע: „ווער עס הערט, ווירד זיך מיט מיר פֿרייען, יִצְחָק לִי; דאַס טפאָטטיטע, אונגלויבע אויזדריקקענדע לאַכען שרה'ס: וויא עס פֿאָן איהר הייסט: וַתִּצְחַק „שרה לאַכטע:“ פֿערנער דער בוכשטאַבע י, נעהן, אויף דיא 10 פראָבען, דיא אברהם צו בעשטעהען האַטטע; דאַס צ ניינציג, אויף דיא 90 לעבענסיאַהרע, דיא שרה בייא דער געבורט איהרעס ליעבלינגס בערייטס צוריקקגעלעגט האַטטע, דאַס ח, אַכט, דען אַכטען טאַג, אַן וועלכעם דיא בעשניידונג פֿאָן יצחק פֿאָללצאָגען ווארדע, אונד דאַס ק, הונדערט, דיא 100 יאַהרע, דיא אברהם צעהלטע, אַן איהם פֿאַטערפֿריידע צו טהייל ווארדע.

ויּרא.

אַכטצעהנטעס קאַפּיטעל.

(א.) דער העררר ערשיען איהם אים האַינע דעס ממרה. דיעזע אויזצייכנונג ווארדע דאַרום דעם ממרה צו טהייל, וויייל ער אַלס פֿריינד אברהם'ס דיעזעם דיא בעשניידונג אַנריעטה. ניכט דאַס אברהם דעס בעפֿעהל גאָטטעס צו פֿאָללציעהען צווידערטע; אַבער ער וואַר אונשלוסיג, אָב ער דען בעשניידונגסאַקט אין פערזאָן פֿאָרנעהמען אָדער פֿאָן איינעם אַנדערן אַן זיך פֿאָללציעהען לאַסען זאָלל; וואַס אינזבעזאָנדערע בייא דער טאערלהאַפֿטערען פְּרִיעָה (ריטצען) געאייגנעטער וואָרע. ממרה, דאַרום בעפֿראַגט, ריעטה איהם אַבער, ליעבער לעטצטערע צו אונטערלאַסען אונד דיא פֿונקטיאָן זעלבסט פֿאָרצונעהמען, דאַ דער בעפֿעהל גאָטטעס ואתה את בריתי תשמור, „דוא זעלבסט זאָללסט איינען בונד בעאָבאַכטען“, דיעזעס געוויס איינע. — דאַזעלבסט: ער זאַס אַם אייננגאַנג זיינעס צעלטעס אַן דער טאַג זעהר הייס וואַר. זיינע אַבזיכט וואַר נאַך רייזענדען צו שפּעהען, אום זיא גאַסטפֿריינדליך צו בעווירטהען אונד איהרע געדאַנקען אויף דען שפּענדער אַללער גוטען גאַבען צו לענקען. דאָך דיא צו גראָסע היטצע אַכטע דאַס רייזען לעסטיג. אום יעדאָך זיינע זעהנזוכט צו בעפֿריעדיגען, ליעס דער העררר ענגעל אין מענשליכער געשטאַלט ערשיינען. איהרער דרייא וואַרען דעסהאַלב, דאַמיט דער

איינע אברהם הייזע אונד שרה דיא פראהע קונדע פאן דער געבורט איינעז זאהנעז ברינגע. דער צווייטע סדום אונד עמורה צערשטערטע אונד דער דריטטע לוט רעטטע.

(ה.) איך וויל איין שטיק בראד ברינגען, דאס איהר אייך ערקוויקקעט. ער אוטהעטע וועניג צו, בעווירטהעטע אבער רייכליך, ניכט וויא פראה= זעריטע מענשען, דיא פיעל פערשפרעכען אונד ווייניגעז לייסטען.

(ו.) ער איילטע אינ'ז צעלט צור שרה אונד שפראך: נים איילענדז דרייא מאאס פיינען מעהלז, קנעטע אונד בערייטע קוכען. ער זעלבזט אבער לייף נום רינדע אונד איבערגאב עז דעם קנאבען, אום עז צוצובערייטען. דיא טוגענד דער גאזטפריינדשאפט שאטצטע ער האך אונד טהייער, וועסהאלב ער זיא אין פערזאן אויזצואיבען שטרעבטע אונד אויך זיין וייב אונד זיינען קנאבען ישמעאל דאצו אנהיעלט.

(כב.) אברהם שפראך: ווילזט דוא דען פערניכטען דען גערעכטען מיט דעם רוכלאזען? דער גאטט געוייגע אהן זעגט זעלבזט פיר מיסע= טהאטער אונד פערבוכטע פירביטטען איין, האפפענד, דאס זיא פיר דיא פאלגע דען טוגענדפפאד בעטרעטען ווירדען.

(כז.) איך האבע מיינאהל אנגעפאנגען צו רעדען, דא איך שטויב אונד אשע בין. ער ערקאננטע, טראטץ זיינער ערהאבענען שטעללונג אין דער מענשליכען געזעללשאפט, דיא הינפעלליגקייט אונד דאז ניכטיגע טרייבען דעז מענשען, זא וויא דיא וואהלטהאט דעז איניגען געבעטעז, דורך וועלכעז דעם שטויבגעבארענען איין אונמיטטעלבארע פערבינדונג מיט דעם אונענדליכען אונאויזשפרעכליך ערהאבענען וועזען צו טרעטען געשטאטטעט איזט.

ניינצעהנטעז קאפיטעל.

(א.) דיא צווייא ענגעל קאמען נאך סדום דעז אבענדז. דער דריטטע האטטע זיינען אויפטראג אויזגעריכטעט אונד וואר נון דער ערדע ענט= שוואונדען, דיא ביידען צאגערטען אבער מיט איהרער אנקונפט ביז אבענד, וייל זיא דאכטען, דאז געבעט אברהם'ז מעכטע דאז אונגליק אבגעווענדעט האבען.

(יז.) אלז זיא זיא הינויזגעפיהרט האטטען, שפראך איינער: רעטטע דיין לעבען אונד זיעהע ניכט אום. לוט פערדיענטע עבענזא שטראפע וויא דיא סאדאמיטער, אונד נור אוין ריקקזיכט אויף אברהם ווארדע ער בעפרייט. דען אונטערגאנג אנדערער דורפטע ער אבער ניכט מיטאנזעהען,

(כו.) אלז זיינע פרויא צוריקשויטע ווארדע זיא צור זאלצזיילע. זיא וואר האַרטהערציג געגען דירפטיגע אונד בעדראנגטע, יא, וועניגע

זַאן זָאן זיא דען מַראַען פֿערזַאגט הַאבען, אונד װאורדע דאַרום צו זַאן פֿערװאַנדעלט.

(לא.) אונזער פֿאַטער איזט אַלט אונד קיין מַאן איזט מעהר אויף ערדען. זיא גלויבטען נעמליך, דאַס גלייך דער צייט דער זינדפֿלוטה דיא גאַנצע ערדע נעבזט דערען בעװאָהנערן דער צערשטאָרונג געװייהעט װאורדע.

(לט. דיא עלטערע געבאַר איינען זאָהן אונד נאַננטע איהן מואב, דיעזער איזט דער שטאַמאפֿאַטער מואב'ז. דיא יינגערע געבאַר אויך איינען זאָהן, דען זיא בן עמי נאַננטע, דער איזט דער שטאַמאפֿאַטער דער קינדער עמון. דיא עלטערע גינג אין איהרער אונזיטטליכקייט זאָ וייט, דאַס זיא זיך זאָגאַר איהרער בלוטשאַנדעריטען טהאַט פֿרעכער־וייזע ריהמטע: מאב, ער איזט פֿאָן איינעם פֿאַטער געצייגט; דיא ייני־גערע זוכטע היננעגען דיא טהאַטזאַכע װעניגסטענס צו פֿערהיללען. בן עמי, ער איזט דער זאָהן איינעס פֿאָלקעס. דאַס בענעהמען ביידער װאורדע נאַך פֿערדיענסט געװירדיגט. בעקאַנטליך דער מאָאַביטען װאורדע דען איזראַעליטען שפּעטער בעפֿאָהלען, זיא אַלס פֿערװאַנדטע צװאַר ניכט מיט קריעג צו איבערציעהען, אַנדערע נעקקערייען װאורדען אַבער ניכט אונטערזאַגט; בעקאַנטליך דער אַממאָניטען אַבער װאורדען איהנען אַללע אויפֿרייצונגען שטרענגסטענס פֿערבאָטען. (דברים 2.)

צװאַנציגזטע קאַפּיטעל.

(טו) אבימלך שפּראַך: זיעהע מיין לאַנד איזט פֿאָר דיר, װאָ עס דיר געפֿעללט, בעזעטצע דיך. אבימלך, פֿאָם אונטערגאַנגע סדום'ז אונד עמורה'ז אונטערריכטעט, פֿירכטעטע פֿיר זיין לאַנד בייא פֿערנערעם פֿערהאַררען אין זינדע אונד לאַסטער דאַזעלבסט טיקקזאַל. דעסהאַלב װאַר'ז איהם ערװינזשט, דאַס דער פֿראָממע, טוגענדהאַפֿטע אברהם, אונטער דעססען זאַנפֿטער לייטונג זאָ פֿיעלע צור ערקעננטניס אונד גאָטט־טעספֿורכט קאַמען, איס לאַנדע פֿערװייליע אונד אַללענטהאַלבען דורך בע־לעהרונג אונד איינענע גוטעס בייאשפּיעל דען בעפֿירכטעטען זיטטען עדלער בעשטרעבונגען אויזשטרייע. דיא גוטע געזיננונג אונד דער עדלע קאַראַקטער אבימלך'ז פֿערהאַנלאַסטען אויך אברהם, איין פֿריינד־שאַפֿטזבינדניס מיט איהם צו שליעסזען.

איינאונדצװאַנציגזטע קאַפּיטעל.

(יז.) גאָטט ערהערטע דיא שטימע דעז קנאַבען, אונד איין ענגעל גאָטטעז ריעף דער הגר פֿאָם הימעל צו אונד שפּראַך: װאַז איזט דיר, הגר! פֿירכטע דיך ניכט, דען גאָטט האַט דיא שטימע דעז קנאַבע

ערהאָרט, דאַ וואָ ער יעטצט איזט. דיא מוטטער ישמעאל'ז ניכט
אַהנענד, דאַס דעסטען פעריאַגונג אויז דעם פאֶטערליכען הויזע נור איינע
דער האַרטען פריפונגען פיר דען געפיהלפאָללען ערצפאַטער זיין זאָללטע,
איבערלעגטע, וואָהרענד איהר מיטטערליכעז הערץ פאָן דען ליידען דעז
שווער ערקראַנקטען טיעף ערשיטטערט וואַר, דער גוטהערציגע פאַטער
ווירדע געוויס זיך צו זאָלכ' איינער גרויזאַמען האַנדלונג ניכט ענטשלאָססען
האַבען, וואָהרע ער ניכט פאָן דער פערוואָרפענהייט אונד אונפערבעסער-
ליכקייט ישמעאל'ז איבערצייגט; דאַרום וואָללטע צו איהם קיין הערצרייכע
האַנד ביעטען. אַבער אויך דיא דען שלייער דער צוקונפט צו ליפטען
פעראָגענדען ענגעל ריעפען. ערבאַרמונגזרייכער וועלטענהערר! ווירדע
עז דען ניכט דיינער גערעכטיגקייט אַנגעמעססענער זיין, ווען ישמעאל
יעטצט שטירבע, אַלז דאַס ער שטאַממפאַטער איינעז ראָהען פאָלקעז
ווערדע, דאַז דיינע קינדער (ישראל) איינזט טיראַנניש אונד גרויזאַם
אונטעריאָכען ווערדע? „ניכט נאַך דעם, וואַז ער קינפטיג טהון ווירד,
ריכטעט דער אַללגערעכטע בעהעררשער, זאָנדערן נאַך דער האַנדלונגזווייזע
צור צייט זיינער בעאורטהיילונג ריכטע איך דען מענשען!" באשר הוא
שם, נאַכדעם, וואַז ער יעטצט איזט! דעראַנאַך איזט ער שולדלאָז אונד
דער צאַרטמוטטערליכען פפלעגע אונד דער גענעזונג ווירדיג!

(לג.) ער פפלאַנצטע איינען וואַלד אין באר שבע, אונד לעהרטע דען
נאַמען דעז העררן, דער איין גאָטט איזט דער וועלט. — אונטער דעם
„וואַלד אשל" פערשטעהט דער תלמוד איינען דיא קאָסטליכזטען אונד
לאַבענדזטע פריכטע טראַגענדען גאַרטען, וואָרין ער נאַהרייכע פרעמדע
ויא הייאיטע גאֶזטע אויף דאַז גאַזטפריינדליכזטע בעווירטהעטע אונד
געוואָהרטע איהנען — נאַך דען איינצעלנען קאָנזאָנאַנטען דעז וואָרטעז
א'ש'ל' — אכילה שפייזע, שתיה טראַנק, אונד לינה נאַכטהערבערגע.
ווען זיא נון, פאָן בעוואונדערונג דורכדרונגען, דעם וואָהלטהאֶטער איהרען
דאַנק אויזשפרעכען וואָללטען, בעדייטעטע ער איהנען, דאַס ער נור איין
ווערקצייג אין דער האַנד דער גיטיגען פאָרזעהונג זייא, דאַס דער
שאֶפפער דורך דיא פאָן איהם אויזגעהענדען נאַטורגעזעטצע, דורך
זאָננענשיין, דיא אַטמאָזפֶרישען דינזטע, רעגען, טהויא א. ז. וו. דיא
צום גענוסע פיר דען מענשען צובערייטעטען נאַהרונגז- אונד ערהאַלטונגז-
מיטטעל אין זיינער אַללמאַכט אונד אונענדליכען גיטע הערפאָרברינגע.
אונד דאַס זאָמיט דאַנק אונד אַנבעטונג איהם אַללײן געביהרע, דאַס
דיעזער דאַנק אַבער אין איינעם פראָממען, גערעכטען לעבענזוואַנדעל,
אין בעצאָהמונג דער זיננליכען טריעבע, אין ניעדערהאַלטונג דער ליידענ-
שאַפטען אונד פערנונפטגעמאֶססען האַנדלונגען זיך אייסערן. זאָ גאַב

אברהם דעם ליבע אונד דעם גייסטע לוגלייך שפייזע ווארד לעהרער דער אענשהייט אונד פערברייטער דער גאָטטעסאידעע אונטער דערזעלבען.

צווייאונדצוואנציגסטע קאַפּיטעל.

(א.) נאַך דיעזער בעגעבענהייט פערזוכטע גאָטט דען אברהם אונד שפּראַך: אברהם! אברהם! דיעזער שטראַך: היער בין איך! — נאַך איינער תלמודישען ערקלאָהרונג זייא איין לוויטען יצחק אונד ישמעאל געפיהרטעז געשפּראַך אונטער דיעזער בעגעבענהייט, לו פערשטעהען. דיעזער ריהאטע זיך נעאליך געגען זיינען ברודער, דאַס ער אין איינעם אַלטער פאָן 13 יאַהרען דיא בעשניידונג אַן זיך פאָללציעהען ליעס, אָהנע זיך דעם גאָטטליכען ווילען ווידערזעטלט לו האַבען, וואָהרענד יצחק אַלז 8 טאָגיגעז וויללענלאָזעז קינד עז געשעהען לאַסען מוסטע. ניכט נור איט איינעם גליעדע, ענטגעגנעטע דיעזער, איט איינעם לעבען בין איך לום פאָללציגע דעז אַללערהאָכזטען בעפעהלז בערייט; וואָרויף אברהם דיא אָפּפערונג זיינעז ליעבלינגזאָהנעז געהייסען וואַרד. איינע פּראָבע, דיא דעז פאַטערז אונד דעז קינדעז הערלן גלייך שווער טראַף. —

(ב.) נים דיינען זאָהן, דיינען איינליגען, דען דוא ליעבזט, דען יצחק, אונד געהע דאַמיט אין דאַז לאַנד מוריה אונד בריגגע איהן איר לום גאַנלאָפּפער אויף איינעם דער בערגע דאַר, דען איך דיר ציגען ווערדע. דיעזע פיערפאַכע בעצייכנונג דעז קינדעז בעווייזט, דאַס אברהם ניכט אין אויפגערעגטער שוואָרמעריא אונד עטוואַ איט קאַלטער געפיהללאָזיגקייט זאָנדערן איט בעזאָננענהייט אונד קלאַרעם בעוואוסטזיין, אַבער פריינך איט אונטערוואָרפונג דער פאָטערליכען געפיהלע אונטער איינען האָהערן ווילען, זיך לור טראַגיט ערהאַבענען האַנדלונג ענטשלאָס. „נים דיינען זאָהן! וועלכען, הערר! דאַ איך דערען לוויא בעזיטלע! „דיינען איינליגען!“ — איינליג איזט יעדער דערזעלבען זיינער אוטטער, דאַ זיא אויסער איהם קיינען ווייטערן האַט. — „דען דוא ליעבזט!“ אַך, אַללגיטיגער! איט גלייכער ליעבע אומפאַסע איך בידע, דאַ דוא איר דיעזע געפיהל געגען אַללע לוויא אינ׳: הערץ געפפלאַנלט האַזט. דען יצחק! דען, דעסען נאַמע פריידע, הייל אונד פראָהזין בעדייטעט, אונד בריגגע איהן לום אָפּפער דאַר! — ליכט האָטטע אברהם איינוועגדען קאָננען: דוא זעלבזט, הערר! פערהייסעזט מיר, (21. 22.) דאַס נור דורך יצחק איין זאַמע גענאַננט ווערדען זאָלל; אַללאיין ער ענטהיעלט זיך דעסען דעמוטהזפאָלל אונד איט שטילעם, פריידיגעם געהאָרזאַם.

(ג.) שטאַנד אברהם דעז אאָרגענז פריה אויף, זאַטטעלטע זיינען עזעל, נאַהם זיינע בידען קנעכטע איט זיך אונד זיינען זאָהן יצחק, אאַכטע

זיך חויף חונד גינג חן דען חרט, דען חיהם גאָטט געזחגט החטטע, ניכט טרחג חונד לוידערנד, זחנדערן פריט, איט דעז טחגעז גרויען ווחר ער בערייט; ניכט דורך דער פיעלען טקלחפען חיינען, ניין, איט חייגנער החנד, חהנע זיך דער געאיינען החנדטהיערונגען לו טחאען, פעררילטעטע ער דחז נאָטהיגע, חוס. פחן דעז טטוינענזווערטהען חייפערז, זיינעז גאָטטעז געהייס לור חויזפיהרונג לו ברינגען. דען ערזט

(ה.) חם דריטטען טחגע ערהאָב אברהם זיינע חויגען חונד זחה דען חרט פחן פערנע. חין דרייחטעגיגער פריזט, איט חונגעטטחרטעם נחלדענקען וואַנדערטע ער, חהנע דיח טטעלזע לוקעננען, ווחּ ער החלט לו אחלען החטטע, ביז חיין חין דער פערנע העלל טיאוערנדעז ליכט חיהן דען בעטטיאוונגזאָרט ערקעננען ליעס.

(ה.) אברהם טפרחך לו זיינען קנאבען: בלייבט נור היער איט דעם עזעל! חיך חבער חונד דער קנאבע וואָללען ביז דאָרטהין געהען, חונז נוס חנבעטען ניעדערווערפען חונד לו חייך לוריקקעהרען. דחז פחן חיהם וואָהרגענאָאאענע ליכטטראַהלענדע געוואָלק חויף דעז בערגעז גיפפעל וואורדע חויך פאָן יצחק, ניכט חבער פחן דען חיהן בעגלייטענ־ דען טקלחפען בעאערקט, וואָרויז ער חויף חיהרע חונווירדיגקייט, דיעזעם טויערליך הייליגען חקט חנלוואָהנען. טלאָט חונד חיהן איט דעם חיהנען וועניג נאַכטטעהענדען טהיערע לוריקקלובלייבען היעס:

(ו.) אברהם נחהם דחז חפפערהאָלל, לעגטע עז זיינעם זאָהנע יצחק חויף, נאַהם חין זיינע החנד דחז פייער חונד דחז טלאַכטאעסער: חללזאָ גינגען זיח ביידע לוזחאאען. דער מדרש זחגט דיעזעז לוזאַאאענגעהען חויף פאָלגענדע ווייזע לו פערזיננבילדליכען: חלז ביידע גלייכ חונד אָפפערווילליג זיינהערטריטטען, ערטיען דער שטן חין געטטחלט חיינעז אילדען, וואָהלאיינענדען אחננעז, דען פאַטער פריינדליך חנרעדענד: עהר־ ווירדיגער גרייז! החזט דוח דען פערטטאנד פערלאָרען! חיינען דיר חיס החָלזטען גרייזענחלטער גנחדענרייך געטענקטען זאָהן ווילזט דוח לו ווירגען געהען? חללערדינגז בין חיך היעלו איט פאָללקאָאאענער בערחלט־ זחאקייט בערייט, פערזעטלטע אברהם. — ווען דיך חבער דער ווען־ טענגייזט חויף נאָך האָרטערע פראָבען זעטלען ווירדע. וואָללטעזט דוח חויך חללדחן געהאָרלען. — „דחז חיזט איין ערנזטליכער פאָרזחטל חונד ווילל! — דח ווירדע עז חבער הייסען, דוח זייעזט חיין קינדעזאָרדער! חויך דיעס זאָלל איך ניכט לוריקהחלטען, אייננעז גאָטטעז געהיים לו פאָללליעהען." — חלז נון דער באָזע בעאערקטע, דחס ער בייס פאַטער ניכטז פעראָכטע, וואנדטע ער זיך הייכלענד דעם זאָהנע לו. חהנזט דוח דען ניכט, דחס דער גרויזחאע פאַטער דיך, דיינער דיך חונחויז־ טפרעכליך נאָרטליך ליעבענדען אוטטער זאָהן, הינלוטלאַכטען געהעט.—

„ווען אויך, געגענרעדעטע יצחק, ער פֿאָלפֿיהרט בלאָס איינעס הייליגסטען פֿאַטערס ווילען." — האַלטע דיא דיר פֿאָן דער גאָטטערליעבע בעשטימטען קאָסטבאַרקייטען וויהרען אַלזדאַן דיינעם האַססענסווירדיגען ברודער צום ערבע! ליטטערנד ריעף יצחק זיינען פֿאַטער, דער איהן צור שטאַנדהאַפֿטיגקייט ערמונטערטע. אונד זאָ טריטטען ביידע שטום אונד אין זיך געקעהרט ווייטער, אַלז זיא פּלאָטצליך איינען רייסענדען שטראָם פֿאָר זיך ערבליקקטען. הילף העררן! דען דאַס וואַססער דרינגט ביז אַן דיא זעעלע, פֿלעהטען זיא, שטירצטען מיט אַללער לייבעזקראַפֿט אונד אונערשיטטערליכעם פֿערטרויען אין דיא טאָזענדע פֿלוטה, אונד — דער געביעטער דער עלעמענטע רעטטעט זיא אויז דעז מעערעז וואָגען, וויא ער איינזט דען אור-אַהן דער פֿייער-פֿלוטה ענטריס. — דיעז זייא אויך מיט אורזאַכע, וואַרום מאַן אַם נייאיאַהרז-פֿעזטע, ר"ה, אַן איין פֿליעסענדעז וואַססער צו געהען אונד דאָרט אום זינדענאַבלאַס צו בעטען פֿפלעגט, תשליך מאַכען, גלייכזאַם אַנדייטען, פֿערגיב העררן! וויר בערייען, וואַס וויר זינדהאַפֿט בעגאַנגען, אונד זייען ווידער פֿייער- נאַך וואַססער-געפֿאַהר, ווען דיין הייליגער ווילע עז הייסט! — אונד דער אַללערבאַרמער מצרף מחשבה למעשה בעטראַכטעט דען דעמוטה-פֿאָלל געפֿאַסטען ענטשלוס פֿיר פֿאָללפֿיהרטע טהאַטזאַכע.

(ז.) יצחק שפּראַך: מיין פֿאַטער! אברהם שפּראַך: היער בין איך מיין זאָהן! היעראויף יצחק: היער איזט צוואַר פֿייער אונד האָלץ: וואָ איזט אַבער דאַס לאַם צום בראַנדאָפּפֿער? דאַרויף פֿערזעטצטע אברהם: גאָטט ווירד זיך דאַס לאַם צום בראַנדאָפּפֿער שאָן אויזערזעהען! אויז דיעזעם קורצען וועכזעלגעשפּראַך לייכטעט דייטליך דיא וועהמיטהיגע שטימונג הערפֿאָר, מיט וועלכער פֿאַטער אונד זאָהן זיך בעפֿאַנדען. יצחק וואָללטע דיא טרויריגע אונד ערנזטע וואַהרהייט ערפֿאָרשען, אָב זיין פֿאַטער מיט דעם העלדענמיטהיגען ענטשלוססע, טאָדטעסהאַנד אַן איהן צו לעגען, ניכט וואַנקע. אונד אברהם ערוויעדערטע: היער בין איך מיין זאָהן! זאָ זעהר מיין פֿאַטער נור ליעבען קאַן, זאָ זעהר ליעבע איך דיך. דאַס באַנד, דאַס דיא נאַטור צווישען דעם ערצייגער אונד דעם געצייגטען נור קניפּפֿען קאַן, פֿעסטעלט איך הייסליעבענד אַן דיך, וועסהאַלב איך גערנע אַנשטאַט דיינער, איך דעם טאָדע וויהען ווירדע. דאָך מוגע זיך גאָטט, דעססען הערשאַפֿט זעלבזט אונזערע געפֿיהלע אונד שטאַרקזטען עמפּפֿינדונגען מיר אונז ווילליג צו אונטערווערפֿען האַבען, זיך איין לאַם אויזערזעהען, זעלבזט ווען דוא, מיין הייסגעליעבטער, עז זיין זאָללטעזט. אונד זעלבזט יעטצט, נאַכדעם יעדעז מיספֿערשטאַנדניס געהאָבען אונד דיא דייטליכזטע ערקלערונג געגעבען וואַר, זעטצטען ביידע

דער חָפפֿערנדע חונד דער נוּם חָפפֿער ערקחָרענע, חיהרען ווענ איט ערגעבונג חונד גזייביגען הערלענז פֿחָרט.

(י.) דחַ ריעף חיינענגעל פֿחָם היאאעל אברהם! חונד דיעזער טפרחַך: היער בין חיך נחַך דער ערקלחֶרונג דעז בינה לעיתּם ווחֶרען עז נוייח פֿערטיעדענע היאאעלזבחָטען געוועזען, דיח דעם גחָטטעזחיינפֿערער ערטיענען. דעם ערזטען, דער חויז חייגענעם איטלייד־געפֿיהלע חונד פֿחָלל דעז ערבחַרמענז, מלאך רחמים, חיהם נוריעף, גחַב ער קיינע פֿחָלגע, טפרחַך פֿיעלמעהר: היער בין חיך, נחָך חיאאער טטחַנדהחַפֿט חונד ענטטלחָססען, דחַ חיך נור חיינען געביעטער פֿערעהרע, דעמען ווחָרט איר היילינער חיזט, חַלז שטןז פֿערלחָקענדע טאייכעלייח חָדער חיינעז אינדען ענגעלז ווחָהלגעאיינטע זחַנפֿטע רעדע. דחַן ריעף חיין נווייטער היאאעלזבעווחָהנער:

(יב.) לעגע דיינע החַנד ניכט חַן דען קנחַבען — חום חיהן איט דעם ווערקלייגע דעז אחָרדעז נו ווירגען — חונד טהוע חיהם ניכטט עטווחַז, בעפֿרייע חיהן חויך ניכט פֿחָן דען חיהן פֿעסעלנדען בחַנדען, לחֶגערע פֿיעלמעהר חיינע קורנע וויל חונד ווחַרטע חיין היאאעלזנייכען חַב, דחַז דיר איינע זענדונג פֿחָן חונזערם געאיינטחַפֿטליכען געביעטער בעקרחֶפֿטיגען זחָלל.

(כג.) חונד אברהם ערהחָב זיינע חויגען חונד זיעהע! חיין ווידדער! הערנחַך ווחַרד ער איט זיינען החֶרנערן חין דיח העקקע פֿערוויקקעלט. חונד אברהם גינג הין, נחַהם דען ווידדער חונד ברחַכטע חיהן נוּם חָפפֿער החַר תחת בנו חונ נוער זיינעם זחָהנע, חָהנע דיעזען זיינער פֿעסעלן חויך נו ענטלעדיגען, חונד חין דער לעטענלייט חיינעז ווייטערן חויפֿטרחַגז געווחֶרטיגענד, חינדעם ער ריעף יי יראה: דער הערר אחֶגע ענטטיידען! וויז חויך ווירקליך זחָ גלייך ערפֿחָלגטע.

(טז.) בייח איר זעלבזט החַבע חיך געטווחָרען, טפריכט דער הערר, וויל דוּח דיעזעז געטהחַן חונד זעלבזט דיינען חיינציגען זחָהן ניכט פֿערווייגערט החַזט, דחַס חיך דיך זעגנען ווערדע, פֿערמעהרען וויל חיך דיינען זחַאען וויח דיח טטערנע דעז היאאעלז, חונד וויח דען זחַנד חַן דעז אעערעז חופֿער. ערחָבערן זחָלל ער זיינער פֿיינדע טהחָר חונד איט חיהם זחָללען זיך זעגנען חַללע פֿחֶלקער דער ערדע. נווייערלייח החַזט דוּח דער ווענט דורך דיעזע טהחַט געלעהרט. 1. דחַס גחָטט ניכט אענטענחָפפֿער, אענטענדרוק, אענטענקנעכטונג, רעליגיחָנזהחַס געפֿחַללע, זחָנדערן 2. פֿערטרויען, היינגעבונג, ענטזחַגונג, חָפפֿערונג, דער חייגנען הערלענזרעגונגען נום לחָבע דעז החֶכזטען, נור פֿערהערר־ליכונג זיינעז גלחָרריכען נחַמענז חונד נום הייל דער אענטען, דייכער

ברידער. געהאָרכען איזט בעססער דען אָפּפער, אויפמערקען בעססער אַלז דער ווידדער פעטט. (שמואל 1. 15. 22.) גערעכטיגקייט איבען, טוגענד ליעבען אונד בעשיידען פאָר גאָטט וואַנדעלן איזט'ז, וואַז דער הערר פאָם ערדענזאָהנע פערלאַנגט. (מיכה 6. 8.) דאַרום זאָלל דער פאָן דיר אונד דיינען נאַכקאָממען אויזגעהענדע גייזט דער ליעבע אונד גערעכטיגקייט ערהאָבען אונד בעהעררשען דאַז טהאָר (דיא לעהרהייזער אונד דיא געריכטזשטעטטען) דיינער פיינדע, דען דיינע פיינדע זינד אויך מיינע פיינדע, אונד דורך דיך זאָללען אַללע פעלקער דעז ערדענ-רונדעז געזעגנעט אונד בעגליקקט ווערדען.

עקדה, אָפּפערונג, פעססעלונג (פאָן עקד פעססעלן, בינדען) ווירד דיעזע אונד פאָן דעם גאָטטעז-בוטע זאָ אַנמוטהיג אונז ריהרענד ערצעהלטע געשיכטע געהייססען. אויף זיא געשטיטצט פלעהען וויר טעגליך אין דעם געבעטע אבל אנחנו, אינזבעזאָנדערע אַבער אַם היילינגען נייאַ-יאַהרזפעזטע, ר"ה, דען אַללגיטיגען מענשענפאַטער, פאָן דעם אונזער שיקזאַל — אָב לעבען אָדער טאָד, אָב געזונדהייט אָדער זיעכטהום, אָב איבערפלוס אָדער דריקקענדע אַרמוטה, אָב קריעגעריטעז וואַפפענגע-טיממעל אָדער בעגליקקענדער פריעדען, אָב דער פריכטע פיללע אָדער מאַנגעל פערנעהרענדער הונגער — בעשטיממט אונד פערצייכנעט ווירד, דאַמיט ער איינגעדענק זיין מאָגע דער בערייטוויללינקייט דעז מאַננעז אברהם, זיין בעזטעז אונד טהייערזטעז אַלז אָפּפער צו וויהען, דעז מאַננעז יצחק, דער אין יוגענדפיללע שטראַהלענדער יינגלינג, ליעבער דעם האָכבעטאַגטען פאַטער וועהרען קאָננטע, זיך אַבער ליעבער מיט אונ-פערוועלקליכעם קראַנצע דער אונשטערבליכקייט אונד דעז עוויגען רוהמעז אויף דעם שטראַהלענזיטצע מוריה שמיקקען ליעס, אונז, אונזערע פאַמי-ליען, אונזערן שטאַמם, אונזער פאַטערלאַנד אונד דיא געזאַממטע מענשהייט אין זיינע היילינגע אָבהוט נעהמען, אויף דען דאָרנענפאָללען פפאַדען דעז לעבענז מיט מילדער פאַטערהאַנד לייטען, אונזערן גייזט ערלייכטען, אונזערם הערצען דען אינגערן פריעדען פערלייהען, אונזערער זינדהאַפ-טיגקייט ניכט געדענקען, וואָהל אַבער גנאַדע פיר רעכט ערגעהען לאַססען מאָגע, דיעס איזט אויך דיא מוראַלע, וואַרום וויר אַם געננאַנטען פעזטע דאַז ווידדערהאָרן, שופר, ערגרייפען אום איהם געוויססע טאָנע צו ענטלאָקקען זאָללען, תוקעין לפני ביום זה בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקדת יצחק, דער אָפּפערונג יצחק'ז זיך צו עראיננערן, דורך דערען פעראַנלאַססונג דער הערר אונז צו ערהאַלטען אונד צו פערמעהרען גע-שוואָרען אונד ניכט אָהנע שטרענגע געריכט מיט אונז צו געהען.

אַבער אויך דוא, זאָרגענגעבייגטער פאַמיליענפאַטער! אונד דוא קומ-מערפאָללע מוטטער! לאַססט אייך שטעטז אין דען מאַנניגפאַכזטען וועל-

זעלפֿאֶלטען דעז לעבענז, דען וואַהרהאַפֿטען העלדענמוטה אברהם׳ז וויא
זיינע איננינגע היננגעבונג חונד חויפֿאָפֿערונג חין גאָטט פֿאָר חויגען טוועבען
חונד געוואָהנט חייך חונד חיירע קינדער אַן ענט־ חונד פֿער׳אַגונג,
וואָלו חויך דיא הייליגע רעליגיאָן וואָהלגעאייכטע לעבענזרעגעלן אַן דיא
האַנד גיבט. זינד חיירע פֿערהאָלטניסע בעטראָנקט, וויללן עז טראָטלן
אַללען אַנגעוואַנדטען פֿלייסעז, איט דעם גליקקע ניכט רעכט פֿאָרוואָרטז;
דריקקט נאַהרונגזאָרגע דיין האַרטגעפריפֿטעז הערז, בויגט דאַז פֿאַהלע
געטפענזט דער דירפֿטיגקייט דיין וויכעז געאיטה; ערטיטטערט הער
טאערלענזרון דיינער קלייכען כאָך ברהאָד דיר אַארק חונד ביין! דיא
ערחיננערונג אַן דען פאַטריאַרכען טרייפֿעלט היילזאַמען באַלזאַם חין דיין
פֿערוואונדעטעז חיננערע. גאָטט דער חיהן פריפֿטע, פריפֿעט חויך
דיך חונד פֿיהרט אַם ענדע דיינע זאַכע גוט חויז. לאַס דיך דאַרום לו
קיינעם פֿאַלטען טריטטע, לו טרוג חונד חונרעכט פֿערלייטען. ענט־
בעהרע! ענטזאַגע ווילליג! חיזט דאַז חינהאַלטרייכע וואָרט, דאַז דער
גלויבע אברהם׳ז דיך לעהרט, חונד זיעהע ניכט טעעל חויף דיא איט
פֿאַלטען ערדענגיטערן בעלאַדענען! — זיד חיהר אַבער איט טאָטלען
אַנכערלייו געזעגנעט, טרייבט חייער לעבענזשיפֿף פֿלאָטט חונד לוזטיג
חויף דעם אָלעאַן דער פֿריידען חונד זאָרגלאָזיגקייט, האַבט חיהר קיינע
אַהנונג פֿאָן דרוק חונד וויסט ניכט, וואַז אַראוטה חיזט: דיא ערחיננערונג
אַן דען שטאַמאפֿאַטער ווירד חייך דעמוטה לעהרען חונד חייער הערלן
פֿאָן חיררינעם וואַנקעלמוטע דעז חונפֿעהלבאַרען ניכט בעטהאָרען לאַסען.
חויך ער שטונד חויף דעם האָהעפונקט דעז דאַזיינז, אָהנע זיך פֿאָם
בלענדענדען חיררוואַהן הינרייסען לו לאַסען, פֿער־אַגונג וואַר דיא
ריכטשנור זיינעז הויזעז וואַנדעלז, חונד ער בליעב שטאַנדי־
האַפֿט חונד חונביינזאַם חין אַללען הייאזוכונגען חונד פריפֿונגען. דאַז
גליק חיזט לוינענהאַפֿט. הייטע פֿיהרט עז דיך חויף דיא שווינדעלנדע
האָהע דעז גענוסעז, דער וואָננע חונד פֿריידע, אָרגען שטירלט עז
איט פֿורכטבאַרער אַללגעוואַלט חין דעז עלענדעז חונד דער טריבזאַל
טיעפֿזטען גרונד. שפיעלט עז יאַ איט קאָניגען חונד טרייבט איט
פֿירזטען האָהן, וואַז דיא געשיכטע דיר זאַטטזאַם לייגט. חויך דיינע
פֿערהאָלטניסע וועכזעלן, דוח קאַננזט דער זיטואַטיאָן ניכט אייזטער
ווערדען, חונד ריקקעזט דער פֿערלווייפֿלונג חיאאער נאָהער. האַזט דוח
אַבער דאַז שפיעגעלביולד דעזפֿאָר דיר, דער „פֿער׳אַגונג“, בעאייז־
טערונג דער זעלבזטזוכט, אַז׳ דעוויזע חים קאַאפֿפֿע איט דעז דאַזיינז
אַנפֿעכטונגען וואָהלטע. דאַן ערהעבזט דוח דיך חיבער דיין געשיק חונד
בלייבעזט חויפֿרעכט, וואָהרענד עז פֿאָן אַללען זייטען חויף דיך לאָזטירמט.
— אַאַכט דער טאָד געוואַלטיגע ריסע חין דיין פֿאַאיליענלעלט, ענטפֿיהרט

ער דיין דיך ליעבליך אונד רייצענד קאָזענדע קינד אין זיין שאַטטענרייך היניבער, ענטרייסט ער דורך לאַנגעז הינזיעכען אָדער אונפערזעהען אונד פּלאָטצליך דען הערצענגעוואַכזענען האָפפנונגזפּלאַנצען, דיינעם מוטטער פערמיינטליך נור שטיללע דיענענדען זאָהן, אָדער דיא וויא מיינע ראָזע אין לענצעזפרישע אויפבליהענדע טאָכטער אויז דעז שטעטז וואַכזאַמען פֿאַטערז, אויז דער אימערפֿאָרט צאַרטליך ליעבענדען מוטטער אַרמען: איין בליק אויף דען ניא געוואַנקטען גלויבענזהעלדען לעהרט דיך, דיין אויגע עמפּאָר צו העבען צו דעם, דער אויך איהם דען הייס אונד לאַנג ערפלעהטען הערצענזזאָהן מיט אייגנער האַנד דעם טאָדע צו איבערגעבען געבאָט אונד אַללעז צום היילע לענקטע, ווען גלייך דער ברעננענד ליעבענדען אונד זעהנזיכטיג האַררענדען מוטטער אויגע זיך שלאָס, בעפֿאָר דיא גליקזעליג היימקעהרענדען דעז הויזעז שוועללע וויעדער איבערשריטטען. בייגע אויך דוא דיך מיינעם אונערפֿאָרשליכען האָהערן ווילען. ניכט דאַס דען אַנפאָרדערונגען דער נאַטור ניכט רעכנונג געטראַגען אונד עטוואַ דען געפֿיהלען איבערמעסיגער צוואַנג אַנגעטהאַן ווערדען זאָלל. דיא לעהרער דיינער הייליגען רעליגיאָן נעהמען עז דיר זעלבזט איבעל, ווען דוא, פֿאָרנעהם טהוענד, אַללער טרויערגעברייכע שפּאָטטעזט אונד נאַך דער איבערגאַבע דער אירדישע איבעררעזטע דיינער געליעבטען הינגעשיעדענען אַן דיא מוטטערערדע גלייכגילטיגקייט צור שויא טרעגזט אונד טרייבען דיר זאָגאַר פֿאַסטענדע צאָרמען פֿאָר: שלשה לבכי, שבעה להספד, שלשים לתספורת, דיא ערזטען דריי טאַגע זייען דעם אויזטאָבען דעז שמערצעז, דיא פֿאָלגענדען ביז צום זיעבענטען דער שטיללען קלאַגע אונד דיא ווייטערן ביז צום דרייסיגזטען טאַגע דער ענטזאַגונג פֿאָן עפֿפֿענטליכען פֿערגניגען אונד פּרונקענדעם פּוטצע געווידמעט; דאַן אַבער ערמאַננע דיך אונד בעדענקע, דאַס דער אַללערבאַרמער דיין אונד זיין קינד צו דען פֿעטערן אין דער היימאַטה פֿערזאַממעלט האַט אונד דיך איינזט מיט איהם וויעדער פֿעראיינען ווירדע.]

(כ.) נאַך דיעזער בעגעבענהייט וואורדע דעם אברהם בעריכטעט: זיעהע! מלכה האַט דיינעם ברודער נחור אויך קינדער (וואָרונטער רבקה) געבאָרען. דער צוזאַממענהאַנג דיעזער געבורטזקונדע מיט דעם אונמיטטעלבאַר פֿאָראַנשטעהענדען עראייגניסע בעשטעהעט דאַרין, דאַס אברהם זיך פֿאָרווירפֿע מאַכטע, זיינען יצחק ניכט שאָן פֿריהער פֿערהייראַטהעט צו האַבען, אין וועלכעם פֿאַללע זעלבזט דורך דיא ווירקליכע אָפּפֿערונג יצחק'ז דער שטאַמם פֿיעללייכט דעננאָך פֿאָרטגעפפלאַנצט וואָרדען וועהרע. דיעזע נאַכריכט וואַר איהם זאָנאַך ערווינשט, איינע ווירדיגע לעבענזגעפֿעהרטין אויז זיינער אייגנען זיטטליכען פֿערוואַנדטשאַפֿט פֿאַר זיינעם טאָדע דעם זאָהנע פֿערבינדען צו קעננען.

דרייאונדצוואַנציגסטע קאַפּיטעל.

(א.) עס וואַר דאַס לעבענסאַלטער שרה 100 יאַהרע 20 יאַהרע אונד 7 יאַהרע, דיעס וואַרען דיא לעבענסיאַהרע דער שרה. ניכט בעדייטונגסלאָס איסט'ס, דאַס דאַס וואָרט „יאַהר" דרייאַהל וויעדערהאָלט ווירד. דיא ווירדיגע אַהנפרויא סאָלל דאַמיט קאַראַקטעריזירט ווערדען; זו איהרעם הונדערטען יאַהרע האַטטע זיא דיעסעלבע יוגענדפרישע וויא זו איהרעם צוואַנציגסטען, אונד אין דיעסעם וואַר זיא ניכט אינדער אין בילד דער אַנמוטהספאָללען אונשולד וויא אין דעם קינדעסאַלטער פאָן 7 יאַהרען.

(ב.) שרה שטאַרב אין קרית ארבע דער שטאַדט דער פ י ע ר ע ן. פיער אויסגעצייכנעטע מענשענפּאַאַרע: אדם אונד חוה, אברהם אונד שרה, יצחק אונד רבקה, יעקב אונד לאה סאָללען אין דיעסער שטאַדט, אונד צוואַר אין דער דאָרטסעלבסט בעפינדליכען האָהלע מכפלה, (דאָפּפעלט, דאָפּפעל פּאַאַרע) איהרע לעצטע רוהעשטעטטע געפונדען האַבען.

(טז.) אברהם האָרטע אויף עפרון (פאָן וועלכעם ער דאַס גרונדשטיק צום בעגרעבניספּלאַטצע קויפטע) אונד וואָג איהם דאַס זילבער צו, דאַס דיעסער בעשטיממט האַטטע, 400 שעקעל זילבער, גאַנגבאַר ביי יעדעם קויפמאַננע. ניכט אַלס גנאַדיגעס געשענק וואָללטע ער עס פאָן עפרון, וויא דיעסער פערשטעללטערווייסע עס אַנבאָט, סאָנדערן פיר דען דעם ווערטהע דעססעלבען ענטשפּרעכענדען קויפפּרייס ערווערבען, אום עס אַלס אונבעשטריטטענעס אייגענטהום צו בעזיטצען, אונד דיעסען ענטריכטעטע ער אין איבעראַלל גאַנגבאַרער, אַלסאָ פאָללגילטיגער מינצע, אין רעד־ליכקייט אונד אָהנע הינטערליסט. —

פיערונדצוואַנציגסטע קאַפּיטעל.

(יד.) דאַס מאַדכען נון, צו דעם איך סאַגען ווערדע, האַלטע דאָך דיינען איימער הער, דאַס איך טרינקע, אונד זיא שפּריכט, טרינקע אונד אויך דיינע קאַמעעלע וויל איך טראָנקען, דיעסעלבע האַסט דוא פיר דיינען דיענער יצחק בעשטיממט, אונד אַן איהר ווערדע איך ער־קעננען, דאַס דוא איינעם הערן גנאַדע ערצייגט האַסט. ניכט אויף אייסערע פאָרציגע: שאָנהייט, פּרונק, לייכטפערטיגעס, געפאַללזיכטיגעס בענעהמען אונד מיטלעס האָפפאַרטיגעס וועסען, וואָהל אַבער אויף פלייס, בעשיידענהייט, פריינדליכעס, געפעלליגעס, אונשולדיגעס בעטראַגען זאַה דער פערשטאַנדיגע, טוגענדהאַפטע הויסהאָפמייסטער ביי דער ווערבונג אום איין וויב פיר זיינעס ווירדיגען הערן ביעדערן זאָהן, אונד זאַה עס אַלס גנאַדע דעס הערן אַן, ווען איהם זיין פּלאַן געלאָנגע, וואָהל וויסענד! בית והון נחלת אבות ומיי אשה משכלת הויס אונד גוט ערערבט מאַן פאָן דען פעטערן, איין פערנינפטיגעס וויב קאָמט נור פאָם הערן ערלאַנגט

ווערדען. (נז.) ויר ווֶאלּלען דאַז אֶודכען רופען אונד זיא זעלבזט פראַ=
גען. על̇טערן אייזט ניכט דיא בעפוגניס אייגנעריאט, איהרע טאָכטער
געוואַלטזאַמערווייזע איט איינעם איהר פערהאַסטען אאַננע לו פערעהעליכען.
(סז.) יצחק פיהרטע זיא אין דאַז לעלט זיינער אוטטער שרה, נאַהם
דיא רבקה אונד זיא וואַרד זיינע פרויא, אונד ער טראֶזטעטע זיך איבער
דען פערלוזט זיינער אוטטער. וואֶהרענד דעז טטילען וואַלטענז שרה'ז
לייכטעטע טטעטז איין ליכט (דער פריינדליכקייט אונד דעז פראֶהזיננז)
איק הויזע, איינע וואָלקע ברייטעטע דיא טיטלענדע דעקקע דעז פריע=
דענז איבער דעז לעלטעז דאַך אונד דער גאֶטטליכע זעגען וואַר זיכטבאַר
אין דער איט איל̇דער האַנד דאַרגערייכטען טפייזע; איט איהרעם טאָדע
ענטטוואַנד דיעז אַללעז, איט דעם איינטריטט רבקה'ז אַבער קעהרטען
דיעזע אונטאֶטלבאַרען גיטער ווידער איין, וואָרויז ער דען ווערטה זיינער
גאַטטין אַנערקאַננטע אונד זיא ווירדיג פאַנד, דיא לווייטע טטאַאאוטטער
דעז פערהייסענען פאָלקז לו זיין.

סדר תולדות׳

פינפאונדצוואַנציגזטעז קאַפיטעל.

(כ.) יצחק וואַר 40 יאַהרע אַלט, אַלז ער רבקה לור פרויא נאַהם.
אויפפאַלּלענד אייזט עז, דאַס דער איינליגע זאָהן דעז זעהר רייכען אונד
פראָאאען אברהם ערזט איט דעם פיערליגזטען לעבענזיאַהרע לור פער=
עהעליכונג טריטט, אונד האַט זיינען וואַהרטיינליכען גרונד אין דער
ענטזיטטליכונג דער דאַאאַליגען לייט, דיזו קיינע פיר דען הייליגען גאָטט=
געווייהטען זיך איינגנענדע אונד זיינער ווירדיגען גענאָזזין אויפלווייזען
האַטטע, ביז ענדליך דיא געבורט רבקה'ז ערפאָלגטע, דערען פאָלליאֶה=
ריגקייט אונד רייפע אַבלוואַרטען וואַר.

(כז.) אַלז דיא קנאַבען הערנאַוואוכזען, דאַ וואורדע עשו איין יאַגד=
פערטטאֶנדיגער, איין פעלדאַאַן, יעקב אַבער איין פראָאאער אאַנן, דער
אין לעלטען וואָהנט. זאָ לאַנגע קינדער אין דער ערזטען ענטוויקקעלונג
זיך בעפינדען, לאֶסט זיך אויל איהרען איינזטיגען קאַראַקטער, אויל איהרע
קינפטיגע טטעללונג אין אונד לו דער געזעללטאַפט ניכט אורטהיילען;
ערזט ווען זיא דיא ערזטע פהאַזע דער קינדהייט איבערטריטטען
האַבען, אונד אין דעם ענגען קרייז איהרער בעטאֶפטיגונג, איהרען
נייגונגען אונד איהרעם טעאפאַראַאענטע לואַגענדע טפיעלע ניעהען,
לאֶסט זיך איט וואַהרטיינליכקייט אויל איהר לוקינפטיגעז פערהאַלטען
אין דעם פאַן איהנען לו וואֶהלענדען בערופע טליעסען, אונד זאָ קאָננטע
אאַן אויז עשו'ז ראָהעם אונד ווילדעם בענעהאען ערזעהען, דאַס ער דאַז
דאַאאַלז — ניכט ערלע, וואָהל אַבער איק קאַאפפע איט דען ווילדעזטען

בעזטיען האָלזט געפֿאָהרליכע יאָגערהאַנדווערק, אויז יעקב'ז זאַנפֿטעם
בעטראַגען, פֿערבונדען איט שטעטעם פֿלייסע אים שטודיום דער
נאַטור אונד דער פֿאָן זיינען פֿאָטערן אונד דיעזען פֿאָראַנגעגאַנגענען
גאָטטעזמאָננערן איבערליעפֿערטען היילִיגען לעהרען איבער גאָטט אונד
זיינע וואַלטונג, אַבער, דאַס ער איין פֿראָמער אַאַן, שליכט אונד רעכט,
אָהנע פֿאַלט אונד טיקקע ווערדען ווירדע.

(כח.) יצחק ליעבטע דען עשו, דען ציד בפיו ווילדפרעט וואַר אין
זיינעם (יצחק'ז,) אָדער אויך טייטונג אין זיינעם (עשו'ז) אונדע. רבקה
אַבער ליעבטע דען יעקב. יצחק, אוטהאַאַליך וייטער פֿאָרגעריקקט
אַן יאַהרען דענן זיינע פֿרויא, טוואַך, זיינע אויגענליכט פֿיעלייכט טאָן
גראָססטענטהיילז בערויבט אונד דאַהער נור אויף דאַז הויז בעטראָנקט
אונד איט אענטען ווניג פֿערקעהרענד, טרויטע דען פֿאַלטען ליעב-
קאָזונגען עשו'ז אונד גלויבטע דעזען איינשאייכעלנדען רעדענזאַרטען;
רבקה היגעגען, טאַרפֿזינטיגער אונד איט וייבליך לעבהאַפֿטעם גייזטע
דאַז הערץ איהרער קינדער דורכשויענד, ענטדעקקטע באַלד דיא פֿאָר-
ליגע אונד דיא לאָבענזווערטהען איגענטאַפֿטען איהרעז ייגגערען, זאָ
וויא דיא בובענטטרייכע איהרעז אָלטערען זאָהנעז.

(כט.) אייגזט קאָכטע יעקב איין געריכט, אַלז עשו פֿאָם פֿעלדע
קאַם אונד אַבגעאַטטעט וואַר.

(ל.) דאַ טפראַך דיעזער: הלעיטני לאַס איך פֿאָן דיעזעם ראָטהען
פֿערטפייזען, דען איך בין אַבגעאַטטעט. זיינע אויזדרוקקזוייזע פֿער-
ראָטה זיינע ראָהייט, זיין באַרטעז וועזען אונד דיא גיער איינעז פֿיעל-
פֿראַססעז.

(לא.) יעקב טפראַך: „פֿערקויפֿע איר זאָפֿאָרט דיינע ערזטגעבורט.“
עז אייזט געטיכטליך בעקאַננט, דאַס אין דען פֿריהערן לייטען, עהע עז
געאָרדנעטע שטאַאַטען גאָב, יעדע פֿאַאיליע איהרע אַנגעלעגענהייטען
אונד שטרייטיגקייטען זעלבזט שליכטעטע, אונד זיך וויליג דען ענטשיי-
דונגען דעז פֿאַאיליענהויפטעז, דאַז טטעטז, וועז פֿאָהיג, דער ערזט-
געבאָרנע וואַר, אונטערוואַרף. דיעזעז אָבערהויפט פֿעראייניגטע אַבער
אין זיך דען גייזטליכען פֿיהרער איט דעם וועלטליכען ריכטער. איהם
וואַר דיא לייטונג דעז גאָטטעזדיענזטעז, איהם אין געוויזענזאַכען דיא
בעאורטהיילונג איבערטראַגען. יעקב, דיא אונווירדיגקייט זיינעז ברודערז
לו דיעזעם וויכטיגען אונד היילִיגען אַאטע איינזעהענד, אין זיך אַבער
דיא פֿאָהיגקייט אונד דען דראַנג פֿערטפירענד, עז איט דער ערפֿאָר-
דערליכען ווירדע אונד לו דעם בעזטען יער אַנגעהאָריגען פֿערוואַלטען
לו קאָננען; פֿיעלייכט אויך דורך פֿאַאיליען-איבערליעפֿערונגען אין דעם

גלויבען בעשטעהרקט, דאַס יענער פערהייסענע, הייל פערברייטענדע
פאָלקשטאַמם פאָן דעם ערזטגעבאָרנען ענטשטעהען ווערדע, בענוטצטע
דיא געלעגענהייט, עשו דיא אונפערמייבאַרליכקייט זיינער גאַנצען לעבענס-
ווייזע מיט דיעזען האָהערען בעשטיממונגען נאַכצוווייזען אונד איהן צו
בעשטיממען, דיעזע אַן איהן אַבצוטרעטען, אָדער יענע אויפצוגעבען.

(לב.) עשו זאַגטע: זיעהע, איך געהע דאָך צום טאָדע, וואָצו ניטצט
מיר דיא ערזטגעבורט. מיינע פאָרטוואָהרענדען העטצען אונד קעמפּפע
מיט דען גרויזאַמען טהיערען דעז וואַלדעז זעטצען איך שטעטז טאָדעז-
געפאַהרען אויז, וואָהרענד איך ערזט נאַך דעז פאַטערז ערפאָלגטעם
טאָדע יענע פאַמיליענווירדע ערלאַנגען קאַן. ליעבער בלייבע איך מיינעם
יעטציגען, מיר אונטערהאַלט אונד פערגניגען געוואָהרענדען בערופע
טריא, אַלז מיינעם אַנדערן מיר ניכט אַנגעמעססענען זעהנזיכטיג ענט-
געגען צו האַררען.

(לג.) ער פערקויפטע זאָמיט זיינע ערזטגעבורט דעם יעקב,

(לד.) אַס, טראַנק, שטונד אויף אונד גינג דאַפאָן אונד פעראַכטעטע
דיא ערזטגעבורט. ער גאַב דעם פריען אונגעבונדענען זיננענלעבען
דען פאָרצוג אונד טריעב זאָגאַר שפּאָטט מיט דעם הייליגען ערזט-
געבורטזרעכטע.

זעכזאונדצוואַנציגזטעז קאַפיטעל.

(ב.) דער העררן ערשיען איהם אונד שפּראַך: „געהע ניכט נאַך
מצרים, וואָהנע אין דעם לאַנדע, דאַז איך דיר זאַגען ווערדע. האַלטע
דיך אין דיעזעם לאַנדע אויף, זאָ ווערדע איך דיך זעגנען. יצחק וואָלטע,
זיינעם פאַטער נאַכאַהמענד, דער הונגערזנאָטה האַלבער נאַך עגיפּטען,
דעם רייכען קאָרנלאַנדע, וואַנדערן, אַלז איהם גאָטט צוריעף: דוא ביזט
אין מיר געווייהטעז גאַנצאָפּפער, דאַרום איזט דער אויפענטהאַלט אין
מיינעם דעז גרייליכען געטצענדיענזטעז פאָללען לאַנדע דיינער ניכט
ווירדיג, בלייבע אַלזאָ אין דיעזעם הייליגען לאַנדע, דאַמיט דער זעגען אַן
דיר ערפיללעט ווערדע!

(כה.) ער בויטע דאַזעלבזט איינען אַלטאַר אונד לעהרטע דען נאַמען
דעז העררן. יצחק זעטצטע דען בערוף זיינעז פאַטערז פאָרט, אונד
פאַנד אין דער בעלעהרונג אונד אויפקלערונג דער מענשען זאָ וויא אין
דער אַנלייטונג דערזעלבען צור טוגענד אונד גאָטטעזפורכט זיינע בע-
שטיממונג, טראָזט אונד בערוהיגונג.

(ל.) ער מאַכטע איהנען איינע מאַהלצייט, אונד זיא אַסען אונד טראַנקען.

(לא.) יצחק בעגלייטעטע זיא אונד זיא גינגען פאָן איהם אין פריע-
דען. ניכט נור, דאַס ער דעם אבימלך אונד זיינען לייטען וועגע

זיינער פֿערטרייבונג קיינען האַס נאַכטרוג אונד איהנען גאַנץ פֿערציעה, ער בעווירטהעטע זיא זאָגאַר פֿירשטליך אונד גאַב איהנען איין עהרענ־פֿאָללעס געלייטע.

זיעבענאונדצוואַנציגסטעס קאַפּיטעל.

איך זעגנעטע איהן, ווירד אויך געזעגנעט בלייבען. יצחק האַטטע וואָהל, פֿיעללייכט אויך מיטטעלסט דעס איהם איינוואָהנענדען פּראָפֿהעטישען גייסטעס, דען זאַכפֿערהאַלט, זאָ וויא אויך, דאַס דיא טוגענדזאַמע אונד פֿערשטענדיגע מוטטער דאַצו פֿערלייטעטע, געמאַהנט האַבען אונד שטיממטע מיט גאַנצעם הערצען אין דיא פֿאָרהין פֿאָן איהם ערטהיילטען זעגענספּרוכע.

(מ.) דיין שווערט ווירד דיך ערהאַלטען. ניכט גערעכטיגקייטסליעבע ווירד דיינע שריטטע לייטען, זאָנדערן ברוטאַלע געוואַלט אונד דאַס רעכט דעס שטאַרקערן ווערדען דיינען האַנדלונגען צור ריכטשנור דיענען. איין אומשטאַנד, דען ישראל וואָהרענד זיינער לאַנגען וואַנדערונג דורך דער פֿעלקער מיטטע זאָ פֿיעלע זיינער ליידען צוצושרייבען האַט.

(מא.) עשו האַסטע זיינען ברודער, ער ווינשטע זאָגאַר דען באַלדיגען טאָד דעס פֿאַטערס דעס פֿאַמיליענהויפּטעס הערבייא, אום דען ברודער אונגעשטראַפֿט מאָרדען צו קאָננען. דאַס איסט דער רוכלאָזען מאַניער. ווינשען זיא פֿאָן יעמאַנדען עטוואַס צו ערלאַנגען, געבעהרדען זיא זיך גוט־מיטהיג, שמיעגען זיך דער ניעדריגסטען שמייכעלייען ניכט אונד ביעטען מאַנכעס צום ערזאַטצע אַן. בעדירפֿען זיא אַבער איהרעס וואָהלטהאַ־טערס ניכט מעהר, זאָ שייען זיא זיך ניכט איהר באָזעס הערץ אָפֿפֿען דאַרצולעגען, האַססען דען, פֿאָן דעססען האַנד זיא גוטעס אַנצונעהמען געוואָהנט וואַרען, דיכטען איהם דיא שענדליכסטען אַבזיכטען אַן, אונד זוכען איהרע ראַכעגעפֿיהלע אויף יעדע ווייזע צו בעפֿריעדיגען.

אַכטאונדצוואַנציגסטעס קאַפּיטעל.

יצחק שיקקטע דען יעקב הינוועג אונד ער גינג נאַך פּדן ארם צו לבן, זאָהן בתואל'ס דעס אַראַמאיטען, ברודער רבקה'ס מוטטער דעס יעקב אונד עשו. ניכט צופֿעלליג איסט היער דיא אַבשטאַממונג רבקה'ס נעהער בעשריעבען אונד עשו אַלס צווייטגעבאָרנער אַנגעגעבען; אום נעמליך דאַס אויפֿפֿאַללענדע צו ערקלערען, וויא עשו, דער אויסגעאַרטעטע, אין דיא באַהן זיינעס מיטטערליכען גראָסספֿאַטערס אונד אָהמס, ביידע קיינע טוגענדהעלדען, לענקטע, דער פֿראָממען עלטערן בייאשפּיעל ניכט בע־אַכטעטע.

ויצא.

(י.) יעקב צאָג אויס פֿאָן באר שבע אונד צאָג געגען חרן. דיא

היילינגע תורה ליגט אונד דאַרום זיינע אַבריזע פאָן באר שבע אַן, אום אונד זאָגלייך אויף דיא פליכטען וויעדער אויפמערקזאַם צו מאַכען, דיא זיך אויף יעקב'ס וואַנדערונג ערייגנעטען. נאַך דעם תלמוד וואָרע פאָן באר שבע ביז חרן איינע בעדייטענדע ענטפערנונג אונד דעננאָך ער־רייכטע דער פאָן אַנגסט געקוועלטע פליגער אין קורצער צייט דאַס ציעל זיינער רייזע, אום פאָר דער מאָרדערהאַנד זיינעס ברודערס זיכער צו זיין.

(יא.) ויפגע במקום ער בעגעגנעטע גלייכזאַם דעם אָרטע, דאַס ווען איהם דיעזער ענטגעגען געקאָממען וואָרע, אונד פלעהטע היער אַן דער שטאָטטע, וואָ פאָראַהאַם זיין פראָממער גראָססאַטער בעטעטע, אונד וואָ איינסט דאַס האָכהייליגסטע דעס טעמפעלס פראַנגען זאָללטע, דען הערר דער העערשאַרען אום שוץ אַן, אונד אוסטע דאָרט, וויל דיא נאַכט איהן פלאָטצליך איבערפאַללען האַטטע, איבערנאַכטען, אום אים טרויעס זיינען האַלבנאָכטיגען האָרט, זיין קינפטיגעס געשיק אונד דיא איהן טראָסטענדען פערהייסונגען וואַהרצונעהמען. ער נאַהם פאָן דען שטיינען דעס אָרטעס, לעגטע זיא צו זיינען הייפטען אונד לעגטע זיך ניעדער אַן דיעזעם אָ ר ט ע, דיא פאָראַנגעגאַנגענען 14 יאַהרע בראַכטע ער אַבער דיא נאָכטע אים לעהרהאַוזע שם'ס אונד עבר'ס אים שטודיום דער נאַטור, — פיעללייכט דער היממעלסקאָרפער אונד איהרער זפעהרען — צו.

(יב.) ער טרייאַטע, דאַס ווען איינע לייטער אויף דער ערדע שטינדע, דערען שפיטצע ביז אַן דען היממעל רייכטע, אונד זיעהע! ענגעל גאָטטעס שטיעגען דאַראַן אויף אונד אַב; דער הערר אַבער שטונד אָבען דאַרויף. זאָ פערשיעדען דיא ערקלאָרונגען דיעזעס טרויעס זינד, שטימען זיא דעננאָך אין דער וואַהרהייט זאַממטליך איבעראיין. דיא דאַס היילינגע לאַנד בעשיטצענדען גייסטער בעגלייטעטען דען פליכטיגען וואַנדערער ביז צור גרענצע, היער נאַהמען איהן דיא אַנדערע לאָנדער שיראָמענדען ענגעל אונטער איהרע זיכערהייט געוואָהרענדע פליגעלדעקקע, נאַכדעם יענע אין דען היממעל ענטשטיעגען. דיא פערבינדונג דער ערדע אונד דעס היממעלס מיטטעלסט איינער לייטער דייטעט אויף דאַס וועכזעלפער־האָלטניס צווישען דען מענשליכען האַנדלונגען אונד דען אויספליססען גאָטט־ליכער גנאַדע אונד געררעכטיגקייט, יע נאַך דעם יענע עמפאָרשטייגען אונד פאָר גאָטט זיך דאַרשטעללען, ענטשטראָמט דעם היממעל בעלאָה־נונג אָדער שטראָפע. דיא לייטער זעלבסט אַבער ווייזט אויף דיא פער־שיעדענען אַלטערשטופען דעס מענשען הין. צוערסט קלימט ער עמפאָר, — ימי עליה, זיין גייסט שווינגט זיך איממער האָהער הינויף, וואָהל איהם, ווען ער פאָן שטופע צו שטופע ווייטער געלאַנגענד, דען קולמינאַטיאָנס־

פונקט עררייכט אונד גאָטט אין אַנגעליגט קאָמען ניכטע צו טויען פֿעראַג; עס טרעטען אַבער אויך דיא ימי ירידה דיא צייטען דעס הערַבּ־שטייגענס הערַן, אין וועלכען זיך דער שטערבליכע מַנשאַליג דער ערדע פֿעראַהנט, דאָך דער גייסט פֿעראייניגט זיך אימער ווידער מיט גאָטט, אונד נור דער שטויב קעהרט צור ערדע צוריקק. (פרעדיגער.)

(יז.) ער שפּראַך: „וויא פֿורכטבאַר איזט דיעזער אָרט! דיעס איזט ניכט אַנדערס אַלס דאַס הויז גאָטטעס אונד דיעס דיא פּפֿאָרטע דעס הימ־מעלס. דיעזע וועלט — איין פראַכטגעביידע — איין גאָטטעסהויז, דענגאָך פֿורכטבאַר, פֿאָלן דעס אונגעמאַכס, דער קאַמפּפֿע, דער טריבזאַלע, דעס צווייסטעס צווישען לייב אונד זעעלע, צווישען גייסטיגעם אויפראַפּפֿען אונד טהיערישעם אונטערליעגען, שטעטס צור וואַכזאַמקייט ערמאַהנענד, דאַמיט דאַס בעסערע ניכט אין דען טלאַף דער זינגליכקייט געלוֹנט ווערדע אונד ענדליך איינגעהען קאָננע אין דאַס טהאָר דעס הימעלס, וואָ דיא גערעכטען איינגעהען.

(כ.) ווען גאָטט מיט מיר זיין אונד מיך בעהיטען ווירד אויף דיעזעם וועגע, דען איך געהע אונד ווירד מיר געבען בראָד צו עססען אונד געוואַנד אַנצוציעהען. ניכט איבערפֿלוס אונד רייכטהום, נור דיא צור עקזיסטענץ דעס מענשען אונענטבעהרליכען בעדירפֿניססע ערפֿלעהטע ער פֿאָם הערן, וויל גענינזאַמקייט איינע דער שאָנסטען טוגענדען איזט, זאָ וויא אויך שלמה בעטעטע: רש ועשר אל תתן לי געוואָהרע מיר ווערער רייכטהום, נאָך אַרמוטה.

(כא.) ווען איך אין פֿריעדען אין דאַס הויז מיינעס פֿאַטערס צוריקק־קעהרען ווערדע אונד דער הערר מיר צום גאָטט זיין ווירד. יעקב זעטצטע ניא צווייפֿעל אין דיא איהם ערטהיילטע צוזיכערונג דעס גאָטטליכען בייטשטאַנדעס; אַבער דער פֿורכט קאָננטע ער ניכט וועהרען, דאַס ער אין זיינעס געראַדע ניכט זעהר טוגענדהאַפֿטען מאַמאַס הויזע מאַנכע שטאָר־ליכע אונד לאַסטערהאַפֿטע זיך אַנאייגנען, זיינע זעעלע בעפֿלעקקען, אונד דאַדורך דעס בעזאָנדערן גאָטטליכען שוטצעס אונווירדיג זיין ווירדע, דען הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אַללעס, וואַס דעם מענשען ווידערפֿאָהרט, מיט פֿאָם הימעל בעשטיממט, גאָטטעספֿורכט אַללין מיט זיינעם ער־מעססען אונד פֿרייעם ווילען אַנהיימגעגעבען.

(כב.) זאָ זאָלל דיעזער שטיין איין גאָטטעסהויז זיין אונד אַללעס, וואַס דוא מיר גיבסט, פֿערצעהנטען, פֿערצעהנטען וויל איך עס דיר. בייא אַללעם, וואַס דער מענש בעזיטצט אונד געניעסט, זאָלל ער זיך גאָטטעס ערמאַננערן, דאַס ער דער שפּענדער אַללעס גוטען איזט, אונד דער שוואַכע שטערב־ליכע מיט זיינער קראַפֿט אַללין ניכטס פֿערמאַג. אום דיעזען געדאַנקען,

דיעזעם געפיהלע דער דאַנקבאַרקייט אויזדרוקק צו געבען, בעשטיממטע יעקב דען צעהנטען טהייל זיינער האַבע גאָטט, ד. ה. גוטען צוועקקען. דאַזעלבע טהאַט ער אויך ריקזיכטליך זיינער קינדער אונד ווידמעטע לוי צום בעזאָנדערען טרעֶגער אונד פערברייטער דער הייליגען גאָטטעס־לעהרען, וועסהאַלב דער פאָן איהם הערגעקאָממענע שטאַממ קיינען טהייל אַם לאַנדע כנען ערהיעלט אונד פאָן דען אַנדערען גלויבענסברידערן אונטערהאַלט בעקאַם, דאַמיט ער, אונגעשטעֶרט דורך אַרבייט, דעם שטודיום אונד דעם גאָטטעסדיענסטע אָבליעגען קאָננטע. עהרפורכטס־געפיהל פאָר דעם גאָטט געוויהטען שטאַממע אָכטעטע אויך דען עֶגיפטישען קעֶניג, וועֶהרענד דעס אויפענטהאַלטס דער איזראַעליטען אין זיינעם לאַנדע בעטליכען האַבען, דאַ זעֶממטליכע לעפיטען פאָן האַרטער שקלאַפענאַרבייט בעפרייעט וואַרען. — אייזט עס נון איינע פאָן דער הייליגען תורה יעדעם איזראַעליטען געבאָטענע פפליכט, דעם פּאַטריאַרכען נאַכצואַהמען אונד פאָן אַללעם אונד יעדעם ערוואָרבענען דען צעהנטען אַן דירפטיגע צו רייכען, זאָ פאָלגערט דער תלמוד אויס דען היער צוויימאַל פאָר־קאָממענדען וואָרטען „פערצעהנטען" דאַס אַמאַן אויס דעם טריעבע צור וואָהלטהעֶטיגקייט מעהר, זעלבסט דען פינפטען טהייל זיינעס פערמעֶגענס פיר אַרמע אונד ליידענדע פערווענדען קעֶננע, איין גרעֶססערער אויפוואַנד היעפיר זייא אַבער פערפעֶנט, דאַ זאָנסט דיא פפליכט געגען זיך אונד דיא אַנגעהעֶריגען פערלעטצט ווירדע. דער געוויסענהאַפטע אונד שטרענגגלייביגע יודע פיהרט רעכנונג איבער אויסגאַבען דיעזער אַרט, אום וועדער דיא אַרמען נאָך זיך אונד דיא זייניגען צו פערקירצען.

נייאונדצוואַנציגזטע קאַפּיטעל.

יעקב ערהאָב זיינע פיסע אונד גינג. דיא געֶטטליכען טרעֶסטונגען ערלייכטערטען זיין ביזהער געֶנגסטיגטעס הערץ אונד דיא רייזע גינג לייכטער פאָן שטאַטטען.

(י') אַלס יעקב דיא רחל, טאָכטער לבן'ס, ברודער זיינער מוטטער זאַה, טראַט ער הינצו, וועֶלצטע דען שטיין פאָן דער איכדונג דעס ברוננענס אונד טרעֶנקטע דערען שאַפע. וואַס מעהרערן הירטען אונמעֶגליך וואַר, דען שווערען שטיין הינוועגצונעהמען, פעראָכטע דיא ליעבע אונד דער אייפער יעקב'ס אַלליין אויסצופיהרען.

(יח.) יעקב ליעבטע דיא רחל אונד שפראַך: איך וויל דיר זיעבען יאַהרע דיענען אום רחל דיינע טאָכטער, דיא יינגערע. יעקב האַטטע פאָן דער אַרגליסט אונד דעם טריגעריסען זין לבן'ס שאָן קונדע ער־האַלטען אונד איהם מיסטרויענד, בעצייכנעטע ער דאַרום דען געגענשטאַנד זיינער ליעבע גענויא, אום רחל, ניכט אַבער איין אַנדערע דיעזען נאַמען

פיהרענדע אָדכען, זאָנדערן דיינע טאָכטער, דאַמיט דו אַבער ניכט
עטוואַ דורך נאַמענזענדערונג איך טייטעזט, ערקלערע איך דיר אויז־
דריקליך, אום דיא יינגערע. אַבער אויך דיעזע בעשטיאַמטען ערקלאָ־
רונגען פראָטעסטען ניכטז? אונד ער וואורדע דעסען אונגעאַכטעט היני־
טערגאַנגען.

(כ.) יעקב דיענטע זיעבען יאַהרע אום רחל, זיא וואַרען אַבער אין
זיינען אויגען וויא איינצעלנע טאַגע. זאָ זעהר ליעבטע ער זיא. דיא
אַרבייט, וועלכע איט אייפער אונד ליעבע פערריכטעט ווירד, געהעט
לייכט פאָן שטאַטטען אונד ערלייגט הייטערקייט אונד פראָהזין.

(לד.) זיא שפראַך: נון ווירד איין אַן איר פערבונדען ווערדען, דאַרום
נאַננטע ער זיינען נאַמען לוי, (פערבונדענער.) פאָן דען פריהערן קינ־
דערן הייסט עז: זיא נאַננטע, וואָהרענד עז פאָן דיעזעם הייסט: ער
נאַננטע, יעקב נעמליך גאַב איהם אויך בעפעהל גאָטטעז דיעזען נאַמען,
אַנדייטענד, דאַס ער נעבזט זיינען נאַכקאָממען דעם העררן געווייהט
זיין זאָללען.

דרייסיגזטעז קאַפיטעל.

(א.) שאַפפע איר קינדער, וואָ ניכט זאָ שטערבע איך. דאַ ענטבראַננטע
יעקב'ז צאָרן איבער רחל אונד ער שפראַך: בין איך דען אַן דער שטעללע
גאָטטעז, דער דיר לייבעזפרוכט פערזאַגט האַט? וויל זיא איט דעם
טאָדע דראָהטע, צירנטע ער איהר, אונד וואַגטע ניכט פיר זיא גאָטט
אַנצופלעהען, דאַ דאָך ער איט קינדערן בעדאַכט וואַר.

(כא.) הערנאַך געבאַר זיא איינע טאָכטער אונד נאַננטע איהרען
נאַמען דינה. דיא הייליגע שריפט גיבט ניכט דען גרונד דיעזער בענענ־
נונג וויא ביי דען אַנדערן קינדערן יעקב'ז אַן, וואָהל אַבער ערקלערען
עז דיא ראַבבינען; דינה פאָן דין (ריכטען, אורטהיילען.) דיא ערלאַוכטער
לאה וואוסטע וואָהל, דאַס יעקב דיא פאָטער דער צוועלף איזראַעליטישען
שטאַממע צייגען ווערדע. דאַ נון זיא זעלבזט זעכז אונד יעדע דער ביידען
אַנדערע צוויא בערייטז געבאָרען האַטטען, אונד נור נאָך צוויא צו
ערהאָפפען וואַרען, זאָ אורטהיילטע זיא, דאַס איהרע שוועזטער גערינגער
דען דיא ביידען שקלאַפינגען זיין ווירדע, בראַכטע זיא ניכט דיא נאָך צו
ערוואַרטענדען צוויא אַנדערן שטאַממהייפטער צור וועלט. אין דיעזער־
האַלב אַן דען אַללערבאַרמער געריכטעטעז איניגעז אונד אינבריניטיגעז
געבעט פעראורזאַכטע, דאַס זיא זעלבזט איט איינער טאָכטער, איהרע
שוועזטער אַבער איט צוויא זאָהנען בעדאַכט וואורדע.

איינאונדדרייסיגזטעז קאַפיטעל.

(ב.) יעקב זאַה דאַז אַנגעזיכט לבן'ז דאַס עז ניכט געגען איהן (זאָ

פריינדליך) וואַר, וויא עהעדעם. וויל ער זיינער ניכט מעהר בעדורפטע, חונד יעקב זיך דורך פלייס חונד איהע עטוואַז ערוואַרב, זאַה ער חיהן איט טעעלען חויגען אַן, דיא פערפּאַהרונגזוויזע מאַנער רוכלאָזען חונד חונדאַנקבאַרען אענטען.

(יב.) דער ענגעל גאָטטעז שפראַך: „ערהעבע דיינע חויגען חונד זיהע, אַללע באָקקע, דיא דאַז קליינע פיעה בעטפּרינגען, זינד פוס־געלייכנעט, קליינפלעקקיכט חונד וויסגעטטרייפט, דען חיך האַבע אַללעז געזעהען, וואַז לבן דיר טהוט. עז וואַר דער ווילע גאָטטעז, דאַס יעקב'ז אַנגעשטרענגטער פלייס בעלאָהנט ווערדע, וויא חויך לבן וואָהל דענקען קאָננטע. דאַס זיין טוויעגערזאָהן חייגען געוויסען פלאַן פערפאָלגע, חונד איהם ניכט חונבעלאָהנט חיאמער קנעכטעזדיענזטע לו לייזטען בעאַבזיכטיגע.

(כד.) גאָטט קאַם לו לבן חים נאֶכטליכע | טרויאע חונד זאַגטע חיהם: היטע דיך איט יעקב לו רעדען, וועדער חים גוטען נאָך חים באֶזען. זעלבזט דאַז פּאָם פעררוכטען חויזגעהענדע גוטע חיזט גראֶסטענטהיילז פאָן באֶזען פאָלגען בעגלייטעט חונד חיזט דאַהער יעדער חוזגאַנג איט דעאזעלבען לו איידען.

(לב.) בייא וועם דוא דיינע גאֶטטער פינדען ווירזט, דער זאָלל ניכט לעבען. יעקב וואוסטע נאֶמליך ניכט, דאַס רחל זיא געטטאָהלען האַטטע. דיא פאָלגע דיעזעז פלוכעז וואַר, דאַס דיא ליעבענזווירדיגע גאַטטין חונטערוועגז פריהלייטיג שטערבען מוסטע, וויל ד ער פּאָם חויזגעלייכנעט פראָממען אַאן חויזגעשפּראָכענע פלוך ווירקענד חיזט.

וישלח•

צווייאאונדדרייסיגזטעז קאַפּיטעל.

(ד.) יעקב טיקקטע מלאכים באָטען פאָר זיך הער לו זיינעם ברודער עשו חין דאַז לאַנד שעיר, חין דאַז געפילדע ארום. — דאַז הייצר חויפגעפיהרטע העברעאֶישע וואָרט האַט זאָוואָהל דיא בעדייטונג פאָן „ענגעל" אַלז פאָן „באָטען" חין חונגעוויסהייט חיבער דאַז לו ערוואַר־טענדע בענעהאען זיינעז ברודערז, אָב עז חיין פריינדליכעז אָדער פייג־ליכעז זיין ווערדע, וואֶהלטע ער ענגעל לו באָטען, דיא פעראֶגע חיהרער גייזטיגען נאַטור בעזזער דאַז הערל ערפאָרטען קאָננטען. עבען זאָ זאָללטען זיא עז ערקונדען, אָב עשו חין שעיר אָדער חין ארום זיך חויפהאַלטע.

(ה.) ער בעפאַהל חיהנען (דען קנעכטען) חונד טפראַך: זאָ זאַגט לו איינעם העררן, לו עשו: זאָ טפּריכט דיין קנעכט יעקב. ער זאַה זיך חין דעם פערהאֶלטניסע דעז קנעכטעז לום דיענזטהעררן, אַנדייטענד,

דאַס דאַס פֿאָן איהם שטאַממענדע פֿאָלק ישראל ביז צור צייט דער אַלל־
געמיינען ערלעזונג דורך דען משיח דיא הערשאַפֿט אדום'ס אַנערקעננען,
זיך דער ווילקיהר אונד זיינע אונגערעכטער רעגענטען פֿיגען אונד אויך
דיא האַרטעסטען בעדריקקונגען זיך געפֿאַללען לאַססען מיסע, אָהנע זיך
ווידער דערען מאַכט אויפֿלעהנען צו דירפֿען.

(ז.) זיא קעהרטען צו יעקב צוריק אונד זאַגטען: וויר זינד געקאָממען
צו דיינעם ברודער, צו עשו. ער ציעהעט דיר ענטגעגען אונד 400
מאַן מיט איהם; דוא וואָהנסט איינען ליעבעפֿאָללען ברודער אַן איהם צו
בעזיטצען, ער אַבער בעניממט זיך וויא עשו אונד העגט דיאזעלבען
פֿיינדליכען געזיננונגען וויא פֿריהער געגען דיך.

(ח.) יעקב פֿירכטעטע זיך זעהר אונד עס וואַרד איהם באַנגע. אונ־
געאַכטעט גאָטט איהם שוטץ צוגעזיכערט אונד דעססען זעגען איהם שטעטס
געלייטעט, פֿירכטעטע ער, דער פֿריעדליעבענדע, דען שטרייט אונד
וואַפֿפֿענקאַמפֿ מיט זיינעם ברודער, דאַ זעלבסט איין טריומפֿ איבער
דענזעלבען דאַס ברידערליכע הערץ אין בעטריבניס זעטצען ווירדע. אויך
וואַרד איהם באַנגע פֿיר זיך אונד דיא זייניגען, אינדעם ער אין זיינער
דעמוטה זיינע פֿערדיענסטע אונד זיינע ביזהעריגע ווירקזאַמקייט ניכט
פֿיר זאָ ערפֿאָלגרייך היעלט, אום פֿערנער דער בעזאָנדערן גאָטטליכען
גנאַדע געווירדיגט צו ווערדען, דאַ דיא איהם שאָן צו טהייל געוואָרדענען
וואָהלטהאַטען — דער איהם צו שוטץ אונד אַלס וואַפֿפֿע דיענענדע וואַנ־
דערשטאַב וואַר זיין איינציגער בעזיטץ אויף דער הינרייזע, איין אין צוויא
לאַגער געטהיילטער אונגעוועהנליכער רייכטהום נעבסט טוגענדהאַפֿטען
אונד גראָטהענען קינדערן אויף דער ריקקעהר — זיין פֿערדיענסטליכעס
ווירקען ווייט איבערוויעגען אונד דען היאַליטען לאָהן יענזייטס פֿער־
רינגערן קאָננטען. דאַרום מאַכטע ער זיך אַלס פֿראָממער, גלייביגער
מאַן אויף אַללע מעגליכען ערייגניססע געפֿאַסט אונד טראַף היערנאַך
מאַסרעגעלן. ער פֿערזוכטע דורך אונטערטהעניגע וואָרטע, בעגלייטעט
פֿאָן איינעם האָכסט ווערטהפֿאָללען געשענקע, איינע אויסזעהנונג מיט
דעם ברודער צו בעווערקשטעלליגען, טראַף דיא געאייגנעטען פֿאָר־
זיכט אונד רייפֿליכער איבערלעגונג צייגענדען פֿאָרבערייטונגען צום
קריעגערישען קאַמפֿע אונד ווענדעטע זיך אים הייסען געבעטע פֿער־
טרויענספֿאָלל אַן דען לענקער דער שיקזאַלען אונד דען מעכטיגער מענש־
ליכער ליידענשאַפֿטען אונד הערצענסשטירמע.

(יט.) זאָ זאַגע: דיינעם קנעכטע יעקב געהערט עס צו, עס איזט
איין געשענק, אַבגעשיקקט פֿיר מיינען הערן עשו.

(כ.) דיעזעס וואָרט זאַגט דעם עשו, ווען איהר איהן פֿינדעט.
וויעדערהאָלט לעגטע ער דען באָטען וואָרטע דער טיעפֿסטען ערניעד־

ריגונג אין דען מונד, עשו אַנלודייטען, דאַס דער דעס ברודערס האַס הערפאָרגערופענע פאַטערזעגען נאָך לאַנגע ניכט אין ערפיללונג געהע, אונד ער אַנאָך אדום'ס געוואַלטהערשאַפט זיך אונטערווערפע. — יאָ, דאַס אויך וויר אין דעמוטה אונד בעשיידענהייט וואַנדעלן, אונד ניכט וועהרענד דער וואַנדערונג, דורך דער פעלקער רייהען דורך האָפפאֶרטיגע רעדען, איבערטריעבענען אויפוואַנד אונד אייטעלעס וועזען דען האַס אונד נייד דער נאַטיאָנען ווידער אונס הערויפבעשוואֶרען!

(כג.) ער מאַכטע זיך אין זעלביגער נאַכט אויף, נאַהם זיינע ביידען פרויען, זיינע צוויא מאֶגדע אונד זיינע איילף קינדער. ער האַטטע אַבער דערען צוועלף, וואַס צו דער ערקלעהרונג פעראַנלאַססטע, דאַס ער זיינע שאֶנע טאָכטער דינה דען ליסטערנען אויגען עשו'ס צו ענטציעהען זוכטע.

(כה.) יעקב בליעב אַלליין צוריק, דאַ ראַנג איין מאַן מיט איהם. ביס דער מאָרגען אַנבראַך.

(כו.) אַלס דיעזער זאַה. דאַס ער איהם ניכט בייאקאָממען קאֶננע, גריף ער אַן דען באַללען זיינער היפטע.

(כט.) ער שפראַך: דוא זאָללסט ניכט מעהר יעקב, זאָנדערן ישראל, ישר אל גענאַננט ווערדען, דען דוא האַסט מיט מאֶכטיגען וועזען אונד מיט מענשען אום דען פאָרצוג געשטריטטען אונד ביסט בייאגעקאָממען. — דער היאַליטע שוטצפאַטראָן עשו'ס וואַר יענעס אין מענשליכער געשטאַלט ערשיענענע פיינדליכע וועזען, דאַס דען פאַטריאַרכען צום קאַמפפע הערויספאָרדערטע אונד ערסט מיט דעס טאַגעס העללע, נאַך נעכטליכעם רינגען אונד שטרייטען, זעלבסט מיט דאַפאָן געטראַגענער וואונדע, קאָננטע יעקב טריאומפהירענד אונד מיט דער פּאַלמע דעס זיעגעס געקראֶנט דען קאַמפפעספּלאַטץ פערלאַססען, דעם געגנער זעלבסט אַנערקעננונג אַב־ טראָטצענד. — פיר דיא גאַנצע איזראַעליטישע נאַטיאָן וויא פיר יעדעס איינצעלנע גליעד דערזעלבען וואַר דיעזע בעגעבענהייט פאָן גראָססער פאָרבעדייטונג. יעדער, דער דעס נאַמענס איזראַעליטע ווירדיג זיין וויל, האַט מיט זיטטליכער קראַפט אונד דער איהם פערליעהענען גייסטעס־ שטאֶרקע דען פיינדליכען מאֶכטען דער פערפיהרונג, דער זיננליכקייט אונד דער ענטזיטטליכונג, דען זירענענשטיממען דעס פערלאָקקענדען וועלטגלאַנצעס וויא דען פאָלטערנדען שטערנען דעס פרעפעלהאַפטען גרויזאַמען דרוקקעס צו ווידערשטעהען. טראֶגט אויך דער לייב קאַמפּ־ פענדע וואונדען אויס דעם אונגלייכען קאַמפפע, ווערדען אויך דיא יעדעם פערליעהענען נאַטורקרעפטע געשמאֶלערט, דען אַנפאָרדערונגען דעס דאַזיינס וויללקירליך ענטגעגענגעטרעטען: דאַס ערהעבענדע בעוואוסטזיין, זיינע מענשענווירדע, זיינען זעעלענאַדעל, זיין האֶהערעס זעלבסט פאָן דען באַנדען דער גייסטיגען קנעכטשאַפט געוואַהרט צו וויססען, איין שר

עם אלהים צו זיין אונד דארט אונפערגאנגליכען לאהן צו עמפפאנגען, קרעפטיגט, שטעהלט אונד ערמוטהיגעט. — אבער אויך דיא כנסת ישראל דיא אויזערלעזענסטע נאטיאן אים גאנצען, זייט איהרעם בעגין ביז אויף דען הייטיגען טאג האט זיא מיט מענשען אונד שטרייטענדען מעכטען, מיט טיראננישען רעגירונגען אונד ראהען פעלקערמאססען צו קעמפפען, אין דער לאנגען נאכט דעס גלות, אויף דער מיהזעליגען פילגערפאהרט דורך דער פעלקער דיכטע, איהר פיינדליכע שאארען, דורך איהר פערשידענע קלימאטע אונד לענדערשטריכע מוסטע זיא דיא וואנגע דען שלעגערן, דאס האאר דען רויפערן היגהאלטען. קוים וואר דיא איינע וואונדע פערנארבט, אלס שאן איינע פרישע געשלאגען ווארד, אונד דאך היעלט זיא אויס אין איהרער אמרחליטען איבערראשט, אים פערטרויען אונד אים הינבליק אויף דען, דער מיט איהר וואנדערטע אונד מיטטען אין שטערנענלאזער נאכט, איינעם העללייכטענדען מעטעארע גלייך, פארנלייכטעטע אונד — עס וואר איהר טראסט דער בלוטענדען וואונדע אונד דער פערענקטען קנאכענטהיילע אונד דער געשפרענגטען אדער זא ווייניג אלס דעם ערשעפטער בייצוקאממען. גלייך דיעזעם ווירד אבער אויך איהר דיא זאננע דעס היילס איינסט שטייגען, דערען מילדע שטראהלען פערשייכען ווערדען דאס גרויען דער נאכט, דיא נעבעל דער פינסטערניס דיא געשפענסטיגען געשטאלטען דעס אבערגלויבענס, דיא גרייליכען בילדער דעס אונפערשטאנדעס, דיא פהאנטאסטישען געבילדע דעס אבערוויטצעס אונד אונגלויבענס,״ אונד דיא ערקעננטניס גאטטעס ווירד גלייך דעם טאגעס העללען גלאנץ דען ערדקרייס ערלייכטען, אונד זיין ווירד אלסדאן ה' אחד ושמו אחד דער העררע איינציג אונד זיין נאמע איינציג — ואם יתמהמה חכה לו, ווענן אויך פערצעגערט, האררע זיין! דיא צייט מוס ערפיללט ווערדען. דאפיר בירגט שאן דאס פארהאנדענזיין ישראל'ס דאפיר בירגט דיא אללגערעכטיגקייט גאטטעס.

(ל.) יעקב פראגטע אונד שפראך: זאגע דאך דיינען נאמען. יענער שפראך: ווארום פראגסט דו נאך מיינעם נאמען אונד זעגנעטע איהן דאזעלבסט. דער מענש בעדארף צור אונטערשיידונג פאן איהם גלייכארטיגען וועזען אונד געגענזייטיגען אומגאנגס וועגען נאמענסבע-צייכנונג, דעס ענגעלס אונזיכטבאר ווירקענדע, אבער פערשיעדענארטיג זיך דארשטעללענדע קראפט היינגעגען ערהאלט ערסט נאך דער יעווייי-ליגען ערשיינונג בעצייכנונג אונד נאמען. דאך דיינע שטאנדהאפטיגקייט, דיינע אויסדויער, דיין מאראלישע איבערגעוויכט פערדיענט אנערקעננונג אונד זעגען זעלבסט פאן איינער זייטע.

(לג.) דארום (צור ערינגערונג אן דיא גייסטיגע איבערלעגענהייט

איהרעס אַהנען; אונד צור אַהנונג אַן דיא פאָרטזעטצונג דעססעלבען קאַמפּפעס) עססען דיא קינדער ישראל׳ס (נאַך איינעם שפּעטער ערפאָלגטען סינאַ־איטישען געבאָטע) דיא שפּאַננאַדער ניכט, וועלכע אויף דען באַללען דער היפטע איזט, ביז אויף דען הייטיגען טאַג. —

דרייאונדדרייסיגזטע קאַפּיטעל.

(ב.) ער שטעללטע דיא מאַגדע אונד איהרע קינדער פאָראַן, לאה אונד איהרע קינדער הינטערנאַך, אונד רחל אונד יוסף צולעצט. יע טהייערער דעם הערצען, דעסטאָ וועניגער איזט דער געפאַהר אויסגעזעטצט.

(ג.) ער אַבער גינג איהנען פאָראַן. זיין לעבען פיר אַללע אין דיא שאַנצע צו שלאַגען.

(ד.) עשו ליעף איהם ענטגעגען, אומאַרמטע איהן, פיעל אום זיינען האַלס, אונד קיססטע איהן: פאָן ברידערליכער ליעבע ענטפלאַממט, אונד פאָן יעקב׳ס דעמוטה געריהרט, טרוגען דיא בעססערען עמפפינדונגען איבער דאַס שטאַרקע ראַכעגעפיהל דען אויגענבליקליכען זיעג דאַפאָן. ווען דעם הערן דער וואַנדעל איינעס מאַננעס געפאַללט, לעססט ער זעלבסט דעססען פיינדע פריעדליך געגען איהן געשטימט ווערדען. (ספר. זמן.)

(יד.) איין הערר געהע נור זיינעם קנעכטע פאָראויס . . . ביז איך צו מיינעם הערן נאַך שעיר קאָממען ווערדע. דען אָמענטאַן אויפלייכטענדען עדלערען געפיהלען ניכט טרויענד, פירכטעטע יעקב, דאַס באַלד דיא פריהערן ראַכעגייסטער אין דעס ראָהען ברודערס געמיטהע וויעדער דיא אָבערהאַנד געווינען אונד ער אויפ׳ס נייע דער לעבענס־געפאַהר אויסגעזעטצט זיין ווירדע; גלייכצייטיג אַבער אויך יענע פּראָפהעטישע פערהייסונג אַנדייטענד: בעפרייער ווערדען דען בערג עשו׳ס בעשטייגען, אום דען בערג עשו׳ס צו בעשטראַפען, אונד דעם הערן ווירד דיא רעגיערונג זיין. (עבדיה.)

פיעראונדדרייסיגזטע קאַפּיטעל.

דינה, טאָכטער לאה׳ס, גינג אויס, זיך אַנצוזעהען אונטער דען טעכטערן דעס לאַנדעס. אַבגעוויכען פאָן דער זיטטע דער אַהנפרויא, דיא נור אים פראָממען הייזליכען קרייזע איהרען בערוף פאַנד, וואַר דינה לוסטיג אונד פערגניגונגסזיכטיג אונד קאַם דאַדורך צום ענטעהרענדען פאַללע.

(ה.) יעקב האָרטע, דאַס מאַן זיינע טאָכטער דינה ענטעהרט, זיינע זאָהנע וואַרען מיט זיינעם פיעה אויף דעם פעלדע; דאַרום שוויעג ער, ביז זיא צוריקקאַמען. אַלס איין קלוגער, ערפאַהרענער מאַן בערעכנעטע ער זיינע שוואַכע אונד פערלאַססענהייט, זיינער אַמאָריטען פיינדע שטאַרקע אונד איבערלעגענהייט געגעניבער אונד דיא איהם דראָהענדע

געפאַהר בייא ראַטעם האַנדעלן, אונד וואַרטעטע ליעבער דיא צוריקקונפט דער טאַפפערן טאַכטער זיינער זאָהנע אַב.

(ז.) יעקב'ז זעהנע קאַמען פאָם פעלדע צוריקק. אַלז זיא עז האָר= טען, וואַרען זיא בעטריבט אונד עז פערדראָס זיא זעהר, דאַס זאָלכ' איינע טאַנדטהאַט געטעהען אַן ישראל. דורכדרונגען פאָם ריינזטען זיטטליכקייטזגעפיהלע וואַרען זיא ענטריזטעט אונד טיעף געקראָנקט איבער דיא איהרער טוועזטער, דער טאָכטער דעז טטעטז געגען זאַסטער אונד אונזיטטליכען טריעבע אַנקאָמפפענדען, ווידערפאַהרנע אונבילל.

(לא.) זאָלל אמַן אונזערע טוועזטער וויא איינע געמיינע דירנע בעהאַנדעלן? ווען אויך אונזער לעבען אין געפאַהר טוועבט, וואַז ליעגט דאַראַן? ליעבער דען טאָד, אַלז איין טאָנדליכעז אונד אונזיטטליכעז דאַזיין פיהרען! איין גרונדזאַטל, דער הייטיגען טאַגעז נאָך אונטער דערען נאַכקאָמען אַלז ריכטטנור איהרעז וואַנדעלז דיענט אונד איהנען דיא אַכטונג אַנדערזגלייביגער אַבגעווינכט.

פינפאונדדרייסיגזטעז קאַפיטעל.

(ב.) יעקב טפראַך צו זיינעם הויזע אונד אַללען, דיא איט איהם וואַרען: לעגט דיא פרעמדען גאָטטער אַב, ווענדעט אונטער אייך זינד, רייניגט אייך אונד וועכזעלט איירע קליידער; זאָ וואָללען וויר אונז אויפמאַכען אונד נאַך בית אל געהען אונד דאָרט וויל איך דעם אַללמאָכ= טיגען איינען אַלטאַר עררינטען, דער איך אַם טאַגע איינער נאָטה ערהאָרט האַט אונד איט איר אויף דעם וועגע וואַר, דען איך געגאַנגען. ווער זיך דער גאָטטהייט אין אַנדאָכטיגעם געבעטע נאַהען וויל, האַט ניכט נור דיא פרעמדען גאָטטער — דיא באָזען געדאַנקען אונד פרעמד= אַרטיגען געזיננונגען — אַבצולעגען, ער אוס אויך ריינען לייבעז אונד אין אַנטטאַנדיגער קליידונג ערטיינען.

(יז) רחל געבאַר אונד עז גינג איהר האַרט בייא איהרעם געבאָרען.

(יח.) אַלז איהר נון דיא זעעלע אויזגינג, — דען זיא טטאַרב — נאַננטע זיא איהן בן אוני (זאָהן דער טמערצען, זיין פאַטער נאַננטע איהן יעדאָך בנימין (זאָהן דעז אַלטערז) קוים אַן דעז געלאָבטען לאַנדעז גרענצע, אין דער הייס ערזעהנטען הייאַטה, אַן איהרער ווינטע ציעל אַנגעלאַנגט, וואַרד דעם האַרטגעפלאַגטען אַהן זיין פיעלגעליעבטעז, טאָנעז וויב, דערעטוועגען ער 20 יאַהרע קנעכטעזדיענזטע ווילליג פער= ריכטעטע, ענטריסען אונד דעז זאָהנעז געבורט וואַרד דער אוטטער גראַב. אַבער ניכט אין דער פאַאיליענגרופט צו מכפלה דורפטע איהר דיא לעטצטע רוהעטטאָטטע ווערדען, ניין! היער אין דער נאָהע פאָן אפרת וואַרד איהר דאַז גראַבאאָנואענט עררינטעט, דאַאיט עז איינזט

איהרען פֿליכטיגען קינדערן דיא וואַללפֿאַהרטזשטעטטע בעצייכנע, וואָ זיא איהר טרויערנדעז הערץ אויזשיטטען אונד זיך טראָזט אונד ראַטה בייא דער אימער ליעבענדען מוטטער ערהאָלען קעננען; דען נאָך „בעוויינעט רחל איהרע קינדער, פֿערווייגערט אַללען טראָזט, וויל זיא פֿערטריעבען זינד. דער הערר אַבער רופֿט: האַלטע איין פֿאָם וויינען דיא שטימע, פֿאָן טהרענען דיא אויגען, דען דיינע טוגענד פֿינדעט איהרען לאָהן אונד זיא קעהרען וויעדער אויז פֿיינדעזלאַנד. (ירמיה.)

(כט.) יצחק פֿערשיעד, שטאַרב אונד וואורדע צו זיינען פֿאֶטערן פֿערזאַממעלט. אויז דיעזער שטעללע איזט ערזיכטליך, דאַס דיא פֿאָרטדויער נאָך דיעזעם לעבען, דאַז איינגעהען דער פֿראָממען אונד גערעכטען אין דיא געמיינשאַפֿט דער זעליגען, אום אין גאָטטעז נאֶהע אונפֿאָרשטעללבאַרען גייזטיגען גענוס צו האַבען, פֿאָן יעהער אונטער דער איזראַעליטישען נאַטיאָן פֿעזטען, אונערשיטטערליכען גלויבען געפֿונדען.

וישב

זיעבענאונדדרייסיגזטע קאַפיטעל.

(א.) יעקב וואָהנטע נון אין דעם לאַנדע, וואָ זיך זיינע פֿאֶטער אויפֿגעהאַלטען האַטטען, אים לאַנדע כנען. נאַכדעם אים פֿאָראַנגעהענדען קאַפיטעל דיא געשיכטע עשו'ז אונוויכטיג, נור קורץ בעריהרט וואורדען, ווירד דיא לעבענזגעשיכטע יעקב'ז אַלז גרונדלאַגע צו דעם פֿערנערען געשיקקע ישראל'ז, דעז ווייטלייפֿיגען אויזגעפֿיהרט. — יעקב וואָהנטע אין דעם לאַנדע, דאַז זיינעם הייליגען פֿאַטער נור צום קורצען אויפֿענטהאַלטע דיענטע, אויף דעם אירדישען טויפֿלאַטץ נעמליך, דער דען פֿראָממען נור פֿאָרבערייטונגזאָרט פֿיר דאַז ציעל אַלל איהרער בעשטרעבונגען גילט, אַלז איבערויז רייכער אונד אַנגעזעהענער מאַן, אויזרוהענד פֿאָן דען זאָ גליקליך איבערשטאַנדענען שטראַפּאַצען אונד מיהען, דעז גליקקעז פֿילע געניעסען, וואַז אַבער פֿיר דיא פֿאָלגע צום גראָסטען נאַכטהיילע פֿיר זיינער קינדער האָהערן בערוף האֶטטע זיין קעננען, דאַ דער מענש נור דורך ליידען אונד ענטבעהרונגען דעם שיקזאַלע טראָצען אונד פֿיר דאַז האָהערע זיך פֿאָרבערייטען לערנט, דורך איבערמאֶסיגען גענוס אַבער איפפיג אונד פֿערווייכליכט ווירד. דאַרום בעשלאָס דיא אַללווייזע פֿאָרזעהונג, איהן אונד זיינע גאַנצע פֿאַמיליע דורך יוסף'ז ליידענזגעשיכטע, עדלעם מעטאַללע גלייך, צו לייטערן אונד דען בליקק צו דעם ערהעבען צו לאַסען, דער דער פֿעלקער געשיק לענקט.

(ב.) דיעזעז איזט דיא געשלעכטזפֿאָלגע יעקב'ז: יוסף, 17 יאַהרע אַלט, ווײדעטע מיט זיינען ברידערן דיא שאַפֿע. דיא אויסעראָרדענטליכען לעבענזעראייגניסע יוסף'ז בעדינגטען דיא געשלעכטזפֿאָלגע דעז עהרוויר-

דיגען פאַטריאַרכען, וויל ער ניכט נור דער ערהאַלטער דעז שטאַממעז וואַרד, זאָנדערן אויך זיינעז פאַטערז ליידען אונד ערלעבניסע דורכגעמאַכט האַטטע; וויא דיעזער ווארדע אויך ער פאָן דען ברידערן געהאַסט; ביידען דראָהטע מאָרד פאָן ברודערז האַנד, יענער וויא דיעזער זאַה זיין בעפאָרשטעהענדעז שיקזאַל אים טרוימע פאָרויז; דער לייטליכע געביעטער דעז איינען וויא דעז אַנדערן ווארדע נאַך איהרעם איינטריטטע אינז האוז מיט רייכטהום געזעגנעט; דיא מוטטער איינעז יעדען האַררטע לאַנגע דעם קינדערזעגען ענטגעגען, זאָ וויא דאַז געליעבטע ווייב דעז פאַטערז וויא דעז זאָהנעז נור צוויא קינדער געבאָרען; יעקב וויא יוסף פאַנדען איהרען טאָד אין עגיפּטען, איהרע לעטצטע רוהעשטאָטטע אַבער אין דעם פאָן דער פאָרזעהונג פאָרלויפיג בעמאַכטעטען לאַנדע כנען.

(ג.) ישראל ליעבטע דען יוסף מעהר דען אַללע זיינע זאָהנע אונד ליעס איהם מאַכען איינען ראָקק פסים פאָן בונטען לאַפּען. דורך דיא אָפפענטליך געצייגטע פאָרליעבע פיר יוסף ריעף יעקב דען האַס אונד נייד דער ברידער הערפאָר, וואַז אַללען אָלטערן צור וואַרנונג דיענען מאָכטע, קיין קינד פאָר דען איבריגען צו בעפאָרצוגען, אום דיא פאַמיליען-איינטראַכט ניכט צו שטאָרען. דיא איינצעלנען בוכשטאַבען דעז וואָרטעז פסים אַבער בעצייכנען דיא פיער פערשיעדענען שקלאַפענהאַנדלער אונטער דענען דער אַרמע יינגלינג לאַנגע צו ליידען האַטטע: פוטיפר פאָטהיפאַר, סוחרים, קויפלייטע, ישמעאלים, מיזמאַעליטען אונד מדינים, מידיאַניטען.

(ד.) אַלז זיינע ברידער זאַהען, דאַס איהר פאַטער איהן מעהר ליעבטע, האַסטען זיע איהן, אונד קאָננטע ניכט פריינדליך מיט איהם רעדען. זאָ טאַדעלנזווערטה איהר נייד וואַר, זאָ אַנערקעננונגזווירדיג איהרע אָפפענהייט; איהר מייסטערז בענעהמען ענטשפּראַך איהרעם איננערן געפיהלען.

(י.) ער ערצאַהלטע עז זיינעם פאַטער אונד זיינען ברידערן. דער פאַטער גאַב איהם איינען פערוויס אונד שפּראַך: „וואַז זאָלל דיעזער טרוים, דען דוא געטרייאַמט? זאָללען איך, דיינע מוטטער אונד דיינע ברידער קאָממען אונד אונז בייגען פאָר דיר צור ערדע? דיא זאָננע בעדייטע איך דער פאָן דער זאָננע זיינליכט ערהאַלטענדע מאָנד דיא מוטטער אונד איילף שטערנע דיא איילף ברידער, וואָהרענד דיינע מוטטער לאַנגזט שאָן אים גראַבע שלומערט. יעקב האַנטע יעדאַך ניכט, דאַס דיעז אויף דעסען פאָלגעמוטטער בלהה בעצאָג האַבע. — דער תלמוד דערו-ניט היערויז, דאַס אַללען דער ווירקליכקייט ענטשטאַמענדען טרוים-בילדערן שטעטז ניכטיגע פאַנטאַזיע-געבילדע מייגעמישט זיינען.

(יג.) קאָממע, זאָ וויל איך דיך צו דענזעלבען שיקקען! אונד יוסף שפראך: היער בין איך! יוסף קאננטע דען אונבעגרענצטען האס זיינער ברידער געגען איהן אונד איהר גערן יעדען נאָהערן פערקעהר מיט איהנען; אוס איינדעס דעז פאטערז זעהנזוכט צו שטיללען, בעמייזטערטע ער זיינע ווידערשטרעבענדען געפיהלע אונד צייגטע זיך בערייטוויללינג.

(יד.) אונד ער שיקטע איהן אב פאָם טהאלע (מעמק אויז דער טיעפע) חברון; ניכט אומזאָנזט הייזט היער דער אָרט דער אבזענדונג אנגעגעבען. דיעזע ערפאָלגטע, אום יענע דעם אין חברון שלוממערנדען אור-אהן געגעבענע טיעפע אונד אונערפאָרשליכע פערהייסונג פאָן דער אונטעריאָכונג זיינער נאכקאָממען אין ערפיללונג טרעטען צו לאססען.

(יז.) דער מאן זאגטע: זיא זינד הינוועגגעצאָגען פאָן היער. איין הימליזעז וועזען זיאה נאך איינער ערקלערונג אונטער „דעם מאן" צו פערשטעהען, דאז איהם בעגרייפליך צו מאכען זוכטע, דאס דאז באנד דער ברודערליעבע, וועלכעז ער מיט דעם רופע „מיינע ברידער זוכע איך" צו פעזטיגען גינג, צעררישען זייא, אונד ניכטז דעזטאָ ווניגער גינג ער, דעז גרייזען פאטערז בעגעהר צו ערפיללען.

(כד.) זיא נאהמען איהן אונד ווארפען איהן אין דיא גרובע, דיעזע וואר לעער אונד קיין וואסער דארין. דיעזע לעטצטערע שיינבאר איבער-פליססיגע ערקלערונג דייטעט דער תלמוד דאהין, דאס צוואר קיין וואסער, אבער דאך שלאנגען אונד גיפטיגעז געציכט דארין וואָרען. זיא וואָללטען נעמליך ניכט זעלבזט האנד אן איהן לעגען, אבער דאך איינע פראָבע אנשטעללען: אב ער וועגען זיינער דעם פאטער הינטערבראכטען פערלייאומדונגען אונד גיפטיגען רעדען טאָדבאר, זאָ מאָגע דיא פערלייא-דונגזיכטיגע שלאנגע מיט איהרעם גיפטע איהן טעדטען; אב ער היננעגען שולדלאָז, זאָ ווערדע איהן דערזעלבע בעשיטצען, דער זיינען פאָרפאהרען זאָ פיעל שירם אין נעטהען געוועזען.

(לד.) יעקב צעררים זיינע קליידער, לעגטע איינען זאק אום זיינע לענדען, אונד טרויערטע לאנגע צייט אום זיינען זאָהן. דיא געטטליכע איינגעבונג (איינשפיראטיאָן, רוח נבואה) בעגייזטערט נור דאן דען פראָ-פהעטען, ווען ער זיך אין רוהיגער, הייטערער שטימונג, ניכט אבער אין טרויער אונד טריבזין בעפינדעט, אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה; דארום קאננטע יעקב ניכט מיטטעלזט דעז פראָפהעטישען גייזטעז וואהר-נעהמען, דאס זיין יוסף צוואר נאך לעבע, אבער אין דען קעטטען דער שקלאפעריי שמאכטע. (לה.) אללע זיינע זעהנע אונד טעכטער טראטען אויף, איהן צו טרעזטען, ער אבער ווייגערטע זיך, טראָזט אנצונעהמען. דאס דער פערלעבטע פאָן דען הינטערלאססענען אנגעהעריג-פערגעססען ווערדע, איזט נאטורגעזעטצ, דא אויסערדעם דיא אע נטען

איבערפֿאָרט אין טריבזאַל אונד שטומפֿזין דאַהינלעבען ווירדען, פֿאָם בלאָז פֿערהייכטליך טאָדטען אַבער לעבט איינע דונקלע אַהנונג, איינע זימפּאַטהיע, אים געמיטהע דער בלוטספֿערוואַנדטען, דיא דאַז הערץ ניא צו פֿאָללער רוהע געלאַנגען לעסט.— ער שפּראַך: איך ווערדע צו איינעם זאָהנע טרויערנד אין דיא גרופּט פֿאַהרען, אונד זיין פֿאַטער בעווייגטע איהן. אָפּפֿענבאַר מיינט דיעזע זאָ צו פֿערשטעהען, דאָס זיין פֿאַטער יצחק איהן, דען יעקב בעאייטלייגעט האַבע. יעקב אַנטוואָרטעטע אויף דיא פֿראַגע פּרעה'ז, וויא אַלט ער זייא? 130 יאַהרע. דאַ אַבער יוסף 22 יאַהרע פֿאָם פֿאַטער געטרעננט לעבטע, דאַ ער אים 30. יאַהרע צום ערזטען מאַלע פֿאָר דעם קאָניגע ערשיען אונד 7 יאַהרע דעז איבער-פֿלוסעז אונד 2 יאַהרע דער טהייערונג דורכצומאַכען האַטטע, זאָ האַטטע יעקב בייא דער טרעננונג איין אַלטער פֿאָן 108 יאַהרען, פֿאָלגליך מוסטע יצחק, דער בייא דער געבורט זיינער זאָהנע 60 יאַהר ענטהאַלטע, דאַצומאַל 168 יאַהרע אַלט זיין, וויל ער אַבער אים גאַנצען איין אַלטער פֿאָן 180 יאַהרען עררייכטע, מוסטע ער נאָך 12 יאַהרע נאַך דעם פֿערקויפֿע זיינעז ענקעלז געלעבט האַבען.

אַכטאונדדרייסיגזטע קאַפּיטעל.

(א.) אום דיעזע צייט גינג יהודה פֿאָן זיינען ברידערן הינאַב, טהיילז אום דען קוממער זיינעז טיעף געקראַנקטען פֿאַטערז ניכט לאַנגער מיט אַנצוזעהען, טהיילז אום דען ביטטערן פֿאָרווירפֿען זיינער ברידער אויסצוווייכען, ענטפֿערנטע ער זיך איניגע צייט פֿאָן זיינען פֿערוואַנדטען. אויז דעם גאַנצען פֿערלויפֿע דער ערצעהלונג איזט נאַמליך ערזיכטליך, דאַס יהודה אין בעזאָנדערס אַנזעהען בייא זיינען ברידערן שטאַנד אונד ער זיא גייזטיג בעהערשטע. זיין ראַטה שיען אויך דען אויזשלאַג בייא דער בעהאַנדלונג יוסף'ז געגעבען צו האַבען אונד דורך זיינען אויזרוף: וועלכען פֿאָרטהייל האַטטען וויר, ווען וויר אונזערן ברודער אומבראַכטען! ליעסען זיא זיך אויך צו דער רוכלאָזען טהאַט פֿערלייטען, איהן אַן שקלאַפֿענ-האַנדלער צו פֿערקויפֿען. אַלז זיא אַבער צור בעזיננונג קאַמען, אַלז דאַז ראַכעגעפֿיהל בעפֿריעדיגט וואַר אונד זיא דען היערדורך איבער דען פֿאַטער הערויפֿבעשוואָרענען גרענצענלאָזען יאַממער זאַהען אונד מיטעמ-פּפֿאַנדען, דאַ הייפֿטען זיא פֿאָרווירפֿע אויף איהרען בעראַטהער; דוא, דעסען לייטונג וויר מיאואער גערנע פֿאָלגטען, האַטטעסט אונז פֿאָר דען פֿאָלגען וואַרנען אונד אונז צור שאָנונג אונד מילדע אַנפֿייערן זאָללען. דיא וואַהרהייט דיעזער איינהאַלטשווערען וואָרטע טיעף עמפּפֿינדענד, וויך ער דורך צייטווייליגע ענטפֿערנונג אויז, ביז זיך שפּעטער געלעגענהייט באָט, דורך קיהנהייט, העלדענמוטה אונד ערעלזין זיינע פֿעהלער גוט צו מאַכען אונד זיינע פֿריהערע מאָראַלישע געוואַלט ווידער צו געווינען.

(יח.) ער טפרחַך: וואַז פיר חיין פפאַנד זאָלן חיך דיר געבען? זיח זאַגטע:
דיינען רינג, דיין טוך חונד דיינען טטאַב. דער רינג זאַלז זיננבילד פיר
דיח בעזיעגלונג דער פאָן אַבען בעטלאָססענען פערבינדונג ביידער לור
ערלייגונג דעז חיינזיגען קאָניגליך דוד'טען געטלעכטעז חונד דעז בע=
פרייערז ישראל'ז (משיח) טוך חונד טטאַב אַבער זאַלז זיאבאָלע פיר דיח
חיהר לו געוואָהרענדע זיכערהייט חונד טוטן. (כה.) אַלז זיח היניוי=
געפיהרט ווחורדע . . . ליעס זיח חיהרעם טוויעגערפאַטער זאַגען: פאָן
דעם מאַננע, דעם דיעזע דינגע לוגעהאָרען, בין חיך טוואַנגער. תמר
האַטטע יהודה ניכט חויזדריקקליך ערוואָהנט, חום חיהן ניכט לו בעטאָמען,
חונד האָטטע זיך ליעבער דעם פערברעננונגזטאָדע פרייז געגעבען;
וואָרויז דיח רחַבבינען פאָלגערן, דאַס מאַן זיך עהער דער טאָדעזגעפאַהר
אַלז דען נעבענמענטען דער אָפפענטליכען טאַנדע חויזזעטלען זאָלע.

מקץ

ניינאונדדרייסיגזטעז קאַפיטעל.

(ב.) דער הערר וואַר מיט יוסף חונד ער וואַר חיין מאַן, דעם אַללעז
גליקטע חונד ער וואַר חים הויזע זיינעז הערען דעז מצרי. נאַך דער
אַנזיכט דעז בינה לעתים זאָלל חין דיעזער טטעללע חיינע לווייפאַכע פראָבע
אַנגעדייטעט זיין, דיח יוסף לו בעטטעהען האַטטע. מאַנכעם דיענט
נעמליך דער חיהם בעטעערטע רייכטהום לום אַבפאַללע פאָן גאָטט; ער
ווירד חיבערמיטהיג, וואָהללוסטיג חונד חיבערטאָטלט זיינע נאַטורגאַבע.
מאַנכעם היננוויעדערום ווירד דיח מַרוטה לום טטיינע דעז אַנטטאָססעז;
חין זיינעם מיסמוטהע לעהנט ער זיך ווידער דיח פאָרזעהונג חויף חונד
טראָגט ניכט זיין הערבעז געטיק מיט דער דעם טטויבגעבאָרענען ערדענ=
זאָהנע געליעהענדען ערגעבונג; וועטהאַלב דער ווייזע קאָניג פלעהטע:
ווערער מַרוטה נאַך רייכטהום גיב מיר. (משלי 30. 8) יוסף נון וואַר
ביידען פערזוכונגען חויזגעזעטלט. ער וואַר חיין מאַן, דעם אַללעז
גליקטע, חונד האַטטע עז חין זיינעם גליקע ביז לור האָכזטען ווירדע
חים טטאַאַטע געבראַכט; ער וואַר אַבער חויך חים הויזע חיינעז אָגיפ=
טערז חונד ווחורדע פאָן דיעזעם טפעטער חונטוללדיג חיל׳ז געפאַנגענים
חונטער מיסעטהאָטער חונד פערברעכער, דעם חויזוואורל דער מענט=
הייט געבראַכט, ער, דער הערלענז חונד בעפאָרלוגטע זאָהן דעז ערדלז=
טען דער מאָננער, מוסטע דיח ניעדריגזטע טטופע דעז טקלאַפעניאָכעז
בעטרעטען, חויף דיח יע חיין מענט זינקען קאַן; חונד חין אַללען
לאַגען, חין אַללען פערהאָלטניסען, בייח אַללען פאָרקאָממניסען חונד
ערחייגניסען בלויעב ער זיך גלייך געדולדיג, גלייביג, זאַנפט, פערזאָהנליך,
זיטטענריין, קלוג, בעזאָננען, מיטלייךזפאָלל — וויין חיאמער גאָטט פאָר

אויגען האַבענד, אונד דאַרום ווּרדע ער שפּעטער אונד ווירד נאָך יעטצט יוסף הצדיק, יוסף דער גערעכטע, דער פֿראָממע, געהייסען. (ו.) אַללעז, וואַז ער האַטטע, איבערליעס ער דער האַנד יוסף'ז, אונד קיממערטע זיך בייא איהם אום ווייטער ניכטז, אַלז אום דאַז בראָד, דאַז ער געגעססען. נאַך אייניגען זייא דאַרונטער דאַז ווייב צו פֿער־שטעהען: אַללעז, נור זיינע גאַטטין אויזגענאָממען. טרויטע פּוטיפר יוסף'ז האָנדען אַן; נאַך אַנדערן זאָללטע דאַדורך יוסף'ז טרייע אונד אֶמסיגקייט געצייגט ווערדען; ער דורפֿטע איבער זיינעז געביעטערז האַבע נאַך גוטדינקען שאַלטען אונד וואַלטען אונד קאָננטע זאָמיט דיא זיננענרייצע בעפֿריעדיגען, דעסען אונגעאַכטעט בעגניגטע ער זיך מיט דעם אונ־ענטבעהרליכזטען בעדירפֿניססע, מיט דעם בראָדע, אונד אויסער דיע־זעם פֿאַנד זיין הערר שטעטז, בייא יעדער פֿיזיטאַטיאָן, אַללעז אים זעלבען צושטאַנדע, וויא ער עז איבערגאַב. (כא.) דער הערר וואַר מיט יוסף (אויך אים געפֿענגניססע) אונד נייגטע איהם געוואָגענהייט צו. גאָטט פֿערלאֶססט דיא זיינען ניכט, אונד ווען אויך דער גערעכטע זיעבענמאַל פֿאֶללט, זאָ קאָממט ער ווידער אויף (שפּריכע) כי לא יזנח לעולם ה' דען ניכט אויף איממער פֿערלאֶססט דער הערר.

פיערציגזטעז קאַפּיטעל.

(כג.) דער אָבערשענק אַבער געדאַכטע ניכט דעז יוסף אונד פֿער־גאַס איהן פֿאָללענדז. אונדאַנקבאַר צו זיין איזט דער גאָטטלאָזען ווייזע. זיא פֿיהלען קיינע פּפֿליכטען געגען דיא זיא שירמענדע גאָטטהייט אונד זינד דאַהער אויך ניכט ערקעננטליך געגען איהרע אירדישען וואָהלטהע־טער. אין דער נאָטה זינד זיא קליינמיטהיג, אונד אים שטויבע קריעכענד, בייא דעז גליקעז פֿריינדליכעם לעכעלן אַבער שטאָלץ אונד איבערהעבענד.

איינאונדפיערציגזטעז קאַפּיטעל.

(א.) נאַך פֿערלויף צווייער יאַהרען האַטטע פּרעה איינען טרוים. צווייא יאַהרע לאַנג מוססטע יוסף אים פֿינזטערן קערקער שמאַכטען, צור שטראַפֿע דאַפֿיר, דאַס ער אויף דען שטאָלצען אֶגיפּטער זיין פֿערטרויען זעטצטע אונד איהן אום הילפֿע צו זיינער בעפֿרייאונג אַנשפּראַך, אַנשטאַטט דעם הערן זיין געשיקק גאַנץ אַנהיים צו געבען. „פֿלוך דעם מאַננע, דער אויף מענשען זיך פֿערלאֶססט אונד אויף דאַז פֿלייש זיינע שטיטצע זעטצט, פֿאָם הערן אַבער זיין הערץ אַבווענדעט. (ירמיה יז.) (ח.) דעז מאָרגענז וואַר זיין געמיטה בעאונרוהיגט, ער שיקקטע אונד ליעס אַללע בילדערשריפֿטקונדיגען אֶגיפּטענז אונד אַללע זיינע ווייזען רופֿען אונד ערצאֶהלטע איהנען זיינען טרוים; אַללײן קיינער קאָננטע זיא דייטען פֿיר פּרעה. דיעזעז לעטצטע איבערפֿליסיג שיינענדע וואָרט בעזאַגט,

דחַס זיח דיח טרייחע דייטעטען, דיח חויזלעגונגזווייזע חַבער דעם קחֶניג ניכט חיינלייכטע. זיעבען זחֶהנע ווירזט דוח לייגען חונד זיעבען לו גרחַבע טרחַגען, פֿערדחָלמעטשטע דער חיינע; זיעבען פרחָפֿינלען ווירזט דוח ערחָבערן חונד זיעבען פֿערליערען, בעדייטעטע דער חַנדערע.

(יב.) דחַזעלבזט וואַר בייח חונז חיין ייגגלינג, (פֿערחחֶגע זיינער חונ־ערפֿחַהרענהייט לו יעדעם חֶפֿפֿענטליכען חַמטע חַונגעחייגנעט) חיין העברחֶער, (טחָן דער חַבטטחַמחונג חונד דעז הירטענלעבענז ווילע חונזערער נחַטיחָן פֿערהחַסט) חיין טקלחַפֿע (דער נחַך דען לחַנדעזגע־זעטלען דיח פֿרייען עגיפטער ניכט בעהערשען דירפֿע.) זעלבזט דחַז פֿחָם רולחָזען קחָמחענדע ווינליג גוטע חיזט ערלווחונגען חונד פֿחָן טחַדעלזולט ניכט פֿרייח. (לב.) דחַס חַבער דעם פרעה דער טרויס נום לווייטען מחַלע ווידערהחָלט וואורדע, בעדייטעט: דחַס דיח זחַכע פֿחָן גחָטט פֿעזט בעטלחָסען זייח חונד גחָטט חיילע, זיח חויזלופֿיהרען. יוסף זעלבזט החַטטע לוואַר חויך לוויח טרייחע, חַבער זיח ערפֿחָלגטען חין לוויח פֿערטיעדענען לייטחַבטניטטען, דיח דעז חֶגיפטיטען הערר־טערז היכגעגען פֿחָלגטען חין חייכער נחַכט חונמיטטעלבחַר חונד וואַרען גלייכחַרטיג; דחַרום דיח בחַלד בעפֿחָרטטעהענדע ערפֿילונג. (נא, נב.) ער נחַננטע דען ערטטגעבחָרנען מנשה, דען גחָטט החַט איך פֿער־געסען לחַסען חַלז איין חונגליק חונד דחַז חיס הויזע איינעז פֿחַטערז איר ווידערפֿחַהרנע לייד. דען לווייטען נחַננטע ער אפרים, דען גחָטט החַט איך וואַכזען לחַסען חים לחַנדע איינעז עלענדעז. זחָ החַטטע ער חַללע ערחייגניסע חויף גחָטט, דען חורקוועלל חַללעז זיינז בעלחָגען, חים גליקקע ךְ דעז ליידז חונד דער פֿערגחֶנגליכקייט חונד בייח חוווחָלקטעם החָרי־לחָנט זיך דעז דורלטיחמערנדען החָפֿפֿונגזטטרחַהלעז ערחיננערט.

צווייאונדפֿיערציגזטעז קאַפיטעל.

(א.) יעקב זסה, דחַס חין חֶגיפטען געטריידע (שבר, חויך החָפֿפֿונג שבר) זייח. חיין בעוויס, דחַס חיין פרחָפֿהעטיטעז חַהנען חין זיינעם חיננערן רעגע וואַרד. (ח.) יוסף ערקחַננטע זיינע ברידער, זיח ער־קחַננטען חַבער חיהן ניכט. ער, חַלז 17יחֶהריגער, חין יוגענדליכער בליטהע טטעהענדער ייגגלינג פֿחָן חיהנען לחָזגעריסען, טטחַנד יעטלט חין פֿחָללער מחֶננערקרחַפֿט, מיט דעם חים מחָרגענלחַנדע חיבליכען בחַרט־טמוקקע חין קחֶניגליכען פורפור געהילט, בחָט קיין ערקעננונגזלייכען; זיח היגגעגען, טחָן דחַמחַלז חין פֿחָללער רייפֿע חונד זייטדעם קיינער בעזחָנדערן פֿערחֶנדערונג חויזגעזעטלט, חיבריגענז פֿחָן יוסף מוטהמחַסליך חונטער חַנדערן קחַנחַניטערן ערוואַרטעט, לייכט ערקעננטליך. (ט.) יוסף געדחַכטע דער טרייחע, דיח ער פֿחָן חיהנען געטרייחט החָטטע. חַלז

ער זיא, נאַך אָריענטאַלישער ווייזע זיך פאָר איהם ניעדערפאַללען זאַה קאַם איהם דער טרוים אין עריננערונג, וואָרנאַך איילף שטערנע, אַלזאָ איילף ברידער איהם עהרערביעטונג בעצייגען זאָללטען, וואָהרענד יעטצט איהרער נור צעהן וואַרען, דאַס אויך פיר דיא פאָלגע בנימן ערשיינען מיססע. וואַר איהם נון אויסער צווייפעל. ווייל אַבער גאָטט עס זיינעם פאַטער ניכט אָפפענבאַרטע, וואָללטע ער דער געטטליכען פיגונג ניכט פאָרגרייפען, אונד רוהיג דיא פאָללשטענדיגע ערפיללונג אַבוואַרטען. (יד.) יוסף שפראַך צו איהנען: דיא זאַכע איזט וויא איך אייך געזאַגט האַבע: איהר זייד קונדשאַפטער. ווירדע דיעז ניכט זיין, ווירדעט איהר אין אייערען רעדען ניכט זאָ בעפאַנגען זיין, צו זאַגען, דאַס איינער אייערער ברידער ענטקאָממען זייא, אָהנע דאַס איהר פאָן זיינעם שיקזאַלע אונטעררישטעט זייד. (לח.) מיין זאָהן זאָלל ניכט מיט אייך הינאַבריזען . . . . . עס קאֶננטע איהם אויף דעם וועגע איין אונגליקק בעגעגנען. ניכט דאַס דער מענש ניכט איבעראַלל אונד צו אַללען צייטען אין דער האַנד גאָטטעס זייא, דער גליקק אָדער אונגליקק איבער איהן פערהאֶנגע; אויף דער ווייטען רייזע זינד אינדעס דיא געלעגענהייטען צו אונפעללען הייפיגער.

פיערציגזטעז קאַפיטעל.

(לב.) מאַן טרוג פיר איהן בעזאָנדערז אויף, פיר זיא (זיינע ברידער) בעזאָנדערז אונד פיר דיא עגיפטער . . . בעזאָנדערז. אום וועדער דיעזען נאָך יענען איין אַרגערניס צו געבען אָדער בעשאֶמונג צו פעראורזאַכען, טראַף ער דיעזע אַנאָרדנונג. (לד.) מאַן זעצטע זיא, דען עלטערן נאַך זיינעם אַלטער אונד דען יינגערן נאַך זיינער יוגענד, וואָריבער דיא מענער זיך אונטער איינאַנדער פערוואונדערטען. נאַך איינער ליעבליכען זאַגע, בעדיענטע זיך יוסף איינעס אַנגעבליכען צויבערמיטטעלס. ער שלוג נעמליך מיט איינעם שטאָבשען אַן זיינען גאָלדענען בעכער אונד ריעף: ראובן, שמעון, לוי, יהודה, יששכר אונד זבולן, זאֶהנע איינער מוטטער, בילדען איינע גרופפע! דן אונד נפתלי, איינעס מוטטערשאָס ענטשפראָססען נעהמען נעבען איינאַנדער פלאַטץ! עבענזאָ גד אונד אשר, דיא עבענ-פאַללס איינע געמיינשאַפטליכע מוטטער האַבען! בנימן, דער מוטטערלאָזע, רייהע זיך מיר אַן, דער איך אויך מיינע מוטטער פריהצייטיג פערלאָר! דיעזע בעקאַננטשאַפט מיט איהרען פאַמיליענאַנגעלעגענהייטען זעצטע דיא מענער אין ניכט געריינגעז ערשטוינען.

פיעראונדפיערציגזטעז קאַפיטעל.

(ג.) אַלס דער מאָרגען לייכטעטע, ליעס מאַן דיא מענער ציעהען. נור מיט דעס טאַגעס העללע זאָלל מאַן רייזען, מיט דער שטערנע ווינקע, אַבער דען וואַנדערשטאַב אויס דער האַנד זעטצען, ערקלאֶרט היעראויס דער תאַלמוד. (יז.) יהודה שפראַך: וואַס זאָללען וויר זאַגען צו מיינעם

הערן, וואס רעדען, וואס אונס רעכטפערטיגען? גאָטט האָט דיא מיסע-טהאָט דיינער דיענער היימגעזוכט. וויר זינד אונס קיינעס פערברעכענס איינעס דיעבשטאָהלס בעוואוסט; איינע פעראַנשטאַלטונג גאָטטעס איזט עס, אונס פיר אַנדערווייטע פערגעהען צו ציכטיגען אונד גערנע אונטער-ווערפען וויר אונס דיעזער פיגונג, דאַ ער יעדעם גיעבט נאַך זיינעם וואַנדעל אונד נאַך זיינער ווערקע פרוכט.

ויגש.

(יח.) יהודה (דען מיסברויך דער פריהער געגען זיינע ברידער געאיבטען בעהערשונג ערקעננענד אונד מוס דערען געריכטע פאָרווירפע זיך צו ענטשולדיגען) טראַט נון (מיט קיהנעם מוטהע, מיט אָפפענהייט אונד געביהרענדער עהרפורכט) הין אונד שפראַך: מוס פערצייהונג, מיין הערר, לאַס דיינען קנעכט איין וואָרט שפרעכען . . . אָהנע דאַס דיין צאָרן ענטברעננע איבער דיינען קנעכט; דען דוא אונד פרעה זינד איינאַנדער גלייך. דיעזע לעטצטען וואָרטע לאַסען איינע דאָפפעלטע דייטונג צו. איך שטעללע דיך אַלס דעס קעניגס פערוואַלטער גלייך דיעזעם האָך; אַבער אויך אַן קאַראַקטער שיינסט איהר גלייך, דאַ דוא דיך גלייך פרעה וואָרטבריכיג צייגסט. איזט דאַס דיא שאָנונג, דיא דוא מיר פיר בנימן צוגעזאַגטעסט, אַלס דוא איהן היעהער צו ברינגען אונס געבאָטעסט?

(לג.) לאַס אַלזאָ דיינען קנעכט אַנשטאַטט דעס קנאַבען אַלס לייב-אייגנען בייא מיינעם הערן, דער קנאַבע אַבער מאַג הינויף ציהען מיט זיינען ברידערן (צו דעם זעהנזיכטיג האַררענדען פאַטער.) אין יעדעם בעטראַכט אייגנע איך מיך בעססער דען ער; גילט'ס דער קראַפט, דעס מוטהס צום קאַמפפע, בעזיטצע איך דערען מעהר אַלס דער צאַרטע קנאַבע, גילט'ס דעס קנעכטעסדיענסטעס, מיינע מוסקעלן זינד שטאַרקער אַלס דיא זייניגען.

פינפאונדפיערציגסטעס קאַפיטעל.

(א.) (היינגעריסען פאָן דער זיך אָפפערנדען ברודערליעבע יהודה'ס, איבערוועלטיגט פאָן דען איהן בעשטירמענדען געפיהלען אונד דיא צייט דער פאָללשטענדיגען לעזונג הערראַננאַהענד אַהנענד) קאָננטע זיך יוסף ניכט לענגער ענטהאַלטען, ער בראַך פיעלמעהר אין טהרענען אויס אונד ריעף: איך בין יוסף! לעבט מיין פאַטער נאָך? דאַס יעקב נאָך לעבע, האַטטע ער אויס פריהערן געשפרעכען; ער פראַגטע אַבער, אָב דער פאַטער אויך מונטער אונד הייטער זייא אונד ניכט דעם שמערצע אָב איהם אָדער בנימן צו ערליעגען דראָהע. דאָך מעהר וואָרטע קאָננטע אונד וואָללטע ער ניכט פאָרברינגען, אום דיא ענטזעטצטען ברידער צור בעזיננונג קאָממען צו לאַסען אונד ערסט נאַך לאַנגער פויזע שפראַך ער:

טרעטעט נאֶהער לו איר! איינעם לייבע חיזט עבען זאָ וויח דעם חייריגען דאַז לייכען דעז בונדעז (מילה) חויפגעדריקקט. (ט.) חיילט, געהעט לו איינעם פאַטער חונד זאַגעט חיהם: „זאָ האַט דיין זאָהן יוסף גע־טפראָכען: גאָטט האַט איך לום העררן חיבער גאַנץ אֶגיפטען געזעטלט, קאָממע לו איר הערהב, האַלטע דיך ניכט חויף! זאָוואָהלן איין דיענזט האַז ערזטער בעקאמטע דעז טטאַאַטעז, לאַז חויך דיח זאָרגע חום דיינע חונד דיינער פאַמיליע ערהאַלטונג לו דיעזער לייט דער טהיירונג נאָטהיגען איך, אֶגיפטען ניכט לו פערלאַססען, חום לו דיר לו חיילען (יב.) חיירע חויגען חונד דיח חויגען איינעז ברודערז בנימן זעהען, דאַס איין אונד איט חייך טפריכט. זאָ וועניג חיך איינעם ברודער בנימין לירנע, דאַ ער בייח איינעם פערקויפע ניכט חייכאַהל לוגעגען געוועזען, זאָ וועניג בין איך חיבער חייך חויפגעבראַכט, דאַ עז חויגענטייכליך פאָן גאָטט פער־האַנטטאַלטעט וואַר. כד. ער בעגלייטעטע זיינע ברידער חונד זיח גינגען, ער האַבער טפראַך לו חיהנען: אל תרגזו פירכטעט, אָדער חויך, ער־לירנט חייך ניכט חויף דעם וועגע. וויל זיח געטריידע חונד קאָזטבאַרע געטענקע בייח זיך פיהרטען, בייח חיינער גראָססען טהיירונג האַבער עז ניכט געהייער חונד זיכער חיזט, פלאֶסטע ער חיהנען אוטה איין חונד גאַב חיהנען וואַהרטיינליך חיין אילינטאֶריטעז געלייטע, חום זיח פאָר פיינדליכען חיבערפאֶללען לו טיטלען. ערלירנט חייך האַבער חויך ניכט, אַכלט חייך ניכט געגענזייטיגע פאָרווירפע חיבער דיח אַן איר פערחיבטע חונבילל, וואַרעט חיהר יאַ נור ווערקליינגע חין דער האַנד גאָטטעז, דער אַללעז לום בעזטען לייטעט. (כז.) אַלז ער דיח וואַגען זאַה, דיח יוסף חיהן חויפלונעהמען געטיקקט האַטטע, דאַ לעבטע דער גייזט חיהרען פאַטערז יעקב ווידער חויף. ער ווחורדע הייטער חונד פראֶהליך גע־טטימט, וואָדורך האַבער חויך דער גייזט דער ווייזזאַגונג חונד גאָטטליכער פערקינדיגונג ווידער בייח חיהם חיינקעהרטע. (כח.) גענוג, דאַס איין זאָהן יוסף נאָך לעבט! איך וויל היניגעהען חונד חיהן זעהען, עהע איך טטערבע! איין בעזיטלטהום, אַללע טאָטלע אֶגיפטענז האַלטע איך ניכט געגען דאַז חונטאָטלבאַרע גליק, איינען 22 יאַהרע איינעם פאַטער־הערלען ענטריסען געוועזענען חונד טאָן לאָנגזט טאָדט געגלויבטען יוסף ווידער חין איינע אַראמע טליעססען לו קאָננען.

זעכזאונדפיערציגזטעז קאַפיטעל.

(א.) ישראל נאָג . . . . . חונד אָפפערטע דעם גאָטטע זיינעז פאַטערז יצחק. זיינע געפיהלע אַכלטען זיך חין חינברינזטיגען חייסע־רונגען דער דאַנקבאַרקייט געגען דען אַללוויזען לייטער דער געטיקקע לופט, וואָרויף חיהם גאָטט חין נאַכטליכען פיזיאָנען זיך נייערדינגז אָפ־פענבאַרטע, וואַז וואֶהרענד דער לייט דער בעטריבניז חונד דער טרוי־

ריגען ניעדערגעטזחַגענהייט ניכט געטעהען וואַר (זיעהע אָבען)
(ג.) חיך בין דער אַלמעכטיגע, דער גאָטט דיינעז פאַטערז, פירכטע דיך
ניכט נאַך עגיפטען הינאַבצוגעהען. יעקב טרוג נאַמליך בעדענקען, חיין
לאַנד צו פערלאַססען, דאַז זיינען נאַכקאָממען אַלז עוויגעז חייגענטהום
געטטליך פערהייסען חונד חין וועלכעם חיהם חונד זיינען פעטערן דער
וואונדער זאָ פיעלע חונד דעז אַלמעכטיגען טוטלעז זאָ אָפט וואורדע,
נודעם וואַר ער חים גרייזענאַלטער טאָן צו וויט פאָרגעריקקט, אַלז
דאַס זאָלך חיינע וויטע רייזע אָהנע בעטווערדען פיר חיהן געוועזען
ווערע. דיח פערזיכערונג, דאַס דיח טיטלענדע האַנד גאָטטעז פערנער
חיהן לייטען ווערדע, פערטייכטע יעדאָך אַללע צווייפעל חונד בעזאָרגניסע
חונד שטאַרקען גייזטעז חונד געטראָזטען הערצענז זעטצטע ער היע-
רויף זיינע רייזע פאָרט. (ד.) חיך וויל איט דיר נאַך עגיפטען הינאַב-
ציעהען חונד דיך ווידער הינויפבריגגען, הינויפבריגגען.
אעלך גם עלה ניכט נור דוח, חויך דיינע נאַכקאָממען זאָללען חין דאַז
צו חיהרעם עוויגען ערבע בעשטיממטע כנען געלאַנגען חונד זאָנאַך דאַז
היילזאַמע וויח דאַז בעטריבענדע דער דיינעם גראָסספאַטער געגעבענען
פערהייסונג (ז. אָבען קאַפ. 15.) זיך ערפילען. (י.) דיח זאָהנע שמעון'ז
וואַרען: ימואל . . . חונד שאול, זאָהן חיינער קאַנאַניטין. ניכט דאַס
דער זאָהן ישראל'ז חיינע קאַנאַניטין געהייראַטהעט האָטטע, זאָנדערן דיח
פאָן חיינעם קאַנאַניטען ענטעהרטע דינה וואַר עז, וועלכע, חום דער
חיהר חונטערהאָגליכען טאַנדע ניכט פריי געגעבען צו זיין, זיך פאָן
שכם ניכט ענטפערנען חונד זיעבער איט דען בעזיעגטען עראָרדעט
ווערדען וואָללטע, ביז שמעון חיהר בעטהייערטע, זיח צו עהעליכען חונד
זאָ חיהרע טאַנדע חייניגעראַססען צו טילגען. (יט.) דיח זאָהנע רחל'ז,
דער פרויח יעקב'ז, יוסף חונד בנימן. נור פאָן רחל אַלליין הייסט
עז: פרויח יעקב'ז, וויל נור דיח ליעבע צו חיהר דען פאַטריאַרכען בעוו-
וואָג, חין חיין לאָנגערעז דיענזטפערהעלטניס איט לבן צו טרעטען. (כו.)
אַללע נפש פערזאָנען . . . דיח נאַך עגיפטען קאַמען, וואַרען זיעבענציג.
חיינאיטהיגען זיננעז, חין חיינטראַכט חונד ליעבע, פעראייניט חיום דאַנקע
געגען דען גאָטטליכען לייטער לאָגען זיח דאַהין; דאַרום וואַרען זיח
זאַמטליך אַלז חיינע פערזאָן, נפש, דאַרגעשטעללט. (ל.) ישראל שפראַך
צו יוסף: נונמעהר וויל חיך גערנע שטערבען, נאַכדעם חיך דיין אַנגע-
זיכט ווידער געזעהען, דאַס דוח נאָך לעבעזט. דער געגענשטאַנד
צווייאונדצוואַנציג יאָהריגען יאַממערז חונד קוממערז, דאַז ליעל איינער
חיננערזטען וויכטע חונד הייסעזטען געבעטע, דאַז לאַנג ערזעהנטע
פאַנד עהעליכער ליעבע חונד טרייע איינער לאָנגזט דאַהינגעשיעדענען
רחל חיזט ענדליך געפונדען, געפיהרט האַבע חיך איינע קינדער חי-

דאַז פיר זיא נור לייטערונג, צור קאַראַקטערבילדונג אונד צור בעפעֶהי-
גונג פיר דען היילינגען בערוף בעשטיממטע לאַנד, איינע אייזיאָן אויף ערדען
אויט פאָללנאָגען, געוויסע ווילל איך נון פאָן היננען טיידען אונד דאָרט
אויזרוהען, וואָ ווערדער זאָרגע נאָך פלאַגע, ווערער קוואַער נאָך טאַערל
הויזט. — ווערכ' איינע ריהרענדע זלענע, ווערכ' ערשיטטערנדער אויפ-
טריטט אאָכטע דאַז צואַאמענטרעפפען דעז גרייזען פאַטערז איט דעם
ערלען זאָהנע געוועזען זיין, אונד ווערכ' איין טפאָרן פיר קינדער, איהרע
עלטערן צו ליעבען, צו עהרען אונד איהרע טאַגע צו פערזיססען. וויא
יעקב גיבט עז פיעלע דער עלטערן, דיא איהר אַללעז אונד זאָגאַר איהר
לעבען צום וואָהלע איהרער קינדער אָפפערטען; דיעזע זינד נור איהר
זיננען, איהר טראַכטען אונד דער געגענשטאַנד אַלל' איהרער בעשטרע-
בונגען. ווּסטען זיא דיעזע אין וואַהרשיינליכער זיכערהייט, אין זעגענז-
רייכער לאַגע אונד גליקקליכען פערהעלטניססען, דאַן אאַג דער טאָדעז-
ענגעל ווינקען, אונטערדאָקקען פאָלגען זיא זיינען רופע, איבערלייגט,
דאַס זיא אין איהרען טפרעֶסלינגען פאָרטלעבען. (לד.) זאָ זאַגעט:
פיעהליכטער זינד דיינע קנעכטע, . . . דאַאיט איהר איט לאַנדע גושן
וואָהנען קעֶננט, דען פיעההירטען זינד דען עֶגיפטערן איין גרייעל. עז
אויזט געטיכטליך בעקאַננט, דאַס דיא בעוואָהנער דעז פהאַראַאָנענלאַנדעז
אין פערטיעדענע קאַזטען געטהיילט וואַרען; דיא פריעזטער אונד דיא
קריעגערקאַזטע וואַרען דיא פאָרנעהאזטען טטעֶנדע, דיא איבריגע אאַסע
דעז פאָלקעז אאַכטען דיא אַנדערן פערטיעדענען קאַסטען, אַלז: געווערב-
טרייבענדע, טיפפער, הירטען א. ז. וו. אויז. לעטצטערע וואַרען דיא
פעראַכטעזטען. דאַ נון דיא העבראָער הירטען אונד איבערדיעז אויז-
לעֶנדער, וואַרען גענגען ווערכע דיא עֶגיפטער איינען בעזאָנדערן האַס העג-
טען ,זאָ זאָללטען זיא איינע געזאָנדערטע פראָפינץ איננע האַבען, אום
איט עֶגיפטערן זאָ וועניג אַלז אעֶגליך אין בעריהרונג צו קאָאאען.

זיעבענאונדפיערציגזטעז קאַפיטעל.

(י) יעקב זעגנעטע דען פרעה, דאַס דער דאַז לאַנד דורכשטראָ-
אענדע ניליפלוס איט זיינעם טלאַאאיגטען געוועֶסער דאַז טהאַל איבער-
טוועאאע אונד איבעראויז פרוכטבאַר אאַכע. פיעללייכט לעהרטע דער
פיעלערפאַהרנע אאַן דען נוטצען דער קאַנאַלבויטען, דורך ווערכע דיא
וואַסערפערבינדונג הערגעשטעללט אונד צור צייט דער איבערשוועאאונגען
דאַז פעלד געדינגט וואורדע. (כא.) דאַז פאָלק אַבער פערזעטצטע
ער אין דיא טטעֶדטע, פאָן איינעם ענדע דער גרענצע עֶגיפטענז ביז
צום אַנדערן ענדע. ביי דיעזעם פערפאַהרען אאָכטע איהן איינע צוויא-
פאַכע אַבזיכט לייטען: ער וואָללטע דיא ביזהער פעראיינט געזעסענען
בעזיטצער אונטער זיך אונד פאָן איהרעם פעראייסערטען אייגענטהום

טרעננען, דאַמיט זיא ניכט אויפ'ז נייע אַנטפריכע געלטענד אַמלען אונד עטוואַ אויפֿרוהר עררעגען קאָננטען, וואָדורך אַבער אויך זיינע ברידער מיט איהרען פֿאַמיליען פֿאָר דעם זיא עטוואַ בעשטעהענדען פֿאָרוואורפֿע שיטלען, דאַס זיא פֿרעמדלינגע זייען.

ויחי.

נוויטען דיעזעם אונד דעם פֿאָריגען וואָכענאַבשניטט איזט ניכט, וויא זאָגט איבליך, איין נייער ריס, אַנגעדייטעט, דאַס דאַז ענדע דעז גלות, דיא לייט דער פֿאָללשטענדיגען בעפֿרייאונג אונד דער ערלאָזונג דעז אונטערגעטלעלטען אויז דען קעטטען דעז פֿהייטען אונד אָרמזעליגען טקלאַפֿעניאָלעז, דיא יעקב זיינען זאָהנען מיטלוטהיילען וויללענס וואַר, אין דען טלייער דער אונגעוויסהייט געהיללט זיין זאָללטע, דאַמיט ויר אין האָפֿפֿנונג אונד ערגעבונג, אין טרייער ערפֿיללונג דער גאָטטליכען געבאָטע אונד וויליגער ענטזאַגונג דער נור איבערטאָטלונג אונד נום האָלאוטהע פֿיהרענדען געניסע דערזעלבען איזאַער ווירדיגער אַמלען.

מיט יאַ דעם דניאל, דעם איין אייגבליקק אין דאַז טיעפֿע געהייאַניס פֿערגאָננט וואַר, געהייסען וואָרדען: סתום הדברים וחתם הספר היללע דיא וואָרטע איין אונד פֿערזיעגלע דאַז בוך, וועסהאַלב אויך דיא ראַבבינען ריעפֿען: תפח נפשתן של מחשבי הקץ, טווינדען אָגע דער גייזט דערער, דיא דאַז ענדע בערעכנען לו קאָננען פֿאָרגעבען. פֿראָם לעבען, טרייא אונד רעדליך וואַנדעלן, איס איבריגען אַבער גאָטט וואַלטען לאַזען, איזט דעז וואַהרהאַפֿטען איזראַעליטען איינליגע ריכטשנור. (א.) יעקב לעבטע אין לאַנדע אָגיפטען זיעבענלעהן יאַהרע, זיינע לעבענזיאַהרע וואַרען הונדערט זיעבענאונדפֿיערליג יאַהרע. זאָ לאַנגע ער אין אָגיפטען ווייללטע, פֿערלעבטע ער פֿראָהע אונד הייטערע טאַגע, אונגעטריעבט פֿאָן איס־געטיקק אונד ווידריגען בעגעבענהייטען, דיא פֿאָרהערגעהענדען יאַהרע אַבער וואַרען, וויא ער זעלבזט לו פרעה זאַגטע, געררינגע אונד באָזע. בעטראַכטען וויר דעסטען לעבענזגאַנג גענויער, זאָ ביעטעט ער אונז פֿאַזט פיר יעדעז לעבענזפֿערהאָלטניס איין בייאַטפיעל. טאָן פֿריהלייטיג פֿאָן ברודערהאַס טאָדטליך פֿערפֿאָלגט, אוסטע ער אונטער טרעקק־ניסען אונד טאָדעזאַנגזט דאַז אָלטערליכע הויז, דאַז זאַנפֿט טטראַהלענדע אוטטעראַנגעזיכט פֿערלאַסען אונד לו איינעם אָהייס פֿליכטען, דעסען טרי־געריטער זין, גיין אונד טעענלוכט איהס באַנגע אַמכטען. דאָרט אַרס אונד פֿערלאַסען אַנגעקאָמאען, אוסטע ער אונטער איהזעליגער אַרבייט אונד אויפֿרייבענדער טהאָטיגקייט זיינע עקזיזטענל לו זיכערן זוכען; וויא טרייא אונד עהרליך ער דאַבייא פֿערפֿוהר, וויא וועניג ער נאָכטליכע

פראָזט אָדער טאָגליכע גלוטהיטצע דאַבייא בעאַכטעטע, ערזעהען וויר
אויז דער געגען זיינען שוויעגערפאַטער געפיהרטען פאָן וואַהרהייט
דורכגליהטען רעכטפערטיגונגזרעדע (קאַפּ. 31) זאָ וויליג ער זיך אַבער
אויך אַללען שטראַפּאַצען דעז געגענשטאַנדעז זיינער זעהנזוכט, דער גע-
ליעבטען רחל וויללען, אונטערצאָג, וואורדע ער דאָך אַם שלוססע דער
ערזטען דיענזטצייט ביטטער דורך אונערהערטען בעטרוג געטייששט, אונד
אַלז ער זיא ענדליך דאָך היימפיהרטע, דראַנג דער שלאַנגענגייזט דער
אייפערזוכט, וועגען פערזאַגטען קינדערזעגענז אין זיין הויז. צוריקוואַנ-
דערנד נאָך פיעליאֶהריגער אַבוועזענהייט אין דאַז היימאַטהלאַנד, וואַר
ער דער פערפאָלגונג לבן'ז אויזגעזעטצט, דער איהן בערויבט האָטטע
אונד קוים דיעזער ענטגאַנגען, ערוואַרטעטע אויפ'ז נייע דיא אַנגזט פאָר
דער מאָרד- אונד פערפאָלגונגזזוכט דעז ראָהען, אונגעשלאַכטען ברו-
דערז. דיעזען דורך וועיזע מאַסרעגעלן בעזאָנפטיגענד אונד איהם דורך
קלוגע רעדען אויזווייכענד, לאָג איהם זיינע טאָכטער דינה איינען
דיא זיטטענריינהייט זיינער פאַמיליע בעשמוטצענדען אונד דערען טוגענד
האַפטען רוף בעאייטרעכטיגענדען שאַנדפלעקק צו, אין פאָלגע דערען
צוויא זיינער זעהנע זיך פאָן איבערטריעבענער ענטריסטונג הינרייסען
ליעסען, דיא דער גאַנצע פאַמיליע אויפ'ז נייע לעבענזגעפאַהר
בראַכטע. אין נאָך שמערצליכערעז אונגליק טראַף איהן, אַלז ער דיעזער
ענטזעטצליכען לעבענזגעפאַהר אונטער גאָטטעז בעזאָנדערם שוטץ ענט-
ראָננען וואַר. זיינע רחל, דערענטוועגען ער זאָ פיעלעז ערדולדעטע,
שטאַרב אַן אונטערוועגען, איין צווייטעז פאַנד דער ליעבע איהם צו-
ריקקלאַססענד. ראובן, דיא שמאַך דער מוטטער ראַכענד, פיהרטע אויך
קיינען דאַז הערץ איינעז פאַטערז ערפרייענדען וואַנדעל. לאַנגע מאַכטע
ער דען נייד אונד האַס דער ברידער געגען יוסף מיט בעקיממערטעם
געמיטהע בעשוויכטיגט האַבען, ביז דער גליממענדע פונקע צור העללען
פלאַממע אויפלאָדערטע אונד דער אונאויזשפרעכליכע יאַממער אום יוסף
איהן טרויערנד אין דיא גרובע צו פאָרדערן דראָהטע. — אונד ביים
אַללען פורכטבאַרען שלעגען זעהען וויר איהן גאָטט פערטרויענד, גלייביג,
רעדליך, פלייסיג, בעזאָננען, גוטמיטהיג אַלז גאַטטע, וויא אַלז פאַטער,
אונד נור דיא לעטצטען זיעבצעהן יאַהרע זיינעז לעבענז בראַכטע ער
פריעדליך אונד אונגעשטאָרט, דעם שטודיום דער נאַטור געווידמעט,
צו, אין לייטרויס, וויא איהן יוסף אונטער פעטערליכער אויפזיכט צוגע-
בראַכט האַטטע. (כט.) אַלז דיא שטערבעצייט ישראל'ז העראַננאַהטע,
ריעף ער זיינעם זאָהן יוסף אונד שפראַך צו איהם: ווען איך גונזט אין
דיינען אויגען געפונדען האַבע . . . . בעגראַבע איך ניכט אין עגיפטען.

' עקב'ז אַבנייגונג, געגען איין גראַב אין דיעזעם לאַנדע דעז אַבערגלויבענ

וואַר אין פאָלגענדעס בעגרינדעט: ווייל ער 1. פּראָפהעטיט וואוסטע, דאַס איינזט דער שטויב דעז לאַנדעז אין אונגעציעפער זיך פערוואַנדעלן ווערדע; 2. בייא דער דעראיינזטיגען אויפערשטעהונג ווערדען דיא אויסערהאַלב דעז היילינגען לאַנדעז בעערדיגטען ערזט נאַך ערפאָלגטער הינוועלצונג דורך אונטעראירדישע העהלען דיעזער טהיילהאַפטיג ווערדען; 3. בעפירכטעטע ער, דיא אֶגיפטער מאֶכטען זיינעם גראַבע אַבגאֶטטישע פערעהרונג ערוויזען, ווייל ער זעגען אים לאַנדע פערברייטעטע אונד דיעזער וועגען צו זיינען לעבצייטען זעהר געאַכטעט וואַר; 4. וואָלטע ער אין דער גראַבהאֶהלע מכפלה נעבען זיינען אַהנען רוהען. דאַרום שפראַך ער: (ל.) ווען איך מיך צו מיינען פאֶטערן לעגען ווערדע, ד. ה., ווען מיין גייזט צו מיינען אַהנען ענטשוועבט, לעגע אויך מיינען לייב צו איהרעם שטויבע.

אַכטאונדפיערציגזטע קאַפּיטעל.

(ז.) אַלז איך פאָן פדן צוריקקאַם, שטאַרב מיר רחל אים לאַנדע כנען אויף דער רייזע . . . אונד איך בעגרוב זיא דאַזעלבזט אויף דעם וועגע. דיעזע וואָרטע זאָלטען מיינע טוטנרעדע פיר איהן זיין, [וואַרום ער" דיא מיהע הייטט, זאָ ווייט געטראַגען צו ווערדען, אום אין כנען רוהען צו קאֶננען, וואֶהרענד ער, אין דער נאֶהע שאָן אַנגעלאַנגט, מיינע קליינע שטרעקקע צו טייען טיען. ניכט אויז אייגנעם אַנטריבע, נײן, אויף גאָטטעז געהייס געשאַה עז. (זיעהע אָבען ז. 81.) (יא.) ישראל שפראַך צו יוסף דיין אַנגעזיכט מעהר צו זעהען, דאַכטע איך ניכט אונד נון לאֶסט מיר גאָטט זעלבזט דיינע נאַכקאָממען זעהען. אונערפאָרשליך זינד דעז העררן ראַטהשלוסע, אונד פערמעסען דער מענש, דער זיא ערגרינדען צו קאֶננען וואֶהנט. (יח.) יוסף שפראַך צו זיינעם פאַטער: ניכט אַלזאָ מיין פאַטער! דיעזער איזט דער ערזטגעבאָרנע, לעגע דיינע רעכטע אויף זיין הויפט! ער בעפירכטעטע נעמליך, דאַס אין זאָלכער אומשטאַנד אונטער זיינען צוויא זאֶהנען האַס אונד האַדער פעראַנלאַססען קאֶננטע, דאַ ער אויז ערפאַהרונג וואוסטע, וויא לייכט היערצו צינדשטאָף געגעבען איזט. (יט) דער פאַטער ווייגערטע זיך אונד שפראַך: איך וויים עז, מיין זאָהן! איך וויים עז; אויך ער (מנשה) ווירד צו איינעם פאָלקע ווערדען אונד גראָס זיין; זיין קליינער ברודער אפרים אַבער ווירד גראֶסער זיין אַלז ער, אונד זיין זאַמע ווירד זיין פאָלל פאֶלקער-שאַפטען. יענעם ווירד גדעון ענטשטאַממען דער אין איינער גראָסען שלאַכט דיא מדיניטען פאֶלליג בעזיעגען אונד דאַז פאָלק ישראל אויס איהרען האֶנדען בעפרייען אונד לאַנגע דעזען ריכטער זיין ווירד; איינען ווייט ווירדיגערן יעדאָך, יהושע — דער דיא שטוצע דעז גראֶסטען לעה-רערז, משה, איינגענאָממען אונד ישראל אין דעם היילינגען געזעטצע אונ-

טעררילטען, אַבער אויך דיעזען זיעגרייכער פעלדהערר זיין אונד עס נאך בעזיטצלע כנען'ס פיהרען ווירד, דער דער זאָננע שטיללשטאַנד אונד דעם מאָנד האַלט געביעטען ווערדע, (יהושע) ווירד דיעזער לייגען.

ניין אונד פיערציגסטעס קאַפיטעל.

(א) יעקב לעסט זיינע קינדער רופען אונד שפראַך: פערזאַממעלט אייך, דאָ וויל איך אייך פערקינדיגען, וואַס אייך אַם ענדע דער טאַגע ווידערפאַהרען ווערדע. פערגלייכט מאַן דיעזעס מיט דעם פאָלגענדען, זאָ פינדעט מאַן, דאַס ער ניכט מיסערטע, וואַס ער אורשפּרינגליך בעאַבזיכטיגטע, וואַס דער תלמוד דאַמיט ערקלערטע, דאַס ער דען צייטפּונקט דעס משיח-רייכעס ימות המשיח אַנגעבען וואָללטע, וואַס געגען דיא געטטליכע אַבזיכט וואַר (זיעהע אָבען) דאַרום ענטשוואַנד איהם דער היערצו ערפאָרדערליכע געטטעסגייסט אונד ער ערטהיילטע זיינען זעגנען פאַטערזעגען דאַפיר. (ג) דוא ראובן ביסט איין ערסטגעבאָרענער, אייגע קראַפט אונד דאַס ערסטלינג איינער מאַכט! דיר ווירדע דער פאָרצוג דער גייסטיגען פריעסטערווירדע, דיר דער פאָרצוג צור פיזיטען קעניגסמאַכט געליעהען. (ד) דיא איבראיילונג וואַר אַבער שנעלל גלייך וואַססער, דאַרום ווירסט דוא ניכט בעפאָרצוגט, דען דוא האַסט דיך אין דאַס עהעליכע לעבען דיינעס פאַטערס געמענגט אונד דאַדורך דעניעניגען ענטווייהעט, דער שטעטס דער וועכטער איינער פאַמיליע וואַר. צו ביידען ווירדען מיסט בעזאָננענהייט אונד בעהערשונג דעס גייסטעס אונענטבעהרליך, דיר אַבער ערמאַנגעלן ביידע. — (ה) שמעון אונד לוי זינד גלייכע ברידער, ווערקצייג דער געוואַלטטהעטיגקייט זינד איהרע פערוואַנדטשאַפט. ניכט נור בייא דעם פּלעטצליכען איבערפאַללע דער שטאַדט שכם זאָנדערן אויך בייא דעם פערקויפע יוסף'ס מאָגען ביידע אונבענדיגע לײדענשאַפט אונד אונגעציגעלטע טאָללקיהנהייט צו ערקעננען געגעבען האַבען. (ו) אין איהרען ראַטה קאָממע ניכט, דוא מיינע זעעלע, אין איהרע פערזאַממלונג ווערדע ניכט איינגעשלאָססען, דוא מיינע עהרע! ווען זיא זיך צוזאַממענ-ראָטטען, אונד שטרייט אונד אויפרוהר צו עררעגען, וויא דער פער-מעססענע אונד פרעכע זימעאָניטע פירסט זמרי (4. ב. א. 25) ווען זיא זיך ווידער דיא פאָן גאָטט איינגעזעטצטע אָרדנונג אויפלעהנען, וויא בייא דער עמפּאָרונג קרח'ס (דאַזעלבסט 16.) דאַ זאָלל מיינע זעעלע ד. א. מיינע עהרע אונד מענשענווירדע ניכט ערוועהנונג געשעהען! אונד ווירקליך קאָממט דער נאַמע „יעקב" אָדער "ישראל" בייא ביידען געשיכטליכען ערייגניססען ניכט פאָר, וואָהל אַבער איסט דעססען בייא דער צווייטען פערזאַממלונג צום צוועקקע איינעס קאָהרגעזאַנגעס אים טעמפעל ערוואָהנט (1 קראָניק 16.). דאָך ניכט איהנען זאָנדערן איהרעם צאָרנע, איהרער לײדענשאַפט, איהרעם איבערמוטהע פלוכטע דער עדלע אַהן, גלייך יענער

ברוריא, גאַטטין דעס רבי מאיר, אין דעססען אומגעבונג רוהלאָזע, איהן
שטעטס בעאונרוהיגענדע מענשען זיך בעפאַנדען. איינסטמאַלס אויסער-
געוועהנליך איבער זיא אויפגעבראַכט, ווינשטע ער איהנען דען באַלדיגען
טאָד. זיין ווייב, זאַנפטערן געפיהלס דען ער, ריגטע עס מיטטעלסט קלו-
גער רעדע: הייסט עס יאַ ניכט: פערשווינדען מעגען דיא זינדער חוטאים
זאָנדערן דיע זינדע חטאים. מיט דיא ליידענשאַפט אונד דיא באָזע
נייגונג אויס דער וועלט געטילגט, העֶרען דיא זינדען פאָן זעלבער אויף.
(ח) דיר יהודה אַבער (דער דוא בעזאָרגט, אויך פאָרווירפע צו בעקאָמ-
מען, צוריקווייכסט) ווערדען דיינע ברידער זאַממטליך הולדיגען או׳ ז׳ פ׳.
ענטשפראָססען ווירד דיר דאַס קעניגסגעשלעכט, וועלכעס דער ענטשטאַמ-
מונג ווירד, דעססען מאַכט זיך איבער דען גאַנצען ערדקרייס ערשטרעקט
אונד דעם גאַנצע פעלקער געהאָרזאַמען ווערדען, ניכט וויכען ווירד אַבער
אין דער צווישענצייט דער צעפטער גייסטיגער הערשאַפט פאָם הויזע
יהודה׳ס אונד היילן פעֶרדערנדע געלעהרזאַמקייט אויס זיינער קינדער מיט-
טע עוויגליך. דער ערדע גלאַנצפונקט, דער הייליגע טעמפעל, ווירד אין
זיינער מיטטע ערשטעהען, אין אונד אום וועלכען זיך פראָממע גייסטעס-
העלדען שאַרען, אום פאָן איהם אויס דיא לעהרע אונד דאַס וואָרט גאָט-
טעס צו פערברייטען. (יג) זבולן ווירד אַן דער מעערעס קיסטע וואָהנען, ער
ווירד אַם האַפען דער שיפפע זיין אונד זיינע זייטע ביס צידון (פעניציער)
דעם האַנדעלספלאַץ דער אַלטען וועלט. גלייך דיעזעם ווירד ער איינען
אויסגעברייטעטען געשעפטספערקעהר האַבען אונד זיינע לאַנדזייטע מיט
אַללעם נאָטהיגען פערזעהען. (יד אונד טו) יששכר איזט איין קנאָכיגער
עזעל, דער גערנע צווישען שטאַללען ליעגט. ער זאַה דיא רוהע, וויא גוט
אונד דאַס לאַנד, וויא ליעבליך עס זייא, אונד ניגטע זיינע שולטער הין צו
טראַגען אונד וואַרד צינזבאַר צום טריבוט. אַן דער פפלעגע דעס גייסטעס,
אַן פערברייטונג דער וויססענשאַפט אונד אויפקלערונג פאַנד דער שטאַמם
יששכר וואָהלגעפאַללען, אונד וויא דער עזעל זיינען לייב דען שווערע
לאַסטען בייגט, זאָ ניגטע ער זיינען ריקקען דעם זיסען, ווען אויך אַנ-
שטרענגליך שווערען יאָכע דער געלעהרזאַמקייט, אונד דיענטע זיינעם
פאָלקע גייסטיג וויא זבולן וועלטליך. (טו אונד טז) דן ווירד זיין פאָלק
ריכטען, וויא איינער דער שטאַממע ישראל׳ס. דן ווירד איינע שלאַנגע
זיין אויף דעם וועגע, איינע אָטטער אויף דעם פפאַדע, דיא דעם ראָססע
אין דיא פערזע שטיכט, דאַס דער רייטער ריקלינגס שטירצט. דעם העל-
דען שמשון גאַלט דיעזע פראָפעצייהונג, וועלכער, נאַכדעם, ער דעם
פיליסטערפאָלקע פיעלע ניעדערלאַגען בייגעבראַכט, אונד ישראל׳ס ריכ-
טעראַמט צוואַנציג יאַהרע פערזעהען, זעלבסט אויגענלאָס דעס פאַלאַסטעס
זיילען אונטען מיט געוואַלטיגער פויסט ערשיטטערטע, דאַס דיא אָבען

בעפינדליכען נאטור, דרייסטװיזענד אַן דער נאַהן, איט איהם דען טאָד פאַנדען. (ריכטער 16.) (יח.) אויף דיינע הילפע האָפפע איך, עוויגער! יעקב פיהלטע, דאַס דאַז נאָך טוואַך אין איהם גיזאאענדען לעבענספינקכען באַלד גאָנצליך ערלאָשען זיין ווערדע, פיעללייכט בעפאָהר ער דען נאָך איבריגען זאָהנען דען פאָטערליכען זעעגען ערטהיילט האַטטע, דאַרום ריעף ער גאָטט אום בייאַטטאַנד אונד הילפע אַן, דען לעטלטען אַקט זיינער לעבענזטהאָטיגקייט פאָללטטאָנדיג אויספיהרען לו קאָננען.

(יט) גד ווירד דער טאַאר פאָראַן טטרייטען, אונד ווירד (אָהנע פערלוזט) לוריקטטרייטען. ער ווירד זיינען לאַנדעזאַנטהייל דיעזזייטס דעז ירדן ער-האַלטען, ניכטז דעזטאָ וועניגער אַבער איט זיינען ברידערן איכ'ז געלאָבטע לאַנד ציעהען, איהנען איס קאַאפפע איבעראַלל פאָראַן זיין אונד נאַך ערטאָברונג דעז לאַנדעז אונד פאָללבראַכטען העלדענטהאַטען זיעגגעטאיקט אונד אָהנע פערלוסט אַן אאַננטאַפט דען ריקלוג אַנטרעטען (במדבר לב, יהושע ד יב). (כ) פאָן אשר קאָאאט פעטטע טפייזע, ער בריגגט קאָ-ניגליכע וואָהללזטגעריכטע. זיין לאַנד ווירד איט איינער פיללע אונד אאַנ-ניגפאַלטיגקייט פאָן נאַטורגאַבען געזעגנעט זיין. (כא) נפתלי איזט איינע פלילטיגע הינדין (העלדענאיטהיג אונד זיכטפיסיג) בריגגט פאָרטרעפפליך טאָנע רעדען הערפאָר. דיכטער אונד וואָהלרעדנער ווערדען אין זיינער איטטע ערבליהען. (כב, כג, כד) יוסף איזט איין גרינער לווייג, איין גרינער לווייג אַם קוועלל; טאָכטער טריטטען אויף דיא אויער, זיא פיינדעטען איהן אַן, עררעגטען טטרייט אונד האַסטען איהן, דיא פפייל-טיטלען, אַבער איט קראַפט זאַס זיין באָגען —— פאָן דאַ ביזט דוא איין הירטע דעז טטאַאאעז איזראַעלז. יונג אונד גלאָנלענד טאָן, פאָן דען פרויען דעם ניל בעטפיעלטען לאַנדעז וואָהרענד זיינעז דורכ-לוגעז פאָן דער הייסער ליננען הערבאַב נייגיעריג בעטראַכטעט, ווידער-טטאַנד יוסף דען פערפיהרערישען רייצען דער גאַטטין פוטיפר'ז, וויא ער דען אַנפיינדונגען דער ברידער ענטגינג, אונד ווורדע דאַדורך געוויר-דיגט, דער הירטע, דער ערנאָהרער אונד ערהאַלטער דער דעם נאַכ-האָריגען פאָלקע לום טטאַאאע דיענענדען פאַאיליע איזראַעלז,

(כז) בנימין איזט איין רייזענדער וואָלף, דעז אאָרגענז פערלעהרט ער דען רויב, דעז אַבענדז טהיילט ער בייטע אויז. גלייך דען אויף רויב אויזגעהענדען אַבענדוואָלפען ווערדען דיא איהר ליעל ניא פערפעהלענדען באָגענטיטלען דיעזעס טטאַאאעז לו גבעה זיך יעדער איינעז וויבעז בע-אאָכטיגען, אויף דאַס ישראל קיינע זיגער טטאָאאע ערזאַנגלע (שופטים כא) אַבער אויך דער אאָרגען דעז קאָניגטהואז איזראַעלז ווירד אויז זיינער איטטע הערפאָרברעכען, אינדעם דער איהם ענטטטאַאאענדע שאול לו-ערזט דאַז קאָניגליכע דיאַדעם טראַגען ווערדע. (שמואל א) איזט אַבער

דעז

חויך דיח זאָגנע דעז רייכעז חיהרעם חונטערגאַנגע נאַהע, וויח לור לייט
דעז פערזערקאָניגז אחשורש ווערדען דיעיעניגען בעניאַאיניטען חורטפרונגז
מרדכי חונד אסתר, דעז פאָלקעז טוטלענגען זיין. ניכט אינדער וויר
דער לור רעזידענז דער גאָטטהייט בעטטיאמטע טעאפעל זיך חויך חויף
חיינען טטרייפען זיינעז לאַנדעזטהיילז ערטטרעקקען, חונד דיח איט דעם
פריעזטערגעוואַנדע געטאיקקטען גאָטטעזדיענער ווערדען דאַרין דיח
אָרגען- חונד אַבענדאָפּפער רייכערן. כט. ער טפּראַך לו חיהנען: חיך
ווערדע לו איינעם פאָלקע חיינגעטהאַן ווערדען, בעגראַבעט איך לו איי-
נען פאָטערן. היעאיט בעפאַהל ער, דאַס זיינע זאָאמטליכען זאָהנע
זיינע לייכע ביז לור גראַבעזטטאָטטע געלייטען זאָללען.

פינפציגזטעז קאַפיטעל.

יז. זאָ זאַגעט דעם יוסף: פערגיב דאָך דאַז פערברעכען דיינער ברי-
דער חונד חיהר פערטוולדען, דאַס זיח דיר זאָ חיבעל געטהאַן. חויף
דעם וועגע נאַך חונד פאָן כנען קאַאמען זיח אַן דער קריטיטען טטעללע
פאָרחיבער, וואָ יוסף לום טקלאַפען פערקויפט ווחורדע, וואַז דיח בע-
זאָרגניס חין חיהנען עררעגטע, דאַס חין חיהרעם ברודער חיין געפיהל
דער ראַכע ערוואַכען קאָננטע, דאַרום באַטען זיח, ער אָכטע חיהנען,
ווען חויך ניכט אַלז ברידער, דאָך אַלז בעקעננערן חיינעז חונד דעזזעלבען
גאָטטעז פערלייהען. כו. יוסף טטאַרב חיינהונדערט חונד לעהן יאַהרע
אַלט, אמַן באַלזאַמירטע חיהן חיין חונד ער ווחורדע חין חיינען זאַרג
געלעגט, חין אָגיפּטען. נאַך חיינער תאַלמודיטען ערקלאָרונג האָטטען
דיח ברידער דען לייכנאַם יוסף'ז חין חיינען חייזערנען זאַרג געלעגם חונד
דיעזען חין דען נייל פערזענקט, דאַס זיינע געביינע, דער פאָן חיהם גע-
טראָפּפענען אַנאָרדנונג געמעס, חיינזט איט נאַך דעם פערהייסענען
לאַנדע געפיהרט חונד דאָרט בייגעזעטלט ווירדען, וואַז טפּאָטער וויר-
קליך געטעהען וואַר.

בזה נשלם ספר בראשית
בעזר מגיר מראשית אחרית.

ענדע דעז ערזטען בוכעז משה.

ספר שמות.

ערזטע קאַפּיטעל.

א. דיעז זינד דיא נאַמען דער קינדער ישראל'ז, דיא נאַך עגיפּטען קאַמען, יעדער אונד זיין הויז קאַמען זיא. אונגעאַכטעט דיא קינדער יעקב'ז שאָן איך ערזטען ב. מ. קאַפּ. 46. נאַך נאַהן אונד נאַמען אויפ־געפיהרט זינד, ווערדען זיא היער דענּנאָך וויעדערהאָלט גענאָהנט, אַנ־צודייטען, דאַס זיא נעבזט איהרען פאַמיליען מיט דעם גרייזענפאַטער איינעז זיננעז געוועזען זייען אין זיטטליכקייט אונד גאָטטפערטרויען. ה. עז וואַרען אַללע פערזאָנען, דיא פאָן יעקב אַבשטאַממטען, צוזאַממען זיעבענציג פערזאָן, יוסף מיטגערעכנעט, דער אין עגיפּטען וואַר. אונגעאַכטעט דיעזער לאַנגע צייט פאָם צוזאַממענהאַנגע מיט דעם פאַטער אונד דעססען פאַמיליע אויזגעשלאָססען וואַר אונד נור מיט אַבערגלייביגען עגיפּטערן פערקעהרטע, אונגעאַכטעט ער פאָם ניעדריגזטען שקלאַ־פענשטאַנדע צור שווינדעלנדען העהע איינעז פירזטען געלאַנגטע, וויכען דאָך דיא אויזדריקקע דער פריהערען ערציעהונג ניכט אויז זיינעם הער־צען, אונד ער וואַר מיט פאַטער יעקב איינעז זיננעז, איינעז גייזטעז, אויז וועלכעם גרונדע עז דאַהיער שבעים נפש, זיעבענציג פערזאָן הייסט עז וואַרען איהרער צוואַר דעם לייבע נאַך מעהרערע, אַבער דעם גייזטע אונד דעם זיטטליכען שטרעבען נאַך וואַרען אַללעזאַממט איינִיג אונד גלייך געזיננט. ז. דיא קינדער ישראל וואַרען פרוכטבאַר, פערמעהרטען זיך אונד וואַרען שטאַרק גאַר זעהר. דיא בעלייכטונג דער אויסעראָרדענט־ליכען פרוכטבאַרקייט דורך פערשיעדענע אויזדריקקע בעווייזט נאַך דעם תלמוד, דאַס צווילינגע, דריללינגע, יאַ אָפט נאָך מעהר הייפיג פאָן איינעם ווייבע געבאָרען וואורדען, אונד אַללעז דעססען אונגעאַכטעט, געזונד שטאַרק אונד קרעפטיג וואַרען. דעם העררן איזט ניכטז צו וואונדערבאַר. ח. עז קאַם איין נייער קעניג איבער עגיפּטען, דער דען יוסף ניכט קאַננטע. וויל עז ניכט הייסט, דאַס זיין פאָרגענגער גע־

שטאָרבען זייא, וויל איין ראַבבי שליעסען, דאַס דיעזער קאָניג דערזעלבע
פרעה געוועזען זייא, דער ביזהער מילד רעגיערטע, אויף איינמאַל אַבער
אַנדערן זיננעס וואַרד, זיך דער פאָן יוסף ערוואָרבענען פערדיענסטע אום
דעז לאַנדעז וואָהלפאַהרט געפליססענטליך ניכט ערינגערטע אונד טיראַנ-
נישע פעראָרדנונגען געגען דיא איזראַעליטען ערליעס. י. וואָהלאַן! וויר
וואָללען איהם (דעם פאָלקע) דורך ליסט בייאקאָממען. נאַך איינער ראַב-
בינישען ערקלערונג בעזאָגע זיך דיעז אויף דען קינפטיגען בעפרייער
ישראל'ז. דיא אין אֶגיפטען צאַהלרייך געוועזענען אַזטראָלאָגען אָדער
שטערנדייטער וואָללטען אין דען היממעלזליכטערן געלעזען האַבען, דאַס
דער עררעטטער ישראל'ז באַלד צור וועלט קאָממען ווירדע, אונד ריע-
טהען דאַהער, אַללע נייאַגעבאָרנען דעם וואַססערטאָדע פרייז צו געבען,
אָהנע בעפירכטען צו מיססען, איינע גלייכע שטראַפע ערליידען צו מיססען,
דאַ דער הערר יאַ געשוואָרען, ניא מעהר איינע זינדפלוטה הערײנברע-
כען צו לאַססען; זיא בעדאַכטען אַבער אין איהרער טהאָריכטען פערמעז-
זענהייט ניכט, דאַס דעם אַללמאֶכטיגען וועלטבעהערשער אַנדערע שטראַפ-
מיטטעל צו געבאָטע שטעהען אונד דאַס ער איין איינצעלנעס לאַנד מיט
וואַססער-געפאַהרען צו בעשטראַפען, ניכט געשוואָרען האַבע. זיא זעטצ-
טען איבער זיא שרי מסים, שטייעראיינגעהמער, אום זיא דורך אַרמוטה
צו פייניגען. נאַך דעם בינה לעתים האַטטען דיא אָביגען וואָרטע: „זיא
פערמעהרטען זיך אונד ווורדען זעהר שטאַרק" אויך דיא בעדייטונג,
דאַס זיא דאַז פערמאֶגען אונד דיא צייטליכען גיטער צו פערמעהרען
טראַכטעטען אונד שטאָלץ, האָכמוטה אונד האָפפאַהרט אויף איהרע
רייכטהימער אונד שאֶטצע בעזאַססען. דאַרום ליעס עס דער מיט גלייכעם
מאַסע בעלאַהנענדע הערר געשעהען, דאַס האַרטהערציגע שטייעראיינ-
נעהמער זיא מיט דריקקענדען אַבגאַבען אונד אונערטרעגליכען פראָהנ-
דיענסטען בעלאַסטעטען, אום זיא אין אַרמוטה אונד עלענד אונד היעדורך צור
איינזיכט צו בריננגען, דאַס דער מענש נאַך מעהרערן שאֶטצען צו שטרע-
בען האַבע, אַלז נאַך דען פאָן ראָזט אונד מאָטטען לייכט צו פערצעה-
רענדען אירדישען גיטערן. יא. יע מעהר זיא עז אַבער פייניגטען,
דעזטאָ מעהר ירבה זאָללטע עס זיך פערמעהרען אונד דעזטאָ מעהר
ופרץ זאָללטע עס זיך אויזברייטען. אייטעל זינד דער מענשען געדאַנקען
אונד נור דער ראַטהשלוס גאָטטעס ווירד אויזגעפיהרט. טו. דער קאָניג
פאָן אֶגיפטען שפראַך אויך צו דען העבראֶישען העבאַממען, וואָפאָן דיא
איינע שפרה אונד דיא אַנדערע פועה היעס. אלשיך האַט דיא אַנזיכט,
דאַס ניכט לעדיגליך צווייא העבעפראויען פיר דאַז צאַהלרייכע ישראל אויז-
רייכטען, דאַס עס דערען פיעלמעהר פיעלע גאַב, דיא אויפגעפיהרטען
נאַמען ניכט אייגעננאַמען זייען, זאָנדערן דיא פערריכטונגען בעצייכנען,

וועלכען דיא זיך דיעזעס בערופֿע ווידמעטען זיך צו אונטערציעהען האַטטען. שפרה (פֿאָן שפר שאָן) דיא שמיקקענדע, ציערענדע קלאַססע האַטטע דיא נייאגעבאָרנען קינדליין צו רייניגען, צו זייבערן, צו שמיקקען אונד צו פֿערשאָנען; פועה (פֿאָן פעיה אָדער בעיה ביטטען, פֿלוידערן) דיא רעדענדע, בעשוויכטיגענדע קלאַססע האַטטע דען אין דען וועהען זיך בעפֿינדענדען מיטטערן מיטטעלזט געאייגנעטער רעדען מוטה איינצופֿלאָססען, זיא אין פֿערטרויען אויף גאָטט צו שטאָרקען אונד זאָ דיא געבורטזשמערצען צו ערלייכטערן.

ו. ווען איהר דען העבראָערינגען בייא דער געבורט בייאשטעהעט . . . ווען עס איין זאָהן איזט, זאָ טאָדטעט איהן. וויא שאָן אָבען בעמערקט, גלויבטע דער קאָניג, פֿערמאָגע דער פראָפֿעצייהונג זיינער שטערנדייטער, דאַס דער ערלאָזער ישראל'ס באַלד געבאָרען ווירדע, דאַרום ענטשלאָס ער זיך צו דער גרויזאַמען אַנאָרדנונג, דיא קינדער אָהנגלייכען געשלעכטס גלייך אונמיטטעלבאַר נאַך דער געבורט טאָדטען צו לאַססען. אום יעדאָך ניכט אָפֿפֿענקונדיג אַלס טיראַננישער דעספאָט צו ערשיינען, גאַב ער דען בעפֿעהל הייםליך.

כב. דאַ געבאָט פרעה זיינעם גאַנצען פֿאָלקע: יעדען זאָהן, דער געבאָרען ווירד, זאָללט איהר אין דען פֿלוס ווערפֿען: איינעס טאַגעס ערשיענען נעמליך דיא שטערנדייטער מיט דער קונדע פֿאָר איהם: הייטע ווירד דער בעפֿרייער דער העבראָער געבאָרען, דער אין פֿאָלגע דעס וואַססערס שטראַפֿע ערליידען מוסע, דאָך איזט אונס אונבעקאַננט, אָב ער איזראַעליטישער אָדער עגיפטישער אַבקונפֿט זיין ווירד. אַלזאָגלייך ליעס ער אָפֿפֿענטליך קונד אונד צו וויססען טהון, דאַס יעדער, ווען אויך עגיפטישער זאָהן, דער הייטיגען טאַגעס דאַס ליכט דער וועלט ערבליקקט, אים פֿלוססע ערטראָנקט ווערדען זאָללע. דאָך וויא קורצזיכטיג איזט דעס מענשען אויגע, זעלבסט אין דעם וואַס ער ריכטיג צו טהון וואָהנט. דיעזער שטערנשטאַנד (קאָנסטעללאַציאָן) דייטעטע אויף דאַס האַדערוואַססער (מי מריבה .4 ב. א. 20), אין פֿאָלגע דעססען איבער משה, דען רעטטער ישראל'ס דיא שטראַפֿע פֿערהאָנגט ווורדע ניכט אינ'ס געלאָבטע לאַנד צו קאָממען.

צווייטעס קאַפּיטעל.

א. עס גינג איין מאַן אויס דעם הויזע לוי'ס אונד נאַהם דיא טאָכטער לוי'ס. דער מאַן וואַר, וויא זיך אים פֿערלויפֿע דער ערצאָהלונג הערויסשטעללט, שמרם אונד דיא טאָכטער יוכבד. דיעזע וואַר בייא איהרער פֿערעהעליכונג זעהר האָהען אַלטערס, ווורדע אַבער גאַנץ פֿעריינגט אונד נאָכמאַלס מיט יוגענדליכען רייצען בעגאַבט, אום דען ערלאָזער אין

דיא וועלט צו ברינגען. דער תלמוד ערצעהלט יעדאָך: עמרם זאָל שאָן פריהער מיט יכבד פערמאָהלט געוועזען אונד האַבע מיט איהר אהרן אונד מרים געצייגט. אַלז יעדאָך פרעה יענעז פערהאָנגניספאָללע געבאָט ערליעס, טרענגטע ער זיך פאָן זיינער גאַטטין, אום ניכט קינדער פיר דען גלייך נאַך דער געבורט ערפאָלגענדען טאָד צו צייגען. דיעזערהאַלב ערמאַהנטע איהן זיינע טאָכטער מרים, דאַס זיין פערפאַהרען שטרענגער אַלז דאַז פרעה'ז זייא, אינדעם דיעזער בלאָז דיא פעראָרדנונג דער מענליכען, ער אַבער דיעזעלבע איבערהויפּט פערהינדערן וואָללע. דאַ־ראָב פייערטע עמרם אויפס נייע זיינע פערמאָהלונג מיט יכבד.

ב. אונד דיא פרויא וואַרד שוואַנגער אונד געבאַר איינען זאָהן. אַלז זיא איהן זאַה, דאַס ער גוט זייא, פערבאַרג זיא איהן דרייא מאָנאַטע. ניכט נור דאַס דאַז איזראַעליטישע בונדעזצייכען אַן איהם גלייך צו ער־קעננען וואַר, נולד כשהוא מהול שימערטען אויך ליכטשטראַהלען דורך'ז גאַנצע הויז אונד ערהעללטען עז אויסערגעוועהנליך, וואַז זיא אַלז גוטע פאָרבעדייטונג אַנזאַה.

ג. לענגער קאָננטע זיא איהן ניכט פערבערגען. דיא עגיפטער בע־אָבאַכטעטען זיא פאָם אַנפאַנגע איהרער שוואַנגערשאַפט אונד צעהלטען זיין מאָנאַטע, זיא אַבער געבאַר נור בעגיננע דעז זיעבענטען מאָנאַטז, אונד קאָננטע זאָמיט אין היימליכער צוריקגעצאָגענהייט איין פיערטעל־יאַהר לאַנג דען נייאַגעבאָרענען פערבאָרגען האַלטען, אַלזדאַן אַבער מוסטע זיא אויף מיטטעל צור רעטטונג בעדאַכט זיין.

י. אַלז דאַז קינד הערן וואוכז, בראַכטע זיא עז דער טאָכטער פרעה'ז אונד עז וואַרד איהר צום זאָהנע. אויגענשיינליך וואַר עז פאָן דער גאָטטליכען פאָרזעהונג פעראַנשטאַלטעט, דאַס משה אַם קאָניגליכען האָפע איינע פירשטליכע ערציעהונג ערהאַלטען זאָללע, דאַמיט ער פירשט־ליכען מוטה אונד ענטשלאָססענהייט בעקאָממע, אַבער אויך אין דאַז גע־היימע טרייבען דעז האָפלעבענז איינגעוויהט ווערדע.

יא. עז וואַר צור זעלבען צייט, אַלז משה ערוואַכזען וואַר, גינג ער אויז צו זיינען ברידערן אונד זאַה איהרע האַרטע אַרבייט מיט אַן: זאַה אַבער איינען עגיפטיטען אַן אויף איינען העבראֶיטען אַן פאָן זיינען ברידערן צושלאַגען. ווען אויך פאָן לוקסוז אונד איפפיגקייט אומגעבען, וואורדען דעננאָך זיינעם רעגען גייסטע אונד עמפפענגליכען געמיטהע ערהאַבענע ווייזהייטזלעהרען, טיעפע עהרפורכט פאָר גאָטט אונד ליעבע צו דען מענשען פאָן זיינען ווייזען אונד פראָממען עלטערן איינגעפרעגט, אונד העראַנגעוואַכזען אונד צור מענליכען רייפע געלאַנגט, דאַכטע ער איבער דאַז עלענד זיינער גלויבענזברידער נאַך, איבערלייגטע זיך טהאַטזעכליך פאָן דעם טיראַננישען פערפאַהרען דער עגיפטיטען אויפזעהער געגען

דיא איהנען אונטערגעאָרדנעטען איזראַעליטישען אַרבייטער אונד זאַה
זאָגאַר איינען דרֶענגער אונבילליגערווייזע איינען ענטמוטהיגטען אַרבייטער
גרויזאַם שלאַגען.

יב. ער ווענדעטע זיך הין אונד הער אונד זאַה, דאַס ניעמאַנד צו־
געגען זייא, דאַ ערשלוג ער דען אֶגיפּטער אונד פערבאַרג איהן אין
דען זאַנד. ער פאָרשטע דעם גרונדע נעמליך נעהער נאַך, ערפוהר,
דאַס עהעברעכערישע געלִיזטען צו דעז אונדערדריקקטען ווייב דיא פער־
אַנלאַססונג צור אונערהערטען בעהאַנדלונג, דאַס דיעזער הינפאָרט זייא,
אונד אונרעכטבאַר פערלאָרען זיין ווירדע, דאַ פאַסטע ער אוטה, ראַנג
מיט דעם עלענדען, דעסען לאַנגערעז פערווילען אויף ערדען נור אונהייל
געשטיפטעט האַבען ווירדע, ערשלוג איהן אונד פערשטעקקטע זיינען
לייכנאַם, אום אויפזעהען צו פערמיידען אונד דען פערפאָלגונגען פּאַרטיי־
אישער געריכטע צו ענטגעהען, אין דען זאַנד.

יג. דעז אַנדערן טאַגעז גינג ער ווידער אויז, דאַ טראַטען זיך
צוויא העברעאישע מאַננער, דאַ שפּראַך ער צו דעם אונגערעכטען: וואַ־
רום תכה, ווילזט דו דיינען נעכזטען שלאַגען? וויל היער דיא צוקינפ־
טיגע ניטפאָרם געברויכט איזט, שליסטען דיא ראַבבינען, דאַס דעריעניגע
"רשע„ רוכלאָזער גענאַננט צו ווערדען פערדיענט, דער נור דיא אַבזיכט,
יעמאַנדען צו מיסהאַנדעלן פערראֶטה.

יד. יענער שפּראַך: ווער האַט דיך, (יינגלינג) צום מאַננע, פירזטען
אונד ריכטער איבער אונז געזעטצט? געדענקזט דו איך צו מאָרדען, וויא
דו דען אֶגיפּטער מאָרדעטעזט? דאַ פירכטעטע זיך משה אונד שפּראַך:
וואַהרליך! דיא זאַכע איזט בעקאַננט, דאַס איך איינער גלויבענזברידער
האַלבער איינען אֶגיפּטער איים קאַמפּפע ערשלוג, זאָ וויא עז איר אויך
יעצט ערקלעהרליך איזט, אויז ווועלכער אורזאַכע דיעזע דען גרויזאַמסטען
בעדריקקונגען אונד שווערזטען מיסהאַנדלונגען אויזגעזעצט זינד; זיא
לעבען ניכט נאַך דען פּאָן איהרען פראָממען אַהנען איבערליעפערטען
גרונדזעטצען דער טוגענד אונד מאָראַל. ניכט נור, דאַס זיא שקלאַפּישען
זיננעז פּאָלן, ראָהע אונד שאַדענפראָהע, שטרייטזיכטיג אונד בעזאַרטיג זינד,
זאָגען זיא זעלבזט דיעיעניגען צו פערלייאדען, דיא זיך איהרער אונאייגענ־
ניטציג אַננעהמען אונד איהר איינגענע לעבען איינער געפאַהרדע אויז־
זעטצען; איך האַבע איך זאָמיט צו פירכטען, זאָוואָהל פאָר פרעה אונד
זיינען געריכטזבאַמטען אַלז פאָר דער ראַכזוכט איינער איינגענען שטאַמ־
גענאָסען.

טו. אַלז פרעה דיא זאַכע (פיעללייכט דורך איזראַעליטישע אַנגעבער)
ערפוהר, זוכטע ער משה אומצובריגגען אונד דיעזער ענטפלאָה אונד בע־
זעטצטע זיך אים לאַנדע מדין.

טז. אַבער דער פּריעסטער פֿאָן מדיאַן האַטטע זיעבען טאָכטער, דיעזע קאַמען, שעפּפֿטען אונד פֿיללטען דיא טרעגע, אום איהרעס פֿאַטערס שאַפֿע צו טרענקען. דורך אייגענעס נאַכדענקען אונד דיא בעטראַכטונג דער איינעס אונזיכטבאַרען לענקערס בעדירפֿענדען נאַטורקרעפֿטע צור ערקעננטניס דעס וואַהרען גאָטטעס געקאָממען, שאַפֿטע דיעזער פּריעסטער דיא פֿאַלשען לעהרען דעס היידענטהומס אַב, ווּרדע דאַרום זיינער ווירדע ענטזעצט אונד פֿאָם פֿאָלקע דערמאַססען געהאַססט, דאַס קיינער זיינע שאַפֿע צור הוט איבערנעהמען וואָללטע אונד זיינע טאָכטער הירטענדיענסטע לייסטען מוסטען.

יז. אַבער דיא הירטען קאַמען אונד טריעבען זיא וועג; דאַ מאַכטע זיך משה אויף, שטאַנד איהנען בייא אונד טרענקטע איהרע שאַפֿע. דערזעלבע אונמוטה, דער איהן בעשליך, אַלז ער זיינע גלויבענסברידער מיסהאַנדלען זאַה, איבערפֿיעל איהן דען איהם אונבעקאַננטען היידנישען הירטען געגענאיבער; דאַס אין איהם שטעטס וואַך געוועזענע שטרענגע רעכטסגעפֿיהל ליעס איהן ניכט געדולדיג דיא אונשולד ליידען זעהען, אונד אויך דיא געפֿאַהר ניכט אַכטענד, נאַהם ער זיך אַללאיבעראַלל דער אונטערדריקקטען אַן. יאָ, דאַס ער אונס צום בייאשפּיעל דיענע, דען רעכטסזין אין אונס צו וואַהרען אונד טהאַטזעכליך צו בעווייזען.

כא. משה וויללינטע איין, בייא דעם מאַננע צו בלייבען, אונד ער גאַב איהם זיינע טאָכטער צפורה צור פֿרויא. פֿאָן גלייכען געזיננונגען בעזעעלט, איהרע געדאַנקען אים געשפּרעכע געגענזייטיג אויסטוישענד, שלאָססען זיא באַלד איין פֿריינדשאַפֿטס- אונד ענדליך איין פֿערוואַנדטשאַפֿטס-[illegible] בינדניס.

כב. זיא געבאַר איינען זאָהן אונד ער נאַננטע זיינען נאַמען גרשם. דען ער שפּראַך: פֿרעמדלינג וואַר איך אים אונבעקאַננטען לאַנדע. בעווייז, דאַס ער זיינען מיטגעבראַכטען אַבראַהאַמיטישען גרונדזעטצען טריי בליעב אונד קיינע היידנישען זיטטען אַננאַהם.

כג. לאַנגע צייט נאַכהער שטאַרב דער קעניג פֿאָן עגיפּטען, דאַ זייפֿצטען דיא קינדער ישראל פֿאָן דער אַרבייט אונד שריען, דאַס איהר וועהקלאַגען צו גאָטט עמפּאָרשטיעג. ניכט דען ווירקליכען טאָד ערליטט ער, זאָנדערן איינע געפֿעהרליכע, אַנשטעקקענדע הויטקראַנקהייט בראַכטע איהן דעם טאָדע נאַהע. דאַ פֿעראָרדנעטען זיינע ערצטע זיך אָפֿטער אים הייסען בלוטע יונגער געזונדער קינדער צו באַדען אונד ער ווירדע גענעזען. דיעזעם ראַטהע נאַכקאָממענד, ליעס ער צו דיעזעם צוועקקע קרעפֿטיגע העבּרעערקינדער אין גראָססער אַנצאַהל הינשלאַכטען, וואָפֿירער עלטערן אונד גוטער מענשען הערצען אין יאַממער אויפֿצולעזען

דראָהטע אונד ענדליך דאַז ערבאַרמען אונד דיא שטראַפֿענדע גערעכטיגקייט גאָטטעז וואַך ריעף.

דריטטעז קאַפּיטעל.

א. משה ווידעטע דיא שאַפֿע זיינעז שוויעגערפֿאַטערז יתרו, פֿיהרטע דיא שאַפֿע אין דיא וויזטע, אונד קאַם אַן דען געֶטטליכען בערג, נאַך חרב. זיין רעכטזגעפֿיהל ליעז עז ניכט צו, דיא העערדע אין בעוואָהנטער געגענד צור ווײדע צו פֿיהרען, אויז פֿורכט, זיא קאָננטע אויף פֿרעמדעם אייגענטהום שאַדען אַנריכטען; דאַרום זוכטע ער איינע אָאַזע אין דער וויזטע אויף אונד קאַם דורך געֶטטליכע פֿיגונג אַן דיא הייליגע שטעֶטטע, וואָ שפּעֶטער דיא גראָסע אָפֿפֿענבאַרונג שטאַטט האַטטע. — ליעבליך שעֶן קלינגט דיא זאַגע, דיא אונז דער מדרש ערצעֶהלט: היער אין דער איינזאַמקייט, אַבגעשלאָססען פֿאָן יעדער מענשליכען אומגעבונג, אונגעשטעֶרט פֿאָן, דיא אויפֿמערקזאַמקייט פֿעססעלנדען, אַבוועכזעלנדען געגענשטעֶנדען, האַטטע ער מוסע, איבער דאַז אונאויזשפּרעכליכע עלענד זיינער ברידער אין עֶגיפּטען נאַכצודענקען, אונד מאַנכער זייפֿצער, מאַנכ׳ שטיללעז געבעט מאָכטע זיינעם טיעפֿפֿיהלענדען הערצען ענטשטיעגען זיין. פּלעֶטצליך בעמערקטע ער, דאַס איין צאַרטעז לאַמם פֿאָן דער העערדע ענטלויפֿען זייא. איילענדען שריטטעז שפּראַנג ער איהם נאַך אונד פֿאַנד עז אַן איינער קלאַרען קוועללע זיינען דורזט לעֶשענד. „לעֶממכען! לעֶממכען! ריעף ער מיטליידזפֿאָלל, העֶטטע איך געוואוסט, דאַס דוא נאַך וואַססער שמאַכטעזט, ווירדע איך זעלבער דיך הערַאנגעלייטעט האַבען,“ נאַהמ׳ז דאַן זאַנפֿט אויף זיינע אַרמע אונד פֿיהרטע עז דער העערדע וויעדער צו. „דוא ביזט,“ ריעף איינע שטיממע פֿאָן אָבען, „פֿאָלל געפֿיהלז געגען דיא דיר אַנפֿערטרויטען טהיערע, דוא ווירזט עז אויך געגען דיא מענשען זיין, דאַרום זייא דוא צום לייטער, צום הירטען מיינער מענשענהעערדע, מיינער קינדער, ערקאָרען.“

ב. אונד איין ענגעל דעז הערן ערשיען איהם אין דער פֿלאַממע דעז פֿייערז אויז דעם דאָרנבוש, אונד ער זאַה, דאַס דער דאָרנבוש אים פֿייער ברעננע, אָהנע פֿערצעהרט צו ווערדען. ניכט אויז דער דיכטבעלויבטען אייכע, ניכט פֿאָן דער האָהען צעדער הערַאב, זאָנדערן אין דעם ניעדערן, אונבעאַכטעטען דאָרנבושע גאַב זיך דיא געֶטטהייט (שכינה) איהם צו ערקעננען. אום אַנשויליך צו מאַכען, דאַס אויך זיא ליידע, ווען עז איהרען קינדערן איבעל געהעט, עמו אנכי בצרה, דאַס אַבער אויך דיעזע טראָטץ מאַנניגפֿאַכעם דרוקע ניכט אויפֿגעריעבען ווערדען, וויא יענער שטרויך דעם פֿלאַממענדען עלעמענטע טראָטצטע אונד ניכט פֿערצעהרט וואַרד.

ו. ער (גאָטט) שפּראַך: איך בין דער גאָטט דיינער פֿאֶטער . . . משה פֿערבאַרג זיין אַנגעזיכט, וויל ער זיך פֿירכטעטע, צו גאָטט הינצו-שויען. דיא עהרפֿורכט פֿאָר דעם גאֶטטליכען וועזען אונד דאַז געפֿיהל דער ניכטיגקייט אונד דער אָהנמאַכט איהם געגענאיבער פֿלאֶסטען איהם טיעפֿע אונד דעמוטה איין.

ז. דער הערר שפּראַך: איך האַבע געזעהען דאַז עלענד מיינעז פֿאָלק-קעז . . . אונד איהר שרייען איבער איהרע אונטערדריקקער ערהאֶרט, דען איך קעננע זיינע לײדען. טהראָנטע איך אויך האָך אים הייליגטהומע, זאָ בין איך דאָך בייא דעם צערקנירשטען, געבייגטען געמיטהע, צו בע-לעבען דיא געבייגטען גייזטע, דיא געבראָכענען הערצענז זינד (ישעיה 56.), וויל איך קעננע אונד פֿיהלע דיא לײדען דערער, דיא איך נאַך מיינעם עבענבילדע געשאַפֿפֿען האַבע.

יא. משה שפּראַך צו גאָטט: ווער בין איך, דאַס איך צו פרעה געהען אונד דיא קינדער ישראל אויז אֶגיפטען פֿיהרען זאָלל? וואַז בין איך אונד וועלכע פֿאֶהיגקייטען בעזיטצע איך, דאַס איך געווירדיגט ווירדע, זאָלכע זענדונג צו ערפֿיללען, זאָלכען אויפֿטראַג אויזצופֿיהרען? אונד וועלכע פֿערדיענזטע האַבען דיא פֿאָן מיר ניכט פֿאָן גוטער זייטע געקאַננטען איזראַעליטען, דאַס זיא מיינער בעפֿרייאונג אונד דער פֿרייהייט ווערטה זיין?

יב. ער שפּראַך: איך ווערדע מיט דיר זיין אונד דיעזעז היער דיענע דיר צום צייכען, דאַס איך דיך געזענדעט האַבע; ווען דוא דאַז פֿאָלק אויז אֶגיפטען געפֿיהרט האַבען ווירזט, זאָללט איהר גאָטט אויף דיעזעם בערגע דיענען. דיינע בעשיידענהייט, דיינע דעמוטה, דיין אונערשראָק-קענער מוטה, דיינע שטרענגע גערעכטיגקייטזליעבע מאַכען דיך דיעזער מיזזיאָן ווירדיג אונד איך דיא אַללמאַכט, ווערדע מיט אונד מין דיר זיין, דאַמיט דוא פֿאָר יעדער געפֿאַהר בעוואַהרט בלייבעזט, וויא דער דאָרנ-בוש פֿאָר דעם פֿערברעננען געזיכערט וואַר: דיא איזראַעליטען אַבער האַבען נור אין דער קנעכטשאַפֿט אונד דעם אונערהאֶרטען דרוקקע זיך איהרעז מענשענאַדעלז אונווירדיג געצייגט, זינד זיא יעדאָך דער שקלאַ-פֿענקעטטע לאָז, דאַן ווירד דער פֿרייהייטזזין אין איהנען ערוואַכען, אונד בערייטווילליג ווערדען זיא דיא תורה, דיא הייליגען, דען מענשען דען האֶהערן וועזען גלייך שטעללענדען געזעטצע אויף דיעזעם צו דיעזעם פֿיי-ערליכען אַקטע בעשטיממטען בערגע אַן- אונד אויפֿנעהמען.

יג. משה שפּראַך צו גאָטט: ווען איך צו דען קינדערן ישראל קאָממע אונד איהנען זאַגע: דער גאָטט איירער פֿאֶטער זענדעט מיך, אונד זיא שפּרעכען: וויא איזט זיין נאַמע? וואַז זאָלל איך איהנען זאַגען? נאַכדעם זיא דורך דאַז האַרטע שקלאַפֿעניאָך ענטזיטטליכט זינד, האַבען זיא קיינען

זין פיר דאז האהערע, פעראונגען איבערזינגליכע בעגריפע ניכט צו פאסען אונד דאז זיא אין אעגיפטען נור זיכטבארע, איט בעזאנדערען נאמ־ אען בעלעגטע געטטער פערעהרען זאהען, זא ווערדען זיא אויך פיר דיינע געטטהייט איינע זיננליכע, אין דיא אויגען פאללענדע בעצייכנונג פערלאנגען. וועלכע אערקמאלע זאלל איך דיר בייאלעגען, דיך איהנען צו פערזיננליכען, אהנע איך אן דיינער היילינקייט צו פערגרייפען?) —

טו. דאראויף שפראך גאטט צו משה: זא שפריך צו דען קינדערן ישראל: יהוה, דאז אונאויזשפרעכליכע וועזען, דאז היה וואר, הוה איזט, אונד יהיה זיין ווירד, דאז זאאיט דאז גאנצע דאזיין איט אללען קרעאטו־ רען אין זיך טליעסט אונד איהנען אורשפרונג אונד עקזיזטענץ פערלייהעט אונד אהנע דעזזען ווילען ניכטז געטעהען קאן, טיקקט איך צו אייך דיעז איין אונאויזשפרעכבאהרער נאמע אונד דיעז איין דענקוואָרט פיר אונד פיר.

טז. געה' אונד פערזאממעלע דיא עלטעזטען (דיא ערפאהרענען, גע־ בילדעטען אאננער) ישראל'ז (קיין פאלק קאן זא געקנעכטעט ווערדען, דאס ניכט איינצעלנע דערזעלבען דען זין פיר רעכט אונד גערעכטיגקייט, פיר דאז אונטאטלבארע גוט דער פרייהייט אונד טוגענד בעוואהרען) אונד זאגע איהנען: דער יהוה, דער גאטט איירער פאטער איזט איר ערטיענען, דער גאטט אברהם, יצחק אונד יעקב'ז אונד טפראך: איך האבע אייך בעדאכט אונד וואז אייך אין עגיפטען געטיעהעט. דיא פאן דען ערלפאטערן הערריהרענדען איבערליעפערונגען האבען זיך ביז אויף דיעזע אאננער פארטגעפפלאנצט, אונד זיא ווערדען דאז פאלק בעלעה־ רען, פארבערייטען אונד דער פרייהייט פעהיג אאכען.

יח. זיא ווערדען דאהער אויף דיינע טטיאאע הארען. דאן געהע אונד דיעזע אלטעזטען ישראל'ז צו דעם קאניג פאן אגיפטען אונד זאגט איהם: דער יהוה, דער גאטט דער העברעער האט זיך אונז פערטפירען לאזזען. דיא אבערגלייביטען אגיפטער גלויבטען, יעדעז פאלק האבע איינע בעזאנדערע געטטהייט.

כא. איך ווערדע דיעזעם פאלקע גונזט פערטאפפען אין דען אויגען דער אגיפטער, דאאיט איהר, ווען איהר געהעט, ניכט לעער אויזליעהעט, אונד יענע דעם אהן לעטצט ערטהיילטע פערהייסונג זא גוט וויא דיא צוערזט ערפאנגטע, זיך ערפיללע. (1 ב. מ. 14. 15.)

---

*) פיר דען לעזערקרייז. פיר וועלכען געגענוואָרטיגע טריפט בע־ רעכנעט איזט, דירפטע איינע נאהערע ערלייטערונג אונד ערקלארונג דער האכהייליגען נאאען גאטטעז אונגעאייגנעט ערטייכען.
שווייצער.

כב. יעדע פֿרויא ווירד פֿאָרדערן פֿאָן איהרער נאַכבאַרין אונד פֿאָן דער בעוואָהנערין איהרעס הויזעס זילבערנע אונד גאָלדענע געראֶטהע אונד קליידונגסשטיקקע . . . אונד איהר ווערדעט אֶגיפּטען נאָך אויס־לעערען; דאַס זייא אייך דער לאָהן פֿיר דיא איהנען געלייסטעטען שקלאַ־פֿענאַרבייטען אין זאָ לאַנגען צייטרויאמע, אונד ערזאַטץ פֿיר דיא אונבע־וועגליכע האַבע, דיא איהר צוריקקלאַססען געצוואונגען זייד.

פֿיערטער קאַפּיטעל.

א. משה אַנטוואָרטעטע אונד שפּראַך: זיא, דיא אֶלטעסטען נאֶמליך, ווערדען מיר ניכט גלויבען אונד מיינע שטימע ניכט הֶערען, ווערדען פֿיעלמעהר זאַגען, דער הערר איזט דיר ניכט ערשיענען. גערעדע וויל זיא דיא אונטערריכטעטסטען אים פֿאָלקע זינד, ווערדען זיא מיר ניכט בלינדגלייביג געהאָר געבען אונד איך אַלס פּראָפֿעטען, אַלס אַבגעזאַנדטען גאָטטעס אַנערקעננען. דאַראויף גאַב איהם גאָטט דאַס צייכען מיט דער שלאַנגע, דערען גיפֿטיגע צונגע עבען זאָלכע בֶּזע רעדען זיך געגען חוה ערלויבטע, אונד דאַס צייכען מיט דעם אויסזאַטצע, דער שטראַפֿע פֿיר פֿערלייאַדער. קינדיגע איהנען דיינע אויהרעטוועגען ערליטטענע שטראַפֿע אַן, אונד זיא ווערדען דיעזעס אַלס אונטריגליכעס ערקעננונגס־צייכען דיינער זענדונג אַנזעהען אונד דיר גלויבען שענקען.

י. משה שפּראַך . . . אום פֿערצייהונג הערר, איך בין קיין מאַן פֿאָן וואָרטען . . . דען איך בין שווערען מונדעס אונד שווערער צונגע. וויעדער פֿיהרט דער מדרש אונס היער אין דען ליעבליך דופֿטענדען גאַרטען דער זאַגע. ליעבליך, שאֶן אונד רייצענד אַלס קינד, אונד נאָך דאַצו פֿאָן איינער פֿירסטליכען פּרינצעססין געהערצט, קיססטע יעדער משה, דען קנאַבען, זאָבאַלד ער איהן זאַה, אונד זעלבסט פּרעה דער ערנסטהאַפֿטע, פֿער־שמאָהטע עס ניכט, צוווייִלען דען האָלדען קנאַבען צו נעקקען, אונד זיך קורצווייל דורך איהן צו מאַכען. איינסטמאַלס אַבער, אַלס דער קאֶניג איהן אויף דען אַרמען וויעגטע, שטרעקקטע דיעזער דיא האֶנדכען נאָך דעס רעגענטען פֿאָן גאָלד אונד עדעלשטיינען שימערנדען קראָנע אונד זעטצטע זיא אויף זיינע הויפּט. „דיעס זייא איינע שלימע פֿאָרבעדייטונג" שטאַלטען דיא פּריעסטער דעם קאֶניגע איין, אונד דיעזער בעשלאָס, דען קנאַבען צו טאָדטען. „ניכט דאָך" ריעף יתרו, דער ווייזע, טהייל־נאַהמספֿאָלל. אויס קינדליכעם איבערמוטהע, ניכט אויס באָסהייט אונד בע־דאַכט אונטערשטאַנד זיך'ס דער קנאַבע. איינע שאַלע פֿאָלל גאָלדדינאַרען אונד איינע אַנדערע מיט פֿייריגען קאָהלען געפֿיללט, בּרינגע מאַן אייןענער־הערבייא, יע נאַכדעם דער קלעינע נאָך דער איינען אָדער דער אַנדערן גרייפֿעט, דאַס ענטשיידע. פֿאַססט ער דאַס קאָהלענבעקקען, זאָ איזט

חונטוןדיג ער ; האַט ער אַבער אַס גאָנדע געפֿאַןןען, זאָ פֿערחורטהיין‍ט איהן.“ חונד אַןזאָבאַןד ווחורדען ביידע געבראַכט חונד משה, דאַז פֿערניכּפֿטיגע קינד, וואָןטע טאָן נאַך דעם גןאַנלפֿאָןןען אעטאַןןע טאַזטען, אַןז חיין ענגען דעזען האַנד נאַך דער העןןןייכטענדען גןוטה ןענקטע. דעז פֿייער: טכּעןןע אַכּט זאָגןייך פֿיהןענד, פֿאַסטע ער בע־ הענדע דיח נונגע, חונד היעדורך בעטאֶדיגט, אוסטע ער נייטןעבענז אַן דער אַנגעןהאַפֿטען טפּראַכע עז פֿיהןען.

יג. ער טפּראַך : חום פֿערלייהונג, הערר ! זענדע דאָך, דורך וועןכען דוח זאַנזט זענדען ווילןזט. נאָך חיאאער גןויבטע ער זיך לו זאָןך' ער־ האַבענעם בערופֿע ניכּט בעפֿאֶהיגט, וויח חויך זיינעם אֶןטערן ברודער אהרן אַנןאַם נום נייד לו געבען.

יד. דאַ ענטבראַננטע דער נאָרן דעז העררן חיבער משה חונד ער טפּראַך : חיזט ניכּט אהרן דיין ברודער, דער לוי. חיך וויס, דאַס ער רעדען קאַן, ער געהעט דיר עבען ענטגעגען, חונד ווען ער דיך זיעהעט, וויררד ער זיך הערןיך פֿרייען. אָב דיינער חונלייטיגען וויגערונג זאָןן דער דיר נוגעדאַכטע פריעזטערדיענזט חיהם פֿערןיעהען. דיינען נאַכ־ קאָאאען אַבער דער חיהם בעטטיאאט געוועזענע, ניעדריגערע ןעפֿיטען־ דיענזט לו טהיין ווערדען, דאַ ער אָהנע נייד, יאַ איט חינניגער הער־ נענזפֿריידע דיינע ערהעבונג פֿערנעהאען וויררד.

יח. משה גינג, קעהרטע לו זיינעם טוויעגערפֿאַטער נוריקק, (חום זיך פֿאָן חיהם לו פֿעראַבטיעדען) חונד טפּראַך : חיך ווילן דאָך היגעהן חונד לו איינען ברידערן חין אֶגיפטען נורריקקעהרען חונד זעהען, אָב זיח נאָך ןעבען. חיינע נייט פֿאָן פֿיערליג יאַהרען זאָןן משה'ז חויפֿענט־ האַןט בייח יתרו געדויערט האַבען, וואֶהרענד וועןכער ער לו זיינעם האָהען חונד טוויעריגען בערופֿע דיח פֿאָרבערייטונג ערהיעןט.

כג. נון האַבע חיך דיר געזאַגט, ןאַס איינען זאָהן ליעהען, דאַס ער איך דיענע: דוח וויגערטעזט דיך אַבער, חיהן ליעהען לו ןאַזזען, נון ווילן חיך דיינען ערזטגעבאָרנען זאָהן חואברינגען. דער הערר חין זיי־ נער ערהאַבענען אַיעזטאֶט חונד אַןןגעאַןןט וואַרנט דען זינדער, איט דען חיהם דראָהענדען טטראַפֿען, ווען ער ניכּט רייעפֿאָןן נוריקק־ קעהרט, אָהנע דאַס ער דענזעןבען לו ענטגעהען פֿעראאַג.

כד. כה. אַןז ער חויף דער רייזע חין דער הערבערגע וואַר, בענעג־ נעטע חיהם דער עוויגע חונד וואָןטע חיהן טאֶדטען. דאַ נאַהם צפורה חיינען טאַרפֿען טטיין חונד טניטט דיח פֿאָרהויט אָב חו. ז. וו. משה'ז נווייטגעבאָרנער זאָהן וואַר נאֶאןיך לו בעטניידען, וואֶהרענד ער חים חויפֿטראַגע גאָטטעז טנעןן נאַך אֶגיפטען לו רייזען האַטטע, דיח רייזע אַבער דעם קינדע, בעפֿאָר דיח וואונדע געהיילט וואַר, געפֿאֶהרליך ווער־

דען קאַננטע. דאַ ליעס גאָטט דען משה פּלאָטצליך ערקראַנקען חונד חין לעבענזגעפאַהר געראַטהען, חיהם אַנגודייטען, דאַס ער זייכען זאָהן בעשניידען חונד דער איטטערליכען פּפּלעגע חיבערלאַסען קאָננטע, אָהנע דיח אַנבעפאָהלענע רייזע דאַרום לו פערטיעבען.

פּינפּטעז קאַפּיטעל.

ב. פרעה שפראַך: ווער חיזט דער יהוה, דעזזען שטיאמע חיך האָרען זאָלל, ישראל ליעהען לו לאַסען? חיך קעננע ניכט דען יהוה חונד ווערדע ישראל ניכט ליעהען לאַסען. פרעה האַטטע פאָן חיינעם דאַז אַלל חואַ׳ פאַזזענדען׳ ווענען קייכען בעגריפּ׳ חונד גלויבטע איט אַללען אָגיפּטערן, דאַס יעדעז פאָלק זייכען חייגנען גאָטט, זייכען כאַליאָנאַלגאָטט, האַבע, דער קיינע געוואַלט חיבער חיין אַנדערעז בעזיטלע.

יד. דיח חויפּזעהער דער קינדער ישראל, (וועלכע זעלבזט חיזראַעליטען וואַרען) וועלכע דיח אַנטרייבער פּרעה׳ז (דיח אָגיפּטער געוועזען) חיבער זיח געזעטלט האַטטען, ווחורדען געשלאַגען. ליעבער זעטלטען זיח זיך זעלבער איסהאַנדלונגען חויז, עהע זיח דיח חונטערדריקקטען ברידער לור גראָסערן אַנטטרענגונג אַנהיעלטען, אַלז איהרע קראָפטע ערלויבטען חונד דאַרום ווחורדען זיח פיר ווירדיג בעפונדען, איט דעם חויל׳ משה רוהענדען היילינען גייזט בעגאַבט, חונד דיח סנהדרין ישראל׳ז (דעסען אָבערזטע ריכטער) לו ווערדען.

כב. משה טראַט ווידער לום העררן הין חונד שפראַך: וואַרום לאָסעזט דוח עז דיעזעם פאָלקע זאָ שלעכט ערגעהען? וואָלו האַזט דוח איך דען געזענדעט?

כג. זייטדעם חיך לו פרעה געקאָמען, חין דיינעם נאַמען לו רעדען, פערפאָהרט ער נאָך שלעכטער איט דיעזעם פאָלקע, דוח אַבער האַזט דיין פאָלק ניכט געררעטטעט. ווייט ענטפערנט, דער גאָטטהייט פאָר׳ וווירפע אַכלען לו וואָללען חונד לווייפעל חין חיהרע פערהייסונג לו זעטלען, פראַגטע משה פיעלאעהר נאָך דער חורזאַכע דער זאָ לאַנגע אַנדויערנ׳ דען חונטערדריקקונג חייכעז שטאַאמעז פאָן וועלכעם גאָטט זעלבזט זאַגטע, דאַס ער כור חין פאָלגע דיעזער חונטעריאָכונג דען זין פיר האָהערע חינטערעזזען פערלאָר, חונד דאַס ער דיח בעשטיאמונג האַבע, דיח היילפערברייטענדע לעהרע פיר דיח אענשהייט לו עאפּפאַנגען? זאָללטע עז אַבער חים פּלאַנע דער פאָרזעהונג ליעגען, לאָנגערע לײדען חיבער דאַז חונגליקקליכע פאָלק לו פערהאָנגען, וואָללטע ער אעניגזטענז דאַז ווערק׳ לייג היעלו ניכט זיין, דאַ ער דען חיהם זייטענז דער חויפּזעהער גע׳ אַכטעטען פאָרווירפע ניכט חייכאַל לו בעגעגנען ווינסע.

זעלזטע קאַפיטעל.

א. דאַ טפראַך דער הערר לו משה: נון ווירזט דוח באַלד זעהען, וואַז חיך דעם פרעה טהון ווערדע, דאַס ער זיח איט טטאַרקער האַנד ליעהען לאַסען, יאַ איט טטאַרקער האַנד חויז זיינעם לאַנדע טרייבען ווערדע. דאַז זינדענאַאַס דער אָגיפטער וואַר ביזהער נאָך ניכט פֿאָלל, זאָ ווית חויך דיח חיזראַעליטען פֿיר פֿערברעכען אַונבערזייח חַרט ליידען חונד גערחַדע דאַדורך געלייטערט חונד חיהרער בעטטיאאונג ווירדיג געאַהכט ווערדען אוסטען; יעטלט חַבער זייח חַללערדינגז דיח לייט דער ערפֿיללונג נאַהע.

ו א ר א.

ב. חו. ג. גאָטט רעדעטע פֿערנער לו משה חונד טפראַך לו חיהם: חיך בין יהוה. חיך ערטיען דעם אברהם, דעם יצחק חונד דעם יעקב אַלז גאָטט שדי, חַללאַאַכט, חַבער איט איינעם נאַאען יהוה בין חיך פֿאָן חיהנען ניכט ערקאַננט וואָרדען. דיח ערלפֿאָטער האַבען וואָהל ערקאַננט חונד געלעהרט, דאַס חיין חַללאַאָכטיגעז, דיח וועלט חויז דעם ניכטז הערפֿאָרגערופֿענע, ערהאַלטענדע חונד רעגיערענדע וועזען (מנצח ומשדד המערכות) פֿאָרהאַנדען זייח, דעם זיך חַללעז חונטערחָרדנען איסע; דאַרום טענקטען זיח חויך איינען, ווען חויך חויך פֿערנע לייט זיך בע= ליעהענדען פֿערזיכערונגען פֿאָללעז לוטרויען; איט איינעם חייגנען נאַאען יהוה יעדאָך — דעם חַללע גאָטטליכען חייגענטאַפֿטען, חינזבעזאָנדערע דיח פֿאָרזעהונג, דיח ליעבע חונד גערעכטיגקייט, דיח חיהרע לוזאַגען ערפֿיללעט (זיעהע חָבען זייטע 75) ענטטטראָאען קאָננטע חיך פֿאָן חיהנען ניכט ערקאַננט ווערדען, וייל דיח לייט דער ערפֿיללונג וואָהרענד חיהרעז לעבענז נאָך ניכט געקאָאאען וואַר. נון חַבער ווערדע זיך דורך חויסערחָרדענטליכע וואונדער לייגען, דאַס דיח נאַטורגעזעטלע חין איי= נער האַנד רוהען חונד זיך נאַך איינעם וויללען ריכטען איסען חונד חיבערלייגט זאָלל ווערדען דיח גאַנלע אענטהייט, דאַס חיך לוואַר איט גערעכטיגקייט געגען דיח הוללאָזען פֿערפֿאַהרע, דאַס חיך חַבער חויך דיח לויטערע ליעבע געגען דיח טוולדלאָזען בין חונד דענען טוטל געוואָהרע, דיח זאָללען חין חונד בייח איר זוכען. דיעזע געטיעהעט, ווען חיך דעם לויפֿע דער נאַטור האַלט! געביעטע, דיח טיראַנניטען חונ= טערדריקקער איט לעהן פלאַגען טלאַגען, דיח חין חונד חונטער חיהנען בעפֿינדליכען חיזראַעליטען חַבער פֿערטאָנען ווערדע, יענע דיעזע לום חויזלוגע חַנטרייבען, נאַכדעם זיח דיעזעלבען יאַהרהונדערטע לאַנג איט

געוואָלט צוריקגעהאַלטען, דאַן איהרעס פאָלגען אונטערגאַנגע, דיעזע הינגעגען איהרער לייבליכען אונד גייזטיגען בעפרייאונג איהרער ערהאַ-בענען בעשטימונג, פריעזטער דער מענשהייט צו זיין, ענטגעגען געהען.—

ו. או. ז. דאַרום (וויל איך דיא ליעבע אונד איינעז בונדעז מיט דען שטאַממפאַטערן איינגעדענק בין) זאַגע דען קינדערן ישראל'ז: איך בין יהוה. איך וויל אייך הערפאָרציעהען אונטער דען לאַזטען דער עגיפ-טער, (אייך דער איבערמאֶסיגען, דיא קראֶפטע אויפרייבענדען בירדען ענטהעבען) אונד ווערדע אייך פאָן איהרעס דיענזטע רעטטען, (אייך פאָם שקלאַפעניאָכע בעפרייען) אונד אייך ערלאֶזען מיט אויזגעשטרעק-טעם אַרמע אונד גראָסען שטראַפגעריכטען (אייך דער ביזהעריגען שאַנדע ענטריקקען אונד דער וועלט קונד טהון דאַס איהר איינעז בעז-זערן שיקזאַלז ווירדיג זייד) אונד ווערדע אייך נעהמען מיר צום פאָלקע (דאַז אַנדערן פאֶלקערן צום פאָרבילדע דער טוגענד אונד גאָטטאַנהאֶנג-ליכקייט דיענען זאָלל). דיעזען פיערפאַכען אויזדריקקען דער בעפרייאונג ענטשפרעכענד אָרדנעטען דיא היילגען רעליגיאָנזלעהרער פיר דיאיעניגען נאֶכטע, אַן וועלכען וויר דען אויזצוג אויז עגיפטען פייערן (סדר געבען) פיער קעלכע ווין צו לעערען (ארבע כוסות) אַן.

כה. אהרן נאַהם דיא אלישבע, טאָכטער עמינדב'ז, שוועזטער נחשון'ז, צור פרויא. אויז דיעזער נאֶהערן פאַמיליענאַנגאַבע דעז ווייבעז אהרן'ז פאָלגערט דער תלמוד, דאַס דיא קינדער גראֶסטענטהיילז דען ברידערן איהרער מוטטער נאַכגעראַטהען, וועסהאַלב מאַן בייא איינער איינצוגע-הענדען עהעליכען פערבינדונג אויף דערען קאַראַקטער צו זעהען האַבע.

כו. דיא זינד משה אונד אהרן. וואֶהרענד אין דיעזעם פערזע משה זיינעם ברודער פאָראַנשטעהט, איזט אים פאָלגענדען פערזע אהרן פאָר-אַנגעשטעללט; איין בעוויעז, דאַס זיא זיך איינאַנדער אַכטעטען אונד קיי-נער פאָר דעם אַנדערן בעפאָרצוגט זיין וואָללטע, משה ניכט וועגען זיינעז געטטליכען בערופעז, אהרן ניכט וועגען זיינער אויסערגעוואֶהנליכען וואָהל-רעדענהייט.

זיעבענטעז קאַפּיטעל.

ג. איך ווערדע דאַז הערץ פרעה'ז פערהאֶרטען אונד פיעל צייכען אונד וואונדערבעווייזע אין עגיפטען געשעהען לאַסען. ניכט דאַס דעם קאֶניגע דיא פפאָרטען דער בוסע אונד ריקקעהר פעררייגעלט גע-וועזען אונד עז ניכט מעהר אין זיינער מאַכט לאַג, זיינען לעבענזוואַנדעל צו אֶנדערן; דאַז ווירדע דער גיטע אונד גערעכטיגקייט גאָטטעז ווידער-שפראָכען האַבען; זינד דאָך יעדער פלאַגע זאָגאַר וואַרנונגען פאָראַנ-

געגאַנגען; אַבער דיא פֿאָן שפּעטער אויזגעגאַנגענע נאַטוראייגריכטונג איזט דעראַרטיג, דאַס דער אענש, וועלכער זיך פֿאָן זאַזטער אונד פֿאָן אונזיטטליכען געפֿיהלען אונד טריעבען היגרייסען לעסט אונד אַללען בעסערען עאפֿפֿינדונגען, הערצענזרעגונגען אונד ערמאַהנונגען האַרט-נעקקיג טראָטצט, נזעטצט דעראַסטען אין דען באַנדען דער באָזהייט אונד פֿערשטאָקקטהייט געפֿאַנגען איזט, דאַס עז איהם אייסערזט שווער ווירד, זיך איהרער צו ענטלעדיגען אונד דעם אָרגאַליטען פֿערדערבען צו ענטציעהען. ראַפֿפֿט ער זיך יעדאָך אויף אויז זייגער ערניעדריגונג, עמ-פֿפֿינדעט רייע איבער זיינע פֿערגאַנגענהייט אונד פֿאַסט דען ערנזטען ענטשלוס, ניא ווידער, זעלבזט ווען אָרט אונד געלעגענהייט נאָך זאָ גינזטיג שיינען, אין זיינע פֿריהערען באַהנען איינצולענקען, דאַן, אונד לעגע ער זיעבענד אויף דעם שאערלענזלאַגער, אונד שטאַנדע ער שאָן פֿאָר דער גראַבעזפֿאָרטע, דאַן ניאאט דיא אַללאַאכט גאָטטעז איהן ערבאַרזונגזפֿאָלל אויף. הבא לטהר מסייעין אותו. היער האַט אַלזאָ גאָטטעז פֿאָרזעהונג נור דען געטיכטליכען פֿערלויף פֿאָרויז פֿער-קינדעט.

יט. דער העדר שפּראַך צו משה: שפּריך צו אהרן, ניא דיינען שטאַב אונד נייגע דיינע האַנד געגען אַללע געוועסער דער עגיפּטער. דאַ-איט בלוט זייא איט גאַנצען לאַנדע עגיפּטען. וויל דער פֿלוס דעם משה אַלז קינד שוטץ געוועהרטע, דורפֿטע ער ניכט דורך איהן, זאָנדערן דורך זיינען ברודער געשלאַגען ווערדען, זאָוויאָהל בייא פֿערוואַנדלונג דעז וואַזזערז אין בלוט אַלז בייא הערפֿאָרברינגונג דער פֿרעשע. יעדע, אויך דיא געריגזטע וואָהלטהאַט זאָלל אַנערקעננונג פֿינדען, אונד ניכט איט אונדאַנק בעלאָהנט ווערדען. — דיעזע פֿערוואַנדלונג אייגעז דער אור-עלעאענטע צייגט פֿאָן דער בעהעררשונג דער נאַטור דורך דיא אַלל-אַאכט גאָטטעז, דער אַללע קרעאַטורען נעבזט איהרען בעשטאַנדטהיילען אונטערטהאַן זינד.

כז. ווען דוא דיך אַבער וויגערזט, זיא ציעהען צו לאַסען, זאָ פּלאַגע איך דיין גאַנצעז געביעט איט פֿרעשען. דיעזע טהיערע, אָבוואָהל צו דען אַאפֿיביען געהערענד, לעבען דאָך גרעסטענטהיילז איט וואַזזער, אונד אוסטען איהרען געוועהנליכען אויפֿענטהאַלטזאָרט פֿערלאַזזען, אום איהרעז שעפּפֿערז אַאכט אונד ווילען צו פֿאָללציעהען.

אַכטעז קאַפּיטעל.

ו. פרעה שפּראַך: אויף אָרגען (בעטע הייטע). יענער שפּראַך: נאָך דיינעם וואָרטע, דאַאיט דוא וויסעזט, דאַס ניכטז דעם יהוה

אונזערן גאָטטע צו פֿערגלייכען איזט. ווא זיא אויף דעז העררן גע־באָט אויז דעם פֿלוססבעטטע הערויסקאָמען, מיסטען זיא ווידער אויף זיין געהייס פֿערשווינדען.

יב. דער העררר שפּראַך צו משה: שפּריך צו אהרן, נייגע דיינען שטאַב הין אונד שלאַגע דען שטויב דער ערדע, דאַס ער אים גאַנצען לאַנדע עגיפּטען צו אונגעציפֿער ווערדע. אויך דער צווייטע דיכטע אורשטאָף, דיא ערדע, מיט אַללען אין אונד אויף איהר לעבענדען ווינציגען אונד אונד אויף איהר לעבענדען ווינציגען אונד גראָססערען געשאָפּפֿען, וויא אינזעקטען אונד זייגעטהיערע, ערקעננעט גאָטט אַלז זיינען געביעטער, דעם ער וויללינג געהאָרזאַם לייסטעט.

טו. דיא בילדערשריפֿטקונדיגען שפּראַכען צו פרעה: עס איזט איין פֿינגערצייג גאָטטעס (איינע אונמיטטעלבאַר פֿאָן גאָטט קאָממענדע ווירּ־קונג, דיא וויר ניכט נאַכצואַהמען פֿערמאָגען). דורך צויבערייא אונד בלענדווערק קאָננען דינגע וואָהל שיינבאַר איינער אומוואַנדלונג אונ־טערשטעללט ווערדען, נאַך קורצער צייט נעהמען זיא אַבער ווידער איהרע פֿריהערע בעשאַפֿפֿענהייט אַן; איינען ווירקליך נייען, דער נאַטור דעס דינגעס ענטגעגענגעזעצטען צושטאַנד פֿערמאַג דער מענש מיט אַללער זיינער קונסט ניכט צו ערצייגען, זאָ וויא אויך נאַך דען ראַבבינען, איבער אין דיא גראָססע איינעס גערסטענקאָרנעס ניכט עררייכענדע ערשאַפֿפֿענדע דינג קיין צויבערגייסט מאַכט האַבע.

יח. דאַס לאַנד גשן אַבער, וואָרויף מיין פֿאָלק זיך בעפֿינדעט, ווערדע איך דאַדורך אונטערשיידען, דאַס דאַזעלבסט קיין ווילד זיין זאָלל, דאַמיט דוא ערקעננעסט, דאַס איך יהוה מיטטען אים לאַנדע בין. מיינע גע־גענוואַרט איזט אַללענטהאַלבען אונד ניכט בלאָס אַלס שטראַפֿענדע גע־רעכטיגקייט, אויך אַלס שיטצענדע ליעבע אָפֿפֿענבאַרע איך מיך.

כב. משה שפּראַך: עס איזט ניכט שיקקליך דיעס צו טהון: דען דען גרייעל (געטצען) דער עגיפּטער אָפּפֿערן וויר אונזערם גאָטטע. ווען וויר נון דען גרייעל דער עגיפּטער פֿאָר איהרען אויגען אָפּפֿערן, ווירדען זיא אונס ניכט שטייניגען? — דיא עגיפּטער פֿערעהרטען אין איהרען פּראַכטפֿאָללען געטצענטעמפּעלן ניכט נור דיא געשטירנע אונד נאַטור־קרעפֿטע, זאָנדערן זאָגאַר פּפֿלאַנצען אונד טהיערע, דיא איינען וואָהל־טהעטיגען אונד זעגענסרייכען אָדער אַבער איינען פֿורכטבאַרען אונד אַבשרעקקענדען איינדרוק צו מאַכען פּפֿלעגען. זאָ פֿערעהרטען זיא דען ניל, וויל ער דורך זיינע יעהרליכען איבערשוועממונגען דאַס לאַנד פֿרוכטבאַר מאַכטע; דאַס קראָקאָדיל וויל עס דען מענשען העכסט גע־פֿעהרליך איזט; דאַס איכנייאָמאָן, וויל עס דיא אייער דיעזעס פֿורכטבאַרען טהיערעס פֿערצעהרט; אַם מייסטען האָכפֿערעהרט פֿאָן איהנען וואַרד

דאַז רינדפיעה אונד אונטער דיעזעם אינזבעזאָנדערע איין שוואַרצער אַלז — אַפיז — דעזזען טאָד דאַז גאַנצע לאַנד אין דיא האֶכזטע טרויער פערזעטצטע, זאָ וויא דיא אויפפינדונג איינעז נייען זעהר גראָסע פריידע אונד הייטערע שטימונג הערפאָררייף.— ווירדען נון דיא איזראַעליטען זאָלכע טהיערע, דענען דאַז געריגנזטע לייד צוצופיגען פערפּאֶנט וואַר, געשלאַכטעט האַבען, האֶטטען זיא דען לאַנדעזבעוואָהנערן איין אֶרגערניס געגעבען, זיך זעלבזט אַבער דער העֶכזטען לעבענזגעפאַהר אויזגעזעטצט.

כז. דער הערר טהאַט נאַך דעם וואָרטע משה'ז אונד דאַז ווילד וויך . . . עז בליעב ניכט איינעז צוריקק. דאַז ווילד ענטוויך וואָהל וויעדער אין דאַז דיקקיכט דער וועֶלדער צוריקק, שטאַרב אַבער ניכט, דאַראויס דיא אֶגיפטער קיינען פאָרטהייל פאָן דעססען פעללען צאֶגען, דיא פראֶשע היינגעגען מוסטען זיא אַלז דיא לופט פערפעזטענדע אָדער הויפענווייזע הינוועגשאַפפען.

ניינטעז קאַפּיטעל.

ב. אז' ג. ווען דוא דיך ווייגערזט . . . . ווירד איינע זעהר שוועֶרע פעזט (דיא זייכע) ענטשטעהען. ניכט נור דאַז פליסיגע וואַזזער אונד דיא דיכטע ערדע, אויך יענער, דען גאַנצען ערדענפּלאַן אומגעבענדע אונד אין דיא ווינציגזטען טהיילע איינדרינגענדע דורכזיכטיגע קאֶרפּער לופט גענאַננט, האַט איך אַלז הערר אונד מייזטער אַנצוערקעננען אונד איינען בעפעהלען צו געהאָרכען. איין אַנשטעקקונגזשטאָפף זאָלל זיך אין איהר אים גאַנצען לאַנדע פאָרטפפלאַנצען אונד אונטער דעם פיעה איינע זייכע, אונטער דען מענשען איינע בעֶזאַרטיגע ענטצינדונג אונד אייטער-ביילען הערפאָרבריגען, איין פאָלק אַבער אונד דעזזען פיעהשטאַנד פאָן דעמזעלבען פערשאָנט בלייבען.

ח. דער הערר שפּראַך צו משה אונד אהרן: נעהמעט איירע ביידען האֶנדע פאָלל רוס פאָם אָפען, אונד משה ווערפע איהן גען היממעל פאָר דען אויגען פרעה'ז. איין דרייפאַכעז וואונדער צייגטע זיך ביי דיעזער האַנדלונג. נור איין האַרטער געגענשטאַנד לעֶסט זיך מיט קראַפט אין דיא פערנע שליידערן. משה'ז פויזט פאַסטע אַבער אויך דען פאָן איהם אונד אהרן גענאָממענען רוס אונד דיעזער בּרייטעטע זיך פאָן דיעזעם שטאַנדפונקטע איבער גאַנץ אֶגיפטען אויז.

כז. פרעה שיקקטע, ליעס משה אונד אהרן רופען אונד שפּראַך צו איהנען: יהוה איזט דער גערעכטע, איך אַבער אונד איין פאָלק זינד דיא רוכלאָזען. היערדורך גאַב ער צו ערקעננען, דאַס ער ענדליך איינע איינזיכט פאָן דעם דאַזיין איינעז אַללמעכטיגען אונד אַללגערעכטען וועזענז אונד זיינער אייגענען פערמעזזענהייט אונד האָפפאַהרט ערלאַנגט האַבע,

זײנע נײגונג צום בעזערן װענדע יעדאָך פאָן דען געװאָהנונגען צום
לאַזטער צוריקגעדראָנגט.

לג. משה גינג פאָן פרעה װעג צור שטאַדט הינויז אונד ברײטעטע
זײנע הענדע צום הערן אויז. אין דער שטאַדט זעלבזט געטרויטע ער
זיך אַבער ניכט צו בעטען, װײל זיא פאָלל געצענבילדער אונד פעזטיגאַ-
ליטער דינזטע װאַר.

בא.

צעהנטעז קאַפיטעל.

א. דער הערר שפראַך צו משה: געהע צו פרעה, דען איך האַבע
זײן הערץ פערשטאָקקט געמאַכט אונד דאַז הערץ זײנער דיענער, דאַמיט
איך דיעזע מײנע װונדערצײכען אונטער איהנען טהועע. גאָטט ליעס דען
קאָניג נעמליך אין דען באַנדען דעז לאַזטערז, דיא ער צו לאָזען ניכט
װיללענז װאַר (זיעהע זײטע 82). ער ליעס איהן דען װעג װאַנדעלן, דען
ער צו געהען זיך ענטשלאָססען האַטטע. בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין
אותו. אויף דען װעג, דען דער מענש צו געהען בעשלאָסס, פיהרט מאַן
איהן. גאָטט זעלבזט אַבער בעאַבזיכטיגט דאַז בעזטע אַללער זײנער
געשאָפפע אונד האַט ניכט געפאַללען אַן דעם טאָדע דעז זינדערז.

ב. װען דוא דיך װײגערזט, מײן פאָלק ציעהען צו לאַזזען, ברינגע איך
מאָרגען הײשרעקקען אין דײן געביעט. דורך דאַז מיט בליטצעזפלאַממען
פערבונדענע האַגעלװעטטער, דאַז דער עגיפטער פעלדגעװעכזע פערהעערטע
דער איזראַעליטען פפלאַנצונגען אַבער אונפערזעהרט ליעס, האַט דוא
דיך איבערצײגט, דאַס דיא פערטרעטער צװײא געגען אײנאַנדער פײנד-
ליכע עלעמענטע, פײער אונד װאַססער אין זיך איסע פערײניגען לאַססען,
אום דאַז פאָן איר ערלאַססענע שטראַפאורטהײל צו פאָללציעהען; דאַס
איך אַבער אויך דעז פיערטען גרונדשטאָפפז, דער ליכטמאַטעריע, גע-
ביעטער בין, זאָללזט דוא פערנער ערפאַהרען, אינדעם איך דורך דיא
װאַנדערהײשרעקקע אונד דיא נאַכהער ערפאָלגענדע פינזטערניס אײך
דאַז ליכט ענטציעהע, עז מײנעם פאָלקע אַבער העלל שטראַהלען לאַזזע.
ניכטז דעזטאָ װעניגער לאַססע איך עז אַן װאַרנונגען ניכט פעהלען, אום
דיר געלעגענהײט צור בעזזערונג צו געבען. — נון מײזט עז צװאַר אין
דען הײסען לענדערן הײפיג דער פאַלל, דאַס אײנע געגענד פאָן הײ-
שרעקקענשװערמען פלעטצליך הײמגעזוכט װירד אונד נאַך װעניגען שטונ-
דען ניכטז גרינעז מעהר צו זעהען איזט. דאַס זיא אַבער היער אויף דאַז
געהײס משה'ז אונד אין דער פאָן איהם פאָרױז בעשטיממטען צײט

אייטראָפֿען אונד דאַז גאַנצע לאַנד פֿערוויזטעטען, קאָננטע נור דורך
בעזאָנדערע גאֶטטליכע פֿיגונג ערפֿאָלגען.

י. זעהעט דאַס באֶזע: אייך בעפֿאָרשטעהע! מיטטעלזט אַזטראָלאָגישער
פֿערזוכע (עקזפּערימענטע) זעהע איך, דאַס איין בלוטראָטהער שטערן
אין דער וויזטענייא איבער אייך אויפֿגעהע, וואַז אויף מאָרד אונד בלוט-
פֿערגיעסען דייטעט.— ער אַהנטע אַבער ניכט, דאַס דיעזעז אויף דיא
אַלגעמיינע בעשניידונג זיך בעצאָגע, דוא יהושע אין דער וויזטע פֿאָרנע-
נעהמען האַטטע. (יהושע 2).

כא. דער הערר שפּראַך צו משה: נייגע דיינע האַנד געגען דען
הימעל, זאָ זאָלל איינע פֿינזטערניס איבער דאַז לאַנד אֶגיפּטען קאָממען,
וימש חושך אונד דיא פֿינזטערניס זאָלל פֿאָרטדויערן (זאָלל מיט דעם בע-
גין דער געוואֶהנליכען טאַגעזצייט ניכט וויכען פֿאָן אמש) אונד זאָלל
דריקקענד אונד גרייפֿבאַר זיין (פֿאָן משש) גרייפֿען). דיא דיכטע לופֿט
איבטע, אין פֿאָלגע דער ענטציעהונג דעז ליכטעז, איינען זאָ געוואַלטיגען
דרוקק אויז, דאַס זיא וואֶהרענד דרייער טאַגע זיך ניכט פֿאָן דער
שטעללע בעוועגען קאָננטען, דיא יעדער בייס בעגין דער פּלאַגע גע-
ראַדע איינגענאָממען האַטטע.

כג. אַללען קינדערן ישראל'ז אַבער שיען ליכט אין איהרען וואָהנונגען.
ניכט בלאָז אין דער פּראָפֿינץ גשן, וואָ דיא איזראַעליטען איהרען שטאֶנ-
דיגען וואָהנזיטץ האַטטען, זאָנדערן אויך מיטטען אונטער דען אֶגיפּטערן
אונד וואָ זיא זיך נור צייטווייזע אויפֿהיעלטען, האַטטען זיא זאָננענליכט.
אויז צווייערלייא אורזאַכען זאָלל דיעזע האַרטע לאַנדעזפּלאַגע פֿערהאֶנגט
וואָרדען זיין. דאַמיט דיא איזראַעליטען וואֶהרענד דיעזער פֿערהאֶנגניס-
פֿאָללען טאַגע גאָלד- אונד זילבערגעשמיידע אונד אַנדערע קאָזטבאַרקייטען
פֿיר דיא הונדערטיאֶהריגען פֿראָהנאַרבייטען פֿערלאַנגען קאָננטען, אָהנע
איינע אַבשלאֶגליכע אַנטוואָרט פֿאָן דיעזען צו ערהאַלטען. „גערנע
שפּראַך דער אֶגיפּטער, ווירדע איך דיר דאַז פֿערלאַנגטע געראֶטהע
געבען, ווען איך ניכט היער אַן דיעזע שטעללע געבאַננט וואֶרע אונד
עז צו זעהען פֿערמאֶכטע.“ „איך אַבער זעהע עז, ענטגעגנעטע דער
איזראַעליטע“ זאָ ניס אַנשטאַטט איינעז דערען מעהרערע אונד געהע
נור.“ אַבער אויך פֿיעלער זינדהאַפֿטער, שאָדעזווירדיגער איזראַעליטען
וועגען, דיא אין דיעזער צייט דער אירדישען וועלט ענטריסען וואורדען,
אויף דאַס דיא אֶגיפּטער ניכט דען וואַהן העגטען, איהרע לאַנדעזגאֶש-
טער האֶטטען איינע אַלגעמיינע פּלאַגע פֿערהאֶנגט.

איילפֿטעז קאַפּיטעל.

הערראַבקאָממען ווערדען דיעזע דיינע דיענער אַללע צו מיר, ווערדען

זיך ביקקען אונד שפרעכען: געהע היגוועג, דוא אונד אַלל' דאז פאָלק וועלכעז איהן דיר איזט. אוס דיא דעם פירזטען טולדיגע עהרפורכט, דיא דער אויסמאַעכטיגע שטעטז אונד אין יעדעם פערהעֶלטניס, לו בעאָבאַכטען פערפפליכטעט איזט, ניכט לו פערלעטלען, זאַגטע ער ניכט „דוא ווירזט הערבבקאָממען,‟ אָבגלייך עז אין דער טהאַט געשאַה.

צוואֶלפטעו קאַפיטעל.

ב. דיעזער מאָנאַט זייא אייך דער אַנפאַנג דער מאָנאַטע, ער זאָלל אייך דער ערזטע זיין פיר דיא מאָנאַטע דעז יאַהרעז. איירע לייטרעכנונג ריכטע זיך ניכט בלאָז נאַך דעם זאָננעניאַהרע לו 365 טאַגען, זאָנדערן אויך נאַך דעם מאָנדזיאַהרע לו 354 טאַגען, דיא איהר בייא דער בעשטיממונג איירער פעזטע אין איבעראיינשטיממונג לו בריגגען זאָלען איזזעט, וואַז יעדאָך נור זייטענז איירעז אָבערזטען געריכטזזענאַטז גלייך משה אונד אהרן לו געשטעהען האַט, אונד דיעז דאַרום: אין ריקקזיכט אויף איירען וועלטליכען פערקעהר שטעהעט איהר מיט אַנדערן מענשען אין פערבינדונג אונד האַבט אייך גלייך דיעזען נאַך דער געוואֶהנליכען לייטרעכנונג פאָן ערשאַפפונג דער וועלט — אַלזאָ פאָם מאָנאַט תשרי — לו ריכטען; אין זאָ פערן איהר אַבער איין אייגענעז פאָלק, איינע בעזאָנדערע רעליגיאָנזגעזעלשאַפט אויזמאַכט, האָבט איהר נאַך דעם לייטפונקט איירער בעפרייאונג אויז אֶגיפטישער זיבליכער אונד גייזטיגער שקלאַפעריי לו לאָהלען אונד איירע מיט דיעזער איס לוזאַממענהאַנג (קויזאַלעקזיאָן) שטעהענדען פעזטע דאַרנאַך לו רעגעלן*).

ג. זאַגט דער גאַנלען געמיינדע ישראל: אַם לעהנטען דיעזעז מאָנאַטז זאָללען זיא זיך אויזזוכען יעדער איין לאַם אין זיינער פאַמיליע, איין לאַם פיר יעדעז הויז. זאָלך' איינע גראָסע אַנלאַהל פאָן לאֶממערן לום לוועקקע דעז היגטלאַכטענז דורך דיא אֶפפענטליכען שטראַסען געפיהרט ווסטע נאָטהוועגדיג דיא אויפמערקזאַמקייט דער אֶגיפטער, דיא דעם טאַך' גאֶטטליכע פערלעהרונג ערוויעזען, אויף זיך ליעהען, היעלו קאַם נאָך דאַז בעשפרענגען דער הויזטהירען מיט דעם לאַממעז בלוט אונד דער דופטענדע גערוך דעז אַם פייער לו בראַטענדען פלייטעז, דיא אום יאַ אַלזאָ ערקאַננט לו ווערדען, אונלערבראָכענען קאָכען — אַללעז דיעז זעטלטע

---

*) דיעזעז אונז נאָך יעטלט איכ'ז גערדאֶכטניס לו רופען, ווירד אַם שבת פאָר דעם בעגין דעז מאָנאַטז ניסן, אָדער אַם 1. דיעזען מאָנאַטז, וועז ער אויף' שבת פאֶללט, אויסער דעם רעגעלמאֶסיגעז וואָכענאַבשניטע, סדרא, אויך דיעזער אַבשניט אין איינער לווייטען געזעטלעזראָללע, ס"ת אֶפפענטליך פערלעזען אונד הייסט: פרשת החדש.

דיא איזראַעליטען אָהנע צווייפעל דער הֶכזטען לעבענזגעפאַהר אויז, אַבער אים פערטרויען אויף גאָטטעז שיטצענדע אָבהוט טראָטצטען זיא דער געפאַהר אונד טהאַטען פראָהען מוטהעז, וואָז איהנען בעפאָהלען וואַרד. דער טראַדיציאָן צופאָלגע פיעל דאַמאַלז יענער צעהנטע ניסן, יענער גראָססע מערקווירדיגע טאַג אויף איינען שבת, וועסהאַלב דער שבת פאָר דעם פסח-פעזטע שבת הגדול הייסט, אַן וועלכעם דעם פאָלקע פאָן זיינען לעהרערן דיא וויכטיגקייט דעז אויזצוגעז אויז עגיפטען אונד דיא רעגעלן דעז פעזטעז ערקלערט ווערדען זאָללען.

יב. איך ווערדע אין דיעזער נאַכט דורך דאַז לאַנד עגיפטען פאַהרען אונד אַללעז ערזטגעבאָרענע אים לאַנדע עגיפטען שלאַגען, פאָם מענשען ביז צום פיעה, אונד אַן אַללען געטטערן עגיפטענז ווערדע איך שטראַפ-געריכטע אויזאיבען, איך יהוה. נאַכדעם אַללע וואַרנונגען פרוכטלאָז, אַללע וואונדערצייכען, אַללע בעווייזע פיר איינע אַללמאַכט, ווייזהייט, אַללגע-גענוואַרט א. ז. וו. פערגעבענז וואַרען, זאָלל זיא איינטרעטען, דיא גלייך ביים בעגיננע דער זענדונג משה'ז אַנגעדראָהטע שטראַפע (אָבען 4. 48 —).

יג. דאַז בלוט זאָלל איך צום צייכען זיין אַן דען הייזערן, וואָרין איהר זייד, אונד איך ווערדע דאַז בלוט זעהען (איינע הינגעבונג, איינער פער-טרויען, איינער מוטה צו ווירדיגען וויססען) אונד איבער אייך הינוועגשריי-טען, דיא פּלאַגע צום פערדערבען זאָלל ניכט איבער אייך קאָממען, ווען איך אים לאַנדע עגיפטען שלאַגע. דער ווירגענגעל פאָן איינער צור אַנדערן עגיפטישען וואָהנונג שרייטען, דיא אין מיטטע בעפינדליכען איז-ראַעליטישען וואָהנונג אַבער ניכט צו שאַדיגען בעפוגט זיין.

כז. דאַז פאָלק נייגטע זיך אונד וואַרף זיך צור אַנבעטונג ניעדער-געבייגט אונד פערטרויענזפאָלל נאַהמען זיא דיא וואָרטע דעז גאָטטגע-זאַנדטען אויף, אונד פראָהער צופערזיכט איבער דיא באַלד שלאַגענדע בעפרייאונגזשטונדע דאַנקטען זיא גאָטט אונד פריעזען אונד לאָב-זאַנגען איהם.

כח. עז וואַר מיטטערנאַכט, אַלז דער הערר אַללעז ערזטגעבאָרענע אים לאַנדע עגיפטען שלוג, פאָם ערזטגעבאָרענען פרעה'ז דער אויף זיינעם טהראָנע זיטצען זאָללטע, ביז צום ערזטגעבאָרענען דער געפאַנגענען, דיא אין דער געפענגניזגרובע וואַרען, אונד אַללעז ערזטגעבאָרענע דעז פיעהעז. אויף דאַז דיא געפאַנגענען אַנדערער נאַציאָנען ניכט דען וואַהן העגען זאָללען, דאַז איהרע נאַציאָנאַלגעטטער פיר דיא איהנען ווידערפאַהרענע שמאַך ראַכע פאָרדערן, אונד וויל זיא שאַדענפראָה זיך אַן דען לײדען דער איזראַעליטען ווײדעטען, מוססטען אויך זיא דער וואוטה דעז ווירגענגעלז ערליעגען.

ל. פרעה שטונד דעז נאַכטז אויף, ער אונד אַללע זיינע דיענער, אונד אַללע אֶגיפטער, אונד עז וואַר איין גראָסעז געשרייא אין אֶגיפטען, דען עז וואַר קיין הויז, אין וועלכעם ניכט איינע לייכע וואַר. ערזטגעבאָרען איזט אויך דאַז אֶלטעזטע מיטגליעד יעדער פֿאַמיליע; דאַהער קיין הויז אָהנע לייכע. פרעה אַבער זעלבזט וואַר אויך ערזטגעבאָרנער אונד פֿירכטעטע זעהר פֿיר זיין לעבען, בליעב יעדאָך דער נאָך צו ערפֿאָלגענדען עראייג=ניסע וועגען אַם לעבען.

דיא וואָהנצייט דער קינדער ישראל'ז, דיא זיא אין אֶגיפטען (אונד אין אַנדערן לֶנדערן אַלז געדולדעטע פֿרעמדלינגע) וואָהנטען, וואַרען פֿיער=הונדערט אונד דרייסיג יאַהרע. (זיעהע אָבען זייטע 34.)

לא. אַן עבענדעזעלבען טאַגע צאָגען אַללע העערשאַארען דעז הערן אויז דעם אֶגיפטענלאַנדע. אויך ניכט איינען טאַג איבער דיא פֿעזטגע=זעצטע ליידענזצייט דורפֿטען זיא לֶנגער טראַכטען.

מב. איינע נאַכט דער בעאָבאַכטונג איזט עז פֿיר דען הערן, דיעזע נאַכט זייא דעם הערן געווייהעט פֿאָן אַללען קינדערן ישראל'ז בייא איהרען נאַכקאָממען. דער פֿינפֿצעהנטע ניסן וואַר פֿאָן יעהער איין בע=דייטונגזפֿאָללער אונד עראייגניסרייכער טאַג; ער איזט עז, אַן וועלכעם אברהם, דער ערזטע שטאַממפֿאַטער איינען פֿאָללשטאֶנדיגען זיעג איבער יענע פֿיער מאֶכטיגען קאֶניגע ערפֿאָכט, דיא אונגערעכטער וויזע אַנדערע אונטעריאָכען וואָללטען; אַן איהם וואורדע דעם אַהן יענע גרויענהאַפֿטע אָפֿפֿענבאַרונג, דיא איהן דאַז הערבע שיקזאַל זיינער קינדער, וואָרנאַך זיא איינע איהע= אונד ליידענזפֿאָללע וואַנדערונג דורך דער פֿרעמדער מיטטע אַנצוטרעטען האֶטטען; אַן דעזזעלבען וואורדע דיא געבורט יצחק'ז דורך דעז ענגעלז אונד פֿערקינדיגט; אַן איהם ערבליקקטע יעקב דער צווייטע ערצפֿאַטער דאַז ליכט דער וועלט; ער וואַר עז, אַן דעם יענער פֿירכטערליכע אַבער ערהאַבענע אונד פֿאָלגענרייכע אַקט דער עקדה, פֿאָללבראַכט; אַן איהם בעטראַט יוסף דאַז געפֿאֶנגניס, אַן איהם וואורדע ער אויז דעזזעלבען בעפֿרייט, אונד ער וואַר עז, אַן וועלכעם ישראל בעפֿרייאונג אונד זעלבזטשטאֶנדיגקייט אַלז נאַציאָן ערהיעלט; אַן דיעזעם טאַגע וואורדע יענעז דיא הויפטשטאַדט ירושלים האַרט בעטראֶנ=גענדע אַזזירישע העער פֿאָם טאָדעזענגעל געוויערגעט (2. בוך ד. קאֶנ.) אונד דיעזער טאַג איזט עז, אַן וועלכעם איינזט דיא ערלאֶזונג ישראל'ז אונד דורך דאַזזעלבע דיא דעז געזאַממטען מענשענגעשלעכטז אויז דען באַנדען דער וויללקיהר אונד דער אונגערעכטיגקייט דורך דען משיח ער=פֿאָלגען ווערדע. דאַרום איסטען אַבער דיא איזראַעליטען דיעזע נאַכט בע=אַכטען אונד פֿייערן. אין איהר זאָלל איין פֿאַמיליענגאָטטעזדיענזט אונד פֿריידענמאַהל אַבגעהאַלטען ווערדען, וואָבייא דאַז פֿאַמיליענהויפט דיא

ווידריגען געשיקקע דער פֿאָרפֿאַהרען אין אֶגיפּטען דיא בעשטראַפֿונגען איהרער אונטערדריקקער, דיא ענדליכע בעפֿרייאונג א. ז. וו. אויז איינער טרעפֿפֿליך פֿערפֿאַסטען ערצֶעהלונג פֿאָרליעזט, הגדה, הימנען אונד געזאֶנגע צום לאָבע דעז העררן מיט אונד אונטער דען זייגען ערטאֶנען לאֶסט, הלל, אונגעזייערטע בראָדע אונד ביטטערע קרייטער, מצוה ומררים צור עראיננערונג אַן יענע צייט דער טריבזאַל, אַבער אויך דעז וויינעז דופֿטענדען גייזט נעבזט ווירציגעם מאַהלע געניעסען. אום דאַז פֿאָללע פֿערטרויען צו גאָטט צו ערקעננען צו געבען, אֶפֿפֿנעט מאַן דיא ציממערטהירע אַנדייטענד: ווען דער הערר מיט אונז איזט, פֿירכטען וויר ניכטז, וואַז קאֶננען מענשען אונז טהון? (פּז. 118). אום אַבער אויך אונזערע האָפֿפֿנונג אויף יענען אַללגעמיינען ערלאֶזער, דעם דער פּראָפֿעט אליהו פֿאָראַנגעהען ווערדע, אום דיא הערצען פֿאָרצובערייטען, (מלאכי 3.) אויזצודריקקען, זעטצט מאַן איינען מיט וויין געפֿיללטען קעלך דיעזעם אונזיכטבאַרען גאָטטעזמאַן פֿאָר. (כוס של אליהו).

מג. יעדער פֿרעמדלינג (זייא ער איזראַעליטע אָדער ניכט) זאָלל (פֿאָן דעם פּסח-אָפּפֿער) ניכטז עסען. זעלבזט דער געבאָרענע יודע דאַרף ניכט צום גענוססע דערזעלבען צוגעלאַזזען ווערדען, דער דורך זיינע דענק- אונד האַנדלונגזאַרט זיך פֿאָן גאָטט אונד דעסען פֿאָלק פֿרעכער- אונד דינקעלהאַפֿטער ווייזע ענטפֿערנטע, זאָלל דיא פֿעראייניגונג ישראל'ז מיט זיינעם האָרטע אונד דיא פֿייער דער בעפֿרייאונג ניכט מיט בעגעהען.

דרייאצעהנטעז קאַפּיטעל.

ג. משה שפּראַך צו דעם פֿאָלקע: געדענקעט דיעזעז טאַגעז, אַן דעם איהר אויז אֶגיפּטען געגאַנגען זייד, אויז דעם הויזע דער שקלאַפֿען, דען מיט דער שטאֶרקע דער האַנד האַט אייך דער הערר פֿאָן היער הינוועגגעפֿיהרט. עז איזט דעמנאַך פּפֿליכט איינעז יעדען איזראַעליטען, זיך טאֶגליך דעז אויזצוגעז אויז אֶגיפּטען דאַדורך צו עראיננערן, דאַס ער איינען פֿאָן דען ראַבבינען פֿאָרגעשריעבענען ביבלישען אַבשניטט, ויאמר מיט דעם דאַמיט פֿערבונדענען געבעטע (אמת ואמונה אָדער אמת ויציב) צו שפּרעכען.

ט. דיעזעז זייא דיר צום צייכען אום דיינע האַנד אונד צור עראיננערונג צווישען דיינען אויגען. זאָוואָהל דיעזער אַבשניטט אַלז דער פֿאָלגענדע אונד נאָך צווייא אַנדערע (והיה אם שמע אונד שמע) זאָללען אין קאַפּזעלן אַנגעבראַכט, אום דען לינקען אָבערן אַרם אונד האַנד אונד אום דען קאָפּף, דעם הערצען געגענאיבער אונד אויף דיא אָבער דעם

געהירנע בעפֿינדליכע שטעללע געלעגט ווערדען, (תפילין) אויף דאַס מאַן אַללע עמפּפֿינדונגען דעס הערצענס אונד אַללע רעגונגען דעס גייסטעס, דעם וויללען אונד דיענסטע גאָטטעס אונטערצואָרדנען זיך שטעטס: בערייט האַלטען מאֶגע.

יד. ווען דיך איינסט דיין זאָהן פֿראַגען ווירד: וואַס בעדייטעט דיעזעס? זאָ זאַגע איהם: מיט שטאַרקער האַנד האַט אונס דער הערר אויס אֶגיפּ-טען געפֿיהרט. פֿאָן דעם איינפֿאֶלטיגען מיט קיינען בעזאָנדערן פֿאֶהיג-קייטען בעגאַבטען קינדע, תם, איסט היער דיא רעדע, דאַס נור דיא גאַנץ-געמיינע פֿראַגע אויפֿגעשטעללט, וואַס דיעזער גאָטטעסדיענסטליכע אַקט פֿיר איינע בעדייטונג האַבע. קורץ אונד בינדיג זיינער אויפֿפֿאַססונגסגאַבע גע-מאֶס מוס דאַהער דיינע אַנטוואָרט זיין.

ב ש ל ח.

יז. ווען זיא קריעג פֿאָר זיך זאֶהען, ווירדען זיא נאַך אֶגיפּטען צוריקקעה-רען. אָבגלייך צאַהלרייך אונד בעוואַפֿפֿנעט זינד זיא דעננאָך נאָך שקלאַפֿיט געוויינט אונד וויססען דאַס עדלע געשענק דער פֿרייהייט ניכט צו שאֶטצען, איבערדיעס קאָממט דיא נאַטירליכע עהרפֿורכט פֿאָר דען פֿאָרמאַליגען גע-ביעטערן אויך נאָך הינצו, דאַס זיא אין דיא קנעכטשאַפֿט צוריקקעהרטען.

יט. משה האַבער נאַהם דיא געביינע יוסף'ס מיט זיך. וואֶהרענד אַללע מיט דער אויסבייטונג אֶגיפּטענס בעשאֶפֿטיגט וואַרען, אום שאֶטצע צו זאַממלען, וואַר דיעזער גראָססע מאַן נור דאַראויף בעדאַכט יוסף'ס לעצטען וואונש צו פֿאָללציעהען.

פֿיערצעהנטעס קאַפּיטעל.

ב. זאַגע דען קינדערן ישראל'ס, דאַס זיא אומקעהרען אונד לאַגער . . . זאָללען: פֿאָר בעל-צפון, איהם געגענאיבער זאָללט איהר לאַגערן אַם מעערע. פֿאָן אַללען אין יענער פֿערהאֶנגניספֿאָללען נאַכט געשלאַ-גענען גאֶטצענבילדערן בליעב דיעזער בעל-צפון (זאָגענאַננט) אונצער-טריממערט, דאַמיט דער אֶגיפּטישע פֿירסט איהם גאֶטטליכע אַללגעוואַלט צושרייבען אונד דאַדורך אויפֿ'ס נייע ערמוטהיגט ווערדען מאֶגע, דיא געפֿלאָהענען צו פֿערפֿאָלגען אונד זיא אין דיא שקלאַפֿעריי צוריקצו-פֿיהרען; אין דער פֿערפֿאָלגונג בעגריפֿפֿען, ווירד יעדאָך דיא פֿאָלל-שטאֶנדיגע פֿערניכטונג איהם ראָטהען מעערע איהן אונד זיינע מאַננען טרעפֿפֿען אונד דער נאַמע דעס הערררן דער העערשאַארען אַללגעמיין אַנערקאַננט אונד געפּריעזען ווערדען.

ח. דיא קינדער ישראל'ס אַבער צאָגען אויס מיט אויפגעהאָבענער האַנד. ניכט געוואַלטזאַמער ווייזע ווידער דעס קעֶניגס אונד זיינער רעגיערונג ווילען ערראַנגען זיא דיא פרייהייט, אויך ניכט דורך געהיימע אומטריעבע, זאָנדערן אֶפפענטליך אונד מיט דעס קעֶניגס דייטליך אויסגעשפראָכענער איינווילליגונג ערפאָלגטע דער אַבצוג.

י. יו. יא. דיא קינדער ישראל'ס פירכטעטען זיך זעהר אונד פלעהטען צום העררן. מאַנכע אַבער שפראַכען צו משה: האַסט דו אונס עטוואַ אויס מאַנגעל אַן גרעֶבערן אויס אֶגיפטען געפיהרט? וואַס האַסט דו אונס דאַ געטהאַן? אונגעאַכטעט דער פיעלען אויסעראָרדענטליכען וואונדער וואַרען פיעלע דער מיינונג, דאַס ניכט דורך גאָטטעס מאַכט אונד ווייזהייט, זאָנדערן דורך משה'ס קלוגע בערעכנונג דיא ערלעֶזונג בעווערקסטעלליגעט ווירדע. פרעה זעלבסט העגטע דיעזע מיינונג, ביז ער צולעטצט, דורך אונאַבווענדבאַרעס אונגליק צור איינזיכט געקאָממען, אויסריעף: יהוה זעלבסט שטרייטעט פיר זיא געגען אֶגיפטען.

ל. דער הערר בעפרייטע אַם זעלביגען טאַגע ישראל פאָן דער אֶגיפטער האַנד, אונד ישראל זאַה דיא אֶגיפטער טאָדט אַם אופער דעס מעערעס. דאַמיט דיא איזראַעליטען ניכט פורכטזאַם וועֶהנען מעֶגען, וויא זיא אַן איינער זייטע ווירדען איהרע פיינדע אַן איינער אַנדערן שטעללע דער וואַססערגעפאַהר ענטגאַנגען זיין אונד זיא אויפ'ס נייע פערפאָלגען, מוסטע דאַס מעער זיא אַלס לייכנאַמע אַן זיינע אופער שפילען. — אונגלייביגע מענשען, דיא אין איהרעם דינקעל אַללעס נאַטירליך ערקלעֶרען צו קעֶננען פאָרגעבען, בעהויפטען, דאַס דער דורכגאַנג דער איזראַעליטען דורך'ס ראָטהע מעער נור מיט דער עבבע שטאַטט האַטטע, דאַ משה, אים קעֶניגליכען פאַלאַסטע ערצאָגען אונד אין דיא געהיימניססע (מיסטעריען) דער פריעסטערקאַסטע איינגעווייהעט, דיעזעס נאַטורעראייגניס קאַננטע. וויא אונגערייאַט דיעזע בעהויפטונג איזט, מאַג פאָלגענדעס דאַרטהון. זאָ גוט משה עס וואוסטע, מוסטען אויך זיינע לעהרער, דיא פריעסטער, עס קעננען, אונד העֶטטען זיא געוויס דאַס אֶגיפטישע קריעגסהעער צו בעשטיממען געוואוסט, עבענפאַללס דיא צייט דער עבבע אַבצוּוואַרטען, דאַ זאָלך איין קורצער אויפשוב דיא ווייטערע נאַכזעטצונג וועניג בעהינדערט האַבען ווירדע. אַבער אויך דיא איזראַעליטען קאָננטען אין זאָלכער צייט פאָן זעכס שטונדען — דער דויער דער עבבע — אין איינער אַנצאַהל פאָן דרייא מיללייאָנען זעעלען ניכט איבערזעטצען. ענדליך איזט צו בעדענקען, דאַס זעלבסט נור מיט דער עבבע דער מעערעס באָדען ניכט זאָ אויסגעטראָקנעט איזט, דאַס ניכט פיעלע דער דורך זומפף וואַטענדען אים מאָראַסטע שטעקקען בלייבען אונד דאַבייא דאַס לעבען פערלאָרען, וועֶהרענד דיא איזראַעליטען זעֶממטליך ענטקאַמען,

פאָן דען אֶגיפטערן הינגעגען ניכט איין איינציגער מיט דעם לעבען דאַ־
פאָן קאַם.

לא. אַלז ישראל דיא גראָסע מאַכט זאַה, דיא דער הערר אַן אֶגיפטען אויזגעאיבט, דאַ גלויבטען זיא אַן דען הערן, אונד אַן זיינען דיענער משה. ווען ביזהער נור דיא אויזערלעזענען אונד ווייזען דעז פאָלקעז פאָן דעם דאַזיין איינעז אַללמעכטיגען שאָפּפערז, ערהאַלטערז אונד רעגיערערז דעז וועלטאַללז איבערציגט וואַרען, זאָ האַטטע יעטצט דאַז גאַנצע פאָלק, אָהנע אויזנאַהמע, דיא אונטריגליכע איבערצייגונג היעפאָן ערלאַנגט, זאָ וויא פאָן דער געטטליכען זענדונג משה'ז אונד דעססען האָכהייליגען פראָפעטענגאַבע אונד מיט רעכט בעהויפטען דיא ראַבבינען, דאַס בייא דער דאַמאַליגען אויסעראָרדענטליך וואונדערבאַרען בעגעבענהייט דיא דאַבייא געוועזענע שקלאַפין מעהר וואַהרנאַהם, אַלז יע דען פראָפעטען צו שויען פערגאָננט געוועזען.

פינפצעהנטעז קאַפיטעל.

א. דיעזעז פאָן משה נעבזט דען איזראַעליטען פאָרגעטראַגענע ערהאַבענע אונד העכזט שוואונגהאַפטע לאָבגעדיכט צום פרייזע דעז האָכזטען גיבט דען אונאומשטעסליכען בעוויי, דאַס דיא ערקעננטניס גאָטטעז אונד דאַז טיעפערע איינגעהען אין זיין ערהאַבענעז וואַלטען זיך פאָן דען ערצפאָטערן העראונטער דעם פאָלקע פאָרטגעפפלאַנצט האַטטע, אונד דאַס קיין דרוקק, קיינע פערגעוואַלטיגונג, אונד קיינע גרויזאַמע פערפאָלגונג דען זין היעפיר פערניכטען קאָננטען.

יח. דער הערר ווירד רעגיערען אימער אונד עוויג. וואָהל לעסט דער אַללווייזע עז אָפט צו, דאַס מענשליכער האָכמוטה, שטאָלץ אונד איינגענדינקעל דיא וועלט צייטווייזע בעהערשען, דיא גערעכטיגקייט מיט פיסען טרעטען אונד דיא מענשען מיט טיגערוואוטה טיראַננייזירען; צולעטצט ערהאָלט דעננאָך דיא טוגענד דיא זיעגעזפאַלמע אונד דיא גערעכטיגקייט ענטפאַלטעט טריאומפהירענד איהר באַננער, ביז דיא צייט דער פאָללשטענדיגען ערפיללונג קאָממט אונד יעדע טיראַננענהערשאַפט ממשלת זדון, פאָם ערדקרייזע שווינדען מוס.

כ. מרים, דיא פּראָפעטהין, דיא שוועסטער אהרן'ז נאַהם דיא פויקע. בעפאָר נאָך משה צור וועלט קאַם אונד זיא נור אהרן'ז שוועסטער געוועזען, האַטטע זיך איהר ווייזזאַגונגזטאַלענט הערוויגעשטעללט, אינדעם זיא פערקינדעטע, דאַס איהרע מוטטער איינען אויזגעצייכנעטען זאָהן געבאָרען ווערדע.

כה. ער פלעהטע צום הערן, דיעזער לעהרטע איהן איין האָלץ קעננען, דיעזעז וואַרף ער אינ'ז וואַססער אונד דאַז וואַססער ווורדע זיס.

דאָרט גאַב ער איהם (דעם פֿאָלקע) געזעטץ אונד רעכֿטזשפּריכֿע אונד שטעללטע עז אויף דיא פּראָבע. נאַך מיינער איבערליעפֿערונג זייא דאַז מאָן, דורך וועלכֿעז דאַז וואַססער טרינקבאַר וואַרד, זעלבזט ביטטער געוועזען, אַנדייטענד, דאַס בעזע נור מיטטעלזט שטרענגער מיטטעל אויזגעטריעבען אונד דיא אונלויטערן הערצענזטריעבע נור מיטטעלזט ערשאֶרונג דערזעלבען דורך פֿרייאווילליגע ענטבעהרונג אונד ענטזאַגונג אויזגעראָטטעט ווערדען. צו דיעזעם צוועקקע פּראֶגטע ער איהנען דען הויפּטבעגריף פֿאָם שבת, — אויפֿגעהען אַללעז אירדישען אין איינע האֶהערע בעשטיממונג — געזעטצעזרעגעלן איבער דאַז איין אונד דיין אונד אַנדערע דען געגענזייטיגען פֿערקעהר רעגעלנדע פֿאָראָרדנונגען, אונד שטעללטע עז דאַדורך אויף דיא פּראָבע, אינדעם

כו. ער שפּראַך: ווען דוא אויף דיא (אין יעדעם פֿאָללזינניגען מענשען זיך פֿיהלבאַר מאַכֿענדע) שטיממע דעז העררן, דיינעז גאָטטעז, האֶרעזט, אונד וואַז רעכֿט אין זיינען אויגען, טהוזט. (בייא אַללען דיינען אונטערנעהמונגען דיין געוויססען טרייליך צו ראַטהע ציעהעזט) אונד געהאָרכֿזט זיינען געבאָטען (וויא זיא דיר אויז ליעבע פֿאָרגעצייכֿנעט ווערדען) אונד בעאָבאַכֿטעזט אַללע זיינע געזעטצע (ווען דוא אויך דערען גרינדע אונד צוועקק ניכֿט צו ערגרינדען פֿערמאַגזט), זאָ ווערדע איך אַללע דיא קראַנקהייט, דיא איך דען עגיפּטערן אויפֿגעלעגט, דיר ניכֿט אויפֿלעגען, דען איך דער העֶרר בין דיין אַרצט (אונד געבע דיר פֿערהאַלטונגזרעגעלן, דערען בעפֿאָלגונג דיא איבעל ניכֿט אויפֿקאָממען לאַססען).

זעבצעהנטעז קאַפּיטעל.

דער העֶרר שפּראַך צו משה: איך ווערדע בראָד פֿאָם הימעל רעגנען לאַססען, דאַז פֿאָלק זאָלל הינויזגעהען אונד זאַממעלן, יעדען טאַג דאַז טאֶגליכֿע, דאַמיט איך עז פּריפֿע, אָב עז מיינער לעהרע פֿאָלגט אָדער ניכֿט. דעז מענשען בעשטיממונג אויף ערדען איזט ניכֿט, דאַס ער עססע, טרינקע אונד אַנדערע לייבליכֿע בעדירפֿניססע בעפֿריעדיגע, זאָנדערן דאַס ער זיינען גייזט אויזבילדע, איהן מיט גאָטטעז ערהאַבענען ווערקען אונד אייגענשאַפֿטען פֿערטרויט מאַכֿע אונד נאַך מיינער פֿעראייניגונג מיט איהם שטרעבע, וויא דוד זאַגטע: ואני קרבת אלהים לי טוב „דאַז האֶכֿזטע גוט איזט, זיך גאָטט נאֶהערן“. דאָך בעדאַרף דער לייב זיינער פּפֿלעגע אונד דער מענש האַט דאַפֿיר צו זאָרגען, דיא מיטטעל צו ערלאַנגען, דיעזער פּפֿליכֿט נאַכֿצוקאָממען. דיעזעז שטרעבען דאַרף יעדאָך ניכֿט אַלז צוועקק בעטראַכֿטעט ווערדען, אום עטוואַ שאֶטצע צו זאַממעלן, אַן דענען דער וואורם נאַגט אונד וועלכֿע דיא מאָטטע פֿערצעהרט. דער מענש טהוע איבריגענז דאַז זייניגע, זייא פֿלייסיג אונד טהאֶטיג, אָהנע טראֶגע צו זיין אונד אונטער פֿאָרגעבליכֿעם פֿערטרויען דיא האֶנדע אויז־

זיך אין דען שאָאָס צו לעגען, לאַססע אים איבריגען גאָטט וואַלטען, דער דעס קליינסטען וואורמס זיך ערבאַרמט אונד דעס מענשען געוויסליך ניכט פֿערגיסט.

ה. אַם זעכסטען טאַגע, ווען זיא צו רעכט מאַכען, וואַס זיא איינברינ־גען ווערדען, ווירד עס צוויאמאַל זאָ פֿיעל זיין, אַלס וואַס זיא אַן יעדעם אַנדערן טאַגע זאַממלען. גאָטטעס זעגען ווירד זיך אָפֿפֿענבאַר אויך אין דעם וועניגען צייגען, ווען דוא דיא שבת־פֿייער נאַך פֿאָרשריפֿט אונד דיינער מענשליכען בעשטיממונג געמעס בעגעהסט. צור עראיננערונג אַן דיעזעס וועהרענד דעס אויפֿענטהאַלטס אין דער וויסטע 40 יאַהרע לאַנג זיך וויעדערהאָלענדע וואונדער ווירד הייטע נאָך בייא דען זאַבבאַטמאַהלצייטען איבער צוויא לייבע (לחם משנה) דער טישזעגען, המוציא, געשפּראָכען.

ח. משה שפּראַך: אַם אַבענד ווירד אייך דער הערר פֿלייש צו עססען געבען אונד אַם מאָרגען בראָד צום זאַטטווערדען. פֿלייש, איין אונמע־טהיגעס בעדירפֿניס, ווירד צור אונגעאייגנעטען צייט אונד אים גערינגען מאַאַסע, בראָד הינגעגען, אַלס אונענטבעהרליכעס לעבענסמיטטעל, ווירד רייכליך אונד צור רעכטען שטונדע גערייכט ווערדען.

י. אַלס דיא לאַגע דעס טהויעס אויפֿגעשטיעגען, דאַ וואַר אויף דער אָבערפֿלעכע דער וויסטע עטוואַס פֿיינעס, געקערנט, וויא רייף אויף דער ערדע. דיעזעס צאַרטע וואונדער צו פֿערזיננליכען, היללען אויך ווירד דיא זאַבבאַטבראָדע פֿאָר דעם גענוססע אין איין גלענצענד ווייסעס ליננען. —

כ. זיא הערטען ניכט אויף משה אונד אייניגע מענגער ליעסען דאַפֿאָן ביס מאָרגען איבריג; נאַזיין עס קראָכען ווירמער הערויס אונד עס וואורדע איבעלריעכענד. זאָ געהט עס מיט מאַנכעם דורך גייץ אונגעראידליכעס שטרעבען אונד איבערטריעבענע שפּאַרזאַמקייט אָדער גאַר דורך אונרעכט אונד בעטרוג ערוואָרבענען מאַממאָן, דער אונפֿער־זעהענס פֿערפֿליעגט, התעיף עיניך בו ואיננו, אונד עלענד אונד טריבזאַל צוריקקלעסט.

כד. זיא ליעסען עס ביס מאָרגען שטעהען, . . . אונד עס וואַרד ניכט איבעלריעכענד אונד דער וואורם וואַר ניכט דאַרין. וואָ גאָטטעס זעגען, דאַ איסט אויך געדייהען, אונד ווער זיינען רייכטהום צו זאַבבאַטליכען, ד. ה. העהערן צוועקקען פֿערווענדעט, דעססען אַנדענקען ווירד עוויג וועהרען אונד ניכט פֿערמאָדערן.

כו. זעכס טאַגע זאָללט איהר עס זאַממלען, אַם זיעבענטען טאַגע אַבער איסט שבת, עס ווירד ניכט צו פֿינדען זיין. אַרבייטען איסט דעם מענשען צור פּפֿליכט געמאַכט; דאַרום זאָלל ער זעכס דער וואָכענטאַגע דער טהעטיגקייט אונד דעם ערווערב, דען זיעבענטען טאַג אַבער דער

זעעלענרוהע, דער האֶהערן פייער, אונד דעם וואַהרען מענשענבערופע ווידמען.

כט. בלייבעט יעדער אַן זיינער שטעללע, ניעמאַנד געהע פאָן זיינעם אָרטע אַם זיעבענטען טאַגע. אויף דיעזען שפרוך זיך שטיטצענד, אָרדנעטען דיא ראַבבינען אַן, דאַס מאַן אַם שבת ניכט צו וויט פאָם הויזע (איבער 2000 עללען אָדער 18 מינוטען) זיך ענטפערנען זאָללע, אום דען טאַג אַנדערן ווערקטאַגען גלייך צו מאַכען.

לג. משה שפראַך צו אהרן: נים איינע פלאַשע, טהוע איין עומר פאָלל מן היניין, אונד זעטצע זיא פאָר דען העררן צור אויפבעוואַהרונג פיר איירע נאַכקאָממען, דיעז זאָלל איהנען צום בעווייזע דיענען, דאַס גאָטט דען מענשען ניע פערלאֶסט, דער אים פערטרויען אויף איהן עהרליך אונד רעדליך וואַנדעלט אונד זיינען פפליכטענקרייז אויזצופיללען שטרעבט. „ניא זאַה איך איינען גערעכטען פערלאַסען אונד זיינע נאַכ־קאָממען נאַך בראָד וואַנדערן.

לה. דיא קינדער ישראל'ז אַסען דאַז מן פיערציג יאַהרע, ביז זיא אין איין בעוואָהנטעז לאַנד קאַמען, דאַז מן אַסען זיא, ביז זיא אַן דיא גרענצע דעז לאַנדעז כנען קאַמען. זאָ לאַנגע זיא איהרע וואַנדערונג דורך איינאֶדען צו מאַכען האַטטען אונד נור זעלטען אַן איינע ווירטה־באַרע שטעללע (אָאַזע) קאַמען, נאֶהרטע זיא גאָטטעז אַללגיטע וואונדער־באַרערווייזע מיט הימעלזקאָזט אונד ליעס איהנען וואַסער אויז דעם פעלזען ריזעלן, אַן איין בעוואָהנטעז לאַנד אַנגעקאָממען, וואָ זיא דורך אייגענעז צוטהון, דורך פלייס אונד בעטריעבזאַמקייט, דורך דען אַנבויא דעז פעלדעז אונד בעפפלאַנצונג דער גאֶרטען נאַהרונגזמיטטעל הערבייא־שאַפפען קאָננטען, האֶרטע דאַז וואונדער אויף. הילף דיר זעלבער, דאַן ערזט ווירד דיר גאָטט העלפען.

זיעבצעהנטעז קאַפיטעל.

ה. דער הערר שפראַך צו משה: געהע פאָר דעם פאָלקע הער, אונד נים מיט דיר פאָן דען אֶלטעזטען ישראל'ז, אונד דיינען שטאַב, מיט וועלכען דוא דען פלוס שלוגעזט, נים אין דיינע האַנד אונד געהע. צייגע דעם פאָלקע, דאַס דעז מערקווירדיגען שטאַבעז בעשטיממונג ניכט נור צום אונגליקקע, צור גייסעל פיר דיא מענשען, זאָנדערן אויך צו דערען הייל אונד זעגען זייא, אונד דאַס עז נור פאָן איהנען אַב־האֶנגע, אָב דיא אין דער וועלט פאָרהאַנדענען דינגע צום זעגען אָדער צום פלוכע פערווענדעט ווערדען.

ח. דאַ קאַם (דאַז פאָלק) עמלק אונד שטריטט מיט ישראל צו רפידים. דיא אין אֶגיפטען שטאַטט געהאַבטען אויזעראָרדענטליכען וואונדער

אונד פאָלגענדעס: דער דורכגאַנג דורך דאַס רויטע מעער, וואָהרענד איהרע פערפאָלגער אונטערגאַנג אין דעמזעלבען פאַנדען, זעצטען אַללע וועלט אין פורכט אונד שטויגען, פֿאַסטען עהרפורכט פאַר גאָטט אונד אַכטונג אונד טיעף פאַר זיינעם פאָלקע אין. „דיא שטאַממפירסטען אדום'ס ענטזעטצטען זיך, דיא מאַכטיגען מאב'ס ערגריף ציטטערן, אַללע בעוואָהנער כנען'ס פערלאַגטען או. ז. וו." ווען זיא זיך אויך בעוואוסט וואַרען, איינע ווייטאויס שטאַרקערע פֿייזיטער מאַכט אַלס דיא איזראַעליטען צו בעזיטצען, דיא נאַטירליכע איבערלייגונג, דאַס דיא מאַראַליטע־קראַפֿט, דער מוט אונד טירק דעס אַלערהאַכזטען גאָטטעס, אויף זייטע דיעזער זייא, ענטמוטהיגטע אַללע אונד ניעמאַנד וואַגטע עס, דאַס פאָלק גאָטטעס אירגענדוויא צו רייצען. קאָננטע איהנען דאָך אָהנליכעס טיקקיזאַל וויא דען עגיפטערן ווידערפאַהרען. דאַ ערהאָב זיך עמלק אין פרעכהייט אונד טראָטץ, שפּאָטטעטע דעס פאָלקעס אונד זיינעס גאָטטעס אונד ערקלאָרטע אונהויללינגערוויזע דען קריעג. זאָגט' אין באָזער מיט אַנטעקקענד, אונד ריילט אונד טטאַכעלט אַנדערע צו גלייכעם האַנדלונג, צו גלייכעם טראַכטען, זאָ וויא ער זייטדעם צו יעדעם צייטאַלטער אונד הייטיגען טאַגעס נאָך ליידער געגען אונס וויטהעט, בכל דר ודר עומדים עלינו לכלותינו.

ט. דאַ שפראַך משה צו יהושע: וואָהלע אונס מאַננער אוים אונד ציעהע הין, שטרייטע מיט עמלק, מאָרגען שטעהע איך אויף דער שפיטצע דיעזעס היגעלס אונד דען גאָטטליכען שטאַב אין מיינער האַנד. ניכט נאַהרליכע קריעגערהויפען, פֿיעלמעהר פראָממע מאַננער — דערען פערדיענסטע אין דער וואַגע דער גערעכטיגקייט שווער וויעגען — טאַפּפערע ליטע — דיא פיר רעכט, טוגענד אונד פרייהייט פרייליג איהר לעבען הינצוגעבען בערייט זינד — בעדירפען וויר, היעביא מוזט אַבער אין אויגענבליקק אין דיא האָהע אים פערטרויען אויף דיא הילפע אונד דען שטאַב גאָטטעס אונאווגאַנגליך נאָטהיג לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי (ניכט דורך העערעסמאַכט, ניכט דורך קראַפט, זאָנדערן דורך מיינען גייזט. (זכריה).

יא. ווען משה זיינע האַנד אין דיא האָהע היעלט — אונד דאַס פאָלק צו פראָממען זיטטליכעם לעבענסוואַנדעל אונד וואַהרהאַפטעם גאָטטעס־פערטרויען צו ליטען פערמאָכטע — זיעגטע ישראל, ווען אַבער משה זיינע האַנד זינקען ליעס — דיא איזראַעליטען איהר הערץ דעם אירדי־שען אונד פערגאַנגליכען צו ווענדעטען — זיעגטע — אונד זיעגט נאָך — עמלק.

יב. אַלס משה דיא האָנדע שווער וואורדען, נאַהמען זיא איינען שטיין,

אונד ער זעטצטע זיך דאַרויף. ניכט אויף פּאָלסטער אונד ווייכעם פּפֿיהל אויף האַרטעם געשטיין נאַהם ער, וואָהרענד דיא ברידער אין געפֿאַהר שוועבטען, זיינען זיטץ.

יד. דער הערר שפּראַך צו משה: שרייבע דיעזעס צור ערינגערונג אין דאַס בוך אונד טראַגע עס אויך דעם יהושע אויף, דען פֿערטילגען, פֿערטילגען ווערדע איך דאַס אַנדענקען עמלק'ס אונטער דעם הימעל. דיעזער נאַמען, דיעזער העֶללענגייסט ווירד שטעטס זיינע הערשאַפֿט אויסצובריטען אונד ישראל דער פֿיינדשאַפֿט אונד דער האַבזוכט דער פֿעלקער אויסצוזעטצען זוכען, אונד דיעזעס ווירד דער גייסטיגען וואַפֿפֿע, דעס שילדעס דער רעליגיאָן בענאָטהיגט זיין, אום איהם קאַמפּפֿע ניכט צו אונטערליעגען.

טו. משה בויטע איינען אַלטאַר אונד נאַננטע איהן: יהוה איזט איין פּאַניער! ניכט וואַגען, ניכט ראָס אָדער באָגען אונד שווערד, זאָנדערן דאַס אונערפֿאָרשליכע, עוויג זיך גלייך בלייבענדע, אַללעס, דאַס ערהאַבענע ויא דאַס ווינציגע אין זיך שליעסענדע וועזען גיעבט דען אויסשלאַג דעס קריעגעס, אום איהן שאַרען וויר אונס, זיין הייליגער נאַמע זייא אונזערע פֿאַהנע, אונטער וועלכער וויר זיעגען אָדער שטערבען אונד עהרענפֿאָלל אונטערגעהען.

טז. פֿערנער שפּראַך ער: דיא האַנד אויף כס יה דעם טהראָנע גאָטטעס צום שוואור, דאַס דער הערר קריעג פֿיהרען וויל מיט עמלק פֿאָן געשלעכט צו געשלעכט. שטעטס איזט קאַמפּפֿע אונטער אונד אין דער מענשהייט ווירד זיין דער גאָטטעסגייסט מיט דעם העֶללענגייסטע דיא ווייזהייט מיט דער טהאָרהייט, פֿערנונפֿט מיט אַבער־ אונד אַפֿטער־ גלויבען, ערקעננטניס מיט אונפֿערשטאַנד, גאָטטעספֿורכט מיט אונגע־ רעכטיגקייט אונד טיראַננענהערשאַפֿט, אונד וואָהרענד דיעזער קאַמ־ פּפֿעס איזט פֿרייליך דער גאָטטליכע טהראָן ניכט פֿאָללשטאַנדיג אויפֿ־ גערישטעט — כס אַבער ניכט כסא ווירד ער געהייסען — אונד אויך דער איינציגע נאַמע גאָטטעס ווירד ניכט גאַנץ אַללגעמיין ערקאַננט זיין, נור צום טהייל — ויא דיא ערסטען צוויא בוכשטאַבען פֿאָן דעם פֿאָללשטאַנ־ דיגען בענעננונג — ווירד דיא מענשהייט איהן אין טיפֿען ערקעננען, ביס יענער פֿאָן אַללען, טהיילס בעוואוסט טהיילס אונבעוואוסט ערזעהנטע צייטפּונקט אַללגעמיינער גאָטטעספֿערעהרונג איינטריטט, וואָ אַללע בעז־ הייט שווינדעט אונד קריעג ניכט מעהר זיין ווירד, דיא שווערטער צו פּפֿלוגשאַרען אונד דיא שפּיעסע צו רעבמעסערן פֿערוואַנדעלט ווערדען, דאַן ווירד לעולם ישב יהוה דער נאַמע דעס הערן אין זיינער פֿאָלל־

דיגען הערלןיכקייט חונד זייכעם חונגעטריבטען גלחנלע טטרחהלןען, חונד כונן למשפט כסאו זיין טהרחן חונערטיטטערלןיך, חין דער טחנזטען גלןחריע געגרינדעט, דיח ערדע חבער פחלןלן ערקעננטניס זיין, וויח דחז וואסער דעז מעערעז גרונד בערעקקעט. אמן.

יתרו.

אכטצעהנטעז קאַפיטעל.

א. יתרו פריעזטער לו מריך, טווחהער משה'ז, החרטע חללעז, וואז גחטט דעם משה חונד זייכעם פחלןקע ישראל געטהחן החטטע. חבען (קחפיטעלן 4. פערז 18.) חיזט ער בלןחז יתר, היער חבער איט נחך חייכעם לוגעפיגטען בוכֿטטחבען יתרו געהייסען, וואז ניכֿט חבזיכֿטזלןחז געטחהה, זח וויח חויך דיח וויעדערהחלןטע בענײכֿנונג, דחס ער אידיחניטיטער פריעזטער חונד טוויעגערפחטער משה'ז וואר, ניכֿט חהנע בעדייטונג חיזט. וויח חינדעם חויז דער פחלןגענדען ערלןחהלןונג ערזיכֿטלןיך, החט יתרו משה דען וויזען רחטה דער חיינזעטלונג טטופענווייזע חונטערגעחרדנעטער בעחאטע לור ענטטיידונג פחן פחלןקזטרייטיגקייטען חונד בירגערלןיכֿען פרחלעסזען ערטהיילןט, חונד משה נחהם קיינען חנזטחנד, דענזעלןבען זחפחרט חינ'ז ווערק לו זעטלןען. דיעזעז חנלודייטען, דחס נחמלןיך חיין גחנלן ביבלןיטער חבטניטט דיעזעם פחרשלחג היידניטען פריעזטער זייכע ענטטטעהונג פערדחנקע, ווחורדע זייכעם נחאען חיין בוכֿטטחבע חנגעזעטלט. גלןייכֿלןייטיג וויד חבער חויך דער וויכֿטיגע חומטטחנד ערווחהנט, דחס ער זיין חחאט, זיין חנזעהען חונד זייכע רעלןיגיחן ווילןלןיג חונד פריידיג דחהינגחב, חום חנהחנגער דעז רייכען גחטטעזגלןויבענז לו ווערדען, זיין חנזעהען טטיעג חבער ניכֿט אינדער דחזרוך, דחס ער דעז גרחסטען אחנכעז חונד פרחפעטהען טווחהער געוועזען.—

ב. יתרו נחהם דיח צפרה, וויב דעז משה, נחכֿדעם דיעזער זיח לוריקקגעזחנדט החטטע. פינדעט עז זיך חויך ניכֿט דייטלןיך, דחס דיח גחטטין משה'ז פחן דיעזעם לוריקקגעטיקקט ווחורדע, זח לןייכֿטעט עז קלןחר חויז דער עבען חנגעפיהרטען בעטניידונגזגעטיכֿטע הערפחר, דחס נחמלןיך משה נחך חגיפטען לןחג, דען געטלןיכֿען חויפטרחג לו פחלןלןפיהרען, פרויח חונד קינדער חבער לוריקקלןיעס. נחך דעם תלמוד החבע אהרן עז חנגערחטהען. „וואז החזט דוח נחטהיג, זחגטע ער, נחך

אעהרערע דעם הארטען שקלאפענדיענזטע אויזלוזעטלען, דא טאן זא פיעלע דארונטער לו ליידען האבען." אליעזר (גאטט איינע הילפע) נאננטע ער אבער זיינען לווייטען זאהן, לור שטעטען ערחיננערונג אן דען וויכטיגען טוטן דעז האלזטען, דער איהן חויזגעריזטעט איט גאט־טעזקראפט, דעננעלבען לאנדעזפירזטען בעליעביג בעהערשען ליעס, דער איהם נאך דעם לעבען טראכטעטע.

יא. יעטלט ערקעננע איך, דאס דער הערר גראסער איזט אלז אללע גאטטער, דען איט דער זאכע, איט וועלכער זיא פרעפעלטען, ווורדען זיא געשטראפט. דורך'ז וואסער בעשלאזזען זיא דיא פערגעהרונג ישראל'ז לו הינטערטרייבען, אינדעם זיא דיא נייחגעבארנען קנאבליין נום וואסערטאדע פערדאמטען אונד אוסטען זעלבער דען וועללען דעז אעערעז לור בייטע ווערדען. עז ווורדע איהנען זאנאך איט דעאזעלבען אאסע געאעסען, איט וועלכעם זיא אאסטען.

ב. זיא לאגען פאן רפידים, קאאען אין דיא וויזטע סיני אונד לאגער־טען (ויחנו) אין דער וויזטע; ישראל אבער לאגערטע (ויחן) דעם בערגע געגענאיבער. זא פערטיעדען דיא געזיננונגען, זא אאננינפאל־טיג דיא אנזיכטען אונד נייגונגען וואהרענד דעז לוגעז וואָרען: דיא אנ־קונפט אם ערקארנען בערגע, אום דיא הייליגע תורה לו עאפפאנגען, אאכטע זיא איינאיטהיג אונד שטיאאטע זיא לור אייטראכט אונד איינינקייט.

ג. זא זאללזט דוא דעם הויזע יעקב (דעם לארטערן געשלעכטע אונד דען קינדערן) זאגען, (אין זאנפטען, געלינדען אויזדריקקען) אונד קונד אאכען (אין איינהאלטרייכען, דיא הארטען פאלגען דער פערנאכלאסיגונג אנדייטענדען ווארטען) דען זאהנען ישראל'ז (דען אאננערן).

ה. ווען איהר נון אויף איינע שטיאאע הארען ווערדעט אונד איינען בונד בעאבאכטעט, זא זאללט איהר איר אין בעזאנדערעז אייגענטהום אויז אללען פאלקערן זיין. איין איזט נעאר דיא גאנלע ערדע. אללע אענשען טראגען איין עבעננבילד, אונד ענטשטערלען זיזו דיעזעם אונד לעבען פראם אונד טוגענדהאפט, בעטראכטע איך זיא אלז קינדער, דערען פאטער איך בין. דאך בעדירפען זיזו דער אנווייזונג אונד לײ־טונג, אום פאם רעכטען פפאדע ניכט אבלוקאאאען.

ו. דארום זאללט איהר איין רייך פאן פריעזטערן אונד אין הייליגעז פאלק זיין. ווי'א יעדעז פאלק זיינע לעהרער אויז זיינער איטטע בעזיטלעט, זא איטט איהר דיא פריעזטער, דיא לייטער אונד פיהרער דער פאלקער — ניכט אויף דער באהן דעז פערגאנגליכען רוהאעז, ניכט אויף יעם

וועגע צו קריעג אונד וואַפפענגעקלירר, אויך ניכט אויף דעם פפֿערדע נור פֿערווייכליכענדען קונסט אונד דעס איפּפּיגען לעבענסגענוססע, וואָהל אַבער אין דעם קאַמפּפֿע דער טוגענד מיט דעם לאַסטער, דער ליעבע מיט דער בּאָסהייט, דער ענטזאַגונג (רעזיגנאַציאָן) מיט דער ליידענשאַפֿט-ליכען בעגיערדע, דער טרייען גאָטטאַנהאֶנגליכקייט מיט דער גיער נאך זיננענבעפֿריעדיגונג. איין פֿאָלק איבעראַלל פֿערפֿאָלגט, אין אַללע עקקען דער וועלט צערשטרייט, מיסט איהר לעהרען, וואַס דער מענש גאָטטעס וועגען טראַגען זאָלל, טראַגען מוס, אונד דאַס ער אַללעס איבער זיך ערגעהען לאַססען מוססע, עהע ער זיך פֿאָן איהם, דעם קוועלל אַללעס גוטען, דעם בּאָרן אַללעס היילס אַבווענדע. אום אַבער דיעזעס העהרען בערופֿעס וויר-דיג צו זיין, מיסט איהר אויך בעשטרעבען, איין הייליגעס פֿאָלק צו זיין, דאַס הייסט, נור דיא טוגענד אונד דאַס וואַהרהאַפֿט גוטע ליעבען, דאַס לאַסטער אונד אַללעס בּאָסווילליגע אונד האַססענסווערטהע פֿעראַכטען, אונד מיידען.

ח. אַללעס פֿאָלק אַנטוואָרטעטע איינשטימיג אונד שפּראַך: אַללעס, וואַס דער העררע זאַגט, ווערדען וויר טהון, אונד משה בראַכטע דיא וואָרטע דעס פֿאָלקעס אַן דען העררן. משה וואוסטע נעמליך ניכט, אָב דיא איזראַעליטען נור אַלזדאַן געהאָרכען וואָללטען, ווען דיא וואָרטע אונמיט-טעלבאַר פֿאָן גאָטט קאָממען, אָדער אָב זיא איהם אַלס פֿערמיטטעלנדען פּראָפֿעטען אונד זיינען רעדען גלויבען שענקען ווירדען; וועסהאַלב ער בייא גאָטט, דעם געדאַנקענפֿאָרשער זיינע אַנפֿראַגע מאַכטע.

ט. דאַ שפּראַך דער העררע צו משה: זיעהע! איך ווערדע אין איינער דיכטען וואָלקע (ד. ה. אין איינער דען זיננען צוגאֶנגליכען אונד אויך דען ראָהעסטען איבערצייגענדען ווייזע) איך דיר אָפֿפֿענבאַרען, דאַמיט דאַס פֿאָלק עס הערע (זיננליך וואַהרנעהמע אונד דיא איבערצייגונג פֿאָן דיינער גלויבהאַפֿטיגקייט געוויננע) ווען איך מיט דיר רעדע, אונד אויך אַן דיך עוויג גלויבע.

יט. דער שופר-טאָן וואַרד אימער שטאֶרקער, משה, ידבר טהאַט דיא רעדע, אונד גאָטט, יעננו, אַנטוואָרטעטע איהם מיט לויטער שטימע. נור אים בילדליכען זיננע איסט היער פֿאָם שופר דיא רעדע, זיכטבאַר וואַר קיינער. אויפֿפֿאַללענד זינד דיא היער הערויסגעהאָבענען צייטוועֶר-טער, דאַ זיא אין דער צוקינפֿטיגען, וואֶהרענד אַללע איבריגען אין דער פֿערגאַנגענען צייט פֿאָרקאָממען. וועזעלי אין זיינעם יין לבנון ערקלֶערט עס אויף פֿאָלגענדע ווייזע: בעקאַננטליך פֿערנאַהמען דיא איזראַעליטען נור דיא צעהן געבאָטע, יאַ זעלבסט פֿאָן דיעזען נור דיא צוויא ערסטען אונמיטטעלבאַר פֿאָן גאָטט, דיא אַנדערן זאָ וויא דיא איבריגען פפֿליכט-געבאָטע הינגעגען דורך דיא פֿערמיטטלונג משה'ס. אום נון דאַס פֿאָלק

חים פארנהיניין פאן דער וואהרהאפטיגקייט חיהרעז גראסען לעהרערז
לו חיבערלייגען חונד חיהם יעדען לווייפעל אן דעסען חויזשפריכען לו
בענעהמען, פערקינדעטע חיינע גאטטליכע טטימע פאר דעם בעגיננע
יענעז פייערליכען חונד ערהאבענען אקטז דער געזעטלגעבונג: משה
ידבר, זאלל פערנער רעדען חונד קונד טהון אללע אן דיח חיזראעליטען
לו ערלאסענדען פעראָרדנונגען חונד געזעטלע, חינדעם ער ניכטז חויז
חייגנעם אנטריעבע חונד ווילקיהר, זאנדערן נור דען גאטטליכען ווילען
בעקאננט געבע, דען גאטט יעננו ווירד חיהם לו יעדער לייט חונד חויף
יעדע פראגע, וויח דער ליעבענדע לעהרער דעם טרייח אנהאנגליכען
טילער אנטווארטען. ווירקליך פאנד דיעזעז חין דרייח אנגעגעבענען
פאללען טטאטט: בייח דער פייער דעז לווייטען פסח-אפפערז: פסח שני
4. ב. א. 9. 6.) בייח דעם זאבבאט-פעראכטער, (דאז. 15. 32) חונד
בייח דער ערבפאלגע דער טאכטער צלפחד'ז. (דאז. 36 1).

צוואַנציגזטעז קאַפּיטעל.

ב. ערזטענז. חיך בין יהוה, דאז עוויג חונד חונחונטערבראכען פארט=
רויערנדע, אללען דינגען דאזיין טפענדענדע, זיח זאמטליך חין זיך
טליעסענדע, דאז טאפפעריטע, ערהאלטענדע חונד לייטענדע וועזען,
(זיעהע אָבען זייטע —) אלהיך דיין גאטט, דער זיך דיר אעהר אלז
אנדערן אענטען חונד פאלקערן אלז בעטיטלער חונד ערלאזער דאדורך
אפפענבארטע, דאס חיך דיך (דורך בעוואלטיגונג דער נאטור, העמונג
חיהרעז רעגעלמאסיגען לויפעז חונד בעטראנקונג חיהרער געזעטלע) חויז
דעם אגיפטענלאנדע פיהרטע, חויז דעם הויזע דער טקלאפען. דער
גליבע אן חיינען אללמאכטיגען, וויזען חונד גערעכטען פאטער, לענקער
חונד ריכטער זאלל זאנאך חונערטיטטערליך חונד דער גרונדפיילער
זיין, ווארויף דיין וואנדעל, דיין זיננען חונד דענקען, דיין טהון חונד האנ=
דעלן רוהען איסע. וואז דוח לו האפפען, לו ערווארטען חונד לו בע=
פירכטען האזט, פאן חיהם, דעם חייניג-חיינליגען, אללמאכטיגען, אללגי=
טיגען חונד אללגערעכטען, אללין האזט דוח עז לו ערהאפפען חונד לו
געווארטיגען, אללע דיינע הערלענזרעגונגען, זייען עז געפיהלע דעז טטוי=
נענז חונד דער פערוואונדערונג, תהלה חיבער דיח ערהאבענען טוי=
טפיעלע דער נאטור, חיבער דיח ענטוויקקעלונג חונד דען גאנג דער
אענטען= חונד דיינעז פאלקז געטיכטע, חיבער דיין חונד דיינער פאמיליע
טיקזאל; — זייען עז עמפפינדונגען דעז דאנקעז, תודה, פיר עמפפאנ=
גענע וואהלטהאטען, פיר דיח נאהלרייכען געניסע, דיח דאז לעבען, דיח
געזעללטאפט, דיח פאמיליע דיר ביעטעט, — זייען עז פיברירענדע
קלאנגע דער פורכט חונד אנגזט פאר בעפארטטעהענדען אדער טאן

איינגעטרעטענען אונאַנגענעהמען אָדער גאַר טראַגישען עראייגניסע אין בעטרעף דיינער, דיינער אַנגעהֶריגען אונד פריינדע, דיינעס פאַטערלאַנדעס אונד דעססען לייטער, דערען אַבווענדונג אונד ענטפערנונג דיר הערצענסאַנגעלעגענהייט איסט, תחנה — זייען עס ווינשע, בקשה פיר דיין, דער דייניגען, דיינעס פָאלקעס, דעס געבורטסלאַנדעס אונד דער מענשהייט לייבליכעס אונד גייסטיגעס הייל אונד געדייהען — אַללע דיעסע מאַננינפאַלטיגען רעגונגען גיס אויס אים אינברינסטיגסטען געבעטע פָאר איהם אוס, דער נור אַללעין געוואֶהרונג געבען קאַן, אונד זייא צופערזיכטליך איבערצייגט, דאַס אויך ניכטגעוואֶהרונג דיין בעסטעס בעצוועקט.—

ג. צווייטענס. דוא זאָללסט ניכט האַבען (זעלבסט געמאַכטע אָדער פָן אַנדערן פערפערטיגטע) אַנדערע געֶטטער פָאר מיינעם אַנגעזיכט (איבעראַלל, וואָ איך געגענוואֶרטיג בין, אַלזאָ נירגענדס).

ד. דוא זאָללסט דיר ניכט מאַכען איין בילד אונד אירגענד איינע געשטאַלט פָן דעם, וואַס אים הימעל, פָן דעם וואַס אויף ערדען, אונד פָן דעם וואַס אים וואַסער אונטערהאַלב דער ערדע איסט. דיא פֶעלקער דעס אַלטערטהומס בעטעטען ניכט נור דיא הימעלסקֶערפער זעלבסט אַן, זאָנדערן פערטיגטען אַבבילדונגען פָן דיעסען אויס דען פערשיעדענסטען מאַטעריאַליען, לעגטען איהנען דיעסעלבע קראַפט וויא דען קֶערפערן זעלבער צו אונד צאָללטען איהנען געֶטטליכע פערעהרונג. אַנדערע, וויא דיא אֶגיפטער בעטעטען ניצליכע אָדער טאֶדליכע אונד פורכטבאַרע טהיערע אַן, אונד ווידער אַנדערע, וויא דיא פֿיליסטער, וואַסערטהיערע דגון. זיא מאַכטען זאָמיט [דיא געשאֶפּפע דעם שאֶפּפער גלייך. דיינע פערנונפט פערביעטעט דיר דיעס.

ה. דוא זאָללסט דיך פָאר איהנען ניכט ביקקען אונד זיא ניכט געֶטצענדיענסטליך פערעהרען, דען איך יהוה דיין גאָטט בין איין אייפערפֿאָללער גאָטט. דער דאַס פערברעכען אַהנט אַן קינדערן, ענקעלן אונד אורענקעלן, בייא דענען, דיא מיך האַססען. ניכטס איסט געפֿאֶהרליכער פיר דיא וועלט אַלס היידנישער געֶטצענדיענסט, אַבערגלויבע, אונוויסענהייט אונד רעליגיאֶזע פֿאָראורטהיילע. זיא שטיפטען אונזאֶגליכעס אונהייל אונטער דער מענשהייט, ענטקליידען זיא איהרער האֶהערן בעשטיממונג אונד איהרעס אַדעלס, העממען יעדע גייסטיגע ענטוויקקלונג אונד אונטערדריקקען אַללע ערצייגניסע דעס פערשטאַנדעס. הערַאבגעווירדיגט צור ניעדריגען טהיערנאַטור שאֶטצט דער אין געֶטצענדיענערישען בעגריפפען בעפאַנגענע מענש זיינען אַבגאָטט האֶהער אַלס דיא מענשען, זיינע ברידער, אונד מיט קאַלטער, גרויזאַמער האַנד מאָרדעט ער דיא יינען לעבענדען ענטשפראָססענען קינדער דעם מאָלאָך צו עהרען, וויא דער

פּראָפֿעט רופֿט: זובחי אדם עגלים ישקון „מענשען אָפּפֿערן, קאָלבער קיססען זיא!" וואַס איבערשפּאַננטהייט, רעליגיאָנסשוואָרמעריי, גלויבענס-וואַהן צו טהון פֿערמאַג, וויא פֿיעל שטראָמע בלוטעס רעליגיאָנסהאַס אונ-טער דעם אויסהאָנגעשילד „צור עהרע גאָטטעס" פֿליעססען ליעס: דיא אַלטע געשיכטע, דיא דעס גרויזיגען מיטטעלאַלטערס אונד זעלבסט דיא דער נייערן צייט לעהרט עס גענוגזאַם. דאַס אַבער זאָגאַר שרעקליכע גע-זיננונגען זיך פֿאָרטערבען פֿאָן געשלעכט צו געשלעכט, אונד זאָלכער פֿרעפּעל זייטע אייגנען קינדער פֿערצעהרט, ביז איין שטראַהל פֿאָן אָבען פּלעטצליך דיא גייסטער ערלייכטעט אונד דיא הערצען ערוואַרמט, אונד עדלערע געפֿיהלע איינקעהרען לאָסט, ליעגט אין דער נאַטור דער פֿער-האָלטניססע. — דען אירראַטהיטען פֿון זאָלכע געזיננונגען פֿערן צו האַל-טען, קיינע אירריגען, פֿאַלשען אַנזיכטען איבער גאָטט אונד מענשען אויפֿקאָממען, פֿיעלמעהר זיא צור תורה, צור בעלעהרונג, צור בילדונג, צור אויפֿקלאָרונג צו בעוועגען, מיט דיעזעס געבאָטעס אינהאַלט.

ו. ער ערלייגט אַבער גנאַדע ביז אין דאַס טויזענדזטע געשלעכט, דענען, דיא איך ליעבען אונד מיינע געבאָטע בעאָבאַכטען. — היער אָפֿפֿענבאַרט דיא הייליגע שריפֿט דייטליך דיא אונענדליכע ליעבע גאָט-טעס, דען וואָהרענד דאַס בעזע נור ביז אינס פֿיערטע געשלעכט בע-שטראַפֿט וירד, זאָלל דאַס פֿערדיענסט דער פֿאָטער ביז אינס טויזענדזטע, אָדער וויא דיא ראַבבינען מיינען, אלפים, אינס צווייטויזענדזטע געשלעכט בעלאָהנט ווערדען.

דריטטענס: ז. דוא זאָללסט ניכט אויססרעכען דען נאַמען דעס הערן דיינעס גאָטטעס צום פֿאַלשען, דען דער הערר לאָסט דעניעניגען ניכט אונגעשטראַפֿט, דער זיינען נאַמען צום פֿאַלשען אויססשפּריכט. דער איד איזט דאַס אייסערסטע מיטטעל, צו וועלכעם דער ריכטער זיינע צו-פֿלוכט נימט, אום דיא וואַהרהייט צו ערמיטטעלן. ווען אַללע בעווייס-מיטטעל פֿעהל שלאַגען אָדער זאָלכע צו ברינגען ניכט מעגליך איזט, ליעגט דער נאָך זאָ ערפֿאַהרענע אונד נאָך זאָ ווייזע אַבער מענשליכע ריכטער דעם קלעגער אָדער בעקלאַגטען דיא ערהאַרטונג זיינער אויסזאַגע דורך דען אייד, ד. ה. דורך דיא אַנרופֿונג גאָטטעס דעס אַללוויססענדען, אַללגערעכטען אונד אַללגעגענוואַרטיגען, דעם ניכטס פֿער-באָרגען איזט אונד דער דאַס אונרעכט בעשטראַפֿט, אויף. דער שוואָ-רענדע רופֿט דען הערן דער וועלט צום צייגען דער וואַהרהייט זיינער האַנדלונגס- אונד רעדעווייזע אונד צום ריכטער אונד פֿערגעלטער אַן, אים פֿאַללע ער דורך זיינע אויסזאַגע טייטשען ווירדע. ווער נון מיט דעם איידע לייכטזיננינג אָדער גאַר פֿאַלש פֿערפֿאַהרען ווערדען, איזט טרייה' אונד

גלויבען אויס דער וועלט שווינדען, דער געגענזייטיגע פֿערקעהר אונטער דען מענשען אויפֿהערען, רעכט אונד גערעכטיגקייט בעדייטונגסלאָסע בעגריפֿע זיין, אונד דיא געזעלשאַפֿט, דער שטאַאַטליכע פֿערבאַנד, איננערהאַלב וועלכעם נור אַללײן דער מענש זיינע בעשטימונג צו ער-רייכען פֿערמאַג, זיך אין צעררייטטונג אויפֿלאָזען. כל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקבה בסיני לא תשא. „דיא גאַנצע וועלט וואַרד ער-שיטטערט, אַלס דער הייליגע געלאָבט זייא ער! דאַס דריטטע געבאָט פֿערקינדעטע. „ניכט נור דען שוואָרענדען, אויך זיינע פֿאַמיליע אונד זיינע אַנגעהעריגער טריפֿפֿט דיא שטראַפֿע דעס מיינאיידס. „קאָממען ווירד דער פֿלוך אין דאַס הויס דעססען, דער בייא מיינעם נאַמען פֿאַלש שוואָרט אונד ווירד ראַסטען אין זיינעם הויסע אונד אויפֿרייבען זיין האָלץ אונד זיין געשטיין.“ (זכריה 5). „וואַס דיא ביידען פֿערהעערענדען עלעמענטע, פֿייער אונד וואַססער ניכט צו צערשטערען פֿערמאָגען, פֿערמאַג דער מיינאייד צו צערשטערען.“ — ווען אויך אויף דיא איבערטרעטונג אַללער מיט קיינער טהאַטיגקייטס־אייסערונג ניכט פֿערבונדענען פֿערבאָטע (לאו שאין בה מעשה) דיא שטראַפֿע דער גייסעלונג (מלקות) ניכט אַנגע-דראָהט איסט, זאָ איסט זיא עס אויף דען מיינאייד. — אַבער ניכט נור בייא דעם אייגנען געטטליכען נאַמען (שם הויה), זאָנדערן אויך בייא אַללען בענעננונגען גאָטטעס פֿאַלש צו שוואָרען, יאַ זיא נור פֿערגעב-ליך אונד אוננעטהיגער ווייזע אויסצוספּרעכען איסט איינע שווער צו ביסענדע זינדע.

פֿיערטענס. ח. ערמאַננערן (זכור*) זאָללסט דוא דיך דעס שבת-טאַגעס, אום איהן צו הייליגען. ניכט דיא בעפֿריעדיגונג לייבליכער בע-דירפֿניסע, ניכט דאַס זאַממעלן אירדישער, צייטליכער גיטער אָדער דאַס האַשען נאַך מאַטעריעללען גענוססען, זאָנדערן דיא זעעלישען אַנלאַגען צו ענטוויקקעלן, זיך אימער מעהר עמפּאָר צו שווינגען אויף דער שטופֿענ-לייטער דעס גייסטעס, אום צונעכסט געטטליך מיט גאָטט פֿעראיינט צו ווערדען, איסט דעס מענשען אונד אינסבעזאָנדערע דעס איזראַעליטען הייליגער בערוף אויף ערדען. נימט נון אויך דיא זאָרגע פֿיר דען קערפּער איינען גראָסען טהייל זיינער צייט אין אַנשפּרוך, זאָ מוס ער דאָך שטעטס דעס צוועקקעס איינגעדענק זיין, אונד זאָלל וועניגסטענס איין טאַג דער וואָכע, אונד צוואַר דעריעניגע, דען דער הערר בייא דער שעפּפֿונג שאָן הייליג בעשטימטע, דער גייסטיגען טהעטיגקייט אונד וויהע אונד דער

*) עס הייסט ניכט, „זְכוֹר ערמאַננערע דיך“ אים אימפּעראַטיוו, זאָנדערן זָכוֹר שטעטס ערמאַננערן, אים אינפֿיניטיוו.

קערפערליכען רוהע גאַנץ געווידמעט ווערדען. ניכט איין טאַג דער רוהע איז געוועהנליכען זיינע, אום עטוואַ פרישע קרעפטע פיר דיא קערפערליכען אונטערנעהמונגען דער קינפטיגען וואָכע צו זאַמלען, פיעל־מעהר איין אויפגעבען שבת, איין אויפהערען אַלער אירדישען בע־שטרעבונגען אונד זאָרגען, איינע העהרע פייער דעז מענשענגייסטעז, איינע אַניפעזטירונג זיינעז היממלישען אורשפרונגז, זאָלל דער זיעבענטע טאַג זיין, „אום איהן צו הייליגען,‟ איהן דער טוגענד, דעם גוטען אונד גייסטיג־שאָנען צו וויהען.

ט. זעקס טאַגע קאַננסט דוא אַרבייטען אונד אַלל דיין געשעפט פער־ריכטען. יאַ, אַרבייט איזט דיר נור פפליכט געמאַכט, וויל זיא עז איזט, דיא דיא טרעכטען טריעבע פערטייכט אונד דיא ליידענשאַפטליכען בע־גיערדען צעהמט. יאַ, זאָגאַר תורה־שטודיום אָהנע וועיטערע בעשעפטי־גונג לעזט זיך אַם ענדע אין ניכטז אויף. פערטיעבע אויך ניכט אויף דען קאָממענדען טאַג, וואַז דוא הייטע פעררירטען קאַננסט. זאָבאַלד יעדאָך שבת בעגיננט, ענטשלאַגע דיך יעדער פעררירטונג אונד אַללער געשעפטליכען זאָרגען.

י. דען דער זיעבענטע טאַג זייא איינע פייער דעם הערן דיינעם גאָטטע, געווידמעט, דוא זאָללזט גאַר קיינע אַרבייט פעררירטען, ווערער דוא נאָך דיין (אונאינדיגער)׳ זאָהן אונד דיינע (אונאינדיגע) טאָכטער, דיין (ניכט יידיטער) שקלאַפע אונד דיינע (ניכט יידיטע) שקלאַפין, דיין פיעה, אונד דער פרעמדלינג, דער אין דיינען טהאָרען זיך אויפהעלט. נור גייסטיג בעפאָרלוגט ביזט דוא, אין אַללען נייטליכען אַנגעלעגענהייטען איזט דיין שקלאַפע דיר גלייך, אונד דוא זאָללזט איהם זאָ וויא דעם טהיערע, דאַז זיך אויך דעז שאָפפערז טוטן ערפרייט אונד זיינעז דאַ־זיינז פראָהע ווערדען זאָלל, רוהע גאָננען. דאָך דאַרפזט דוא דעם פרעמ־דען זיינע איינגענע אַרבייטען צו פעררירטען ניכט וועהרען. — דיא ראַב־בינען לעהלטען ניכט נור אַללע אַרטען פעררירטונגען אויף, דיא אונטער דען בעגריף מלאכה פעללט, זיא אונטערזאַגטען אונד פעראָרדנעטען אַנכלעז, וואַז דיא פייער דעז טאַגעז, שבות, ערהעהעט. זאָ צ. ב. וואָהנע אַאַ, ווען אויך דיא ווערקטאַגע הינדורך דאַז געשעפט עז ניכט נוצעסט, אַם שבת דעם עפפענטליכען גאָטטעזדיענסטע אונד דען פאָר־טראָגען זיינער רעליגיאָנזלעהרער בייא.

י. דען אין זעקס טאַגען האַט דער הערר היממעל אונד ערדע . . . געפערטיגט אונד אַם זיעבענטען גערוהעט (דיא פייער דעזזעלבען איזט זאָמיט איין אַנערקעננטניס דער שעפפונג אויז ניכטז אונד דער אַלל־וואַלטענדען פאָרזעהונג; ווער איהן אַבער ענטווייהעט אָדער איהן דען אַנדערן טאַגען גלייך אַכטעט, לייגנעט דיא שעפפונג אונד דערען אור־

העבער. דאַרום זעגנעטע דער הערר דען זיעבענטען טאַג (מיט בעזאָנדערן פֿאָרצוגען אונד זעגענזפֿיללע) אונד ערקלאֶרטע איהן פֿיר הייליג; וואַז אויך וויר דורך דאַז איינהאַלטרייכע, ווען אויך קורצע וויהע-געבעט, קדוש, אין זינאַגאָגע אונד הויז טהון. — עבען זאָ זעגנעטע ער איהן דאַדורך, דאַס מאַן פֿרייטאַגס איינע דאָפּפּעלטע פּאָרציאָן מן פֿיר יעדען פֿיעל, אונד הייליגטע איהן, דאַס אַם שבת קיינע צום פֿאָרשיין קאַם.

פֿינפֿטענס. עהרע דיינען פֿאַטער אונד דיינע מוטטער, אויף דאַס דוא לאַנגע לעבעזט אויף דעם ערדרייך, דאַז דער הערר דיין גאָטט דיר איינגעבען ווירד. עלטערנליעבע איזט נירגענדז געבאָטען, וויל עז אין דער נאַטור בעגרינדעט איזט, דאַס עלטערן איהרע קינדער וויא איהר אייגען פֿלייש אונד בלוט אַנזעהען, אונד יעדער שמערץ אונד יעדע פֿריידע לעטצטערער אים עלטערנהערצען וויעדערהאַלל פֿינדעט. ליעבע מוס זיך אַבער אויך ניכט געביעטען, זיא מוס פֿאָרהאַנדען זיין אָדער ערוואָרבען ווערדען. דאַרום הייסט עז ניכט: ,,ליעבע פֿאַטער אונד מוטטער'' זאָנדערן: עהרע זיא. איבערדענקט דער מענש, וועלכע טריע זאָרגפֿאַלט דיא עלטערן איהם פֿאָן דעם אויגענבליקע אַן שענקען, אַן וועלכעם ער איין בירגער דיעזער וועלט ווירד, דאַס זיא איהרע אייגענע רוהע דער רוהע דעז קינדעז אָפּפֿערן, אַללען גענוססען, אַננעהמליכקייטען, אונד בעקוועמליכקייטען ווילליג ענטזאַגען, נור דאַמיט דאַז וואָהל-ערגעהען אונד געדייהען איהרעז ערצייגטען צו ערקויפֿען, וויא זעהר זיא זיינען לייב פּפֿלעגען, אונד זיינעם גייסטע דיא ענטשפּרעכענדע ענטוויקלונג אונד בילדונג צו געבען שטרעבען, וויא פֿריידיג איהרע פּולזע שלאַגען, ווען זיא איהרע בעמיהונגען פֿאָן גוטען ערפֿאָלגען געקרעֶנט זעהען, וויא אֶנגסטליך הינגעגען יעדע פֿאַזער איהרעז הערצענז זיך בעוועגט, ווען איהרעם געליעבטען פֿאָן אירגענד איינער זייטע געפֿאַהר דראָהעט; וויא זעהר זיא עז אַן פֿלייס ניכט פֿעהלען לאַססען, שעֶטצע פֿיר איהן נאַך איהרעם איינסטיגען דאַהינשיידען צו זאַממעלן, אום זיינע עקזיסטענץ זאָ זיכער אַלז מעֶגליך צו מאַכען: דאַן ווירד ער זיך פֿאָן זעלבסט אַנגעטריעבען פֿיהלען, דיעזעז ליעבעפֿאָלל גאֶטטליכע געבאָט פֿראָהען הערצענז צו ערפֿיללען: אונד פֿערנאַכלעֶססיגט ער עז דעננאָך, זאָ איזט ער שליממער דען דאַז טהיער, אונד ווערטה, פֿאָן אַללען געמיעדען צו ווערדען. שלש שותפין באדם. דרייא האַבען געמיינשאַפֿטליכע אַנשפּריכע אַן דען מענשען, גאָטט, פֿאַטער אונד מוטטער.'' איזט ער געגען דיעזע ניכט דאַנקבאַר, וויא ווירד ער עז געגען דען הימלישען פֿאַטער, וויא ווירד ער עז געגען דיא מענשען, זיינע ברידער זיין? ,,אויזהאַקקען זאָללען איהם דיא ראַבען דאַז אויגע אונד דיא יונגען אַד-

זער איהן פערלעהרען.'' — וואָרין דיא עלטערן־פערעהרונג בעשטעהעט, לעהרען אונז דיא ראַבבינען. זיא נאָטהיגענפאַללז: צו ערנאָהרען, צו פפלעגען, אין קראַנקהייטען צו וואַרטען, איהרע אין פאָלגע צונעהמענדען אַלטערז הינטערטעטענדען זינען אונד שוואַכען מיט געדולד צו טראַגען, אונד איהנען דעז אַלטערז בירדע זאָ לייכט אַלז טהונליך, איבערהויפט אַבער דאַז לעבען ערטרעגליך אונד הייטער צו מאַכען, אַבער אויך נאַך דערען טאָדע איהרע לעצטען וואָרטע צו פאָללבריננען, דיא פאָרגעשריע־בענען טרויערצערעמאָניען צו בעאָבאַכטען אונד שטעטז נור מיט עהר־ערביעטונג אונד האָהער אַכטונג פאָן איהנען צו שפרעכען אונד נור מיט בייפיגונג ז"ל ,,איהר אַנדענקען זייא צום זעגען'' איהרער צו ערוואָהנען. — וויא וועיט זיך אַבער דיא פערעהרונג ערשטרעקקען זאָלל, זאַגט אונז דער תלמוד אין העררליכער ערצאָהלונג: דמא זאָהן נדימא, זיינעז גלויי־בענז אַין היידע, האַטטע איינע פאַרטיע וואַארע, דיא איהם דיא ווייזען אום זעהר האָהען פרייז אַבצוקויפען קאַמען. דאַ אַבער דער שליססעל צום וואַארענלאַגער צו הייפטען זיינעז גערוהדע שלאַפענדען פאַטערז לאַג, וואָללטע ער ליעבער דען שאָנען האָהען פראָפיט איינביססען, עהע ער דען פאַטער אים שלאַפע שטאָרטע. — ווידער איינמאַל בעזוכטען דיא ווייזען ישראל'ז איהן אין אַזקאַלאָן, אום עדעלשטיינע פיר דען האָ־הענפריעזטערליכען אָבעראַנצוג פיר אונגעמיין האָהע זוממען פאָן איהם צו ערווערבען. וואָהרענד זיין פאַטער אין דען אַרמען דעז שלאַפעז זיך בעפאַנד, אונד עהער זאָללטע איהם דער גרעססטע געווין ענטגעהען, אַלז דאַס ער דיא רוהע דעז אַלטען, דער דען שליססעל צום פרעציאָזענקעסט־כען אין פערוואַהרונג האַטטע, צו פערשייכען זיך ענטשלאָסס. דער לאָהן פיר זאָלך עדלע קינדעסליעבע בליעב אינדעס ניכט לאַנגע אויז. אים פאָלגענדען יאַהרע וואורדע איהם איינע גאַנץ ראָטהע קוה (4. ב. מ. 10) געבאָהרען, וועלכע עבענפאַללז פאָן דען רעפרעזענטאַנטען יהודה'ז פיר פיעלע טויזענדע דעז געלדעז געקויפט ווערדען זאָללטע. ,,איך וויס, שפראַך דער עדלע, דאַס איהר אַללע איינע, ווען אויך איבערטריע־בענע פאָרדערונגען, געוואָהרען ווירדעט; איך פערלאַנגע יעדאָך ניכט מעהר, אַלז וואַז איך אים פערוויכענען יאַהרע דורך דען אונטערבליעבענען פרעציאָזענפערקויף פערלוסטיג געוואָרדען.'' — איינסטמאַלז זאַס ער אין גאָלדפערציערטע טאָגאַ געהיללט, אונטער ראָמישען פאָרנעהמען, דאַ קאַם זיינע איררזינניגע מוטטער דאַהער געלויפען, ריס איהם דיא טאָגאַ פאָם לייבע, שלוג איהם אויפ'ז הויפט אונד שפיא איהם אינ'ז אַנגעזיכט. אָהנע זיא דעזהאַלב צו בעשעמען אָדער אויפגעבראַכט צו זיין, געליי־טעטע ער זיא זאַנפט אונד רוהיגען געמיטהעז צוריקק. — זאָ אָפט דיא מוטטער דעז רבי טרפון זיך צור רוהע בעגעבען וואָללטע, פפלעגטע

דער דאַנקבאַרע זאָהן זיך צו ביקקען, דאַמיט זיא איבער זיינען ריקקען דאַז בעטט בעשטייגען קאָננטע. דאַז ער דיעזערהאַלב אים אָפפענטליכען לעהרהייזע געלאָבט וואורדע, שפּראַכען מעהרערע צו איהם: דוא ביזט דאַמיט דיינער קינדעספפליכט נאָך ניכט צור העלפטע נאַכגעקאָממען. האַט זיא עטוואַ דיינע וואָהלגעפפלעגטע בערזע אינ'ז וואַזזער געוואָרפען, אָהנע דאַס דיר דיעזערהאַלב איין וואָרט דער בעשעמונג ענטפוהר? — מעהר דערגלייכען בייאשפּיעלע קינדליכער ליעבע ווערדען צור נאַכאַהמונג אַנגעפיהרט, וויל דיא פפליכט אומפאַנגרייך אונד דער פערהייסענע לאָהן גראָס איזט. — דאָך נור זעלטען פאָלגט דיעזער אין דיעזעם לעבען שאָן (ווען שאָן דאַז בעוואוסטזיין טרייא ערפילטער קינדעספפליכט איין אונשעצבאַרעז, בעזעליגענדעז גוט בלייבט.) ווען דער פאַטער, הייסט עז אים תלמוד, דעם זאָהנע אויף דאַז דאַך צו שטייגען געביעטעט, אום איין פאָגעלנעזט אויסצונעהמען, אונד דיעזער טהוט עז, לעסט זאָגאַר (נאַך 5. ב. מ. 22. 6.) דען אַלטען פאָגעל פליעגען אונד העבט בלאָז דיא יונגען אויז, אונד פאַללט פאָם דאַכע טאָדט צור ערדע ניעדער; וויא שטעהט'ז מיט דיעזען לאַנגעם לעבען? אַבער שכר מצוה בהאי עלמא ליכא אויף דיעזעם אירדישען שויפלאַטצע ווירד דיא פינקטליכע אויזאיבונג דער געבאָטע נור זעלטען בעלאָהנט.

זעכצעהנטעז. טו. דוא זאָללזט ניכט מאָרדען, **דיך זעלבער**. אויף דעם פּאָזטען, דער אונז פאָן געבורט אַנגעוויעזען איזט, האַבען וויר טרייאליך אויזצוהאַלטען, ביז עז דער גאָטטהייט אונז אַבצורופען געפעללט, אונד איינע פאָן אונז געוואַלטזאַם בעווירקטע טרעננונג דער זעעלע פאָם קערפער איזט איינע טאָדזינדע, דיא דאַז עוויגע לעבען פערווירקט. „אייער בלוט, וואָראַן אייער לעבען האַנגט, ווערדע איך פאָרדערן: דראָהטע דער הערר שאָן דען נאָאַכידען, אונד אויך דיא ראַבבינען פעראָרדנעטען, דאַס מיט דער לייכע דעז זעלבסטמערדערז, פאָן דעם מאַן דיא געוויססע איבערצייגונג האַט, דאַס ער דיא פעררוכטע טהאַט, לדעת מיט אונגעטריבטער צורעכנונגספעהיגקייט פעראיבט האַבע, קיינע רעליגיעזע צערעמאָניע בייא דער בעשטאַטטונג א. ז. וו. פאָרגענאָממען ווערדען זאָללע. — דוא זאָללזט ניכט מאָרדען, **אַנדערע**. יעדער מענש טרעגט דאַז עבענבילד גאָטטעז, דען אַדעל זיינער בעזאָנדערן ווירדע אונד זיינעז העהערן אורשפּרונגז אויף זיינעם אַנטליטצע, אונד זיינע מיטברידער זינד זאָגאַר פערבונדען, איהם צור ענטוויקקלונג זיינער קרעפטע, צור אויזפיהרונג זיינעז בערופעז בעהילפליך צו זיין. איהן דאַראַן הינדערן אָדער גאַר זיינען לעבענזלויף געוואַלטזאַם העממען, הייסט איינען מאָרד אַן גאָטטעז בילד בעגעהען אונד היילאָזע שטערונגען אין דער נאַטור

חונד חין דער טטחַחטוֹיכֶֿען גנֵזעוֹטחַפֿט הערפָֿחָרברינגען. וואֶרע אחַן
דעז וֹעבענז ניכֿט זיכֿער, ווירדען דיח אענטען דען רויבטהיערען חונד
ווילדען בעזטיען גוֹייכֿען חונד דחַז וֹחַנד, חַנטטחַטט נוֹם וואָהנפּוֹחַטוֹע
פֿערנינפֿטיגער וועזען היאמער מעהר הערגעריכֿטעט חונד קוֹטיפֿירט,
אימטע געטחֶנדעט ווערדען. דחַרום אוּז דער אֶרדער, חַוֹז דעם גחַנ-
נֹען חונד יעדעם חיינֹעוֹנען געפֿחֶהרוֹיך, דורך דחַז טווערט דער גע-
רעכֿטיגקייט פֿאָם וֹעבען נוֹם טחָדע, ווען חַנדערז זיין פֿערברעכֿען חונ-
נֹוייפֿעוֹהחַפֿט ערוויעזען חיזט, בעפֿחָרדערט חונד חונטחֶרוֹיך געאחַכֿט
ווערדען. „ווער אענטענבוֹוט פֿערגיעסט, דעסען בוֹוט זחָוֹ דורך אענ-
טען (דיח חונפּחַרטייאיטען ריכֿטער) ווידער פֿערגאָסען ווערדען.“ יחַ,
זעוֹבזט דחַז חייגענע וֹעבען דורך דען טאָדטטוֹחַג חיינעז חַנדערן נֹו
רעטטען, ווען עז ניכֿט חוּז נאָטה- חונד חַבוועהר געטיעהט, חיזט זינדהחַפֿט
חונד טטרחַפֿבחַר. חונטטחֶט חונד פֿוֹיכֿטיג, דחַז קחַינזאחַוֹ חויוֹ דיח
דיח טטירנע געברחַנכט, פֿאָן געוויסענזחֶנגזטען געפֿחָוֹטערט, וֹייפֿט ער
זעוֹבזט נוֹר גרופֿט, חָהנע דחַס אחַן חיהן פֿחַסען ברויכֿט. (טפר. זחַוֹ.)
דוח זחָוֹזט ניכֿט אחָרדען. טהיערע. טחֶרוֹיכֿע טהיערע, חָדער
זחַוֹכֿע, דערען פֿוֹייט, פֿעוֹ חו. ז. וו. גענוס חונד פֿחָרטהייוֹ פֿערטחַפֿ-
פֿען, נֹו טחֶדטען, חיזט געטטחַטטעט ; וואורדע יחַ דיח בעפֿוגניס היעוֹו
פֿחָן דעם הערן נחַך דער חַוֹגעאיינען וואַסערפֿוֹוטה חויזדריקקוֹיך ער-
טהייוֹט. אחָרדען יעדחָך, זיח טירחַנניטער וויזע, חָהנע פֿערחַנוֹחַסונג
נֹו טחָדע אחַרטערן חונד חיהר קורנֹעז דחַזיין נחָך מעהר קירנֹען, דחַרפֿוט
דוח ניכֿט. זייח פֿיעוֹמעהר בחַראהערניג געגען זיח, וויח דוח ווינטעזט,
דחַס דיין היאאוֹיטער פֿחַטער געגען דיך בחַראהערניג זיין זחָוֹ. דער
טהיערקוואֶוֹער חיזט איטוֹיידזוֹאָזען פֿערהחֶרטעטען געמיטהעז חונד חיזט
חויך גרויזחַם חונד רחַכֿזיכֿטיג חונד בוֹוטדירזטיג געגען דיח אענטען.
חויז דיעזער חורזחַכֿע חיזט דעם חיזרחַעוֹיטען דחַז חַבטוֹחַכֿטען דער נוֹם
גענוסע ערוֹויבטען טהיערע נור איטטעוֹזט חיינעז פֿחָוֹקחָמען טחַרטענ-
פֿרייען אעסערז (סכין כשר ובדוק) נוֹר טטרענגזטען פֿפֿוֹיכֿט געאחַכֿט.
חום דען טחָדעזנֹוקקונגען דעז טהיערעז זחָ טוֹייניגזט חַוֹז טהונוֹיך חיין
ענדע נֹו אחַכֿען.

זיעבענטענז. דוח זחָוֹזט ניכֿט עהעברעכֿען. קייטהייט, זיטטענ-
ריינהייט, נוֹכֿט חונד זיטטע זינד דיח טחֶנזטען ניערדען חיינער נחַנֹיחָן
חונד דעז חיינֹעוֹנען. זיח קרחֶפֿטיגען דען וֹייב, ערהחַוֹטען דיח געזונד-
הייט, טטחֶהוֹען דען אוטה, געבען דעם גייזט דיח ענטטפרעכֿענדע בע-
וועגונג חונד ריכֿטונג חונד ענטנֹינדען דחַז הערוֹ פֿיר טוגענד, רעכֿט
חונד גערעכֿטיגקייט, וואֶהרענד חונזיטטוֹיכֿקייט חונד חויזטוויפֿונג דען
קחֶרפּער ענטקרחֶפֿטען, דיח געזונדהייט חונטערגרחַבען, דיח זיננע פֿעז-

זעלן חונד טווחכען, דען גייזט פערווירדען חונד דעם הערלען חלזע פריידיגקייט חונד טפחננקרחפט ענטליעהעט. — דיח עהע פחלזענדז חיזט דיח גרונדלחגע, חויך ווענלער דחז פחאיליען, דחז געאיינדליכע חונד טטחחטליכע ווחהל בערוהעט. חיזט זיח ניכט היילינ געחכטעט, דחן זינד חללע בחנדע דער חרדנונג געלחזט, עז גיבט ניכטז היילינעז חונד וויכטיגעז חויף ערדען. חוננוכט, טחנדליכקייט חונד פרעכהייט נעהא מען חיבערהחנד, ענטזיטטליכונג, ענטקרחפטונג, פערוויכליכונג, קרחנקהייטען חונד זיעכטהום בעאחכטיגען זיך דער אענטען, רחההייט חונד חיפפיגקייט בעהערטען חיהרע גייזטער, קינדער קעננען חיהרע עלטערן, דיעזע יענע ניכט, פחן עהרפורכט חונד טייח קיינע טפור, טרייע חונד גלויבען פערטייכט, גחטטעז ווירד ניכט געדחכט, נור דיח בעפריעדיגונג זינגליכער טריעבע חונד ליידענטחפטען חיזט דחז ציעל חללער בעטרעבונגען חונד דיח געזעלטחפט געהעט חיהרער געוויסען חויפלחזונג ענטגעגען. איט דעם טחדע ווירד דחהער דער עהעברוך בטטרחפט. חונד אין זעלבזט דחז לעבען דורך דיח זינדע דעז עהעברוכז געדעטטעט ווערדען קחננטע, זח איסטע דער חיזרחעליטע עז ליעבער ווילליג הינגעבען, עהע ער זיך דיעזעז פערברעכען נו טולדען קחאאען לחסע. דען ווען חויך בייח זחאאטליכען חונטערלחזזונגז חונד טהחטיגקייטזפפליכטען דחז לעבען החהער טטעהעט; בייח דען דרייח קחפיטחלפערברעכען: געטלענדיענזט, (ע"ז) אחרד (ש"ד) חונד בלוטטחנדע (ג"ע) אוס דחז זעלענהייל דעם לעבען פחרגעלחגען ווערדען. — דער גחטטעזפירכטיגע יודע ביצפלייסיגט זיך חינדעס טטעטז חיינעז ניכטיגען אחרחליטען ווחנדעלז, חיינעז רייגען, קייטען פחאיליענלעבענז, חיזט פחריזכטיג חין זיינען רעדען חונד טהחטען, בעלחהאט זיינע ליידענטחפט, ניגעלט זיינע טריעבע, חונד וויס חויך חין דעם וויזע צוריקקהחלטונג נו בעחבחכטען, זוחז חיהם נו טהון ערלויבט חיזט. קדש עצמך במותר לך.

חכטענ. דוח זחללזט ניכט טטעהלען. דחז חייגענטהום אוס זיכער זיין. דחרום פערבינדעט זיך דער אענט איט אענט, פחאיליע איט פחאיליע, געאיינדע איט געאיינדע נו חיינעם טטחחטע, חום חונטער דעם טוטלע געאיינזחאער, ענטטפרעכענדער געזעטלע דחז דורך פלייס חונד טטרעבזחאקייט ערווחרבענע חדער דורך טפחרזחאקייט עדלער פערווחנדטען חונד פריינדע ערערבטע גוט זחרגלחז געניעסען וונד דחריבער פרייח פערפיגען נו קחננען. דחז געפיהל פיר חייגענטהוזרעכט חיזט דחהער יעדעם נור חייגעראחסען ערלחגענען אענטען טיעף חיינגעפרחגט חונד חיינע געוויסע טייח בעפחללט חיהן, ווען ער זיך חונגערעכטער וויזע פחן דעם רעכטאחסיגען בעזיטלטהואע חיינעז חנדערן עטווחז נו-

חייגנען זחלן. דער דיעב היגגעגען החט חללע טייח פערלערנט, זיין
געוויזען בעחונרוהיגט חיהן זעלטען, ער טרחכטעט נור, זיך דעם חענט=
ליכען חויגע חונד דעם שטרחפענדען חרם דער גערעכטיגקייט לו ענט=
ליעהען, חום חים רוקען חונד חעהרענטהיילז חין כחכטליכע פינזטער=
ניס זיין רוכלחזעז החנדווערק לו בעטרייבען. וועהרענד דער ברחפע
חונד פלייסיגע זיך דעם ערקוויקקענדען טלחפע חיבערלחסט, חום פחן
דען חיבערשטחנדענען טחגעזמיהען חונד חנשטרענגענדער חרבייט חויז=
לורוהען חונד נייע קרחפטע פיר דיח שטרחפחלען דעז קחממענדען
טחגעז לו זחממעלן, ליערט דער שלעכטע חונד פערדחכטע חויף דיח
שטונדע, חין וועלכער ער דורך געווחלטזחמע מיטטעל דחז ערשפחרניס
זיינעז נעכזטען זיך לוחייגנען וויל. ער ווירד חבער חויך לו דען פער=
ווחרפענזטען דער מענשען געלעהלט. יעדערמחן מיידעט זיינען חומגחנג.
עז פערשטעהעט זיך, דחס מחן זיינען וואָרטען קיינען גלויבען שענקט,
וויל דיח ליגע מיט דער דיעבערייח החנד חין החנד געהעט. — חבער
ניכט נור דער דיעב זעלבזט, חויך דעריעניגע, דער חיהן העגט חונד
שיטלט, חיזט החטטענז חונד פערחבשייחונגזווערטה. דער העהלער חיזט
וויח דער שטעהלער. , ווער מיט דעם דיעבע טהיילט, החסט זיך זעלבזט.
ער החרט דען פלוך (חיבער דיח דיעבעזגענחזזען) חויזשפרעכען, חונד
דחרף ניכטז זחגען.“ (שפריכע שלמה'ז)· חללעם החט זיך זחמיט דער
פרחממע חונד רעדליכע לו ענטהחלטען, וחז חיינער חנחייגונג פרעמדען
גוטעז חהנליך חיזט: דעם בעטרוג, וווכער, דער ליזט חונד חיבער=
פחרטהיילונג. זחגחר דיח ענטליעהונג דער דען חרמען פחן געזעטלעז
וועגען געביהרענדען גחבען, הייסט דיעבשטחהל. — געגווחרטיגען דעז
דיעבעז החרטע שטרחפען, זחגחר, חים פחללע דעז חונפערמחגענז דער
ויעדערערשטחטטונג, חויף דעם שקלחפענמחרקט פערקויפט לו ווערדען,
זחו חיזט חיינע חנדערע חרט דיעבשטחהל, חויף וועלכע דיח שחדעז=
שטרחפע געזעטלט חיזט, עז חיזט מענשענרויב. ווער חייכען מענשען
זיינער פרייחהייט, זיינעז חומגחנגז מיט דען ליעבען זייניגען בערויבט
חונד חיהן חונטער דחז גרויזחמע שקלחפעניחך לווינגט, (ויר ערחיננערן
היער וועהמיטיג חן דחז מחרטחרחז=קינד) חיזט דער געזעלשחפט הע{כ}זט
געפחהרליך חונד מוס חויז חיהר געבחננט ווערדען.—

נייכטענז. דוח זחללזט ווידער דיינען נעכזטען ניכטז חויזזחגען
חלז חיין פחלשער לייגע. לויזע, שטרייטיגקייטען, לחנגיחהריגע פרח=
לעסע ווערדען חפט דורך לייגענשחפט ענטשטיעדען. דער וחהרהחפטע,
גלויבווירדיגע לייגע ערלייכטערט דעם ריכטער דען חורטהיילזשפרוך,
פערהילפט דעם רעדליכען חונד חונשולדיגען לו זיינעם רעכטע, לו זיינער

עהרע אונד זיינעם אייגענטהומע אונד איבערליעפערט דען זינדיגען דער וואָהלפֿערדיענטען שטראַפֿע, אָדער צור ערשטאַטטונג דעס פֿאָרענטהאַל-טענען פֿערמאָגענס אונד צור וויעדערהערשטעללונג דער עהרע, דעס גוטען רופֿע אונד נאַמענס זיינעס נעכסטען; דער פֿאַלשע צייגע היגעגען פֿערלייטעט דען ריכטער צום פֿאַלשען אורטהייל, לייסטעט דעם זינדיגען פֿאָרשוב אויף זיינער לאַסטערבאַהן אונד ברינגט דען בערעכטיגטען אום רעכט, רוה אונד נאַמען. דער וואַהרהייט צייגניס צו געבען, איסט אַלזאָ פפליכט אונד ניעמאַנד דאַרף זיך דער צייגענשאַפֿט ענטציעהען, עס מיסטע דען אין געוויסער פֿאַרוואַנדטשאַפֿטסגראַד אָדער אין פֿיינדליכעס פֿערהעלטניס צווישען איהם אונד איינער דער פּאַרטייען אָבוואַלטען. אין וועלכעם פֿאַללע ער געזעטצליך אויזגעשלאָססען איסט. „ווען ער (דער צייגע) עס (וואַס ער וייס) ניכט זאַגט, האַט ער זיינע מיסעטהאַט צו טראַגען.“ (3. ב. מ. 5. 1) ווירד ערסט דער צייגע איידליך פֿערפּפֿליכ-טעט, זאָ האַט ער, אום זאָ מעהר זיינע אויסזאַגע נאַך בעסטעם וויסען אונד געוויסען צו רעגעלן, דאַ ער אויסערדעם זיך איינעס דאָפּפּעלטען פֿערברעכענס, דעס מיינאיידעס אונד דעס פֿאַלשען צייגניסעס, שולדיג מאַכען ווירדע. — דער בראַפֿע, גלויביגע מאַן ענטהעלט זיך אינדעס איינעס יעדען ליגענהאַפֿטען וואָרטעס, זעלבסט אים שערצע, בעפֿלייסט זיך שטעטס דער ריינסטען וואַהרהייט. דיעס שפּראַכע איסט איין פֿאָן גאָטט פֿערליעהענעס קעסטליכעס גוט, דער דאָלמעטש אונד דיא פֿערקערפּע-רונג דער געדאַנקען, קעננצייכנעט זאָמיט דען מענשען אַלס בעהערשער דער ערדע, אונד עס וועהרע שענדליך, זיא צו מיסברויכען אונד שאַדע אונד אונהייל מיט איהר צו שטיפֿטען . . . הן שלך דיין יאַ זייא יאַ, דיין ניין זייא ניין.

צעהנטענס. י"ד. דוא זאָללסט קיינע בעגיערדע האַבען נאַך דעם הויזע דיינעס נעכסטען, דוא זאָללסט קיינע בעגיערדע האַבען נאַך דיינעס נעכסטען וייב, נאַך זיינעם סקלאַפֿען אונד זיינער סקלאַפֿין, נאַך זיינעם אָכסען אונד עזעל, אונד נאַך אַללעם, וואַס דיין נעכסטער בעזיטצט. אונ-צופֿריעדענהייט מיט דעם פֿאָן גאָטט בעשיעדענען לאָזע, גיער נאַך דען בעזיטצטהימערן אַנדערער איסט דיא פעסטיאַליטע קוועללע אַללער אונהייל אונד לאַסטער, דיא טיעף אים מענשליכען געמיטהע פֿערבאָרגען ליעגענדע אַדער, דער האַדער אונד שטרייט, האַס אונד נייד, מאָרד אונד טאָדטשלאַג ענטשטראָמען. ווירדען דיא מענשען גענוגזאַם זיין אונד יעדער זיך דעס איהם געוואָרדענען טהיילעס פֿרייען: זאַנפֿט וויא דיא טויבען, פֿראָם וויא דיא לעממער ווירדען זיא נעבען איינאַנדער וואָהנען, איהרען לייב אָרדענטליך פפֿלעגען אונד איהרען גייסט רעגעל-

אמסיג חויזבילדען קעננען. אלהים עשה את האדם ישר. „גאטט האט
דען מענטען חיינפאך געטאפפען, אבער זיא זוכען פיעלע קינזטעלייען,“
זאגט דער וויזע פרעדיגער. בעטרוג חונד וואוכער, דיעבשטאהל חונד
רויב, געוואלטטהעטיגקייט חונד אָרד: וואָרין אנדערז האבען זיא איהרען
גרונד אלז חין דעם חיבערטריעבענען פערלאנגען נאך טיינגיטערן, דיא
נור בעפריעדיגונג דעז זיננליכען קיטצעלז, נור זעטטיגונג חונגעציגעלטער
טריעבע חיינע וויילע דיענען, אלזבאלד אנעקקעלן חונד אנדערן פער-
איינטליכען געניסען איהרע שטעללע חיינריאמען זאללען. — ניכט איט
דער בעטיידענען היטטע, איט דעם חיינפאכען וואהנליכען הייזכען בע-
גניגט אאן זיך; אאן פערלאנגט חיין פראכטגעביידע איט טאן פערליער-
טען געמאכערן, חום דער אנגעהאליכקייטען אנכערלייא צו האבען; חונד
דא דיא איטטעל היעפיר ניכט צורייכען, זא טראכטעט אאן חויף חונ-
רעכטאמסיגע נור ערווערבונג דעז געווינטטען. — דער חיהם פאן גאטט
בעשטיאמטע עהעגענאזע געפאללט ניכט אעהר, חיין חין זיינען חויגען
טאנערעז, אבער בערייטז דעם נאכזטען אנגעטרויטעז וויב רייצט דיא
זיננע אעהר; אנשטאטט כון יעדע חונקייטע פארטטעללונג צו טייכע,
יעדען חוואגאנג יעדע בעריהרונג צו איידען חונד איטטעלזט דעז חיאאטער
געגענוואָרטיגען בילדעז גאטטעז חונד ריכטונג דער געדאנקען חויף דיא
בערופזפפליכטען, זוכט אאן נאהערע בעקאנטטאפט, חונד דורך אנלער-
לייא רייצאיטטעל דיא פאנטאזיא צו ערהיטצען חונד צו געפאללען, חונד
לייכט קאן דאז חונערלויבטע געלייטען חין לאזטערהאפטע טהאט חויז-
ארטען חונד פאאיליענגליק צערשטערען. ברית כרתי לעיני ומה אתבונן
על בתולה. חיינען בונד שלאס איך, זאגטע איוב, איט איינען חויגען,
חיינע יונגפרויא ניא נאהער צו בעטראכטען,“ חויז פורכט, איך קעננטע
חויך אלזדאן ליזטערנע בליקקע חויף זיא ריכטען, ווען זיא חיינעם אנדערע
פערמאהלט זיין ווירדע. — דער רייכע שקלאפענבעזיטצער חונד שקלא-
פענהאנדלער, דער דורך טאכער איט אענטענפלייט חונראעטליכע גיטער
צו ערווערבען שטרעבט, זיעהעט בייא זיינעם איטברודער קרעפטיגע
טאנע שקלאפענגעשטאלטען, דיא זיינעם וואונטע, טיכטיגע ארבייטער
צו האבען אדער דאאיט חיינען ערקלעקליכען געווין דאאיט צו ערציעלען
ענטטפראכען; ער זיננט כון חויף פערטיעדענע איטטעל, זיא דעם
רעכטאמסיגען חייגענטהיאער צו ענטפיהרען אדער חויף חיינע ליזטיגע,
ראנקעפאללע וויזע אבצולאקקען. — דער גוטזבעזיטצער, דער לאנדבע-
בויער חונד אקאנאם ניאאט בייא זיינעם גענאסען האָרנפיעה חונד עזעל
זעהר שאנען שלאגעז וואהר, דיא ער צו זיינעם פעלדבויא, נום לאזט-
טראגען, נור ערלאנגונג חיינעז טרעפפליכען פיעהשטאנדעז גוט פער-
ווענדען קעננטע; ער טאיעדעט ראנקע, חום זיא פאן דעם, דעסען

פריידע אונד שטאָלץ זיא פֿיעללייכט אַללײן אויזמאַכען, אַבצושוואַטצען. — דער מיט צייטליכען גיטערן געראַדע ניכט איבערמאֶסיג געזעגנעטע בעמערקט זיינען נעבענברודער אין איינער פֿילע פֿאָן עדלען מעטאַללען, געוואֶנדערן אונד שמוקקזאַכען, אין פֿאָללען ציגען גענייעסט ער דעז לעבענז מאַנניג־פֿאַכע פֿריידען, שטראָהלענד פֿאָן געזונדהייט בלייבט איהם קיין וואונש אונערפֿילט, דען יע זיין הערץ העגעט; נייד אונד מיסגונסט איבערפֿאֶללט יענען, ער זעהנט זיך, איינעז זאָלכען גליקקעז זיך עבענפֿאַללז ערפֿרייען צו קאֶננען, אַבער ענטבלאֶסט פֿאָן דען דאַצו נאֶטהיגען מיטטעלן, טריפֿפֿט ער דיא שלעכטעסטען אונד פֿעררוכטעסטען מאַסרעגעלן, אום זיינע הערצענזווינשע צו ערפֿילען, זיינען צוועקק צו ערריכען אונד זיינעז ציעלעז זיכער צו זיין: געגען אַללע דיעזע באֶזען, אין דען פֿערשיעדענזטען שטאֶנדען רעגע ווערדענדען געליסטע וואַרנט דער דעקאַלאָג (דיא צעהן געבאָטע) אונד עמפפֿיעהלט פֿאָן יוגענד אויף זיך דער ענטהאַלטזאַמקייט, ענטבעהרונג, פֿערזאַגונג, געניגזאַמקייט אונד צופֿריעדענהייט צו בעפֿליי־סען, זיינע לײדענשאַפֿטען אין געזיננונג, וואָרט אונד טהאַט צו בעצאֶה־מען אונד דען העפֿטיגען בעגיערדען דען ציגעל ניכט שיעסען צו לאַסען. —

טו. אַללעז פֿאָלק עמפפֿאַנד דיא דאָננערשטיממען, דיא פֿייערפֿלאַממען, דען טראָמפעטענשאַלל אונד דען רויכענדען בערג. דיא וואַהרהייט, דען ערהאַבענען זין אונד דיא טיעפֿע בעדייטונג דיעזער צעהן געבאָטע־ עשרת הדברות, דיעזער גרונדפֿערפֿאַסונג אַללער שטאַאַטליכען איינריכ־טונגען, דיא שטעטז מיט מאֶכטיגער דאָננערשטיממע אונזערן גייזט אויפֿ־רעגען אונד מיט גליהענדען פֿלאַממענבוכשטאַבען אין דאַז הערץ גע־שריעבען זינד, עמפפֿאַנדען אַללע, דיא יענעם ערהאַבענען, שויערליכען אַקטע דער אָפֿפֿענבאַרונג בייצוּוואָהנען געווירדיגט וואורדען, עמ־פפֿאַנדען אַללע נאַכמאַליגען פראָפֿעטהען אין איהרעם הייליגען, בעגייז־טערנדען בערופֿע, עמפפֿינדען וויר, ווען וויר אונזער גייזטיגעז אויגע איבער דאַז געמיינע טרייבען הינוועג צו דען האֶהערן אַנגעלעגענהייטען אונד צוועקקען ערהעבען.

טז. זיא שפראַכען צו משה: רעדע דו מיט אונז, זאָ וואָללען וויר גערנע האֶרען, אַבער גאָטט מאֶגע ניכט (אונמיטטעלבאַר) מיט אונז רעדען, זאָנזט מאֶכטען וויר שטערבען. זיא פֿיהלטען איהרע בעפֿאַנ־גענהייט אין פֿלײשליכען געדאַנקען, דאַס איהר גייזט נאָך ניכט דיעיעניגע שטופֿע דער אויזבילדונג ערלאַנגט האַבע, דיא דעם אויפֿשוואונגע צו גאָטט נאָטהווענדיג פֿאָראַנגעהען מיסע אונד אין אַנערקעננונג איהרער שוואֶכע באַטען זיא איהרען גראָסען פֿיהרער, זיא אַללמאֶהליג דאַצו פֿאָר־צובערייטען.

יח. משה אַבער (זאָגט געלייטערט אונד דאַלו ערקלערען) טראַט אין דיא פינזטערע וועטטערוואָלקע, וואָ גאָטט ערשיען, אָהנע פורכט אונד זאַגען, פיעלמעהר פראָהען מוטהעס אונד הייטערן גייסטעס, דאַס ער צו זאָלך' ערהאַבענעם ווערקע בעשטימט ווורדע.

כא. אַן יעדעם אָרטע, וואָ איך מיינען נאַמען ווערדע נעננען הערען, ווערדע איך צו דיר קאָממען אונד דיך זעגנען. איבעראַלל וואָ לעהן פער־זאָנען (מנין) זיך צוזאַממענפינדען, אום געמיינשאַפטליך דען נאַמען גאָט־טעס אים געבעטע צו פרייזען, אָדער וואָ פיעל מיינען גייסטיגען בונד שליעסען, אָדער וואָ דרייא זיך אין געמיינשאַפט פאָן געזעטצע אונטער־האַלטען, אָדער ווען אויך איינער נור דעם שטודיום אונד דער ערפאָר־שונג דעס געטטליכען ווילענס מיט פלייס אונד אויזדויער זיך היגגיעבט, רוהעט גאָטטעס זעגען אונד פריינדליכקייט.

כב. וואַן דוא מיר איינען אַלטאַר פאָן שטיינען מאַכען ווירסט, זאָ בויע איהן ניכט פאָן געהויענען שטיינען, דען זאָבאַלד דוא היינען אייזען דאַ־ריבער שוויננסט, האַסט דוא איהן ענטווייהעט. דער גייסט דעס פריעדענס אונד דער איינטראַכט זאָלל שטעטס איבער דען גייסט דעס אונפריעדענס אונד דער צוויעטראַכט טריאומפירען. דיעזעס צו פערזיננבילדליכען, זאָלל דאַס צו מאָרדווערקצייגען אונד צור אַנפאַכונג פאָן קריעגספלאַממען פער־ווענדבאַרע מעטאַלל ניכט דיא העררשאַפט איבער דען צוויטען ישראל אונד זיינעם הימלישען פאַטער פריעדען שטיפטענדען אונד דורך דיא בעווירקטע זיהנע דעס לעבען ערהאַלטענדען אַלטאַר אויזאיבען.

משפטים.

איינאונדצוואַנציגזטע קאַפיטעל.

א. אונד דיעס זינד דיא רעכטע, דיא דוא איהנען פאָרלעגען זאָללסט: דיא רעליגיאָן ישראל'ס קעננט קיינען אונטערשיעד צווישען זאָגענאַננטען קירכליכען אונד זיטטליכען פפליכטען, צווישען בירגערליכען אונד פאָלי־צייליכען געזעטצען, וויא זיא אויך ניכט אונטערשיידעט צווישען זאָגענאַנ־טען גייסטליכען אונד לאַיען. איהרע זאַממטליכען בעקעננער זינד איהר גלייך, אַללע זאָללען יעדעס רייך פאָן פריעסטערן בילדען, זאָ וויא זיא דען גע־זאַממטען אין זיינער גאַנצען דענק־ אונד האַנדלונגסווייזע אין איהרע זאַנפטען אַרמע שליעסט. זיינע געזיננונגען, רעדען אונד טהאַטען זאָל־לען דעם רעכטס־ אונד זיטטליכקייטסגעזעטצע, דעם דורך משה אָפפענ־באַהרטען ווילען גאָטטעס ענטשפּרעכען. דאַרום מוסטע דער גראָסע

פֿאָלקזלעהרער פֿיערציג טאַגע אונד נעכטע אָהנע לייבליכע נאַהרונג אויף דעם וואָלקען אומהילטען סיני וויילען, אום אַללע פֿאָלגענדען אינ'ז פרי־פֿאַט־ אונד געמיינדעלעבען זאָ טיעף איינגרייפֿענדען בעשטיממונגען צו פֿערנעהמען אונד דען איזראַעליטען אויף איינע דייטליכע לייכט פֿאַסליכע ווייזע בעגרייפֿליך צו מאַכען.

ב. ווען דוא איינען העברעאֶישען קנעכט קויפֿזט, זאָלל ער זעכז יאַהרע דיענען אונד אַם זיעבענטען זאָלל ער צור פֿרייהייט אויזגעהען, אונענט־געלטליך;

ג. ווען ער דער מאַן איינער (קאַנאַאַניטען) פֿרויא איזט, זאָ געהעט זיינע פֿרויא מיט איהם הינויז. חם'ז שאֶנדליכע טהאַט, אַן זיינעם פֿאַטער נח פֿעראיבט האַט דען פֿלוך דער שקלאַפֿערייא צור וועלט געבראַכט, דער פֿיעללייכט ניא גאֶנצליך געטילגט ווירד. משה אַבער ערלייכטערטע אים אויפֿטראַגע גאָטטעס דאַז האַרטע יאָך דעז שקלאַפֿען דאַדורך, דאַס זיינע דיענסטצייט זיך נור אויף זעכז אונד לאֶנגזטענז ביז צום אַללגעמיינען פֿרייהייטז־ (יובל) יאַהר ערשטרעקקען, אין קיינעם פֿאַללע אַבער דיא פֿאַמיליענבאַנדע געטרעננט ווערדען דירפֿען, פֿיעלמעהר איזט דער בע־זיטצער דעז שקלאַפֿען אויך דעססען פֿרויא אונד קינדער צו נאֶהרען פֿער־פֿפֿליכטעט.

ז. ווען יעמאַנד גרויזאַם אונד האַרטהערציגערווייזע זיינע (נאָך ניכט מינדיגע) טאָכטער צור לייבאייגענען פֿערקויפֿט; — האַט ער זיך אַללער אַנשפּריכע אונד פֿאֶטערליכען געוואַלט בעגעבען, אונד קאַן ניא מעהר אין איינער אַרט איבער זיא פֿערפֿיגען.

יב. ווער איינען מענשען שלאֶגט, דאַס ער שטירבט, זאָלל דעז טאָדעז שטערבען.

יג. האַט ער איהם אַבער ניכט נאַכגעשטעללט, זאָנדערן גאָטט האַט עז איהם זאָ אין דיא האַנד געפֿיגט, ווערדע איך דיר איינען אָרט בעשטיממען, וואָהין ער פֿליעהען זאָלל. עז גיבט קיינען צופֿאַלל. אַללעז שטעהעט אים צוזאַממענהאַנג מיט פֿאָראַנגעגאַנגענען ערייגניסען, דיא וויעדערום דורך גאָטטעז פֿיגונג מיט נאַכפֿאָלגענדען בעגעבענהייטען פֿערבונדען ווערדען. פֿרייליך זיעהעט עז דער קורצזיכטיגע שטערבליכע ניכט, אונד נעננט עז: צופֿאַלל, אונגעפֿעהר. דער אימערגיטיגע פֿער־אַנלאַסט קיינען מענשען צו איינער, זייא עז פֿאָרזעטצליכען אָדער אונפֿאָר־זעטצליכען מאָרדטהאַט. דיעזע שטעללע ערקלאֶרט דאַהער דער תלמוד פֿאָלגענדערמאַסען: יעמאַנד האַט צ. ב. דורך איינען אַן זיינעם מיטמענשען געפֿליסענטליך פֿעראיבטען מאָרד דאַז לעבען פֿערווירקט; וויל עז אַבער היימליך געשעהען אונד צייגען ניכט פֿאָרהאַנדען זינד, זאָ געהעט ער

אונגעאַהנדעט, נור פֿאָם אייגענען געוויסען געפֿאָלטערט אונטער דען מענשען איינהער. איין אַנדערער, איינער שטראַפֿבאַר, האַט יעמאַנד אָהנע אַבזיכט אונד צום אייגענען שמערצע ערשלאַגען, אונד זאָללטע גלייכוואָהל נור זיהנע (נאַך 4. ב. מ. 35.) זיין פֿערגעהע, אין איינער דער צופֿלוכטשטעדטע אַבביסען; אַבער אויך ווידער איהן טרעטען קיינע צייגען אויף אונד ער געהט פֿריי הערוס. גאָטט, דער אַללגערעכטע אַבער פֿיגט עס זאָ, דאַס בײדע פֿערברעכער אַן איינעם אָפֿפֿענטליכען פֿאָן מענשען בעזעטצטען פּלאַטצע צוזאַממענטרעפֿפֿען, דער טאָדטשלעגער שטייגט, איין לייכט דען טאָד ברינגענדעס ווערקצייג אין האַנדען, מיט-טעלסט איינער לייטער, אונטער וועלכער יענער אַנדערער עבען רוהעט, אויף איינע ערהאָהטע שטעללע, שטירצט אַבער העראַב, טאָדטעט איהם פֿאַללע דען אונטענזיטצענדען, אונד אום נון זיינע וואַנדערונג, וויל פֿאָן צייגען איבערפֿיהרט, אַנטרעטען. בײדע האַבען זאָמיט דיא איהנען גע-ציעמענדע שטראַפֿע ערליטטען, אונד מאָגען אויך דיא צושויער אין שויערן אונד ערשטוינען פֿערזעטצט ווערדען אונד עס אונערקלעהרבאַר פֿינדען; דער הערר איזט דין אמת, וואַהרהאַפֿטיגער ריכטער.

לג. ווען יעמאַנד (אויף אָפֿפֿענטליכעם פּלאַטצע) איינע גרובע אָפֿפֿנעט . . . זאָ האַט ער דען דאַדורך אַנגעריכטעטען שאַדען צו ערזעטצען. פֿאָרזיכט אונד בעהוטזאַמקייט איזט יעדערמאַננס אָבליעגענהייט אונד האַט מאַן זיך אינזאָנדערהייט צו היטען, אַנדערן קיינען שאַדען צוצופֿיגען, וואַס צוווײלען זעלבסט אויס באָסוויליגקייט אונד אַבזיכטליך געשיעהעט. איין פֿראָממער ביעדערמאַן, ערצאָהלט דער תלמוד, גינג איינסט אַן איינעם גאַרטען פֿאָראיבער, אונד בעמערקטע, דאַס דעססען בעזיטצער דיא דאַרין בעפֿינדליכען איבערפֿליססיגען שטיינע אויף דיא אָפֿפֿענטליכע שטראַסע ווערפֿע. אונוויסענדער! ריעף ער איהם צו, וואַרום ווירפֿסט דו דאַס געשטיין אויס איינעם דיר פֿיעללייכט ניכט צוגעהאָריגען רויעע (אים פֿער-אַרונגספֿאַללע איסטע ער איהן פֿעראייסטערן) אויף איין דיר מיט אַנדערן געמיינשאַפֿטליך געהאָריגעס טעררײן? — אָהנע זיך דאַראַן צו קעהרען, איהן פֿיעלמעהר פֿערשפּאָטטענד, זעטצטע דער ראָהע זיינע געזעטצ-ווידריגע בעשעפֿטיגונג פֿאָרט. איניגע צייט שפּעטער גריעטה דיעזער אין מיסליכע אומשטענדע אונד וואַר זאָגאַר גענאָטהיגעט, זיין אונבעוועג-ליכעס אייגענטהום צו פֿערקויפֿען. טרויריג אונד טיעפֿגעבייגט גינג ער איינסט אַן דערזעלבען גאַרטענוואַנד פֿאָרביי אונד שטאָלפּערטע איבער יענע שטיינע, דיא ער זעלבסט עהעמאַלס דאַהין געוואָרפֿען. „אַך! וויא רעכט האַטטע יענער פֿראָממע, ריעף ער, אַלס ער יענע וואָהלגעמיינטען אונד וויזען וואָרטע זאַגטע אונד דיא איך פֿרעכערווייזע פֿעראַכטעטע!" אונד גינג ניעדערגעשלאַגענען געמיטהעס זיינעס וועגעס ווייטער.

צװייאונדצװאַנציגסטע קאַפּיטעל.

כ. דען פרעמדלינג זאָללסט דוא ניכט (זעלבסט מיט װאָרטען) קראֶנקען אונד איהן ניכט אונטערדריקקען, דען איהר װאַרעט זעלבסט פרעמדלינגע אים לאַנדע אֶגיפּטען; אונד װײל איהר פֿאָן דען לאַנדעסבעװאָהנערן, מיט דענען איהר ניכט אײנעס גלױבענס אונד זיננעס געװעזען, געקנעכטעט אונד אונטערדריקט װורדעט, האַבט איהר מיך אום הילפֿע אַנגערופֿען, אונד איך נאַהם מיך אײערער װיללינג אַן. איהר װיסט אַלזאָ, װיא עס דעם פרעמדלינג צו מוטהע איזט אונד מיסט אײך ברידערליך אונד מענשענפֿרײנדליך געגען איהן בענעהמען.

כא. װיטװען אונד װאַיזען זאָללט איהר ניכט בעדריקקען. אײנזאַם אונד בעטריבט שטעהעט דיא װיטװע אין דער װעלט אונד טרױערט אום דען פֿערלוסט איהרעס גאַטטען, זעלבסט װען זיא רײך אונד בעמיטטעלט איזט, דער איהר עהרע, גלאַנץ אונד שוטץ בראַכטע; װאַס זיא אױך פֿאָן ערדענהערליכקײט געניעסט, דער גענוס איזט ניכט פֿאָללשטאֶנדיג, אימער װירד דער פֿערמיסט, דעססען בילד איהר הערץ אױספֿיללט, אונד דער פֿרייד אונד לײד מיט איהר טהײלטע. עבען זאָ פֿעהלט פֿאַטערלאָזען קינדערן דעריעניגע, דער איהנען שטאַרקער פֿיהרער אױף דער װעלט־ אונד דאָרנענפֿאָללען באַהן דעס לעבענס זײן זאָללטע; װאַס פֿערמאַג דאַס שװאַכע װײב, דיא זעלבסט פֿערלאַססענע מוטטער, געגען דיא אַללענטהאַלבען דראָהענדען געפֿאַהרען אונד טיקקען, דענען צו בע־ געגנען אײן מאֶננערגײסט ערפֿאָרדערט װירד; זינד זיא עס פֿאָן בײדען עלטערן פֿערװאַיזט, דאַן װיססען זיא ניכט, װעם זיא אַנגעהאֶרען, פֿיהלען זיך פֿרעמדלינגע אונטער בעקאַננטען זעלבסט אונד זינד דען פֿערפֿיהרונגען אונד בעדריקקונגען באֶזװילליגער אױסגעזעטצט. אַללײן גאָטט דער אַללמעכ־ טיגע, דער קײנעס װורמעס פֿערגיסט, נעננט זיך זעלבסט: אבי יתומים ודין אלמנות „פֿאַטער דער װאַיזען אונד ריכטער דער װיטװען,“ װער זיא בעריהרט, בעריהרט זײנען אױגאַפּפֿעל אונד פֿאָרדערט פֿאָן איהרען אונטערדריקקערן דאַס לעבען אונד מאַכט דערען פֿרױען צו װיטװען, אונד קינדער צו װאַיזען.

כב. װען דוא אײנעם פֿאָן מײנעם פֿאָלקע געלד לײהעסט, נאַמענטליך דעם אַרמען נעבען דיר, זאָ זאָללסט דוא ניכט געגען איהן װיא אײן שולדאײנפֿאָרדערער, לעגעט איהם ניכט צינס אױף. רײכע אונד אַרמע, בעמיטטעלטע אונד אונבעמיטטעלטע קלאַססען גאַב עס פֿאָן יעהער אונד װירד עס געבען, זאָ לאַנגע מענשען אױף ערדען װאָהנען. װאֶרען אַללע מענשען מיט רײכ־ טהימערן אונד גיטערן געזעגנעט, װער װירדע דיא אַרבײטען אױף דעם פֿעלדע, אין דער װערקשטעטטע, אַם הײסליכען העערדע פֿערריכטען װאָללען? אונד װיא װאֶרע דאַן דיא בירגערליכע אונד געזעללשאַפֿטליכע

װָהלֶ אמֶגלִיך? איגדעס גלױבע דער רײכע בעזיטצער יאַ ניכט, דאַס דער אונבעאיטטעלטע אונגליקקליך זײא. ער בעזיטצט איין קאַפּיטאַל, זײנע נערפען־ אונד אוסקעלקראַפט איט געהאֶריגער איבונג אונד קענגט־ ניס דאַז איהם געזונדהײט אונד אוטה, פראָהזין אונד זעלבזטבעװוסט־ זײן גיבט אונד איהן גליקקליך אונד לופריעדען אאַכט. עבען זאָ װעניג גלױבע דער אונבעאיטטעלטע, דאַס דער איט פערגאֶנגליכען גיטערן פערזעהענע איאאער אויך דער לופריעדענע אונד בענײדענזװערטהע זײא. גאַר אאַנכע זאָרגע דריקקט דעסען הערץ אונד פערטײבט דיא רוהע, דיא דען אַראען ערקװיקקעט, אונד זעלבזט דיאיעניגען פערגני־ גונגען, אוס דיא דיעזער איהן נײדעט, זינד איהרער הײפיגקײט װילען איהם גלײכגילטיג אונד עקקעלן איהן לועטצט אַן. דאָך אײנע אַרט אַראוטה פערבונדען איט פערטאֶאטהײט — דירפטיגקײט, — גיבט׳ז דיא אַללע אַנדערען לײדען איבערטריפפט אַן טאערץ אונד קװאער, הונד פאָן װעלכער דיא ראַבבינען בעהויפטען כל היסורין לצד אחד והעניות לצד אחד ,,אַללען לײדען אײנערזײטז, גלײכט דיא אַראוטה אַנדרערזײטז. װען דער דירפטיגע, פערטאֶאט אונד לו קאַראַקטערפאָלל, זיך איין אַנ־ אאָזען לו ערבעטטעלן, אַללע זײנע קאֶרפערקראֶפטע אויפביעטעט, אַללע זײנע גײזטעזאַנלאַגען אַנטטרענגט, אוס זיך אונד דיא זײניגען רעדליך לו נאֶהרען אונד דיא איט געװאַלט אַנדראֶנגענדען בעדירפניסע לו בעפריע־ דיגען, דאַז האַרטע געטיקק אַבער אַללען אַנטטרענגונגען טפאָטטעט אונד ניכטז געלינגען לאֶסט; — װען קראַנקהײט אַן דאַז זיעכבעטט פעסעלט, אונד דען בעזטען װילען ניכט אויזפיהרבאַר אאַכען, אָדער, װען איין איבער דען לײב אויזגעברײטעטער אונד דיא עדעלזטען לעבענז־ אָרגאַנע אַנגרײפענדער קראַנקהײטזטאָף דיא קראֶפטע העאאעט אונד זיא ניכט לור טהאֶטיגקײטזאײסערונג קאָאאען לאֶסט; — װען אָלזדאַן דער הונגער אַם הערלען נאַגט, אונד ניכט געטטיללט װערדען קאַן: — װען דער בעזאָרגטע גאַטטע איט טײנבאַרער הײטערקײט דאַז בעטריבטע געאיטה דער לאֶרטליך ליעבענדען אונד געליעבטען גאַטטין איט האָהלען טראָזטגרינדען לו טטאֶרקען זוכט, אונד זיא איט פערטטעללטער אונטער־ קײט אויזלוהאַררען איס פערטרױען אונד אין לופערזיכט אויף קאָאאענדע הילפע ערמוטהיגען װילל, דאַז פאַהלע אַנגעזיכט בײדער אַבער דען קאָאפף װידערטטרײטענדער געפיהלע בעקונדעט; — װען דיא קלײנע קינדער־ טאַאַר נאַך ברױד יאַאאערט, אָהנע דאַס עז איהנען געריכט װערדען קאַן; — װען דעז פעזטעז האָהע אונד ערהאַבענע אונד בעדײטזאַאע פײער אין דעז הויזעז אֶראליכע רײאע אײנקעהרט אונד, איבעראַלל אונד פאָן אַללען פרײדיג אונד געגוסרייך בעגאַנגען, היער טפורלאָז אונד אין איסאוטה פאָראיבערטלײכט; — װען דעז װינטערז פראָזט אונד טטרענגע

דיח גזיעדער טטייפט חונד דיח נחֶהנע קזחַספערן אחַכט חונד דחַז אחַטעריחַז אחַנגעזט, דחַז דער קחֶזטע טטייערן זחָזן; — ווען דיח,ו חויך גערינגען, חַאטזיך פעזטגעזעטזטען חַבגחַבען זו ענטריכטען זינד חונד זו בעפירכטען טטעהט, דחַס דער חַאטזדיענער איט טטרענגער, פרעזערחיענע דען גערינגען היזרחַטה פפחֶנדעט; — ווען דער קזיינען זוקונפט, ענטוויקקעזונג חונד חויזבי‌זדונג דער פחֶהיגקייטען חונד טחַזענטע הייטט, חונד עז חַן איטטעזן זור ערזערנונג דעז נחֶטהיגען, זור ערווערבונג פחָן קענכטניזען חונד פערטיגקייטען געבריכט חונד דחַז טחַזענט פערקיאאערט חונד דיח חַנזחַגע חונענטפחַזטעט בזייבט — ווען דער אחָדע זחָקקענדער גייזט פריידעטטרחַהזענד חיינהערטרייטעט חונד הויז חונד זייב איט דען טחֶנזטען אחֶבעזן, איט דען קחָזטבחַרזטען טטחָפפען טאיקקעט חונד זיערעט, דעז דירפטיגען וואָהנונג חַבער דער חונענטבעהרזיכזטען גערחֶטהטחַפטען, זיין קחֶרפער דער חונחואגחֶנגזיך נחֶטהיגען געווחֶנדער זור חואהיזזונג דער בזחֶסע חונד זור רייניכקייט ענטבעהרען: חַזזרחַן חיזט דער חַראע דעם פערטטחָרבענען גזייך, דער חין גרחַבע טזוואערנד, חַזזען חירדיטען געניסען חונד פריידיגען ער־העבונגען ענטזחַגען אוס, יחַ, חיבזער חיזט ער דחַרחַן חַז דיעזער, דחַ ער פיהזעט דען אחַנגעז, וועזכען דער טחָדטע ניכט פיהזט, חונד דחַ ערטזיעסיך דוח, דער דוח חים חיבערפזוסע טוועזגזט, חונד חויך וויכעם פפיהז דעז דחַזיינז החָכגענוס פייערזט, דער דוח דען אחַנגעז ניכט קעננזט, דירפטיגקייט ניח עמפפחַנדעזט חונד דיך חין דיח זחַגע דעז חַראען, זעזבזט חין גערחַנקען ניכט זו פערזעטזען פערחַחַגזט, דחַן ערטזיעסע דיח פחָרען דייכעז הערזענז, חונד זחַס עז חייכזיעהען דחַז איטגעפיהז, דחַז איטזייד חונד דיח איטעאפפינדונג, חונד גיעב, גיעב גערנע, גיעב זחָ פיעז דוח פערחַחַגזט, חונד ווען חויך ווניג, דחָך איט גוטעם, ווחַזיגעם הערזען. בעדענקע, דחַס דער רייכטהום חָפט וויח טפרייח פערפזיעגט, חַראוטה חַבער חיין דער ווע‌זט רחָזזענדעז רחַד חיזט, גזגזל החוזר בעולם, חונד חין זיינעם טוואונגע חָפט אחַנכען, חונד חויך דיך חונפערזעהענז בעריהרט, חָדער דיינע קינדער חונד ענ־קעזן. ווער זיך דער איטאענטען ערבחַראט, דעסען ערבחַראט זיך גחָטט. דען חַזאחָזען רעטטעט פחָם טחָדע. — וויט פערדיענזטפחָזזער חַזז דחַז טפענדען דער חַזאחָזען חיזט, ווען דוח דעם חַראען געזעגענהיים נור חַרבייט חונד זוס חייגענען ערווערב פערטחַפפעזט, חָדער דוח אחַכזט חיהם געזדפחָרטיסע, זיין געווערבע בעטרייבען חונד זיך עה־רענפחָזז פחָרטברינגען זו קחֶננען, חָהנע חיהן איט דער ריקקזחַהזונג זו דרחֶנגען. בייח גזייכען פערהחֶזטניסען יעדחָך געהען דיינע חַראען גזוי־בענזבדידער דען חַראען חַנדערער בעקענטניסע, חָרטזחַראע פחָראדען פחָר.

כג. ווען ער (דער אָרמע) צו איר (גאָטט) שרייען ווירדע, ווערד' איך איהן ערהערען, דען איך בין ערבאַרמונגספֿאָלל: נעהמע איך זיינער פֿאָ־טערליך אַן, „פֿיהרע זיינע זאַכע, אונד פֿאָרדערע פֿאָן דעם, זאָ איהן איסאַכטעט, דאַס לעבען.“ (שפּריכֿע 22.), עררעטטעטע אַבער דען, דער פֿיר דען אָרמען זאָרגט, נור אונגליקקסצייט, שיצע איהן, בעוואַהרע זיין לעבען אונד געבּ' איהם ניכט דעם איבערמוטהע זיינער פֿיינדע פּרייס. (פּזאַלם 41.)

כז. דעם פֿירזטען אונטער דיינעם פֿאָלקע זאָללזט דוא ניכט פֿלוכען. אַללע אָבריגקייט איזט פֿאָן גאָטט איינגעזעצט, דאַ אָרדנונג אונד גע־רעגעלטע צוזאַמענהאַנגע אַללגעמיין אין דער נאַטור אָבוואַלטען, אונד זעלבזט אונטער מאַנכער גאַטטונג דער טהיערוועלט איינע געוויססע ראַנג־אונד אונטעראָרדנונג שטאַטט פֿינדעט. וואָרע קיינע אָבריגקייט, ווירדע גע־וואַלטטהעטיגקייט, רויב אונד טאָדשלאַג איבערהאַנד נעהמען אונד ניע־מאַנד וואָרע זיינעס איינגענטהומס אונד לעבענס זיכער. דער איבער אַללע בעמאַכטעטע שטעהענדע אונד דאַס גאַנצע גזייכזאַם אין איינען ברענן־פּונקט פֿאַססענדע פֿירזט פֿערטריטט נון, זייא ער דורך ערבפֿאָלגע אָדער דורך דען ווילען דעס פֿאָלקעס אַן דיא שפּיצע דעס שטאַאַטעס געשטעללט, דיא שטעללע גאָטטעס אויף ערדען אונד איהם אום דאַהער האָכאַכטונג אונד עהרפֿורכט געצאָללט ווערדען.

כח זיעבען טאַגע זאָלל דאַס (יונגע טהיער) בייא זיינער מוטטער בליי־בען, אַם אַכטען טאַגע קאַננזט דוא עס איר געבען. זעלבזט בייא דען איר צו אָפּפֿערן געוואייהטען טהיערען האַט דאַס מיטגעפֿיהל פֿאָרצוהערר־שען אונד דאַרפֿזט דוא דאַס יונגע ניכט צו פֿריהצייטיג פֿאָן דער אַלטען לאָסבינדען.

צווייאונדצוואַנציגזטע קאַפּיטעל.

ג. אויך דעס אָרמען שאָנע ניכט אין זיינער שטרייטזאַכע. זאָ זעהר מיטלייד געגען דען אָרמען אונד אונטערשטיטצונג דעסזעלבען צו פּפֿליכט געמאַכט איזט, דיא גערעכטיגקייט זאָלל ניע דאַרונטער ליידען, אונד ווען דער אָרמע נאַך אונפּאַרטהייאישען ריכטערליכען ערוואָגונגען פֿיר שולדיג בעפֿונדען ווירד, מוס אויך ער נור פֿערדיענטען שטראַפֿע גיצלאַ־גען ווערדען.

ד. או. ה. ווען דוא דען אָכזען דיינעס האַססערס אָדער דעססען עזעל איררענד אַנטריפֿפֿזט, זאָ פֿיהרע איהם זאָלכען וויעדער צו. זיעהעזט דוא דען עזעל דיינעס פֿיינדעס אונטער זיינער לאַזט ערליעגען, זאָ היטע דיך איהן צו פֿערלאַססען! הילף איהם פֿיעלמעהר אַבלאַדען. פֿיינדעסליעבע איזט דעם איזראַעליטען נור שטרענגזטען פּפֿליכט געמאַכט. איזט יאַ

קײן אענש חויף ערדען, דער חיאאער גוטעז טהוט חונד ניח זינדיגט חונד געגען דעז הערן וויללען האַנדלט, חונד דאָך פֿלעהעט ער גאָטט חום פֿערגעבונג חונד חום געוואָהרונג זײנער ווינטע אַן; איטוועלכער טטירנע קאַן ער אַלזאָ דעאיטיגען גראָללעז חונד ליעבעזריענזטע פֿערזאַגען, דער זיך געגען חיהן פֿערגאַנגען האַט. עוויג פֿאָרטדויערן ווירדע דיח פֿײנדטאַפֿט חונד חין טהאָטליכקײטען חויזאַרטען, וואָללטע קײנער גאַכזילטיג חונד פֿערזאָהנליך זײן, פֿריעדע חונד חײנטראַכט זינד אַבער דיח פֿײלער, חויף וועלכען דיח וועלט רוהעט. דאַס דוח דעם גוטעז ערלײגעזט, דער דיר וואָהל געטהאַן, דאַנו הראָנגט דאַז דאַנקגעפֿיהל דיך חונד ניכט ווײכען ווירדע דאַז חונגליק פֿאָן דײנעם הויזע, וואָללטעזט דוח גוטעז איט באָזעם פֿערגעלטען.‘‘ (טפר. שלמה׳ז). דוח אוסט דיר אַבער חויך זעלבזטחיבערווינדונג חויפֿלעגען חונד דײנען ווידערווילען וונד דײנע אַבנײגונג בעזיעגען, חום דײנעם פֿײנדע ניכט נור לו זײנעם חײגענ־טהואע לו פֿערהעלפֿען, זאָנדערן ערפֿאָרדערליכען פֿאַללז פערזאָנליכע דיענזטע חין זײנער געגענוואַרט לו ערווײזען. ,,וועננ׳ז דײנען פֿײנד הונגערט, טפײזע חיהן, דירזטעט ער, טראָנקע חיהן: דען קאָהלען טירזט דוח נור חויף זײן הויפט, חונד דער הערר ווירד דיר׳ז בעלאַהנען.“ (טפר. ז.).

ו. דוח זאָללזט דאַז רעכט דעז דירפֿטיגען ניכט בײגען חין זײנער טטרײטזאַכע. גיב דעם פֿאָרנעהאען, דעם רײכען, קײנען פֿאָרלוג, זעלבזט חין דײנעם בענעהאען חונד חין דײנען רעדען, אַן חונד פֿיר זיך טײח, טיכטערזט דוח דען אַראען נאָך אעהר חײן, ווען ער זיעהעט, דאַס זײ־נעם געגנער חײנע פֿרײנדליכערע, חויפֿאונטערנדע בעהאַנדלונג נו טהײל ווירד, עז קראָנקעט חיהן טיעף חונד לײכט קאָננטעזט דוח חיהן לו יינדהאַפֿטעם אוררען געגען דיח חײנריכטונגען גאָטטעז פֿעראַנלאַסען.

ין. דרײאאַל חים יאַהרע (אַם חיבערטרײטונגז־, וואָכען־ חונד היט־טענפֿעזטע) זאָללען אַללע דײנע (אײנדיגען) אַננזפערזאָנען ערטײנען פֿאָר דעם הערן יהוה. דורך דען נזאַאאענפֿלוס זאָ פֿיעלער גליבענ־ברידער חין דעז לאַנדעז הויפטטטאַטט לו פֿרײדען חונד פֿעזטליכען גע־לאַגען, ווירד דאַז באַנד דער חײניגקײט חונד ליעבע חיאאער פֿעזטער געוואָבען, דיח פֿאַטערלאַנדזליעבע ווירד געהאָבענער חונד גליהענדער, דעז פֿאָלקעז פֿײזטע חונד זיטליכע קראַפֿט געטטאָרקט, חונד אוטהיג חונד קאַאפֿבערײט טטעהט אַללעז חויף, ווען זיך דער פֿײנד אַן דעז לאַנדעז גרענלע נאַהעט.

כד. דיענען זאָללט חיהר דעם הערן חײרעם גאָטטע, זאָ ווירד ער

זעגנען דיינע טפייזע חונד דיינען טרחנק חונד יעדע קרחנקהייט פֿחָן דיר פֿערנע האַלטען. חַלזעז, וואַז אמַן טהוט, זאָלל איט ערלער חַבזיכֿט, נור עהרע גאָטטעז, געטעהען, חונד זעלבזט דיח געניסע, דיח דוח דיר ערלויבזט חונד פֿערזאָגע רעליגיאָן חונד זיטטליכֿקייט דיר ערלויבעל קחַננזט, בעטרחַכֿטע ניכֿט חַלז לוועקק, זאָנדערן בלאָז חַלז איטטעל לוּם לוועקק, דיר דען בייחפֿחַלל דיינעז היאאליטען פֿאַטערז חונד דחַז עוויגע לעבען לו ערווערבען; זאָ דיענזט דוח גאָטט חַללעלייט חונד חַללער אָר־טען. ניכֿט דחַס דוח דעם חַללפֿערזאָגענדען, טחַדעזט, ווען דוח ווידער חיהן דיך חויפֿלעהנעזט, אָדער ניטלעזט, ווען גערעכֿט דיין ווחַנדעל חיזט; (איוב 35) דיר זעלבזט ברינגט'ז פֿאָרטהייל נור, ווען דוח חויך גאָטטעז ווענען ווחַנדעלזט, דחַן ווירד חין חַללעם זעגען חונד געדייהען חונד חַל־לעז חונהייל פֿחָן דיר פֿערנע זיין. — חויפֿפֿחַללענד חין דיעזעם פֿערזע חיזט, דחַס ער חין דער אעהרלאַהל בעגיננט חונד חין דער חייכהייטז־לאַהל טליעסט, אַנדייטענד, דחַס דער הערר יעדען בייח חיינער פֿאָן פֿיעלען חין געאיינטאַפֿט פֿעררירכֿטעטען גוטען האַנדלונג נאַך ווילל חונד חַבזיכֿט, אַבער ניכֿט נאַך גראָסערעם אָדער געריננערעם אחַחַסע זיינער בייחטראַגז לאָהנט. דער חיינע לייזטעט געריננעז איט ליעבע, חייפֿער חונד אַנטטרענגונג, דער אַנדערע בעדייטענדעז איט גלייכֿגילטיגקייט חונד אָהנע דחַס עז חיהם בעטווערליך פֿאָללט; דאָך רחמנא לבא בעי דער חַללבאַראהערליגע פֿערלאַנגט נור דחַז הערץ.

פֿיערחונדצוואַנציגזטעז קאַפּיטעל.

משה נאַהם דחַז בוך דעז בונדעז (פֿאָם בעגיננע דער ביבעל ביז לור געזעטלגעבונג; וואָרין דיח טאָפּפֿונגזגעטיכֿטע, דחַז לעבען דער טטאַאאפֿאָ־טער חונד דיח דורך גאָטטליכֿע לייטונג בעווערקטטעלליגטען וואונדערבאַרען פֿאָלקזבעגעבענהייטען) חונד לאַס עז דעם פֿאָלקע דייטליך פֿאָר. דחַ טפרחַכֿען זיח: חַללעז וואַז דער הערר טפריכֿט, נעשה ונשמע וואָללען וויר טהון חונד הערען! פֿאָללקאָאאען פֿאָן דער חַללגיטע חונד גע־רעכֿטיגקייט גאָטטעז חיבערלייגט, טפרחַכֿען זיח היעדורך דחַז פֿאָלל־טטאָנדיגזטע פֿערטרויען חויז. דעם אענטען געגענחיבער אוס אחַן ערזט הערען חונד דחַן, יע נאַך בעפֿונד דער אָגליכֿקייט דער חויז־פֿיהרונג חונד גערעכֿטיגקייט דער פֿאָרדערונג, טהון; פֿאָן דער גאָטט־ליכֿען ליעבע חַבער האַבען וויר דיח חיבערלייגונג, דחַס זיח חונז ניכֿטז נואוטהעט, וועלכֿעז חונזערן קראָפֿטען ניכֿט אַנגעאעסען חונד חונזערם היילע ניכֿט פֿאָרדערליך וואָרע; חונזער פֿערטרויען זייח דחַהער בליכד־

זינגז, אונד וויר דיא געבאָטע דעז הערן פינקטליך צו פערפאָלגען בערייט, ווען וויר אויך גרונד אונד אורזאַכע ניכט איממער איינזעהען. — דיעזער אויזרוף, דיעזע הינגעבונג, ווארדע איהנען, נאַך דען ראַבבינען, צום גרָסטען פערדיענזטע, אנגערעכנעט, דאַז זעלבזט איהרען נאַכקאָממען צו גוטע קאָממט.

יב. דער הערר שפראַך צו משה: קאָממע צו מיר הערויף אויף דען בערג, אונד בלייבע דאַזעלבזט, זאָ וויל איך דיר געבען דיא שטיינערנען טאַפעלן אונד דיא לעהרע אונד דאַז געבאָט, דיא איך געשריעבען האַבע, זיא צו אונטערריכטען.

יח. אונד משה גינג אין דיא וואָלקע היניין, שטיעג אויף דען בערג, אונד משה וואַר אויף דעם בערגע פירציג טאַגע אונד פירציג נאַכטע. לעזען וויר אים 5. ב. מ. דיא פאָן משה דען איזראַעליטען געהאַלטענע ערמאַהנונגען, זאָ זעהען וויר דייטליך, דאַס ער דרייםאַל פירציג, זאָמיט אים גאַנצען הונדערט אונד צוואַנציג טאַגע, נאַך אַנצאַהל דער יאַהרע, דיא ער צו לעבען האַטטע, אין איינזאַמקייט אונד אַבגעזאָנדערט פאָן דען מענשען אונד דערען געוויהנלע פערווייַלטע, איין צייטרוים דעססען ער ניכט בעדורפט האַטטע, ווירדע ער לעדיגליך דיא צעהן געבאָטע עמפפאַנגען האַבען, דערען וועזענטליכער איינהאַלט אין גאַנץ קורצער צייט געלעהרט אונד פאָן איינעם גייסטעזבעגאַבטען וויא משה אויפגעפאַסט ווערדען קאָננטע. אַלליין ניכט בלאָז דיא אויף צוויא שטיינערנע טאַפעלן מיט אונבעגרייפליכער שריפט דייטליך איינגעגראַבענען צעהן וואָרטע, דען אינבעגריף אַללעז דעססען, וואַז יע אין רעליגיעזער אונד זיטטליכער בעציעהונג געלעהרט ווערדען קאָננטע, זאָנדערן אויך דיא תורה, ד. ה. אַללע איבריגען אים שריפטליכען געזעטצע תורה שבכתב פאָרקאָממענדען פעראָרדנונגען, אונד דאַז געבאָט, ד. ה. זאָממטליכע טראַדיציאָנעללע פאָרשריפטען, תורה שע"פ, ווארדען איהם איבערליעפערט תרי"ג, זעכזהונדערט אונד דרייצעהן געבאָטע, אונד צוואַר צווייהונדערט אונד אַכטאונדפירציג אויזאיבונגזגעבאָטע געגען דיא צאַהל דער גליעדער, אין וועלכע דיא ראַבביניטען אַנאַטאָמיקער (צערגליעדערער) דען מענשליכען לייב איינטהיילען*) אונד דרייהונדערטפינפאונדזעכציג אונטערלאַססונגזגעבאָטע, דען טאַגען דעז זאָננעניאַהרעז ענטשפרעכענד, בעזיטצט נעמליך דאַז איזראַעליטענטהום, דיא זאַאמט אונד זאָנדערן דעם משה אים פראָפעטישען גייזטע גלייך איינעם העללגלאָנצענדען שפיעגעלבילדע פאָר-

---

*) פערגלייכע משניות טראַקטאַט טהרות.

שוועבטען. אונד דיעסע עמפפינג ער אויף דעם סיני, לעהרטע זיא זיינעם יינגער יהושע, דיעסער אַבער איבערליעפערטע זיא דען אֶלטעסטען, דיעסע דען ריכטערן, פאָן דיעסען פפלאַנצטען זיא זיך צו דען פראָפעטען פאָרט, פאָן דיעסען איבערקאַמען זיא אַן יענע אויס הונדערטאונדצוואַנציג געלעהרטען, וואָרונטער דרייא פראָפעטען, בעשטאַנדענע גראָסע פערסאַממלונג (אכ"הג) דיא הייטע נאָך אונטער אַללען, ווען אויך איבעראַלל צערשטרייטען איסראַעליטען אונד אין זאָ פערן זיא אויסערהאַלב פאַלעסטינאַ געאיבט ווערדען קֶננען אונד ניכט פאָם טעמפעלדיענסט בעדינגט זינד, איהרע געסעטצמעסיגע געלטונג האַבען. מֶגען אויך פיעלע איינצעלנע אויסערהאַלב דער פאָן ביבעל אונד תלמוד געצאָגענען שראַנקען זיך בעפינדען; מאַג אויך מאַנכע צייטשטרֶמונג דאַס געביידע ניכט אונבעריהרט לאַסען: אים גאַנצען אונד גראָסען שטעהעט עס אונערשיטטערליך פעסט ביס אַן דער וועלט ענדע.

תרומה.

פינפאונדצוואַנציגסטעס קאַפיטעל.

ב. זאַגע דען קינדערן ישראל'ס, דאַס זיא מיר צור עהרע איינע שטייער נעהמען, פאָן יעדערמאַן, דעמ'ס דאַס הערץ איינגעבען ווירד, זאָללט איהר מיינע שטייער נעהמען. עס הייסט היער ניכט: זיא זאָללען געבען", ווייל דער מענש, דער שוואַכע ערדענזאָהן, גאָטט ניכטס צו ביעטען פערמאַג; „פאָן איהם איסט יאַ אַללעס, אונד אויס זיינער האַנד געבען וויר איהם; וואָהל אַבער הייסט עס; „זיא זאָללען נעהמען." ווייל דעריעניגע, וועלכער צו אירגענד איינער גוטען זאַכע זיין שערפליין בייטראֶגט, ווייט גראֶסערע צור בעלאָהנונג ערהאֶלט, אַבער נור דאַן, ווען זיין הערץ איהן דאַצו בעוועגט אונד עס מיט עדלער אַבזיכט, אָהנע פראַהלען אונד איינעס אונריינען צוועקקעס וויללען געשיעהעט.

ז. שהם אונד אַנדערע איינצופאַססענדע עדעלשטיינע פיר דען אָבערמאַנטעל אונד דען ברוסטשילד. ביידע שמוקקגעוואֶנדער ענטהיעלטען דיא נאַמען אונד „דאַס צייגניס דעס הערצן." דיא אורים אונד תמים אויף אונד אין זיך, אום דיא האָהע בעדייטונג דעס גוטען נאַמענס אונד דער גאֶטטליכען לעהרע אויסצודריקקען, דיא האֶהער שטעהען אונד העללער שטראַהלען אַלס גאָלד אונד זילבער אונד זאָנסטיגע קאָסטבאַרקייטען. אין גלייכניס מאַג דיעס נאֶהער ערקלאֶרען. איינסטמאַלס רייסטע איינע געסעללשאַפט רייכער קויפלייטע, אין דערען מיטטע זיך איין אַרמער געלעהרטער בעפאַנד, צו שיפפע. מיט זעהר פיעלען ווערטהפאָללען וואַ-

רען חונד רייזעגעפאֶקק פֿערזעהען, הַטּטעטען זיח דעז ווייזען קוים חונד פֿראַגטען חיהן טפּאֶטטיטער ווייזע; וואָ ער זיינע בחַגחַטע האַבע? דיח חַנטוואָרט: „דיח טראַג' חיך בייח איר" ערדעגטע חיין חַןןגעאייכנעז, טחַןןענדעז געןאֶכטער. חַןז זיח חיינע וויןע פֿראָהען זיכנעז חונד זאָר־געןאָז דחַהיכפּוהרען, ווחורדען זיח פּןאֶטןןיך פֿאָן זערייבערן חיבער־פֿחַןןען, דחַז פֿחַהרןייג געקחַפּערט, זיח חַןן חיהרער האַבזעןיגקייטען בערויבט חונד נחַך ןחַנגער איהזעןיגער חונד געפֿחַהרפֿאָןןער פֿחַהרט חַנז ןחַנד געזעטלט. קוים איט דעם נחַקקטען ןייבע דחַפֿאָן געקאָאאען חונד פֿאָן חַןןעם ענטבןאֶסט, ווחַרען זיח קוים דחַז ןעבען נו פֿריזטען חים טטחַנדע חונד דער איןדטהאֶטיגקייט חַנדערער חַנהיים געגעבען; יענער בעטיידענע געןעהרטע חַבער, חויזגעטטחַטטעט איט רייכעם ויסען, בעטרחַט דחַז חין דער טטחַדט בעפֿינדןיכע ןעהרהויז ענטפּחַן־טעטע חייכען טחַטן גראָסער געןעהרזחַאקייט חונד ווחורדע, פֿאָן חַןןען האָכגעטטאֶטלט, איט חַנזעהנןיכער בעזאָןדונג חַןז ריכטער חַנגעטטעןןט. בעטטאֶאט געטטחַנדען יענע נון, דחַס געןעהרזחַאקייט אעהר דען זיןבער חונד גאָןד זייח חונד חַןןע טטאֶטנע חיהר ניכט גןייך קאָאאען.

ח. זיח זאָןןען איר חיין היילִיגטהום אחַכען, זאָ ווערד' חיך חונטער חיהנען וואָהנען. ניכט דחַס דיח גאָטטהייט חייכעז הויזעז, חיינער וואָהנטטאֶטטע בעדחַרן; דער היאאעןּ חונד חַןןע רייאע פֿחַסען זיח ניכט, וויין זיח חיבער ןייט חונד רוים ערהאַבען חיזט, פֿיעןּ וועניגער חיין פֿאָן טאחַכער אענטענהחַנד עררימטעטעז געביידע. חַבער חום דען אענטען חייכען איטטעןפּונקט, חייכען געאייכזחַאען פֿערזחַאאןונגזאָרט נור געאייכטחַפֿטןיכען חַנדחַכט נו פֿערטחַפֿפֿען, וואָ זיח איט חיהרעם היאאןיטען פֿחַטער חין פֿערבינדונג טרעטען, ווחורדע דיח טטיפֿטזהיטטע נו עררימטען בעפֿאָהןען, חויך דחַס גאָטט חין חיהנען וואָהנע, יעדעז הערן זייח חיין טעאפּעןּ, חין וועןכעם דיח גאָטטהייט חיהרען זיטן חויפֿטןחַגע — דורך זיטטענרייכהייט, טוגענד חונד וואָהןוואָןןען.

י. זיח זאָןןען חיינע ןחַדע פֿאָן נעדערנהאָןן אחַכען. וואֶהרענד עז פֿאָן חַןןען חַנדערן טהייןען דער וואָהנונג „דוח זאָןןזט אחַכען" הייסט, ווחורדע היער דער בעפֿעהן נור חַנפֿערטיגונג דער דיח בונדעזטחַפֿען חונד דחַז ןעהרבוך, ספר תורה, ענטהחַןטענדען ןחַדע חין דער אעהר־נחַהן „זיח זאָןןען אחַכען," געברויכט, דיח פּפֿןיכט נום טטודיום פֿיר חַןןע חויזנודריקקען, חינדעם דיח ןעהרע געאיינגוט חַןןער זייח חונד זיך קיינער פֿאָן חיהר ןאָזזחַגען קאֶננע. נחַך חיינער רחַבביניטען פֿחַ־רחַבעןּ חיזט דיח געזחַאטנחַטיאָן חיינעם וויינטטאָקק פֿערגןייכבחַר. דיח געןעהרטען אאֶננער, דערען גייזטיגעז בעאיהען דחַז חַןןגעאייכע ןעבען

אונד דאס דעס איינצעלנען רעגעלט, זייען דיא אייגענטליכע פרוכט, דיא רעבען דיא זאמטליכען פאמיליענפאטער, וועלכע דיא זאטען צו טראַגען האבען, אונד דיא בלעטטער דיא רייך בעגיטערטען, וועלכע דער פרוכט זאפטע, דען אַרמען שטודירענדען אונטערשטיטצונג צופליעסען לאססען. —

יא. דוא זאללסט זיא מיט רייגעם גאָלדע בעלעגען, פאָן איננען אונד פאָן אויסען זאללסט דוא זיא בעלעגען אונד איינען גאָלדענען קראנץ אָבען דאַרויף מאכען. פאָם טישע אונד אלטארע הייסט עס, דוא זאללסט דאַראַן איינען גאָלדענען קראנץ מאכען, פאָן דער לאַדע היגעגען, דוא זאללסט דאַרויף מאכען. דרייא קראָנען זינד, ערקלאָרען דיא ראבבינען: דיא קאָניגזקראָנע דורך דען טיש — דיא פירזטליכע טאַפעל בעצייכנעט; דיא קראָנע דער פריעזטערווירדע, דורך דען אַלטאַר אויזגעדריקקט, אונד דיא מיטעלזט דער לאַדע אַנגעדייטעטע קראָנע דער געלעהרזאַמקייט, וועלכע דיא ביידען פאָריגען אַן וויכטיגקייט איבערראַגט. וויא אַבער דיא לאַדע איננען העללערן אונד פאָן אויסען מיט גאָלד פערציערט וואַר, זאָ זאָלל דער געלעהרטע מייסטערליך עהרבאַר אונד מיט אַנשטאַנדזווירדע ערשיינען, אים איננערן אַבער מיט בעשיידענהייט, גאָטטעזפורכט אונד הייסעם וויסענזדראַנג, וויא דאַס האָלץ נאַך דעס פייערז בראַנד, געשמיקקט זיין.

כ. דיא כרובים זאָללען איהרע פליגעל אָבען אויזברייטען, מיט איהרען פליגעלן דען דעקקעל איבערדעקקען אונד איינער דעם אַנדערן דאַס אַנגעזיכט צווענדען, יעדאָך זאָ, דאַס דאַס אַנגעזיכט דער כרובים געגען דען דעקקעל זיך נייגע. נאַך איינער ערקלאָרונג דעס בינה לעתים שטעללע דיעזעס דאַס צווישען דער שריפטליכען אונד מינדליכען לעהרע שטאַטטפינדענדע פערהעלטניס דאַר. וויא דיא כרובים דיא אין דער לאַדע ענטהאַלטענען צעהן געבאָטע אַלז קוועלל דעז שריפטליכען געזעטצעז מיט איהרען פליגעלדעקקען שיטצען, זאָ זאָלל דיא טראַדיציאָן דער שריפטליכען לעהרע צום שוטצע דיענען אונד זיא פאָר פאַלשער דייטונג זיכערן. זאָ בעפינדען זיך פיעלע שטעללען אין דער תורה, דיא אָהנע טראַדיציאָנעללע ערקלאָרונג אונפערשטאָנדליך וואָרען. אונד וויא דיא אַנגעזיכטער דער כרובים זיך איינאַנדער צווענדען, זאָ זאָללען דיא גייזטיג פערקעהרענדען, דער לעהרענדע אונד לערנענדע, דורך דאַס לעבענדיגע וואָרט זיך געגען איינאַנדער קלאַר אונד פערשטאָנדליך זיין, איהרען זין אַבער געגען דען דעקקעל דער לאַדע געריכטעט האַבען.

כג. דוא זאָללסט דיר איינען טיש פאָן צעדערנהאָלץ מאַכען,

כד. איהן מיט גאָלד בעלעגען אונד איינען גאָלדענען קראַנץ אַן איהם

הערום אַנבריגגען. דער טיש איט דעם דאַרויף בעפינדליכען טויאבראָדע דריקקט דאַז זיאבאָל דעז זעגענז אונד איבערפלוסעז אויז, אונד אייזט דאַז העבראֶיטע שטאַמוואָרט פאָן שלחן, טיש: שלח „שיקקען,“ אַנדייטענד, דאַס אהן פאָן זיינער פילזע דעם אַראען איטטהיילען אונד צושיקקען אאָגע.

לא. דוח זאָללזט איינען לייכטער אויז רייגעם גאָלדע אאַכען, געטריעבענער אַרבייט זאָלל דער לייכטער געמאַכט ווערדען, זיין פוס אונד זיין שאַפט, זיינע קעלכע, זיינע קנאָפפע אונד זיינע בלומען זאָללען אויז איהם העראויז געאַרבייטעט ווערדען. דער לייכטער שטעללט דאַז בילד דער זעעלע פאָר, דיא דען מענשען ערלייכטען אונד דורכדרינגען זאָלל, אונד ויא דאַז ליכט פריעדע אונד פריידע בעדייטעט, זאָ פערברייטעט דאַז הייליגטהום גליקק אונד זעגען, פריעד' אונד פריידע. דיא פאָם לייכטער אויזגעהענדען זיעבען לאַמפען דייטען אויף דיא זיעבען וואַנדעלשטערנע (פלאַנעטען) אונד אויף דיא דער ווייזהייט ענטשטראָמענדען זיעבען וויזזענשאַפטען (שפר. ז. 9. 1.), דער פוס אָדער לייב ביצייכנעט דען מענשען, דער שאַפט אָדער דיא ראָהרע (קנה) רעסען שפראַכע, דיא קעלכע שטעללען דיא קוועללען, אויז וועלכען ווייזהייט אונד בעלעהרונג צו שאָפפען זייא, אונד דיא בלומען, דיא אויז דעז מענשען טהון הערפאָרגעהענדען פריכטע אונד גוטע האַנדלונגען פאָר.

לב. זעכז אַראע אונד צוואַר פאָן יעדער זייטע דרייא געהען פאָם לייכטער אויז; וויא פאָם מענשליכען לייבע דיא ביידען אויגען, אָהרען אונד העֶנדע.

לג. דרייא קעלכע אויז יעדעם אַראע איט קנאָפף אונד בלומע, דיא דרייא הויפטטהיילע דער היילי. שריפט — תורה, פאַנטאַטייך, נביאים, פראָפעטען אונד כתובים האַגיאָגראַפען — וואָראויז גוטע ווערקע אונד געזינגונגען הערפאָרגעהען, פאָרשטעללענד.

לד. אַן דעם לייכטער זעלבזט פיער קעלכע; אויסער דען דרייא היילפשריפטען צו זיינער גייזטיגען אויזבילדונג בעזיצט ער נאָך דיא פערנונפט.

לה. איין קנאָפף אונטער צוויא אַראען, איין קנאָפף אונטער צוויא אַראען; איין קנאָפף אונטער צוויא אַראען; דען ביידען אויגען ענטשפריכט דיא צונגע, וועלכע, יע נאַכדעם גוטעז אָדער בעֶזעז געשעהען וירד, צום ערלען אָדער אונעדלען געבראויכט וירד; דען ביידען אָהרען אייזט דאַז הערץ אונטערגעאָרדנעט, דאַז טוגענד־ אָדער לאַזטערהאַפטע געזינונגען העגעט, יע נאַכדעם יענע רייגעז אָדער אונרייגעז פערנעהאען; דאַז הייליגע בונדעזצייכען, ברית קדש, אייזט פאָן דען טהאֶטיגקייטען דער ביידען העֶנדע בעדינגט, דיא עז זייגער בעשטיאאונג געאֶעס צו

דעם אחלטען זחללען, וואז עז זיין זאָלל, איין אערקמאַל דער פערחייניגונג דעז טראֶגערז דעזזעלבען איט זיינעם היאאליטען פאַטער.

לו. קנאֶפפע אונד אַראע איסען אויז איהם זעלבזט געארבייטעט זיין. גאַנל אויז איינעם שטיקקע ריינען גאָלדעז געטריעבען. דער אענט זאָלל דאַז, וואַז ער איזט, גאַנל זיין, אונד אַללע זיינע טהייlע, געזיננונגען אונד האַנדלונגען איסען אין איינקלאַנג, אָהנע פאַלט אונד פליטטערגלאַנל, וויא דאַז געדיעגענע גאָלד, שטעהען.

לז. פערפערטיגע אויך דאַלו זיעבען לאַאפען, אונד ווען אאַן דיא לאַא־פען אַנלינדעט, זאָ זאָלל עז לייכטען דער פאָרדערזייטע געגענאיבער. דיא זיעבען לייכטער ענטשפרעכען דען זיעבען אאַל געהן יאַהרען אונזערער געוואֶהנליכען לעבענזפעריאָדע, דיא אַללע דורך גוטע ווערקע אונד פערדיענזטליכע האַנדלונגען אונד לוואַר אין דער ריכטונג נאַך דער פאָרדערן, גערחַדעליניגען, לו גאָטט פיהרענדען זייטע היך, לייכטען זאָללען.—

לח. איהרע לאַנגען אונד אַטגעפאֶסע זאָללען פאָן ריינעם גאָלדע זיין. זעלבזט דיא אונבעדייטענזטען האַנדהאַבונגען זאָללען אין גוטער אַבזיכט געאיבט ווערדען. — זאָ שטעללט נאַך אלשיך דער לייכטער דען אענ־שען אין זיינען איינלעלנען טהיילען אונד דערען לוזאַאאענזעטלונג פאָר, וויא זיין גאַנלעז שטרעבען נור ערלייכטונג, פערעדלונג דעז הערלענז אונד גייזטעז אונד פעראייניגונג איט זיינעם שאֶפפער, דעם אורקוועלל אַללעז ליכטעז, זיין זאָלל.

תצוה.

זיעבענאונדצוואַנציגזטעז קאַפיטעל.

כ. דוא זאָללזט אַבער דען קינדערן ישראל'ז בעפעהלען, דאַס זיא דיר לויטערעז אֶל פאָן געשטאָסענען אָליפען בריגגען לוס לייכטען, לו ערהאַל־טען איין בעשטאֶנדיגעז ליכט. וואַז גאָטט געווידאעט ווירד, זאָלל פאָם בעזטען אונד ריינזטען זיין; עבענזאָ זאָלל דאַז, וואַז אאַן דעם דירפטיגען שפענדעט, אין גוטער אַרט אונד ווייזע גערייכט ווערדען.— דאַז אין דיעזעם פערזע פאָרקאָאאענדע וואָרט כתית, געשטאָסען, האַט איינען לאַהלענווערטה פאָן 830, דאַס דיא ביידען ערזטען ליכט פערברייטענדען טעאפעל נור 830 יאַהרע בעשטאַנד האַבען, דאַן אַבער לערשטאֶרט אונד לערשטאָסען ווערדען, דער איינזיגע דריטטע היגגעגען איין עווי־געז אונד שטעטז שטראַהלענדעז ליכט וויר אויזשטראֶאען לאַסען.

אַכטאונדצוואַנציגזטעז קאַפּיטעל

ד. דיעזעז זינד דיא קליידונגזשטיקקע, וועלכע זיא אחַכען זאָללען:
חיינען ברוזטשילד, חיינען אחַכטעל, חיין חונטערקלייד, חיינען געווירפעל=
טען לייברָקק, חיינען בונד חונד חיינען גורט. דיעזע זעלבע נעבזט נאָך
לוויא חַנדערן וויטער חויפגעפיהרטען קליידונגזשטיקקען, ביינקלייד חונד
שטירנבלעך. דיא לום שמוקקע חונד לור חויזלייכונג דעז האָהענפריעז=
טערז, דעז החֶלזטען רעליגיחָנזבעחַאמטען חונד פערטרעטערז דער נאַטיחָן,
דיענען זאָללטען, האַטטען דיא זיהנע חַלט הייפיג, פּרחיבטער זינדען
לום לוועקקע: רעלכטזפערדרעהונגען, פחַללטע חורטהיילע פינדען הייפיג
חין דער וועלט שטחַטט; חיהנען חַלז געגענמיטטעל וואורדע דער דיא
אורים חונד תומים, דחַז קלחַרזטע רעלכט ענטהחַלטענדע חונד דחַרשטעל=
לענדע ברוזטשילד חויפגעשטעללט. — דער חָבערחַכטעל, אפוד, זייא
לום טוטלע חונד טירם גענגען דען חַבערגלויבען חונד גחֶטלענדיענעריטע
געזיננונגען. — חיין חונטער דען מענטען וויט פערברייטעטעז חונד דעז
חונהיילז זאָ פיעל שטיפטענדעז חיבעל חיזט חונטטרייטיג דיא פערלייא=
דונגזזוכט חונד באֶזוויללינגע רעדען; זיא לו באַננען, חיהרע קרייטענדע
שטימע לום שווייגען לו ברינגען, חיזט דעז מיט גאָלדנען גלאֶקקליין חַם
זויטע פערזעהענען חונטערקליידעז בעשטימונג, „דעסען טאָהן פער=
נאָמען ווחַרד, זאָ אָפט דער אָבערפריעזטער חינז הייליגטהום טראַט.“
— חונלחַטירליך החַנדעלט אָפט דער מענט, טרעננט געוואַלטזאַם, וואַז
דיא נאַטור פערבונדען, חונד פיגט לוזאַמען, וואַז זיא געטרעננט וויסען
וויל; דיא חַללעז מיט דעם אחַכטעל גאֶטטליכער גנאַדע חונד ליעבע
פערהיללענדע גאֶטטליכע האַנד דייטעט דער געווירפעלטע לייברָקק חַן.
— שטאָלל חונד האָכמוטה, האָפפאַהרט חונד דינקעל, דען שטויבגע=
באָרנען זאָ אָפט בעטלייכענדע שאַטטענגעשטאַלטען: דעז בונדעז פעזט
געשלאָססענער קראַנל זאָלל זיא פערשייכען. — דעז גורטעז חונגעוואֶהנ-
ליכע לאֶנגע זאָללטע הערלענזקריאוונגען חונד טיקקע, דיעבעזליזט חונד
האַנדעלזטרוג חין זיינען פאַללטען בערגען. — פרעכהייט, טראָטל חונד
זעלבזטזוכט, חויף דעז רולאָזען שטירן שטאָהן וואַהרנעהמבאַר, האַטטע דיא
געהייאקראַפט דעז מיט דער ערהאַבענען חינטריפט קדש ליי, „הייליג דעם
הערן!“ געשמיקקטען חו' חויף דער שטירנע דעז האָהענפריעזטערז פראַנ=
גענדען שטירנבלעכעז לו זיהנען. — דחַז דיא בלאֶטען בעדעקקענדע חונד דחַז
שאַמגעפיהל ווחַך האַלטענדע ביינקלייד זאָללטע פאָן ליגעללאָזיגקייט דער זיט=
טען, פאָן חונרייכען בילדערן דער חיינבילדונגזקראַפט חו'חו נלולכט רייניגען.*)

*) זיעהע ויקרא רבא קאַפּיטעל 10.

— שטעללע דיר פאר, איזראעליטע! וועלכע קליינאדיען דוא בעזאסעזט, אונד וואז דוא מיט דעם פערלוזטע דיינעז לאנדעז אונד דיינער זעלבזט-שטאנדיגקייט פערלארעזט, וויא דוא יעטצט אהנע טעמפעל אונד אהנע זיהנענדען פריעזטער דער זיננליכקייט אונד איהרען ליזטען אנהיים גע-פאללען ביזט אונד וויא זעהר דוא אנדערווייטער פארטרעפפליכער האנד-לונגען דיך בעפלייסען מיסעזט, אום דיך איהרען באנדען צו ענט-ציהען.

ז. דוא בעזעטצעזט איהן (דען ברוזטשילד) מיט עדעלשטיינען, פיער רייהען עדלער שטיינע א. ז. וו. יעדער דיעזער נאך אנצאהל דער שטאממע ישראל'ז פעזטגעזעטצטען צוועלף שטיינע האט בעזאנדערז מערק-ווירדיגע אייגענשאפטען אונד האטטע איינע געהיים ווירקענדע קראפט אויף דיא מיטגליעדער דעזיעניגען שטאממעז, דעסען נאמען איהם איינ-גראווירט וואר מיט יע איינעם בוכשטאבען פאן דען נאמען דער ערצ-פאטער אונד דען ווערטען שבטי ישורון. דער עדעלשטיין אדם (אמע-טהיזט) דער פארבע נאך פיילכענארטיג, טרוג דען נאמען ראובן, דער זיינער מוטטער לאה פיילכען פאם פעלדע בראכטע, וועלכע זיא צור גע-ווינונג דער ליעבע איהרעז גאטטען בענוטצטע. — דער מיט דעם נאמען שמעון פערזעהענע שטיין פטדה (טאפאז) האט איינפלוס אויף זיננליכ-קייט, אויז דערען ארמען דער מוטהיגע ברודער זיינע שוועזטער דינה ריס, אלז ער זיא אויז דעם הויזע שכם'ז בעפרייטע. — ברקת (קאר-נעאל) לוי'ז נאמען טראגענד, דייטעט אויף שטראהלענדעז ליכט, וויא דיעזער שטאמם ליכטפאללע בילדונג אונד אויפקלערונג אונטער דעם פאלקע צו פערברייטען געווירדיגט ווארד. — יהודה, דער לעווענמוטהיגע, וואר דורך דען גרינפארביגען, זיינעם טראגער שטארקע פערלייהענדען נופך, פערטרעטען. — דער קלוגהייט פערלייהענדע בלויע ספיר אויז וועלכעם שטיין דיא בונדעזטאפעלן געוועזען זיין זאללען, וואר פערטרעטער יששכר'ז, דעם זעהר ווייזע מאננער ענטשטאממטען. — דער וואונדערבאר גלאנ-צענדע יהלום (דיאמאנט) זאללטע פיר זבולון גליק פערהייסענד זיין. — דער בייא דען מיליטארישען ציגען דיא נאכהוט (Arrière-garde) בילדענדע שטאמם דן האטטע דען לשם צום נאמענזטראגער. — נפתלי'ז נאמען פיגורירטע אויף דעם שבא (גראנאט), פעזטיגקייט אונד אויזדויער בעצייכנענד. — גד'ז שטארקע וואורדע דורך דען עדעלשטיין אחלמה (קריזאליטה) אויזגעדריקט. — דער תרשיש (דאז שאנע גרין דער פריהלינגזוויעזען אבשפיעגעלנדע זמאראגד) בעאיינפלוזטע אשר'ז פעט-טעז אונד איפפיגעז לאנד. — דער זיינעם בעזיטצער גונזט פערשאפ-פענדע שהם (דיא ליעבליך גערונדעטע פערלע) דייטעטע אויף יוסף'ז ליעבליכקייט אונד אנמוטה. — דעם עדעלשטיין ישפה (שאן ראטהען

יאַספּיס) מיט בנימין'ס בענעננונג איינגעגראַבען געוועזען. — ענטשפּרע-
כענד דער פֿאַרבע זיינעס שטיינעס וואַר דיא דער פֿאַהנע, דיא ביים לאַגע
ענטפֿאַלטעט וואורדע, אונד דאַ נאַך 4. ב. מ. 2. יע דרייא שטאַממע
איינען העערעסטהייל פֿאָרמירטען, זאָ וואַרען אים גאַנצען פֿיער פֿאַה-
נען, יעדע אויס דרייא פֿערשיעדענען פֿאַרבען (טריקאָלאָרע) בעשטע-
הענד, פֿאָרהאַנדען.

ל. אין דען שילד דעס רעכטס-אויסשפּרוכעס לעגסט דוא דיא אורים אונד
תמים, דאַס זיא אויף דעם הערצען אהרן'ס זייען, ווען ער פֿאָר דעם
העררן ערשיינט, אונד זאָ זאָלל אהרן דען (געזעטצליכען) אויסשפּרוך פֿאָן
דיא קינדער ישראל'ס בעשטענדיג (ווען ער נעמליך האָהעפּריעסטערליכע
פֿונקציאָנען פֿערריכטעט) אויף זיינעם הערצען טראַגען פֿאָר דעם העררן.
וואַס אורים אונד תמים איינגענטליך זייא, וויא זיא בעשאַפֿפֿען, אויס וואַס
זיא געפֿערטיגט וואַרען, אונד ווער זיא געמאַכט האַטטע, איסט ניר-
גענדס אַנגעגעבען. גענוג, עס וואַר איין מיראַקעל (וואונדערווערק), דאַס
אויף געהיימניספֿאָללע ווייזע אין וויכטיגען, דיא גאַנצע נאַציאָן, דען
אָבערסטען פֿאָלקס-פֿיהרער אונד ריכטער, אָדער דען מאָנאַרכען בע-
טרעפֿפֿענדען אַנגעלעגענהייטען צווייפֿעל צו לעזען, בעדענקען צו בעזיי-
טיגען אים שטאַנדע וואַר, וואַס דיא וואורצעלוואָרטער (אור ערלייכטען,
אויפקלאָרען אונד תמים פֿערפֿאָללקאָממנען, ערגענצען) אַנדייטען.

כי תשא.

דרייסיגסטעס קאַפּיטעל.

ווען דוא אויפנעהמען ווירסט דיא הויפטצאַהל דער קינדער ישראל'ס,
זאָ זאָללען זיא געבען יעדער איין לעזעגעלד זיינער פּערסאָן, דעם העררן
צו עהרען, אינדעם מאַן זיא צעהלט, דאַמיט קיין שטערבען אונטער
איהנען ענטשטעהע, ווען מאַן זיא מוסטערט. איינצעלן פֿאָר דען ער-
האַבענען ריכטערשטוהל גאָטטעס געלאַדען, דירפֿטע זעלטען איין מענש
גערעכט בעפֿונדען ווערדען. אינדעם דאַס פֿאָן איהם פֿעראיבטיג בעזע
שטעטס דאַס גוטע איבערוויעגען אונד ער דעם טאָדע אונד פֿערדערבען
פֿערפֿאַללען ווירדע. דאַרום צאָהלע מאַן לעדיגליך דיא פֿאָן יעדעם
פֿעראַבפֿאָלגטע אונד צוגלייך אַלס סיהנגעלד דיענענדע אונד זאָמיט איינע
גוטע טהאַט בעצוועקקענדע זילבערמינצע, דערען געזאַממטבעטראַג איינע
אַלגעמיינע בעאורטהיילונג פֿעראַנלאַסט, וואָבייא דיא אויסגעצייכנעט טו-
גענדהאַפֿטען דען מינדער גוטען צום רעטטענדען שילדע דיענען. —
(סדום). —

יג. דיעזעס זאָללען זיא געבען, יעדער, דער צור מוסטערונג געהט, איינען האַלבען שקל . . . צוואַנציג גרה מאַכט דער שקל, דיא העלפטע איינעס שקל'ס זייא דיא העבע דעם הערן צו עהרען.

טו. דער רייכע זאָלל ניכט מעהר אונד דער אַרמע ניכט וועניגער געבען אַלס דיא העלפטע איינעס שקל'ס, . . . אויף איהרע פערזאָנען צו זיהנען. דיעזע אונמיטטעלבאַרע (דירעקטע) גערינגפיגיגע שטייער, דיא יעדער גראָססיאָהריגע יודע יאָהרליך צור ערהאַלטונג דעס קולטוס צו ענט- ריכטען פערפפליכטעט וואַר, איזט היער אַלס האַלבעס שקל אונד פאָלגליך נור צעהן גרה בעטראַגענד, בעצייכנעט. דער אַללוויססענדע זאַה צום פאָרויס, דאַס דיא איזראַעליטען דורך דיא אַנבעטונג דעס גאָל- דענען קאַלבעס דיא פערניכטונג, דער דיא צעהן געבאָטע ענטהאַלטענדען צוויא געזעטצעסטאַפעלן פעראורזאַכען ווערדען: צור מעגליכסטען טילגונג דיעזער זינדע מוסטע נון פאָן יעדעם איין עבענפאַללס דען צעהנטהאַלבען ווערטה איינער קליינען איינצע האַלטענדעס געלדשטיקק ענטריכטעט ווער- דען. דיא העפטערע וויעדערהאָלונג דעס „האַלבען שקל" אַבער שטעללט דען אויס צוויא פערשיעדענאַרטיגען, אימערפאָרט זיך בע- קעמפפענדען טהיילען, איינעם היממלישען אונד איינעם אירדישען, צו- זאַממענגעזעטצטען מענשען אים בילדע דאַר. דיעזען שטעטס דויערנדען קאַמפף צווישען דער עדלען זעעלע אונד דעם גראָבזיננליכען קערפער אויסצוגלייכען, האַט דיא ערציעהונגסרעגעלן ענטהאַלטענדע היילינע תורה צום צוועקק. ניכט נור, דאַס זיא דיא ערדענגיטער צו גענייסען גע- שטאַטטעט, זיא לעהרט אויך דיא ווירדיגע אַרט דעס גענוססעס, דאַמיט דער בעססערע טהייל אימער פאָרהערשענד זייא אונד זיך דעס צייטליכען אַלס מיטטעל צור ערלאַנגונג מעגליכסטער אויסבילדונג בעדיענע. האַט אַבער דאַס זיננליכע דיא הערשאַפט ערלאַנגט, אַלס וועלכעס דיא געטט- ליכע פערעהרונג דעס קאַלבעס אַנצונעהמען וואַר, זאָ דראָהעט דעם גייסטע, דעם עוויגען היילע גראָססע געפאַהר. אום נון דעס עדלערן טהיילעס איינ- געדענק צו זיין אונד איהם דיא הערשאַפט איינצורייאומען, געבע מאַן דיא העלפטע איינעס שקל'ס תרומה לה' בעהופס דער ערהעבונג דעס גייסטעס צום הערן. — אַלס דיא איזראַעליטען נאָך אים לאַנדע כנען לעבטען אונד איינען זעלבסטשטענדיגען שטאַאַט בילדעטען, וואַר דער ערסטע דעס מאָנאַטס אדר יעדעס יאַהרעס דער שטייערטערמין צור ענטריכטונג דיעזעס קליינען בייטראַגעס, וואָרויס דער אָפפערבעדאַרף בעשטריטטען וואורדע. צור עריננערונג דאַראַן ווירד יעטצט אַן דעם שבת פאָר דעם מאָנאַט אדר, אָדער, ווען שבת אונד דער ר"ח אדר צוזאַממענ- פאַללען, אַן דיעזעם שבת נעבסט דעם געוועהנליכען וואָכענאַבשניטט סדרא. אויך דיעזער קורצע אַבשניטט אויס איינער צווייטען געזעטצעסראָללע

חין דער זיכחַגחָגע חֶפּפענטליך פערלעזען, וועסהחַלב דיעזער שבת
פרשת שקלים הייסט.

כ. ווען זיח (דיח פריעזטער) חין דחַז שטיפטזלעלט קחָאאען, זחָללען
יח זיך וואַשען חוכד ניכט שטערבען. ווען שטעטז חַם הייליגטהום בע=
שחֶפּטיגטע חוכד דחַהער חיהרען זין חויף חיהרען דיענזט חיזאער ריל=
טענדע פריעזטער חייכע בעזחָכדערע רייניגונג כור דעם חייכטריטט חינז
גחָטט געווייהטע הויז פחָרגעהאען אוסטען, חום וויח פיעל אעהר החַבען
ויר חויף רייכליכקייט לו זעהען, ווען וויר חונז לור חַנדחַכט פחָר דעם
העררן חַנטיקקען חוכד חום ערהחֶרונג חונזערער געבעטע פלעהען.

כג. נחַם דיר פחָן דען בעזטען געווירלען בריכגען . . . חוכד אחַלע
הייליגעז זחַלבחֶל דחַרויז. דיעזעז הייליגע, חויז פערטיעדעכען וואָהלריע=
לענדען חיכגרעדיעכלען, (בעטטחַנדטהיילען). בערייטעטע חֶל דיענטע
דיח הייליגע וואָהנונג נעבזט חַללען חיהרען לחַהלרייכען גערחֶטהען דורך
זחַלבונג לו ווייהען, חוכד ווחורדע וואָהל בעוואַהרט, חום יעדען זיין
הואָהעז חוכד וויכטיגעז חַאט חַנטרעטענדען הואָהענפריעזטער לו זחַלבען,
זחָ וויח יעדען כייען אחָכחַרכען, ווען ער ניכט שחָן דורכ'ז ערברעכט
דען טהרחָן בעטטיעג, דחַדורך לו קרחֶכען. כור חין דעם פחַללע, דחַס
חום דען בעזיטל דער קרחָכע פחַרטייקחֶאפפע ענטשטחַנדען, וויח ל. ב.
שלמה געגען אדניה, ווחורדע חויך דעם ערבליכען טהרחָנפחָלגער דיח
וויהע איטעלזט דעז זחַלבחֶלז געגעבען. דיעזעז חַבער זחָלל כחַך רחַב=
ביניטער חַכזיכט, טרחָטל זייכער חֶפּטירן פערווענדונג חוכד חונגעחַלטעט
עז חורטפרינגליך כור געריכגען אחַסעז — לוואֶלף לוג — געוועזען, חונ=
פערזעהרט כחָך ערהחַלטען, חָבגלייך יעדעז אעכטען חויגע פערבחָרגען
זיין. —

לד. נחַם דיר שפעלעריין בריכגען, כחֶאליך בחַלזחַם חו. ז. וו. חוכד . .
בערייטע רייכערוורק דחַרויז. לו דען חַנגענעהם חוכד ליעבליך דופטענ=
דען שפעלערייען בעפחַהל דער הערר חויך דחַז חיבעלריעלענדע גחַלבחַן
לו איטען. דעמען חיבלער חיינדרוק פחָן דען חיבריגען פערווישט ווחור=
דע; דיח חַנטפיעלונג לו געבען, דחַס חויך וויר בייח חונזערן חַנדחַל=
טיגען פערזחַאאלונגען לו בוס חוכד פחַזטען ניכט געריכגשחֶטלענד חוכד
איסחַכטענד חויף חונזערע אינדער פרחָאאען ברידער זעהען, וואָהל חַבער
זיח הערלליך חוכד פריינדליך חויפנעהאען חוכד דורך טוגענדהחַפטעז
פערהחַלטען חיהרע עטווחַיגען כחַכטהייליגען חייכפליסע פערווישען זחָללען.

איינאונדדרייסיגזטעז קאַפּיטעל.

ב. חו. ו. זיעהע! חיך החַבע איט כחַאען ערכחַככט דען בצלאל זחָהן
אורי, זחָהן חור, חויז דעם שטחַאאע יהודה. חיך החַבע חיהם חַבער

דען אהליאב, זאָהן אחיסמך, אויז דעם שטאַממע דן בייגעגעבען. יענער קינזטלער אויז דעם אַנזעהנליכזטען, דיעזער אויז דעם אונבעדייטענדזטען שטאַממע, (רש"י: אונטער וואַר שקלאַפען) וויל קונזט אונד וויזזענשאַפט יעדען אַדעלט, דער זיך איהנען ווידמעט אונד דיא אַבשטאַממונג אונבעאַכטעט בלייבט.

יג. דוא אַבער זאַגע דען קינדערן ישראל'ז: פאָר אַללען דינגען זאָללט איהר איינע זאַבבאַטע בעאָבאַכטען, דען איין צייכען איזט עז צווישען איר אונד אייך פיר איירע נאַכקאָממען, דאַמיט איהר וויססע, דאַס איך דער העררר אייך היילינע. זאָ הייליג אונד לאָבענזווערטה דער אייפער פיר דען פאָן גאָטט אַנבעפאָהלענען שטיפטזבויא אויך זיין מאַג, דיא שבת-רוהע, דיא גלייכינע אַנערקעננונג דעז העררן אַלז ערלייגער אונד ערהאַלטער דעז וועלטאַללז אונד דיא דאַדורך צו בעווירקענדע אַסינונג איהם האַטטען נאַך אַשטעריעלזען גיטערן שטעהעט נאָך האָהער. אום וויא פיעלמעהר זאָללטע דער אייראַזעליטע איין פערטרויען אויף דיא גאָטט-ליכע, איהן פאָר אַנגעלן שיטצענדע אַללגיטע זיין געשטאָפט אונד גע-ווערבע אַם שבת רוהען לאַססען אונד זיך דער ווייהע אונד היילינונג הינגעבען.

טו. זעכז טאַגע זאָלל אַרבייט פערריכטעט ווערדען, אַם זיעבענטען טאַגע אַבער איזט איינע האָהע פייער, איין היילינטהום דעם העררן צו עהרען; ווער אַם שבת איינע אַרבייט פערריכטעט (אונד היעדורך דען וועלטשעפפער לייגנעט אונד זיינע בעשטיממונג פערקעננט) זאָלל דעז טאָדעז זיין.

טז. דיא קינדער ישראל'ז זאָללען דען שבת בעאָבאַכטען (זעלבזט וועה-רענד דער אַרבייטזטאַגע) אום דען שבת צו אַכטען (איהרע אענטליכע בעשטיממונג פאָר אויגען צו האַבען) בייא איהרען נאַכקאָממען, אַלז עוויגען בונד.

יז. צווישען איר אונד דען קינדערן ישראל'ז זייא ער איין צייכען (דער פעראייניגונג אונד גייזטיגער פערבינדונג) דען איין זעכז טאַגען האַט דער העררר היממעל אונד ערדע געמאַכט, אַם זיעבענטען טאַגע אַבער האַט ער געפייערט (וינפש פאָן נפש זעעלע) אונד איזט פערגייזטיגעט אַלז גייזטיגעז שאַפפענדעז וועזען, אַלז זעעלע דעז אוניפערזומז (וועלטאַללז) אַנערקאַננט וואָרדען.

צווייאונדדרייסיגזטעז קאַפיטעל.

א. אַלז דאַז פאָלק זאַה, דאַס משה לאַנגע זייאומע, פאָם בערג הערא-בצו קאָממען, דאַ פערזאַממעלטע זיך דאַז פאָלק ווידער אהרן אונד שפראַך צו איהם: אויף! פערפערטיגע אונז געטטער, (אלהים הייסט אויך:

ריכטער, פֿיהרער, פֿירזט) דיא פֿאָר אונז הערגעהען, דען דיעזער מאַן משה, דער אונז אויז דעם לאַנדע מצרים הערויזגעפֿיהרט האַט, — וויר וויסען ניכט, וואַז איהם ווידערפֿאַהרען איזט. דעם בעפֿעהלע גאָטטעז געהאָרכענד, שטיעג משה אויף דען בערג סיני, אָהנע דיא צייט זיינער אַבוועזענהייט אַנצוגעבען, אונד דאַ ער זיך ניכט מיט לעבענזמיטטעלן פֿערזעהען האַטטע, גלויבטע דאַז פֿאָלק, ער מיסע, וויא אַנדערע מענשען, דיא לאַנגע קיינע נאַהרונג צו זיך גענאָממען האַבען, געשטאָרבען זיין, דאַמיט אַבער דער צוזאַממענהאַלט אים פֿאָלקע ניכט געשטאֶרט ווערדע, פֿערלאַנגטען זיא ניכט איין דיא שטעללע דעז אַללמאֶכטיגען גאָטטעז פֿערטרעטענדעז וועזען, זאָנדערן איינען זיכטבאַרען אַנפֿיהרער אַן משה'ז שטאַטט. זיך זעלבזט וואָללטע אהרן, דער הייליגע אונד דעמוטהזפֿאָללע ניכט פֿאָרשלאַגען, אום ניכט דעז עהרגייצעז אונד דער זעלבזטזוכט בעשולדיגט צו ווערדען. איינען אַנדערן אין פֿאָרשלאַג צו בריננען גלויבטע ער אום זאָ וועניגער ראַטהזאַם, אַלז זיך אַלזבאַלד בייא דער ריקקעהר משה'ז פּאַרטייען האֶטטען בילדען אונד שטרייטיגקייטען ענט- שטעהען קאֶננען. אום צו מיסהעלליגקייטען אויזצוווייכען אונד דיא זאַכע ביז צור אַנקונפֿט דעז געליעבטען ברודערז הינויזצושיעבען,

ב. שפּראַך ער: נעהמט דיא גאָלדענען אָהררינגע, וועלכע אין דען אָהרען איירער ווייבער, זאֶהנע אונד טאֶכטער זינד, אונד בריננט זיא מיר: אונד גלויבטע, דיא פֿאָרדערונג אַן אייטלע פֿרויען אונד קינדער ווירדע איינע צאֶגערונג הערבייאפֿיהרען אונד דיא גאַנצע זאַכע צולעטצט פֿעראייטעלן. דאָך אויך איין אהרן קאָננטע איררען.

ג. אַללעז פֿאָלק נאַהם דיא אָהררינגע הערויז, דיא אין איהרען אָהרען וואַרען אונד בראַכטע זיא איהם.

ד. ער אַבער נאַהם'ז אויז איהרער האַנד, בילדעטע עז אין איינער פֿאָרם אונד פֿערפֿערטיגטע איין געגאָססענעז קאַלב דאַרויז, אונד זיא — נעאֶמליך דיא אַבערגלייבישען אונד ראָהע זיננליכען, עגיפּטישען אורשפּרונגז, דיא מיט איהנען אויז דעם לאַנדע צאָגען — שפּראַכען: דיעז זינד דיינע גאֶטטער, דוא, ישראל! דיא דיך אויז דעם לאַנדע מצרים פֿיהרטען.

ה. אַלז אהרן דיעז — דאַז נעאֶמליך דער עגיפּטישע טהיערדיענזט איינצורייסען דראָהעטע, אונד זיך זעלבזט געטייטט — זאַה, בויטע ער איינען אַלטאַר פֿאָר איהם — דעם אַללערהאֶכזטען וועזען, אונד ריעף: איין פֿעזט יהוה צו עהרען זייא מאָרגען! זיא נאַהמען איהן בייא וואָרטע,

ו. שטאַנדען דעז מאָרגענז פֿריה אויף, בראַכטען גאַנצאָפּפֿער אונד פֿיהרטען פֿריעדענזאָפּפֿער הין, זעטצטען זיך צו עסען אונד צו טרינקען

אונד אַכטעטען זיך אויף, — ניכט דעם העררן צו דיענען, וואָהל אַבער — זיך איהרע געטצען צו פֿרייען אונד בלוטשאַנדעריטע, וואָהללוסטיגע געלאַגע אויסצופֿיהרען. דיא פֿריהער אין מצרים וואַהרגענאָממענען אונד טהיערווייזע פֿאָן איהנען פֿערעהרטען גרייעלוועזען, ליעסען זאָלכע טיעפֿע איינדריקקע צוריק, דאַס זעלבזט יענער גראָססע אָפֿפֿענבאַרונגזאַקט זיא ניכט גאַנצליך פֿערווישען קאָננטע; אונגעאַכטעט זיא דאַהער ניכט לאַנגע פֿאָרהער אַללעס צו בעפֿאָלגען אונד צו טהון זיך בערייט ערקלאָרטען, וואַס דער העררר בעפֿעהלען ווירדע, ליעסען זיא זיך דעננאָך לייכטזינניגער ווייזע צו איהרען אַלטען געוואָהנהייטען פֿערלייטען. בעווייז גענוג, דאַס מאַן קינדער פֿריהצייטיג, פֿאָר איבלען איינפֿליסטען אונד אונזיטטליכען געוואָהנונגען, פֿאָר אַבערגלייביטען געזיננונגען אונד פֿאַלשען אירריגען פֿאָרשטעללונגען בעוואַהרען זאָללע. דיא אַללגעוואַלט דער געוואָהנהייט טראָטצעט אָפֿט אַללער פֿערנונפֿטלעהרע אונד געמאַכטען ערפֿאַהרונגען.

ז. דאַ שפּראַך דער העררר צו משה: געהע, שטייגע הערראַב! (פֿאָן דיינער ערלאַנגטען ווירדע, פֿאָן דער גיפּפֿעלהעהע, דיא דוא דורך דיין ווירקען, דורך דיא פֿאָן דיר מיט טוויעריגקייט אונד קאָמפּפֿען מאַנניג= פֿאַלטער אַרט אויזגעפֿיהרטע זאַכע ערשטיעגען האַסט) דען דיין פֿאָלק (דאַס אעגיפּטישע געזינדעל, דאַס דוא אָהנע איך צו בעפֿראַגען אין דעם גלויבען אויפֿנאַהמעזט אַלז: שלאָססע עס זיך אויז ליעבע צו גאָטט אונד אויז איבערצייגונג ישראל אַן) שִׁחֵת (אין דער פּעל=פֿאָרם) האַט פֿער= דערבט אונד פֿערפֿיהרט.

ח. זיא (דיא אויזראַעליטען) זינד (פֿאָן יענען גויקלערן אונד צויבערערן פֿערלייטעט) באַלד פֿאָן דעם וועגע אַבגעוויכען, דען איך איהנען בע= פֿאָהלען האַבע.

ט. דער העררר שפּראַך צו משה: איך האַבע דיעזעס פֿאָלק געזעהען אונד זיעהע! עס איזט איין האַרטנאַקקיגעס פֿאָלק, דאַס אין זיינער פֿערבלענדונג אונד זיינען פֿאָן דען אעגיפּטערן ערערבטען אַבערגלייביטען געברייכען פֿערהאַררעט אונד זיינען פֿיהרערן געגענאיבער זיך ווידער= שפּענסטיג צייגט.

י. אונד נון לאַס איך, דאַס איין צאָרן איבער זיא ענטברעננע (מיינע געטטליכע גערעכטיגקייט אונגעהעמט וואַלטע) אונד איך זיא אויפֿרייבע, דיך אַבער וויל איך צו איינער גראָססען נאַציאָן מאַכען. משה (זעהענד, דאַס דאַס גראָססע ווערק פֿערניכטעט אונד איין גאַנצעס פֿאָלק דעם פֿערדערבען פּרייז געגעבען ווירדע, גינג ניכט זאָגלייך פֿאָם בערגע, זאָנדערן) פֿלעהטע דיא באַרמהערציגקייט גאָטטעס אַן, גנאַדע פֿיר רעכט ערגעהען צו לאַססען: וואַרום אָ העררר! זאָלל דיין צאָרן איבער דיין

פֿאָלק ענטברעננען, דאַז דוא מיט גרעָסטער מאַכט אונד געוואַלטיגער האַנד אויז דעם עגיפּטענלאַנדע פֿיהרטעזט! אום דאַדורך דער מענשהייט דיינע וועלטהעררשאַפֿט, דיינע גערעכטיגקייט אונד פֿעטערליכע לייטונג צו אָפֿפֿענבאַרען.

יב. ווארום זאָללען דיא עגיפּטער זאַגען: (ניכט איין ליעבענדער, איין שטראַפֿענדער גאָטט איזט דער פֿאָן איזראַעליטען אַנגעבעטעטע, דער) צו איהרעם אונגליקקע זיא הערויזגעפֿיהרט, אום זיא אויף דען בערגען אומצובריגען, אונד פֿאָן דעם ערדבאָדען צו פֿערטילגען?

יג. געדענקע פֿיעלמעהר דיינער דיענער (איהרער שטאַממפֿאָטער) אברהם'ז, יצחק'ז אונד יעקב'ז, דענען דוא בייא דיר זעלבזט געשוואָרען אונד פֿערהייסען, איהרע נאַכקאָממען וויא דיא שטערנע דעז הימעלז צו פֿערמעהרען אונד איהנען איין לאַנד צום עוויגען בעזיטצע איינצוגעבען! פֿערדיענטע דאַז פֿאָלק זיינער זינדהאַפֿטיגקייט וועגען דען פֿייערטאָד, געדענקע דעז מאַנעז אברהם, דער דיינעז הייליגען נאַמענז וועגען ווילליג אין דען פֿייעראָפֿען גינג! (זיעהע 1. טהייל.) זאָללטען זיא מיטטעלזט דעז שווערטעז געריכטעט ווערדען, זייא דעז פּאַטריאַרכען יצחק איינגעדענק, דער פֿאָלל שטיללען געהאָרזאַמז זיינען יוגענדליכען האַלז דער שאַרפֿע דעז שלאַכטמעססערז ענטגעגענשטרעקקטע! זאָללטע פֿלוכט אונד מיהזעליגע וואַנדערונג דיא פֿערהאַנגניסבאָללע שטראַפֿע זיין, עראיננערע דיך דעז עהרווירדיגען ערצפֿאַטערז יעקב, דער אונהיימליכער פֿיהרונג, טריבזאַל אונד קוממער שטעטז אויזגעזעטצט וואַר אונד דעננאָך דיר איממער טרייליך ערגעבען בליעב. פֿערמעָכטען אַבער דיא פֿערדיענזטע דיעזער דרייא גלויבענזהעלדען קיינע זיהנע הערבייצופֿיהרען, וויא קעָננטע איין פֿאָן איר הערשטאַממענדעז פֿאָלק דורך איינע גערינגפֿיגיגען פֿערדיענזטע זיך ערהאַלטען!

יד. אונד דער הערר בעדאַכטע זיך וועגען דעז איבעלז, דאַז ער זיינעם פֿאָלקע צו טהון בעשלאָס. דאַן ערזט שטיעג משה, דיא בידען מיט וואונדערבאַרער שריפֿט בעשריעבענען טאַפֿעלן אין הענדען האַל־טענד, פֿאָם בערגע,

יט. זאַה דאַז קאַלב אונד דיא טענצע. דאַ ענטבראַננטע דער צאָרן משה'ז, ער וואַרף דיא טאַפֿעלן אויז זיינען הענדען אונד צערבראַך זיא אונטען אַם בערגע. וואַז זאָללטע אויך איין פֿאָן גאָטט זאָ שנעֶדע אַב־געפֿאַללענעז פֿאָלק מיט געזעטצען, דערען אָבערזטער גרונדזאַטץ דער גלויבע אַן איינען איינציג־איינציגען וועלטרעגענטען איזט? — מיט געפֿעָהר־דונג זיינעז לעבענז, דעם לייכט פֿאָן דעם אויפֿגערעגטען פֿאַנאַטיסטען הויפֿען איין ענדע געמאַכט ווערדען קעָננען,

כ. נאהם ער דאז קאלב — דען זא האך פערעהרטען געטצען — קאלצינירטע עז אים פייער, צערמאלמטע עז, ביז עז פיין וואַרד, שטרייטע דען שטויב אויף'ז וואסער אונד ליעס דיא קינדער ישראל'ז דאפאן טרינקען. וויא גראָס מוסטע אבער אויך דאז אנזעהען משה'ז זיין, וויא זעהר מוסטע געטטעז גייזט איהן שיטצען אונד ערמוטהיגען, אום מיט זאָלכ' ערשטוינליכער אונד גרענצענלאָזער קיהנהייט דער ראָהען מאסע ענטגעגען צו טרעטען.

כא. צו אהרן אבער זאגטע ער: וואז האט דיר דיעזעז פאָלק געטהאן, דאס דוא זא איינע גראָסע זינדע אויף דאזזעלבע בראכטעזט? ניכט דעם הייליגען זעלבער מאכטע ער דען פאָרוואורף דער זינדע, וויל ער פאָן דעססען זיטטען־ אונד גלויבענזריינהייט איבערצייגט געוועזען; אבער נאך דער אורזאכע פראגטע ער, וואָרום ער זיך אין זיינער גוטמיטהיג־קייט צום ווערקצייגע געברויכען ליעס? אונד אהרן ערצאהלטע דען דען גאנצען הערגאנג, וואָמיט זיך משה צו בערוהיגען שיען.

כו. ער אבער שטעללטע זיך אן דאז טהאָר דעז לאגערז אונד ריעף: ווער דעם העררן טרייא בליעב (אונד זיך ניכט פאָן איררזינניגען אונד זיננליכען פאָרשטעללונגען בעטהאָרען ליעס), קאָממע צו מיר! אונד עז פערזאממעלטען זיך אום איהן אללע זאָהנע לוי'ז. אללע לוים וואָרען זיך דעז אונפערפעלשטען געטטעזגלויבענז בעוואוסט, קיינער היעלט עז מיט דעם קאלבענדיענזט, אונד זיא טהאטען נאך דעם וואָרטע משה'ז אונד בראכטען דרייא טויזענד דעז פאָלקעז אום, וועלכע עז נאך מיט דעם קאלבע היעלטען, יא זיא האטטען דיא נעכזטע בלוטזפערוואנדטשאפט ניכט געאכטעט, ווירדע אכנלער דער איהריגען זיך דעז אבפאללז פאָן גאָטט שולדיג געמאכט האבען.

כט. משה שפראך (צו דען לוים;) היעראויף טיעטעט איהר אייער האנט צום דיענזטע דעז העררן אן! דיא ערזטגעבאָרנען, דענען בייזהער דיא היילינגען פערריכטונגען אָבלאגען, (זיעהע 1. טהייל ביים זעגען יצחק'ז) האבען זיך איהרער אונווירדיג געמאכט, וועסהאלב איהר אן דערען שטעללע טרעטעט.

לא. משה (נור דיא זינדער פערראבשייענד, דאז פאָלק זעלבזט אבער טיעף אינניג ליעבענד) קעהרטע צום העררן צוריק אונד שפראך: (ניכט בעשאָניגענד, אבער רייאמוטהיג אים נאמען דער ברידער) אך! דאז פאָלק האט איינע גראָסע זינדע בעגאנגען אונד האט זיך געטטער געמאכט פאָן גאָלד. דוא זעלבזט האזט דאדורך פעראנלאססונג געגעבען, דאס דוא מענשען, דיא דאז לייבליכע אונד גייזטיגע שקלאפענייאך געוואָהנט זינד, גאָלד אין פילצע צושטראָמען ליעססעזט, דעססען זיא ניכט

ווירדיג צו געברויכען פערשטעהען. ווען איין פירזט זיינען זאָהן איפפיג ערצאָגען, זיינען ליידענשאַפטען אונד זיננליכען בעגיערדען קיינען ציגעל אַנגעלעגט אונד איהן זאָגאַר מיט ליעדערליכעם געזינדעל אומגעגעבען האַט: וואַס וואונדער, דאַס ער אויסטרייטעט אונד זיטטענפערדערבט ווירד!

לב. אָ! דאַס דוא איהרע זינדע פערגאָבעסט! וואָ ניכט, לעשע איך אויס דיינעם בוכע, דער היילינגען תורה, אוס; ווייל עס זאָנסט הייסען ווירדע, טראָטץ זיינער דאַרין בעשריעבענען גרעסע אונד ווירדיגונג פער- מאָכטע ער ניכט, איינע פירביטטע פיר זיא איינצולעגען.

לג. או. לד. דאַרויף דער הערר צו משה: ווער געגען איך געזינדיגט, דען ווילל איך אויס איינעם בוכע אויסלעשען. פיר יעטצט געהע' אַבער הין אונד פיהרע דאַס פאָלק. וואָהין איך דיר געזאַגט האַבע, איין ענגעל זאָלל פאָר דיר הערגעהען; אַבער אַם טאַגע, דאַ איך היימזוכען ווערדע, ווערדע איך אויך דיעזע זינדע היימזוכען. קיינע שטראַפע, קיין אונגליק, קיינע טריבזאַל, קיין אַללגעמיינעס ליידען ווירד איבער דיא געזאַממטנאַציאָן פערהאָנגט, עס איזט איינע אַהנדונג דיעזער אונגעהייערן אויסאַרטונג מיט אורזאַכע. דורך דען וואונדערבאַרען אונד גלאָררייכען אָפפענבאַרונגזאַקט. מתן תורה, איינע אונטער שטערבליכען ניע דאַגעוועזענע גייסטיגע אונד מאָראַלישע שטופע ערקלאָממען אונד געוויסערמאַסען היערדורך גאַנצע צור פּראָפעטענווירדע געלאַנגט, האָטטען זיא גאַנצליך געלערנט, דעם גייסט איינע אויסגעדעהנטע הערשאַפט איבער דאַס אירדישע אונד פערגאַנגליכע, איבער דיא טיינגיטער דיעזער וועלט אונד דערען טאַנד אויזאיבען צו לאַסען אונד טהיערישע טריעבע אונד אַפפעקטע צו בע- מייסטערן. פאָם זיננליכען געטצענדיענזטע פערבלענדעט יעדאָך אונד פאָן ציגעל- אונד זיטטענלאָזיגקייט בעוואָלטיגט. פיעלען זיא פלעטצליך אין איהרען פריהערן, יאַ נאָך ראָהערן צוסטאַנד צוריק, אויס וועלכעם זיא ניכט דורך איינען צווייטען אַקט — דיא צווייטען געזעטצעסטאַפעלן וואורדען גערייטלאָס געגעבען — בעפרייט וואָרדען זינד, אונד יעדעס, זינדען אונד פפליכטפערגעסענהייט האַלבער, הייטע נאָך איבער זיא פערהאָנגטע ווידריגע שיקזאַל האַט אין דעם דאַמאַליגען פער- אונד אַבפאַלל זיינע בעגרינדונג.

דרייאונדדרייסיגזטעז קאַפיטעל.

א. געהע דוא אונד דאַס פאָלק אין דאַס לאַנד, דאַס איך צוגעשוואָרען האַבע. — ב. איך ווערדע איינען ענגעל פאָר דיר הערזענדען.

ג. דען איך (איינע ערשייגונג) ווערדע ניכט אין איירער מיטטע

ליעהען; דען דוא ביזט איין האַרטנאֶקקיגעז פאָלק, לייכט קאָננטע איך דיך דאַן אויפרייבען, ווען דוא דיך ווידער געגען מיינע גאָטטהייט עמפּאָרען זאָללטעזט. גאָטטעז אונבעגרענצטע פאַטערליעבע לייגט זיך אויך דאַן נאָך, ווען זיין מאֶכטיגער אַרם שטראַפען מוס.

ד. אַלז דאַז פאָלק דיעזע איבלע נאַכריכט האָרטע, טרויערטען זיא. אונד אין איהרעם קוממער אונד איהרער ניעדערגעשלאַגענהייט אונד איהרעם טריבזין וויך דער איהנען אַם חרב צו טהייל געוואָרדענע גייז־טעזשמוק, זאָ וויא איהרע הייטערע ערשיינונג ניכט מעהר דאַז פריידיגע אַנזעהען האַטטע. מייזט יאַ דאַז אַנטליטץ שטעטז דער שפּיעגעל דער זעעלע. אַבער אויך יעטצט קאַם איהנען טראָזט אונד בערוהיגונג פאָן דער גאָטטליכען ליעבע.

ז. משה אַבער נאַהם דאַז צעלט (וואָרין זיך איהם גאָטט צו אָפפענ־באַרען פפלעגטע) אונד שלוג עז אויסערהאַלב דעז לאַגערז אויף, וויל זיא זייער אונווירדיג געוועזען, אונד נור ווער אויפריכטיג דען העררן זוכטע, פאַנד דאַזעלבזט איינע ערבויאונגזשטאֶטטע.

טו. אונד היער רעדעטע דער הערר מיט משה פאָן אַנגעזיכט צו אַנגעזיכט, ד. ה. גאַנץ דייטליך אונד פערשטאֶנדליך, מעהר, וויא דיא ראַבבינען זאַגען, ער נאַהם דיא גאָטטליכען ערשיינונגען גלייכזאַם אין איינעם רייכען העללשטראַהלענדען שפּיעגעל, באיספקלריא המאירה, וואַהר. נור דען יינגער יהושע ליעס ער ניכט אויז דעם צעלטע וויכען, אום איהן פיר זיינען גייזטיגען וויכטיגען בערוף פאָרצובערייטען. — דיא גנאַדענצייט בעניטצענד, באַט משה:

יג. אַך הערר! מאַכע מיר דיינע וועגע בעקאַננט, דיא אַרט אונד וויזע דיינער גאָטטליכען וועלטרעגיערונג, דאַ זאָ פיעלע ערשיינונגען אונערקלאֶרליך דעם פערשטאַנדע זינד. וויא פיעלע גערעכטע, גאָטט־ערגעבענע אונד רעדליכע האַבען מיט דער ביטטערקייט דעז לעבענז, מיט נאָטה אונד מאַנגעל, קוממער אונד עלענד, מיט דער פערליימדונג גייפערנדער צונגע אונד דער טראָטציגען פיינדע ליזטיגען נאַכשטעללונגען צו קאָמפּפען, וואָהרענד וויעדערום רוכלאָזע אונד גלייסנערישע שעלמע טיראַננען אונד דעזפּאָטען אין דעז גליקקעז פילע, קראֶפטיג אַן לייב אונד אונגעשוואֶכט אַם גייזטע, אונגעריהרט פאָן מענשליכעם עלענד אונד אָהנע אַהנונג פאָן דעז שיקזאַלז טיקקע דאַהינלעבען אונד אונגעקראֶנקט אינז גראַב שטייגען? — „פאַזט בענײדעטע איך פעררוכטע, ווען איך בעגליקטע פרעפלער זאַה. קיין קאָנטען היעמאט איהרער טאַגע לויף, איהרע קראַפט בלייבט אונגעשוואֶכט. זיא ליידען ניכט, וואַז ערדבע־וואָהנער ליידען, דער מענשהייט פלאַגע טריפפט זיא ניכט. זאָלל איך אומזאָנזט מיין הערץ דעם גוטען ווייהען אונד מיינע האֶנד' אין אונשולד

ווחַטען? געפֿלחַגט זיין יעדען טחַג חונד יעדען אמָרגען נאָטה ערוואַרטען?" — זאָ קלחַגט חויך אסף. (פֿז. 73.) ניכֿט אינדער ריעף דער פֿיעל חונד החַרט געפריפֿטע פרחָפֿעט: „געֿרעכֿט ביזט דוח, העֿרר! חַבער וואַרום געלינגט דער פֿרעפֿלער וועג, לעבען גליקליך דיח טרייללחָזען חַללע?" (ירמיה 12.) — עבען זאָ טאערנגעפֿאָלטערט טטאֶהנטע חבקוק, דער זעהער: „דוח ביזט לו רייכען חויגעז, חום בחֶזעז לו זעהען, חונד עלענד פֿערחאַגזט דוח ניכֿט לו טויען, העֿרר! וואַרום טויעזט דוח חַבער טרייללחָזע, טווייגעזט, ווען טירחַננען דען געֿרעכֿטען חוֹאגעבען?" (חבקוק 1.) חונד זעלבזט דער ווייזעסטע קאֶניג חויף חיספיגעם טהראָנע געזטחַנד, „דחַס עז געֿרעכֿטע געבע, דענען ווידערפֿאֶהרט, ווחַז דען פֿרעפֿלערן, חונד היכֿוויעדערום פֿעררוכֿטע, דענען לו טהייל וויֿרד, ווחַז רעדליכֿען בעגעגנען זאָללטע. (קהלת 8.) — ווחַז חַלזאָ דען גרחֶסטען אחֶננערן חונבעגרייפֿליך וואַר חונד ביז יעטלט נאָך חונגעלחֶזט בליעב, וואַר חויך דעם גרחֶסטען פרחָפֿעטען חונלחֶזבאַר, חונד ער ריעף דעאוטהזפֿחָלל: אחַכֿע איר דיינע וועגע בעקחַננט, דחַאיט חיך דיך ערקעננע, חויף דחַס חיך פֿערנער גונזט חין דיינען חויגען פֿינדע, חונד דוח ערוואֶגעזט, דחַס דיעזעז פֿאָלק דיינע נאַליחָן חיזט!

יג. חונד דער העֿרר ענטגעגנעטע: איין נאָרן ווירד זיך לעגען (איינע געֿרעכֿטיגקייט ווירד געזיהנט ווערדען) חונד חיך ווערדע דיר ווילפֿאַהרען,

טו. דחַרחָב משה: זאָ לחַנגע דיין נאָרן ניכֿט געזיהנט חיזט, לחַס חונז ניכֿט פֿאָן היער געהען.

יז. חויך דיעזעז ווילל חיך דיר טהון, דען דוח האַזט גונזט חין איינען חויגען געפֿונדען חונד חיך האַבע דיך איט נאַמען ערנחַננט, טפּרחַך דער העֿרר.

יח. זאָ לחַס איך דיינע העררליכֿקייט — דיח האַראָניטע איבערזיינזטיאאונג חַללער פֿערהאֶלטניסע חין דער וועלטרעגיערונג — זעהען!

יט. היערויף יענער: חיך ווערדע איינע חַללגיטע פֿאָר דיר פֿאָרחיבערניעהען לחַסען חונד איט דעם נאַמען יהוה פֿאָר דיר חויזרופֿען, וויח חיך בעגנאַדיגע, ווען חיך בעגנאַדיגע, חונד וויח חיך איך ערבאַרמע, דעסען חיך איך ערבאַרמע.

כ. דאָך איין חַנטליטל (איין וועזען) קאַננזט דוח ניכֿט זעהען, וויל דער אענט חין זיינעז טטויבעז הילללע נאָך לו זעהר חַן דעם חירדיטען האַפֿטעט חונד לו פֿיעלע העאאניסע האַט, חַלז דחַס ער חיינע פֿאָללקאָאמענע פֿערחייניגונג איט גאָטט ערטטרעבען קאֶננע.

כב. ווען נון איינע העררליכֿקייט — חַללגיטע — פֿאָרחיבער ניעהען ווירד, ווערדע חיך דיך טהון חין דיח האֶהלע דעז פֿעלזען חונד איינע

הַאנד איבער דיך דעקקען (דיך בעזָאנדערז שיטצען, דַאס דיין מיט דעם
ליבע פערבונדענער גייזט, פָאן דער ערהַאבענען ערשיינונג ניכט צו
זעהר ערגריפפען אונד בעשאֶדיגט ווערדע) ביז איינע הערליכקייט
פָאראיבער זיין ווירד.

כג. ווען איך דַאן איינע הַאנד אַבציעהע, (אונד דוא קיינע געפֿאַהר
פָאר צו גראָססער אויפגערעגטהייט דיינעז געמיטהעז אונד גייזטעז צו
פֿירכטען האַבען ווירזט) זאָ ווירזט דוא שויען איינע ערשיינונג פָאן
הינטען (דען אויזפֿלוס געֶטטליכער אייגענשאַפטען אויז איהם זעלבזט)
אין אַנגעזיכט אַבער (איין וועזען) קאַן ניכט געזעהען, וואַהרגענאָממען
אונד בעגריפפען ווערדען, ביז דער מענש, נאַך ענטשפרעכענדער
פֿאָרבערייטונג, ווייהע, לייטערונג אונד היילינגונג פָאם אירדישען שוים־
פלאַטן אַבטריטט אונד דיא האֶכזטע שטופֿע דער פֿאָלקאָממענהייט —
דאָרט עררייכט. — אַ ל ל ג י ט ע — ליעבע — איזט זאָנאַך דיא לאֶזונג
יענעז אויפפאַללענדען ראֶטהזעלז איבער דיא אויזגלייכונג דער געֶטטליכען
גערעכטיגקייט אונד דעם שיינבאַר מענשליכען עלענד. זאָ ווירד וואַהר־
הייט, אמת — (אמת חותמו של הקב"ה „וואַהרהייט" איזט דער
גאָטטהייט זיעגעל) — דער ערזטע, מיטטלערע אונד לעטצטע בוכ־
שטאַבע דעז אַלפֿאַבעטז, מיטטעלזט דעססען אין דען טויזענד אַבער
טויזענד פֿערשיעדענען צוזאַממענשטעללונגען דער איינצעלנען בעשטאַנד־
טהיילע דער מענש אַללע זיינע געפֿיהלע, עמפֿינדונגען, בעגריפפע אונד
געדאַנקען אויזצודריקקען פֿערמאַג — איין אינזייגעל איזט, וואָדורך איינע
גערעכטיגקייט בעקונדעט ווירד, עבען זאָ איזט איינע אַללגיטע אונד
ליעבע דעם גאַנצען אונד דעם איינצעלנען אַלז שטעמפעל אויפגעדריקקט.
ליעבע איזט עז, דיא דאַז גאַנצע וועלטגעביידע אין זיינען באַהנען
לייטעט אונד עז צואוויילען אויז זיינען פֿוגען צו רייססען שיינט: ל י ע ב ע
איזט עז, דיא דען זאָננענוואַגען לענקעט אונד דאַז שטערנענהעער
הערויפֿפֿיהרט, אונד ל י ע ב ע איזט עז, דיא דען שטורם הערויפֿבעשוואֶרט
אונד איפפיגע פֿלורען אין וויזטענייען וואַנדעלט. ל י ע ב ע איזט עז, דיא
דער פפלאַנצען רייכטהום דער מענשהייט שפענדעט, אונד ל י ע ב ע
איזט עז, דיא איהר דאַז נאָטהווענדיגזטע ענטציעהעט אונד זיא אין
הונגער אונד נאָטה שמאַכטען לֶעסט. ל י ע ב ע איזט עז, דיא דעז
פֿריעדענז פֿאַרבענרייכען, ערוואֶרמענדען טעפפיך איבער דען ערדקרייז
ברייטעט, אונד זיא איזט עז, דיא דעז קריעגעז בראַנדפֿאַקקעל ענט־
צינדעט אונד קראַנקהייט אונד זייכע אונטער דען ערדבעוואָהנערן
וואַלטען לאֶסט. ל י ע ב ע איזט עז, דיא זיך פֿריידיג דורכ'ז לעבען פֿיהרט,
אונד זיא וויעדערום איזט עז, דיא דיר דאַז דאַזיין פֿערדיזטערט אונד

מיט גרויעם געוואָלק דיך האָט אומהיללט. זיא הייסט עס, דיא דער
מוטטער צאַרטליכקייט אונד איננינקייט, דעם פאַטער ליעבענדע זאָרג-
פאַלט געגען אונבעהילפליכע אונד האָט אונאויספרעכליכע קוואַלען פער-
מוראַכענדע קינדער איינגעפלאָסט אונד זיא הייסט עס, דיא זיא דיר ענט-
פערנט אונד האָט געוואַלטזאַם דאַס באַנד צעררייסט, דאַס דיך אונזיכטבאַר
מיט איהנען אומשלונגען האַלט. ליעבע הייסט עס, דיא דיר טאַוזענד-
האַפטע וואונדען שלאָגט, אונד זיא הייסט עס, דיא היילונג דיר אונד
גענעזונג זענדעט. זיא הייסט עס, דיא דיא הייליגסטען אונד צאַרטעסטען
פאַמיליענבאַנדע וועבט, אונד זיא הייסט עס, דיא דען טאָד פּלאָטצליך
אין דיינע בעהויזונג פיהרעט אונד אין טהייערעס גליעד נאַך דעם אַנדערן
פאָן דיינער זייטע טרעננט, ביז זיא דיך זעלבסט אין יענען האָהערן אונ-
בעקאַננטען רעגיאָנען מיט איהנען ווידער פעראייניגעט, אונד דאַ,
ענטקליידעט דער טייטונגען אונד העמאַניסע, דיעזע ליעבע ערזט רעכט
בעגרייפעזט, — דאַס מאַנכעס אים איינצעלנען אונגליקליך אונד איבעל
שיינענדע נור האַרמאָניע דעס גאַנצען פאַסטע, אונד דאַס ווידערום
מאַנכעס טייגוט אים וועזענטליכען פאָם אַרגען מיזט. דאַרום דולדע
אונד האַררע, וואַלצע אויף דען הערן דיינע וועגע אונד פערטרויע אויף
איהן, ער ווירד'ז טאָן פאָללפיהרען." (פּז. 37.)

פיעראונדדרייסיגזטעז קאַפּיטעל.

א. דער הערר שפּראַך צו משה: הויע דיר צוויא שטיינערנע טאַפעלן
אויז, וויא דיא ערזטען וואַרען, זאָ ווערדע איך דיא וואָרטע דאַרויף
שרייבען, דיא אויף דען ערזטען טאַפעלן וואַרען, דיא דו צערבראָכען
האַזט. דוא ביזט עז, דער דיא ערזטען צערטריממערט האַט, דוא
מוסט דיא אַנדערן ווידער הערבייא שאַפפען. איינעם פירזטען פער-
גלייכבאַר, ערלייטערט דער מדרש, דער זיינע פערלאָבטע וועהרענד
איינער אונטערנעהמונג ריזע אונטער דעם האָפגעזינדע צוריקגעלאַססען.
דיעזע אַבער בעטרוג זיך העכזט אונזיטטליך, אונד אויך דער רוף דער
פּרינצעסין ליטט בעטרעכטליך היעדורך. דער פערמיטטעלנדע מיניזטער,
קאָנגרוויזע דיא פאָלגען בערעכנענד, טריטט איילינג צור פערניכטונג
דער בערייטז אַבגעפאַסטען עהעפאַקטען, אויף דאַס זיא ניכט איינער
אין דער עהע בעגאַנגענען אונטרייע בעשולדיגט אונד היערנאַך בעאור-
טהיילט ווערדען מעגע. אויז דער דיעזערהאַלב אַנגעשטעללטען אונטער-
זוכונג ערגיבט זיך יעדאָך, דאַס איהרע עהרע אונבעפלעקט זייא, דאַז
אונשולדיגע געזינדע אַבער דען סקאַנדאַל פערמורזאַכט האַבע. בייא
דער כּן דורך דיא פערמיטטלונג דעס פירזטענפריינדעז ערפאָלגענדען

װיעדערפֿערזאֶהנונג דעז רעגענטען איט דער געליעבטען ברויט, טרוג דער איטטלער חויך עררילטונג חיינעז לװייטען עהעפֿערטראַגז מַן. דוח הַאַזט דען ערזטערן חױפֿגעהָאבען, טפּרילט נון דער פֿירזט, זאָ טרחַגע חויך זאָרגע פֿיר דיח חױזפֿערטיגונג חיינעז לװייטען. — זאָ חיזט היער גאָטט דער פֿירזט, ישראל דיח ברויט, דחַז חויז מצרים איטגעלאָגענע געזיינדעל דחַז האָפֿגעזינדע. משה דער איטטלער לװיטען גאָטט חונד ישראל, דיח געזעטלעזטחַפּעלן בילדען דען עהעקאָנטראַקט, דען משה לעררישען האַטטע חונד נון װיעדער חַבטליעסען זאָללטע.

ג. ניעאחַנד זאָלל איט דיר היגױפֿגעהען; חיק טטיללען נור חונד געז דייטלאָז זאָלל פֿאָן נון מַן דיח תורה װירקען חונד חַללאחֶהליג חיהר ליעל — בילדונג, גערעלטיגקייט חונד ליעבע לו פֿערברייטען — עררייכען.

ו. דיח ערטײנונג דעז העררן נאָג נון פֿאָר משה פֿאָרחיבער חונד ריעף: יהוה (חייגענער נאַאע) חיזט חײן חונפֿעראֶנדערליכעז, זיך חיאאער גלײכבלײבענדעז, דחַז מַלל חין זיך טליעסענדע חונד לײטענדע װעזען (ז. קחַפּ. 3. או. 6.) אל חַללאחֶלטיג! חיהם חיזט דיח גראֶסע חונד דיח אחַלט חונד דיח קרחַפֿט חונד דיח טטאֶרקע, אָהנע זײנען אחֶלטיגען בייחטטאַנד פֿעראחֶלטעזט דוח נילטז, גחַר נילטז, טטױבגעבאָרנער חונד טטױבװערדענדער אענט. זחַגע מַלזאָ נילט חין דײנעם טטאָלנע, דײנע גײזטיגע קרחַפֿט חונד דיח אחַלט דײנער האַנד האַבע דיר דיעז אָדער יענעז פֿעראָגען פֿערטחַפֿפֿט; טויע פֿיעלאעהר חום דיך, חונד דוח װירזט גחַר אחַנלע פֿינדען, דיח מַן גײזטעז, מַן ליבעזקראַפֿט חונד מַן ערדענזין דוך װייט חיבערראַגען חונד דענגאָך איט אחַנלעם גוטע דיר נאַריקטטעהען. דיח חַללאחֶלטיגע הילפֿע גאָטטעז חיזט עז מַלזאָ, דיח דיך לו דעם אחַלט, װחַז דוח ביזט, אָהנע װעללע דוח חַבער חיינעם ראָהרע גלײכעזט, דחַז יעדער טטורם נערקניקקט. — רחום, מַללבחַראַהערליג! נילט בלאָז מרחם, חיינער דער דחַז לייד חַנדערער איטעאפֿפֿינדעט חונד גערן לו העלפֿען זיך בעטטרעבט, זאָנדערן רחום, דיח בחַראַהערליגקייט זעלבער חונד לוגלײך בחַראַהערליגקייט טפּענדענד; ער ערבחַראַט זיך דער װעלקענדען פּפֿלחַנלע, חונד גיעבט חיהר ערפֿריטענדען חונד בעפֿרולטענדען טהויח: דעז חַראַען טהיערלעגז אֶלנען פֿערניאאט ער חין ערהחַבענער האֶהע, חונד רײלט חיהם ערקװיקקונג חין דער נאָטה; װאַרום זאָללטע ער זיך דעז אענטען, דעז ערדענזטען זײנער געזטאֶפֿפֿע, נילט ערבחַראַען חונד חיהם זײנען בעדחַרף רײלען, װענז דיח נייט פֿאָרדערט. — וחנון מַללגנאֶדיג. נילט נור חונן, זאָנדערן חנון, דיח גנחַדע זעלבזט חונד גנחַדען פֿערטהײלענד; װײט אעהר מַלז דער אענט פֿעראֶגע זײנעז װחַנדעלז װירדיג חיזט, ערלײגט ער חיהם װאָהל=

טהאטען אונד אפפנעט איהם דעז גליקעז שפייכער, אָהנע אייגען
געגענדיענזט ערהאפפען צו קאננען. ארך אפים לאנגמיטהיג! דער
מענש אין זיינער גיטע קאן וואהל מאריך אף דען צארן צוריקהאלטען
דען גראלל באנדיגען אונד דיא וואוטה בעצאהמען, איינע אויפרעגונג,
מיסבעהאגען עמפפינדעט ער אבער דעננאך, ווען איהם אונביל
ווידערפאהרט; דער האכזטע אבער מיזט זעלבער דיא לאנגמוטה אונד
לאסט זיא דיעזעניגען פיהלען, דיא זיינע פאטערגיטע ניכט בעאכטען
אונד געגען זיינע אנארדנונגען זיך עמפארען. דאך ערדענזאהן! פאהרע
דארום אין דיינעם שטראפליכען געבאהרען ניכט פארט, אויך דיינע
שטונדע שלאגט, ווען דאז זינדענמאס פאלל איזט, אונד דער הערר
קאממט אין זיינעז צארנעז גלוטה! — ורב חסד פאן אונענדליכער גנאדע,
דענען, דיא דער גנאדע אונד הולד בעדירפען, דיא, מיטטען אין דער
לאסטערבאהן איננע האלטענד, אום בעגנאדיגונג, שטראפערלאס אונד
ווידעראויפנאהמע אין דעז פאטערז ארמע פלעהען. ורב אמת אונד
פאן אונענדליכער טרייע אונד וואהרהייט. וועלכע גייסען אויך איבער
דיא מענשהייט, איבער איין פאלק אדער דען איינצעלנען פערהאנגט
ווירד: דיא וואהרהייט, דיא גאטטליכע גערעכטיגקייט מיזט עז, דיא עז
זא בעשלאססען, דיא נאך פערדיענזט שטראפעט, אבער אויך אלזדאן דיא
הולד אונד טרייע ניכט אויז דעם אויגע לאסט, דען נור צו דער מענש-
הייט הייל, צו דעז פאלקעז גליק, צו דעז איינצעלנען וואהלפאהרט גרייפט
דעז אללמאכטיגען ארם איין, ווען דוא, קורצזיכטיגער, אויך ניכט גלייך
דען אויז דער פערהעערונג קוועללענדען זעגען, דען אויז דען טרא-
ראטענגעוואכזען קיימענדען בליטהענשטויב וואהרנימזט. — נוצר חסד
לאלפים, ער בעוואהרט דיא, פאן איינעם זיינער מענשענקינדער איבער
דיא גרענצען זיינער פפליכט פעראיבטען, גוטטהאטען דעם טויזענדזטען
געשלעכטע, דיעזעז געניעסט נאך דען הונדערטע פאן יאהרען פאר-
הער אויזגעשטרייטען גוטען זאאמען, דען דאז איזט דיא גאטטליכע
נאטור דעז גוטען, דאס פארט אונד פארט עז נור גוטעז ערצייגט. —
נשא עון, ער פערגיבט מיסעטהאט. ניכט אויז איררטהימליכקייט, אויז
אונפערשטאנד אונד גערדאנקענלאזיגקייט אדער געוואהנהייט, מיט בע-
וואוסטזיין אונד בעדאכט האנדעלט דער מיסעטהאטער, ער קעננט דיא
איהם פארגעצייכנעטען פפליכטען אונד דעננאך איבערטריט ער זיא
טנאדע. איהם פערגיבט דער הערר, ווען ער זיין אונרעכט פיהלט
אונד רייאמיטהיג צוריקקעהרט אונד ווידער גוט צו מאכען זוכט, וואז
אונד וויא זיינע קראפטע עז איהם געשטאטטען. — נשא פשע, ער
פערגיבט אבפאלל. אין וויט האהערעם גראדע שטראפבאר איזט דער-
יעניגע, וועלכער ניכט זא זעהר נור בעפריעדיגונג זיינער אונגעשטימען

געלייטע אַלז פֿיעלמעהר אויז טראָטץ אונד שטאַררזין, אויז ראָההייט
אונד טהיערישער פֿערקאָממענהייט גאָטט אונד דער נאַטור, טוגענד
אונד זיטטע האָהן שפּריכט אונד אַנדערע צום אַבפֿאַללע פֿערלייטעט.
איהם אויך פֿערצייהעט דער פֿאַטער, ווען ענדליך דען זיין געוויססען
ערוואַכט, ער נור איינזיכט זיינער לאַסטער קלאָגט אונד געבראָכענען
געמיטהעס אונד דעמיטהיגען זיננעס איהם שטויבע פֿאָר זיינעם העררן
אום פֿערגעבונג צופֿלעהט. — נשא חטאה, ער איבערזיעהעט זינדע,
פֿעהלער. איינגעדענק, דאַס דער מענש שטויב נור איזט, דאַס אים
טויזענד זיננענרייצע ער אָפֿטער בעפֿאַנגען אונד זיינער בעססערן
אונד עדלערן קרעֿפטע ניכט מייסטער איזט, בעמערקט ער אירדטהיער
אונד פֿעהלטריטטע קוים, אַבוואָהל דער פֿערנונפֿטבעגאַבטע שטעטס
וואַכזאַם, ניכטערן אונד זיינע לעבענסוועגע זיך בעוואוסט זיין זאָלל. —
ונקה לא ינקה. דאָך גענצליך אונגעשטראַפֿט לעסט ער ניכט. דאַס איזט
דער פֿלוך דער בעזען טהאַט, דאַס זיא דען קיים דעס אונגליקס, דיא
שטראַפֿע אין זיך בירגט, אונד פֿאָרטערבט ביז אינ'ס פֿיערטע געשלעכט.
(פֿערגל. דאַס 2. געבאָט.) זאָ וועניג אין איינעם וואָהלגעאָרדנעטען
שטאַאַטע פֿערברעכער אונגעאַהנדעט בלייבען דירפֿען, אונד דערען
שאַנדפֿלעק דען קינדערן לאַנגע אַנקלעבט, עבען זאָ איזט'ס אין גאָטטעס
שטאַאַטע. — דיא ראַבבינען יעדאָך טהיילען דאַס לעצטע אַטטריבוט
(איגענשאַפֿט) אין צוויא אונד בעהויפּטען; ונקה, ער לעסט אונגעאַהנ-
דעט דען בוספֿערטיגען, לא ינקה לעסט אַבער ניכט אונגעשטראַפֿט דיא
שטאַררזינניגען אונד אים לאַסטער פֿערהאַררענדען.

ח. משה, אַלז ער דיעזע ערהאַבענען, ריהרענדען געטטליכען איינענ-
שאַפֿטען אין איהרער גרעססטען גלאָריע אונד איהרער גאַנצען פֿאָללקאָמ-
מענהייט, זאָ וויט איהם מעגליך, צו פֿאַססען געווירדיגט וואַרד, וואַרף
זיך איילענדז אין דען שטויב ניעדער, אום דיא איהן בעשטירמענדען
געפֿיהלע אונד איבעראַננענדען עמפּפֿינדונגען אים הייסען איינבריננטיגען
געבעטע אויזצושיטטען פֿאָר דיעזעם אונבעגרייפֿליכען, אַללגנעדיגען,
אַללגערעכטען, אַללווייזען, אַללפֿעטערליכען וועזען, געפּריזען זייא זיין
היילינער אונד גלאָררייכער נאַמע פֿאָן עוויגקייט ביז אין עוויגקייט. אַמען.
הללויה, סלה! —

אַבער אויך דוא, גלייביגער איזראַעליטע! גלייביגע איזראַעליטין! מאַג
דיר דעז גליקעז זאָננע פֿריינדליך שיינען, אָדער דיין האָריזאָנט גע-
טריבעט זיין; מאַגזט דוא איינע דער העכזטען שטופֿען אין דער מענש-
ליכען געזעללשאַפֿט איינגעהמען, אָדער קערגליך דיין דאַזיין אַלז דער
ניעדריגזטען איינע פֿריזטען, שטירצע היין צור ערדע אונד לאָבפּרייזע

דען הערן, אונד פֿערגיס אַללער זיינער וואָהלטהאַטען ניכט, וויא ער דיך פֿאָטערליך לייטעט, וואָננע דיר בערייטעט אונד דורך שמערץ דיך צו בעלעהרען זוכט, דאַנקע איהם וויא פֿיר פֿריידען זאָ פֿיר ליידען, וויא אויך דעס פֿערפֿאַססערס לעהרען, וועהרענד ער דיעזעס ניעדערשרייבט, רייכליך פֿליעסען, אַב אַנגעלעס ליידענזקעלך, דען ער איהם גליקליך לעערען האַלף.

ט. פֿערנער שפראַך משה: דאַ איך גונסט אין דיינען אויגען געפֿונדען האַבע, הערר! זאָ מעגע דער הערר זעלבסט מיט אונס געהען! צוואַר איזט עס איין האַרטנאַקקיגעס פֿאָלק (אונד דירפֿטע לייכט זיך ווידער פֿערגעהען; אַללײן נאַכדעם איך דיך אַלס פֿאָטערליכעס, ליעבענדעס אונד פֿערגעבענדעס וועזען ערקאַננט האַבע,) פֿערגיב אונזערע מיססעטהאַטען אונד זינדען, אונד נים אונס צו דיינעם אייגענטהום אַן!

י. דאַרויף דער הערר: זיעהע! איך שליעססע מיט דיר איינען בונד! פֿאָר דען אויגען דיינעס גאַנצען פֿאָלקעס ווערדע איך וואונדער טהון, דערגלייכען אויף דער גאַנצען ערדע אונד אונטער אַללען נאַציאָנען ניכט געשעהען זינד. אונד היעטע נאָך פֿיהרט אונס דער הערר וואונדערבאַר מיט געוואַלטיגעם אַרם דורך דער פֿעלקער מיטטע, „צערטרעטען ווערדע איך דיך פֿירוואַהר, דאָך ניכט גענצליך פֿערדערבען; לייטערן ווערדע איך דיך צוואַר, אַבער אויפֿרייבען ניכט. (ירמיה 30.

כט. משה וואוסטע ניכט, דאַס דיא הויט זיינעס אַנגעזיכטעס שטראַהלען ווערפֿע, וויל דער הערר מיט איהם געשפּראָכען האַטטע. וויל דיא צווייטען געזעטצעסטאַפֿעלן אין גרייסלאָזער שטילע אונד אַבגעלעגענהייט אויזגעאַנטוואָרטעט וואורדען, מוסטע איין אויסערגעוועהנליכעס וואונדער־צייכען דיא גלויבהאַפֿטיגקייט משה'ס אונד דיא אֶכטהייט דער טאַפֿעלן בעקונדען, דאַמיט קיין צווייפֿעל אַן זיינער געטטליכען זענדונג ענטשטעהע.

ל. אַלס אהרן אונד אַללע קינדער ישראל'ס דאַס אַנגעזיכט משה'ס שטראַה־לען ווערפֿען זאַהען, פֿירכטעטען זיא זיך, צו איהם הינצוטרעטען. דאַראַן וואַר דיא שוואַכענדע קראַפֿט דער זינדע שולד, דיא דעם מענשען שייא אונד פֿורכט פֿאָר אַללעם הייליגעם אונד עהרפֿורכטגעביעטענדעם איינפֿלעססט; דען פֿאָר דעם פֿעריבטען פֿערברעכען דעס געצענדיענס־טעס ערפֿרייטען זיא זיך עהרפֿורכטספֿאָלל דעס אַנבליקס דער פֿייריגען געטטליכען ערשיינונג, אָהנע פֿורכט דאַבייא צו עמפּפֿינדען.

לג. אַלס משה מיט איהנען צו רעדען אויפֿגעהערט האַטטע, גאַב ער איינען שלייער איבער זיין אַנגעזיכט; דאַמיט דער צו געוועהנליכע אַנ־בליק איהנען דאַס וואונדער ניכט צו גלייכגילטיג מאַכע אונד דיא האָכ־אַכטונג דאַפֿאָר שווינדע; נור ווען ער זיא בעלעהרטע אונד אונטעררי־

טעטע, נאהם ער דען טייער היגוועג, דען, „דיינע חויגען זאללען דיינע לעהרער זעהען.“ (ישעיה)

ויקהל.

פינפאונדדרייסיגזטעז קאפיטעל.

א. משה ליעס דיח גאנצע געמיינדע דער קינדער ישראל'ז פערזאמ־מעלן; אם חיילפטען דעז מאנאטז תשרי, חיינען טאג נאך דעם גראסען פערזאהנונגזטאגע, י"כ, אן דעם דער הערר פאללשטאנדיגע פערצייהונג פערהיעס, דאמיט דער בעטטאנדיגע אנבליק חיינער פראכטפאללען חין דיח חויגען פאללענדען חונד גאטט געווייהטען וואהנונג זיח חימאער אן דעז הערן נאהע מאהנע חונד זיח ניכט לייכטזיננינג דער זינדע פערפאללען.

ג. חיהר זאללט קיין פייער אנציגדען חין אללען חיירען וואהנונגען (דאז גאטליכע היילינטהום חויזגענאממען) אם זאבבאטטאגע. אללע ארטען ארבייטען, זאמיט חויך דיח פייערונג בעהופז האנדווערקזפער־ריכטונגען חיזט שאן אבען קאפיטעל 31. בייח שטרענגער שטראפע חונטערזאגט. עז איזט פאלגליך איט דיעזעם פערבאטע זעלבזט דיח פייערונג צום פערגניגען פערפאנט זיין. נור ווען דיח געזונדהייט ליידען דירפטע חונד געפאהר חויף פערצוג חיזט, פקוח נפש, זאלל דער ידע זא שנעלל אלז טהונליך, זעלבזט ניכט הערבייטאפפען.

ה. נעהאט פאן דעם חיירינען חיינע העבע דעם הערן צו עהרען. דיעזע פרייוויללינגען שפענדען זאללטע דיח גיער זיהנען, איט וועלכער זיח דאז גאלד צור גיעסונג דעז קאלבעז הערבייטלעפפטען.

כב. עז קאמען דיח אאננער זאמאט דען פרויען: ווער אילדען הערצעז וואר, בראכטע אהרעגריגע . . . חונד הלעריייח גאלדנעז געשמיידע. געגענשטאנדע פאן בעזאנדערס ווערטהע דירפען עבען פאן פרויען אהנע ערלויבניס חיהרער גאטטען צו קיינעם צוועקקע פערהאבפאנגט ווערדען. דאהיגעגען חיזט עז זאגאר פערדיענזטליך, ווען זיח זאכען פאן אינדערס ווערטהע, חינגבעזאנדערע נאהרונגזאיטטעל, אן חרמע חונד נאטהליידענדע פערהאבריי‍כען. אבא חלקיה, זא ערצאהלט דער תלמוד, חיין הערצט חראער אבער חויגעצייכנעט פראמאער טאגלאהנער, ווארד פאן דען ראבבינען צור צייט חיינער גראסער דירדע אנגעגאנגען, דען הערן חום רעגען אנצופלעהען, חונד חיהנען וויללפאהרענד, שטעללטע ער זיך חין חיינען חונד זיין עבען זא פראממעז וויב חין דען אנדערן ווינקעל חיינעז אבערגעמאכעז, חונד טרוגען גאטט חיגבריגזטיג

איהר אַנליעגען פאָר. אונד זיעהע! דאַז ווייב וואורדע צוערזט ערהאָרט, אינדעם זיך געגען דיאיעניגע היממעלזגעגענד הין, וואָ זיא זיך בעפאַנד, אַלזבאַלד שוואַרצע רעגענוואָלקען אויפטהירמטען, אונד צוואַר דאַרוס, הייסט עז ווייטער, וויל זיא דיא אַרמען הייפיג מיט לעבענזמיטטעלן פער-זאָרגטע, וואֶהרענד ער איהנען לעדיגליך געלד רייכטע, פיר וועלכעז זיא זיך ערזט דיא שפייזען ערקויפען מוסטען.

אַכטאונדדרייסיגזטעז קאַפיטעל.

ח. ער מאַכטע דאַז קופפערנע בעקקען אונד זיין קופפערנעז געשטעלל אויז דען (מעטאַללנען) שפיעגעלן דער פערזאַממעלטען פרויען, דיא זיך אַם איינגאַנגע דעז שטיפטזצעלטעז פערזאַממעלטען. זעלבזט געגענ-שטאֶנדע דעז לוקזוז, דיא צור פראֶהנונג דער אייטעלקייט דיענטען אונד דערען זיך געפאַללזיכטיגע פרויענצימער צור הערפאָרהעבונג איהרער רייצע זאָ גערנע אונד אייפריג בעדיענען, אָפפערטען זיא פרייוויללינ אונד עדעלמיטהיג צור ערריכטונג דער שטיפטזהיטטע, אום איהר פריהער בעגאַנגענעז אונרעכט בייא געלעגענהייט דעז קאַלבדיענזטעז, זאָ פיעל מאֶגליך ווידער גוט צו מאַכען. —

נאַך דער אַנזיכט מענדעלזאָהנ'ז (אין זיינעם העבראֶאישען קאָממענטאַר צו ספר שמות) האַטטע עז מיט דעם בויא דער שטיפטזהיטטע פאָל-גענדע בעוואַנדטניס: אין יעדעם וואָהלאיינגעריכטעטען שטאַאַטע פינדען זיך דרייערלייא גאַטטונגען פערשיעדענער בעשאֶפטיגונגען אונד טהאֶטיג-קייטען פאָר, פאָן דענען וועלכע נאָטהווענדיג אונד אונענטבעהרליך, וועלכע ניטצליך אונד פאֶרדערליך אונד ווידערום וועלכע אַנגענעהם אונד נור דעז פערגניגענז אונד דעז ערהאֶהטען גענוססעז וועגען פער-ריכטעט ווערדען. צור ערזטען קלאַססע זינד אַללע יענען אַרבייטען צו רעכנען, וועלכע צור ערצייגונג פאָן נאַהרונגזמיטטעלן, קאֶרפערבעדעק-קונגען אונד ערריכטונג פאָן אָבדאַך או. דגל. ערפאָרדערט ווערדען; צור צווייטען גאַטטונג געהאֶרען דיאיעניגען בעשאֶפטיגונגען, מיטטעלזט דערען דאַז אֶפפענטליכע אונד פריפאַטוואָהל בעפאֶרדערט ווירד, אַלז: דיא הערשטעללונג גוטער וועגע, פאַהרבאַרער שטראַססען, בריקקענבוי-טען, דיא אַנפערטיגונג מעטאַללענער ווערקצייגע, טרייבפערטיגקייט או. ז. וו.; צור דריטטען קאַטעגאָריע ענדליך רעכנעט מאַן דיא הערפאָר-ברינגונג פאָן געגענשטאֶנדען דעז לוקזוז אונד דער קונזט אונד וויססענ-שאַפט, וויא: מאַלערייא, בילדהויערקונזט, פאָעזיא או. אַ. מ., דיא דאַז הערץ פערעדלען אונד דען גייזט צוועקקמאֶסיג אויזבילדען, אונגעאַכטעט זיא, אים איבערמאַאַס בעטריעבען, דיא געזעללשאַפט פערווייכליכען אונד

דען קערפער יענער עלאַסטיציטעט בערויבען, דיא נור קרעפטיגונג איינער נאַציאָן אונד דערען געדייהליכעס פאָרטקאָממען אונענטבעהרליך איזט.

אַלז נון גאָטט, דער הערר, דען איזראַעליטען שטאַמם צו זיינעם פאָלקע ערקאָרען, זאַה זיינע ווייזע פאָרזעהונג, דאַס זיך אין איהם איין פאָללשטענדיגער, צוועקמאֶסיג אָרגאַניזירטער שטאַאַט ענטוויקקעלן ווערדע. אונד דאַ עז נון זיינע ווייזע אַבזיכט וואַר, דאַס דיא איזראַעליטען ביים אַללען ערהייגניסען, אונטערנעהמונגען או"זוו זיך איהרעז גאָטט-ליכען אורשפרונגז, דעז שפענדערז אַללעז גוטען, אונד איהרער האָהען בעשטיממונג ערינגערן זאָללטען, פעראָרדנעטע ער, דאַס זיא דיא פריהפריכטע איהרער פעלדערצייגניסע, דיא ערזטגעבאָרענען זאָהנע אונד דיא ערזטלינגע איהרער טהיערע זיינעם נאַמען ווייהען זאָללטען. דאַמיט נון אויך דיא ערזטען אַנשטרענגונגען איהרעז גייזטעז אין גע-ווערבע, קונזט אונד וויססענשאַפט עבענפאַללז איהם געווידמעט ווערדען, אויף דאַס זיא שטעטז דיא טוגענדבאַהן וואַנדעלן אונד ניכט גאָטטעז פערגעססען, בעפאַהל ער דען בויא דער שטיפטזהיטטע, וואָראַן האָהערע גייזטעזקרעפטע זיך בעטהעטיגטען, נור שטעטען ערינגערונג, דאַמיט זיא איננערהאַלב דער גרענצען דעז צוועקמאֶסיגען בלייבען אונד דיא-זעלבען ניכט צו איהרעם אייגנען פערדערבען איבערשרייטען.

חסל ספר שמות
בעוז ראש כל אומות.

ענדע דעז צווייטען בוך מאָזעז.

ספר ויקרא.

ערסטעס קאַפּיטעל.

א. עס ריעף דעם משה, אונד דער הערר רעדעטע אויס דעם שטיפטסצעלטע מיט איהם, אום עס ווייטער צו זאַגען. דיא שטיפטסהיטטע אין איהרער אימפּאָזאַנטען פּראַכט אונד הערליכקייט מיט דען דאַצו געהעריגען, אין דען מאַננינגפאַלטיגסטען, דאַס אויגע בלענדענדען פאַרבען, שימערנדען טעפּפּיכען שטאַנד פאָללענדעט דאַ; — דער זיעבענאַר־מיגע, אויס איינעם גאַנצען צענטנער, ככר, דעס פיינסטען גאָלדעס גע־פאָרמטע לייכטער שטראַהלטע אים פאָללען גלאַנצע; דיא אויס דען אויסגעזוכטעסטען שטאָפפען מיט דעם עדעלסטען מעטאַללע אונד דען, גלייך פונקעלנדען שטערנען, בליטצענדען עדעלשטיינען אויסגעשמיקטען בונטען פּריעסטערגעוואַנדער האַררטען דער זיא אַנלעגענדען גאָטט געווייהטען דיענער. אַלט אונד יונג, פאָרנעהם וויא גערינג, מאַננער וויא פרויען — אַללע האַטטען מיט אונגעוואָהנליכער אָפּפערוויללינקייט אונד פריידיגען הערצענס אונד היגעבונג צו דיעסעם אויסעראָרדענטליכען קונסט־ אונד וואונדערווערקע געשטייערט. נור משה אַללײן האַטטע, דיא אַנאָרדנונג דעס גאַנצען אויסגענאָממען, ניכטס דאַצו בייגעטראַגען, אונד, זאָ בעריכטעט דער מדרש, וועהמוטה בעשליך דאַראָב זיין זאַנפטעס געמיטה. דאַ וואַרד איהם איינע טרעסטענדע היממעלסשטיממע: הערמע דיך ניכט, דוא טרייער מיטטלער! דאַס וואָרט, דאַס בעלעהרענדע וואָרט, דיא דען מענשען ציערענדע אונד אין דיא פּאָרען זיינעס הערצענס איינ־דרינגענדע אונד דאַזעלבסט בעוועלטיגענדע רעדע, דער דיא גייסטיגען פעהיגקייטען ענטוויקקעלנדע אונד דיא שלומערנדען געפיהלע וואַך רופענדע אונד זיא אין דיא רעכטע באַהן לייטענדע אונטעררייכט, דען דוא איינעם פאָלקע ערטהיילסט, אום איהם איינע ריכטשנור פיר זיינען לעבענסגאַנג אַנצוווייזען, איבערטריפפט זעמטליכע אייסערע נור דיא

זיננע בענעבענדען געגענשטאָנדע. חַבער חויך נור חיהם ווחורדע
דיעזע גאָטטליכע שטיחמע, חונד קיינעם חַנדערן ווחַר זיח וואַהרנעהמ=
באַר, ניכט וויל זיח עטוואַ לו לייזע געוועזען, זאָנדערן וויל נור ער
דער טרייע דיענער, דעז היממלישען רופעז געווירדיגעט ווחורדע.
ב. רעדע איט דען קינדערן ישראל'ז חונד זאַגע חיהנען: אדם, חיין
אענט וועו דאַרברינגען וויל חיין אָפפער דעם הערן לו עהרען, פאָן
דעם פיעהע, דעם רינד= אָדער קליינפיעה נאָאליך, קאָננט חיהר חייער
אָפפער דאַרברינגען. ניכט חוואַזאָנזט הייסט עז היער אדם, אענט.
דער איט חיינעם אָפפער זיך דער גאָטטהייט נאַהענדע, חום דורך
דאַזזעלבע נעבזט רייע חונד בוסע דען טאוטן זיינער זעעלע לו פערווי=
טען חונד חיינע פערזאָהנונג איט דעם חַללגערעכטען לו ערווירקען,
האַט חַלז אדם, חַלז חיין חויז דער טאָדטען ערדאַססע פאָן דעז
טאָפפערז ווחונדערבחַרען האַנד געפאָרמטעז, היאורויך פאָן דעז היממעלז
הויך בעלעבטעז חונד איט דעם נאַמען אדם בעלייכנעטעז וועזען לו
ערטיינען, חויך דאַס דער גאַנלע אענט, לייב חונד זעעלע, גלייכלייטיג
זיהנע ערלאַנגע. — אַנטאָנינוז, דער קאַיזער, בעריכטעט דער תלמוד,
בעפראַגטע חיינזטאַחלז רבי יהודה, דען פירזטען חונד גינזטלינג: וויח
פעראַאַג חיינזט דער חַללגערעכטע דען אענטען לו ריכטען? דיח זעעלע
בעהויפטעט: חיך האַבע ועדער ליידענטאַפט נאָך זינגליכע טריעבע,
חונד נור דער לייב חיזט'ז, דער זיך דיינען היילינען בעפעהלען וויידער=
זעטלט, דאַ חיך וועדער פאָר אייגער פערבינדונג איט דעאזעלבען, נאָך
זייט אייגער טרעננונג פאָן חיהם איר חיין פערגעהען לו טולדען קאָאמען
ליעם; דער קאָרפער הינגעגען ווענדעט חיין: בין חיך יאַ חיין טאָדטעז
עלעאענט, דאַז ניכט פרייען ווילען, ניכט פערלאַנגען בעזיטלט, חונד
נור דער גייזט חיזט עז, דער זיך ווידער דיך חויפלעהנט. — חיין
גלייכניס זאָלל דיר, גראָסער קאַיזער! דיח אַנטוואָרט ביעטען, שפראַך
היערויף דער ווייזע רבי. — חיין פאָרנעהאער הערר בעזאַס זיינען
הערליכען, דיח קאָזטליכזטען פריכטע טראַגענדען גאַרטען, וואָריבער
ער חייגען בלינדען חונד חייגען לאַהאען לו וואָכטערן זעטלטע. חיינזט
שפראַך דער לאַהאע לום בלינדען: טאַאקקהאַפטעז אָבזט זעה' חיך
דאָרט האָנגען חַם בוים, פיהרע איך חויף דיינעם ריקקען דאַהין, דאַאיט
חיך'ז הערחַבנעהאע חונד ויר עז געאיינשאַפטליך געניעסען, חין וועלכען
פאָרטלאַג דיעזער גערנע וויליגטע. חַלז יעדאָך דער גאַרטענבעזיטלער
ווידער ערטיען חונד נאָך דען חַבהאַנדען געקאָאאענען פריכטען
פאָרשטע, פערזעטלטע דער בלינדע: חיך, הערר! קאַן דיעזעלבען חונ=
אָגליך ענטווענדעט האַבען, דאַ איר דאַז חויגענליכט געבריכט." „חיך
עבען זאָ וועניג, ריעף טלייח דער לאַהאע, וויל חיך ניכט לו געהען

פֿערמאָג." אַבער דער דיא אַנגעווענדעטע ליסט דורכשויענדע הערר ליעס דען דעס ליכטס בעראויבטען אויף דעס לאַהמען ריקקען זעטצען אונד בעשטראַפֿטע זיא אַללצומאַל. — זאָ, שפּראַך ווייטער דער רבי, ווירד גאָטט איינסט מיט דעם מענשען פֿערפֿאַהרען; ער איינעט דיא זעעלע מיט' דעם קערפּער ווידער אונד פֿעראורטהיילט זיא צור געמיינזאַמען שטראַפֿע. — וויא אַבער אויך אדם, דער ערסטע מענש, נור פֿאָן זיינעם אייגענטהומע אָפּפֿערטע, וויל ער אַללעין איבער אַללעס אויף ערדען שאַלטעטע, זאָ קאַנן אויך יעדער נור פֿאָן זיינעם רעכטמעסיגעם בעזיטצ־טהומע דעם העררן וויהען, וועהרענד דאַס ווידעררעכטליך ערוואָרבענע פֿעראַבשייאונגסווירדיג אונד פֿערוואָרפֿען איזט, דען „דער הערר האַסט רויב אַלס אָפּפֿער." אַבער אויך דיעס מוס אויז פֿרייעם אַנטריעבע אונד ענטשלוס געשעהען, אינדעם ערצוואונגענע רעליגיאֶזע איבונגען אָהנע ווערטה אונד געהאַלט זינד. „שלאַכט־ אונד בראַנדאָפּפֿער האַסט דוא ניכט בעגעהרט, אָהרען האַסט דוא מיר געבאָהרט," זינגט דער פּסאַל־מיסט, אונד „דאַס אָפּפֿער דעס גאָטטלאָזען איזט דעם העררן איין גרייעל." (משלי.) דאַרום דורפֿטען דיא אָפּפֿער נור פֿאָם געוועכסרייכע אונד פֿאָן צאַהמען טהיערגאַטטונגען, דיא אַן דעס מענשען אומגאַנג געוואָהנט זינד, ניכט אַבער פֿאָן ווילדען, רייסענדען טהיעראַרטען געבראַכט ווערדען, וויל דעם אַללגנאֶדיגען אונד זאַנפֿטען נור איין זאַנפֿטמוטה מיט זאַנפֿטעם צו נאַהען איזט. זאָלטען דאַהער מעהרערע געמיינשאַפֿטליך צו אָפּפֿערן זיך ענטשליעסען, איזט עס גאָטט ניכט מינדער אַנגענעהם, אויז וועלכער אורזאַכע דער פֿערז אין דער איינצאַהל בעגיננט, אונד אין דער מעהרצאַהל שליעסט.

ג. ווען זיין אָפּפֿער איין גאַנצאָפּפֿער איזט, . . . מאֶנליך, אָהנע לייבעספֿעהלער זאָלל ער עס ברינגען, דאַמיט עס איהם צור גנאַדע אויפֿ־גענאָממען ווערדע, פֿאָר דעם העררן. דאַס דענקפֿערמאֶגען איזט עס, דאַס דען מענשען ציערט אונד איהן אין דיא רייהע האֶהערער וועזען זעטצט. אום זאָ שטראַפֿבאַרער איזט ער, ווען ער מיסברויך פֿאָן דיעזער אונ־שאֶטצבאַרען היממעלסגאַבע אונד מיט דעם געדאַנקען זיך ווידער דיא גאָטטהייט פֿערגעהעט, דיא גאֶטטליכען געבאָטע אָדער דיא נור מיטטעלסט געוויססער איבונגען צו ענטקראֶפֿטיגענדען פֿערבאָטע מיסאַכטעט. עשה ולאו שנתן לעשה. וועגען דיעזער אַרט זינדען ווירד דאַס גאַנצ־ אונד צו דעם האֶכזטען דיא געדאַנקען הינויף לענקענדע אָפּפֿער געבראַכט, אונד צוואַר מאֶנליכען געשלעכטס, אום דיא דאַס לאַסטער בעצווינגענדע קראַפֿט אַנצודייטען, אונד מאַקעללאָזע, אום דיא רייניגונג דער זעעלע פֿאָן יעדעם מאָראַלישעם שמוטצע צו פֿערזיננבילדליכען, מוס עז זיין. זיינעס ערהאַבענען

קאַראַקטערע ווערען, בעגיננט אויך דיא אַנאָרדנונג דעז אָפּפערקולטוז מיט איהם.

ד. ער לעגטע זיינע האַנד אויף דען קאָפּף דעז גאַנצאָפּפערז, זאָ ווירד עז איהם גנאֶדיג אויפגענאָממען, איהן צו זיהנען, מיט פאָללער קראַפט אונד ביידען האֶנדען האַט ער אונטער אַנערקעננונג זיינער זינדהאַפ־טיגקייט אונד איינגעשטאֶנדניז זיינער בעגאַנגענען פעהלער דאַז טהיער אַן זיינער שטאַטט גלייכזאַם דעם טאָדע צו ווייהען, אום איינע זיהנע צו בעווערקשטעלליגען.

ט. דער פריעזטער רייכערט אַללעז אויף דעם אַלטאַר, איין גאַנצאָפּפער פאָם פייער צו פערצעהרען, צום אַנגענעהמען גערוך, דעם העררן צו עהרען. גערוך איזט איינער דער פינף זיננע, מיט וועלכען מענשען אונד טהיערע פאָם שאֶפּפער אויזגעשטאַטטעט זינד, גאָטט זעלבער אַבער האַט אַלז גייזטיגעז וועזען קיינע זיננע, אונד היער איזט עז נור בילדליך אין דער בעדייטונג געברויכט, דאַס גאָטט אַן דעמיעניגען וואָהלגעפאַללען האַבע, דער פריידיג זיינען וויללען פאָללציעהעט.

צווייטעז קאַפּיטעל.

א. ווען יעמאַנד (נפש פערזאָן, זעעלע) איין שפייזעאָפּפער דאַרברינגט, זאָ זאָלל זיין אָפּפער פאָם פיינזטען (ווייצען־) מעהל זיין; ער זאָלל (אויף דאַז גאַנצע) אֶל גיעססען אונד (אויף איינען טהייל) ווייהרויך לעגען. ביים אַללען פרייוויליגען אָפּפערן אויסער דעם דאַהיער אַנגעפיהרטען קאָממט דאַז וואָרט נפש ניכט פאָר, וויל אַבער איין מעהלאָפּפער נור פאָם אַרמען אין דער רעגעל געשפענדעט ווירד, זאָ דייטעט דיא הייליגע שריפט אַן, דאַס דיעזעז, ווען גלייך אַן ווערטה גערינגפיגיג, דעם העררן זאָ אַנגע־נעהם אונד וואָהלגעפאֶלליג זייא, אַלז האֶטטע דער נאַך איינער אויזאֶה־נונג מיט זיינעם גאָטטע שמאַכטענדע אַרמע, דער זיך ענטזאַגונג אויפ־לעגען מיסע, וויל ער אויך נור איין ווענִיגעז אָפּפערן, זיינע זעעלע, זיין לעבען הינגעגעבען. ניכט אויף דיא גאַבע, וואָהל אַבער אויף דיא געזיננונג, מיט וועלכער זיא גערייכט ווירד, זיעהעט דער הערר.

יג. דאַז זאַלל, אַלז איין בינדניז דיינעז גאָטטעז, זאָללזט דו אין אַללען דיינען שפייזעאָפּפערן ניכט פעהלען לאַסען: פיעלמעהר זאָללזט דו ביי אַללען אָפּפערן זאַלל ברינגען. זייט דען ערזטען שאֶפּפונגזטאַגען איזט דיעזעז ערדע מינעראַל ניכט נור זעלבער איינע דער פערוועזונג אונד פיילניז טראָטצענדע זובזטאַנז, עז שיטצט זאָגאַר אַנדערע מיט איהם פערזעהענע ערצייגניסע אונד עלעמענטע פאָר דען איהנען שאֶדליכען

חײנפֿליסען, חונד וואֶהרענד אַוֹע לוקקערשטאָפֿף ענטהאַוֹטענדען פראָ-
דוקטע דעם וואוראפֿראַם חונטערוואָרפֿען זינד, בלײבען דיחיעניגען דאַפֿאָן
פֿערשאָנט, וועוֹכע זאַוֹן אַוֹז בעשטאַנדטהײוֹ בעזײטלען. ווירדע דעם
אעערוואַסער ניכט זאַוֹן אַוֹז טוטלאיטטעוֹ בײחגעאישט זײן, זײנע חונגעי-
הײערן חויזדינזטונגען ווירדען דיח אַטאַזאָפֿאֶרע איט האֶנזט טאֶרליכען,
פעזטיאַליטען געריכען טוואֶנגערן, וועוֹכע דורך דען חײנאַטהאונגזפראָנעס
אענטען, טהיערען חונד געוואַכזען פֿערדערבען בראַכטען. דיח חין דער
לופט בעפֿינדליכען זאַוֹטהײוֹע ערלײגען דאַז זוערטשטאָפֿפֿגאַז אָדער דיח
לעבענזלופט, אָהנע וועוֹכע דאַז דאַזײן זאֶאמטליכער אָרגאַניטער וועזען
געפֿאֶהרדעט וואֶרע. טפײזען, דיח וויר פֿיר לאֶנגערע צײט חויפֿבעוואַהרען
וואָללען, האַבען וויר איט חײנער ענטטפרעכענדען פּאָרציאָן זאַוֹן צו
פֿערזעהען, זאָ וויח חויך עז ערפֿאָרדערט ווירד, חום געווויסע לעבענז-
איטטעוֹ פֿיר חונזערע גויאען טאַקקהאַפֿט צו בערײטען. חין הײסען
לאֶנדערן בעזאָנדערז, וויח חין אַפֿריקאַ, האַבען דיח אענטען וויט אעהר
פֿערלאַנגען נאַך זאַוֹן חונד ווירד דאַזעלבע זעהר טהײער איט גאָלד-
שטויב ערקויפֿט. יעדעז פֿאָן דער פֿאָרזעהונג איט דען אענטען געטלאָ-
סענע בינדניס, אַוֹז: דיח פֿערלײהונג דער פריעזטערווירדע אַן חײנען
געוויסען שטאַם, דער קאֶניגזאַאַכט אַן חײנע בעשטיאאטע פֿאַאיליע,
ווירד, חום דען עוויגען, ניח חויפֿהאֶרענדען בעשטאַנד חויזלודריקקען, איט
דעם בײחוואָרט „זאַוֹן“ בעצײכנעט. — צור ערחיננערונג אַן דיעזעז זאָ
טאֶנע אַוֹז זיננרײכע געבאָט האַבען וויר יעטצט בײח חונזערן אַאַהלצײטען,
בײח וועוֹכען דער טיט חײנעם אַלטאַרע גלײך הײליג געאַכטעט ווערדען
זאָלל, דען צוערזט צו געניעסענדען ביסען בראָד חינז זאַוֹן צו טויכען
חונד דען חיבליכען זעגען המוציא חיבער דאַז דעז אענטען הערלן ער-
קוויקקענדע נאַבזאַל צו טפּרעכען.

יד. וואַן דוח דאַז טפײזעאָפּפֿער דער ערזטלינגע דעם הערלן צו
עהרען ברינגזט . . . היער האַנדעלט עז זיך חום דאַז אַן דער צווײטען
פסח-נאַכט פֿאָרצובערײטענדע אעהלאָפּפֿער פֿאָן דער נײען גערזטע,
חינדעם פֿאָם נײען געטרײדע ניכטז גענאָסען ווערדען דורפֿטע, בעפֿאָר
אַן דעם הערלן דער נאַטור איטטעלזט דיעזער גאַבע (עומר) זײנע
דאַנקבאַרקײט חונד אַנערקעננונג זײנער פֿאַטערגיטע בעצײגט האַטטע.

דריטטעז קאַפּיטעל.

א. חיזט אַבער זײן אָפּפֿער חײן פֿרײדענאָפּפֿער . . . עז זײח אאֶננליך
אָדער ווײבליך, אָהנע פֿעהלער, זאָלל ער עז ברינגען פֿאָר דען הערלן.

וואָהרענד דאַז בראַנדאָפּפֿער גאַנצליך אים פֿייער אויפֿגעהעט, ווערדען פֿאָן דיעזעם בלוט אונד פֿעטטטהיילע פֿאָם אַלטאַר, געוויססע טהיילע (בוג אונד ברוסטשטיק) פֿאָם פריעזטער אונד דאַז איבריגע פֿלייש פֿאָם אָפּפֿערנדען פֿערצעהרט, וועסהאַלב עז פֿריעדענז־ אָדער פֿריעדענז־אָפּפֿער (שלמים פֿאָן שלום) הייסט.

פֿיערטעז קאַפּיטעל.

ג. ווען דער געזאַלבטע פריעזטער זינדיגט צור פֿערשולדונג דעז פֿאָלקעז . . . יע האָהער איינע פערזאָן אים שטאַנדע געשטעללט, דעסטאָ פֿאָרזיכטיגער האַט זיא זיך פֿאָר מיסגריפֿפֿען אונד טאַדעלנז־ווערטהען האַנדלונגען צו היטען, וויל זיא דאַז פֿאָרבילד אַללער אונטער־געבענען זיין זאָלל אונד איהרע האַנדלונגזווייזע אַנדערן צור נאַכאַהמונג דיענט. לעֶסט נון דער האָהעפריעזטער, דער העכזטע גייזטליכע בעאַמטע דער נאַציאָן, זיך פֿערברעכען צו שולדען קאָממען, זאָ איבט דיעז פֿערדערבליכען איינפֿלוס אויף דיא אונטערגעאָרדנעטען גאָטטעז־דיענער, דיא דאָך דעם פֿאָלקע צום פֿאָרבילדע דיענען, דאַז שלעכטע דרינגט דורך אַללע שיכטען אונד קלאַסען אונד שטעקקט, גלייך איינעם זויערטייגע, דען גאַנצען פֿאָלקזקאֶרפּער אַן אונד מאַכט איהן פֿערדערבט. דאַרום בעדאַרף דער אָבערזטע פריעזטער וויא דער פֿירזט, פֿיר זיינע פֿערגעהען איינעז בעזאָנדערן זיהנאָפּפֿערז, מיט דעסען בלוט אויך אַן האָכהייליגער שטעֶטטע שפּרענגונגען פֿאָרגענאָממען ווערדען מוסטען.

יג. האַנדעלט דיא גאַנצע געמיינדע ישראל׳ז ווידער דיא געבאָטע דעז העררן . . . זאָ איזט גלייכזאַם אַללע הייליגקייט אויז איהרער מיטטע געשוואונדען אונד דיא געֶטטליכע מאַיעזטעֶט ענטריקקט איהרען ערהאַבענען טהראָן אין דיא היממלישע רעגיאָן, אונד אויך אין דיעזעם פֿאַללע מוס דאַז אַללערהייליגזטע געווייהט ווערדען.

לב. אַנדערז ווירד מיט דעם זינדאָפּפֿער פֿערפֿאַהרען, אשר ווען דער פֿירזט זינדיגט. דיא וואורצעל אשר האַט אויך דיא בעדייטונג פֿאָן „הייל, וואָהל,“ אונד ווירד דאַרום היער אונגעוואֶהנליכער ווייזע פֿיר דאַז בינדעוואָרט אם „ווען“ געבראַוכט, אום דען געדאַנקען דאַמיט אויזצודריקקען: הייל דעם פֿאָלקע, דעסען פֿירזט זיך זיינע פֿערגעהונגען צו הערצען נימט, זיא בעקעננט אונד צו זיהנען זוכט. געוויס מאַכען דיא אונטערטהאַנען זיינעם עקזעמפּעל אויף דעם טוגענדפּפֿאַדע לאָבענז־ווירדיג נאַך, אונד דיא פֿאָלקזוואָהלפֿאַהרט ווירד געפֿאֶרדערט.

פֿינפֿטעז קאַפּיטעל.

א. ווען זיך איינע פערזאָן פֿערזינדיגט, זיא האָרט נעמליך איינען אייד,

דורך דען זיא בעטוואָרען ווירד, זיא וואַר נעמליך לייגע אונד האַט עס־
וואַס געזעהען אָדער זאָגט וואַהרגענאָממען, ווען זיא עס ניכט זאַגט, זאָ
האַט זיא איהרע מיססעטהאַט צו ביסען. זאָ וויא מאַן איינערזייטס מיט
דען וואָרטען פֿאָרזיכטיג זיין אונד אַללעס אוננאָטהיגע גערעדע מיידען
זאָלל, זאָ מוס עס אַנדערזייטס צור פֿליכט געמאַכט, פֿאַר דעם ריכטער־
שטוהלע צור ערהאַלטונג דער וואַהרהייט, צור רעטטונג דער אונשולד
אונד צור גערעכטען בעשטראַפֿונג דעס רוכלאָזען לייגנים נאַך בעסטעם
וויססען אַבצולעגען, ווייל דורך דיא לייגענאויססאַגע דער ריכטער צום ריכ־
טיגען אורטהיילסשפּרוך פֿעראַנלאַססט ווירד. דער נון צו ווייסענדע לייגענ־
מייד מוס מיט איבערלעגונג, עהרפֿורכט אונד געוויססענהאַפֿטיגקייט גע־
שוואָרען ווערדען. (פֿערגל. שמות דאַס נייגטע געבאָט).

ד. ווען איינע פֿערזאָן שוואָרט, שפּריכט נעמליך דען אייד מיט דען ליפּפּען
אויס, זיך עטוואַס נאַכטהייליגעס אָדער אַנגענעהמעס צו טהון, וויא דער מענש
שוועהרען (אין אויפֿגערעגטעם צושטאַנדע) איינען אייד אויסשפּריכט, אונד
עס קאָממט איהם אין פֿערגעססענהייט, נאַכהער ערקעננט ער אַבער,
דאַס ער זיך פֿערשולדעט האַט. היער מוס ניכט פֿאָן איינעם, איינעם
אַנדערן אַלס פּאַרטייא געגענאיבער אַבצולייסטענדען בעהויפּטונגס־ (אַס־
אָרטירענדען) איידע דיא רעדע, זאָנדערן לעדיגליך דען שוואָרענדען
זעלבסט בעטרעפֿפֿענדען איידפֿאָרמעלן אֶהנליכען אויסשפּריכען, מיטטעלסט
דערען ער זיך, עטוואַ אין אויפֿוואַללענדער היטצע דעס צאָרנעס, עטוואַס
פֿערזאַגט, אָדער, עטוואַ אין פֿריידיגער שטיממונג, עטוואַס צו געניעססען
געלאָבעט, דערען איבערטרעטונג, ווען גלייך אויס אונפֿאָרזיכטיגקייט,
איינער זינדע בעדאַרף. דיעס גילט אַבער ניכט נור פֿאָן דען דיא פֿער־
גאַנגענהייט, זאָנדערן אויך דאַס צוקינפֿטיגע בעטרעפֿפֿענדען אויסשפּרי־
כען; ווער נעמליך אין איינער בעשטיממטען צייט עטוואַס צו געניעססען,
אָדער ניכט צו געניעססען געלאָבט, אונד האַנדעלט דיעסעם געלאָבניס
אויס אונאַכטזאַמקייט ענטגעגען, בעדאַרף ניכט מינדער דער פֿערגעבונג.

ה. זאָבאַלד ער זיינע שולד ערקעננט, זאָ זאָלל ער בעקעננען, וואַס
ער געזינדיגט האַט. זאָבאַלד יעמאַנד צור איינזיכט זיינער שולד געלאַנגט
אונד אין בעססערער גייסט אין איהם ערוואַכט, אום דאַס בעקעננטניס,
ודוי, בייכטע, פֿאָר דעם אַללוויססענדען אַבגעלעגט, דיא אַנערקעננונג דער
זינדע אויסגעשפּראָכען ווערדען. דיעסעס דעסהאַלב דאַרצובריגגענדע אָפּפֿער
ריכטעט זיך נאַך דעם פֿעראָמגענסצושטאַנדע דעס בוספֿערטיגען, אינדעם
דער רייכע אין שאַף אָדער איינע ציעגע, דער געריגבעמיטטעלטע
אין פּאַאַר טויבען, דער אַרמע היגעגען אין אפה מעהל, אָהנע אָל
אונד וויירויך, צו ברינגען האַט. זאָ זאָרגט דיא פֿאַטערגיטע גאָטטעס
פֿיר דיא געוויססענרוהע אַללער. אונד גיבט געאייגנעטע מיטטעל אַן,

דורך-וועלכע יעדער זיך איהרע ליעבע אונד פירזאָרגע ערווערבען קאַן.

כג. ווען ער נון געזינדיגט האַט, אונד זיינע שולד ערקעננט, זאָ זאָלל ער צוריקגעבען דען רויב, דען ער געראויבט אָדער דאַס פאָרענטהאַל־טענע, דאַס ער פאָרענטהאַלטען, אָדער דאַס אַנפערטרויטע, דאַס איהם צור פערוואַהרונג געגעבען וואורדע, אָדער דאַס פערלאָרענע, דאַס ער געפונדען,

כד. דיא הויפטזאַכע אום ער בעלאַהנען אונד דען פינפטען טהייל הינצוזעטצען; דעם עס געהערט, זאָלל ער עס געבען, זאָבאַלד ער זיינע שולד ערקעננט, אונד זיינע שולדאָפפער ברינגע ער דעם הערן. האַט דער מענש זיינע פפליכט געגען גאָטט פערלעטצט, זאָ האַט ער דעם געזעטצגעבער זיך אונגעהאָרזאַם געצייגט אונד איזט דער זיהנע בענאָ־טהיגט; בייא פערלעטצונג דער פפליכט געגען דען נעכסטען הינגעגען, דיא ענטוועדער דורך אונרעכטמעסיגע ענטציעהונג דעס אייגענטהומס אָדער דורך עהרענקרענקונג, פערברייטונג איינעס נאַכטהייליגען רופס אוי"וו. ערפאָלגטע, לעסט מאַן זיך איין צווייפאַכעס פערגעהען, געגען דען געזעטצגעבער אונד דען נעבענמענשען צו שולדען קאָממען, אונד קאַן פערגעבונג נור דאַן שטאַטט האַבען, ווען לעטצטערער פאָללקאָממען צופריעדען געשטעללט איזט. צור וואַהרען בוסע איזט דאַהער ערפאָר־דערליך: ערזטענס רייע, חרטה, טיעף עמפפונדען זאָלל ווערדען דיא שמאַך, דיא מאַן זיך זעלבער צופיגטע דורך דען טריאומף דעס טהיערי־שען איבער דען זעעלענאַדעל, אונד פערגעגענוואַרטיגען זאָלל מאַן זיך דיא פיינליכע לאַגע, אין וועלכע דער אויך גלייכע בערעכטיגונג אַנשפרוך האַבענדע מיטמענש דורך דיא שאַנדפאָללע בעהאַנדלונג פערזעטצט וואורדע; צווייטענס בעקעננטניס, ודוי; ניכט בעמאַנטעלט, ניכט בעשאֶ־ניגט דורך לעערע ענטשולדיגונגען אונד גלייסנערישע גערעדע זאָלל דיא זינדהאַפטע טהאַט ווערדען, מאַן האַט זיא פיעלמעהר צו ער־ אונד בע־קעננען אונד אָפפען אויסגעשפראָכענען שמערץ צו ערקעננען צו געבען, דאַס מאַן זיא גערנע אונגעשעהען מאַכען ווירדע, ווען עס אַנדערס מעגליך וועֶרע; דריטטענס ערשטאַטטונג (רעסטיטוציאָן) השבה: דאַס ווידער־רעכטליך ענטצאָגענע גוט אום, וואָ מעגליך, זעלבסט אָדער נאַך ענט־שפרעכענדעם ווערטהע, נעבסט דעם פינפטען טהייל צוזאַטץ, ערשטאַטטעט. בייא שמעלערונג דעס גוטען רופס, צוגעפיגטען בעליידיגונגען אַבער דער זאָלידע נאַמע וויעדער הערגעשטעללט אונד דאַס פערלעטצענדע זאָ פיעל טהונליך, געלינדערט ווערדען. פרייליך זאָלל אויך דער בעטראָפפענע ניכט האַרטהערציגער ווייזע דיא דאַרגעבאָטענע האַנד צור פערזעהנונג שנאֶדע צוריקקווייזען אונד ווילליג פערגעבען, וויא דען אויך דער מענש דיא פאָן איהם אָפט בעליידיגטע גאָטטהייט אום פערגעבונג אַנצופלעהען

וואַגט אונד זאָלכע אויך פֿערטרויענספֿאָלל ערהאָפֿפֿט. מיט דער גע־
קראֶנקטע ניכט מעהר אונטער דען לעבענדען, זאָ האַט דער בוספֿער־
טיגע אַן דעסען גראַב צו וואַללען אונד אַן דיעזער טרויריגען שטאֶטטע
אַבביטטע צו לייסטען, דאַס ענטזאָגענע אייגענטהום אַבער דען ערבען
צו ערשטאַטטען. אויס ריקזיכט אויף דיא ריימיטהיגען זינדער אונד
איהנען דאַס בעקעהרונגסווערק ניכט צו ערשווערען, זאָלל נאַך ראַבביניטער
אַנאָרדנונג, ניכט זאָ שטראָפֿע אויף דען וויעדערערזאַטץ זייטענס רייבער
אונד וואוכערער בעשטאַנדען ווערדען. איינסט פֿאַסטע נעמליך איין
דעראַרטיגער זינדער דען לאָבליכען ענטשלוס, פֿאָרשריפֿטמעסיג בוסע
צו טהון. „זינננלאָזער!" באַרשטע איהן זיין וויב אַן; „אין דיעזעם
פֿאַללע ווירדע דער גורט (דאַס קלייד) אַם לייבע דיר ניכט בלייבען!"
וואַס איהן פֿאָן דער אויספֿיהרונג זיינעס פֿאָרהאַבענס צוריקשרעקטע.

כו. פֿערליעהען זאָלל איהם ווערדען וועגען דעסען, דאַס ער געטהאַן,
זיך דאַראַן צו פֿערשולדען. אַבערגלויבע, רעליגיאָנסשוואֶרמעריי, איבער־
טריעבענער גלויבענסאייפֿער, האַט שאָן מאַנכען צור פֿערלייטונג גע־
בראַכט, אונד איהן דעם זעלבסטמאָרדע צוגעפֿיהרט. מיט דאָננעראֶהנ־
ליכען געטאָזע מיט דיא ביזהער אים שטורמען דעס גענוסעס בעטייבטע
געוויסענסשטיממע אויס איהרער שלומערשטאֶטטע הערפֿאָרגעבראָכען,
אונד פֿיהרטע אַללע פֿאָן איהם פֿערריבטען גרייעל אין איהרען דיסטערן
שאַטטענגעשטאַלטען זיינעם פֿאָרשטעללונגספֿערמאָגען פֿאָר אונד ריס
איהן אין דען פֿינסטערן שלונד דער העללע הינאַב, ווייל ער גאָטט אונד
זיין אונענדליכעס ערבאַרמען ניכט קאַננטע, פֿאָן ערגעבונג אין דעסען
פֿאֶטערליכען ווילען אונד עהרפֿורכטספֿאָללעם אונד קינדליכעם פֿערטרויען
אויף דיא אונאויספֿרעכליכע גנאַדע אונד באַרמהערציגקייט ניכטס פֿיהלטע.
דיעזעם פֿערלייטענדען רינגען, דיעזער שרעקליכען לאַגע, דיעזעם
מערדערישען קאַמפֿפֿע וויל דיא הייליגע תורה מיט דען אָפֿט וויעדער־
האָלטען איינפֿאַכען וואָרטען ונסלח לו „אונד עס זאָלל איהם פֿערגעבען
ווערדען" בעגעגנען. דיא פֿאָרטען דער בוסע זינד שטעטס ווייט
געאֶפֿנעט, אונד דער איינטריט איזט זעלבסט דעם גראָבסטען זינדער
געשטאַטטעט. וויא דער פֿערדאָרבענסטע, אַבער בערייענדע זאָהן אַן
דעס טייער פֿערלעצטען פֿאַטערס בוזען שטעטס וואַרמע אויפֿנאַהמע
פֿינדעט אונד קיינע אַבווייזענדע דאַס הייס שטרעהמענדע פֿאֶטערליכע
געפֿיהל צו דעמפֿען פֿערמאַג, זאָ זינד דיא פֿאַטעראַרמע גאָטטעס
אימער דען פֿרעפֿלער אונד באֶזעוויכט צו עמפֿפֿאַנגען בערייט, אונד
„געריינט ווירד דעם פֿערברעכער דיא האַנד" אום איהן זאַנפֿט אין
דען שאָאָס דעס אַללפֿאַטערס צו געלייטען. יאַ, דער וואַהרהאַפֿט בוס־

פערטיגע בעל תשובה, וועלכער אין דען רייצען דער וועלט געפעססעלט לאַג אונד פאָן דען באַנדען דער וואָהללוסט אומשלונגען געהאַלטען ווארדע, זיך אַבער פּלעָטצליך ערמאַננט, זיינע קעטטען רייסט אונד זיך צום גאָלדנען גיפפעל גייסטיגער פרייהייט אונד געטטליכער אַנשויאונג עמפּאָרשווינגט, שטעהעט אויף איינער העָהערן שטופע, אַלס דער אימערפאָרט פראָממע, דער ניא איינען קאַמפף מיט דער זיננליכקייט געוואַלטיגען אהֶלטען צו בעשטעהען האַטטע. במקום שבעל תשובה עומד אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד זאָ וויא אַבער גאָטט אַללײן עס איסט, דער פערגעבען קאַן, זאָ האַט דער אין דען שאָאָס דער טוגענד צוריקקעהרענדע נור איהם אַללײן אונד קיינעם אַנדערען זיין זינדענבעקענטניס אַבצולעגען.

צו.

אַכטע קאַפיטעל.

ד. דער פריעסטער ציעהע זיינע (מאַטטע=) קליידער אויס אונד לעגע אַנדערע (מינדער ווערטהפאָללע) קליידער אַן אונד ברינגע דיא אַשע אויסערהאַלב דעס לאַגערס אַן איינען ריינען אָרט. דיעזער קליידערוועכזעל איסט גערַאדע ניכט נור פפליכט געמאַכט, זאָלל אַבער אויס דאָפּפעלטען גרינדען דעמנאָך געשטעהען; 1) אויס שאָנונג דער פּראַכטפאָללען געוואַנדער, דאַ דיא הייליגע תורה דאַס רעכטמעסיג ערוואָרבענע געלד ניכט פערגיידעט וויססען וויל; אונד 2) וויל עס אונאַנשטענדיג וועָרע, אין דעמזעלבען אַנצוגע פאָר דעם אַללערהעכסטען דיענסטליך צו ערשיינען, אין וועלכעם דיא ניעדריגסטען האַנדטהיערונגען פעראיבט ווערדען.

ה. דאַס פייער אויף דעם אַלטאַר זאָלל דאַרויף ברעננען, זאָלל ניכט ערלעָשען אונד דער פריעסטער צינדע דאַרויף יעדען מאָרגען העָלצער אַן. אין איינעם פאָראַנגעהענדען פערזע הייסט עס: דאַס פייער דעס אַלטאַרס זאָלל דאַרויף ברעננען; עבען זאָ הייסט עס אים פאָלגענדען פערזע: אין בעשטעָנדיגעס פייער זאָלל אויף דעם אַלטאַר ברעננען, ניא ערלעָשען. אויס דיעזען וויעדערהאָלונגען לייכטעט הערפאָר, דאַס דריי= ערלייא פייערהעערדע ערריכטעט וואַרען. אויף דעססען איינען יעדען מאָרגען צוויא שייטע געזונדעס, ניכט וואורמשטיכיגעס האָלץ געלעגט וואורדען אונד פאָן וועלכעם אויס דיא ראַבבינען בעריכטען, דאַס דער רעגען עס ניא צו לעָשען אונד קיין ווינד דיא גראַדע אויפשטייגענדע רויכזיילע צו פערוועהען פערמאָכטע.

יג. דיעס איסט דאַס אָפּפער אהרן'ס אונד זיינער זעָהנע . . . אין

נעהמען אפה פֿיינעס מעהל, איין בעשטענדיגעס מעהלאָפּפער, דיא איינע העלפֿטע דעס מאָרגענס אונד דיא איינע העלפֿטע אם אבענד. דיעזעס אָפּפער מוסטען אַללע פריעסטער אן איהרעם איינווייהונגסטאגע ביים איינווייהונגסאמט אויס איגנעם פערמעגען, דער האָהעפריעסטער אבער, אַלס גייסטליכער רעפּרעזענטאַנט דער גאנצען נאציאָן, טעגליך דאַרברינגען, זאָ ווי אויך אין עזרא'ס צייט דיא ווייהע דער אויערן דעס צווייטען טעמפעלס מיטטעלסט מעהלאָפּפער שטאַטט האַטטע.

זיעבענטעס קאַפּיטעל.

יא או' יב. דיעס איזט דיא פֿעראָרדנונג פֿיר דאַס פֿריעדענסאָפּפער. בריגגט מאַן עס לויט דאַנקע דאַר. פֿיער קאַטעגאָריען פערזאָנען האַבען דעם אַללמעכטיגען איינען דאַנק צו צאָללען פֿיר ערערטטונג אויס דער געפֿאַהר, פֿעראָרדנען דיא רבנים, זיך שטיטצענד אויף דען איינהאַלט דעס 107. פּסאַלמס. 1) דער וואַנדרער דורך וויסטע אונד עֶדע שטעפּ-פען, וועלכער, געשיעדען פֿאָן דער מענשליכען געזעללשאַפֿט אונד פֿאָסט וועג אונד אָבדאַכלאָס זיעהט דעם גרויזאַמען הונגערטאָדע, דעם ברעננענד הייסען דורסטע אונד אַללען ווילדען טהיערע בייטע פרייז געגעבען איזט. פֿעהרדערט ביים זאָנסטיגער געפֿאַהר אויך דיא אַנגסט זיינע טריטטע, היער שטעמעט דעס זאַנדעס וואָגע, דער זאָננע ברעננענדער שטראַהל, דעס וואַססערס פֿייריגער דורסט, דעס ווינדעס גליהענדע היטצע דען איילענדען פֿוס. איזט ער נון דורך גאָטטעס אַללמעכטיג שיטצענדען אַרם דער לעבענסגעפֿאַהר ענטראָננען, זיעהעט ער פֿראָהען בליקקעס אונד פֿריידיג שוועללענדען הערצענס דיא געליעבטע היימאַטה אונד דיא זיינען וויעדער, דאַן טרייבט'ס צו דאַנק געגען גאָטט איהן אַן, וויל ער איהן געזעהען אין זיינער פֿירכטערליכען אונד טויריג ערהאַבענען גרעסע אונד נון איהן פֿיהלט אין זיינער אונאויספרעכליכען גיטע. 2) ווער נאַגע לייט, פֿיעללייכט שולדלאָס אונד אַך! פֿאָן איינעס וויטהריכס אייזערנער פֿויסט גרויזאַם געפֿאָלטערט אין דען דומפּפֿען מויערן דעס פֿינסטערן קערקערס שמאַכטעט, אונבעשטיעגען פֿאָן דער אירדען זאָננע זאַנפֿטעם גלאַנז, ניכט אַנגעלעכעלט פֿאָן דעס פֿריינדליכען מאָנדעס ליעבליכעם גע-זיכט, ניכט געניעסענד דער פֿרישען לופֿט וואָהל טהוענדע צעפֿירע, ניכט דער וויעזע גרין, דער גאָלדען וואַללענדען אֶהרען אונד דער בייאַע ליב ערקוויקקענדע פּראַכט, אונד טרעקליכע טרויאגעשטאַלטען זעלבסט דיא נעכטליכע רוהע פֿערשייכען אונד דער נאַגעווייזע נעקקענדע גייסטער אָן דעס לעבענס מאַרק צעהרען אונד קוועלענדע זאָרגע פֿיר זיין שיקזאַל אייכפֿלעסען; — אונד אויף טהון זיך דעס קערקערס קנאַר-

רענדע ריגען, אונד דיא וואונדען געטראָפֿענען ווערדען דער מענשליי-
דענדען פּעסטען ענטלעדיגט, אונד עס מאַכען זיך דיא פּערזאָנעס
שהאָרע, אונד ער ווירד דער פֿרייהייט, דיזער אונפּערגלייכליכען
היממעלשטאָכטער, אונד ער ווירד זיך זעלבער, אונד ווירד דער פֿאַמיליע
וויעדערגעגעבען: אַך! וועלכע געפֿיהלע איסען דאַ זיין הערץ בעשטירמען;
וועלכע דאַנקעזלאָהרען איסען דער טהרענענקוועללע, דיזער טראָגעריין
דעז ליידז אונד דער פֿרייד', ענטריעסלען געגען דען, דער אויך מייכען
יוסף חים געפֿאָנגנים בעטיטלטע; 3) דער אויף דעם טאערליכזלאַנגער
טאַכלטענדע, וועלכער, ביזהער מיט דעז דמאַיינז הערריליכזטער בליטהע
אונד אין טטראָטלענדער געזונדהייט געשטאַנדען, פֿאָן דעז לייבעז
איבעלן קיינע מתגונג החטטע, אונד פֿאָן קאָרפּערליכעם אונגעמאַך ניכטז
פֿיהלטע, דער אונטער דער ליידען לאַזט זייפֿלענדען ניכט מאַכטעטע אונד
דער קוואערבעלזורענען טשאַטטעטע, עמפּפֿינדעט נון דער קראַנקהייט
וואוכט אין פֿאָללזטען מאַסע, פֿיעבערגלוטה דורכוויהלט דען גאַנזען
לייב, דאַז בלוט טטראָמט, גליהענדער לאַוואַ אָהנליך, דורך דעז נאַרטען
געאָדערז ענגע קאַנאַלע, עז פּיבּרירען דיא אוזקעלן, פֿאָם אינגערן
פֿייער געטוועלט, דיא זיננע פֿערזאַגען דען גערעגעלטען דיענזט, אַטמע
זיעהענד דאַז טריבע אויגע דער גאַטטין פֿאָן גראַם געפֿורכטע טטירן,
דען טהראָנענדען בליקק דער דאַז לאַנגער אויסטעהענדען קינדער אונד
פֿריינדע, אונד דיא בעזאָרגטע איענע דעז דיא פּולזע בעפֿיהלענדען
אַזקולאַפּ, דער זעלבזט מאַן זיינער קונזט לו צווייפֿלען בעגיננט, דאַז אינגערע
גייזטעזאויגע מבער זיעהעט דען טאָדעזענגעל איט דעם אין ווראוטה
אונד גיפֿט געטויכטען טווערטע דען הייפטען זיך נאַהען, אום דען
טאָן דיננען לעבענזפֿאַדען פֿאָללענדז מבלוטשיידען: אונד עז טריטט אויף
מייגאַל אין דיא וואָהלטהאָטיגע קרייז אונד ווענדעט דאַז לאַגער, אונד
דער היממליטע מאַלט לעהרט זיינעם טטעלפּערטרעטער אויף ערדען
דיא אַנווענדונג ריכטיגער מעדיקאַמענטע, אונד דער קראַנקע מטהאמעט
וויעדער לייכטער, זיעהעט זיך דעם לעבען פֿאַמיליענקרייזע וויעדער
געגעבען, דעז באַנגענדען ווייבעז טטירן וויעדער געגלאָטטעט אונד
דער קינדער אויגע פֿריידע טטראַהלענד אָב דער גענעזונג דעז טהיירען
הויפטעז — וויא אָמגען דאַ דאַנקגעפֿיהלע וואָהל ניכט בעשטירמען דאַז
הערץ, מבער דען פֿייכטען בליקק זאַכפֿט אונד מילד לייטען לו דעם,
דער טאָדטעט אונד בעלעבעט, פֿערוואונדעט אונד וויעדער היילט —
4) דער פֿאָן פֿעזטען לאַנדע געטרעננט אויף דעם מעערעזטפּיגעל
אונד וואוגליכערם גרונדע דאַהינפֿאָהרט, איטטעלזט דעז אין אונבעגרענלטע
פֿערנע טווייפֿענדען בליקקעז ניכטז מאַז דאַז פֿליסיגע עלעמענט אונטער
אונד דען אונטראַמעסליכען היממעל איבער זיך וואַהרנעמענד, ווירד אויפֿ-

געריסטעלט אין זײנער גלײכגילטיגקײט אונד אויף דען דיא ווינדע בע-
הערשענדען גאָטט אויפמערקזאַם, ווען זיך אָרקאַנע ערהעבען, וואָגען
צו האָהען בערגען זיך טהירמען אונד דאַז שיפף גלײך אײנעם פעדערבאַלל
שלײדערן, ביז עז ענדליך אין טריממער געהעט, זאָ דאַס ווידער
מאַטראָזע נאָך שטײערמאַן צו רעטטען פֿערמאַג, וואָהל אַבער אײן הערצ-
צעררײסענדער שמערצענסשרײא דער זינקענדען דורך דיא ליפּפּע האַללט
אונד דאַז הײלען דער זעעשטירמע אַן גרויזען איבערטריפֿפֿט; אָדער
ווען אײנער דער דאַמפּף ערצײגענדען קעסעל שפּרינגט אונד פֿײער-גע-
פֿאַהר ענטשטעהעט, דער שאַרף דופֿטענדע טהעער אונד דאַז דיררע,
בערזטענדע שיפֿפֿזגעבאֶלקע זיך ענטצינדעט, פֿײער- אונד וואַססער-גע-
פֿאַהר צוגלײך זיך צײגט אונד דאַז שיפֿפֿזפֿאָלק יאַממערט אונד שטאֶהנט,
אונד שרײט אונד הײלט, אונד פֿיעלע אײן נאַסעז, פֿיעלע אײן הײסעז
גראַב פֿינדען, אונד דאַז לעבענזגליק גאַנצער פֿאַמיליען צערשעללט איזט;
— ווען דיעזער נון דורך גאָטטעז „דען שטאָרם דעז אָצעאַן באֶנדיגענדען
אַרם" פֿאָר פֿיעלען אַנדערן פֿיעללײכט ערלערן אונד בעסערן מענשען
זיך געררעטטעט זיעהעט אונד דיא גרויעלהאַפֿטען בילדער זײנער ער-
לעבניסע, זײנער פֿאַנטאַזיא זיך ערזט רעכט דײטליך פֿערגעגענוואֶרטיגען
— דאַן מאֶגען דיא מאַטעריען זײנעז הערצענז פֿאָן עמפּפֿינדונגען דעז
דאַנקעז צו שפּרינגען אונד זיך דורך ענטשפּרעכענדע טהאַטען צו אײסערן
זוכען. — פֿיהלט נון דיעזער פֿיער אײנער אָדער זאָנזט יעמאַנד, דען
דער הערר מיט רײכעם זעגען בעגליקקטע, זיך צו דאַנקע פֿערפּפֿליכטעט
אונד וויל אום אֶפֿפֿענטליך גאָטטעז אַללמאַכט צו פּרײזען אונד דעסען
אונענדליכע ליעבע צו ריהמען, אײן אָפּפֿער ברינגען, זאָ איזט דאַמיט
נאַך פֿאָרשריפֿט צו פֿערפֿאַהרען. יעטצט הינגעגען, וואָ „דורך דיא
דיא ליפּפּען דיא אָפּפֿערפֿאַררען ערזעצט ווערדען זאָללען," האַט דער
אײנער זאָלכען אָדער אֶהנליכען געפֿאַהר גליקליך ענטקאָממענע בײם
אֶפֿפֿענטליכען גאָטטעזדיענזטע, נאַכדעם איהם דאַז גליק וואורדע, איבער
דאַז געשענק דער תורה דען זעגען אויזצושפּרעכען, אין פֿאָלגענדער
פֿאָרמעל זײנען דאַנק צו אײסערן ב"א"י א"מ"ה הגומל לחיבים טובות
„געלאָבט זײא דער הערר, אונזער גאָטט, דער זעלבזט דען שולדיגען
וואָהלטהאַטען ערצײגט." דיא פֿערזאַממעלטע געמײנדע אַבער ערוויע-
דערט: מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב סלה „דער דיר גוטעז ער-
וויעזען, מאֶגע דיר פֿערנער אַללעז גוטע ערווײזען."

טז. איזט אַבער אײן געליבדע זײן אָפּפֿער. ווען נאֶמליך וואֶהרענד
דער געפֿאַהר אײן אָפּפֿער געלאָבט ווירד, וויא דער מענש צור צײט
דער נאָטה הײפֿיג צו טהון פּפֿלעגט, זאָ ווײכט דיא פֿערפֿאַהרונגזווײזע
אין עטוואַז פֿאָם פֿאָריגען אַב, אונד איזט אויך דיא עטענזײט פֿאָן

אָנגערעגט ווירד. דער אונטערשיעד אַבער צווישען דעם געלאָבונגס־ אונד פֿריעדענסאָפּפער בעשטעהט דאַרין, דאַס בייא יענעם ניכט אויס איינעם פֿריהער צו דיעזעם צוועקקע געווייהטען טהיער ערהאַלטען געלייזעט ווערדען איסט, ווען עס דורך אירגענד איינען צופֿאַלל צו פֿערלוסט געגאַנגען וואַר, בייא דיעזעם אויס איינעם גענויא בעשטיממ־ טען טהיערע בעשטעהענדען אָפּפער אַבער איינע פֿעראַנטוואָרטליכקייט בייא דעססען אַבהאַנדענקאָממען ניכט שטאַטט פֿינדעט.

יח. (האַט מאַן דען געדאַנקען בייא דער אָפּפערונג געהעגט) דאַס פ״ט אַם דריטטען טאַגע (אַלזאָ איבער דיא פֿעסטגעזעצטע צייט אָדער אויך ניכט אַן דעם דאַצו בעשטיממטען אָרטע) פֿערצעהרט ווערדען זאָלל, זאָ ווירד עס ניכט גנעדיג אויפֿגענאָממען, דעם אָפּפערנדען זאָלל עס ניכט אַנגערעכנעט ווערדען, פֿערוואָרפֿען זאָלל עס (אויף דער שטעללע) זיין. דיא בלאָזע מיסטערליכע גאָטטעספֿערעהרונג אָדער דאַז רעליגיעזע צערעמאָניעלל, אָהנע פֿאָן גאָטטעספֿורכט אונד גאָטטעסליעבע דורכדרונגען צו זיין אונד אָהנע זיינע געדאַנקען פֿאָן אַללעם אונזיטטליכען אונד אונאַנשטענדיגען געלייטערט צו האַבען, איסט ניכט נור אונניטץ, זאָנדערן זאָגאַר פֿערווערפֿליך, וויל דער גלייסנער וועהנט, דיא אַללווייסענדע גאָטטהייט טייטשען אָדער מיטטעלסט איינער גאַבע אָדער שאָנען רעדען בעשטעכען צו קעננען. דאַזועלבע איסט אויך בייא געבעט דער פֿאַלל. איין ליפּפענדיענסט אָהנע איננערע אַנדאַכט אונד ערגריפֿפֿענהייט פֿאָן דער אונענדליכען פֿאַטערגיטע גאָטטעס, אונד דעם ערנסטליכען ווילען, זיינען זין דען געטטליכען געבאָטען אונטערצואָרדנען, איסט הייכלעריש אונד זאָמיט זינדהאַפֿט. רחמנא לבא בעי. „אַללע אייסערן האַנד־ לונגען מיססען פֿאָן דעם גייסטע, דעם הערצענסדראַנגע בעלעבט זיין.“ דאַהער ראַטהען אויך דיא ראַבבינען: בעססער וועניג (בעטען) מיט אַנדאַכט אַלז פֿיעל אַנדאַכטלאָז.

אַכטע קאַפּיטעל.

לג. או׳ לה. פֿאָן דעם איינגאַנגע דעס שטיפֿטסצעלטעס זאָללט איהר ניכט הינוועגגעהען זיעבען טאַגע לאַנגע, ביז אייערע איינווייהונגסטאַגע פֿאָרבייא זינד, דען זיעבען טאַגע זאָלל אייערע איינזעטצונג דויערן. וויא מאַן אַן דיעזעם טאַגע געטהאַן, בעפֿאַהל דער הערר פֿערנער צו טהון, אום אויך אייך צו זיהנען. צור פֿאָרבערייטונג פֿיר דיא ווייהע צום האָכהייליגען בערופֿע מוסטען זיא וועהרענד דער דויער איינער גאַנצען וואָכע געזאָנדערט פֿאָן אַללען דעם וועלטליכען אונד מאַטעריעללען געטריעבע ערגעבענען מענשען אונד אַבגעזאָנדערט פֿאָן יעדער צור פֿריי־

טונג דעס לעבענס ניכט נאטהווענדיגען אירדישען בעשעפטיגונג, אין דער איינזאמקייט דער גאָטט געווייהטען רייאע צוברינגען, איהרען גייסט צו האֶהרען בעטראַכטונגען מיטטעלסט שטודיומס: אין דער גאָטטעס-לעהרע ערהעבען אונד היעדורך איינען אויפשוואונג אונד מאֶגליכסטע פעראייניגונג צו אונד מיט דעם אַללערהאֶכסטען וועזען צו ערצילען, אום דיא גאַנצע נאַטיאָן ווירדיג צו פערטרעטען, בעפאֶהיגט צו ווערדען. — ניכט מינדער מוסטען דער פיר דיא צובערייטונג אונד פערברענונג דער ראָטהען קוה (במדבר יט.) בעשטיממטע פריסטער, זאָ וויא דער דען האֶכסט בעשווערליכען אָפפערדיענסט אַם פערזאֶהנונגסטאַגע י״כ פערריכטענדע אָבערפריסטער זיעבען טאַגע לאַנג איזאָלירט בלייבען, אום שטיללען בעטראַכטונגען זיך הינצוגעבען. דאַרום דורפטען לעטצטערן נור דיא אויסגעצייכנעטען מיטגליעדער דעס האֶכסטען געריכטסהאָפעס אין זיינער צעללע וואֶהרענד דער צייט דער אַבגעשיעדענהייט בעזוכען אונד וויסענשאַפטליכע אונטערזוכונגען איבער רעליגיאֶזע געגענשטאֶנדע אַנ-שטעללען, ווען ער עס ניכט פאָרציעהעט, זעלבסט פאָרטראֶגע צו האַלטען.

לו. אהרן אונד זיינע זאֶהנע טהאַטען אַללעס זאָ, וויא ער דורך משה בעפאַהלען האַטטע; אונד וויכען אויך ניכט אים געריגסטען פאָן דען געטראָפפענען אַנאָרדנונגען אַב, וואַס איהנען נור בעזאָנדערן רוהמע גערייכטע.

שמיני.

ניינטעס קאַפיטעל.

א. עס וואַר אַם אַכטען טאַגע, דאַ ריעף משה דעם אהרן, דעסען זאֶהנע אונד דיא אֶלטעסטען ישראל׳ס. אַם דרייאונדצוואַנציגסטען דעס מאָנאַטס אדר האַט דיא פאָרבערייטונגסצייט בעגאָננען אונד אַם ערסטען דעס מאָנאַטס ניסן, אַלס אַם בעגיננע דעס רעליגיאָנס- אונד דער נאַציאָן אייגענטהימליכען יאַהרעס האַטטע דיא אייגענטליכע ווייהע שטאַטט, אונד מיט צעהן אויסצייכנונגען וואורדע דיעסער מערקווירדיגע טאַג אויס-גענדערן הערפאָרגעהאָבען. ער וואַר נעמליך דער ערסטע שאֶפפונגס-(וואָכען-)טאַג; דער ערסטע דעס מאָנאַטס; אַן איהם בראַכטע צוערסט איין פירסט זיין אָפפער דאַר; (במדבר ז.) דיא פריסטערפונקציאָן האַטטע אַן דעמזעלבען בעגאָננען, וואֶהרענד ביזהער דיא ערסטגעבאָרנען דען אָפפערדיענסט פערריכטעטען; דיא רייהע דער געווייהטע-אָפפער נאַהם אַן איהם איהרען אַנפאַנג; דאַס היממלישע פייער פוהר צום ערסטענמאַל הערניעדער; פאָן דיעסעם טאַגע אַן דורפטען דיא

הייליגען געבען נור איננערהאַלב דער געווייהטען רייהע פערצעהרט ווערדען; דער גאָטטהייט אַבגלאַנץ רעזידירטע פאָן נון אַן צווישען דען כרובים אים אַללערהייליגסטען; דער פריעסטערזעגען (במדבר ו. כג.) ווארדע צום ערסטענמאַלע דעם פאָלקע ערטהיילט; דיא פרייאוויללליג געוואֶהלטען אָפּפערשטעֶטטען וואַרען פיר דיא פאָלגע פערפאֶנט.

ז. משה שפראַך צו אהרן: טריטט היין צום אַלטאַר, בערייטע דיין זינד- אונד בראַנדאָפּפער אונד זיהנע פיר דיך אונד פיר דאַס פאָלק . . וויא דער הערר בעפאָהלען. אהרן, דער וואַהרהאַפט פראָממע, דער בעשיידענע אונד אַנשפרוכסלאָזע, וואַר בעפאַנגענען געמיטהעס, אונד גלויבטע, זאָלכ' איינעם האָהען בערופע ניכט געוואַכסען צו זיין, אונד מוסטע ערסט פאָן משה, דעם ליעבענדען אונד געליעבטען ברודער, היעצו מיט דער בעדייטונג אויפגעמונטערט ווערדען, דאַס גאָטט, דער הערצענסקינדער אונד גייסטעספאָרשער, עס זאָ אַנגעאָרדנעט אונד איהן אַלס דען געאייגנעטסטען אונד ווירדיגסטען דאַצו ערקאָרען האַבע.

כב. אהרן ערהאָב זיינע העֶנדע געגען דאַס פאָלק אונד ערטהיילטע איהם דען (אין במדבר ו. כג. פאָרגעשריעבענען פריעסטערליכען) זעגען. דאַ גינגען משה אונד אהרן אין דאַס שטיפטסצעלט (אום דען העררן אַנצופלעהען) אונד אַלס זיא וויעדער הערויסטראַטען, זעגנעטען זיא דאַס פאָלק, נאַכדעם דיא הערליכקייט דעס העררן דעם גאַנצען פאָלקע ערשיענען וואַר. אַלס אהרן דיא פאָראָרדנעטען אָפּפער דאַרגעבראַכט אונד דיא זאָנסטיגען איהם געוואָרדענען אויפטרעֶגע פינקטליך פאָללפיהרט האַטטע אונד ער אימער נאָך פערגעבענס איינעס בייפעֶלליגען הימ-מעלצייכענס האַררטע, דאַ זאַנק איהם דער מוטה, עס ווארדע איהם באַנגע אומס הערץ, ער פירכטעטע, דאַס דער פאָן איהם ביי דעם אַבשייליכען קאַלבעדיענסט געלייסטעטע ביישטאַנד דעס האָהען הייליגען אַמטעס אונווירדיג געמאַכט העֶטטע; דאַראָב באַט ער דען אים פערטרויען אונבייגזאַמען ברודער, מיט איהם אין געמיינשאַפט דען אַללערבאַרמער אַנצופלעהען, וואָצו זיך דיעזער גערנע פערשטאַנד, אונד אין אונגעוועֶהנליכער פייערשטראַהל פוהר, דיא אָפּפערטהיילע פערצעה-רענד, פאָם הימעל הערניעדער, אונד דיא מאַיעסטעט גאָטטעס אָפפענ-באַרטע זיך פאָר אַללער אויגען; זיא אַבער טראַטען הינויס צום עהר-פורכטספאָלל הַררענדען פאָלקע, איהם דען זעגען ערטהיילענד: יאָ! דאַס דיא פריינדליכקייט גאָטטעס שטעטס איבער אייך וואַלטע אונד דער היממליטע זעגען זיך אין אַלל אייערעם טהון אונד וואַלטען זיך צייגע או"ז"וו.

כה. דאַס פאָלק אַבער, אין פייעריגער אונד דעננאָך עהרפורכטספאָללער

ערדעגונג, פיעל לור חנבעטונג חויף דיח ערדע ניעדער חונד דחנקטע חונד לחבטע חונד פריעז דען העררן דער העערטשחרען, דעסען גנחדע חונד טרייע עוויג וועהרעט. הללויה —

צעהנטעז קאַפּיטעל.

א. דיחביידען זעהנע אהרן'ז חבער, נדב חונד אביהו נחאליך (היינגעריסען פון טויערליכען פריידענגעפיהלען חונד דיח דען אחן חונד היילינגען חין חללען, איסליכען וויח פרחהליכען, לעבענזפערהעלטניסען ליערענדע בעזחנגענהייט פערליערענד) נחהמען חיהרע רויכפפחננען, גחבען פייער היניין, לעגטען רויכווערק דחרויף חונד ברחכטען פחר דעם העררן געווייהטעז פייער, וועז חהן חיהנען ניכט בעפחהלען החטטע. ניכט חויז חיבערטחטלונג חונד חיבערמוטה, ווחהל חבער חיס החכגענוסע דער פריידע חונד חויז חיבערטריעבענעם חייפער גלויבטען זיח חלז דחנקבחרע חנערקעננונג גחטטליך־פחטערליכער ליעבע חויך דחז חיהריגע בייחטרחגען לו איסען חונד וויהרויך — ניכט דחז בערייטז חנגעחרדנעטע רויכווערק — דחרלובריגגען. דחך יע החהער חונד ערהחבענער דיח גייזטיגע שטופע, דיח דער פיר דיח חללגעמייגע וועהלפחהרט ווירקענדע אחן חייננימאט, דעזטח אעהר פחרזיכט חיזט פחנגחטהען חונד דעזטח וועניגער דחרף דער טחרף בעגרענלטע פפליכטענקרייז, וועדער רעכטז־ נחך לינקזהין, חיבערטריטטען ווערדען, חום פחר איסגריפפען בעווחהרט לו זיין, וויל נחמענטליך חין רעליגיחזען חנגעלעגענהייטען, דחז חיבערמחחס עבען זח טחדליך וויח דחז לוווענינ ווערדען קחננטע. „זייח עבען זח וועניג חיבערגערעכט חלז לו אינדער גערעכט" עמפפיעהלט דער ווייזע שלמה.

ב. דח קחם חיין פייער פחן דעם הערחן הערפחר חונד פערלעהרטע זיח, דחס זיח שטחרבען פחר דעם הערן. וועלכ' ענטזעטלען, וועלכער שרעקקען חונד יחמאער אוסטע זיך דח דער גחנלען היילינגען פערזחמאלונג בעמחכטיגען, וויח אוסטע דחז הערל דעז לחרטליכען פחטערז פחן טאוערלעררוסען ווערדען. עז וחר דער פחם הערון לו וחננע חונד יובעל פיר דיח געזחמאט־נחליחן חייגעזעטלטע טחג, דער פריידע חונד עהרענטחג פיר דחז פריעזטערליכע חבערהויפט, חן וועלכעם עז פיר זח פיעל ערליטטינגע חונגעאחך ענטטחריגט ווערדען זחלטע, חונד חיין טרחגיטעז, חורפלחטליך חייגעטרעטענעז, דיח קרחפט חיינעז העלדען ערשיטטערנדעז ערחייגניס דרחהטע דחז לוקינפטיגע געבידע דעז פרחהזיננעז חונד דער גחטטעזפריידע ווידערום חין זיינעם גרונדע לו ערשיטטערן, חונד עז בעדורפטע חיינעז אחכטיגען טרחזטעז

פיר דען אַלטעהרווירדיגען, טיעפגעבייגטען אונד שמערצערריסענען פַאטער אונד גאָטטעזדיענער, אום דעם האַרטען שלאַגע ניכט צו ערליעגען אונד דיא אָבערפריעזטערליכען פונקציאָנען פָארטפיהרען צו קֶננען, אונד ער וואַרד איהם דער לינדערנדע באַלזאַם, דען,

ג. משה שפראַך: דאַז איזט עז, וואַז דער הערר געשפראָכען: דורך דיאיעניגען, וועלכע זיך מיר נאַהען, וויל איך געהייליגט אונד פָאר דער גאַנצען וועלט פערהערליכעט זיין. לאֶנגזט וואַר איך איבערצייגט, דאַס ניכט דורך אָפּפער אַללײן זאָנדערן אויך דורך דען טאָד אויזגעצייכנעטער, אַן פרֶממיגקייט הערפָארראַגענדער מֶננער, דערען שיידען אויז דעם אירדישען לעבען, אין וועלכעם זיא שיטצענד איבער איהר צייטאַלטער וואַכען, אַלז זיהנאָפּפער אויף דעם אַלטאַרע דער מענשהייט הינגענאָממען ווירד, איין זינדענלייטערונגזפראָצעס אונד היעמיטטעלזט דיא פערהערליכונג דעז אַללגערעכטען, אָהנע אַנזעהען דער פערזאָן פערפאַהרענדען גאָטטעז איינטרעטען ווערדע, אונד איך וואַר זעלבזטזיכטיג גענוג, איך אונד דיך אַלז דיא ווירדיגען, אַלז דיא ערקאָרנען צו בעטראַכטען. נון אַבער זעהע איך, דאַס דיינע זֶהנע, מיינע נעפפען, דיא איהרען גייזט אים הייליגטהום דעז העררן אויזהויכטען, אָהנע דאַס איהרע קֶרפער בעשאֶדיגט אָדער איהרע קליידער פערזעהרט ווּרדען, אַן פראָממען זין אונד פריידיגער היני-געבונג, אַן דיא אַללוואַלטענדע פאָרזעהונג אונז ווייט איבערטראַפען. הייל אַלזאָ דעם פָאטער, וועלכער זיינע זֶהנע אין דיעזער ווייזע דעם היממלישען זיך נאַהען זיעהעט. — אונד אהרן העממטע דען לויף זיינער טהראֶנען אונד בערוהיגטע זיך. זיינע גייזטעזשטאֶרקע אונד זיינע קראַפט אין דער טוגענד אונד דער גאָטטעזפורכט בעוואֶלטיגטע זיינע פיזישע נאַטור אונד צוואַנג זיא, זיך צו אונטערווערפען, טראָטצדעם ער זאַנפטען אונד ווייכען געמיטהעז וואַר, אונד עז דאַרום פאָן איהם הייסט, דאַס ער אַלז באָטע דעז העררן דער העערשאַרען אין פריעדען אונד זאַנפטמוטה שטעטז וואַנדעלטע אונד פיעלע דורך הייל-זאַמע, טרייע לעהרע פאָם פערגעהען צוריקצוהאַלטען שטרעבטע. (מלאכי ב') אָ, דאַס וויר איהן צום מוזטער וואֶהלען אונד זאַנפטע רע-גונגען אונד מיטליידזפאָללע טהיילנאַהמע פיר דאַז עלענד האַבען, דעז שיקזאַלז האַרט טרעפענדען אונד ניעדערצושמעטטערן דראָהענדען אַנ-פעכטונגען געגענאיבער אַבער אונז אויפרעכט ערהאַלטען אונד אים פערטרויען אויף דיא פאַטערגיטע גאָטטעז ניעמאַלז וואַנקענד ווערדען!

טו. נאַך דעם זינדענבאָקקע ערקונדיגטע זיך משה, אונד זיעהע! ער וואַר פערבראַננט. דאַ צירנטע משה איבער אלעזר אונד איתמר, דיא

חיבריגען זֶהנע אהרן'ז. דריי זינדעכבֶקקע וואורדען זעלביגען טאַג געאָפּפערט, דער דער פריעזטערליכען ווייהע (אָבען ט' ג') דער דעז טטאַמאפירזטען נחשון, במדבר ז' י"ב) אונד דער פיר דאַז נייאאָנדז־ פעזט (במדבר כ"ח ט"ו). לעטצטערער וואורדע גאֶנצליך דעם פייער איבערגעבען אונד משה צירנטע איגענטליך איבער אהרן, דיא אַנאָרד־ נעגדע הויפטפערזאָן. אַבער אויז עהרפורכט אונד אַכטונג פאָר דעם אֶלטערן ברודער וואַנדטע ער זיך איט זיינען פאָרווירפען געגען דיא אונטערגעאָרדנעטען זאֶהנע. דיעזע וויעדערום האַטטען צו פיעל עהר־ פורכט פאָר איהרעם עהרווירדיגען פאַטער, אום איהם פאָרגרייפענד אַנטוואָרטען צו וואָגען.

יט. אהרן אַבער שפראַך אין האַרטער רעדע: זיעהע! הייטע בראַכטען זיא איהר זינדאָפפער אונד איר אויט זאָלכעז (אונגליק) ווידער־ פאַהרען. ווען איך נון הייטע דיעזעז זינדענאָפפער געגעססען האֶטטע, ווירדע עז דעם העררן געפאַללען האַבען? וואָהל אַגאַיט דוא פאָן דען לייטוויליגען אונד אויסעראָרדענטליכען אָפּפערן פערנאָאמען האַבען, דאַס זיא פאָן דעם לַיידטראַגענדען (אונן) האָהעפריעזטער פערלעהרט ווערדען איסען, אונד ער זיינע טרויערגעפיהלע צו איבערווינדען האַבע; וואָלעזט דוא דיעזעז אַבער אויך אויף דיא וויעדערקעהרענדען, פיר קינפטיגע צייטען אַנגעאָרדנעטען אָפּפער אַנווענדען?

כ. אַלז משה דיעזעז האֶרטע, געפיעל עז איהם, אונד ער נאַהם קיינען אַנשטאַנד, זיינען אירטהום צו געשטעהען, אונד זאָלטע איהן ניכט דורך האָהלע אויזפליכטע צו בעשאֶניגען.

איילפטע קאַפּיטעל.

ב. דיעז איזט דאַז טהיער, דאַז איהר עססען דירפט. דיעזעז דען איזראַעליטען געוואָרדענע געֶטטליכע פערבאָט געוויססער טהיערגאַט־ טונגען פערגלייכט דער מדרש דער אַנאָרדנונג איינעז אַרצטעז, דער צו איין קראַנקע אין בעהאַנדלונג האַט, פאָן וועלכען דער איינע אונהייל־ באַר, דער אַנדערע אַבער וויעדער הערצוטטעללען איזט. לעטצטערעם ערלויבט ער אַאַנכעז דער געזונדהייט ניכט נאַכטהייליגע שפייזען. פער־ ביעטעט איהם יעדאָך דען גענוס אַללעז דעסען, וואַז דיא קראַנקהייט פאֶרדערן אונד דיא גענעזונג הינדערן קאַננטע; ערזטערעם אַבער, פאָן דעסען באַלד ערפאָלגענדער אויפלאֶזונג ער איבערצייגט איזט, אונטער־ זאַגט ער ניכטז, געשטאַטטעט איהם פיעלמעהר אַללעז. וואָרנאַך ער פערלאַנגען טראֶגט. עבען זאָ אונטערזאַגטע גאָטט דען איזראַעליטען, דערען בעפאֶהיגונג צור ריינען זיטטליכקייט אונד מענשליכקייט ער

קאננטע, אללעז ווילדע, פֿליישפֿרעססענדע אונד רייססענדע געטהיער, זא
וויא אויך דען גענוס יעדעז טהיערישען בלוטעז, אוס איהרע נאטור
פֿאר אללען, איבערמעסיגע זיננליכע טריעבע אונד ליידענשאפֿטען ערציי-
גענדען שטאפֿפֿען צו בעוואהרען, וואהרענד ער יענען לוס טהיערע
הערא‎בגעווירדיגטען היידנישען אונד גייזטיג טאדטען פֿעלקערן קיינע
דערארטיגען פֿערבאטע ערטהיילטע. — דיא ריינהייטזמערקמאלע אבער
זינד, בייא דען פֿיערפֿיסיגען זייגעטהיערען, דורכגעשפּאלטענע קלויען
נעבזט דעם דיא פֿערדויאונג פֿארדערנדען וויעדערקויען, בייא דען
וואססערטהיערען, דיא פֿלאססעדער אונד דיא שופּפּען, בייא דען פֿאגעלן
— בייא דענען ביבליש קיינע צייכען אנגעמערקט זינד — איזט בע-
שטיממט, דאס יעדער דיא פֿיסע אויזשפּרייצענדע, זיינען רויב מיט דען
קראללען פּאקקענדע, דאמיט דאפֿאן פֿליעגענדע אונד איהן פֿערצעה-
רענדע פֿאגעל אונריין, דער מיט קראפּף, מעהרהייטיגעם מאגען פֿער-
זעהענע לופֿטבעוואהנער אבער ריין זייא. נאטורגעשיכטליך איזט אינדעם
נאכצווייזען, דאס דיא אונרייגען גאטטונגען בייא דען זייגעטהיערען צאהלריי-
כער דען דער ריינען זייען, וועסהאלב דיא היילינגע תורה זעלטערע
אויפֿפֿיהרט, בייא דער קלאססע דער געפֿיעדערטען געשעפּפֿע היגעגען
איבערטריפֿפֿט דיא צאהל דער ריינען דיא דער אונרייגען אונד ווערדען
דיא צום גענוסע פֿערבאטענע בעשריעבען. מאן גלויבע אבער יא ניכט,
דאס אירגענד איין אויז דער האנד דעז שעפּפֿערז הערפֿארגעגאנגענעז
טהיער אונריין אונד זאמיט עטוואז צוועקקווידריג זייא. ניכטז אויף דער
וועלט איזט צוועקקלאז, אונד וואז דער העדר הערפֿארגעבראכט, האט
ער צו זיינער פֿערהעררליכונג ערשאפֿפֿען. שיינט יא דעם אונאיינגע-
ווייהטען דאז געשמייזע אונד אונגעציעפֿער אלז לעזטיג אונד איבערפֿליסיג,
אונד דעננאך איזט עז פֿאן אונבערעכענבארען נוטצען, דא דאזזעלבע
זיך אויז דען דער לעבענזלופֿט בייאגעמישטען שעדליכען בעשטאנדטהיילען
בילדעט, דיא בייא יענער ניכטפֿארהאנדענזיין דען רעגעלמעסיגען
אטהמונגזפּראצעס העממען ווירדע. אונריין זייא עז דעם איזראעליטען
אין זא פֿערנע, דאס ער זיך איהרער ענטהאלטע. זינדהאפֿט איזט
עז דאהער צו רופֿען: „אי אפשר בבשר חזיר, דאז שוויינעפֿלייש עקעלט
מיך אן!" פֿיעלמעהר האט מאן דער שפּייזען זיך גאטטעז וויללען צו
ענטהאלטען, דער בעססער אלז וויר וויס, וואז אונזערער לייבליכען אונד
גייזטיגען נאטור צוזאגט. פֿערמעססען איזט דאהער דיא בעהויפּטונג,
דאז פֿערבאט געוויססער טהיערע האבע אין קלימאטישען פֿערהעלטניססען
זיינען גרונד. זינד יא פֿיעלע עבען ניכט מיט בעזאנדערען פֿעטטטהיילען
אויזגעשטאטטעטע טהיערע צו געניעססען אונטערזאגט, זא וויא אויך
אללע געזיטטעטען פֿעלקער אויסערהאלב פּאלעזטינאז זיך פֿאם גענוסע

דער אייזטען אין דיעזעם קאַפיטעל דער תורה נאַמענטליך אַנגעפיהרטען טהיערע, אַלז: קאַמעעל, אַדלער, שטרויז, ראַבע, אויז, פלעדערמויז אונד פיעלע אַנדערע לוריקקהאַלטען. געגוג גלייביגער איזראַעליטע! זאָ ויא דוא אויף דיינעם אייגנען טיקקזאַלזוועגע גאָטט ניכט לו ערגרינדען פעראַאַגזט, זאָ וועניג קאַננזט דוא היער אין זיינען זין איינדרינגען, אַבער צדיק באמונתו יחיה, דער גערעכטע לעבט גליקקליך אין זיינעם גלויבען." —

מג. אַהבעט איירע זעעלע ניכט לום גרייעל דורך אַללערלייא קריעכענדעז געטהיער. אָבגלייך אַן אונד פיר זיך ניטלליך, ערלייגט דאָך דעסען גענוס לו פיעל טהיערישעז, דעז אעגטען אונווירדיגעז לעבען אין דען בלוטגעפאָסען אונד אַהבען אונעאפאָנגליך פיר האָהערע איינפליסע.

מד. איך דער הערר בין אייער גאָטט, האַלטעט אייך אַלזאָ הייליג, זאָ ווערדעט איהר הייליג זיין. גלויבעט יאַ ניכט, דאָס דער גלויבע אָהנע ווערקטהאָטיגקייט פאָן איירער זייטע אייך דאַז ליעל איירער בעטטיאואונג ערריייכען לאַסע. נור דאַן האַזט דוא דיך דעז גאָטטליכען בייאשטאַנדעז לו ערפרייען, ווען דוא דיך זעלבזט בעשטרעבזט, דיא דיר פערליעהענען קראָפטע פפליכטאָסיג לו פערווערטהען, ווען דוא דיך לו הייליגען זוכעזט, ד. ה. דיך דיינער זעלבזטזוכט בעגיבזט אונד דיא דיך לו בעהערשען זוכענדע בעגיערדע לור זינגליכקייט, דיינעם בעסערן איך, דיינעם האָהערן זעלבזט לו אונטערווערפען ווייסט.

תזריע.

דרייאצעהנטעז קאַפיטעל.

ז. ער (דער פריעזטער) ברינגע עז (דאַז אָפּפער דער וואָכנערין) פאָר דעם הערדן דאַר אונד זיהנע אויף זיא. זעלטען דירפטע יעאַנד איינער גראָסערן לעבענזגעפאַהר אויזגעזעטלט זיין, אַלז דאַז וויב לור לייט איהרער געבורטזוועהען. נואַר איזט יעדעראַן דער טיטלענדען האַנד גאָטטעז טעטעז בעדירפטיג, וויל ער אָהנע דיעזעלבע זיינעז דאַזיינז ניכט איינען אויגענבליקק געזיכערט איזט, דאַז וויב אין דיעזער געפאַהרליכען אונד טאערלהאַפטען לאַגע יעדאָך בעדאַרף דער גאָטטליכען גנאַדע אונד באַראהערליגקייט אין נאָך ווייט האָהערם גראַדע, דיא גרויזאַמען טיקזאַלזשטויזטערן שטעהען עהער בערייט, זיינען דיענען לעבענזפאַדען אַבלוטשניידען, אונד דעסען באַנגער זין איזט לו זעהר אויף דעז בעזאָרגטען גאַטטען איינע, אויף דעז נייאגעבאָרענען ערזטען טרייא אונד אויף דער פיעלזייכט טאָן פאָרהאַנדענען קינדער

פֿורכט פֿאָר פֿערלוסט דער נאַטירליכען אונטערפפֿאַנגע געריכטעט, אַלז דאַס עז איהן צום עררעטטער אויז געפֿאַהר אונד נאָטה צו ערהעבען פֿערמאַג. נאַך איבערשטאַנדענען לייִדען, נאַך בעפֿרייאונג פֿאָן דער שמערצענזבירדע אונד פֿאָן דעז גראַבעז ראַנד, האַט עז, ווען עז טריטט אויז דען וואָכען, אויז דעז בעטטעז בעשראַנקטער רוהע, אום ווידער אַלז דעז הויזעז פּריעזטערין צו וואַלטען, איין זאַנפֿטעז טויבענפּאַאַר, אָדער אים פֿאַללע געריננגערען פֿערהעלטניססעז, אויך איין שעפֿלעין צו אָפּפֿערן אונד איהרע דאַנקגעפֿיהלע אויזצושפּרעכען. יעטצט אַבער, דאַ ווידער טעמפּעל־ נאָך פּריעזטערדיענסט עקזיסטירט אונד דאַז געבעט אַלליין דער אָפּפֿער שטעללע פֿערטריטט, געלייטעט, נאַך שעָנער זיטטע, דער מאַן אַם שבת דיא גאַטטין צום גאָטט געוויהטען הויז, וואָ ער צור תורה גערופֿען, איהר אונד דעם נייען וועלטבירגער אונטער געלאָ־ בונג מיינער שפּענדע פֿיר דיא אַרמען דען גאָטטליכען זעגען ערפֿלעהען לעסט, זאָ אַבער אין אינבריינסטיגען אונד הייססען דאַנקעסוואָרטען איהרען עמפּפֿינדונגען אויזדרוק פֿערלייהעט. — פֿאָן היילזאַמער געזעטצמעסיג־ קייט אונד שאַמהאַפֿטען געפֿיהלע צייגט עז דאַהער, ווען זיך איהרער אַבשטערבילדונג ריהמענדע פֿרויען נאַך דעם פֿערלאַססען איהרעז וואָכענ־ בעטטעז וואָהל בעזוכע אַבשטאַטטען, איהרעז בעשיטצערז אַבער ניכט געדענקען אונד איהם הערצליכען דאַנק צו זאָללען אונטערלאַססען.

דרייאצעהנטעז קאַפּיטעל.

א. או' ב. דער הערר רעדעטע מיט משה אונד אהרן שפּרעכענד: ווען זיך אַן דער הויט איינעז מענשען איינע ערהאַבענע שיינענדע אָדער אַנגעלויפֿענע שטעללע אָדער איין פֿלעקקען צייגט אונד עז ווירד אַן דער הויט דעז פֿלייטשעז צום שאַדען דעז אויזזאַטצעז א' ו' וו'. אַללע אַרצטע אונד וואונדאַרצטע פֿאָן טיכטיגער, וויססענשאַפֿטליכער בילדונג שטימען דאַרין איבערעין, דאַס דיא מעדיצינישע וויססענשאַפֿט, כירורגיע (וואונדאַרצנייאלעהרע) אונד טהעראַפּייטיק (היילקונדע), זאָ זעהר זיא אויך פֿאָרטשריטטע געמאַכט האַט, ניע בעדייטענדערע אויפֿשלוססע איבער פֿערשיעדענע הויטקראַנקהייטען צו געבען פֿערמאָכטע, וויא עז דיא הייליגע תורה טהוט, וואָז נור אין דעם איהר הערשטענ־ דען גאָטטעזגייסט צו פֿינדען איזט. — דיעזע בעמערקונג גענינגע, אום אַללען ווייטערן ערקלערונגען איבער דיעזעז קאַפּיטעל איבערהאָבען צו זיין.

פיערצעהנטעז קאַפּיטעל.

ב. חו' ד. דיעז זייח דיח פֿערחָרדנונג פֿיר דען חויזזחֶטציגען: חַם טחַגע דחַ ער ריין חיזט, זחָלל ער צום פריעזטער געברחַכט ווערדען. דער פריעזטער בעפֿיעהלט, דחַס מחַן פֿיר דען ריין צו שפרעכענדען נעהמע רייגע פֿחֶגעל. צעדערהחָלץ, החָכרחָטהע וואָללע חונד חיזחָפּ. פֿערלייאודונזווכט, זחָטערלונגע, לשון הרע, חיזט עז, דיח דען צרעת (חויזזחַטץ, עלעפֿחַנטיחזיז) הַלז שטרחָפֿע צור ערשיינונג בריגגט, ווייל זיח דעז חונהייל זעהר פֿיעל חין דער וועלט חַנריכטעט. דרייח פערזחָנען ווערדען פֿחָן חיהר החַרט בעשטרחָפֿט, זחַגען דיח רחַבבינען: דיעיעניגע, וועלכע זיך חיהרער בעדיענט, דיח, געגען וועלכע זיח געחייסערט וירד חונד געגען יענע, ווידער דיח חיהר גיפֿטיגעז געשחָס געריכטעט חיזט. דחַז בחֶזע וואָרט חיזט פֿערלעצענד חונד קחַן ניכט מעהר צוריקגענחָממען ווערדען. וועלכ' ענטזעטצליכעז חונ- גליק החַט ניכט דער ערחָמיטע דואג דורך פֿערלייאודונג חַנגעריכטעט! דיח גחַנצע פריעזטערשטחַדט נוב ווחַרד דורך חיהן חין חיינע חיינחֶדע פֿערוואַנדעלט חונד דעז עדלען מענטענבלוטעז פֿיעל פֿערגחָססען (שמואל א' כב). וויח פֿיעל דעז עלענדז החַט ניכט דער פֿחַלשע געלדגיעריגע ציבא דורך היינחָמיזע רעדען געשטיפֿטעט (שמואל ב. טז.) חונד חַך! וויח פֿיעל דער גרויזחַמען מחַרטערן חונד פֿערפֿחָלגונגען זינד שחָן חיבער ישראל חין פֿחָלגע דער פֿערלייאודונג חונד חַנגעבערייח (דענונ- ציחַציחָן) ערגחַנגען. צור שטרחַפֿע פֿון דיעזער זינדע ערפֿחָלגט דער צרעת, וואָבייח דער דחַויט בעהחַפֿטעטע, חַבגעזחָנדערט פֿחָן יעדעם געזעלליגען חומגחַנגע, חיינזחַם חונד חַבגעשלחָססען חים זיעבענהויזע ביז צו זיינער פֿחֶלליגען גענעזונג חין צעררישענעם געווחַנדע, מיט צערלוי- טעם קחָפּפֿהחַחַרע חונד ביז חיבער דיח ליפּפּען חיינגעהיללט צו פֿער- בלייבען החַט, חונד דער רוף: חונריין! חונריין! יעדען פֿחָן חיהם פֿערנע החַלט. חום חַבער ענדליכע זיהנע צו ערלחַנגען, זינד צו דעסען רייניגונג ערפֿחָרדערליך: צוויטעטערנדע פֿחֶגעל, בחָזהחַפֿטע ליפּפּענגעשוואָטץ הַנרייטענד: החָלץ פֿחָן דער החָהען, שטחָלצען צעדער, דעסען פֿחָר- מחַליגע החָכמוטה חונד זעלבזטזוכט, החָכרחָטהע וואָללע, דחַז בלוט- טריעפֿענדע חונד מחָרד בעפֿחֶרדערנדע לחַזטער בעצייכנענד, חונד ענדליך מחָמזחַרטיגע בעשיידענהייט חונד דעמוטה צעהרענדען חיזחָפּ.

לד. ווען מיהר חין דחַז לחַנד כנען קחָממעט חונד חיך מַן חיינעם הויזע חיירעז חייגענטהימליכען לחַנדעז דען שחַדען צרעת ענטשטעהען לחַזזע. דחַס דער חויזזחַטץ חַן הייזערן חונד קליידערן עטווחַז גחַנץ חוי- סערחָרדענטליכעז חונד מיט דעם געוואָהנליכען לויף דער נחַטור ניכט

איבעראיינשטימענד איזט: ווער וואָללטע ווידערשפּרעכען? היערין שטימען אַבער אַללע איזראַעליטישען שריפטגעלעהרטען איבעראיין, דאַס דער צרעת דיא פאָלגע דער פערלייאומדונגזוכט זייא, דער אַן דען גרונד-מויערן בעגיננע, זיך אַן דעם הויזראַטהע פאָרטזעטצטע אונד אַן דעם לייבע דעס זינדערס זיינען אַבשלוס פינדע. גלייכצייטיג ערקלאָרען אַבער דיא ראַבבינען, דאַס דיא בעוואָהנער דעס לאַנדעס כנען, איס בעוואוסטזיין, דאַס דיא איזראַעליטען פריה אָדער שפּעט אין בעזיטץ איהרעס לאַנדעס קאָממען ווירדען, זאַממטליכע אונבעוועגליכע שעטצע אונד רייכטהימער אים מויערווערקע איהרער הייזער פערשטעקקטען, אום זעלביגע דעם גענוססע דער פיינדליכען ערָאבערער צו ענטציעהען. אַנדערס בעטראַכטעט עס אַבער דער הערר. ער ליעס שאָדען אַן דען וואָהנגעביידען ענטשטעהען, וואָדורך זיא איינגעשטאָססען ווערדען אונד דיא פערבאָרגענען שעטצע אונד קליינאָדיען ווידער אַנס טאַגעסליכט קאָממען מוסטען.

אחרי מות·

זעכצעהנטעס קאַפּיטעל.

א. או' ב. דער הערר רעדעטע איט משה נאַך דעם טאָדע דער ביידען זאָהנע אהרן'ס (דער אין פאָלגע איהרעס צו גראָססען אייפערס אים דיענסטע גאָטטעס זיא ערײלטע), זאַגע דיינעם ברודער אהרן, דאַס ער (אָבגלייך האָהעפּריעסטער), ניכט צו יעדער צייט אין דאַס הייליגטהום איננערהאַלב דעס פאָרהאַנגעס קאָממע . . . דאַמיט ער ניכט שטערבע (וויא זיינע זאָהנע); דען אין איינער וואָלקע ווערדע איך איבער דעם דעקקעל ערשיינען, דאַרום איזט איהם נור איינמאַל אים יאַהרע, אַם האָהען פערזאָהנונגסטאַגע, דער איינטריטט איט איינער אויסערגעוואָהנליכען רייכערונג געשטאַטטעט. אַבער ניכט אין זיינעם קאָסטבאַרען אונד פּראַכטפאָללען, אַן דען אונהיילפאָללען קאַלבעדיענסט ערינגערנדען געוואַנדערן, זאָנדערן אין פיינעס לייגען בלאָס געקליידעט, האַט ער צו ערשיינען. דעם פאָלקע געגענאיבער האַט ער אימפאָנירענד אין איינער זיינער האָהען שטעללונג ענטשפּרעכענדען טראַכט אויפצוטרעטען, אין דער איינזאַמקייט דעס נור פאָן גאָטטליכער מאַיעסטעט ערפיללטען אַללערהייליגסטען אַבער, פאָר דעם אַנטליטץ דעס העררן דער העערשאַרען, אַלס דעמוטהפאָללער אונד זיך דעמיטהיגענדער קנעכט אין עהרפורכט אונד טיעף צו נאַהען. דען טאַג איבער האַטטע נור ער דען אייסערסט בעשווערליכען טעמפּעלדיענסט צו פערזעהען אונד נעבסט דען געוואָהנליכען אָפּפערן אונד דעם אַן האָהען פעסטען איבלי-

לען מוסף־ (לוגאַבו־) אָפּפער, אויז אייגענעם פּעראָגען אייכען יונגען טטיער אונד איינען ווידדער, אויז דעם געמיינדעפֶקקען אַבער לוויא ליעגענבֶקקע דאַרלוברינגען, מיט וועלך איינעם דיעזער זעטלטערען עז איינע איינענע בעוואַנדטניס האַטטע. נאַכדעם ער נעאָליך איין רייאינגע זינדענבעקענטניס פיר זיך, דען פריעזטערטטאַם אונד דיא געזאַמאט־ נאַליאָן אַבגעלעגט אונד דורך האָנדעאויפלעגען דאַז טהיער געווייאַט נון טראָגער דער אָרמאַליטען געבערלען דעז פֿאָלקעז געמאַכט האַטטע, טיקטע ער דען זינדענבאָקק דורך דען דאַלו בעשטעלטטען אַאַן אין דיא פֿעלזיגע וויסטע, דיא זינדענאַקען דעז פאַלקעז אין דיא אָדע לו טראַגען. היער וואַרד ער פֿאָן איינער פֿעלזענליננע הינאַבגעשטיערט, וואָ זיין געביין, אירדענעם געראָטהע גלייך, לערטריאַמערט ווּרדע. איין וואונ־ דערבאַרעז ליגנאַל דער ערפֿאָלגטען געטטליכען פֿערגעבונג האַטטע אַאַן אַן דער אַם איינגאַנגע דער טעמפּעלהאַלע אַנגעבראַכטען, דאַז זאַיטער בעלייכנענדען. ראָטהען שנור, דיא, זאָ וויא דער שטורץ דעז עבענ־ פֿאַלז מיט איינער זאַלבען שנור פֿערזעהענען זינדענבאָקקעז אין דער וויסטע ערפֿאָלגט וואַר, איינע וויסע פֿאַרבע, דיא דער אונשולד אַנכאַהם*). אונבעשרייבליך וואַר דיא פֿריידע דעז גאַנלען פֿאָלקעז, ווען דיעזעז אונ־ טריגליכע ליילען דער פֿערגעבונג זיכטבאַר ווּרדע, אונד אויך דער אָבערפּריעזטער, דער מיט באַנגעם הערלען דאַז האָכהייליגע בעטראַט, — וויל לור לייט דעז לווייטען טעמפעלז דיא האָהעפריעזטערווירדע ניכט נאַך פֿערדיענזט אונד ביעדערקייט, זאָנדערן אונטער פיר־זטליכער פּראָ־ טעקליאָן אויך אָפֿט אַן אונווירדיגע אונד קאַראַקטערלאָזע פֿערגעבען ווּרדע — שטראַהלטע פֿאָן וואָננינעם געפֿיהלע, ווען ער גליקקליך אונד אונפֿערזעהט דאַזזעלבע ווידער פֿערליעס, אונד גאַב אַם אַבענד איינען פֿריינדען איין פֿעזטליכעז מאַהל, דען טאַג אַבער וואָטע ער, גלייך אַללען איבריגען איזראַעליטען, דער שפייזע אונד דעז טראַנקעז זיך ענט־ האַלטען, דען,

כט. דיעזעז זאָלל אייך לום עוויגען געזעטלע זיין: אַם לעהנטען טאַגע דעז זיעבענטען אָנאַטז (תשרי) זאָללט איהר אייך קאַזטייען (פֿאַזטען) אונד קיינע אַרבייט פֿערריכטען. ל. דען, אַן דיעזעם טאַגע זיהנט אַאַן אייך, אום אייך לו רייניגען: פֿאָן אַללען אייערן זינדען זאָללט איהר פֿאָר דעם הערנן ריין ווערדען.

---

*) שאָלזט דוא פֿריינדליכע זעזערין אָדער פֿריינדליכער זעזער! געננוי־ ער אונד אויזפֿיהרליכער דיא האָהעפריעזטערליכען פֿונקליאָנען אַ״זוו אַם פֿערזאָהנונגזטאַגע וויזזען, זאָ ליעס דערען פּאָעטיטע אונד ריהרענדע שילדערונג אים דריטטען טהייל י״כ דער פּעזט־ געבעטע דער איזראַעליטען פֿאָן Dr. Michael Sachs.

לא. עס איזט פיר אייך איין רוהעטאג דער ערסטען קלאססע, אן וועל־כעם איהר אייך קאסטייען זאללט. איין עוויגעס געזעטץ! — אונד וועלכער יודע, ווען ער ניכט אללען רעליגיאזען געפיהלס אונד מאראליטען האלס־באר איזט, זאללטע זיך ניכט דיעזעס טוירען הייליגען טאגעס, אן וועל־כעם ער איינע אויסזאהנונג מיט זיינעם גאטטע, איינע בעשוויכטיגונג זיינעס געוויססענס, איינע בערוהיגונג זיינעס הערצענס. פראהע צופערזיכט פיר זיינע צוקונפט ערהאפפען קאן, פרייען, אונד וויללינ זיך דער ארבי"ט, דעס גענוססעס פאן שפייז' אונד טראנק א"ז"וו ענטהאלטען, אויף דאס ער זיך גאנץ זיינעם היממלישען פאטער, דער רייניגונג זיינער זעעלע פאן דעם איהר אנקלעבענדעם שמוטצע הינגעבע, אונד איהם היישען געבעטע, אין לאבגעזאנגען אויף דיא אללגיטע גאטטעס אונד אין הימנען אויף דעס־סען אללמאכט אונד גראסע דיא טאגעסצייט דאהינבריננע! אבער ניכט איס פאסטען אללעין, זאנדערן אין אומוואנדלונג דעס גאנצען זיננעס, אין פראממער, גאטטגעפעלליגער האנדלונגסווייזע בעשטעהעט דיא בוסע. הייסט עס יא ניכט פאן דען בעוואהנערן נינוה'ס, בעהויפטעט דער טאלמוד, דאס גאטט אויף איהר פאסטען אונד איהרע זאקקע זאה, זאנ־דערן דאס ער איהרע האנדלונגען בעטראכטעטע, דאס זיא פאן איהרעם בעזען וואנדעל צוריקגעקעהרט ווארען. (יונה ג' י'). זא גראס דיא בע־דייטונג דיעזעס פעסטטאגעס, יום כפור, אבער אויך איזט, זא ערשטרעקט זיך דאך זיינע פערגעבענדע קראפט לעדיגליך אויף געגען גאטט בע־גאנגענע זינדען; פערגעהונגען געגען דען נעבענמענשען יעדאך קאננען נור מיטטעלסט אבביטטע, שאדענערזאטץ או"ז"וו ווידער גוט געמאכט ווערדען (זיעהע אבען זייטע 159.) אונד אויס דיעזער אורזאכע ווערדען נאך דעם צווייטמאליגען טהאראלעזען דיא ארט אונד ווייזע דער בוסע שילדערנדען הפטרות (ישעיה נ"ח והפטרת יונה) פארגעטראגען. — אום זיא דיא וויכטיגקייט אונד היילינקייט דעס טאגעס פיהלען צו לאססען, געוואהנע מאן אויך 8־ ביס 9 יעהריגע געזונדע קינדער, אן דיעזעם טאגע זיך דעס אעפטערן עססענס צו ענטהאלטען, בייא וועכנעריננען, קראנקען אונד שוואכען פערזאנען איבערהויפט הינגעגען איזט נאך דעם אויס־שפרוכע אונד דער אנארדנונג איינעס געוויססענהאפטען, געשיקטען ארצ־טעס זיך צו ריכטען.

זיעבצעהנטעס קאפיטעל.

ג. יעדערמאן אויס דעם הויזע איזראעלס, דער איינען אכסען, אדער איין שאף אדער איינע ציעגע שלאכטען וויל . . . אום זיא צום אפפער אין דאס שטיפטסצעלט בריננען, אום זיא אלס אפפער דארצובריננען.

ז. דאמיט זיא איהר שלאכטפיעה ניכט דען וואלדטייפעלן אפפערן,

דענען זיא בוהלענד נאַכהינגען. זאָ לאַנגע דיא איזראַעליטען אין דער וויסטע איין וואַנדערפאָלק וואַרען ווערדער אונד אייגענעס לאַנד נאָך שטאַאַטליכע איינריכטונגען בעזאַסען, האַלטען זיא מיט פאָרליעבע אַן דיא געברייכע אונד צערעמאָניען איהרער פאָרמאַליגען לאַנדעסהעררען, דער עגיפּטער, געדאַכט האַבען. דיעזע האַבען אין איהרער אַבערגלייבישען פערזונקענהייט העגטען ניכט נור געטטליכע עהרפורכט פאָר דען טהיערען, זאָנדערן האַטטען דען טרעקקליכען אירוואַהן, דאַס זיא מיט גייסטער אין פערבינדונג טרעטען קאָננטען, ווען זיא זיך אום דאַס אויס דעם איינעם וואַלדע אָדער פעלדגייסטע צו עהרען געשלאַכטעטען טהיערע טראָמענדען בלוטע געזעלליג פערזאַמעלטען אונד געמיינשאַפטליך דאַס פלייש פערצעהרטען. אום דיעזע געזיננונגען צו באַננען אונד דען גייסט נור אויף גאָטט אַללײן צו לענקען, דורפטע דאַס איזראַעליטישע פאָלק אין דער וויסטע נור דאַן פלייש עססען, ווען זיא עס דעם העררן געווייהט האַטטען, וואַס אַבער נאָך דער עראָבערונג דעס לאַנדעס, דען געטראָפפענען פערוואַלטונגזמאַסרעגעלן אונד דער היערדורך ערציעלטען אויפקלערונג דער גייסטער ניכט מעהר ערפאָרדערליך וואַר.

י״ג. יעדערמאַן, . . דער איין ווילדפרעט, עס זייא איין טהיער אָדער איין פאָגעל, פאַנגט, וועלכעס געגעססען ווערדען דאַרף, אום זיין בלוט אויספליעסען לאַססען אונד מיט ערדע בעדעקקען. דאַס בלוט איזט עס, וועלכעס דיא וועכסעלבעציעהונג דעס לייבעס מיט דעם טהיערישען גייסטע פערמיטטעלט, אונד יע נאַכדעם דיא ראַנגאָרדנונג איזט, דיא איין לעבענדעס וועזען אין דער טהיערוועלט איינניממט, יע נאַך דעם ווירד אויך דיא וועזענטליכען בעשטאַנדטהיילע (בלוטקיגעלכען) זיינעס געבליטעס פערשיעדען. דאַרום איזט דעם איזראַעליטען דער גענוס אַללעס טהיערישען בלוטעס אונטערזאַגט, דאַמיט זיך דיעזעס ניכט מיט דעם זייניגען פערמענגע אונד צו פיעל טהיערישע אונד פיזישע נייגונגען ערצייגע. אום נון איינגעדענק צו זיין, „דאַס דעס מענשען גייסט היממעל אויפוואָרטס שטייגע, דער גייסט דעס טהיערעס אַבער אין דען שטויב זינקע“ (קהלת ג׳ כ׳) איזט דאַס בייס שלאַכטען איינעס פאָגעלס אָדער ווילדעס ענטשטראָמענדע בלוט מיט ערדע צו בעדעקקען. פיעהבלוט, ווייל קאַלט אונד דאַהער ניכט זאָ זעהר רייץ ערדעגענד, איזט צו געניעסען ערלויבט. וואַרום אַבער דאַס בלוט פיערפיסיגער צאַהמער טהיערע ניכט צו פערהיללען זייא, איזט איינע פאָן דענייעניגען פראַגען, דערען בעאַנטוואָרטונג נאָך ניעמאַנדען פערגאָננט וואַר.

אַכטצעהנטעס קאַפּיטעל.

ה׳. בעאָבאַכטעט מיינע געזעטצע אונד מיינע רעכטע, דורך דיא דער

מענש, דער זיא אויסזוכט, עוויגעס לעבען (חיי עלמא) ערהאַלט. דעננאָך פאָלגערן דיא ראַבביניען היעראויס, דאַס, אויסער ביא דער אויפפאָרדערונג לו אָרד, גאָטטעסדיענסט אונד בוסטאַנדע, דיא רעטטונג דעס לעבענס דער איבערטרעטונג דער געבאָטע פאָרצוציעהען זייא. ניאמאַנד זאָלל זיך איינער בלוטספערוואַנדטין פלייטליך נאַהען, או"ג. דאַס הייראַטהען אין דען נאָהסטען פערוואַנדטשאַפטסגראַדען ווירד ניכט נור דער גראָבסטען אונזיטטליכקייט פאָרשוב, דאַ דאַס הייפיגע צוזאַממענלעבען דער נאָהסטען אַנגעהאָריגען זעלביגע ניכט זאָ לייכט צו טאַגע פאָרדערט אונד דער פערהאַלטונג בלאָס שטעלט, עס ערלייגט אויך קאָרפער- אונד גייסטעסשוואַכע. דאַ נון דאַס פאָלק פאָן פריעסטערן שטעטס זיטטליך ריין אונד טוגענדהאַפט לעבען אונד פיזיש קראַפטיג אונד גייסטיג שטאַרק זיין זאָלל, אום דער מענשהייט אַלס לייכטע אויף דער דונקלען באַהן דעס לעבענס צו דיענען, זאָ וואורדע דיעסער אונטער דען פאָלקערן דעס אַלטערטהומס איבליך געוועזענע בלוטשאַנדערישע זיטטע אויפס שטרענגסטע פערפאָנט, אונד קיינע מאַכט אויף ערדען איסט בעפוגט, דיעסעס געבאָטליכע געבאָט אין אירגענד איינער וויסע אויפצוהעבען אָדער צו דיספענזירען — איבערלייגט, דאַס דאַס פאַמיליענלעבען דער גרונדפפיילער דער שטאַאַטען- אונד מענשען-וואָהלפאַהרט, אונד יע אַכטער יענער איסט, אויך דיעסע האַכניסט געפאָרדערט זייא, וואַר פאָן יעהער אונד איסט דעם גלויביגען יודען דער פאַמיליענקרייס שטעטס איין הייליגטהום, דעם ער זיך נור מיט זיטטליכען געפיהלען נאַהעט, אין וועלכעם ער זיך זיינער זאָרגען אונד מיהען ענטלעדיגט, אונד וואָ ער זיינען פריידיגען עמפפינדונגען אונבעפאַנגענען אויסדרוק געבען קאַן, וואָ ער אונגעהייכעלטע טהיילנאַהמע פיר זיינען שמערץ אונד אויפריכטיגעס מיטגעפיהל פיר זיינע הייטערע שטימונג פינדעט. ער היטעט זיך דאַהער זעהר, דאַס קיין גיפטהויך דיעס הייליגטהום ענטווייהע, קיינע שלאַנגע דיעסער שטאַטטע זיך נאַהע. ער טראָטצעט וויליג דעם שטורם אונד אונגעוויטטער אום דעס הויזעס אונטערהאַלט וואָהרענד דאַס וויב אין דער היטטע רויג שטילל אונד זיטטזאַם, זינגענד אונד זאָרגענד וואַלטעט. אונד קאָממט אויך דער גאַטטע מיט געפורכטעטער שטירנע אונד זאָרגען בעלאַדען נאַכהויזע, טריטט איינס הויז: איינע וואַפפע איסט איהר פאַסט שמייכעלנד פערציעהען, מיט וועלכער זיא אַללע לייט דיא הערצען בעזיעגט — דיא וויבליכע זאַנפטמוטה. דאַרום אַבער אויך וועהע, דרייפאַכע וועהע, ווען זיא זיך דיעסער וואַפפע בעגיבט, אונד איין אירדיסעס וועזען זיא קעננצייכנעט. לאַנקע אונד שטרייטזוכט, אונבעהאַגען אונד אונהייליגקייטען זינד זאָלכעס וועזענס אויסגעבורטען. געוויכען איסט דאַן דער היטטע זעגען, דאַס לעבענסגליק דעס גאַטטען צערשעללט, דעס הויזעס

זיינען וואַנקען. בעסער איסט צו וואָהנען אַין דעם ווינקעל איינעס דאַכעס, אַלס מיט איינעם צאַנקזיכטיגען ווייבע אים פֿעסטען הויזע, בעהויפּטעט שלמה, דער פֿיעלערפֿאַהרענע. איין בעזעס ווייב איסט ביטטערער אַלס דער טאָד, זאַגט דער טיעפֿדענקענדע קהלת. צו דענען, דערען לעבען קיין לעבען הייסט, רעכנעט דער תלמוד דיעיעניגען, איבער וועלכען דאַס ווייב דיא הערשאַפֿט איבט. נור, בעשיידענהייט אונד גענוגזאַמ־ קייט אונד שטילע וואָהנען אין דעם ווייבע שמוקק אונד צירדע, פּוטץ אונד געפֿאַללזוכט, אייסערליכער פּרונק אונד ליעבע צום גערייטפֿאָללען פֿערגניגען אַבער לאָקקערן דאַס מאָראַליטע באַנד אונד מאַכען נור דען זיננליכען רייץ פֿאָרהערשענד. אין דיעזעם פֿאַללע געשטאַטטעט דיא הייליגע תורה אונד ראַטהען דיא עהרווירדיגען רעליגיאָנסלעהרער — דיא שיידונג, וואַס איינע אַנמוטהיגע מדרש־ערצעהלונג דיר, פֿריינדליכע לעזערין דעס נעהערן ערלייטערן זאָלל.

רבי יוסי, דער גאַליליער, האַטטע דאַס אונגליק איין זעהר בעזעס ווייב, זיינער שוועסטער טאָכטער, צו האַבען, דיא איהן זאָגאַר אין געגענוואַרט זיינער שילער פֿעראֶכטליך אונד שימפֿליך בעהאַנדעלטע. דאַ זאַגטען איינסט דיעזע צו איהם: טרעננע דיך דאָך פֿאָן דיעזער קסאַנטיפּפּע, דיא דיינער ניכט ווירדיג איסט! ער אַבער ערוויעדערטע: דאַס אַלסדאַן הינויס צו צאַהלענדע היירַאטהסגוט איסט צו בעדייטענד, אונד איך בעזיטצע דאַס היעצו ערפֿאָרדערליכע פֿערמאֶגען ניכט. מייסטענס אַבער זאַס ער מיט רבי אלעזר, אין דער שריפֿט שטודירענד. נאַכדעם זיא געענדעט, לוד ער לעטצטערען צום פֿרוגאַלען מאַהלע איין, וואַס פֿאָן דיעזעם גערנע אַנגענאָממען וואַרד. אַלס זיא נון אינס הויס טראַטען, ווענדעטע דיא רוכלאָזע איהרעם גאַטטען דאַס אַנגעזיכט ערגריממט אַב אונד שיקקטע זיך אַנזובאַלד אַן, דאַס ציממער צו פֿערלאַססען. ער אַבער פֿראַגטע זיא, אויף איין געפֿעס דייטענד: איסט עטוואַס אין דיעזעם טאָפּפֿע? מירריש אונד צאָרניג ערוויעדערטע זיא: עס זייא געמיזע דאַרין. אַלס ער יעדאָך דען טאָפּף אֶפֿנעטע, פֿאַנד ער געמעסטעטעס געפֿליגעל דאַ־ זעלבסט פֿאָר. דער גאַסט, דאַס איסליכע עהעפֿערהעלטניס זיינעס פֿריינדעס וואָהל קעננענד, ליעס זיך ניכטס מערקען, אונד זאָ אַסען זיא פֿרייגעליך צוזאַממען. דאָך קאָננטע ער זיך וועהרענד דעס עססענס דער פֿראַגע ניכט ענטהאַלטען: זאַגטע דען ניכט דיין ווייב, עס זייא געמיזע אים טאָפּפֿע, וועהרענד געמעסטעטעס פֿעדערפֿיעה דאַרין וואַר? — עס מוסס עבען איין וואונדער געשעהען, פֿערזעטצטע דער אונגליקליכע רבי, בעשעמט מויזשווייגענד. — נאַכדעם זיא געשפּייזעט האַטטען, בעגאַן רבי אלעזר וויעדער: טרעננע דיך דאָך פֿאָן דיעזעם בעזען ווייבע, דיא

דיך זאָ אונווירדיג בעהאַנדעלט! — איך בין ניכט אים בעזיטצע זאָ פֿיעלען פֿערמֶעגענס, אַלס דערען מיטגיפֿט בעטרעגט, געגענרעדעטע יענער. — „דיעזעס זאָלל דיר פֿאָן דיינען פֿריינדען ווערדען,“ טרעֶסטעטע דער טרייע קאַמעראַד — אונד זיעהע! דיא פֿריינדע שאָסען אונטער איינאַנדער זאָ פֿיעל געלד צוזאַממען, דאַס ער זיך פֿאָן איהר שיידען לאַססען אונד מיט איינעם אַנדערן עדלען ווייבע פֿערמעֶהלען קאָננטע, דאַס געשיעדענע זינדהאַפֿטע ווייב אַבער מוסטע פֿראָה זיין, פֿאָן איינעם געמיינען שטאַדטוואַכטער געעהעליכט צו ווערדען. זיא לעבטע ניכט לאַנגע אין דיעזער צווייטען פֿערבינדונג אַלס איהר גאַטטע אין פֿאָלגע שווערער קערפּערליכער ליידען ערבלינדעטע. היערדורך דיענסטאונטויגליך געוואָרדען, מוסטע זיא, איהן ביא דער האַנד פֿיהרענד, דורך דיא שטראַססען דער שטאַדט בעטטעלן, אום פֿאָר דעם הונגערטאָדע גע־שיטצט צו זיין. אַללע גאַססען דורכוואַנדערנד, שייטע זיא זיך דעננאָך, דיאיעניגע צו בעטרעטען, אין וועלכער דער פֿריהער בעדויערנסווערטהע, נון אַבער גליקקליכע רבי וואָהנטע. דער בלינדע, פֿערמעֶגע זיינעס פֿאָרמאַליגען דיענסטפֿערהעֶלטניססעס טראָטז דעס מאַנגעלס דעס געזיכטס־זיננעס, שטאַדטקונדיג, מערקטע דיעס באַלד אונד שטעללטע זיא דעס־האַלב צור רעדע. „וואַרום געלייטעסט דו מיך ניכט אין דעס גאַליִלעֶערס, רבי יוסי'ס נאַכבאַרשאַפֿט, דער אַלס פֿרייגעביג אונד וואָהלטהעֶטיג אַללגעמיין גערייהמט?“ באַרשטע ער זיא אַן. „אַך! איך בין יאַ זיין געשיעדענעס ווייב,“ ערוויעדערטע דיא האַרט ביסענדע, אונד געטרויטע מיר ניכט, איהם נור אינס אַנגעזיכט צו שויען.

איניגע צייט נאַכהער קאַם זיא דעננאָך אין דיא נעהע דעס פֿראָמ־מען לעהרערס, איהרע בעטטעלרופֿע טרייענד, אָהנע זיך אַן דעססען הויז צו וואַגען. דער דעס געזיכטעס בערויבטע מערקטע דיעזעס שאָן אַם ערזטען אונד צווייטען טאַגע אונד פֿינג ענדליך דיא אונגליקקליכע צו מיסהאַנדעלן אַן, דאַס איהר יאַממערגעשריא ווייטהין ערשאָלל אונד ביידע דעם גאַפֿפֿען אונד דער פֿעראַכטונג דער פֿאָריבערגעהענדען פּרייז־געגעבען וואַרען. דער גוטמיטהיגע רבי, אויפֿמערקזאַם געמאַכט דורך דען יאַממערליכען לאַרם, פֿאָרשטע דער אורזאַכע נעהער נאַך, אונד זאַה צו זיינעם גראָססען שמערצע, זיינע פֿאָרמאַליגע עהעהעֶלפֿטע דעם שפּאָטט אונד האָהן דער שטראַססעניוגענד אויזגעזעטצט. דאַ פֿראַגטע ער דען בלינדען בעטטלער, וואַרום ער זיין ווייב זאָ מיסהאַנדלע? — „וויל זיא מיך שעֶנדליך אום דאַס מיר אין דיעזעם שטאַדטטהיילע אין אויזזיכט שטעהענדע אַלמאָזען ברינגט,“ לויטעטע דיא אַנטוואָרט. גערירט פֿאָן דיעזעם מיסליכען געשיקקע, וויעס דער גאָטטעספֿירכטיגע ווייזע דען

בײדען אונגליקזעליגען געפֿאָהרטען אונד עהעגענאָססען אין איהם צוגעהאָריגען נעבענגעבײדע אַן אונד ערנאָהרטע זיך נעבענזאָכגליך. הײסט עס יאַ, דאַכטע ער: ענטציעהע דיך דעם ניכט, דער דײנעס פֿלײשעס איזט. (ישעיה.)

כא. פֿאָן דײנען נאַכקאָממען זאָללסט דוא ניכט הינגעבען, דעם מולך צו עהרען דורכס פֿײער צו פֿיהרען אונד דען נאַמען דײנעס גאָטטעס צו ענטװײהען. שאָן בײם צװײטען דער צעהן געבאָטע װורדע געצײגט, װעלך שרעקליכעס אונהײל דאַס אַבשײליכע הײדענטהום מיט זײנער פֿיעלגאָטטערײ אַנגעריכטעט. דער מולכדיענסט װאַר אײן צװײג זײנעס טאָדטענדע פֿרוכט טראַגענדען באַומעס: װאַנדאַרטיגע ערהאָהונגען, זאָ בעריכטעט דער תלמוד, װורדען אױס ציעגעלן ערריכטעט, אין דעם צװישענראַום אײן העללאָדערנדעס פֿײער געשירט, דורך װעלכעס דער פֿאָטער דען מולכפּריעסטערן צו דיעזעם צװעקקע איבערגעבענע יוגענדליכע קנאַבע, אָפּפֿערגעשמיקקט געלײטעט װאַרד. דאַמיט אַבער דעססען שמערצענסרופֿע דאַס פֿאָטערליכע הערץ ניכט צום מיטלײד שטימ־מען קאָננטע אונד ער דער שױערליכען װוטה ענטריססען װירדע, פֿעראַנשטאַלטעטע מאַן פּױקענ־ אונד טראָמפּעטענגעשמעטטער, דורך דעססען װײטהין שאַללענדען טאָנע אונד דען פֿאַקקעלגלאַנץ דאַס יאַממערגעשרײ געװיססען ניכט פֿערנעהמבאַר װאַר. אָ, װיא שרעקליך איזט דער מענש אין זײנעם װאַהן!

כו. אונד כז. איהר אַבער בעשאַבאַלטעט אײנע רעדעלטע אונד טהוט ניכט דערגלײכען אַבשײליכקײטען, דאַמיט דאַס לאַנד אײך ניכט אױס־שפײע, װען איהר עס פֿעראונרײניגעט, װיא עס דאַס פֿאָלק אױסגע־שפיען, װעלכעס פֿאָר אײך דאַרין געװעזען. נור, װען איהר אײך אײנעס פּריעסטערליכען פֿאָלקעס װירדיג אונד גאָטטגעפֿעלליג בעטראַגעט, זײד איהר פֿאָר אַנדערן פֿאָלקערן בעפֿאָרצוגט, איזט אַבער אײרע האַנדלונגס־װײזע דער איהריגען גלײך, זאָ זײד איהר דענזעלבען פּלאַגען, צופֿעלליג־קײטען אונד שטראַפֿען אונטערװאָרפֿען.

קדושים.

נײנצעהנטעס קאַפּיטעל.

ב. הײליג זאָללט איהר זײן, דען איך דער הערר, אײער גאָטט, בין הײליג. זיך הײליגען הײסט, אַללעס זינד־ אונד לאַסטערהאַפֿטען, זאָ פֿיעל טהונליך דער זינגליכקײט, דער װאָהללוסט אונד דען טהיערישען טריעבען זײנען זין צו ענטציעהען אונד דען גײסט נור דעם ערהאַבענען

אונד געטטליכען, דער טוגענד אונד דעם עדלען װאַנדעל. גאָטט,
דער איבעגריף אַללעס שאֶנען, ערהאַבענען אונד ניטצליכען, איזט
זאָמיט אים העכסטען גראַדע הייליג. װען נון אויך דער מענש װעהרענד
זיינער אירדישען פּילגערפאַהרט גאָטט ניכט אֶהנליך װערדען קאַן, זאָ
האַט ער נאַך דעם מאַאַס זיינער גייסטעסקראֶפטע דאָך נאָך גאָטטאֶהנ-
ליכקייט צו שטרעבען, אונד האַט אינזבעזאָנדערע דער איזראַעליטע אַלז
גליעד דעז אַנדערן נאַכצואַהמען צום מוסטער אונד בייאשפּיעל אויפגעשטעלל-
טען פּונקטע אין געזיננונג, װאָרט אונד טהאַט זיך שטעטס אונד אַללער
אָרטען דער זיטטענריינהייט צו בעפלייסען. װייל זעלבזט דאַז שמוטציגע
װאָרט אונזיטליכע פאַנטאַזיעגעבילדע אים האַרצע צו עררעגען אים
שטאַנדע איזט. איך אין געשעפטליכער אונד פֿרייטליכער בעציעהונג
אַללען שטראֶפליכען אומגאַנגז אונד הינזיכטליך דער בעפריעדיגונג
אונאַבװייזליכער בעדירפניסע זעממטליכער פערבאָטענער שפּייזען צו ענט-
האַלטען אונד זיך נור אויף דאַז װאָהלװייזליך ערלויבטע צו בעשראֶנקען,
איזט דער ערזטע שריטט צור היילונג, אונד דיא בעאָבאַכטונג דער
פון פֿאָלגענדען געבאָטע װירד דיר ניכט שװער פֿאַללען.

ג. יעדער האַבע עהרפורכט פֿאָר זיינער מוטטער אונד זיינעם
פֿאַטער, אַבער מיינע שאַבבאַטע מיזט איהר בעאָבאַכטען! איך דער
הערר, איער גאָטט. דער נאַטירליכע פֿאַטער אויף ערדען ענטשפּריכט
דעם גייסטיגען פֿאַטער אים הימעל, זאָװיא דאַז פֿערהעלטניס דער
מענשען צו גאָטט איבערהויפּט דאַז פֿאָן קינדערן געגען איהרע עלטערן
איזט. װער אַבער זיינע זיכטבאַרען װאָהלטהאֶטער ניכט בעאַכטעט,
װיא װירד דער זיינען הימלישען זעגענשפּענדער רעספּעקטירען. —
דאָך אויך דיעזע שולדיגע עהרפורכט אונד קינדליכע ליעבע האַט איהרע
גרענצען. דען, זאָללטען דיא עלטערן עטװאַז פֿליכטװידריגעז, צ. ב.
דיא ענטװייהונג דעז שבת געביעטען, זאָ איזט דער געהאָרזאַם צו
פֿערזאַגען, װייל איך גראֶססערע אַנשפּריכע האַבע, דאַ איך אַללער פֿאַטער
אונד גראֶססער קעניג בין, „דעססען נאַמען אונטער אַללען נאַציאָנען גע-
פֿירכטעט איזט.“ — דיא מענשליכע נאַטור קעננענד, ערקלעהרען דיא
ראַבבינען, דאַז בייא דעם געבאָטע דער עהרפורכט (פֿורכט) דיא
מוטטער פֿאָראַנגעשטעללט איזט, װייל דאַז מענשליך ערנזטע װעזען דעז
פֿאַטערז אין דער רעגעל מעהר עהרערביעטונג איינפֿלעסט; בייא דעם
געבאָטע דער עלטערן־פֿערעהרונג הינגעגען דיעזען יענען פֿאָרגעזעטצט
װאַרד, װייל געװאֶהנליך דאַז בערוהיגענדע אונד פֿערהעטשעלנדע בע-
נעהמען זאַרטער מיטטער עהער בעװייזע עהרענדער דאַנקבאַרער אַנ-
ערקעננונג ערצייגעט. גאָטטעז װאָרט אַבער איזט'ז, דאַז ביידע גלייך
געאַכטעט זיין.

ד. ווענדעסט אויך ניכט (זעלבסט אין געדאַנקען) צו דען ניכטיגען גאָטטען.

ה. אונד ווען איהר פֿריידענאָפּפֿער שלאַכטעט, דעם העררן צו עהרען, אָפּפֿערט איהר (מיט ריינען געזינונגען) דאַס איהר אויך נור גענעהם אויפֿגענאָממען ווערדען. צור היילונג, וויא זאָ עבען ערקלעהרט, זאָלל פֿאָרצינליך דער זין אויף גאָטט געריכטעט זיין (זעהע אָבען ז. 163.)

ט. או' י. ביים דער ערנטע דיינעס פֿעלדעס אונד דער לעזע דיינעס וויינבערגעס זאָללסט דו דיך דעס בעזיטצלאָזען אונד היילפֿסבעדירפֿטיגען, דעס אַרמען אונד דעס פֿרעמדלינגעס ערינערן, אונד ביים ערזטערעם דיא עקקען אונגעערנטעט לאַססען אונד דען געריננפֿיגיגען אַבפֿאַלל ניכט אויפֿלעזען. ביים לעטצטערען אַבער ווערדער געיינגע נאַכלעזע האַלטען נאָך איינצעלנע טרויבען אויפֿקלויבען. ביזט דו אויך צייטליכער בעזיטצער, זאָ ביזט דו גלייכוואָהל לעדיגליך פֿערוואַלטער דער גאָטט געהעריגען גיטער, דער אויך דער אַרמען פֿאַטער איזט אונד זיא צום גענוססע העראַנ־געלאַנגען זעהען וויל.— גיבט אַבער אויך דיא היילינע תורה איין געוויססעס מאַאַס ניכט היעפֿיר אַן, זאָ איבערלעסט זיא דיא בעשטיממונגען היער־איבער דען שפּעטערען ווייזען, דיא אויך פֿעראָרדנעטען, קיינעם וואַנ־דערנדען אַרמען נאַהרונג אונד הערבערגע צו פֿערוויגערן, אַם שבת אַבער איהם אונטערהאַלט צו דרייא מאַהלען צו רייכען.

יא. או' יב. איהר זאָללט ניכט שטעהלען, ניכט אַבלייגנען אונד ניכט ליגען אונד ניכט פֿאַלש שוועהרען. צור היילונג געהערט אויך צופֿריעדענהייט מיט דעם פֿאָן גאָטט בעשיעדענען, ווען אויך ווייניגען טהיילע, אונד דאַרפֿסט דו דיר ניכט אונגערעכטערווייזע עטוואַס פֿאָן דיינעס נעכסטען איינענטהום צואייגנען. טהוסט דו עס דענכאָך, זאָ ווירסט דו עס לייגנען אונד זאָגאָר אויך מיט דעם וואָרטע זינדיגען, דאַס ענדליך ליגע אונד מיינאייד, זאָמיט פֿערלייגנונג דער אַללוויססענהייט גאָטטעס אונד טראָצבאָרען צור פֿאָלגע האָט. דאַס שטעהלען איזט אַבער אויך פֿערבאָטען, ווען עס נור שערצווייזע אָדער אין דער אַבזיכט געשיעהט, דען דיעבשטאַהל דעם אַרמען צווייפֿאַך (שמות כ"ב ג') צו ערשטאַטטען.

יג. דו דאַרפֿסט אַבער אויך דיינעם נעכסטען ניכט (דען פֿערדיענטען לאָהן) פֿאָרענטהאַלטען, ניכט געוואַלטטהעטיגער ווייזע אַן דיך בריננען אונד דען לאָהן דעס אַרמען דיינעטוועגען דאַס לעבען וואַגענדען טאַגלעהנערס ניכט איבער נאַכט ביי דיר לאַססען.

יד. איינעם טויבען זאָללסט דו ניכט פֿלוכען אונד איינעם בלינדען קיינען אַנשטאָס אין דען וועג לעגען. דיך אַבער פֿאָר דיינעם גאָטטע פֿירכטען. איך דער העררר. ביזט דו ניכט נור אין דיינער טהאַטיג־

קייט, זאָנדערן אויך אין וואָרט אונד גייסט דיך צו הייליגען בעשטרעבט, זאָ ווירסט דוא זעלבסט דעם דעס געהאֶרס בערויבטען, אָדער דעם אַב־ וועזענדען, דער דיינע ראָההייט ניכט פערגעלטען קאַן, וועדער פלוכען, נאָך זאָגסט באֶזעס נאַכרעדען; עבען זאָ וועניג דעם אין איינער אַנגעלעגע־ גענהייט ראַטהלאָזען איינען זיין אינטערעססע געפאֶהרדענדען, דעם דייניגען אַבער ניטצליכען ראַטה געפליסענטליך ערטהיילען, אָדער אירגענד איינען אויף דען שליפפריגען פפאַד דער זינדע לייטען, דאַ, גאָטט, דער אַללוויססענדע, עס איסט, דער דאַס הערץ ערפאָרשט אונד דיא ניערען פריפט, אום יעדעם צו געבען נאַך זיינעם וואַנדעל אונד נאַך זיינער ווערקע פרוכט.

טו. טהוט ניכט אונרעכט אים געריכטע, פערשאָנע דען אַרמען ניכט אונד אַכטע ניכט דאַס אַנזעהען דעס פאָרנעהמען; נאַך גערעכ־ טיגקייט ריכטע דיינען נאֶכסטען. איינע ערנסטע אַהנדונג אַן דען ריכ־ טער, זיך פרייא פאָן אַללען שאֶדליכען אונד ניטצליכען, פאָרטהיילהאַפטען אונד נאַכטהייליגען איינפליססען אונד עמפפינדונגען צו האַלטען אונד נור געזעטצמאֶסיג, נאַך בעסטעם וויסען אונד געוויסען, צו אורטהיילען. (זיעהע אָבען ס. 121.)

טז. געהע ניכט אַלס פערלייאדער איינהער אונטער דיינעם פאָלקע; שטעהע ניכט צוריק בייא דער געפאַהר דיינעס נאֶכסטען. איך דער הערר. וואַס פערלייאדונג פערמאַג, וועלך אונהייל זיא צו שטיפטען אים שטאַנדע איסט, האָט שאָן אָבען (ק. —) ערוואֶהנט. צוויטראַכט, האַס, פיינדשאַפט זאֶעט זיא שטעטס מיט האֶמישעם וואָהלגעפאַללען, אונד באָסהאַפטער שאַדענפריידע אויס. מאָרד אונד טאָדטשלאַג, פער־ העערונג אונד פערוויסטונג גאַנצער לאֶנדער איסט אָפט דיא פרוכט זאָלך אויסגעשטרייטען זאַמענס. איינע פערלייאדונג וואַר עס, וועלכע דיא צערשטאֶרונג ירושלים'ס, איינע פערלייאדונג, זאָ דיא פערוויסטונג בתר'ס צור פאָלגע האַטטע. דער פערלייאדער דעקקט געהיימניסע אויף, וואַרנט שלמה; (קהלת.) דען העג' אין מיינעם הויסע איך ניכט, דער טרוג אונד פאַלשהייט איבט, זינגט דער קאֶניגליכע זאֶנגער (תהלים.) דיעזע באָסהייט ניכט צו דולדען, איהרע ווירקונגען צו פערהינדערן, זיך דער דאַרויס ענטשטעהענדען געפאַהר ענטגעגענזעטצען אונד דען טיק־ קיטען אונד פאַלשען צו ענטלאַרפען אונד אין זיינער בלאֶסע דאַרצושטעללען איסט פפליכט דעס איזראַעליטען, זאָ וויא ער בייא יעדער דעם נעבענ־ מענשען דראָהענדען געפאֶהרדע ניכט דען שטיללען, ווען אויך יאַממער־ דען צושויער מאַכען דאַרף, זאָנדערן מיט טהאֶטיגער הילפע איינצוגרייפען האַט. איסט דאָך דיא הילפע גאָטטעס אַם נאֶכסטען, ווען דיא נאָטה אַם גראֶסטען צו זיין שיינט.

יז. האַסט דיינען ברודער ניכט אים הערצען, ערמאַהנען, ערמאַה־
נען זאָללסט דו דיינען נאֶכסטען, אַבער דאַס פֿערגעהען איהם ניכט
נאַכטראַגען. מיט דיר ווירקליך אין אונרעכט וויעדערפֿאַהרען, אָדער
וואָהנסט דו בעליידיגט וואָרדען צו זיין, זאָ טראַגע דאַרום קיינען האַס
נאַך, וויל האַס נור שטרייטיגקייטען עררעגט אונד דען ווינציגסטען
פֿונקען צור העללען פֿלאַממע ענטצינדעט. איינע רעכטצייטיגע פֿערשטאֶנ־
דיגונג, איינע געגענזייטיגע ערקלאֶרונג גלייכט דען אונבעדייטענדען צוויסט
אויס אונד פֿערהיטעט יאַהרע לאַנגע פֿיינדשאַפֿט, שטרייטיגקייטען אונד
צערווירפֿניססע. ערמאַהנען אונד זאַנפֿט צורעכטוויזען זאָללסט דו אַבער
אויך דיינען נאֶכסטען, ווען דו פֿאָם טוגענדפֿאַדע איהן אַבווייכען
זיעהעסט, זיין זעעלענהייל ליעגע דיר אַם הערצען, דאַ אַללע איזראַעליטען
געגענזייטיגע פֿערפֿפֿליכטונגען אונד האַפֿטונג האַבען, כל ישראל ערבים
זה לזה אונד איין זינדער פֿיעל דעס גוטען פֿערדערבען קאַן.“

יח. איבע קיינע ראַכע אונד האַלטע קיינען צאָרן, ליעבע פֿיעלמעהר
דיינען נאֶכסטען וויא דיך זעלבסט. איך, דער הערר. האַט דיר יעמאַנד
באֶזעס געטהאַן, איבע ניכט דאַס פֿערגעלטונגסרעכט, אום איהן דיינע
ראַכע פֿיהלען צו לאַססען, אָדער נור דער צוגעפֿיגטען אונביל צו ער־
מאֶהנען, איבע פֿיעלמעהר מענשענליעבע אין דעס וואָרטעס עדעלסטער
בעדייטונג אונד אונטערלאַססע אַללעס, וואַס דיר פֿערהאַסט איסט, אונד
דיר קוואַל פֿערורזאַכען ווירדע, ווען אַנדערע עס דיר צופֿיגטען.
„זאַגע ניכט, וויא מאַן מיר געטהאַן, זאָ וויל איך ווידער פֿערגעלטען:
האָפֿפֿע אויף דען הערן, דער זיינען בעליידיגערן פֿערגיבט אונד איהנען
שטעטס גוטעס ערוויזט, זאָ ווירד ער דיר'ס בעלאָהנען. (משלי.) דאַס
געבאָט דער נאֶכסטענליעבע ווירד דאַרום אויך אַלס גלויבענסאַרטיקעל
אונד אַלס איין זעהר פֿיעל אין זיך שליעסענדער הויפּטלעהרזאַטץ (כלל
גדול) אַנגעזעהען, וויל דער, וועלכער זיא איממער צו איבען שטרעבט,
גוטען הערצענס, קלאַרען גייסטעס אונד זאַנפֿטען געמיטהעס איסט אונד
גאָטטעהאֶנליכקייט בעטהאֶטיגעט. (הלל, דער זאַנפֿטמיטהיגע).

יט. איינע (נאַטור־) געזעצליכע זאָללסט איהר בעאַכטען אונד דאַרום
אין דער טהיערוועלט, אין דעם בערייך דער געוועכסע אונד זעלבסט
דער דורך מענשליכע האַנדפֿערטיגקייט ערצייגטען קונסטגעגענשטאֶנדע,
וויא קליידונגסשטיקקע, ניכטס פֿערבינדען, וואַס דיא נאַטור געטרעננט
וויססען וויל. אויף דאַס איהר פֿאָר איפּפּיגקייט געשיטצט, איינפֿאַך לעבעט
אונד איירער בעשטימונג נאַכקאָממעט.

כג. ווען איהר קאָממעט אין דאַס לאַנד אונד אַללערלייא אָבסטבייאַמע
פֿפֿלאַנצעט, זאָ זאָללט איהר דערען פֿרוכט דרייא יאַהרע לאַנג אַלס פֿאָר־

הויט (עטוואַז טאֶהוֹליכֿעז) אַנזעהען. זינד ווּיר אויך פֿערפֿלִיכֿטעט, דאַז געבאָט גאָטטעז צו ערפֿיללען, אָהנע דעסען אורזאַכֿע צו קעננען, זאָ אוּזט עז גלייך וואָהל געשטאַטטעט, דעסען גרונד צו פֿערמוטהען: רעזיגנאַציאָן, ענטזאַגונג, זעלבזטבעהערשונג זאָלל דער שמוקק דעז איזראַעליטען זיין, דאַמיט ער אים אונאונטערבראָכֿענען קאַמפֿפֿע דער זיננליכֿקייט מיט דען אַנפֿאָרדערונגען דער זעעלע געריזטעט אונד מיט דען גייזטעזוואַפֿפֿען געוואַפֿפנעט שטעטז אויף דער וואַרטע שטעהע אונד פֿאָר איבערפֿאֶללען דעז איזאַער ליערנדען אענטענפֿיינדעז בעזוואַהרט בלייבע. — ווער נון ביזע פֿלאַנצט אונד זיינע איהע אונד אַרבייט מיט הערליך פראַנגענדער פֿרוכֿט בעלאָהנט זיעהעט, מוזט געווּיז זיך צו קאָזטען, אונד דאָפּפּעלט זיט שמעקקט דיא זעלבזט גע= נאָגענע אונד יאַהרע לאַנג ערוואַרטעטע פֿרוכֿט. היעזע בעגיעהרדע צו ליגעלן, דיעזען זאָ ויא אַנדערן רייל צו טאָאֶכֿען, אַאַג דיעזעז געבאָטעז צוועקק זיין.

כד. אַבער אויך איס פֿיערטען יאַהרע, — אין וועלכֿעם דער גענוס דערזעלבען געשטאַטטעט איזט — זייא דיא פֿרוכֿט איין הייליגטהום צור דאַנקזאַגונג געגען דען העררן; דאַמיט דוא ערקעננעזט, דאַס ער עז איזט, דער דיינער אַנשטרענגונג ערפֿאָלג, דיינער איהע גדייהען גיבט. אָהנע דעסען זעגען אַבער דיינע קראַפֿט אָהנמאֶכֿטיג איזט. דאַרום אוסטע דיא פֿיערטע יאַהרעזפֿרוכֿט אין דעז העררן וואָהנונג פֿערצעהרט ווערדען, ווען אַאַן עז ניכֿט פֿאָרלאָג, דערען ווערטה אַן געלד דאַהין צו זענדען. גלויבע אַבער ניכֿט, דאַס דיעז פֿערפֿאַהרען דיר נאַכֿטהייליג זייא, דען

כה. איס פֿינפֿטען יאַהרע אונד פֿאָן דאַ אַב זאָלל אייך אַללע פֿרוכֿט אין רייכֿעם מאַסע צו טהייל ווערדען. בין איך יאַ דער הערר, דער אַללעז פֿעראַאֶגענדע, אייער גאָטט.

כו. עסעט ניכֿט אום דאַז בלוט, אַכֿטעט ניכֿט אויף שלאַנגענדיענזט, אויף דען וואָלקענלויג אונד טאַגוואֶהלעריית. אויזראָטטונג דעז גאֶטלענ= דיענזטעז, פֿערניכֿטונג דעז אַבערגלויבענז אונד אויזברייטונג דער אידעע דעז אאָנאָטהעאיזאוז (אַנבעטונג איינעז גאָטטעז) וואַר אונד איזט איסיאָנז= צוועקק דעז איזראַעליטען פֿאָלקעז. דיא פֿאֶלקער דעז גרויען אַלטערטהוּאז היגגעגען טריעבען אונטער אַנדערן ווידערזיננליגקייטען אויך דיעז, דאַס זיא זיך אום דאַז בלוט איינעז געשלאַכֿטעטען טהיערעז אים קרייזע לאַגערטען אונד אין דער טהאֶריכֿטען אַבזיכֿט איין אַאַהל היעלטען, מיט דען האֶהערן גייזטערן דאַדורך אין פֿערבינדונג צו טרעטען אונד צוקונפֿטיגעהייאניסע פֿאָן איהנען צו ערפֿאַהרען; אַנדערע פֿאֶלקער וויע= דער בעטען הייטע גאָך שלאַנגען, דיא זיא פֿירכֿטען אוסען, אַן,

אונד פֿערעהרען זיא שקלאַפֿיש, אונד האַלטען, דיא זאָלכע פֿאָרגעבליך אונשעדליך צו מאַכען וויססענדע גויכער, פֿיר שלאַנגענבעשוועהרער; ווידער אַנדערע טריעבען אַבערגלויביטע גויקעלייען אונד טריגערישע קינסטע, אום ביים וויכטיגען אונטערנעהמונגען דען וואָהלקלאַנג צו בעאָבאַכטען אונד מיטטעלסט דעס שטערנשטאַנדעס (קאָנסטעללאַציאָן), דיא דעם פֿאָר־האַבען גינסטיגע צייט צו בעשטיממען. פֿאָן אַללען דיעזען הייפֿיג מיט דער גראָבסטען אונזיטטליכקייט פֿערבונדענען, פֿערדאַממענדען אונד דיא קולטור ענטוויקלונג העממענדען אַלבערנהייטען האַט זיך איין נור זיינעם גאָטטע, דער פֿערנונפֿט אונד דער היילִיגען תורה אַנהאַנגענדעס פֿאָלק פֿערן צו האַלטען. דאַרום

כז. דירפֿט איהר דען האַאַרשמוקק ניכט אויף דיא ווייזע דער היידען אונד איהרער גויקעל־פּפֿאַפֿפֿען צושטוטצען. עבענזאָ וועניג

כח. איינעס היכגעשיעדענען ליעבען ווילען איהרען לייב פֿערשטיממעלן, אום איהם דיינע אַנהאַנגליכקייט צו ערווייזען, וויא יעצט נאָך איין אינדיען ביים דעם טאָדע דעס גאַטטען דיא איבערלעבענדע פֿרויא מיט אינס גראַב געלעגט ווירד. ניכט מינדער שטראַפֿליך ווירדעסט דוא האַנדעלן,

כט. ווען דוא אונצוכט אונד אונזיטטליכקייט פֿאָרדערן האָלפֿעסט, וויל דיעזע דיא מענשען ענטנערפֿען; דאַס לאַנד טאָדערן אונד צו איינער וואָהנשטעטטע אונווירדיגער וועזען מאַכט, אין וועלכער יעדער קיים צום גוטען ערשטיקקט ווירד.

לב. פֿאָר איינעם גרויען הויפטע זאָללסט דוא אויפֿשטעהען, דאַס אַנ־זעהען דער אַלטעסטען (געלעהרטען) פֿערעהרען אונד דיך פֿאָר דיינעם גאָטטע פֿירכטען. איך, דער העררי! דאַס אַלטער האַט, ווען אויך דער, וועלכער עס ערריייכט האַט, ניכט אים בעזיטצע פֿאָן געלעהרזאַמ־קייט איסט, שאָן פֿערמאָגע זיינער פֿיעלען יאַהרע פֿיעל ערלעבט אונד פֿיעל ערפֿאַהרען, אַן איהם גינגען פֿיעלע וועלטערייגניסע אונד מערק־ווירדיגע בעגעבענהייטען פֿאָריבער, עס האַט אַן זיך אונד אַנדערן דיא מאַננינפֿאַלטיגען וועכזעלפֿאַללע וואַהרגענאָממען אונד דיא שפּורען דער ניכטיגקייט אונד הינפֿאַלליגקייט אַללעס אירדישען זינד דייטליך אַן זיינעם עהרווירדיגען הויפטע, אַן זיינער געפֿורכטען שטירנע, אַן זיינעם פֿאַל־טענרייכען אַנטליטצע, אַן זיינעם וואַנקענדען גאַנגע צו לעזען. דאַרום עהרפֿורכט פֿאָר דעם אַלטער, אין וועלכעם דאַס דיינע צוקונפֿט ליעגט; פּיעטעט פֿאָר דעם דאַס זיעבענציגסטע יאַהר פֿערלעבטען הויפטע, דאַס דיר צום וועגווייזער פֿיר דיינע איגענע לעבענסבאַהן דיענט! — וויא זעהר דיינע רעליגיאָן דיעס געפֿיהל בעאַכטעט האַבען וויל, מאַג דיר, געליעב־טער! פֿאָלגענדע קליינע תלמודישע ערצעהלונג צייגען. איין אַלטער

קאנאאניטישער שקלאפֿע האטטע זיך דאס ווייסע הויפט־ אונד בארט־האאר געשווארצט, אום איין יינגערעס אויססעהען צו האבען, אונד דעסטא עהער געקויפט צו ווערדען. זיך דעם רבא אנביעטענד, וואורדע ער מיט דעם בעשיידע אבגעוויעזען, דאס מאן ליעבער ארמע צו הויזגענאָסען האבע, וואָרויף איהן בר פפא קויפטע. איינעס טאגעס היעס דיעסער איהם טרינקוואססער צו רייכען, וואָרויף ער דאס האאר ענטפֿארבטע אונד דעם געביעטער צוריעף: זיעה! איך בין וויט אעלטער דען דו! ערשראָקקען ריעף בר פפא: דער גערעכטע (רבא) ענטקאם דער אונאנגענעהמליכקייט אונד איין אנדערער (איך) מוסטע אן זיינע שטעללע קאָממען! (משלי.) — עהרענבעצייגונגען אונד עהרערביעטיגע האלטונג מיזט מאן דעם קעננטניסרייכען, אויף דעם געביעטע דער קונסט אונד וויססענשאפֿט היימיטען, דורך זיין שטודיאום אונד טיעפֿערעס איינדרינגען אין דיא מיסטעריען אונד ווערקשטאטטע דער נאטור דער מענשהייט אונבערעכענבארען נוצען שאפֿפֿענדען געלעהרטען, זעלבסט אים יוגענדליכען אלטער שטעהענד, שולדיג (איזהו זקן זה שקנה חכמה) „דיא געלעהרטען, ת״ח, שטיפֿטען איינטראכט אונד צופֿריעדענהייט אין דער וועלט,״ בעהויפטען דיא ראבבינען; וויל אהנע דערען בעמיהען אונד אנגעשטרענגטע דענקקראפֿט דיא מענשען נאך אויף דער ניעדריגסטען שטופֿע דער בילדונג שטעהען אונד, ביי דער בעפֿאָלקערונגסצונאהמע, וויא דיא ווילדען טהיערע הויסען ווירדען. אויס דיעסער אורזאכע האט דער איזראעליטע ביים דעם אנבליקקע איינעס אויסגעצייכנעטען געלעהרטען פֿאָלגענדע סעגענספֿאָרמעל צו שפרעכען: ב״א״י א״מ״ה שחלק מחכמתו לבשר ודם.

לג. ווען איין פֿרעמדער זיך אין אייערעם לאנדע אויפֿהאלט, זאללט איהר איהן (ניכט איינמאל דורך ווארטע) קרענקען, דאס דו איהם עטוואס זיינע פֿאָרמאליגען פֿערהעלטניססע צום פֿאָרוואורפֿע מאכעסט.

לד. וויא דער איינהיימישע זאלל אייך דער פֿרעמדלינג זיין, דער זיך ביי אייך אויפֿהאלט, אונד דו זאללסט איהן ליעבען, וויא דיך זעלבסט; ווארעט איהר יא אויך פֿרעמדלינגע אים לאנדע עגיפטען — וואס איהר אלס פֿרעמדלינגע דער דראנגזאלע אונד אונטערדריקקונגען פֿיעלע האבט ערדולדען מיסען, איהר קלאגטעט אייערע בעדריקקער ביי מיר אן אונד איך נאהם מיך איהרער מיטליידספֿאָלל אן; זא ווירדע איך מיך יעדעס פֿרעמדלינגס מיט ערבארמען אננעהמען, דעם איהר הארט צו בעגעגנען אייך אונטערפֿאנגען זאללטעט — דען איך יהוה, דער פֿאטער אללער מענשען, וועלכע אללע, דיא עס ניכט פֿאָרזעצליך פֿעראונשטאלטען, זיין געפּרעגע אויפֿגעדריקט האבע, בין אייער גאָטט.

לה. טהוט קיין חונרעכט חין גריכט, חיט דעם פלעכענחמסע, חיט דעם געוויכטע חונד חיט דעם חמס דער פליסיגען. דער הענדלער, דער קרעמער, דער קויפהערר חוזט, וועהרענד ער דיח פערקויפטע וחחרע חיסט חדער וויעגט, חלז ריכטער צו בעטרחכטען. חין בעטרעף דער פלעכענ־חמסע חוזט צו בעמערקען, דחס חין פריהערען צייטען גרונדשטיקקע חיטטעלזט חיינער זיילע געמעזזען ווחרדען, דחזזעלבע לענגענחמס חיס ווינטער חונד חים זחממער זיך ניכט גלייך בלייבט, חינדעם דיח קעלטע דער שטרענגען יחהרעזצייט עז חויזדעהנט, דיח היטצע דער חנדערען יחהרעזצייט חבער עז צוזחממענציעהעט. חיין חונד דחזזעלבע מעסזייל דחרף דעמנחך ניכט פיר דען חיינען חין דיעזער חונד פיר דען חנדערן חין יענער צייט פערווענדעט ווערדען.

לו. ריכטיגע וועגע, ריכטיגע געוויכטע.. זחללט חיהר החבען. חיך, דער הערר, חייער גחטט, דער חיך חייך געפיהרט החבע חויז דעם לחנדע עגיפטען; חיטטעלזט חויסערחרדענטליכער ווחנדער, חונד חחכ־טע חיינען חונטערשיעד צווישען חייך חונד יענען, צווישען דען ערזט־חונד נחכגעבחרנען, זח וויס חיך חויך דען פערשטעקטען חונד הייחליכען בעטריגער, דער זיך דעם חרם דער גערעכטיגקייט צו ענטציעהען וויס, צו ערפחזזען חונד געביהרענדערמחסען צו בעשטרחפען.

צוואַנציגזטעז קאַפיטעל.

ג. החלטעט חייך היילינ, זח ווערדעט חיהר היילינ זיין, דען חיך, הער הערר, בין חייער גחטט. נור חיבונג ווערדען דעם מענשען דיח קרחפ־טע פערליעהען: זיח חנלווענדען זיך קחמפפע חיט דער ליידענשחפט, חיט דער זינגליכען בעגיערדע חונד דען לחקקונגען דער וועהללוזט, חיזט טוגענדיגקייט, חום חויז דעם שטעלנטיגען דער ליטערונג, חויז דער גלוטה דער פריפונגען בעווחהרט, חיינער החהערען בעשטיממונג ענטגעגען, הערפחרצוגעהען. דחן ווירד חויך גחטט זיינען בייחשטחנד ניכט פערזחגען: פלעהע חיהן צוואַר טחגליך חן, שלא תבוא לידי נסיון, דחס ער דיך ניכט חין פערזוכונג פיהרען וחללע; דחך קחממט זיח הערחן, דיעזע גיפטיגע שלחנגע, זח שייע דען קחמפף ניכט, טריטט חיהר חו־טהיג חונד גחטטפערטרויענד ענטגעגען, חונד זה, דער חיינען דוד חיט דעם לחווען קחמפפען לעהרטע, ווירד חויך דיר זייגען חחכטיגען חרם צום זיעגע געגען דען חרגזטען פיינד דער מענשהייט ליהען, חוזט ער יחה דער הערר חללעז גייזטעז וויח פלייטעז. דחלו חיזט חבער פחן נחטהען,

ח. דחס חיהר איינע געזעטצע בעחבחכטעט, ד. ה. זיח גרינדליך

טטודירט, אונד זיא אויזאיבט, דען ערזט ביידע גאָטטעס געבאָטע, שמירה ועשיה, אחטען דען וואָהרען אייגענטליכען.

כו. זאָ זאָללט איהר מיר היילינג זיין, דען איך, דער הערר, בין היילינג, אונד איך האבע אייך פאָן אַללען פעלקערן אבגעזאָנדערט, אום מיין צו זיין. אויז דעם צוזאמענהאנג דיעזעס מיט דעם פאָריגען פערזע איזט ערזיכטליך דאס דיא ביים גענוססע דער טהיערפלייטשעס צו בעאָבאַכטענדע ענטהאַלטזאַמקייט איין הויפטבעפאָרדערונגסמיטטעל דער היילינגונג זייא. — געלאָבט זייא דער הערר, דער אונז זאָ ווייזע אונד וואָהלטהאַטיגע פאָרשריפטען גאב. אמען!

אמור.

איינאונדצוואַנציגסטעס קאַפיטעל.

א. דער הערר שפראך צו משה: זאַגע דען פריעסטערן, דען זאָהנען אהרן'ס, אבען זאָלל זיך — אויסער אַן דען נאַכבענאַננטען פערוואַנדטען — אַן קיינער לייכע אונטער דעם פאָלקע פערונרייניגען. זאָ וויא דיא אייגענטליכע נאַציאָן דאַז פריעסטערטהום דער פעלקער האַט אונד זעליביגען צום פאָרבילד דיענען זאָלל, זאָ ווירדע אויז דיעזער וויעדערום דער שטאַם לוי, אַלז דער אויסגעזאָנדערטע (זיעהע אָבען זייטע 138.) אונד אויז דיעזעם דיא פאַמיליע אהרן'ס אַלז דער פיעלזייטיגען בויזעס ועריליכע קראָנע, אַלז ווירדיגע פיהרער צור שטיילען האָהע בעשטיממט. דאַרום מוסטען דיא פריעסטער (כהנים, גאָטטעסדיענער) נאָך פאָרציגליכער אין איהרעם לעבענסוואַנדעל זיין אונד זיך פאָר אַללעם היטען, וואַז איהרען לייב אַלז וואָהנשטעטטע דעס גייסטעס, בעשמוטצען אונד זיא דעס היילינגען דיענסטעס אונווירדיג מאַכען קאָננטע, וואַז בייא בעטראַכטונג דער מאַכט אין פערוועזונג איבערגעגאַנגענען אונד עקעל ערדעגענדען לייכען לייכט זיין ווירדע. אַבער אויך דער אָפפענטליכע דיענסט דירפטע זעהר לייכט דאַרונטער לייַדען אונד אַנגעפאַנגענען שטאָרונגען אויסגעזעצט זיין, דירפטען בעערדיגונגען דורך פריעסטער געשטעהען. נור בייא דעם זעלטענען טראַנעפאַללע איינעס בלוטספערוואַנדטען, אָדער אויך ווען זיך איינע לייכע אַן אַבגעלעגענעם אָרטע פאָרפינדעט, וואָ זאָנסטיגע בעשטאַטטער ניכט אַנוועזענד זינד, איזט — אים נעטשטען פאַללע זעלבזט דעם האָהעפריעסטער — עז געשטאַטטעט, זיך צו פערונרייניגען.

ד. דער גראָססטע אונטער זיינער נאַציאָן אַבער — דער האָהעפריעסטער — דאַרף זיך ניעמאַלז פערונרייניגען, אונד דאַדורך זיין אַנזעהען

שוואכען. ער בעדארף אבער דער זעלבסטבעהערשונג אונד איבערווינדונג זיינער עמפפינדונגען. (זיעהע זייטע 168.)

ו. דען דיא פייעראָפפער זיינעס גאָטטעס ברינגען זיא דאר, אונד איזזען דארום (פאָרציגליך) הייליג זיין, אונד

ח. הייליג זאָלל ער דיר זיין, דאס דוא איהן בייא אללען רעליגיאָזען אנגעלעגענהייטען בעפאָרצוגעסט.

יז. זאגע דעם אהרן: יעדער פֿאָן דיינען נאכקאָממען, דער איינען (זיכטבארען, ניכט פֿאָריבערגעהענדען) לייבעספעהלער האט, זאָלל ניכט הינצוטרעטען, אום דיא שפייזע זיינעס גאָטטעס דארצובריגען; דיא אויפמערקזאמקייט דער טעמפעלבעזוכער ווירדע זאָנסט ניכט זאָ זעהר אויף דיא גאָטטעסהאנדלונג אלס אויף דען פֿונגירענדען פריעסטער געריכטעט זיין אונד פֿיעללייכט אנלאססע דיא עהרפֿורכט פֿערלעטצענדע פֿאָרפֿאללען.

צווייא אונד צוואנציגסטע קאפיטעל.

כ. אללעס, וואס איינען פֿעהלער האט, זאָללט איהר ניכט דארברינגען, דען עס ווירד ניכט נור גנאדע אויפגענאממען ווערדען. דאס, וואָמיט דער ערדענבעוואָהנער פֿאָר דער מאיעסטאט דעס קאָניגס אללער קאָניגע ערשיינט, זאָלל פֿאָן דער בעסטען אונד אויסגעזוכטעסטען ארט זיין, וויל אויסערדעם דיא געביהרענדע עהרפֿורכט פֿערלעטצט ווירדע. „ברינגע עס פֿאָר דיינען פֿירסטען! ווירד ער דיך דאמיט גנאדיג אויפנעהמען?" רופֿט דער פראָפֿעט מלאכי. געטרויעסט דוא דיך אבער ניכט, פֿאָר איינעם אירדישען רעגענטען, דעססען מאכט נור ציטווייליג איסט אונד דעם דוא פֿיעללייכט ענטפֿליעהען קאננסט, דאמיט צו ערשיינען, וויא ווילסט דוא עס פֿאָר דעם אללערהעכסטען וואגען טהון, דעססען מאכט עוויגקייטען איבערדויערט אונד דעססען האנד זיך ניעמאנד צו ענטציעהען פֿערמאג. אבער ניכט בלאָס בעציגליך דער אָפּפֿער, אויך הינזיכטליך דעס דערען שטעללע פֿערטרעטענדען געבעטעס איסט פֿאָרזיכט אונד פֿעהלערלאָזיגקייט ערפֿאָרדערליך, אונד דיעס אום זאָ מעהר, אלס אָהנע דיעס לייכט חִלּוּל (ענטווייהונג) שטאטט הִלּוּל (לאָב), תִּפְלָה (לעסטערונג) שטאטט תְּפִלָּה (געבעט) ענטשטעהען קאָננטע. דיא שפראכע אבער, אין וועלכער אונזערע הויפטגעבעטע פֿערפֿאסט אונד דיא גלייכזאם דאס גייסטיגע באנד זינד, וועלכע דיא גלויבענסברידער אללער זאָנען אונד לענדער פֿערגעזעללשאפֿטעט אונד צו איינעם קאָרפער פֿערבינדעט, מוס ניכט פֿלאכטיג אונד ערלערנבאר, אונד, אלס הייליגעס פֿערמאכטניס אונזערער פֿאטער, וואהרהאפֿט ווערטה, פֿאָן אונס געהעגט אונד געפֿלעגט צו ווערדען, אונד עס איסט העכסט אלבערן פֿאָן דיר, מיטיזראעליטע! דיך דיעזעס קליינאָדס ענטאייסערן צו וואָללען.

כז. איין רינד, טאף אדער איינע ציעגע, דיא געבארען ווירד, זאלל זיעבען טאגע בייא זיינער מוטטער בלייבען, אונד ערזט פאם אכטען טאגע אן אונד וויטער קאן עז אלז פייעראפפער דעם העררן צו עהרען געהעריג אויפגענאממען ווערדען. בארמהערציגקייט געגען טהיערע איזט דעם איזראעליטען צור פפליכט געמאכט, אינד זיא זאלל אונטער קיינעם פארוואנדע פערלעטצט ווערדען, דאז צו פריהצייטיגע לאזבינדען דעז יונגען פאן דער אלטען פעראורזאכט דיעזער טמערץ, אינדעם דאז נאטירליכע געפיהל דעם אונפערנינפטיגען טהיערע, גלייך דעם מענטען איינגעפפלאנצט איזט.

כח. דארום דירפט איהר אויך בהירע ניכט אן איינעם טאגע טלאכטען, ווייל דיעזעז דען אנטיין האט, דיא געטאפפע גאטטעז מיט טמאפל אונד טטיעל אויזראטטען צו וואללען.

לב. ענטווייהעט ניכט איינען הייליגען נאמען, איך וויל פיעלמעהר געהייליגט זיין אונטער דען קינדערן ישראל'ז. אללעז, זעלבזט דאז לעבען אום דיר גלייכגילטיג זיין, גילט עז דער רעליגיאן דיינער אהנען, גילט עז דער הייליגען תורה. אונד וועלך אונלעהליגע מענגע מארטירער האט ניכט דיא איזראעליטע נאליאן אויפצווייזען, זיט דיא טטאלצע רעמער דערען טטאאט פערניכטעטע, אונד זיא דיא דראנגזאללפאללע וואנדערונג נאך אללען ריכטונגען דער ווינדראזע אנטרעטען מוסטע. נור ליינ, אלז יענע טיראנניטע מאכט דען יודען דאז געזעטצעטטודיאום בייא טאדעזשטראפע פערבאט, זאמאעלטע רבי חנניא בן תרדיון טאארען פאן יינגערן אונד לעהרטע, וועהרענד איינע הייליגע געזעטצעזראללע איהם נור זייטע לאג, אפפענטליך. אלזבאלד פאסטען דיא הענטער איהן אונד עז ערגינג איבער איהן דאז גרויזענערעגענדע אורטהייל, אין דיא געזעטצעזראללע געוויקעלט אונד מיט בינטעלן פאן ווייכעבען אומגעבען דעם פייערטאדע פרייזגעגעבען צו ווערדען. נאך אונגעזעטטיגט פאן דיעזער יאממערפאללען זנענע לעגטען זיא אינז וואזזער געטויכטע וואללפלאקקען אויף דעז פראממען ביעדערעז אונד איט גאטטפערטרויען פעלזענפעזטעז הערץ, אום זיינע טאדעזקוואלען נאך צו פערלענגערן. „אום איך דיך אין זאלך ענטזעטצליכער לאגע זעהען! טהייערער פאטער!“ ריעף מיט הערץ דורכבאהרענדער טטימע זיינע אונגליקליכע טאכטער. „ווירדע איך אללין פערבראננט ווערדען, וואֶרע איין טיקזאל אללערדינגז איין בעקלאגענזווערטהעז; דא איך יעדאך אין פעגלייטונג דער תורה דען טייטערהויפען צו בעטטייגען האבע, ווירד דעריענינע, זא דען האהן זיינעז געזעטצעז רעכעט, אויך איינע טאך רעכען.“ דאראב ריכטעטען דיא איהן אומטטעהענדען יינגער דיא טויעריגע פראגע אן איהן: „וויא איזט דיר, אייזטער?“ פערגמאענטטיקקע

זעהע איך ברענגען, דיא בוכשטאבען אבער אין ווייטע פערנע פליעגען" — דאס גרייפבארע בוך קאן נור פערניכטעט, דער גייסט יעדאך ניא געבראכט ווערדען — ניטטעטע דעס לעהרערס מארטווארט. זא אפפנע וועיט דיינען מונד, דאמיט דיא פלאממע אין דיך איינדרינגע אונד דיך שנעללער דער טאָד ערייִלע, באטען דיא טיעלע ערגרייפענען טיער. „דער איר׳ז געגעבען, דארף איר עס נעהמען, דאס לעבען, דער מענש דארף אבער ניכט זעלבער זיינע טאָדעסשטונדע פערדערן!" ריעף דער אונערשיטטערליכע טוגענדהעלד. — געריהרט פאָן דיעזעס בייספיעללאָזען גלייכמוטה פראגטע דער דיא עקזעקוציאָן צו פאָללפיהרען בעאויפטראגטע בעאמטע: ווען איך איהן דער פלאממען ענטלעדיגע אונד דיא גלוטה טירע, ווירדע איך דער זעליגקייט טהיילהאפטיג? „גאנץ צופערלעסיג, פערזיכערטע איהן יענער; ווארויף דיעזער עס טהאט, אונד אונמיטטעלבאר שטיעג דיא זעעלע דעס טאָדעסמוטהיגען גלויבענסהעלדען רייכען פלוגס גען היממעל עמפאָר. דיעזעס ניכט אונבעמערקענד, שטירצטע דער הענקער זיך אין דיא גלוטה, אום איינען גלייכען טאָד צו שטערבען. היערויף ערשאלל איינע טאָכטער= (היממעלס=) שטיממע: רבי חנניא, טרדיון׳ס זאָהן, אונד דער זיינען טאָד בעשלייניגענדע ראָמישע בעאמטע, ביידע זינד דעס עוויגען לעבענס — דעס אנטהיילס אן דער צוקינפטיגען וועלט — ווירדיג!

דרייא אונד צוואַנציגזטע קאַפיטעל.

ב. רעדע מיט דען קינדערן ישראל׳ס אונד זאגע איהנען: דיא פעסטע דעס העררן, דיא איהר צו היילינגען פערזאממלונגען פערקינדיגען זאָללט: דיעזעס זינד מיינע פעסטע. אויס דיעזען וואָרטען שליעסט דער תלמוד, דאס דער אבערסטע געריכטסהאָף צו ירושלים אונד שפעטער צו יבנה, נאכדעם ער דורך מאטהעמאטיש אסטראנאמישע בערעכנונגען דיא פאזען דעס מאָנדעס ערמיטטעלט האטטע, אונבעשטאָלטענע מאָננער אן זייגען איבער דאס זיכטבארווערדען דעס מאָנדעס פערנאָממען, דען ערזטען מאָנאטסטאג, אונד היערנאך דען בעגינן דער פעזטע בעשטיממטען אונד מיטטעלזט איינעס פערזאָנליכען אויזרופעס פערקינדען מוסטע. אן זא־ באלד צינדעטע מאן אויף דען נאהע געלעגענען בערגען אונד האָהען פייער אן, אום עס דען ענטפערנטער וואָהנענדען צו זיגנאליזירען, דיעזע מעהרער־ זייטס האבען וויעדער פערגלייכען אוז״ו ביס דאס גאנצע איינעם פייער־ מעערע גליך. אלס יעדאך דיא קוטהאער, איינע זעקטע אלס מיזראטהענען בעטראכטענדע זעקטע, (זיעהע מלכים ב׳ י״ז) אום פערווירונג הער־ בייצופיהרען, דערארטיגע זיגנאלע צור אונצייט ערפאָלגען ליעסען, טראט אן איינע אנדערווייטיגע אנאָרדנונג, דאס נעמליך פאָם געריכטסהאָפע

אויז באָטען מיט דער אַנווייזונג אַן דיא פֿערנען לאַנדעזבעוואָהנער גע-
שיקקט וואורדען, דיעיעניגען דעז מאָנאַטז אַנפֿאַנג צו פֿערקינדען, אונד זיך
היגזיכטליך דער פֿעזטפֿייער היערנאַך צו ריכטען. נון וואורדע אַבער
דער נייאמאָנדזטאַג, יע נאַכדעם דיא צייגען איבער דיא אַנגרזערטיינונג
אַם דרייסיגזטען טאַגע דעז אַבטרעטענדען מאָנאַטז אָדער דעם פֿאָל-
גענדען ערשיענען, אויף דיעזען אָדער יענען פֿעזטגעזעטצט, אונד
טראַטען דיא צייגען ערזט נאַך דער פֿעזפער דעז דרייסיגזטען אויף, זאָ
וואורדע דיעזער אונד דער אַמפֿאָלגענדע טאַג פֿיר געהייליגטע נייאמאָנדז-
טאַגע ערקלערט. דיא אין צו ווייטער פֿערנע וואָהנענדען, צו וועלכען
דיא געריכטזבאָטען ביז צור צייט דעז נעכזטען פֿעזטעז ניכט מעהר
געלאַנגען קאָננטען, פֿייערטען צווייפֿעלז וועגען צוויי נייאמאָנדזטאַגע,
זאָ וויא זיא דאַז פֿעזט זעלבער יעדעזמאַל צוויי טאַגע בעגינגען, איינע
ווייזע, דיא אויך יעטצט אַללענטהאַלבען בעאָבאַכטעט ווירד. — דיא אַם
פֿעזטע זעלבזט צו פֿעראַנזטאַלטענדען פֿערזאַממלונגען האַבען דען
צוועקק, אים הויזע דעז העררן אין רייכען פֿעזטגעוואַנדע געמיינשאַפֿטליך
געבעטע, לאָב- אונד דאַנקליעדער אַנצוזטיממען אונד דאַז העררן פֿריידיג
צום פֿיהרער ישראל'ז צו ערהעבען, דאַז געטטעזוואָרט אויז דעם מונדע
רעדנערז אונד בערעדטער רעליגיאָנזלעהרער צו פֿערנעהמען, אונד אים
פֿאַמיליענקרייזע בייא מעסיגען אַנטפרייזען אויך דעם לייבע גיטליך צו
טהון.

ג. זעכז טאַגע זאָללט אַרבייט פֿערריכטעט ווערדען, אַם זיעבענטען
אַבער איזט איינע האָהע פֿייער, היילליגע פֿערקינדיגונג, קיינע אַרבייט
זאָללט איהר טהון; איין שבת דעם העררן צו עהרען זייא ער אין אַללען
וואָהנפּלעטצען; דעסען איינזעטצונג ניכט ערזט פֿאָן דער בעשטיממונג
איינעז קאָללעגיאומז אַבהענגט. (זיעהע איבער שבת דאַז פֿיערטע דער
צעהן געבאָטע ז. 103 או' ז. 104).

ה. אים ערזטען מאָנאַט, (ניסן) אַם פֿיערצעהנטען דעז מאָנאַטז,
צווישען דען ביידען אַבענדען (דאָממערונג) ווירד דאַז איבערשרייטונגז-
אָפּפֿער דעם העררן צו עהרען געבראַכט. (דיא בעדייטונג דיעזעז
פֿעזטעז זיעהע אים וואָכענאַבשניטט בא ז. 85.

י. או' יא. ווען איהר אין דאַז לאַנד קאָממט, דאַז איך אייך געבע,
אונד ערנטע האַלטעט, זאָ זאָללט איהר איין עומר, דאַז ערזטלינג
אייערער ערנטע, צום פריעזטער ברינגען, אונד דיעזער אַללע דאַמיט
איינע ווענדונג (נאַך דען פֿיער היממעלזגעגענדען) געגען אָבען אונד אונטען
ממחרת השבת אַם טאַגע נאַך דעם (ערזטען פסח-) פֿעזטע. — בייא
אַללען בעגעבענהייטען אונד געשיכטליכען ערהייגניסען, פֿאַמיליען- אונד

נאַציאָנאַלפֿעסטען אַלס זיך דער איזראַעליט דעם וועלטענלענקער, דעסטן גיטיגע פֿאָרזעהונג זיך אויך אויף יעדעס איינצעלנע זיינער מענשענקינדער ערשטרעקט, ערינערן אונד דאַנקבאַרען געמיטהעס זיך צו איהם ערהעבען. די פֿרוכטבאַרקייט דער ערדע, די ערנייערונג מאַנכ׳ אונ־געהייערן פֿאָרראַטהס; נור ערנאַהרונג אונד ערהאַלטונג אונצעהליגער טויזענדע פֿאָן איינצעלנען לעבענדער וועזען איזט נור דער אַלמאַכט אונד גיטע גאָטטעס מעגליך. דיעזעס אָפֿפֿענבאַרט אין העררליכסטער גלאָריע זיך, ווען די ערדע נאָך לאַנגעם ווינטערשלאַפֿע אונד שיינבאַרער רוהע אים פֿריהלינגע איהרע קראַפֿט ענטפֿאַלטעט אונד אים אונפֿער־גלייכליכען ענטציקענדע פּראַכט, וועלכ׳ ערהייטערנדע אונד מאַננען פֿריטעס לעבען איינהויכענדע יאַהרעסצייט אים אָרגענלאַנדע בעקאַננטליך פֿיעל פֿריהער אַלס אין אונזערם ערדשטריכע בעגיננט. די גערסטע איזט דיא ערסטע פֿעלדפֿרוכט, אַלזאָ דאָרט אום דיעזע צייט צור רייפֿע געלאַנגט. זיך כון דעסען, דער דיא ערדע מיט דעם בענאָטהיגטען רעגען טראַנקעט, מיט דער זאָננע געוואַלטיגער גלוטה וואַרמט אונד קראַפֿטיגט, מיט דעם סאַנפֿטען טיטלענדער דעקקע זיא פֿאָר פֿראָסט אונד מייזעקאַלטע ביזעצט, דאַנקבאַרליך אונד אַבבעטענד צו ערינערן, זאָלטע דיא ערסטע גאַרבע איינען טאַג נאָך דער בעפֿרייאונגספֿייער*) אַלס וועהעאָפּפֿער געבראַכט ווערדען.

יד. בראָד, געראָסטעטע אונד גרינע קאָרנער זאָלט איהר ניכט עסען ביז צו דיעזעם טאַגע, ביז איהר דאַס אָפּפֿער אייערעס גאָטטעס געבראַכט האַבט. זאָבאַלד אַבער דיעס געשעהען וואַר, וואַס פֿאַסט ביז געגען מיטטאַג אַנדויערטע, זאָה מאַן דען געטריידעמאַרקט אין ירושלים מיט אונגעהייערן מאַסען דער פֿערשיעדענען געטריידעאַרטען אַנגעפֿילט, וועלכע דיא נאַכבאַרהאַפטען לאַנדלייטע צום פֿערקויפֿע בראַכטען, אונד יעדער זאָלטע זיך מיט דעם נאָטהיגען פֿאָרראַטהע קייפֿליך צו פֿערזעהען, וויל נאַך דען ראַבבינען, עס גראַדע קיין זעגענזאַערקאַן זייא, יעדען לאַיב ברויד ערסט בייא בענאָטהיגונג דעסזעלבען פֿאָם בעקקער צו ערקויפֿען.

טו. איהר צעהלט דאַן פֿאָם טאַגע נאַך דעם פֿעסטע, פֿאָם טאַגע, דאַ איהר דאַס עומר דער ווענדונג געבראַכט, זיעבען גאַנצע וואָכען.

טז. ביז אויף דען טאַג נאַך דער זיעבענטען וואָכע צעהלט איהר 50

---

*) דאַס וואָרט שבת דריקקט דרייערלייא בעגריפֿפֿע אויס: דען אייגענט־ליכען, שבת, וואָכע, אונד פֿייער איבערהויפּט. היער מוס עס געגען דיא אַבזיכט דער זאַדדוצאַער, אין לעטצטער בעדייטונג אויפֿצופֿאַסען.

טאַגע, אונד ברינגעט אַלדאַן איין נייעס שפייזעאָפפער דעם הערן צו עהרען.

כא׳ אַן עבען דיעזעם טאַגע זאָלל אייך הייליגע פעסטפערקינדיגונג זיין, האַנדווערקסאַרבייט זאָללט איהר ניכט פערריכטען. איין עוויגעס געזעטץ אין אַללען אייערן וואָהנונגען פיר אייערע נאַכקאָממען. אים אַנפאַנגע ניסן וואַר עס, דאַס דיא איזראַעליטען אויס דער עגיפטישען קנעכטשאַפט בעפרייט ווורדען. דאָך דעם לייבע נאַך וואַרען זיא דאַדורך נור ערלאֶזט; איהר גייסט יעדאָך שמאַכטעטע נאָך אין דען באַנדען דער שקלאַפעריי. דער זין פיר געטצענדיענסט אונד אַבער־גלויבע האַפטעטע נאָך צו זעהר אין איהרעם הערצען, אַלס דאַס זיא ווירקליך פרייא גענאַננט ווערדען קאָננטען. ערסט יענער דענקווירדיגע טאַג דער געזעטצגעבונג זאָללטע זיא אויך גייסטיג פרייא מאַכען אונד זיא דיא האָהערע אינטעלליכע בעטטיאַוונג קעננען לעהרען, וויל אונגע־בונדענהייט אונד איין איבערשרייטען דער פאָן אָרדנונג אונד טוגענד געשטעקקטען שראַנקען צום פראָהנ־קנעכטע דער ליידענשאַפט אונד צום אונטערטהאַן איבערטריעבענער זיננענגענוססע מאַכט, דעריעניגע אַבער נור דער פרייהייט ווירקליך איזט, דער איין געזעטץ איבער זיך ערקעננט אונד זיך איהם ווילליג אונטערווירפט. (פרקי אבות ו׳.) צו יענער איבערנאַהמע גייסטיגער הערשאַפט רוסטען זיא דורך איינע זיעבענוואָכענטליכע פאָרבערייטונג — איננערהאַלב וועלכער דער דורכ־גאַנג דורכ׳ס ראָטהע מעער, דער אַמאַלעקיטישע קריעג, דיא הערבייא־שאַפפונג דער מאַננאַקאָסט אונד דעס וואַססערס אויס דעם האַרטען קיזעל, ליפפעראָרדנונגען או״ו אין מרה שטאַטט האַטטען — בעפעהיגט ווערדען, זאָ וויא דער האָהעפריעסטער צו בעזאָנדערען הייליגען פער־ריכטונגען איינער זיעבענטאֶגיגען אַבזאָנדערונג בעדורפטע. דיעז מאַג אויך פיעלליכט דיא אורזאַכע זיין, וואַרום דיעזעס פעסט אין דער הייליגען תורה שטעטס דיא „וואָכענפייער,“ אונד ניכט „געזעטצגעבונגספייער“ גענאַננט ווירד, וויל דאַס געזעטץ ניכט זעלבסטצוועקק, זאָנדערן נור מיטטעל צור ערלאַנגונג וואַהרער, ענטשעגווירדיגער פרייהייט וואַר, דיעזע אַבער מיט דעם אויסגאַנג אויס מצרים בעגאַנן, אין דען זיעבען וואָכען איהרען פאָרטגאַנג אונד אַם אָפפענבאַרונגסטאַגע איהרען אַבשלוס פאַנד. — גלייכצייטיג וואורדע אַן דיעזעם פעסטע דיא איינענטליכע פריהלינגספייער אַבגעהאַלטען אונד דאַרום איין אויס צווייא ווייצען־לאַיבען בעשטאַנדענעס אָפפער מיט צובעהאָר דאַרגעבראַכט, אינדעם פאָר דיעזער צערעמאָניע פאָם נייען געטריידע, אונגעאַכטעט עס צום געוואָהנליכען גענוססע געשטאַטטעט וואַר, אים טעמפעל קיין געברויך געמאַכט ווערדען

דורפטע. דאז פעזט איזט אבער נור איין אנגעאייכע, ווען איך אלזע דעמען פרייען קאננען אונד דען ארמען ניכט טאערנליכע ענטבעהרונגען, נאטה אונד ענענד בעריהרען אונד דיא פיער נאך איהר פערביטטערן.

כג. ווען איהר (קאהער) איין איירעם לאנדע ערנטע האלטעט, זאללזט דוא דיא וויקעלן דייגעז פעלדעז אונד דיא איינזעלן העראבפאללענדען אהרען דען ארמען איבערלאססען, דען איך, דער הערר, בין איער גאטט. — עז איזט געטיכליך נאכגעוויעזען, דאס איין דער צייט צווישען פסח אונד שבועות וועהרענד דער גלויבענזהאס ערפילטען קרייזלינגע, (אוננא 4856) פיעלע טויזענדע פאן איזרעעליטען דען מארטירערטאד אונטער דען טרעקקליכזטען קוואלען ערלייֿדען מוסטען, פיעלע אבער איהרער האבע אונד איהרעז איינעגטהומז בערויבט, דאז נאקקטע לעבען בלאז אוז דער געפאהר רעטטעטע, דען וואנדערשטאב ערגריפפען, אום איין ניעז פאטערלאנד אדער ווענינגסטענז איינע מינדער געפאהרליכע צופלוכטז־שטאטטע צו זוכען. — איין דרייזעהנהונדערט יאהרען זאלל אויך אונטער דער זעהר גראסען טיילערצאהל דעז אויזגעצייכנעטען געלעהרטען רבי עקיבא (לעבטע אום יאהר 3840) דער עבענפאללז איינע גרויזאמען טאדעז שטערבען מוסטע, איינע גראסע עפידעמיע גראססירט אונד איינע אענגע היונגערזנאט געהערשט האבען. — אום פון דיעזע טרויריגען בעגעבענהייטען איים טרויריגען אנגעדענקען צו ערהאלטען, זאלט מאן אין דיעזען וואכען יעדען יאהרעז פריידיגע אנלאססע, וויא צ. ב. האכצייטזפייער אוו. דגל צו מיידען.

כד. אם ערזטען טאגע דעז זיעבענטען מאנאטז (תשרי) זאלל איך איינע פייער זיין, אן וועלכער נור ערמאנונג (שופר) געבלאזען ווירד אונד היילינגע פעזטפערקינדיגונג זיין, אונד איהר קיינע האנדווערקזארבייטען פערריכטען זאללט. וויא אבען ז: 85 צו ערזעהען, איזט דיעזער מאנאט נור איין זא פערן אלז דער זיעבענטע צו בעטראכטען, אלז איס ניסן דאז רעליגיאנז־ אונד נאציאנאליאהר בעגיננט, דאס אבער היסטאריש דער אנגעפאנגען וועלטליכען ציטרעכנונג, תשרי אלז דער יאהרעזאנפאנג געלטע, וויל איין איהם דאז וועלטאלל אויף דעז האכסטען ווארט אונד ווילע אוז דעם ניכטז הערפארגינג אונד אדם, דער ערזטע מענש, געזינדיגט האבען אונד גערעכטעט ווארדען זיין זאלל. טראדיציאנעלל איזט פון דיעזער טאג ראש השנה, נייאיאהר, איין אלנגעמיינער געריכטז־טאג, אן וועלכעם פאלקער אונד איינצעלנע פאר דעם טהראנע גאטטעז דאז אורטהייל איבער איהר קינפטיגעז שיקזאל, יע נאך איהרער בעזזערן בעווייזען, צו געווארטיגען האבען. אום דעז גלויבען יעדאך איינען בעווייז אונענדליכער גנאדע צו געבען, ווירד איס דער דעפ־

ניטיפֿען פֿעסטזעצונג ביז צו יענעם גראָססען פֿערזאָהנונגסטאַגע י"כ צוגעוואַרטעט, איננערהאַלב וועלכער צייט פֿאָן צעהן טאַגען, עשרת ימי תשובה, יעדעם בוסע אונד בעקעהרונג פֿריישטעהעט. איינע אַהנונג היעלט זיא עבען יענער פֿאַזיינענטהאַלל נעבסט דען פֿיר דיעזעס פֿעסט בעשטימטען הערליכען געבעטען, אום אונס אויס דעם זינדענשטויבען צום קלאָרען בעוואוסטזיין אונזערער לאַגע, אויס דער לעטהאַרגיא אונזערעס ערדלערן טהייליס צור ליכטערנהייט אונד ריכטיגען אויפֿפֿאַסונג צו ברינגען, היערדורך האַבער דאַס ערבראַוסען דעס זאָ זעהר אינדען היאאלייטען פֿאַטערס צו ערגעגען, וואַס אויך פֿעראָרדנעט איזט, אים פֿאַללע דאַס לאַנד פֿאָן פֿיינדליכען שאַהרען בעדראָנגט ווירדע. (במדבר י' ט') ריהרענד אין דען ערוואָהנטען געבעטען איזט דאַס הייסע פֿלעהען אום דאַס געזעטציגע הייל אונד דיא דורכדרינגענדע בילדונג דעס גאַנצען מענ-שענגעשלעכטעס, דאַס אויפֿהאָרען דער ווילקיהרהערשאַפֿט אונד דיא אַללייניגע וואַלטונג גאָטטליכער גערעכטיגקייט. (פֿערגל. דיא אָפּפֿערונג יצחק'ס, עקדה, אים ערסטען בוכע.)

כז. אַם צעהנטען דיעזעס מאָנאַטס זייא דער פֿערזאָהנונגסטאַג, הייליגע פֿעסטפֿערקינדיגונג, אונד איהר זאָללט איירע זעעלע קאַסטייען (פֿאַסטען).

כח. איינע האָהע פֿייער זייא עס אייך אונד איהר זאָללט איירע זעעלע קאַסטייען. אַם ניינטען דעס מאָנאַטס, אַם אַבענד (בעגיננע דיא פֿייער) פֿאָן דיעזעם אַבענד ביז צום פֿאָלגענדען אַבענד זאָללט איהר איירע פֿייער האַלטען. אין אַללען בעציעהונגען, היננזיכטליך דער קאַסטייאונגען וויא דעס פֿערבאָטס דער אַרבייט איזט דיא נאַכט פֿאָם ניינטען אויף דען צעהנטען דעם טאַגע זעלבסט גלייך געאַכטעט. (זיעהע איבריגענס אָבען ז. 175.

לד. אַם פֿינפֿצעהנטען טאַג דיעזעס זיעבענטען מאָנאַטס זייא דאַס היטטענפֿעסט זיעבען טאַגע, דעם הערררן צו עהרען. פֿאַסט פֿיערציג יאַהרע מוסטען אונזערע פֿאָרפֿאָרדערן איינע וואַנדערונג אין דען וויסטען אָרטען אונד לעבענסגעפֿאָהרליכען שטעפּפּען אַראַביענס מאַכען: מאַנגעל אַן שפּייזע ליטטען זיא ניכט, דאַ איהנען קאָסט פֿאָם היממעל גערייכט אונד זאָגאַר מיטטעלסט פֿאָגעלפֿלייש דיא ליסטערנהייט בעפֿריעדיגט וואורדע; דער זיא אויף אַללען ציגען בעגלייטענדע וואונדערברוננען גאַב איהנען שטעטעס פֿרישעס קוועללוואַססער צור שטיללונג דעס דורסטעס; דיא ריזאַעך אַם האָריצאָנטע זיכטבאַרען וואָלקען געוואָהרטען איהנען שוטץ פֿאָר דער איבערגראָססען זאָננענגלוטה, וויא זיא אָהנע צווייפֿעל דורך ערריכטונג פֿאָן היטטען אויס געטרייפֿט אונד ווינדיגעם האַלמווערק זיך פֿאָר מאַנכעם אונגעמאַך שיטצען קאָננטען; צור ערינגערונג אַן דיעזע

וחונדערבחרע בעגעבענהייט וואהנען מויך ויר זיעבען טחגע חונד לוחר חין דער הערבזטלייט, ווען דיע פעלדער פריכטע חייגעהייאזט חונד טפייכער חונד טייכען געפיללט זינד, חין איט לויב בעדעקקטען היטטען, חום לו בעדענקען, דחם חונזערע פחרעלטערן, חבגלייך בעזיטלחז חונד חהנע פעזטע וואהנפלעטלע, דחך דער גאטטהייט נחהער חלז ויר טטחנדען, וויח עז דען ווייטער הייסט: דחאיט חיירע נחכקחאאען וויסען, דחם חיך דיח קינדער ישראל'ז החבע חין היטטען וואהנען לחםען, חלז חיך זיח חויז דעם לחנדע מצרים געפיהרט החטטע. — חבער חויך חלז דחנק- חונד ערנטעפעזט חג האסיף ווערדען דיעזע טחגע געפייערט. דורך זחנגענטיין חונד רעגענגיסע לור רעכטען לייט ווחורדע חין דען פחרחנגעגחנגענען יחהרעזלייטען דיח פעגעטחלייען געפחרדערט, דעז לחנדאחנגז פלייס חונד איהע געזעגנעט, דעז יחהרעז איבערפלום חן געטרייד חונד ויין חיזט חונטער דחך געברחכט, דער הערדען פוט- טער הייאגעטחפפט חונד זח פיר דיח קחאאענדע לייט ריילליך חונד פחטערליך געזחרגט. חונד דוח, אענט! דוח, איירחנליטע! זחללטעזט גחטט ניכט דחנקבחר זיין פיר חלל דיעזע גיטע, פיר דיעזע חיבער- טווענגליכע גנחדע? זחללטעזט ערזט חין הונגערזנאטהען פיהלען לערנען, וחז דיעזע חונענדליכע פחטערליבע דיר געוואהרעט? דחרום ערטיינעט פחר חיהם, דעם העררן דער ערדע,

מ. חונד נעהאט חייך חם ערזטען טחגע פרוכט פחם בויאע הדר (אתרוג) חייכען פחלאצוייג (לולב) חייגען חזט פחם אירטענבויאע (הדס) חונד בחלווידען, חונד פרייעט חייך פחר דעם העררן, חיירעם גחטטע, זיעבען טחגע. דיח זעלטעזטען געוועכזע חין פערבינדונג איט דער געאיינען בחלווידע, חנדייטענד, דחם יעדעם געטעפף דער טטעאפעל דער גחטטהייט חויפגעדריקקט חיזט חונד יעדעז זיינער בעטטיאאונג ענטטפריכט חונד דחם פחר דעם העררן החך חונד ניעדריג, חרם חונד רייך גלייך חיזט. ווחרום חבער געראדע דיעזע פפלחנלענגחטטונגען געבחטען זינד, ערקלחרט דער מדרש חין געאיטהליכער וויזע: וויח דיח לעדערפרוכט, אתרוג) גערוך- חונד געטאחקקפאלל חיזט, זח חיזט חיינע איגטענקלחסע איט געלעהרזחאקייט חונד וואהלטהחטיגקייטזין געטאיקקט; אחנכע חיזט איט יענער, חבער ניכט איט דיעזעם חויזגעטטחטטעט, חונד גלייכט דער פחלאע, דיח וואהל געטאחקק פערלייהעט, חבער קיינען גערוך פערברייטעט; חיינע דריטטע קלחסע חיזט החלוזט וואהל- טהחטיג, חהנע געלעהרט לו זיין, חונד חיזט דער וואהלריעכענדען, יעדחך קיינען געטאחקק געוועהרענדען אירטע עהנליך; חיינע פיערטע, וועדער איט חיהרער גיזעטזעבילדונג געלחנגענדע נחך דורך חיהרע

האנדלונגזווייזע גוטעס שטיפטענדע ארט, אויס דורך דיזע געשמאקק- אונד גערוכלאזע ווירדע דארגעשטעללט. דאך אללע פיער איז בונדע — ער, געהאלטען זיך געגענזייטיג אונד בילדען איינען קערפער, דעססען עקזיסטענץ דאדורך געזיכערט בלייבט.

לו: אם אכטען טאגע זיא אייך היילגע פעסטפערקינדיגונג . . . . עס איזט דאס בעשלוסספעסט. איט איהם זינד זאמטליכע פעסטע דעס רעליגי- אנסיאהרעס אבגעשלאססען, דא דאס פאלגענדע האלבע יאהר קיין פייער- טאג פאללט, אונד נור דער אינגערן איינקעהר אונד דעם געזעטצעס- שטודיום געווידמעט זיין זאלל. איינעם פארנעהמען הערן גלייך, זא דייטעט זיננרייך דער מדרש, דער זיינע לאהנרייכען קינדער צו איינעם פאמיליענפעסטע לאדעט, אונד אין דער טיידעלייט נאך אום איינען טאג לאנגער בלייבען ביטטעט, ווייל דיזע טרעננונג שווער איהם פאללט: זא ערוועקט דער היימאליטע פאטער זיינע קינדער, נאך איינען טאג דער פאללשטאנדיגען פריידע זיך הינצוגעבען, בעפאר דיזע ערנסטע יאהרעס- לייט הערנאנאהעט, דיזע דען מענשען אויך אן זיינע אייגענע ווינטער- טאגע אהנעט. — ווער, דיזע דאס פעסט זיא אבען ערקלארט, נזייא טאגע פייערן, נעננען דען צווייטען טאג אויך שמחת תורה גע- זעטצעספריידע, ווייל אן איהם דער איינאהריגע ליקלוס דעס לעזענס דער פעריקאפען (תורה-אבשניטטע) פאללענדעט אונד גלייכצייטיג ווידער בעגאננען ווירד.

פיערונדצוואנציגסטעס קאפיטעל.

י: איינסט גינג דער זאהן איינער איזראעליטין, דער אבער דער זאהן איינעס עגיפטיטען אאננעס וואר, אונטער דיא קינדער ישראל'ס, אונד דער זאהן דיעזער איזראעליטין אונד איין איזראעליטיטער אאן גריעטהען אים לאגער איט איינאנדער אין שטרייט.

יא: יענער שפראך דען נאמען (גאטטעס) איט לעסטערונג אויס אונד פלוכטע. דיא איזראעליטען דאמאליגער פעריאדע האטטען פיעל צו זעהר גאטטעסהערנליכקייט, אלס דאס איינער דערזעלבען איינער זאלכען פערבראכטען טהאט פעהיג געוועזען וועהרע, דיעזער לעסטערהאפטע וואר אבער ניכט אין לופט אונד זיטטליכקייט געצייגט, ער וואר פיעלמעהר פאטערליכערזייטס עגיפטיטער אבקונפט, דער זאהן יענעס שפעטער פאן משה ערשלאגענען עגיפטערס. וואהרשיינליך לאג ער אין זיינעם איט זיינעם געגנער אפפענטליך געפיהרטען שטרייט דען קירצערן אונד מוסטע בעשאמט זיך צורוקציעהען. דאריבער ערבאסט אונד פאם דאכעגייסט דורכדרונגען, זוכטע ער זיינער צארנעסוואוטה דורך לאסטעראיה (גאטטעס-

שטאנדריטע רעדען) אויזדרוק צו געבען. דאריין איז האפט געבראכט, וואורדע אויף גאטטעס בעפעהל אן משה דיא טאדעסשטראפע איבער איהן פערהאנגט, וויל דיעזע הארט זינדע, דיא שמאהונג גאטטעס, דעס ערהאלטערס דער וועלט, דיא מענשליכע געזעללשאפט אין איהרען גרונדפעסטען ערשיטטערט אונד איהר זעגען זיטטליכען האלט רויבען ווירדע. — דאס אבער דיזע מוטטער יענעס בובען זעלבסט אונזיטטליכען קאראקטער געוועזען, דעססען צייגט שאן איהר נאמע. זיא היעס נאמליך שלומית (פאן שלום פריעדען אויך גרוס) געפאללזיכטיג קאם זיא יעדעם מיט דעם גרוססע ענטגעגען; בת דברי (פאן דבר רעדען) זיא וואר רעדזעליג אונד געשוואטציג; איינגענשאפטען דיא פערמאנלאסונג צו אונזיטטליכעם לעבענסוואנדעל געבען.

בהר.

פינפאונדרצוואנציגסטע קאפיטעל.

ב. ווען איהר קאממט אין דאס לאנד, דאס דער העדר אייך גיבט, זא זאלל דאס לאנד דעם הערן צו עהרען איינע פייער האלטען. הייל דעם לאנדע, דעססען וואהלשטאנד אין ערגיעביגעם גרונד אונד באדען בעשטעהעט, דעססען בעוואהנער, אן ארבייט אונד טהאטיגקייט געוואהנט, דען אקקער בעבויען, דאס פעלד בעשטעללען אונד מיט דער נאטור פערטרויט, גאטט אלז דערען לענקער אנערקעננען, זיך איהם אונד נור איהם אלליין גלייביג אין דיא ארמע ווערפען, פאן איהם אלליין געדייהען אונד ערפאלג איהרער איהען האפפען אונד, געשיטצט פאר מאנגעל אונד בעוואהרט פאר איפפיגער, אבשוואכענדער אונד ענטנערפענדער לעבענסווייזע, דיא פאן איהנען בעארבייטעטע שאללע ליעבען אונד איהר פאטערלאנד מיט גוט אונד בלוט צו פערטהיידיגען בערייט זינד. וואהרענד דער האנדעל אונד אינדוסטריעשטאאט אויף דיא זעלבסט געשאפפענען בעדירפניסע דער מענשען בערעכנעט אונד זאמיט דען פערשיעדענסטען קריזען אונד צופאללען אויסגעזעטצט איזט, האט דיא באדענקולטור אונד מיט איהר אין ענגסטער פערבינדונג שטעהענדע פיעהצוכט טרייבענדע בעפאלקערונג איהרע שטיטצפונקטע אין דען אונאבווייזבארען אונגעקינסטעלטען לעבענסמיטטעלן, אונד קאן זיא איינעסטהיילס קיינען איבערגראססען איבערפלוס ערהאפפען, זא קאן זיא אנדערנטהיילס דער נאטה דיא שטירן ביעטען. דאך דער שטעטס צונעהמענדע אונד זא געשטערטע בעזיטץ מאכט שטאלץ, איבערמיטהיג אונד פאן גאטט אבטריננינג. דארום בעפאהל דער העררע, דאס יעדעס

זיעבענטע יאהר דאז לאנד פייערן, דער באדען בראך ליעגען זאלל, וואז דעססעלבען זאוואהל צור קרעפטיגונג דיענט, אלז דעם בעזיטצער איינ-האלט אים האסטען נאך פערגניגליכען גיטערן געביעטעט.

ה. דער אללענפאללזיגע ערטראג דיעזעז פייעריאהרעז דיענע דיר, דיינען אונטערגעארדנעטען, יא זאגאר דעם אונפערנינפטיגען טהיערע גלייכהייטליך צור נאהרונג. נור מיטטעלזט דעז גייזטעז האט דער מענש פאר דעם טהיערע איינען פארצוג, אין בעפריעדיגונג לייבליכער בעדירפ-ניסע יעדאך שטעהט ער מיט דיעזעם אויף גלייכער שטופע. מראוטה איזט מינדעס אויך איינע נאטירליכע פאלגע דער פערהעלטניססע, דאס דיא ענטאייסערונג ליעגענדער גיטער אויף דער איינען, אונד דיא ער-ווערבונג דערזעלבען פאן אנדערער זייטע, אונד היעדורך פיידאל-(לעהנ-) רעכטע דיעז- אונד פיידאלמאגנאטען יענזייטז לייכט ענטשטעהען קאננע. אונצווייפעלהאפט ווירדע אבער דאדורך דיא גלייכהייט געשטערט אונד איינע פארהערשענדע אונד איינע אבהענגיגע קלאססע געשאפפען ווערדען, וואז ווידערום צונעכסט אונצופריעדענהייט, געהרונג אונד אויפ-רוהר, לאקקערונג דער באנדע דעז שטאאטעז אונד ענדליכען פעלליגען צערפאלל הערבייפיהרט. אום דיעזען שיקזאלזטראגעדיען פארצובייגען, טראט אללע פינפציג יאהרע, פיעלמעהר נאך זיעבען ערלאססיאהרען, איין יובעליאהר, יובל, איין.

י. אן וועלכעם אללגעמיינע פרייהייט פראקלאמירט ווירד, אונד אין וועלכעם יעדעז גרונדשטיק צו זיינעם אורשפרינגליכען בעזיטצער אדער דעססען רעכטמעסיגען נאכקאממען, אונד יעדער דורך דער בעזיטצלאזיג-קייט וואהל צום שקלאפען ערניעדריגטע צו זיינער פארמאליגען פרייהייט ווידער געלאנגט. זאמיט וואר נאך יעדעם האלבען יאהר-הונדערט דאז גלייכגעוויכט אים שטאאטע אונד גלייכמעסיגקייט אים בעזיטץ ווידער הערגעשטעללט.

יד. זא האפט אבער אויך איינער דעם אנדערן עטוואז (בעוועגליכע דינגע) פערקויפט אדער איינער פאם אנדערן קויפט איזט איהר אייך איינאנדער ניכט הינטערגעהען. עהרליכקייט אונד רעדליכקייט אים האנדעל אונד וואנדעל זינד דעם איזראעליטען צור שטרענגזטען פפליכט געמאכט, עז דארף זיך דיא גוטמיטיגקייט אדער אונערפאה-רענהייט איינעז אנדערן ניכט צו נוטצע מאכען, אונד איהן עטוואז פרעלען אדער איבערפארטהיילען. נאך תלמודישער בעשטיממונג איזט דער קויף זאגאר אונגילטיג, ווען דער פרייז דעז קויפאביעקטעז דען זעכזטען טהייל דעז ווירקליכען ווערטהעז איבערשטייגט. יא, מוז יעמאנד ניכט געוואללט, איינען פיין געמאכטען געגענשטאנד קייפליך צו ערווערבען,

אָדער מאַנגעלט עס איהם אַן דען נאָטהיגען מיטטעלן, איהן צו ערשטעהען, זאָ האַט ער זיך פאָן דעם פערקעהרזפּלאַטצע פערנע צו האַלטען, אום ניכט דורך זיינע אַנוועזענהייט דיא קויפלוסט צו שטייגערן אונד דען פרייז צו ערהאָהען.

יט. איהר זאָללט איינער דען אַנדערן ניכט (מיט וואָרטען) הינטערגעהען, אונד דיך פאָר דיינעם גאָטטע פירכטען. פאַלש זיין, פערשטעללונגסקינסטע איבען, טייטען, פערשטעללענדע רעדען פיהרען — דאַס איזט ניכט קלוגהייט, ניכט ווייזהייט, וואָהל אַבער ראָההייט, באָזאַרטיגקייט אונד גאָטטלאָזיגקייט צוגלייך. קאַננסט דוא דיינע וואַהרע הערצענסגעזיננונג דורך זיסע וואָרטע אָדער פּפיפפיגע פלאָסקעלן דען מענשען ענטציעהען, דעם, דעססען אויגע אַללוויסענד איזט, פערמאַגסט דוא ניכט צו פערהעהלען. דער בעריהמטע תּלמודיסט אונד אַסטראָנאָם שמואל, זאָ ווירד ערצעהלט, ליעס זיך פאָן איינעם ניכט יידישען קאַהנפיהרער איבער איינען פלוס זעטצען. נאָך שטאַטטגעהאַבטער איבערפאַהרט היעס ער זיינעם בעדיענטען, דען פעהרמאַן צו לאָהנען, וואָס ער דאַדורך טהאַט, דאַס ער איהן ניכט ריטואַלמעסיגע געשלאַכטעטע הוהן צום לאָהנע גאַב, וואָריבער דער פראָממע רבי זיך ענטריסטעטע, דאַ יענער עס אין דער אַבזיכט אַננאַהם, דאַס עס איין נאָך ראַבביניטער פאָרשריפט געשלאַכטעטע זייא. זאָגאַר יעמאַנדען, פאָן דעם מאַן נאָך פאָראויסזיכטליך איבערלייגט איזט, דאַס ער זיא ניכט אַננעהמע, איין געשענק אָדער איינע איינלאַדונג נור טאַפּפען אַנצוביעטען, איזט אונטערזאַגט.

כ. או' כא. איהר ווערדעט פיעללייכט זאַגען: וואַס זאָללען וויר עססען אים זיעבענטען יאַהרע; וויר זאָללען יאַ ניכט זעען אונד ניכטס איינברינגען? איך ווערדע עבען אייכען זעגען אים זעכסטען יאַהרע פערהייסען, דאַס עס איינע ערנטע הערפאָרברינגע אויף דרייא יאַהרע. אַן גאָטטעס זעגען איזט עבען אַללעס געלעגען. דער, וועלכער דעם היממעל זיינען טהוי אונד דער ערדע איהרע פרוכט צו געבען פערביעטעט אונד דאַדורך דיא מענשען אין יאַממער אונד עלענד פערזעטצט, פערמאַג אויך דאַס פיללהאָרן זיינער גנאַדע איבער זיא אויסצושיטטען, דיא לוקען דעס היממעלס צו עפפנען אונד דעס זעגענס פיללע איבערשוועגליך גענוג איהנען הערנבצושטראָמען צו לאַססען. זייד איהר יאַ נור דיא צייטווייליגען נוטצניעססער, וויל

כג. גרונדשטיקקע ניכט אויף עוויג פערקויפט ווערדען, דען דאַס לאַנד איזט מיין, איהר אַבער זייד נור פרעמדלינגע אונד געדולדעטע אויף איינעם באָדען. ניכטס קאַן דער מענש זיין איגען נעננען, אַלס הייליגע, וואָס ער דיענעם גייסטע, זיינעם זעעלישען זעלבסט ער=

זירבט. איזט ער יאַ זיינעז מיט זיינעם איך נאָהער פערבונדענען לעבענז ניא זיכער אונד איזט אָפט אונפערזעהענז אין דער פיללע זייער קראַפט, אין זיינעז דאַזיינז גלאַנצענדזטעם ווינקעל פאָן דאַננען ציהען: וויא ווילל ער זיך געביעטער דעסען נעננען, וואַז אויסער איהם איזט. דעם וואַנדערנדען האַנדווערקער אֶהנליך, דער זיינער אויזבילדונג וועגען אונד נור ערווייטערונג זיינעז אַנשויאונגזקרייזעז הינוועג פאָן דער היי=מאַטה זיך ווענדעט, אום נאַך פערנונפט אייגער געוויסען ליסט, בערייכערט מיט וויסען אונד ערפאַהרונג, וויעדער היימצוקעהרען, דער אַבער, דורך אונפאָרהערגעזעהענע אומשטענדע געהינדערט, פריהער אַלז בעאַבזיכ=טיגט דעם פאַטערהויזע זיך צווענדען מוס: האַט אויך דאַז אויף ערדען וואַנדעריאַהרע צוריקצולעגען ער, אונד קעהרט איבער קורץ אָדער לאַנג אָפט מיטטעלזט אייניגען רופז דעז אַן דיך געוואַנדטען טאָדעזענגעלז אין דיין היימאַטליכעז פאַטערלאַנד וויעדער צוריק! אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, וואָהל דיר, דאַן, ווען דו אויזגעשטאַטטעט מיט רוהיגער צוריקקעהרסט אויף דיינע פאָללבראַכטע רייזע, מיט אַנגענעהמען בעוואוסטזיין אָב דער צוריקגעלעגטען לויפבאַהן אונד מיט זיסער האָפנונג אויף דיא צופריעדענהייט דיינעז עוויגען פאַטערז אונטער דעסען שיטצענדעז הויזדאַך היימקעהרען קאַננזט, בעגלייטעט פאָן מצות ומעשים טובים, טרייער פפליכטערפיללונג אונד פעראיבטען גוטען ווערקען! דיא פאַלמע דעז אונגעשטערטעזטען פריעדענז אים שענזטען פריהלינגזוועטטער אויף פריינדליך גלאַנצענדער אוי ווינקט דיר, אונד דו דאַרפזט ניכט מעהר ריננען, ניכט מעהר קעמפפען, ניכט מעהר ליידען.

כה. ווען דיין ברודער פעראַרמט אונד פאָן זיינעם גרונדאייגענטהומע פערקויפט, זאָ זאָלל זיין פערוואַנדטער, דער איהם אַם נאָכזטען איזט, קאָממען אונד דאַז פערקויפטע זיינעז ברודערז איינלעזען. גרונדאייגענ=טהום זאָלל נור אין צור ענטאייסערונג דראַנגענדען פערהאַלטניסען פאָן געגעבען ווערדען, וויילּ זיין בעזיטץ מעהר זיכערהייט אַלז אַנדערעז פערמעגען ביעטעט. דאַרום זאָללען אויך דיא פערוואַנדטען, דערען פפליכט עז איזט, זיך געגענזייטיג צו שטיטצען, עז זאָפאָרט איינלעזען, וואָז דער נייע בעזיטצער ניכט וועהרען קאַנן.

כט. פערקויפט יעמאַנד איין וואָהנהויז אין איינער אוממויערטען שטאַדט פינדעט דאַז וויעדעראיינלעזונגזרעכט וואָהרענד דער דויער איינעז יאַהרעז שטאַטט; נאַך דיעזעם אַבער פערבלייבט עז דעם קייפער אונד ווירד זעלבזט אים יובעליאַהר ניכט פריי. דאַז שטאַדטלעבען איזט מעהר געקינזטעלטער אַלז דאַז נאַטורוויכזיגע לאַנדלעבען. וואָהרענד היער דער זין פיר נאַטור וואַך איזט, הערשט ער דאָרט מעהר פיר דיא

נאַכבילדונגען דער קונזט. איזט ער דאָ אויך פֿערפֿיינערט אונד צאַרטער, זאָ איזט ער דאָרט דעזטאָ געראַדער אונד ניכט איבערשפאַננט. אין דער פֿאָנקרייכען שטאַדט איזט אַללעס אויף בעקוועמליכקייט, גענוס אונד וואָהללעבען בערעכנעט, אונד זעלבזט דערען געבייודע טראַגען פֿאָן אויסען שאָן דיעזעז געפּרעגע. אַללעס דיעזעז פֿערווייכליכט אונד שוואַכט אַב פֿיר דיא האָהערן אַנגעלעגענהייטען. איזט אויך נון דעם געהייאַטען צוג נאָך דער ביזהעריגען וואָהנשטאַטטע רעכנונג געטראַגען: איין יאַהרע מיט הינרייכענד, זיך דער פֿריהערן געוואָהנליכען לעבענסוויזע צו ענט־וואָהנען אונד האַט זאָגאַר נאָך דעססען פֿערלויף דער קייפֿער איהם בע־צייטע צו בלייבען. איין אַנדערעז איזט עס מיט דעם הויזע אויף דעם פֿלאַכען לאַנדע. זיינע איינפֿאַכע בויאַרט אונד איינריכטונג מאַכט עס גלייכזאַם צו איינעם דען גייסטעזקאָמפּלעקס ערגאַנצענדען טהייל, דעזוועגען זאָללען.

לא. הייזער אויף דאָרפֿערן צו דען אַקקערשטיקקען געראַכנעט ווערדען, בייא וועלכען דאַז איינלאָזונגזרעכט ניא ערלישט, אונד ווערדען זיא איהם יובעליאַהר פֿרייא. עבען זאָ פֿערהאַלט עז זיך מיט דען לוים אין בעשטיאַמטען שטאָדטען (במדבר ל"ה) צוגעהאָריגען הייזערן אונד גרונדשטיקקען, וויל דיעזע געשטעדיענער ניכט צו גראָסעם וועלטליכען בעזיטצע אונד זיך מעהר דען גייסטיגען אַבליעגענהייטען היגעבען זאָללען.

לה. וענן היין בהודער נעמען דיע פֿערמראַט אונד זיינע האַבע זינקען לאָסט, זאָ זאָללזט דוא איהן אונטערשטיטצען, דאַס אויך דער פֿרעמדע אונד געדולדעטע נעבען דיר לעבען מאַגע. דוא זאָללזט ניכט צוואַרטען, ביז ער גאַנצליך פֿערמראַט אונד דעם אַבפֿענטליכען מיטלייד אַנהיים געגעבען איזט, לאַס איהם פֿיעלמעהר רעכטצייטיג דערמאַסטיג עפֿטפֿרעכענדע אונטערשטיטצונג אַנגעדייהען, דאַס ער, ניא געקראַנקטיגט, זיין געשעפֿט רעגעלמעסיג פֿאָרטזעטצען אונד זיך אונד דיא זייניגען אין עהרענהאַפֿטער ווייזע ערנאַהרען קאָננע. (איינע איינזאַם טראַגטהיערע אויפֿגעלאַדענע בירדע, דיא דאַז גלייכגעוויכט צו פֿערליערען טיינט, קאַן לייכט איין איינצעלנער וויעדער צורעכט בריגגען; איזט זיא אַבער אויפֿגעלאַדען צו באָדען געזונקען, רייכען פֿינף קוים פֿיגף מאַן צור פֿערנערן לאַגונג הין. דיעזע אונטערשטיטצונגספֿליכט האַט דער יודע אויך דעם געדולדעטען פֿרעמדלינג, דעם ניכטיודען, געגענאיבער. דיא גיטער דיעזער ערדע ווילל דער הערר יאַ אונטער אַללען מענשענקינדערן פֿערטהיילט וויסען, וויא ער זיינע זאָננע איבער אַללען שיינען לאָסט. דרייא מערקמאַלע זאָללען דען איזראַעליטען אַלז זאָלכען, אַלז נאַכקאָממ־

זינגע יענער פֿראָממען שטאַממפֿאַטער, אונז אונד קעננצייכנען: מיט־
לייד־זעמפֿינדונג, פֿערשעמטהייט אונד וואָהלטהעטיגקייטס־
זין. לעטצטערער מיט אינזבעזאָנדערע פֿאָרהערשענד, וואָס פֿאָל־
גענדע דעם מדרש ענטנאָממענע ערצעהלונג צייגניס גיבט: איינזמאַל,
עס וואַר צור צייט אַלס רבי תנחומא דאַס אָבערהויפט וואַר, טראַט
אונגעהייערער וואַססערמאַנגעל איין אונד אַללעס שמאַכטעטע נאַך רעגען,
ווערהאַלב אַללגעמיינע בוס־ אונד פֿאַסטטאַגע אַנגעאָרדנעט ווורדען.
אַלס צווייער זאָלכער טאַגע פֿערגאַנגען, אָהנע דאַס זיך רעגענוואָלקען
צייגטען, עמפּפֿאַהל דער שמערצליך בעוועגטע רבי נאַכהאַלטיגע אַרמען־
אונטערשטיטצונג. דאַ ראַפֿפֿטע איינער דער וואָהלגעזינטען אַללעס אין
זיינעם הויזע פֿאָררעטהיגע געלד צוזאַממען, אונד טראַט הינויז דאַמיט
אום עס אַן דיא אַרמען צו פֿערטהיילען. פֿאָן דיעזען אויסגעגעבען, ריעף
איין ווייב מיט בעבענדער שטיממע איהם צו: ערבאַרמע דיך דאָך מיינער
פערזאָן, דיא, זייטדעם זיא דיין הויז פֿערליעס, דעז גוטען ניכט מעהר
גענאָס. אויפֿמערקזאַם היערדורך געמאַכט, זאַה ער צום גראָססען
שרעקקען זיינע פֿאָרמאַליגע, נון פֿאָן איהם געשיעדענע (אונד פֿיעללייכט
מיט איינעם אַנדערן פֿערעהעליכטע) גאַטטין אין פֿעטצען געהיללט אונד
אים ערבאַרמליכען צושטאַנדע פֿאָר זיך. מיטליידזפֿאָלל אונטערהיעלט ער
זיך לאַנגע מיט איהר אונד פֿערזאַה זיא ענדליך מיט רייכליכער גאַבע.
דיעז בעמערקענד, בעגאַב זיך יעמאַנד צום זיטטליך שטרענגען לעהרער
מיט דער פֿאַלשען אַנקלאַגע, דאַס יענער אין שטראָפֿליכען פֿערהעלטני־
סען צו זיינעם נון פֿאָן איהם געטרעננטען ווייבע שטעהען מיסע. אַלז־
באַלד פֿאָר דען געזעטצליכען ריכטער בעשיעדען, שטעללטע דיעזער דיא
זאַנפֿטע פֿראַגע: „וואַרום, מיין זאָהן! לעבסט דוא אין שטראַפֿבאַרעם
וואַנדעל, וואָהרענד אַללעס אום דיך אין נאָטה אונד יאַממער פֿערזעטצט
איזט? האָטטעסט דוא יענעם ווייבע דעס געלדעס וואָהל זאָ רייכליך גע־
שענקעט, ווירדע דער פֿערדאַכט ניכט געגרינדעט זיין?“ — דאַרויף
ערצעהלטע יענער דען ווירקליכען זאַכפֿערהאַלט אונד זעטצטע בעשיידען
הינצו: דוא ווייסט, מייסטער! לעהרטעסט יאַ, מאַן מיססע זיך זיינעס
פֿלייזעס ניכט ענטציעהען. (ישעיה.) טיעף געריהרט פֿאָן דיעזער
הערצענסגיטע פֿלעהטע רבי תנחומא פֿאָלל הייסער אַנדאַכט: וועלטען־
העררר! ווען דער פֿלייטשליך געזיננטע אונד אָפֿט מיטליידלאָזע מענש זיך
דעססען ערבאַרמט, דען ער צו ערהאַלטען ניכט דיא אָבליעגענהייט האַט,
אום וויא פֿיעל מעהר זאָללטע זיך דיינע גנאַדע איבער דיעיעניגען אויס־
דעהנען, דערען ערנאָהרונג נור דיר אַללעין מעגליך איזט, אונד דיא דיא
נאַכקאָממען יענער ערצפֿעטער זינד, וועלכע דיינען היילינגען נאַמען אויף
ערדען קונד מאַכטען.“ — אונד זיעהע! אַלזאָבאַלד איבערצאָג דער

היממעל זיך מיט וואָלקען אונד פֿרוכטבאַרע רעגענגיסע לאַסטען דיא ערדע.

לה. נים ווערער לינז כאָך איבערטוס פֿאָן איהם, פֿירכֿטע דיך פֿיעלמעהר פֿאָר דיינעם גאָטטע אונד לאַס דיינען ברודער נעבען דיר לעבען.

לו. מעהר אַלז זיא פּראָפֿיטירען, דיא ליכזענוואוכֿערער, געהעט איהנען נו פֿערלוזטע, בעהויפטען דיא ראַבבינען, אינדעם דער פֿלוך איהרעס אמאאמאָן אַנקלעבט, דער זיא מעדער איהרע נאַכֿקאָממען לולעטלט אַן דען בעטטעלשטאַב בריגגט. (הייסט עז יאַ: (תהלים ט"ו) „ווער מאָהנע ליכז געלד פֿערליהט, אונד אונבעשטעכֿליך דיא אונשולד טיטלט: ווער דיעזעז טהוט, ווירד וואַנקען ניע!" דאַרויז פֿאָלגט, דאַס דער האַבזיכֿטיגע אונד האַרטהערליגע היגגעגען וואַנקעט אונד לואַממענטירלט.

לט. ווען דיין ברודער נעבען דיר פֿעראַרמט אונד זיך דיר פֿערקויפֿט, לאַס איהן ניכֿט וויא איינען טקלאַפֿען אַרבייטען. ווען אויך אויז דריקקענדער נאָטה טקלאַפֿע, מיזט ער גלייכֿוואָהל דיין ברודער, מיט וועלכֿעם דוא גלייכֿעז טיקזאַל לו טראַגען האָטטעזט; לאַס איהן דאַרום דאַז טקלאַפֿעניאָך ניכֿט לו האַרט פֿיהלען. אַמכֿלעז, דאַז דוא דיר געגען פֿרייע ערלויבען מאַגזט, אונטערלאַסע איהם געגענאיבער, אויף דאַס זיין לאַרטגעפֿיהל ניכֿט פֿערלעטלט ווערדע.

מ. וויא דער טאַגלאָהנער (דער דיר לו יעדער לייט דען דיענזט קינדען קאַן) מאַג ער בייא דיר זיין, אונד ביז לום יובעלייאַהרע זאָלל ער דיר דיענען.

מא. אַלזדאַן ליעהעט ער מיט זיינען קינדערן פֿאָן דיר ווענ לו זיינער פֿאַמיליע אונד געלאַנגט לום אייגענטהום זיינער פֿאָטער וויעדער, וואָדורך דער לויטען דיר אונד איהם אָבגעוואָלטעטע אָבטטאַנד אויפֿגעהאָבען ווירד. —

מב. דען איינע קנעכֿטע זינד זיא, . . זיא זאָללען ניכֿט וויא טקלאַפֿען (עטוואַ אויף דען טקלאַפֿענמאַרקט) פֿערקויפֿט ווערדען. פֿרייא געבאָרען מיזט דער מענט, אונד מיטטעלזט דער געבורט קאַן ניעמאַנד פֿאָר דעם אַנדערן מעהר רעכֿטע בעאַנטפרוכֿען. ער האַט גאָטט, דען טאָפֿפֿער היממעלז אונד דער ערדע, אַלז אָבערזטען לענקער אַנלוערקעננען, דען געזעטלען דער נאַטור אונד איהרער אָרדנונג זיך לו פֿיגען, וויל יעדע אַבווייכונג פֿאָן איהרען פֿאָרטריפֿטען איינען אונבעהאַגליכֿען לוטטאַנד לור פֿאָלגע האַט. קיינעזוועגז אַבער איינען גלייך איהם טטויבגעבאָרנען טטערבליכֿען איבער זיך, אַלז בלאָסע וויללענלאָזע זאַכֿע, דער וויללקיהר אונד לוינע דעז יעווייליגען בעזיטלערז אונטערטטעללט, הערדטען לו לאַסען. (איוב ל"א י"ד או' פֿ') פֿרייהייט, דיעזעז גאָלדנע גאָטטעזקינד,

מיט יעדעם מענשען צור ערגאָטצענדען אונד ערהייטערנדען גענאָססין אויף דעם דאָרנענפֿאָללען פֿאַד דעס לעבענס געגעבען, אונד נור דער־יעניגע, דער זיך, פֿאָן פֿיהישען טריעבען בעוואָלטיגט, איהרער גענאָססענ־שאַפֿט אונווירדיג מאַכט, איזט אויך דעס נאַמענס „מענש" אים עדלען זיננע ניכט ווערטה אונד שטעהעט אויף גלייכער שטופֿע וויא דאַס טהיער.

נב. ווען איין פֿרעמדער אָדער געדולדעטער בייא דיר צו פֿעראַרמען קאָממט, איין ברודער אַבער פֿעראַרמט, אונד פֿערקויפֿט זיך אַן דען פֿרעמדלינג: . . זאָ זאָלל איינער פֿאָן זיינען פֿריינדען איהן ווידער איינלאֶזען.

נג. וויא איין אויף יאַהרע געמיעטהעטער זאָלל ער בייא איהם זיין, לַאס איהן ניכט מיט שטרענגע איבער דענזעלבען הערשען. איזט עס צונאֶכסט דער פֿערוואַנדטען פפֿליכט, פֿיר דיא אויזלאֶזונג זאָרגע צו טראַגען, זאָ איזט גלייכוואָהל אַללען איזראַעליטען צור אָבליעגענהייט גע־מאַכט, זאָלכע האַרטבעדראֶנגטע דער פֿרייהייט ווידער צו געווינען, אונד וואַס זאָנסט דאַ פֿיר פדיון שבוים, געשעהען, קאַן אויס אונצאֶהליגען שטעללען דעס תלמוד'ס ערזעהען ווערדען. היער מאַג נור איינע איהרען פּלאַטץ פֿינדען: נאַך איינער אַנזעהנליכען ראֶמישען שטאַדט געקאָממען, זאַגטע מאַן דעם רבי יהושע, חנניה'ס זאָהן, דאַס איין יידישער קנאַבע פֿאָן ליעבליכעם אַנטליטצע, פֿונקעלנדען אויגען אונד צירליך געלאָקקטען האַהרען אים געפֿאֶנגניססע שמאַכטע. דאַ בעגאַב ער זיך אַן דעס קערקערס פּפֿאָרטע אונד ריעף שמערצערפֿיללט דעס פּראָפֿעטען וואָרטע: „אַך! ווער גאַב יעקב דעם רויבע, ישראל דער פּלינדערונג פּרייס? (ישעיה) דער אינהאַפֿטירטע קנאַבע, דיעס פֿערנעהמענד, ערווידערטע אַלזאָבאַלד דיא אונמיטטעלבאַר פֿאָלגענדען פּראָפֿעטישען וואָרטע: „עטוואַ ניכט דער הערר? וויל וויר געגען איהן אונס פֿערגינגען, וואָללטען ניכט זיינע וועגע וואַנדעלן אונד ניכט אויף זיינע לעהרע האֶרען!" (דאָרטס.) איבעררַאַשט ריעף יענער: צופֿערזיכטליך ווירד דיעזעס קינד איין גראָ־סער לעהרער אין ישראל ווערדען! בייא גאָטט! איך ווייכע ניכט פֿאָן דאַננען, ביז איך עס ערלאֶזעט האַבע, קאָסטע עס, וואַס עס וואָללע!" — אום גראָסע זוממען איהם ווירקליך דיא פֿרייהייט פֿערשאַפֿפֿענד, וואַרד עס שפּאֶטער איין גראָסער מייסטער אין ישראל, אונטער דעם נאַמען: רבי ישמאל, זאָהן אלישע'ס בעריהמט.

נה. מיר זינד דיא קינדער ישראל'ס לייבאייגען, מיינע קנעכטע זינד זיא, אַבער ניכט קנעכטע אַנדערער קנעכטע. איך, דער הערר, אייער גאָטט. —— איזט ביזהער יעדעס אַבשניטטס אינהאַלט איינגעראַמסען

ערהאַלטען, זאָ מעגע אויך, נאַך רש״י׳ס ערקלערונג, דערען גאָטטעזליכע פערבינדונג היער נאַכגעוויעזען ווערדען. מיטטעלסט דער אַנאָרדנונג דעס ערלאַס־ אונד יובעליאַהרעס זאָלל דער איבערמאָסיגען געלדגיער, האַבזוכט אונד דעם טראַכטען נאַך אירדישעם בעזיטץ געשטייערט ווערדען. ניכטבעאַכטונג דיעזער געזעטצליכען פאָרשריפטען, האַט דען פערקויף דער אַבגאַבען צור פאָלגע. איין פערקנערטעס פערהאַלטען ביים זיינען געזינגונגען ציעהעט דיא פערהייערונג דער גרונדשטיקקע אונד צולעטצט זעלבזט דעס וואָהנהויזעס נאַך. ברינגט אויך דיעזעס קיינע אומקעהר צום וועגע; ווירד דער זינדער גענאָטהיגט, געלד אויף דען רוין פאָרדערנדע ציזען אויפצונעהמען אונד האַרטהערציגען גלויבי־גערן אין דיא העגדע צו פאַללען. בעווירקט אויך דיעס קיינע בוסע, ווירד ער אין טרויריגע לאַגע געראַטהען, אַלס שקלאַפע זיין איה אַלרייכעס לעבען צו פריזטען; אַבער פאָן רעדליכען אונד גאָטט ערגעבענען גלויי־בענסגענאָססען אויסגעלעזעט אונד ניעדערגע גערנע געליטטען, ווירד איהם צולעטצט דאַס נאַך ווערואָטהאַנדערע לאָאָס צו טהייל, זיינען נאַקקען דעם היידנישען קנעכטעפאָללען שקלאַפעניאָך צו ביעגען.

זעכזאונדצוואַנציגסטעס קאַפיטעל.

א. ערריכטעט איהר אייך אַנדרע קיינע געטטען, קיין בילד, קיין דענקמאַהל אונד קייגען שטיין מיט בילדערווערק צור פערעהרונג; דען איך, דער הערר, בין איער גאָטט. ניכט דער אייטעלע פאָמפ, דאַס דיא אויגען בלענדענדע פליטטערווערק ערהעגט פראָממע שטימונג, אינניגע אַנדאַכט, אונד געלייטערטע גאָטטעסוערעהרונג: דער מענש מיט זיינעם האַנג, צום אַבגעטטהעליכען אונד אין זיינעם וואַהנע באַלד פערלייטעט, דאַס נאָטהווענדיגע פיר דאַס וועזען, דאַס מיטטעל פיר דען צוועקק, דאַס געבילדעטע פיר דען בילדנער, דאַס געשעפף פיר דען שעפפער צו האַלטען; וועסהאַלב אויך דער היילגע זעהער ישעיה דעם בעטהאָרטען פאָלקע צורופט: „וועהה איהר פערקעהרטען זיננעס! זאָלל דען דער טהאָן דעם (טעפפער) גלייך געאַכטעט זיין?" — נור גאָטט אַלליין איזט דער אוראַלטע פערעהרונג וואַרדיג, איהם אַללין זיא זיינע אַנדאַכט געווייהט, וואָ ער דורך פערנונפט, דורך בעטראַכטונגען דער נאַטור אונד דאַס מאַיעסטעטיזע ערהאַבענע דענקפערמאָגען געג־שטיימט ווערדען קאַן. ערהאַבענע בילדהויער־אַרבייטען, (באַסרעליעף) מינזיבעזאָנדערע אַבבילדונגען דעס שטיערעס, דעס לאָווען, דעס אַדלערס, אונד דעס מענשען, זאָ וויא דער היממעלסקערפער אין גאָטטעסהייזער צור ציערדע אַנצובריגגען, איזט קנעכטער שטרענגסטענס פערבאָטען,

וויל נור איינפאכהייט אונד הערצענסאיינפאלט דעם הערן וואהלגעפעלליג איזט.

ב. איינע זאכבאטע (אונד דיא דורך זיא בעאבזיכטיגטען צוועקע) בעאבאכטעט אונד פאר איינעם הייליגטהומע האבעט עהרפורכט. איך, דער הערר. דיעזע עהרפורכטזגעפיהל געביעטעט, דיא דעם הערן געווייהטען שטאטטען (זינאגאגען) ריינליך צו האלטען, ניכט מיט שטויב בעדעקקטער פוסבעדעקקונג, אדער גאר מיט בעשמוצטעם געוואנדע דארין צו ערשיינען, זיא ניכט אלז צוזאממענקונפטסארט פיר אונגינזטיגער וויטטערונג צו בענוטצען אונד איבערהויפט זיך מיט האנדעל דארין צו בעשעפטיגען, אונד צואר זאוואהל ווענן דער גאטטעז-דיענסט:

בחקתי.

ג. ווען איהר נאך מיינען געזעטצען וואנדעלט, מיינע געבאטע בעאבאכטעט אונד זיא אויזאיבט: פאר דער יעטציגען פראמאניאן דער וועלט וואהרען דיא עלעמענטע פערמענגט, עז וואר איין כאאז, עז הערשטע דער תהו ובהו. מיט דער בילדונג דערזעלבען האט דער הערר אונאבאנדערליכע געזעטצע געגעבען, נאך וועלכען אללעז איינריכטונג אונד אורדנונג ערהיעלט. געזעטצע טריעב גאטט דעם היממעל אונד דער ערדע פאר, דענען זיא איהרע עקזיסטענץ פערדאנקען. (ירמיה ל"ג) געזעטצע ערטהיילטע גאטט דען פיקסטערנען אונד דען פלאנעטען, נאך וועלכען זיא איהרע אונגראמעסליכען באהנען וואנדעלן; (הגה: ל"ג.) געזעטצע גאב גאטט דעם אונערגרינדליכען אצעאן, דאס ער קיינע פעזטע זאנד ניכט מיט זיינען פלוטהען איבערשרייטע (משלי ה') ; געזעטצע רעגולירען דיא אונערפאטליכע טיעפע, דאס זיא דיא וועלטמעערע אונגעהייערע וואסערפיללע אויז איהרעם פעזטען ריקקען טראגע; (באמרס:) געזעטצע זאגה, דימ העם זאנד דיא אכט פערלייהען, דאז טאזענדע געוואסינה אין זייגען טראנקען צו ערהאלטען (ירמיה ה') ; געזעטצע האט גאטט דער אלמעכטיגער אין איהרעם פייטען אונד זעלטען ווזען פארגעלייכט, דיא דעם שטערבליכע ניכט פעהלען דארף צו זיינער וואהלפאהרט אונד גליקזעליגקייט. ווען איהר נון אך דיעזעם וואנדעלט אונד גייזט אונד קערפער פאר אירוועגען בעוואהרט, אונד איינע איך אלז פריעזעהפאנק בעזאנדערז געגעבענען געבאטע אונד פארטרייבען בעאבאכטעט,

ד. זא ווערדע איך איך הרגען צור רעכטען צייט געבען. דער

באָדען ווירד זיין געוואָכז אונד דעז פעלדעז בוים זיינע פרוכט הערגעבען או"ז"וו. האַט דו עז שאָן ערפאַהרען, פריינדליכע לעזערין! האַט דו עז שאָן איננע געוואָרדען, פערעהרליכער לעזער! וואַז עז הייסט, ווען וואָכען, יאַ מאָנאַטע לאַנג דער רעגען אין שטראָמען זיך ערגיעסט אונד דעז פעלדעז גאָלדנע אָהרען אונד דער וויעזע העררליך גרין איבער= פלוטהעט, דאַס יענע טרויערנד זיך בייגען אונד דיעזע אין פאַהלעז געזיכט דיר צייגט; ווען דער רעבע וועלקעז בלאַטט אונד דעז בוימעז קיימענדע פרוכט גראָמליך דיך אַנבליקקען; ווען דאַן מאַנכע יאַממערט אונד קלאַגט; — האַסט דו אַ געזעהען, דיא לייט, וואָ דיא זאָננע איהרע גלוטהייסען שטראַהלען נור ערדע, דיא פאָן קיינעם בעפרוכטענ= דען רעגען, פאָן קיינעם ערקוויקקענדען טהוי געלאַבעט ווירד, זענדעט, דען באָדען פערזענגט אונד דיא ליטערנען אונד טייכע איהרעז פאָר= ראַטהעז בערויבט, דאַז וואַכסטהום אין פעססעלן האַלט אונד דיא ערדע טאוקקלאָמז אַכט; ווען דאַן דאַז פיעה געזענקטען קאָפפעז לעכצענד דאַהער שלייכט אונד דער מענש טראַג אונד פערדריעסליך, זאָרגען געפורכט אונד גראַם ערפיללט, שמאַטטענבילדערן אונד אונהיימליכען ווייזען גלייך, דאַהין וואַנקט: אָ, דאַן ווירסט דו עז פיהלען, וואַז דיא גאָטטליכע פערהייסונג הייסט: איך ווערדע אייך רעגען געבען צור רעכטען צייט, וויא ז. ב. אַן דען פרייטאַגנאַכטען, אַן וועלכען יעדער אים הייזליכען קרייזע זיך בעפינדעט אונד קיין געשעפט איירע ענטפערנונג הייסט. צור צייט דעז בויעז דעז פאָן דעם טיראַננען העראָדעז אויפגע= פיהרטען פראַכטפאַללען אונד וואונדערבאַרען צווייטען טעמפעלז — זאָ ווירד בעריכטעט — טראַטען איממער רעגען נור שטונדען נאַכטצייט נור איין, אונד דעז מאָרגענז שטראַהלטע דאַז טאַגעזגעשטירן אין זאָ וואָהל= טהוענדער ווייזע אַם פירמאַמענטע ווידער, אויף דאַס דיא אַרבייטער אונגעשטערט אונד אונפערדראָססען אַן איהרע טאַגעזבעשעפטיגונג טרעטען קאָננטען. — דאַס אַבער נעדיגליך צייטליכע בעלאָהנונגען פערהייסען ווערדען, האַט זיינען דאָפפעלטען גרונד: 1) ערגעהעט דיא פערהייסונג אַן דיא געזאַממטנאַטיאָן, דיא איהרען בעשטאַנד אים איינענען שטאַאַטע נור אין דעם מוטטער געוויסען עלעמענטאַרישען בעדינגונגען אַללגעמיי= נערען נאַטור זיכערן קאָננטע; 2) איזט דיא פייסטע וואָהלפאַהרט נור עמפפאַנגליכקייט פיר גייסטעזקולטור אונענטבעהרליך, אונד ערזט ווען דיא נאַכפאָרדערונגען דעז לייבעז געשטיללט זינד, פערמאַג דיא זעעלע מיט טוואונגקראַפט איהרע פיטטיגע עמפאָר צו העבען צו יענען האָהערן רעגיאָנען, אום אויז דעם באָרן דער וואַהרהייט היממלישע קראַפט צו שעפּפען. דאַרום ווירד אויך

ו. פֿריעדען פֿאָר אינגערן אונד מייסערן פֿיינדען פֿערהייסען, אונד ענדליך דיא ערהאַבענע פֿערזיכערונג ערטהיילט:

יא. יב. איך ווערדע איינע רעזידענץ אונטער אייך אויפשלאַגען אונד איך ווערדע אונטער אייך וואַנדעלן אונד איך ווערדע אייך נאָך געטטע (נאָך בעזאָנדערען שוטצע) אונד איהר ווערדעט איר נאָך פֿאָלקע זיין. איך, דער הערר, בין אייער גאָטט. דיא לויטען איר אונד אייך שטאַטטפֿינדענדע פֿערבינדונג ווירד איינע וואַהרהאַפֿטע זיין, ביא איירעס דענקען, טהון אונד וואָללען ווערדעט איהר נור איך אונד איינען אין איינען געבאָטען אויזגעדריקקטען ווילען פֿאָר אויגען האַבען, זאָ וויא זיך איינע גאָטטליכע פֿאָרזעהונג אויף אייך אונד איירע אונטערנעהמונגען מיט בעזאָנדערע ערשטרעקקען ווירד, אונד גליקקליך אונד זעגענרייך ווערדעט איהר היער אויף ערדען אונד גליקקזעליג אונד געמיינליך מיט גאָטט פֿעראייניגט דאָרט אין יענען עוויגען וואָהנונגען זיין, וואָ „דיא געראַכטען גייסטיג געקראָנט ווייזען אונד זיך דעז האַבגלאַנצעז דער גאָטטהייט פֿרייען.” צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה.

יד. ווען איהר ניכט אויף מיך הערט, (אויף דעם שטודיום דעז געזעטצעז ניכט היגגעבט) אונד טהוט ניכט אללע דיעזע געבאָטע, (איינע פֿאָלגע דער ערזטען אונטערלאַסונג, וויל „דער אונוויסענדע ניכט פֿראָם זיין קאַן”)

טו. אונד ווען איהר איינע געזעטצע פֿעראַכטעט (אַנדערע, דיא זיא איבען, פֿעראַכטליך דאַרום בעהאַנדעלט) אונד ווען איירע זעעלע איירע ווילען אַן איינען רעכטען האַסט, (זאָ, דאַס איהר האַסט אונד גראָלל געגען ווייזע אונד געלעהרטע עמפֿפֿינדעט) ניכט טהון צו לאַסען (אַנדערע פֿאָן דער ערפֿיללונג איהרער אָבליגענהייטען צו היגדערן שטרעבט) איינע געבאָטע אַללע (אַלזאָ וואָהרע איך עז ניכט, דער איך זעלביגע פֿראָקלאַמירטע) אונד אין ביקרים לערשטערט: (נעמליך דאָז דאַזיין גאָטטעז איבערהויפט לייגנעט;) זאָ טהוא דיא האָרט דעז מייסטערליך געשוויקטען איינגעהאָמענען לאַסטערז גיבט יאָך פֿיהרט צו דען אונגע־טען פֿאָם טוגענדפֿאַדע אַב, זאָנדערן נור פֿערוואָהרלאָזט אונד געמאַך איין זייגע פֿאָך געפֿאָללטען ריזאַ. רוילענדע בילדער דער איינבילדונגסקראַפֿט פֿאָרלייבערנד, ערהיטלט עז דיעזעלבע אין אונאָנשטענדיגע געדאַנקען, בעשוויכטיגט דאָז האַגעגען זיך שטרייבענדע געוויסען, בעטייבעט דעז הערצענז ווידערשפּרעכענדע שטיממע אונד פֿיהרט פֿאָן שטופֿע צו שטופֿע ביז היגאַב אין דער האָללע גראָסליכען שלונד, וואָ וועהקלאַגער אונד ענטריננען קיין מעהר מעגליך איזט.

כח. זאָ ווערדע איך מיך זיעבענפאַך צילטיגען וועגען אייערער (זיעבענפאַכען) זינדען, מיט הונגערזנאָטה, ווילדען געטהיער, פעסטהע־רענדעם קריעג, אונד פעסט מיט איהרעם גאַנצען געפאָלגע פאָן עלענד, טריבזאַל אונד יאַממער; יאַ, איהר ווערדעט אַללער מענשליכקייט, אַללען נאַטירליכען געפיהלז באַאַר זיין אונד זעלבזט

כט. דאַז פלייש אייערער אייגענען קינדער אַלז נאַהרונג פערצעהרען.

לג. אויך ווערדע איך מיך מוטטהע דיא פעלקער צערטרעטען אונד דאַז שווערט הינטער אייך אויסציעהען, דאַס איהר דעם דרוקקע, דער מיסהאַנדלונג, דער לעבענסגעפאַהר שטעטס אויסגעזעטצט זיין ווערדעט.

לט. דיא איבריגען פאָן אייך ווערדען דורך איהרע אייגענען זינדען אים לאַנדע איהרער פיינדע אונד דורך דיא זינדע איהרער פאָטער מיט איהנען הינשווינדען. ווייט ענטפערנט, דאַס קינדער פיר איהרע עלטערן בישען מיסטען, איזט עס פיעלמעהר נאַטירליכע פאָלגע דער ערציעהונג אונד דעז אימער פאָר אויגען געהאַבטען בייזפיעלז, דאַס דאַז יינגערע געשלעכט זאָ זינדהאַפט וויא דיא איהם פאָראַנגעגאַנגענען האַנדלע אונד שטראַפע ערליידע, דערען גרונד אויף דיא רעכנונג אונד האַנדלונגסווייזע דער פאָרפאַהרען צורוקקצופיהרען איזט, (זיעהע דאַז צווייטע געבאָט אים רעקאַפּיטולאַציאָן אָבען ז. 157.)

מ. בעקעננען ווערדען זיא דאַנן איהרע אונד (איהרער) עלטערן זינדען, דאַס זיא טרייאָז געגען מיך וואַרען אונד מיר צווידער געוואַנדעלט האַבען. אין דער פעלקער מיטטע איינזאַם אונד פערלאַססען שטעהענד, געקניקקט וויא אין ראָהר אין דירנער ווייטע, פריידענלאָז אונד שטעטס פירכטענד דאָהין לעבענד, ווערדען זיא אין איינזאַמער קאַממער שטיללע בעטראַכטונגען איבער איהר ווידריגעז געשיקק אַנשטעללען, דעמען אורזאַכע ערגריינדען אונד רייעפאַלל צו גאָטט זיך ווענדען אונד אום ערבאַרמען פלעהען.

מב. אונד אויך איך ווערדע מיינעז מיט יעקב (צו בית אל) געשלאָססענען בונדעז (זיעהע בראשית כ"ח) איינער דעם יצחק (אויף דעם בערגע מוריה) געגעבענען פערזיכערונג (דאַז. כ"ב) אונד איינער דעם אברהם (אים פראָפעטישען געזיכטע) ערטהיילטען פערהייסונג (דאַז. ט"ו) געדענקען אונד איך דיזעז טרעפפליכען לאַנדעז ערבאַרמונגספאָלל ערמיננערן, — מיינעז, זאָ יאַבוליירט דער תלמוד, מיינעז ווירד גאָטט אברהם, מיינעם ערקאָרענען, קלאַגען: דיינע קינדער זינדיגען! — וועל־טענהערר! מאָגע אַללעז דורך דיינעז נאַמענס הייליגקייט געטילגט ווערדען! ערווידערטע היזאַק. — זיך היעראויף אַן יעקב, מייננען

דיענער, מיט דערזעלבען קלאַגע ווענדענד, ערהאָלט ער, דיזעלבע אנטוואָרט. — דעם אַלטען אַן געפיהל עז מאַנגעלט, דעם יונגען אַן פערשטאַנד!" רופענד, וועהקלאַגט דער הערר דעם יצחק עז: "דיינע קינדער, זינד דער זינדען פאָלל!" "מיינע קינדער נעננסט דוא זיא, גנאַדענפאָללער! אַלז זיא אַם סיני איינסטיממיג ריעפען: "וויר וואָללען איבען אונד געהאָרכען!" דאַ היעס עז: "איין ערזטגעבאָרנער זאָהן איזט ישראל!" אונד נון פערזאַגזט דוא איהנען אַנערקעננונג? קורץ איזט יאַ דיא צייט דער זינדע! זיעבענציג יאַהרע נור וואָהרט דעז מענשען לעבענזפריזט. היעפאָן וועג צוואַנציג יאַהרע דער אונמינדיגקייט, עראיבריגען נאָך פינפציג יאַהרע; איהרע האַלפטע ברינגט ער אים שלאַפע צו, זאָ פערבלייבען נאָך דער יאַהרע פינפאונדצוואַנציג; עסען, טרינקען, געבעט אונד דיא בעפריעדיגונג אַנדערער בעדירפניסע בע-אַנשפרוכען דיא האַלבע צייט, זאָ רעזטירט בלאָז דיא ווינציגע צאַהל פאָן צוואָלף אונד איין האַלב יאַהרען; געמיינזאַם וואָללען וויר ערטראַגען זיא, וואָללעזט דוא זיא ניכט זעמטליך איבערנעהמען, דאַ דאָך אויך איך איך נון אָפפער ווילליג דיר אַנבאָט! — "דוא נור ביזט אונזער פאַטער! רופען דיא איזראַעליטען דאַן; אברהם וויס ניכטס פאָן אונז, ישראל ערקעננעט אונז ניכט! — ניכט איר, גאָטט געביהרט דאַז לאָב; רופט איהנען יצחק צו, אונד טרונקענען בליקקז ריהמען זיא: "דוא, הערר, ביזט אונזער פאַטער! אונזער ערלעזער! פאָן יעהער דיין נאַמע איזט." (ישעיה.)

מר. אויך ווען זיא אים לאַנד איהרער פיינדע זינד, ווערד' איך זיא ניכט פערווערפען, (צור צייט דער באַבילאָניטען וועלטערגירונג) אונד ווערדע איהרער ניכט איבערדריסיג ווערדען (וואָהרענד דער מעדיש-פערזישען הערשאַפט) זיא אויפצורייבען, (ווען דער גריעכע דאַז צעפ-טער פיהרט) איינען בונד מיט איהנען אויפצוהעבען, (ווען דער רעמער זיין אייזערנעז יאָך דער מענשהייט אויף דען נאַקקען דריקקט), דען איך בלייבע דער הערר, איהר גאָטט, ביז צו אַללער צייטען ענדע. וועלכ' ערהעבענדעז געפיהל פיר ישראל, דאַז טראָסט דער פיעלען בע-דריקקונגען אונד ניעדערלאַגען, טראָסט דער ערליטטענען גרויזאַמ-קייטען, בלוטגעריכטע אונד טויעריגען פערפאָלגונגען, טראָסט דער פיעלען ליידענזקעלכע, דיא עז גאַב! פיעלזייטס נאָך צו לעערען בעשטימט איזט, נאָך אימער גייסטיג קרעפטיג, אין דעם געדאַנקען אַן דען אייניג-איינציגען וואורלענד, בעשטעהעט אונד אונפערגענגליך בעשטעהען ווירד, וואָהרענד אַללע זיינע געגנער אונד פיינדע דער פערניכטונג אַנהיים פאַללען. "דען, ווען איך אויך אַללע פעלקער פערניכטע, דיך

ווערדע איך ניכט פערניכטען; ניכטיגען װערד' איך דיך נור שטראַפֿע נור, אויפֿרייבען אַבער ניא! טפריכט דער הערטשאַארען הערר, גאָטט! (ירמיה.) אַאמען!

בזה נגמר ספר ויקרא
בסעד שמו בגוים נורא.

ענדע דעי דריטען בוכע מאָזעס!

ספר במדבר.

ערזטעז קאַפיטעל.

א. חו' ב. דער הערר רעדעטע איט משה חַם ערזטען דעז לוֹוייטען אחָנחַטז, דחַס זיח חויז דעם לָחַנדע מצרים נחָגינן, לו זחַגען: נעהאעט (דורך שקלים) דיח חַנלחַהל דער גחַנלען געאיינדע דער קינדער ישראל'ז חויך חו"ז"וו. חונטער חַללען בעזיטלטהיאערן, דיח דער אענט זיין חייגען נעננען קחַן, ווירד ער נור דחַזיעניגע נחַך זיינעם גחַנלען חואפּחַנגע, נחַך געוויכט חונד לחַהל וויַהרלונעהאען טטרעבען, חויך דחַז ער, פּעראחֶגע דער קרחַפּטחַנווענדונג לו דעסען ערזעהנטעם ערווערב, חָדער וועגען דעסען זעלנטענהייט חונד קחָזטבחַרקייט פּחָרליגליכען ווערטה לעגט, חַללען חַנדערען געגענטטחֶנדען חַבער טענקט ער נור חין זחָ וייט בעחַכטונג, חַלז וועלכע זיח בעטטחַנדטהיילע זיינעז פּעראחֶגענזטטחַנדעז זינד, חָהנע זיח וייטער לו וויעגען חָדער לו נחֶהלען. זחָ, איינט דער בעל עקדה, לייגטע זיך דער וועלטענטחֶפּפּער דען חיזרחָעליטען געגענחיבער. ווען דער אענט דחַז פּחָרליגליזטע געטחֶפּך חויך ערדען חיזט, זחָ חיזט דחַז לו חיינעם רייכע פּחָן פריעזטערן, לום אוזטער פּחָן ערגעבונג חונד חויזהחַררען חים דיענזטע זיינעז גחָטטעז חויזגעטטעללטע פּחָלק ישראל דחַז ווירדיגזטע גליעד חין דער פּחֶלקער חונענדליכער קעטטע, גלייכזחַם דחַז הויפּט דער אענטהייט, דער בעזחָנדערן גחֶטטליכען פּחָרזעהונג ווירדיג חונד דחַרום ווערטה, נחַך זיינען חיינלעלנען טהיילען געלחֶהלט לו ווערדען. חיזט עז יחַ חין דען פריהעזטען פּערהייסונגען דען ליכטען היאאעלזקחֶרפערן, דען טטערנען, פּערגליכען, פּחָן וועלכען דער פּזחַלאיזט עבענפּחַלז זינגט: ער פּיהרט נחַך לחַהל חיהר הערפּחָר, נעננעט חַללע איט נחַאען זיח. — דרייחאחַל ווחורדען זיח דחַהער חין דער ווינטע ליעבעפּחָלל חיינער פּחָלקזלחֶהלונג חונטערווחָרפּען; בייח חיהרעם חויזלוג חויז מצרים חונד חיינטריטט חין

דאַז פֿרייע, ווען אויך טוויריגע לאַנד; נאָך דער אין פֿאָלגע דעז אונהייל־
פֿאָללען קאַלבעזדיענזטעז ערליטטענען ניעדערלאַגע זאָללטע דיא נאַהל
דערער, דיא דער שטראַפֿע ענטגאַנגען, ערװײטטעלט װערדען; או׳אַז זיא
מן, איינען פֿאָללשטענדיג זעלבזטשטענדיגען פֿאָלקזקערפּער בילדענד,
אונ דיא היילינע שטיפֿזטהיטטע זיך טהאַרענד פֿאָראַנלײכע. טרופּפּענ־
אַבֿטעילונג אונטערנעהמען זאָללטען, אונ אַן דאַז ליעל איהרער װינשע,
נאַך כנען, צו געלאַנגען, װאַרד דיא דריטטע לאַגערונג פֿאָרגענאָממען.

ג. פֿאָן לװײניג יאַהרען אַן אונד דאַריבער, װאַז דיענזט טהון קאַן
אין ישראל, (זאָללט איהר מוזטערן) דוא אונד אהרן, כאַך איהרען העע־
רען. פֿאָר דיעזעם ערריײלטען אַלטער איזט דער מענש נאָך הייפּיג
אים װאַכזען בעגריפּפען, האַט דיא צום קריעגזדיענזט ערפֿאָרדערליכע
מוזקעל־ אונד נערפֿענקראַפֿט נאָך ניכט ערלאַנגט אונד איזט אויך זיין
גייזט ניכט אין דעם מאַאַסע ענטװיקקעלט, דאַס ער פֿיר פֿאָללקאָממען
צורעכנונגזפֿעהיג בעטראַכטעט װערדען קענטע.

ד. איט אייך אַבער זאָלל זיין יע איין מאַן פֿיר יעדען שטאַם, דער
דאַז הויפּט זיינעז שטאַממהויזעז איזט. צווײפֿעלזאָהנע װאַרען יעדעם פֿירזטען
פֿיעלע בעאַמטען אונד דיעזען װיעדערום אונטערבעדיענזטעטע אונטער־
געאָרדנעט, דורך װעלכע דיא צאָהלונג ריכטיג בעװערקשטעלליגט װער־
דען קאָננטע, אונד יעדע פּאַרטייליכקייט פֿעראיעדען װאורדע. װאַז
אינדעם דיא רייהענפֿאָלגע אונד ראַנגאָרדנונג דער שטאַממע בעטריפּפּט,
זאָ װאורדען דיא זעהנע דער לאה, אַלז דער צוערזט מיט דעם ערצפֿאַ־
טער יעקב פֿעראעהעלטען, אונד צוואַר ראובן, שמעון אונד דער דען שטאַם
פֿערטרעטענדע, פֿאָן לאה׳ז שקלאַפֿין געבאָרענע גד, אַלז ערזטע גרופּפּע;
יהודה, יששכר אונד זבולן, אַלז צווייטע אַבטהיילונג; אפרים, מנשה אונד
בנימן, דער געליעבטען צווייטען גאַטטין יעקב׳ז ענטשטאַממענד, אַלז
דריטטער העערעזטהייל, אונד דן, בלהא׳ז; אשר, זלפה׳ז; אונד נפתלי,
בלהא׳ז זאָהן, אַלז פֿיערטער טרופּפּענהויפֿע, געצעהלט אונד ביים דען
אָרטען ראַנגירט.

מז. דיא לוים אַבער װאורדען אונטער איהנען ניכט געמוזטערט.
דיעזע, שאָן פֿאָן דער געבורט פֿיר דיא פֿונקציאָנען דעז טעמפּעלז אונד
צו פֿאָלקזלעהרערן געװייהעט, איינגעטעטען זיך פֿעראַאַגע איהרעז זיא
שטעטז בעשעפֿטיגענדען אַמטעז װעדער צום פֿעלדבויא נאָך צום קריעגז־
דיענזט, ערהיעלטען דאַרום קיינען אַנטהייל אַם ערבלאַנדע אונד װאורדען
אונטער דיעזע מוזטערונג ניכט מיטגענאָממען; זאָהל אַבער

נג. זאָללען זיא לאַגערן אום דיא װאָהנונג דעז צייגניסעז ... אונד
זאָללען דיא הוט דער װאָהנונג דעז צייגניסעז בעזאָרגען.

צווייטעס קאַפּיטעל.

ב. יעדער פֿאָן דען קינדערן ישראלס זאָלל זיך בייא זיינער פֿאַהנע נאַך דעם צייכען איהרער פֿאַמיליענהייזער האַלטען, אין איינער ענט=פֿערנונג אום דאַס שטיפֿטסצעלט העראום זאָלל זיא לאַגערן. — רונד דאַס אין דער ליעבליכסטען פֿאָרם, האַט גאָטט, דער הערר, דיא היממעלס=ספֿאֶרען, געשאַפֿפֿען: יעדער דיעזער אונערמעסליכען קאֶרפער האַט איינען מיטטעלפונקט, פֿאָן וועלכעם אַללע דיא איהם איינע וואָהנענדע קראַפֿט אויסגעהעט, אונד צו וועלכעם זיא וויעדער הינשטראֶמט. זאֶממט=ליכע ספֿאֶרען קרייזען אַבער עבענפֿאַללס אום איינען מיטטעלפונקט, גאָטט, איהרע זעעלע, דער איהנען אַללען קראַפֿט אונד מאַכט פֿערלייהעט, איהנען דיא צו וואַנדעלנדע באַהן פֿאָרצייכנעט אונד גרענצען אונד רעגעלן פֿאָרשרייבט, זאָ וויא איהר גאַנצעס שטרעבען נור אויף דיעזען מיטטעלפונקט געריכטעט איסט. אויך אונזער ערדפּלאַנעט האַט איינע זאָלכע קרייזבעוועגונג, דערען צענטרום, (מיטטעלפונקט) נאַך דען ראַב=בינען, דאַס הייליגע לאַנד — ירושלים — דיא טעמפּעלשטאֶטטע — איסט, פֿאָן אונד צו וועלכעם דיא גייסטיגע קראַפֿט אויס= אונד הייפֿיג אונוויללקיהרליך אונד אונבעוואוסט, הינשטראֶמט. — בייא ער=שאַפֿפֿונג אונזערעס אירדישען אויפֿענטהאַלטסאָרטעס נון האַטטע דאַס פֿאָרציגליכסטע געשאֶפּף, דער מענש דאַס ביידע וועלטען — היממעל אונד ערדע — מיט איינאַנדער פֿערבינדענדע וועזען, אַבער נור דער מענש אַלס ישר־אל גאָטטעסקאֶמפּפער, אַלס ציעל פֿאָר אויגען געשוועבט. —

דאַס דען היממעלסליכטערן זאָ פֿאַסט פֿערגליכענע אונד דער מענשהייט צום לייטשטערן אויף דער לאַנגען אונד מיהזעליגען וואַנדערונג בעשטיממטע פֿאָלק ישראל זאָללטע נון אין דער וויסטע, בעפֿאָר עס זיך צו איינעם שטאַאַטליכען פֿערבאַנדע געשטאַלטעטע, דער מענשהייט בעשטיממונג זינבילדליך דאַרשטעללען. נאַך דען פֿיער וועלטגעגענדען הין זאָללטען דיא צוועלף שטאֶממע, דען צוועלף שטערנבילדערן גלייך, זיך לאַגערן: יהודה אַלס דער ווירדיגסטע, נעבסט דען איהם צוגעטהיילטען צוויא שטאֶממען געגען אָסטען; דיעזעם צור רעכטען ראובן, דער געבורט נאַך דער ערסטע, מיט צוויא אַנדערן העערעסהויפֿען גען זידען; יוסף'ס זאֶהנע, אפרים אונד מנשה מיט בנימן צור וועסטזייטע; דן'ס שטאַם מיט צוויא אַנדערן אַבטהיילונגען דיא נאָרדזייטע איינצונעהמען. אין אַללער מיטטע אַבער בעפֿאַנד זיך דאַס לויטען= אונד פּריעסטער=לאַגער, וועלכעס דיא הייליגע וואָהנונג מיט דער גייסט אויסשטראֶמענדען בונדעסלאַדע אומגאַב, אונד אויף וועלכע דאַס שטרעבען, זיננען אונד טראַכטען גע=ריכטעט זיין זאָללטע. — יעדע דער פֿיער פֿאַהנען וואַר דרייאַפֿאַרביג, דען פֿאַרבען דער עדעלשטיינע ענטשפּרעכענד, דיא דרייא צוזאַמ=

אײנגעהאֶריגען שטאֶממע אים האָהענפריעזטערליכען ברוזטשילדע רע־
פּרעזענטירטען, אונד פיהרטע דיא דעז יהודה או"וו דאַז בילד דעז
לאֶווען, דיא דעז ראובן דאַז איינעז מענשען, דיא דעז אפרים דאַז דעז
אָכזען, אונד דיא דעז דן דאַז בילד דעז אַדלערז אויף איהרעם גרונדע,
פיער חיות דאַרשטעללענד, וועלכע יחזקאל אים פּראָפעטישען גייזטע
זאַה. (יחזקאל א.)

דריטטעז קאַפּיטעל.

א. או׳ ב. דיעזעז זינד דיא געשלעכטער אהרן׳ז אונד משה׳ז, נדב
אביהו, אלעזר אונד איתמר. דיא גענאַננטען וואַרען ניכט קינדער משה׳ז,
אונד ווערדען דעסען אונגעאַכטעט אַלז זאָלכע אויפגעפיהרט, וויל זיא
איהם איהרע גייזטיגע בילדונג, דיא ענטוויקקלונג איהרער זיא אַלז וואַהרע
מענשען קאַראַקטעריזירענדען פֿאֶהיגקייטען צו דאַנקען האַטטען; המלמד
את בן חברו תורה מ"ע הכתוב כאלו ילדו. „ווער איינעז אַנדערן זאָהן
גייזטעזבילדונג בייבריגנט, ווירד אַלז דעסען פֿאַטער אַנגעזעהען." (זיעהע
אָבען זייטע 16.)

יב. איך, זיעהע! האַבע דיא לוים אויז דען קינדערן ישראל׳ז גענאָממען,
אַנשטאַטט אַללער ערזטגעבאָרנען . . . אונד דיא לוים זאָללען מיר
(צו געווייהעט) זיין. זאָוואָהל כאַטור אַלז דיא אויף דיעזע זיך שטיטצענדע
געזעללשאַפטליכע איינריכטונג (זיעהע אָבען ז. 34.) בעשטיממטע דען
דיא פֿאַמיליע אין זיך פֿעראייניגענדען אונד זיא פֿערטרעטענדען ערזט־
געבאָרנען צום דיענער דעז דיא גאַנצע מענשענפֿאַמיליע אין זיך פֿער־
איינעגענדען אונד פיר זיא זאָרגענדען איינציג־איינליגען; דיא בייא געלע־
גענהייט דער קאַלבפֿערעהרונג איהם בעוויעזענע אונטרייע אונד
פֿערזונקענהייט אין דען שאֶנדליכען אֶגיפּטישען טהיערדיענזט מאַכטע זיא
אַבער דיעזעז פֿאָררעכטעז אונווירדיג, אונד פֿערלוזטיג, אונד ווורדע דער
פֿאָם שלאַממע דעז ערניעדריגענדען אַבערגלויבענז ריין געבליעבענע
לויטשטאַממע אַן איהרער שטאַטט ערקאָרען. (זיעהע אָ. ז. 138.)

טו. מוזטערע דיא זאֶהנע לוי׳ז . . . אַללעז מאֶננליכע, פֿאָן איינעם
מאָנאַטע אַן אונד דאַריבער זאָללזט דוא זיא מוזטערן. צוואַר טאָן פֿאָן
דער געבורט אַן געהייליגט, אוסטע ערזט דיא לעבענזפֿאֶהיגקייט ער־
מיטטעלט ווערדען, וואַז אים אַללגעמיינען ערזט נאַך פֿיערוואָכענטליכען
אַלטער — יצא מכלל נפל — געשטעהען קאָננטע.

מו. או׳ מז. צור לאָזקויפונג דער צווייהונדערט דרייא אונד זיעבענציג
ערזטגעבאָרנען, דיא מעהר זינד אַלז דיא לוים: זאָללזט דוא פיר יעדעז
הויפט פֿינף שקלים נעהמען אונד זיא דעם אהרן אונד זיינען זאֶהנען

געבען. אום עטוואַ ענטשטעהענדען מיסהעלליגקייטען איבער דיא
געזונדזונג פֿאָן דעם איינען אונד אנדערן פֿאָרצובייגען, ווארדע דיא
בעליעבטע מאָזונג געוועהלט: 22,000 דיא אינשריפֿט „לוי" זאָ וויא 273
דיא בעצייכנונג „פֿינף שקלים" טראַגענדע צעטטעלן ווארדען אנגעפֿער-
טיגט אונד אין איינע מיט איינער אָפֿפֿנונג פֿערזעהענע ביכזע
געלעגט, אויז וועלכער יעדער ערזטגעבאָרענע איין (מאַהל) צו ציעהען
האַטטע, אונד וועהרענד דער, איינע דער ערזטערן גאַטטונג נאַהמען,
ציעהענדע צאַהלונגספֿרייא אויזגינג, מוזטע דער מיט איינעם צעטטעל דער
לעטצטען גאַטטונג בעטראַכטע פֿינף שקלים ענטריכטען.

פֿיערטער קאַפּיטעל.

ג. פֿאָן דרייסיג יאַהרען אונד דאַריבער ביז צום פֿינפֿציגסטען יאַהרע
(מוזטערטע דיא לוים) ווער צום דיענזטע טיכטיג איזט, איינע פֿעררינטונג
אים שטיפֿטזצעלטע פֿאָרצונעהמען. ערזט מיט דעם דרייסיגסטען יאַהרע
ערלאַנגט דער מענש זיינע פֿאָללקאָממענע פֿיזיזע געשלעכטזרייפֿע אונד
מאָראַלישע מינדיגקייט, מיט דעם פֿינפֿציגסטען לעבענזיאַהרע אַבער
פֿאַנגט דיא קערפּערליכע מאַננעזקראַפֿט אַן אַבצונעהמען, דיא נערפֿען
ווערדען שטומפּפֿער, דיא מוזקעלן פֿערליערען איהרע שפּאַננקראַפֿט אונד
דער מענש פֿערמאַג זיך דען שווערען אַנשטרענגענדען אַרבייטען ניכט
מעהר צו אונטערציעהען.

יט. נאַך דעם נאַמען דער זעהנע קהת אונטער דען לוים ניכט פֿער-
דערבען; ווייל איהנען דיא הוט דער הייליגען געגענשטאַנדע אַנפֿער-
טרויט איזט, האַבען זיא בעזאָנדערע פֿאָרזיכט נאָטהיג אונד זיינען דאַרום
דער פּריעזטערליכען קאָנטראָללע פֿאָרציגליך אונטערשטעללט.

נשא.

מז. פֿאָם דרייסיגסטען יאַהרע אַן אונד דאַריבער ביז צום פֿינפֿציגסטען
יאַהרע, ווער קאַם צו פֿערריכטען עבודת עבודה דען דיענזט צום
דיענזטע אָדער דען דיענזט דעז טראַגענז אים שטיפֿטזצעלטע.
אונטער דעם דיענזט צום דיענזטע איזט, נאַך ראַבביניטשער ערקלאַערונג,
פֿאַקקעל- אונד אינסטרומענטאַלמוזיק צו פֿערשטעהען, וועלכע דיא לוים,
צוערזט אין זעכצעהן שפּעטער אין פֿיערונדצוואַנציג זעקציאָנען געטהיילט,
(דברי הימים א' כ"ד) ביים אָפּפֿערדיענזטע אויזצופֿיהרען האַטטען, אונד
צו וועלכעם צוועקקע דוד, דער ליעבליכע זאַנגער ישראל'ז, דיא ערהע-
בענדזטען, געטטליכען גייזט אויזשטראָהמענדען פּזאַלמען פֿערפֿאַסטע;

חויף דחס דחז העהל דעז פערזחאאעלטען פחָלקעז חין פרידליגע טטיחמונג פעריזעטצט חונד חין הארמחָניטען קחָמען זיך לו גחָטט ערהעבע חונד איט איהם פערחייניגט ווערדע. דחאיט זייח חבער קיינעזוועגז געזחגט, דחס דיעז דער חיינליגע גחָטטעזדיענזט געוועזען זייח; פיעלמעהר ערטטחָנדען חללענטהחלבען חיק לחנדע, חונד זעלבזט לו ירושלים, לעהרע חונד גחָטטעזהייזער, חין וועלכען דיח חנדחֶכטיגען זיך זחאאעלטען חונד געאיינטחפטליך געבעטע פערריכטעטען.

פינפטעז קאפיטעל.

ב. חו' ג. בעפיעהל דען קינדערן ישראל׳ז, דחס זיח חויז דעם לחגער היגוועגטיקקען יעדען חויזזחֶטליגען, יעדען פלוסזיכטיגען חונד יעדען חרך חיינע לייכע פערחונרייניגטען, דחאיט זיח חיהר לחגער ניכט פערחונרייניגען, חין וועלכעם חיך רעזידירע. דיח פערחייניגונג איט גחָטט, דעם פחטער, חיזט דחז ליעל, וואהין חללעז טטרעבען, חללעז זיננען חונד טרחכטען דעז אענטען געריכטעט זיין זחלל, זח וויח דיח גחָטטהייט זעלבזט זיך איט חיהרען קינדערן טטעטז לו פערחייניגען זעהנט, וויח חיין פחטער נחך זיינען חבוועזענדען וועך חויך ניכט נחך ווחונט גערחטהענען קינדערן טאחכטעט; חונד נור דיח זיננליכקייט, דיח זינדהחפטיגקייט חיזט עז, דיח, וויח דעז פרחפעטען וואָרטע לויטען, חיינע טיידעוואנד לווישען ישראל חונד זיינעם היאאעלזפחטער חויפפיהרט. דער החעהעפונקט חללער פערהייסונגען, וועלכע גחָטט חיק פחללע דער געטרייען בעאבחכטונג זיינער געבחָטע חין (ויקרא כ״ו) גחב, חיזט, דחס ער זיינע רעזידענץ חין דער איטטע ישראל׳ז חויפטלחגען חונד חונטער חיהנען וואנדען ווערדע. דרייח קחרדינחלזינדען זינד עז יעדחך, וועלכע דיח גחָטטהייט גלייכזחם פחָן דער ערדע פערטרייבען חונד זיח כחטהיגען, חיהרען קחניגליכען וואהנזיטץ, שכינה, נור חונטער דען היאאלישען אחכטען לו נעהאען: דער דיח ערהחבענע גחָטטעזחידעע, ערניעדערנדע חונד דיח וועלט געפחהרדענדע גחטלענדיענזט, דיח דען אענטען זיינעז חדעלז בערויבענדע חונד חיהן לום טהיער הערחבווירדיגענדע בלוטטחנדע חונד דער החז עבענבילד גחָטטעז לו פערניכטען זוכענדע אחָרד. חללע דרייח זינד היער נון חנגעדייטעט: דער איט דעם צרעת בעטטרחפטע ווערדענדע גחטלענדיענער, דעך איט דער לוזייכע בעהחפטעטע בלוטטחָנדער חונד דער דיח אענטהייט פערחכטענדע אחָרדער; זיח זחללען חויז דעם דיח גחָטטהייט בעהערבערגענדען לחגער ענטפערנט ווערדען, דען חיזרחעליטען היעדורך דיח חיפהחלטטווערע אחהנונג געבענד, דחס חויך זיח זחאאטליך חויז דעם לחגער, חויז דעם ליעבגעווחָרדענען הייאחטהלחנדע חין דיח וויטע ליעבעלעערע

וועלט, אונטער באַרבאַרישע פֿעלקער פֿערטריעבען ווירדען, ווען זיא זיך, פֿאָן גאָטט אַבגעפֿאַללען, שענדליכען אונד רוכלאָזען האַנדלונגען היינגעבען אונד איהרער ניכט מעהר זינד.

ו. ווען זיך איין מאַן אָדער איינע פֿרויא אַן דען נעבענמענשען פֿער-זינדיגט אונד דאַדורך טריילאָז געגען דען העררן האַנדעלט, דיא פּערזאָן ערקעננט אַבער איהרע שולד:

ז. זאָ זאָללען זיא בעקעננען איהרע זינדען, דיא זיא געטהאַן אונד דיא הויפּטזוממע ערשטאַטטען, דען פֿינפֿטען טהייל אַבער הינצוטהון אונד דעמיעניגען געבען, אַן דעם ער זיך פֿערשולדעט האַט.

ח. ווען אַבער דער מאַן קיינען פֿערוואַנדטען האַט, אום איהם דאַס פֿערשולדעטע צוריקצוגעבען, זאָ געהערט דאַס פֿערשולדעטע דעם העררן, נעמליך דעם פּריעסטער. דעם וועזענטליכען איינהאַלט נאַך קאָממט דיעזע פֿאָרדערונג שאָן אָבען (ויקרא ה') פֿאָר, דאָך דער וויכטיגקייט וועגען אונד וועיל דעם איזראַעליטען דיא גערעכטיגקייט אויף אַללען זיינען וועגען אונד דאַס רעכטזגעפֿיהל אין אַללען זיינען האַנדלונגען זיך אָפֿפֿענ-באַרען זאָלל, איזט זיא ווידערהאָלט, גלייכזייטיג אַבער אויך אַנגלייגענד, דאַס בייס ניכטפֿאָרהאַנדענזיין ערבפֿעהיגער פֿערוואַנדטען — ווען ז. ב. דער אַן זיינעם פֿערמעגען בעאיינטרעכטיגטע איין צום יודענטהום איבער-געטרעטענער אונד נון פֿערלעבטער פּראָזעליט, גר, איזט — דיא ער-שטאַטטונג אַן דען גראַדע פֿונגירענדען פּריעסטער צו געשעהען האַבע.

יב. איין מאַן, איין מאַן, כי תשטה הייסען פֿרויא זיך פֿערגעהעט אונד געגען איהן טריילאָז האַנדעלט. ניכט אָהנע אַבזיכט קאָממט דאַס וואָרט „מאַן" היער צווייאַמאַל פֿאָר. שאָן אָבען ז. 178. איזט געצייגט וואָרדען, דאַס זיטטענרייכהייט, מאָסהאַלטיגער לעבענסוואַנ-דעל אונד טוגענדזאַמעז בעטראַגען דען בעקעננער דעז איינינ-איינציגען צור שטרענגזטען פֿפֿליכט געמאַכט איזט. דאַס זיא זיך אַבער אויך דורך דיעזע איגענשאַפֿטען, דורך דיעזע שטעהלונגען דער זינגע פֿאָר אירדי-שען, פֿאָר אונזיטטען, אַבווייכונגען אונד אַן דעם מענשליכען מאַרקע צעהרענדען לאַסטערן, פֿאָר אַללען פֿעלקערן דעז ערדקרייזעז ריהמליך אויזצייכנען: ווער קאַן עז לייגנען? איהרע אַבגעזאַגטעסטען פֿיינדע פֿערמעגען דיעזע אַנערקעננונג ניכט צו פֿערזאַגען. אויזבעזאָנדערע דאַס יידישע ווייב וואַר שטעטס מיט דעם אונפֿערוועלקליכען קראַנצע דער זיטטזאַמקייט, מיט דער טוגענד קראָנע אונד דער אונשולד שטראַהלענ-דעם דיאַדעם געשמיקקט, אונד נימס זיך יע איינעס איינעס אַן אויזגע-לאַססענהייט אונד אויזאַרטונג גרעללענדען פֿעהלטריטט צו שולדען קאָממען, אַלזבאַלד ווענדעטען אַללער אויגען זיך פֿאָן איהם אַב אונד עס וואַר

דער פֿעראַכטונג אונד דעם האָהנע פרייז געגעבען. דיזע גאַנצע פֿאַ־
מיליע, דיזע געמיינדע זעלבסט פֿיהלטע זיך ענטעהרט אונד בעשימפֿט,
צו דערען מיטטע איין פֿערוואָרפֿענעס מיטגליעד געהאָרטע. — דאַס פֿערהיי־
ראַטהעטע ווייב פֿאָן אַנדערן וואַרד אַלס אויסוואורף, אַלס איינע פֿערוואָרפֿענע
בעטראַכטעט, דאַס דיזע עהעליכע טרייע פֿערגאַס אונד זיך איינעם
בוהלען היינגאַב. אַלע פראָפֿעטען וואַרנען דאַהער פֿאָר ליכטזיניגען
שריטטען (ישעיה ג׳), פֿערקינדיגען דעס שטאַאַטעס פֿערפֿאַלל בייא
איבערהאַנדנאַהמע דער זיטטענלאָזיגקייט, אונד וויסען דיא נאַציאָן אין
איהרעם אַבפֿאַללע ניכט שטערקער צו בראַנדמאַרקען, אַלס אינדעם זיא
זעלביגע מיט איינעם פֿליכטפֿערגעסענען בוהלערינען ווייבע פֿערגלייכען.
ניכט נור געגען דען איהם פֿערטרויטען מאַן, אויך געגען דען הימ־
לישען העררן אונד געזעטץ בעגעהט דאַס עהרפֿערגעסענע גיילע ווייב
איינע טרייאָלאָזיגקייט; דאַרום דער דאָפּפעלטע אויזדרוק „מעל.“ אַבער
נור טהאָרהייט, פֿערבלענדונג, בעטייבונג דעס פֿערשטאַנדעס דורך דער
ליידענשאַפֿט געוואַלטיגע שטירמע, געפֿאַנגענאַהמע דער זיננע פֿאָן דעס
איבערוויילנס מאַכטיגער געוואַלט קאַן צו זאָלכעם פֿערברעכען פֿערלייטען.
(תשטה פֿאָן שטה), „אַבוויכען“ אונד שטות „טהאָרהייט“ צוזאַמ־
מענהאַנגענד.) דיזע היילגע תורה וויס
מינדעם, ווי זאָבאַלד איין פֿערדאַכט, דיזער דעם האָהלען ענטשטיי־
גענדע גייזט, דען עהעליכען פֿריעדען אונד דאַס הייזליכע גליק שטערט,
אונד האַט דיא זיטטענרייגסטע גאַטטין, דורך דעס מאַננעס בעטהערטען
זין איינעם פֿאַלשען פֿערדאַכטע אויזגעזעצט, אונד אום צו פֿערהיטען,
אָרדנעטע זיא יענען וואונדערבאַר ווירקענדען טראַנק אַן, דורך דעססען
גענוס דאַס ווייב אויס פֿאַלשע דער שולד איינען קוואַלפֿאַללען טאָד צו
ערלייען האַט אונד דען געליעבענשטשעטערן צום וואַרנענדען עקזעמפעל
דיענעט, פֿאַלל אַבער אונשולדיג איזט, מיט טרעפֿליכען בעגאַבי־
טונגען געזעגנעט ווירד. דיעזע קראַפֿט בעזיטצט דאַס וואַסער
אַבער נור דאַן, ווען דער עהעמאַן זעלבסט דען טוגענדפֿאַד וואַנדעלט;
האַט ער אַבער זעלבער שולד בעלאַדען אונד זיין זיטטליכער קאַראַקטער
ניכט מאַקעללאָז, בלייבט עס ווירקונגסלאָז.

זעכזטעז קאַפּיטעל.

ב. רעדע מיט דען קינדערן ישראל׳ז אונד זאַגע איהנען: איין מאַן
אָדער איינע פֿרויא, ווען איין בעזאָנדערעס געליבדע, דאַס דער ענטהאַלט־
זאַמקייט — נזיר — געלאָבט, זיך אַנשיקט צו ענטהאַלטען;
ג. זאָ האַט ער זיך דעס וויינעס אונד זאָנסטיגער שטאַרקער געטרענקע
צו ענטהאַלטען וכו׳. דער תלמוד בעאַנטוואָרטעט דיא פֿראַגע: אין

וועלכעם צוזאַממענהאַנג דער אינהאַלט דעס פֿאָרהערגעהענדען מיט דעם
דעס געגענוואַרטיגען אַבשניטטעס שטעהעט? דאַמיט, דאַס יעדער זיך
דעס ווייבעס — אונד אַנדערער דיא זיננליכע בעגיערדע רייצענדער
מיטטעל — ענטהאַלטען זאָללע, דער האַט אין פֿרייער אויסגעלאַססענהייט
אונד פֿריוואָלעם וועזען סוטה וואַהרגענאָממען. עס איזט שאָן אָפֿט אין
דיעזעם בוכע בעמערקט וואָרדען, דאַס „ענטזאַגונג" „פֿערזאַגונג זאָגאַר
דעס ערלויבטען", דער זיננשפרוך זיין זאָלל, דען (דער ישראעליטע אויך
זיינע אויס דריא פֿאַרבען — גאָטט, פֿערנונפֿט אונד רעליגיאָן — בע-
שטעהענדע פֿאַהנע שרייבען זאָלל, דיא איהם אויף זיינעם בעשווערליכען
פֿאַדע דורך דער פֿיינדע דיכטגעשלאָססענע רייהען נאַך דעם פֿערנען
ציעלע פֿאָראַנצוגעהען האַבע. אַללעין איזט זאַנגוויניִשען טעמפּעראַ-
מענטס אונד רייצבאַרען נאַטורעלס, אונד האַט זאָמיט איין געוויססעס מאַ-
סעס אַן אונד פֿיר זיך אונשעדליכער מיטטעל פֿאָרזיכט צו בעאָבאַכטען,
אויף דאַס דיא אַפֿפֿעקטע אונד עמפּפֿינדונגען ניכט נאָך מעהר געשטיי-
גערט אונד לייב אונד זעעלע אונבערעכענבאַרע שטערונגען צוגעפֿיגט
ווערדען. איזט עס יאַ אין פֿיזישער בעציעהונג ניכט אַנדערס זאָ. וואַס
מאַן זיך אונשעדליך, יאַ פֿיר פֿיעלע ניצליך איזט, קאַנן דעם איינען אָדער
אַנדערן נאַכטהיילינג ווערדען, אונד מוס פֿאָן איהם, זאָ ער אַנדערס זיינע
געזונדהייט ניכט אויפֿס שפּיעל זעצען וויל, געמיעדען ווערדען. זאָ
מוס דער, דעססען בלוט לייכט אין וואַללונג געראַטהע, אונד דעססען פֿאַנ-
טאַזיע שנעלל ענטפֿלאַממט ווירד, ענטהאַלטזאַמקייט אונד אַבזאָנדערונג
פֿאָן אַללעם שטרענגע בעאָבאַכטען, דאַס איהן צור אויסשווייפֿונג פֿערלייטען
אונד זיינע זעעלענקראַנקהייט פֿערשלימערן קאָננטע, אונד דאַרום ווירד
דערזעניגע, דער זיך גרונדזעטצליך ענטבעהרונגען אונד קאַסטייאונגען
אויפֿערלעגט, אום זיינער ליידענשאַפֿט דען צִיגעל צו ענטרייסען, פֿאָן
דען ראַבבינען „הייליג" גענאַננט כל היושב בתענית נקרא קדוש, אונגע-
אַכטעט זיא געגען אַללע איבערטריעבענע פֿראָממיגקייט אונד ביגאָטטעריע
אייפֿערן, אונד זאָגאַר דען נזירעה אין געוויססער בעציעהונג „זינדער"
הייסען, וויל ער זיינע אַפֿפֿעקטע ניכט אַנדערס בעהערשען לערנטע
אונד זיך דעס פֿאָן גיטיגען גאָטט צום גענוססע אונד צור ערהייטערונג
דעס געמיטהעס געררייכטען וויינעס צו ענטהאַלטען געלאָבען מוסטע. על
שציער עצמו מן היין. ווינשטען זיא יאַ דען איובים דעזיעניגען געלעהר-
טען, לעהרער אונד שטודירענדען, דער זיך דעם פֿאַסטען ערגיבט,
דעם הונדע. האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה
דער אויס לעבליכער אַבזיכט אונד צור בעלעהרונג איבערמעסיגער
טריעבע דאַס געלאָבניס דעס נזירעה איבער זיך נעהמענדע יעדאָך
מיט לאָבענסווערטה, גאָטטעספֿירכטיגע, זינדענשייא, אונד, אינזאָפֿערן ער

זיינע בעדירפניססע צו מינדערן אונד גאטט אהנליך צו ווערדען שטרעבט, הייליג, אונד דאהער וואהרענד דער דויער זיינעס געלאבניססעס קיינען ווין, זעלבסט זאלכען, אבער וועלכען פפליכטמעסיג דער זעגען געשפראכען ווערדען מוס — קדוש אונד הבדלה — טרינקען, וואס פאן וויינשמעקקע הערריהרט, ניכט געניעססען, זיין הויפטהאאר ניכט שעערען אונד מאן גאר קיינער לייכע זיך פערונרייניגען, האט אבער נאך אבגעלויפענער צייט דיא פארגעשריעבענען אפפער או"ז"וו צו בריננגען; — דיא געוואהנ־ליכע צייט איינעס נזיר, געלאבניססעס איזט — נאך דעם צאהלענווערטה דעס אים פינפטען פערזע פארקאממענדען ווארטעס יהיה — דרייסיג טאגען דאך קאנן עס זיך אויך אויף איינע לאנגערע פריזט ערשטרעקקען, זא וויא שמשון, דער ריכטער אונד העלד, איין פאם מוטטערלייב געוויהטער — נזיר עולם — געוועזען. —

כג. רעדע מיט אהרן אונד זיינען זאהנען אונד זאגע איהנען: זא זאללט איהר דיא קינדער ישראל'ס זעגנען אונד זיא אנרעדען:

כד. עס זעגנע דיך יהוה אונד בעהיטע דיך!

כה. עס לאססע לייכטען יהוה זיין אנגעזיכט דיר אונד זייא דיר גנעדיג!

כו. עס ווענדע יהוה זיין אנגעזיכט צו דיר אונד פערלייהע דיר פריע־דען! — זא, מיט דיעזען נור אין העבראעישער שפראכע אונד אהנע אללען צוזאטץ אויזצודריקקענדען ווארטען; זא, שטעהענד אונד מיט עמפאר געהאבענען הענדען; זא אונטער דעם דרייאמאליגען אויזשפרוך דעס איינציגען נאמענס גאטטעס מוס דער פריעסטערזעגען ערטהיילט ווערדען. מערקווירדיג קורץ, אונד דענגאך וויא אינהאלטרייך אונד וועלכע זעגענספיללע אינרמהאענד זינד דיעזע זעטצע, פאן וועלכען דער ערזטע אויז דרייא, דער צווייטע אויז פינף אונד דער דריטטע אויז זיעבען ווארטען בעשטעהעט, דען געטטליכען נאמען איבעראלל מיט איינגע־רעכנעט! — עס זעגנע דיך, פערלייהע דיר פיללע אונד געדייהען אן לעבען, געזונדהייט, רייכטהום אונד אירדישען גיטער זענטיגע יהוה, דאס אלל וואלטענדע אונד אין זייגער אללמאכט אללעס פערמעגענדע וועזען. דאך דאס לעבען מיט דורך פיעלערלייא צופעללע אפט געפעהרדעט אונד קאנן דיעזער פאדען לייכט ענטצוויי געריססען; — דיא געזונד־הייט וויא געשטארבען מיט זיא ניכט; איין אונפערמוטהעטער פאלל שטרעקקט דיך אויף לאנגע טאגע אויפ'ז זיעכענבעטט, איין איינציגער רויהער ליפטצוג העמאט דער קונשטרייכען מאשינע רעגעלרעכטען גאנג, איין איבערמייסטע אונד אונפארזיכטיגער טריטט בענימאט דעם ארגאניזמוס דיא ערפארדערליכע רעגעלמעסיגקייט אונד פערניכטעט דיא קראפט פאללען שטעהן; — דער רייכטהום, וויא שפריי פערפליעגט ער אפט, אונד דאס שטירגעזעט פאן דעז איבערפלוססעז שווינדעלנדער האהע אין דער

חֲראוּטה גרויענהאַפטע טיעפע, פאָן דעז פּאָלזטער: ווייכעס פפיהל אויף
דעז אַנגעלז הַרטעז לַאגער: דאַרום: בעהיטע ער דיך! בריטע
זיינע שיטצענדע פליגעלדעקקען, זיינע דיך בערגענדע געוואַלטיגע האַנד,
זיינע רייכע ווידערהאַללער לעראַהלענדע אוּנד דיינע וואָהלפאַהרט הינ-
דערנדע העממניסע אויז דעם וועגע רייאומענדען אַרם איבער אוּנד אוּם דיך,
אוּנד קיינע געוואַלט דער ערדע פערמאַג דיר צו נאַהען אוּנד קיין אוּנ-
גליק דיך צו בעדראָהען. — אַללע ערהענגיטער נעבזט לעבען אוּנד
געזונדהייט אַללעין מינדעס דען מענשען נאָך ניכט פאָללקאָממען גליקליך,
וויל דער לאַנגדויערנדע אוּנד היפיגע גענוס אַנווידערט אוּנד איבערדרוס
אוּנד עקעל ערצייגט. מיט ער יאַ מיין וועזען צוויער ווענדען אוּנד
פינדעט נור אַלזדאַן בעפריעדיגונג, ווען זיין בעמערער טהייל, זיין גייזט
זיך אין העהערן ספהערן בעוועגען אוּנד זייגען דורזט אויז דען אוּנפער-
זיעגבאַרען קוועללען דעז עוויגען ליכטמעערעז שטילען קאַן. דאַרום:
לאַסע יהוה, וועלכער דער אוּנערשעפפליכע באָרן אַללעז ליכטעז, אַללער
גייזטעזקראַפט אוּנד אַללער גליקזעליגקייט, דער שאָפפער דער זעעלען
(ישעיה) וויא דער ליעבער מיט, לייכטען זיין אַנגעזיכט דיך, אויף
דאַס דוּא ערלייכטעט ווערדעזט אוּנד דיין העללשטראַהלענדעז זעעלענליכט
דיר וויעדער דען ריכטיגען וועג צייגע, דען דוּא וואַנדעלן זאָללזט, אוּם
ניכט בלאָז אַלז אייגהייאישער דיעזער זיכטבאַרקען וועלט דערען שאַטצע
צו געניעסען, זאָנדערן אויך אַלז בירגער איינער העהערן דערען גיטער
ניכט פערלוסטיג צו ווערדען. דער מענש מוס יעדאָך טראַכטען, אוּנד קאַן
ליכט דעם קאַמפפע ערליעגען. דער קאַמפפגענאָססען דרייא, גאָטט,
פערנונפט אוּנד תורה שטעהען איהם צור שטעטע: צור זייטע; דער
אויפלויערנדע פיינד, עז איזט דיא בעזע בעגיערדע, דער זאַטאַן אוּנד
טאָדעזענגעל, יעדאָך שטעהט מיט האַרגזאַוגען בשאָער שוהעטה אויף
דעז טהוראעז זייטע, ווירפט לעטצטע אוּנד גאַרגע אויז, אוּם איהן צו
פערשטריקקען אוּנד צום שטורצע, צום האַבפאַללע פאָן זיינעם האָהען צו
בריגגען. דעשהאַלב: יי ייא ער ידיד גנאָדיג; זייא וואַכפערנעג,
דאַס דוּא שטעב ווֹה זייעזט, געהע ניכט איינ שטרענגע געריכט מיט
דיר אוּנד לאַסע גנאַדע פיר רעכט ערגעהען, זאָ דאַ דיך פעהן אוּנד
אוּנרעכט צו טאָדען קאָממען לאָססעזט. — דאַז לעטצטע מיהם אוּנד דיר
אָבוואַלטענדע פערהעלטניס זייא אַבער ניכט דאַז דעז העררן צום קנעכטע,
דעז הערשערז צום אונטערטהאַנען, פיעלמעהר דיא וועכזעלזייטיגע
פערבינדונג דעז פאַטערז מיט דעם קינדע, וועסוועגען יהוה, דער
איממערזייענדע, עוויגוואָהרענדע אוּנענטשפאַטער מיט פרייגעבליכקייט,
ליעבע אוּנד הייטערקייט זיין אַנגעזיכט דיר צואווענדע, זיינע בע-
זאָנדערע פאָרזעהונג זיך איבער דיך ערשטרעקקע, ערהאָרע דיינע

געבעטען, געוואָהרע דיינע ווינשע אונד געבע דיר פֿריעדע, איינ־ טראַכט אונד איניגקייט צווישען דען איינצעלנען טהיילען דיינעס לייבעס: דאַמיט יעדעס אָרגאַן דיא איהם צוגעוויעזענע פֿונקציאָן פֿערריכטען קאָננע; פֿריעדע אין דיינעם איננערן, דאַס דיא רוהיגען בעוואוסטזיינס אויף דיינע פֿערגאַנגענהייט אונד הייטערן בליקע אין דיא צוקונפֿט טהוען קאַננסט; פֿריעדע אונד האַרמאָניע צווישען לייב אונד זעעלע, צווישען קערפּער אונד גייסט, אויף דאַס ניכט איינעס דורך דאַס אַנדערע ליידען מיסע, אונד היעדורך ענטוועדער דיינע אירדישע וואָהלפֿאַהרט אָדער דיינע עוויגע גליקזעליגקייט געפֿאַהר לויפֿען ווירדע; פֿריעדע אונד געגענזייטיגע ליעבע אין דיינעם הויזע רייאען אונד אין דיינער פֿאַמיליען קרייז; פֿריעדע אונד פֿריינדליכע בעגעגנונג אין דיינער גע־ מיינדע, אין דיינעם פֿאַטערלאַנדע אונד מיט דער גאַנצען מענשהייט: פֿריעדע ביי דיינעם איינגאַנג, פֿריעדע אונד אונגעטריבטען זין ביי דיינעם אויסגאַנג, ווען דוא אַבטריטטסט פֿאָם שויפּלאַטצע דיינער פֿייסטען אונד אַרבייטען טהעטיגקייט, אום איינצוגעהען צו דעם, דעססען נאַמע „פֿריעדען" איסט.

כז. ושמו את שמי (דיא פריעסטער) איינען נאַמען איבער דיא קינדער ישראל'ס אויסשפרעכען, אונד איך ווערדע זיא (דיא זעגנענדען אונד דיא זעגען עמפּפאַנגענדען) זעגנען. — נור ניכט דעס שטאָלצעס, אַלס דיא פריעסטער נור דעסטען רעכט געוויהעט וואָרען, וואורדע דיעזער ער־ האַבענע אונד בעזעליגענדע זעגען דעם פֿערזאַממעלטען פֿאָלקע טאַג־ טעגליך ערטהיילט; יעטצט אַבער נור אַן דען הייטערן פֿעסטטאַגען, ביי פֿראָהליכער שטיממונג, אונטער בעאָבאַכטונג געוויססער געברייכע גע־ שפּראָכען, וואָבייא דיא פריעסטער, כהנים, פֿאָר דעם בעגיננע איינען לאָבשפּרוך צו זאַגען, אַם שלוססע אַבער דען הערן אַנצופֿלעהען האַבען. „הערר דער וועלט! וויר טהאַטען, וואַס דוא אונס בעפֿאָהלען האַסט. פֿאָללציעהע נון אויך דוא דיינע פֿערהייסונג: שויע פֿאָן דיינער הייליגען וואָהנונג, דעם הימעל, אונד זעגנע דיין פֿאָלק ישראל אונד דאַן ערדרייך, דאַס דוא אונס געגעבען, וויא דוא אונזערן פֿאָרפֿאַהרען צוגעשוואָרען האַסט." — אמן, סלה!

זעכסטע קאַפּיטעל.

א. ב. ג. אַלס משה דיא וואָהנונג פֿאָללענדס אויפֿגעריכטעט האַטטע, דאַ בראַכטען דיא פֿירסטען ישראל'ס, דיא הייפּטער דער שטאַממהייזער, איהר אָפּפֿער פֿאָר דען הערן: זעכס בעדעקקטע וואַגען אונד צוועלף רינדער. דיא אָפּפֿערבערייטוויליגקייט דעס פֿאָלקעס אונטער־ שטיצענד, פֿאַסטען דיא פֿירסטען דענזעלבען בייא דעם פֿאָרגענאַממענען

טטיפטזהיטטענבויח דען ענטטזוס, דאַז פאָזק בעזיעביגע בייאטראָגע זייזטען צו זאַסטען חוכד דאַז אַן דעם ערפאָרדערזיכען פערזאַרן אַן אַטטעריאַזיען פעהזענדע דאַן זעזבער הערבייאצוטאַפפען. כאַזר חיבער־זיגטען זיח זיך יעדאָך, דאַס אַזזע איט אָפפעננען האָנדען חוכד חין גראָססער אענגע טפענדעטען, חוכד חיהכען כור דיח ערעזטטייכע נוס ברוזטטיזדע צו טטייערן חיבריג בזייבע. חויך דאַס עז חיהנען בייח דער חייכווייהונג כון ניכט עבען זאָ ערגעהע, וואַרען זיח דיח ערזטען, וועזכע ווייהעגעטעכקע חוכד צוואַר זעכז וואַגען געגען דיח זעכז טאָפּ־פונגזפעריאָדען בראַכטען; משה אַבער, חין צווייפעז דאַריבער, אָב ער זיח אַננעהאען זאָזזע, בעפראַגטע זיך בייח גאָטט, חוכד דיעזער זאַגטע חיהם, דאַס ער זיח אַז חויז ערזעם הערזען קאָאאענד אַננעהאען חוכד נוס דיענזטע פערוועכדען זאָזזע.

יא. דער הערר טפראַך צו משה: יעדער פירזט זאָזז זיין אָפפער אַן חייכעם טאַגע ברינגען צור חייכווייהונג דעז אַזטאַרעז. דיח פירזטען אַז פערטרעטער דער דיח נאַהן דער חיס טהיערקרייזע בעפינדזיכען טטערנבילדער פאָרטטעזזענדען צוואָזף טטאַאאע זאָזזטען חיהרע טטערנ־קראַפט נאַך דעם צענטראַזפונקט אַזזעז זיינז, חיהרע זעהנזוכט נאַך גאָטט דורך פערטיעדענע אָפפער צו בעטהאָטיגען חוכד דען חיהנען חונטערגעבענען חיין ווירדיגעז בייזפיעז דער חַנהאָנגזיכקייט חוכד דעז חַכטזוסעז אַן דען ערהאַבענען וועזטענגייזט צו געבען.

בהעלתך.

אַכטע קאַפּיטעל.

א. חוי בי אהרן, דער גוט־ חוכד זאַכפטאיטהיגע, „דער היייגע דעז הערר׳׳, זאַה, דאַס זאַאאטזיכע טטאָאאע, דער זייניגע נעדיגזיך חויז־גענאָאאען, בייח דער חייכווייהונג דער גאָטטזיכען וואָהנונג פערטרעטען וואַרען, חוכד עאפפאַנד דאַראָב זיטטזיכען טאערץ. זאָזזטע חונטער זיינעם טטאַאאע אַזזיין דאַז טטערבען נאַך פערבינדונג איט גאָטט ניכט זיין? זאָזזטע ער כור דיעזער הוזה, דיעזער גייזטיגען גראָססע חוכד חויזזייכנונג פיר ניכט ווירדיג בעפונדען ווערדען? דאַ רעדעטע דער הערר איט משה: זאַגע דעם אהרן: ווען דוח דיח ניכטער אַנזינדעזט, זאָ זאָזזען דיח זיעבען ניכטער געגען דיח פאָרדערזייטע דעז נייכטערז טטראַהזען. בעטריבע דיך ניכט, אהרן! פרייע דיך פיעזאעהר דיינעז האָהען אַאטעז; דען דוח דיענזט דער געזאַאאטנאַציאָן נוס איטטעז־פונקטע, דוח ניכדעזט דאַז ניכט דער חויפקזאָרונג, דיח פאַאאע גייזטי־

גער קולטור אונד זעלענפֿאָללען אויפֿטוואונג (בהעלתך פֿאָן עלה עו־פֿאָרטשטייגען) אַן, אונד פֿאָן דיינעם שטאַמע אונד דעמען בערופֿסטרייע זאָלל זיך געטטערקעננטניס, גייסטעסבילדונג אונד מענשענוואָהל איבער דען גאַנצען ערדקרייז פֿערברייטען, אונד דאַרום מיסען דיא לייכטער נאַך אַנלאַהל דער (האַמאַלז בעקאַננטען) זיעבען פּלאַנעטען געגען דיא פֿאָרדערזייטע היין שטראַהלען, אַנדייטענד, דאַס זיא, אַן אונד פֿיר זיך לייכטלאָז, איהרע העללע, איהרע ערלייכטונג פֿאָן דער האָהערן זאָננע ערהאַלטען, אונד איהרע שוואונגקראַפֿט פֿאָן דיעזער אויזגעהעט וויא איהרע שווערקראַפֿט דאָרטהין שטרעבט. אונד

ג. (בערוהיגטען געמיטהעז אונד פֿריידיגען הערצענז) טהאַט אהרן, וויא דער הערר דעם משה בעפֿאָהלען,

ד. אונד דאַרום מוסטע דער לייכטער אויז איינעם שטיקקע געטריע־בען ווערדען, אום דיא איינהייט דעז גאַנצען ווערטאַללז אונד זיינע פֿעראייניגונג מיט דעם אַנלודייטען, דעם עז דאַזיין אונד אַלכט פֿער־דאַנקט. —

כד. פֿאָם פֿינפֿאונדצוואַנציגסטען יאַהרע קאַן ער (דער לוי) קאָמען צום דיענסטע בייא דער אַרבייט דעז שטיפֿטזצעלטז. אום דען ווידערשפּרוך צווישען דיעזעם אונד דעם אָבען קמ״ה. ה׳ ב׳ אַנגעגעבענען אַלטער פֿאָן דרייסיג יאַהרען פֿיר דיא בעפֿעהיגונג צום אָפֿפֿענטליכען דיענסטע אויסצוגלייכען, ערקלערען דיא ראַבבינען, דאַס דער לוי מיט דעם פֿינפֿאונדצוואַנציגסטען לעבענסיאַהרע זיינע לעהרצייט בעגאַננען אונד אונטער אַנווייזונג אונד אַנלייטונג עלטערער גענאָססען פֿאָרבערייטונגען פֿאָרגענאָממען; מיט דעם דרייסיגסטען יאַהרע אַבער זעלבסטשטענדיג אַמטירט האַטטע. זאָללטע ער יעדאָך אין דיעזעם פֿינפֿיאָהריגען צייט־ראום קיינע פּראַקטישע אויבונג ערלאַנגט האַבען, זאָ זייא יעדע האָפֿפֿנונג אויף פֿערנערע צו ערלאַנגענדע טויגליכקייט אויפֿצוגעבען; אין גרונדזאַטץ, דער בייא יעדעם אונטעררישטע אַנווענדונג פֿינדען קאָננע.

ניינטעז קאַפּיטעל.

ח. משה שפּראַך צו איהנען: (דען אָננערן, וועלכע וועגען פֿערונ־רייניגונג דאַז פּסח־אָפּפֿער ניכט בריינגען קאָננטען) וואַרטעט! איך וויל הערען, וואַז דער הערר אייערטוועגען בעפֿעהלען ווירד. אין פֿיער פֿאָרפֿעללען האַט משה דיא אונמיטטעלבאַרע ענטשיידונג גאָטטעז זיך ערבעטען: היער בייא דער אויזאיבונג אייגער רעליגיעזען האַנדלונג, אונד בייא דער דיא טאָכטער צלפחד'ז בעטרעפֿפֿענדען ציפֿילאַנגעלעגענהייט (במדבר כ״ז) וואָ ער מיט דער אורטהיילפֿעללונג ניכט זאָ בערעכטיג

אונד לאָגערנד, אַלז בייא דען קריאיכאַפאַלען דעז גאָטטעזלעסטערער; (שמות ט״ו) אום דען כאַלפאַנגענדען ריכטערן אונד לעהרערן איין בייאשפיעל דער וואַהרהייטזליעבע אונד בעשיידענהייט צו געבען, אין שוויעריגען פאַללען, בייא וועלכען דער איינגע פערשטאַנד אונד דאַז איינגנע וויססען ניכט אויזרייכען, אַנדערע אום איינזיכט אונד ראַטה צו בעפראַגען.

צעהנטעז קאַפּיטעל.

לה. ווען דיא לאַדע אויפבראַך, שפראַך משה: אויף, העדר! לאַס דיינע פיינדע צערשטרייט, אונד דיינע האַססער פֿאָר דיר פֿלוכטיג ווערדען! דאַז צייכען דעז אויפבוכז וואַרד דאַדורך געגעבען, דאַס דיא וואָלקע זיך קייעלאַרטיג צוזאַממענצאָג, וואַז משה יעדעזמאַל פערראַנלאַסטע, איין לויטער קורצעס אַבער איינברינגליכעס געבעט, גאָטט אום דיא פערטייליגונג זייגער ד. אי. ישראל׳ז פיינדע אַנצופלעהען. ווער ישראל זיינעז גלויבענז ווילען, האַססט, וויל עז דען איינציג-איינציגען אין זיינער פֿאָטערוויזע אַנבעטעט, וויל עז איהם טראָטץ איסגעטיק אונד אונטערדריקונג, טראָטץ לאַקקענדער געוויסענזפֿרייהייטזפער לעבענזשטעללונג אים פֿאַללע דער אונטרייע אונד פיעלפֿאַלטער בעפאָרלוגונג, אונערשיטטערליכע אַנהאַנגליכקייט בעוואַהרט, דער איזט איין פיינד גאָטטעז; ווער דען איזראַעליטען אַלז זאָלכען, אונטער דער דעקקע היינלאָזער אונד פרעפעלהאַפטער געזעטצגעבונג, אונטער דעם אַז טשאַנדענדען שלייער דער רעליגיאָן אין זיינעם נאַטירליכען, יעדעם אינגעטען איט דער געבורט איינגעראַיאטען רעכטען אונד בעפוגניסען בעאיינטראַכטיגט, דער האַססט גאָטט אונד אָנטטען, אונד פֿערדיענט פלוכטיג וויא קין אונד אונשטאַט ויא דער פֿאָס באָזען געוויסען געפאָלטערטע באָזעוויכטע צו ווערדען; אויך ער בעגעהעט גיטעררויב אונד אונטערטעמאָהרד, אונד פֿאַללט דער שטראַפענדען געערעכטיגקייט גאָטטעז, דיא דאַז אונטערטריקטע גע-זינכטען אונטערן גאַנצער תוגעהען העט פאַראָן ניכט אַלטעט, אנהיים. ערזט נאַכדעם דאַז געבעט פאָלענדעט וואַר, ענטפאַלטעטע זיך דיא וואָלקע צום ווייטערצוגע אונד דיא איזראַעליטען זעטצטען זיך אין געאָרדנעטען אָרט. — אונד ווען זיא דיא (לאַדע) אַנהיעלט, שפראַך ער: רוהע, העררה! אונטער דען מיריאַדען דען טויזענדען ישראל׳ז. וויעדער לאַג דיא וואָלקע אום זיגנאַל דער רוהע זיך צוזאַממען, וואָרויף דער גאָטטעזמאַן איין אַנדאַכט פֿערזאַנק: לאַס זיא טראַהלען דיא זאָננע דיינער אונענדליכען בראַראַהערליגקייט איבער דיא דעם פראָממען מאַן יעקב ענטשפראָססענע מענגע, איבער דיא דעם גאָטטעזקעמפפען ישראל ענטשטאַממטען טויזענדע, אָ העררע! אונד לאַס עז געלינגען דאַז בלאָב;

רוהע געשטערט דיינער גאָטטהייט (שכינה), איבער איהרען הויפטערן, אויף דאַס זיא זיך ענטפֿערטיגען אויף איהרע גייסטע פֿעסטיגען צו דיר, אונד הייליגען פֿאָן דעם ליכטע קוועלל אונד זיך לאַבען אַן דעם היממעלס פֿאָרגעשמאַקק, אונד ערלייכטעט אונד פֿאָרבערייטעט ווערדען צו איהרער העהרען בעשטיממונג. אונד זעטצט ערזט ברייטעטע דיא וואָלקע זיך נאַך אַללען ריכטונגען אויז אונד געוואָהרטע שוטץ אונד שאַטטען פֿאָר דער זאָננע גלוטהייסען שטראַהלען אונד שאָדליכען איינפֿליסען פֿערהעהרענדער ווינדע. (זמאוס.)

איילפֿטער קאַפּיטעל.

א. דאַס פֿאָלק שטעללטע זיך מיספֿערגניגט אונד זאַגטע דעם העררן מיספֿעלליגע פֿאָרוואַנדע. דער הערר פֿערנאַהם'ס, דאַראָב ענטבראַננטע זיין צאָרן אונד איין פֿייער דעס העררן ענטצינדעטע זיך אונטער איהנען אונד פֿערצעהרטע אַם ענדע דעס לאַגערס. נאַך איהרעם אַבצוג פֿאָם סיני גלויבטען זיא אונאויפֿהאַלטבאַר נאַך כנען צו געלאַנגען, אום דאַזעלבסט אים איבערפֿלוס אונד נאַך איהרער הערצענסלוסט צו שוועלגען. געטייטט אין איהרען ערוואַרטונגען דורך דען אַנבליקק דער טיערליכען וויסטע פֿיהלטען זיא רייע איבער דיא אויסוואַנדערונג דער אין מצרים אונטער לייבליכער אונטערדריקקונג גענאָססענען גייסטיגען אונגעבונדענהייט מיט נור קערפּערליכער פֿרייהייט אָבער אונטערדריקקונג דעס גייסטעס אונטער געזעטצען אונד אָרדנונג אונד זוכטען איהרעם גראָלל אונטער פֿערשיעדענען פֿאָרוואַנדען לופֿט צו מאַכען. דער הערצענסקונדיגע זאַה איהנען יעדאָך אויף דען גרונד, ערקאַננטע איהרע וואַהרען געזיננונגען, דיא איהר געמיטה הייליך ענטצינדעטען אונד בעשטראַפֿטע זיא מיטטעלסט איינעס אונטער איהנען וויטהענדען פֿייערס, דאַס אַם ענדע דעס לאַגערס, אונטער דעם איין געמישטעס פֿאָלק הייליך מיט זיך פֿיהרענדען שטאַממע דן, אַנפֿינג הינוועגראַפֿטע וואָדורך זיא זיך אַן משה, דעס העררן ליעבלינג, אום פֿירביטטע וואַנדטען; דער גערנע ווילפֿאַהרטע, אונד דאַס פֿייער פֿערשוואַנד, אָהנע נאַך אייגענער זייטע היין פֿערנער שאָדען צו פֿעראורזאַכען; דער אָרט אַבער וואַרד תבערה, בראַנדשטעטטע, געהייסען.

ב. דאַס זיך איהנען אַנגעשלאָססענע געזינדעל (אין וועלכעם דיא אורשפּרינגליכען געוואָהנהייטען מיט ערנייטער קראַפֿט וויעדערקעהרטען, נאַהם גיעריג פֿעראַנלאַססונג פֿאָן דיעזער טהיעריגען נייטעטהאַללע) אונד ערעגטע איבערמעסיגע בעגיערדען אונד פֿערלייטעטען דיא קינדער ישראל'ס, דאַס זיא וויינטען אונד שפּראַכען: אָ, ווער אונס פֿלייש צו עססען גאַבע!

ה. אוי ו' וויר געדענקען דער פערטיעדענען טפייזען, דיא וויר אין מצרים געגעססען, אהנע אונזערע זעלבע אונטער דאז יאך בעטווערליכער זאטלונגען אונד דריקקענדער פעראָרדנונגען געבייגט צו האבען, אונד נון איזט אונזערע זעעלע הארבע, וואהרענד אונזער (זייבליכעז אויגע) נור אויף דאז מן געריכטעט איזט.

י. אלז נון משה דאז פאָלק (אין דיעזעם ראָהען, אעהר אלז טהיערי־טען לוסטהאנדע אונד) געטלעכטערווייזע, אונד לואר וועגען פערבאָטע־דעז נאָהערן געטלעכטליכען אומגאנגז ווייכען האָרטע, דא ענטבראננטע ניכט נור דעז העררן צאָרן (איבער דיעז אענטענטאָנדריטע געבאָהרען), זאָנדערן אויך אין דען אויגען משה'ז איספיעל עז. זיינע ערלע זענדונג, דער אענטהייט איין אונטערגילטיגעז, נור לייכטע דיענענדעז פאָלק צו ערליעהען, וואָהנטע ער פערפעהלט צו האבען. וויא זאָלטע דורך איט זאָלכען פלייטליכען געדאנקען אונד פיעהיטער גיער אנגעפיללטען אענטען דאז ערהאבענע ליעל דער ערליעהונג פיר האָהערע אינטערעססען ער־רייכט ווערדען!

יא. אונד ער טפראך צום העררן: ווארום האזט דוא דיינעם קנעכטע זאָ איבעל געטהאן אונד האבע איך ניכט גונזט אין דיינען אויגען גע־פונדען, דאס דוא דיא לאזט דיעזעז גאנצען פאָלקעז איה אויפלעגטעזט? — דער גייזטיגע ערליעהער אייגעז פאָלקזטאמאמעז צו זיין, איהן דער פערעדלונג, דער ענטוויקקלונג זייגער אינטעללעקטועללען אנלאגען, דער קולטור אונד ציפיליזאטיאָן ענטגעגען צו פיהרען, איזט איין עהרענדער בערוף, איינע ערהעבענדע אויפגאבע: דער הערבייאטאפפער זינבליכער זעלביזטגעטאפפענער בעדירפניססע צו זיין, זיך לעדיגליך נור בעפריעדיגונג גייזער טריעבע, נור זאָטטיגונג איבערמאָסיגער רייצע, נור טטיללונג ראָהער, פיעהיטער בעגיערדען הערצוגעבען, איזט אבער אונוויהדיג אונד אינגעס דיה, הייליגער! אהנליך צו ווערדען טטרעבענדען אאננעס ניכט געלויטענד.

יב. האבע איך דען (אלז פאטער) געצייגט דיעזעז פאָלק, אָדער האבע איך עז (אלז אוטטער) געבאָרען, דאס דוא צו איה זאגזט, טראָגע עז אויף דיינען אראטען, וויא דער (נור פיר דיא זייבליכע וואָהלפאהרט צו זאָרגען פערפפליכטעטע) וואָרטער דען זייגלינג טראָגט: וואָהער זאָלל איך פלייט נעהמען פיר דיעזעז גאנצע פאָלק, דאס זיא אום איך ווייכען אונד (איהרע הייליגען געדאנקען אין ראָהע אויזדריקקע היללענד) טפרעכען: גיב אונז פלייט, דאס וויר עססען?

יד. איך אליין פערמאג (איט איינער בעטראָכטען פיזיטען קראפט) דיעז גאנצע פאָלק ניכט צו ערטראגען; עבען זאָ וועניג קאן איך איך

ערדרייזטען, דיך, אַלמאַכטיגער! אום ערנייגונג פאָן אויסעראָרדענטליכען וואונדערן צור בעפריעדיגונג איהרער ליסטערנהייט שטיעטצע אַנצוגעהען! ליעבער לאַס איך דען טאָד געוועהנליכער גערעכטען שטערבען, אַלס לאֶנגער איינען קאַמפף מיט גראָבזיננליכען מענשען פיהרען.

טז. היערויף דער העער: זאַמלע מיר זיעבענציג מאַן פאָן דען אֶל־טעזטען ישראל'ז, פאָן דענען דוא (בערייטז פאָן מצרים הער) ווייסט, דאַס זיא דיא אָלטעזטען דעז פאָלקעז אונד זיינע בעאַמטען זיין קאָננטען, פיהרטע זיא אין דאַז שטיפטזצעלט, דאַס זיא נעבען דיר שטעהען. זיא, אויפגעוואַכזען אין אונד מיט דיעזעם פאָלקע, דיא זיך דען מיסהאַנד־לונגען איהרער עגיפטישען פאָרגעזעטצטען ליעבער אונטערוואַרפען, אַלז דאַס זיא איהרע אונגליקליכען ברידער צור איבערגראָססען אויפריי־בונג איהרער קראֶפטע צוואַנגען (זיעהע אָבען ז. 77.), ווערדען דאַז פאָלק בעסער צו לייטען פערשטעהען, וואַז דיר צוגלייך צום בעווייזע דיענע, דאַס דער קערן דעז פאָלקעז, יאַ דיא מעהרזאַהל דעזזעלבען גוט געאַרטעט אונד אָרדענטליך טיכטיג אונד זאָמיט דיעזע זענדונג קיינע פערגעבליכע זייא.

יז. איך ווערדע דאַרום פאָן דעם גייזטע, דער אויף דיר רוהט, אַבזאָנ־דערן אונד אויף זיא לעגען, דאַמיט זיא דיא לאַזט דעז פאָלקעז טראַגען העלפען אונד דוא ניכט אַלליין טראַגעזט. זינניג פערגלייכט עז דער מדרש צו איינעם פאָרנעהמען, דער איינעם וואונדערשאָנען גאַרטען איינעם וואַכזאַמען פערוואַלטער צור הוט אַנפערטרויט, אונד איהם היעפיר איינען בעדייטענדען לאָהן אויזזעטצט. נאַך איניגער צייט קלאַגט דיעזער, דאַס דיא צור ענטשפרעכענדען פערוואַלטונג ערפאָר־דערליכע מיהע זיינע קראֶפטע איבערשטייגע, אונד ער זיך אַנדערע צור מיטאויפזיכט נעהמען מיססע. גוט, ענטגעגנעטע דער אייגנער; אַבער פאָן דער דיר פעזטגעזעטצטען בעלאָהנונג מוסט דוא אויך איהנען מיטטהיילען.

יח. דעם פאָלקע אַבער זאַגע: האַלטעט אייך בערייט אויף מאָרגען, דאַ זאָללט איהר פלייש אויף זאָ לאַנגע צו עססען בעקאָממען, ביז עז אייך צום עקעל ווירד אונד איהר אייך דען טאָד הינײַן עססעט.

כב. וואַז, זאַגטע משה, זאָללען דען שאַפע אונד רינדער פיר זיא געשלאַכטעט, אָדער אַללע פישע דעז מעערעז פיר זיא צוזאַממענגע־בראַכט ווערדען, דאַמיט זיא פיר אַללע צייטען גענוג האַטטען אונד היעדורך פאָם לעבען שיידען מיססטען?

כג. דאַראויף דער העער: זאָלל דען דעז העררן מאַכט צו קורץ ערשיי־נען? דוא זאָלסט בעהויפטעט עז יאַ, דאַס זיא בלאָז פאָרוואַנדע זאָגען,

אום דאס אפּראַליטע זאַך פֿאָן זיך צו וואַלצען. געוואָהרע איך נון מיהר פֿערלאַנגען ניכט, ווירדען זיא איך אונטער דיא רייהע אונגאָאַכטיגער גאָטטעס זעטצען אונד צולעטצט ווירדען זעלבסט דיא בעסטען פֿאָן דיעזעם וואָהנע ערגריפֿפֿען ווערדען. בעסטע מאַנא, זיא אונד מאַנע איהרעזגלייכען געהען מאַן איהרען ווינשען צו גרונדע, מאַז דאַס דער מענשהייט גלויבע אַן דיא אַללמאַכט גאָטטעס ערשיטטערט ווירדע.

כד. היערויף זאַמעלטע משה זיעבענציג מאַן פֿאָן דען אַלטעזטען ישראל'ז אונד שטעללטע זיא אום דאַז צעלט, אויף דאַס דער פּראָפֿעטען גייזט אויף איהנען רוהע. אום יעדאָך יעדעם פֿערדאַכט איינער פּאַרטייליכקייט אויך היערין צו ענטגעהען, וואָהלטע ער דערען צוויאונדזיעבענציג, אויז יע איינעם שטאַם זעכז, ליעס צוויאונדזיעבענציג ראָללכען, וואָפֿאָן נור זיעבענציג מיט דעם וואָרטע „אַלטעזטער" בעשריעבען, אַנפֿערטיגען אונד לאָאָזען, אונד דעריעניגע, דער איין בעשריעבענעז ראָללכען הערפֿאָרצאָג, וואַרד מאַז צו דער פֿאָן גאָטט בעשטיממטען צאַהל געהעריג אַנגעזעהען.

כו. נון בליעבען צוויא אַלטעזטע, אלדד, אונד מדד, היעסען זיא, איבריג, אויף וועלכען דער גאָטטעס גייזט רוהטע, מאַכטע דאַס זיא אויז דעם צעלטע גינגען, אונד זיא ווייזאַגטען; יענער: יהושע, דער יינגער, ווערדע ישראל אינ'ז פֿערהייסענע לאַנד פֿיהרען אונד עז איהם פֿערטהיילען! — דיעזער: קאָממען ווירד דיא וואַכטעל אונד דעם הויפֿען צום פֿערדערבען געררייכען. ביידע געמיינשאַפֿטליך אַבער: אַן דער שפּעטע ענדע ווירד גג ומגג מיט הערעזמאַכט אונד וואַפֿפֿענגעטיממעל געגען ירושלים שטירמען, אַבער ישראל'ז גלאָררייכער קאָניג (משיח) זיינער געוואַלט איין ענדע מאַכען. (זיעהע יחזקאל ל"ח אונד ל"ט.)

כז. דאַ ליעף איין קנאַבע אונד בעריכטעטע דעם משה: אלדד, אונד מדד ווייזאַגען (דיעז) אים לאַגער!

כח. יהושע, נון'ז זאָהן, דיענער משה'ז פֿאָן יוגענד אויף, ריעף אונד שפּראַך: איין הערר, משה, נים איהנען דען פּראָפֿעטענגייזט ווידער!

כט. דיעזער אַבער ענטגעגנעטע: ביזט דוא וועגען איינער אייפֿערזיכטיג? אָ, דאַס דאַז גאַנצע פֿאָלק אויז פּראָפֿעטען בעשטאַנדע, דאַס שאָן הערבייגעקאָממען וואָרע דיא צייט, אין וועלכער דער הערר אויזגיעסען ווערדע זיינען גייזט איבער אַללעז פֿלייש, וואָדורך זאָהנע אונד טאָכטער ווייזאַגען, אַלטע פּראָפֿעטישע טרייאַמע האַבען, יינגלינגע וואונדערבאַרען פֿיזיאָנען געווירדיגעט אונד זעלבסט שקלאַפֿען אונד שקלאַפֿינען פֿאָם אינזפּיראַציאָנזגייזטע ערגריפֿפֿען ווערדען. (יואל ג.) יע מעהר אויפֿקלאָרונג אונד גייזטעזבילדונג אונטער דען מענשען, דעזטאָ

מעהר האָכאַכטונג אונד הערצענסמאַרען, אונד דעסטאָ וועניגער האָכהייט אונד טהיערישע וועזען אונטער דענזעלבען, אונד דעסטאָ לייכטער זינד זיא דאַן צו רעגיערען.

לא. או' לב. אַבער איין ווינד פוהר אויז פאָם העררן אונד וועהטע וואַכטעלן איין מענגע דאַהער, פאָן וועלכעם דאַס פאָלק הויפענווייזע זאַממעלטע.

לג. נאָך וואַר אַבער דאָס פלייש צווישען דען צאָהנען, נאָך ניכט פערצעהרט, אַלס דער צאָרן דעס העררן איבער דאָס פאָלק ענטבראַננטע אונד איינע ענטזעטצליכע פּלאָגע אונטער איהם ענטשטאַנד. אַרגער קאַנן גאָטט דען מענשען ניכט בעשטראַפען, אַלס ווען ער איהם זיינען ווילען אין זיננליכער בעליעהונג טהוט אונד איהן אין אונגעמאַהנטע פערדערבען געראַטהען לעסט. צום וואַרנענדען עקזעמפעל

לד. נאַננטע מאַן דאַרום דיעזע שטעטטע „גראַבער דער לוסטערנהייט" „קברות התאוה" ווייל מאַן דאָרט דאָס פאָלק בעגרוב, דאַס לוסטערנע בעגיערדען צו ערריגען זוכטע. — דו אַבער, גלייביגער איזראַעליטע! ווערדע ניכט אונמעסיג אין דיינען ווינשען אונד פערלאַנגע ניכט אַן דער ריין היין אונד וואָהל בעסער דען דו קעננענדען גאָטטליכען אַנצוגיטע, ווען זיא דיין בעגעהרען ניכט אַנגעמעסען פערווירקליכט אונד דיינע ביטטע אונערפיללט לעסט. גאַר מאַנכער, שלעכט אונד רעכט, רעכטשאַפען אונד פראָם, אַבער אַרם; וויא שטאָלץ אונד פערמעססען ווירדע ער זיין, ווען גאָטט זיינע ביטטע אום רייכטהום ערהערטע; ווער וויס, וועלכע אונהייל פאָלגען געברויך ער דאַפאָן מאַכען דירפטע. — איין אַנדערער, פאָן שמערצען געפאָלטערט, פאָן ליידען היימגעזוכט, פאָן איינזאַמקייט אונד איינפאַכהייט דאַרום געוואָהנט: וויא ברויזענד אונד טאָבענד, איבערהעבענד אונד רוילבאַר וואָרע ער פיעללייכט, ווירדע זיין געבעט אום פאָללשטאַנדיגע גענעזונג ערהאָרונג פינדען. — ווירד דיר היניעגען געראַפפט דער זאָהן אין זיינער יוגענד פרישע, דיא טאָכטער אין איהרער בלוהענדען שאָנע, מורע ניכט. גאָטט מיינט עס, דער דיין אונד איהר היילן נור פאָרדערט. פיעללייכט ווירדען זיא אויזגעאַרטעט זיין אונד מעהר קוואַער דען פריידע, מעהר קראַנקונג דען ענטציקקען פערורזאַכען, האַטטע איהר ליעבעזלעבען לענגער געוואָהרט. — וויא אָפט שאָן וואַהרע דער דאַרבענדען פאַמיליע דער זיא קיאַמערליך נאָהרענדע פערזאָרגער פריהצייטיג ענטריסען, אונד איין נייעס, אַרגענ-האַטה לייכטעטע אויס דער דיסטערן וועטטערוואָלקע הערפאָר, דאַס גוטער מענשען ערבאַרמען זיך איבער דיא פערלאַסענען ערגאָס אונד זיא צו גליקקליכען מענשען, צו וואָהלטהאַטיגען מיטגלידערן דער געזעללשאַפט

הערהאַלאָג. דער הערר קעננט דיך בעססער דען דוא אונד וויס, וואַז דיר פֿראָממט. שלמה, דער ווייזע, בעטעטע אין זיינעם בעריהמטען איינווייהונגזגעבעטע: „יעגליכעז געבעט, יעגליכעז פֿלעהען, וועלכעז איינער אויז דיינעם פֿאָלקע ישראל אין דיעזעם הויזע פֿאָרברינגט ער־הערע אים היממעל, אונד גיב יעדעם נאַך אַללען זיינען וואַנדעלן, וויא דוא זיין הערץ קעננסט; דען דוא אַללעין קעננסט דאַז הערץ אַללער מענשענקינדער.“ — לאַס דיך איינע געשיכטע אים תלמוד ערצעהלט, בעלעהרען, וויא דער מענש זיין געשיקק גאָטט אַנהיים שטעללען, אונד אַללעז, וואַז אויז דעסען פֿאַטערהאַנד קאָממט, פֿיר גוט אונד וואָהלגעמיינט אַננעהמען זאָלל. „אַללעז, וואַז דער אַללערבאַרמער טהוט, געשיעהט צו אונזערעם בעזטען“ וואַר איין געוואָהנליכער וואָהלשפּרוך אין רבי עקיבא'ז מונד. איינזטמאַלז וואָללטע ער אויף זיינער רייזע אין איינעם אָרטע איבערנאַכטען, הער־בערגע ווורדע איהם יעדאָך פֿערזאַגט, אונד ער מוסטע אויף פֿרייעם פֿעלדע דיא נאַכט צוברינגען. נון פֿיהרטע ער איינען האַהן, איינען עזעל אונד איין ליכט מיט זיך. פּלאָטצליך ערהאָב זיך איין ווינד, אונד לאָשטע דאַז ליכט; איין קאַטער שליך זיך הערבייא, אונד פֿערצעהרטע דען האַהן; איין לאָווע שפּראַנג הערצו אונד צערשליטצטע דען לאַנגאָהר. קאַלטען בלוטעז שפּראַך ער: „וואַז דער הערר טהוט, איזט וואָהלגעטהאַן.“ אין זעלביגער נאַכט ווורדען יענעז אָרטעז בעוואָהנער פֿאָן פֿיינדליכען שאַאַרען איבערפֿאַללען, בערויבט אונד געפֿאַנגען הינ־וועגגעשלעפּפּט. זאָגט, מיך'ז ניכט, וואַז דער הערר טהוט, געשיעהט צום גוטען? ריעף דער גאָטטפֿערטרויענדע רבי. האַטטע דאַז ליכט געבראַננט, קעז וואָהלעז קאָניג אָדער דער רייבער האָרדע ווירדע איך וואָהרגענאָממען אונד בלוטגיעריג אַנגעפֿאַללען האַבען; עבען זאָ, ווען דער האַהן געקרעהעט אָדער דער עזעל זיין וויהערליכעז געשריי ערהאָבען העטטע. — דאַרום אויזהאַרטע אָדער וועלכען גלויבענז דוא ביזט! פּרייזע דען דיין געשיקק לענקענדען גאָטט זאָ פֿיר דאַז איבעל וויא פֿיר דאַז גוטע. — יאַ, האָכגעלאָבט זייא זיין הייליגער נאַמע זאָ אויף ערדען וויא אים היממעל! אמן.

צוואָלפֿטעז קאַפּיטעל.

א. מרים רעדעטע אונד אהרן (אונאַנשטאֶנדיג אונד נאַכטהייליג) פֿאָן משה וועגען דער כושיטישען (עטהיאָפּישען) פֿרויא, דיא ער גע־נאָממען, דען איינע כושיטישע פֿרויא האַטטע ער גענאָממען. וועהרענד זיינעז פֿיערציעהריגען אויפֿענטהאַלטז אין מדין, זאָ ווירד ערצעהלט, האַטטע ער זיך מיט איינער עטהיאָפּישען פֿירזטין פֿערמעהלט, זיך

אַבער, נאַכדעם, ער אין אַלליגזטען יאַהרע איינעם גאָטטליכען רוף נור בעפרייאונג זיינער שטאַממעזגענאָססען פאָם עגיפטישען סקלאַפעניאָכע אונד נור פאָרבערייטונג דערזעלבען צו איינער גייזטיגען מיסיאָן ערהאַל-טען, ווידער פאָן איהר, וויל זיינע יעטציגע אויפגאַבע מיט דעם ביז-העריגען פערהעלטניססע זיך ניכט פעראייניגען ליעס, געטרעננט. מרים, דאַז וויב, האַטטע איהן זעדאָך אין איהרער אויפפאַססונג פאַלש בעאורט-טהיילט, אונד גלויבטע, איבערטריעבענער איפער האַבע איהן צו דיעזעם שריטט בעוואָגען; אהרן, דער זאַנפטמיטהיגע, דיא ביטטערקייט דעז ברודערז וואָהל קעננענד, אַבער אויך דיא היילזאַמקייט דער האַרטען שוועזטער שאָנענד, שוויעג אונטהעטיג דער טאַדעלזוכט, וואַז גלייכזאַם איינער צושטיממונג גלייך קאַם. (עז הייסט נעמליך ניכט „וידברו" זיא [אהרן אונד מרים] רעדעטען, זאָנדערן „ותדבר" זיא [מרים אַללײן] רע-דעטע) האַט דען דער הערר נור מיט משה אַללײן גערעדעט? האַט ער ניכט אויך מיט אונז גערעדעט, (האָבען דאַס וויר דיעזערהאַלב דאַז הייליגע פערהעלטניס צו איהם גענעטהיגט וואַרען?) אונד דער הערר מערקטע דאַרויף, אויף דיא טאַדעלונג זיינעז געטרייען, דער אין געדולד אונד פראָממער ערגעבונג אַללעז הינגאַהם; האָבע דער שוועסטער צו גראָללען, דען

ג. דער מאַן משה וואַר זעהר דעמוטהזפאָלל, מעהר אַלז אַללע מענשען אויף דעם ערדבאָדען.

ו. הערעט מיינע וואָרטע! שפראַך דער הערר; איינעם פראָפעטען אייערעזגלייכען געבע איך, יהוה, מיך צו ערקעננען ענטוועדער אין איינער ערשיינונג, (געזיכטע) אָדער רעדע אים טרוימבילדע מיט איהם, דער מיט פיעלען בעגאַבטע ווירד מאַנניגפאַלטיג זיינער זיננע בערויבט, ער איזט זיינער פיזישען קראַפטע ניכט מעכטיג, וויא דניאל (דניאל י') יחזקאל (יחזקאל א') אליפז התימני (איוב ד') בלעם; ער שטירצט צוזאַממען אונד נור זיין איננערעז גייזטעזפערמאָגען, אינזבעזאָנדערע דעססען איינבילדונגזקראַפט ווערדען אים וואַכענדען גלייכזאַם זאָ שטאַרק ערערעגט, דאַס ער איירגענד איין וועזען רעדענד אָדער האַנדעלנד פאָר זיך אָדער אירגענד איין בילד ערבליקקט, דעססען דייטונג אונד לעזונג איהם דען איינגע טראַפזין ערמעגליכט; אָדער אַבער איין טרויאַגעבילד פרעגט זיך דעראַססען דער פאַנטאַזיא איין, דאַס עז אים ערוואַכען זיך ניכט פערווישט, פיעלמעהר נור קוועללע היילזאַמער ערמאַה-נונגען אָדער אונגליקק פערקינדענדער בעגעבענהייטען (דניאל נבוכדנצר געגענאיבער) ווירד.*)

*) עז איזט זעלבזטפערשטענדליך, דאַס דער נור פראָפעטענווירדע

ז. ניכט זאָ איזט מיין דיענער משה, אין מיינעם גאַנצען הויזע איזט ער פערטרויט; אונטער דען גאַנצען אויסגעצייכנעטסטע איזט ער דער הייליגסטע, ווענן ער מיינע געשטאַלט שויעט אין אַנגעזיכט דייטליכען בעגריפפען אויפפאַססט.

ח. גלייכזאַם פאָן מונד צו מונד (וויא איין פריינד מיט דעם אַנדערן) רעדע איך מיט איהם, מיט דייטליכקייט (וואַכענד, ווייל זיין גייסט דיא קאָרפּער-טהיילע זאָ בעוועלטיגט, דאַס זיא קיינער ערשיטטערונג אונטערליעגען) אונד ניכט אין (זיינער נאַהונג אונד זיינער איבערטראַגונג וויל ווירקליכע גאַטטשטאַנדע בעדירפענדען) רעטהזעלן. וויא האַבט איהר זאָ דרייסט (דיא זינדיגע מאַכונג, אונד עהרפורכט פערלעצט, אונד) אויך ניכט געשייט, צו רעדען ווידער איינען דיענער, (ווען אויך ניכט משה) ווידער משה; (איינען מאַן פאָן זאָלכען קאַראַקטער), וועהרע ער אויך ניכט מיין דיענער, פאָרנעהמליך דאַ ער ביידע אייגענשאַפטען אונד אויסצייכנונגען אין זיך פערייניגט? — דיעזער גאָטטליכע פערווייז דייטעטע איינע שטראַפע אַן, אונד ווירקליך

יא. דאַ דיא וואָלקע פאָם צעלטע וויך, וואַר מרים פאָם אויסזאַטצע וויס וויא שנעע. אין בעווייז, דאַס דער צרעת פאָלגע דער פערלייםדונגס-זוכט איזט.

יב. אהרן וואַנדטע (דער מיטשולדיגע אונד זיך זיינער פערגעהונג בע-וואוסט) שפראַך צו משה: רעכנע עס אונז ניכט צום פערברעכען אַן, דאַס וויר זאָ בעטהאָרט וואַרען אונד געזינדיגט האַבען! איזט זיא יאַ אונזערע שוועסטער! אָ, לאַס זיא דאָך ניכט איינעם ניכט פאָלקאָממען אויסגעטראַגענען קינדע גלייך, דאַס ביים דער געבורט שטיקוויזע אויס דעם מוטטערשאָאָסע געקאָממען, אום האַלבע וואַכענדען לעבען צו רעטטען. דיא שטראַפאַלען אין מצרים האָט זיא מיטגעלעבט, דיא אייזעיגען אונד געפאָהרליכען וואַנדערונגען האָט זיא מיטגעמאַכט, אונד נון דאַ וויר כנען, דאַס לאַנד דער זעהנזוכט צו בעטרעטען אים בעגריפפע זינד, זאָלל זיא איינזאַם אונד פערלאַססען, אין אַבגעזאָנדערטער היטטע טרויריג איהר לעבען בעשליעסען! צום פערגעבען אונד פערגעססען דער אונבילל געגענע בערייט,

יג. פלעהטע משה צום העררן אונד שפראַך: אַך, גאָטט, היילע זיא דאָך!

געלאַנגענדע אויזגעצייכנעטע מאָראַלישע אונד גייסטעזאייגענשאַפטען זאָ וויא שטופענווייזע פאָרבערייטונג האַבען מוסע. מיימאָנידעז אים מורה חלק ב' מ"ה נאָהענט מאַכט, רעזפ. מיין גראַדע דער אינספּי-ראַציאָן אַן.

יד. דער הערר אַבער שפּראַך צו משה: ווען איהר פאַטער איהר אין דאַז אַנגעזיכט געשפּיעען האַטטע, זאָללטע זיא זיך ניכט זיעבען טאַגע שעמען? זיא זאָלל אויך יעטצט זיעבען טאַגע אויסערהאַלב דעז לאַגערז איינגעשפּעררט בלייבען, הערנאַך זאָלל זיא ווידער אויפגענאָממען ווערדען דיעזער פערדיענזטע האַלבער.

טו. אונד ערזט נאַך דיעזער פריזט זאָג דאַז פאָלק פאָן דאַננען. צייטלעבענז זאָללטע מרים מיט דעם צרעת בעהאַפטעט זיין, דאַ זיא אַלז פראָפעטין פאָרזיכטיגער אין איהרען רעדען האַטטע זיין זאָללען; וויל אַבער איהרע שוועזטערליכע זאָרגפאַלט אין זאָ זיננינגער ווייזע זיך איבער משה, דען בעפרייער ישראל'ז, ערשטרעקקטע, אַלז ער קורצע צייט נאַך זיינער געבורט אין מצרים דער שטראָמעזגעפאַהר אים נילשטראָמע אויזגעזעטצט וואַר, (זיעהע שמות ב') בראַכטען דיא וואָלקען־ אונד פייערזיילע, דיא הייליגע שטיפטזהיטטע, דער דיא אויראַלטען בעגלייטענדע ברוננען אונד דאַז אויז זעכציג מיריאַדען בעשטאַנדענע פאָלק ניכט עהער אויף, ביז דאַז פראָממע וויב ווידער אויפגענאָממען געפונדען האַטטע. אָ, דאַז דיעזעז אונז צום שפּאָרן דיענטע, יעדע אויך דיא געריגגזטע פּפליכט אויף'ז זאָרגפאַלטיגזטע צו איבען, אונזערע צונגע אַבער פאָר אַללען ליגענהאַפטען רעדען צו בעוואַהרען!

שלח לך.

דרייצעהנטעז קאַפּיטעל.

ג. וויא עז צו אַללען צייטען מענשען גאַב, דיא אין איהרער רוהזעליגקייט אונד פערשטאָקקטהייט אונפערבעזערליך וואַרען, זאָ אויך דאַמאַלז. דיא נאַכפאָלגענדע ערצעהלונג ערוויייזט, דאַז דאַז עקזעמפּעל מרים'ז דיא פערלייאומדונגז־ אונד פערקליינערונגזזוכט ניכט גאַנץ אויז דעם פאָלקע אויזגעטילגט וואַר אונד אונזעליגעז עלענד הערבייפיהרטע. אויז (דברים א' כ"ב) איזט צו ערזעהען, דאַז דיא אויראַלטען פאָן שטעמע צור רעקאָגנאָזציאָן געאייגנעטע הערלאַנען אויזגעשטעללט, דעם וואָרטע געהאָרכטע, זיא מיט זיינער מאַננשאַפט אין אין האַנגע אונד איבערלייבע לאַנדעז פיהרען ווערדע, אין פאָללען פערטרויען שענקטען, פּיעלמעהר שפּראַכען: מאַננער וואָללען ווירד ערקונדיגונג דעז לאַנדעז פאָראויזשיקקען. דאַראַב שפּראַך דער הערר צו משה: שלח לך דאַז קאַננזט שאָן דייטשווענן — מיט דער לאָגערונג דער בעשאַפֿענהייט דעז לאַנדעז, ווירד אויך דיין טאָד פערלענגערט, — דעמען צו זאַמעננהאַנג משה פריילייך נאַך ניכט אויסהאַטטע — מאַננער שיקקען, דאַז זיא

אויסקונדשאַפֿטען דאַס לאַנד כנען, דאַס איך דען קינדערן ישראל'ס איינ־געבען וויל. איינען מאַן אויס יעדעם פֿאַמיליענשטאַממע קאָננט איהר שיקקען; יע איינען פֿירסטען אונטער איהנען.

ג. משה זאַנדטע זיא הינוועג פֿאָן דער וויסטע פאַרן מיט ערלויבניס דעס העררן (דאַ ער עס ניכט פֿערהינדערטע). זיא אַללע וואַרען מאֶננער, הייפטער דער קינדער ישראל'ס; צור שטונדע וואַרען זיא גוט געזיננט.

טז. משה אַבער נאַננטע דען הושע, זאָהן נון'ס, זיינען איהם טרייא אַנהאֶנגליכען לערנ־ אונד וויסבעגיערינען אונד דאַרום פֿאָן איהם געליעבטען אונד בעפֿאָרצוגטען יינגער יהושע, „גאָטט זייא העלפֿער" אונד מאֶגע דיך אין דיינען געזיננונגען אונד גרונדזאֶטצען שטאֶרקען, דאַס זיא אים ביזהער אונגעוואָהנטען אומגאַנגע מיט מאֶננערן פֿערשיע־דענער לעבענסאַנשויאונגען ניכט וואַנקענד ווערדען.

יז. ער שפראַך צו איהנען: געהעט היער צור מיטטאַגזייטע הינויף אונד בעשטייגעט דען בערג; דיא אויסזיכט פֿאָן דעס בערגעס האֶהע געוואֶהרט איינען איבערראַשענדען, ערהעבענדען אַנבליק אונד צייגט דעס לאַנדעס פראַכט אונד העררליכקייט.

יח. בעזעהעט אַבער אויך דאַס לאַנד, וויא עס בעשאַפֿפֿען זייא; אָב זיין קלימאַ דיא פֿאָפולאַציאָן (בעפֿאֶלקערונגסצונאַהמע) בעפֿאֶרדערט; אונד דאַס פֿאָלק, דאַס דאַרין וואָהנט, אָב עס שטאַרק אָדער שוואַך, גערינג אָדער צאַהלרייך זייא.

יט. אונד וויא דיא פֿאָן איהנען בעוואָהנטען אָרטע בעשאַפֿפֿען זייען? אָב אָפֿפֿען, ווייל זיא איהרעם פֿערזאֶנליכען מוטהע אונד איהרער אונ־ערשראָקקענהייט פֿערטרויען) אָדער פֿעסט, אום זיך פֿאָר פֿיינדליכען איבערפֿאֶללען אונד אַנגריפֿפֿען צו זיכערן?

כ. אונד וויא דער באָדען בעשאַפֿפֿען זייא? אָב פֿעטט (אונד דען אַנבויא ערלייכטערנד) אָדער מאַגער (אונד דיא קולטור ערשווערענד)? אָב פרוכטביימע דאַרין געדייהען אָדער ניכט? איין (לאַנד מאֶגליך, דעססען פֿעגעטאַציאָן איפפיג אונד קלימאַ הייס איסט, בעדאַרף נור איינער גערינגען בעאַרבייטונג, אונד זיינע בעוואָהנער זינד דאַהער טראֶגע אונד פֿורכטזאַם; איין צור הערפֿאָרברינגונג זיינער ערצייגניססע דער אַנשטרענ־גונג אים האֶהערן גראַדע בענאֶטהיגענדעס לאַנד הינגעגען מאַכט זיינע איינוואָהנער אַרבייטזאַם, הורטיג אונד טאַפּפֿער, ווייל יעדער דאַס מיט אייגענער אַנשטרענגונג אונד אויסדויער פֿאָן קראֶפֿטען ערוואָרבענע מוטהיג צו זיכערן זוכט. עבען זאָ געבאָט משה, צו ערפֿאָרשען, אָב מיטטעלסט איהרער קלוגהייט, ביעדערען קאַראַקטערס אונד גייסטיגער

טיכטיגקייט הערפָארראַגענדע אונד דעם לאַנדע צום רוהם אונד טוטצן דיענענדע אָננער זיך דאַרין הערפָארטהון.

כב. זיא גינגען גען זידען היניף ויבוא אונד אַמַן קַאַם נאַך חברון, אַללוואָ דיא שטאַמאָאָלטערן בעגראַבען ליעגען. שאָן אויף דער היגרייזע אַכטען פֿערדאֶכטיגע רעדען, אויפֿרייצענדע וואָרטע אונד באֶזוויללינגע פֿערדאַבערונגען אונטער איינאַנדער געפֿלאָגען וואָרדען זיין, וואַז דעם אונטוללינגען יהושע אונד דעם טרייהערציגען כלב,ביידע עבענפֿאַללז קונדשאַפֿטער, העכזט אויפֿפֿאַללענד אונד פֿעראעסען ערשיען. לעטצטערער, דיא פֿערפֿיהרונג פֿירכטענד אונד זיינער אָרהאַליטען ווידערשטאַנדזקראַפֿט איסטרויענד, וואַללפֿאַהרטעטע דאַהער אַלליין צו דער אַהנען הייליגען אונד איינזאַמען גראַבעזשטאָטטע, אום, פֿאָן טויערן ערגריפֿפֿען אונד היגעטטרעקקט, גאָטט אום בייאשטאַנד ווידער דיא פֿעראָקקונגען דער רוכלאָזען איבבריגזטיג אַנצורופֿען; דאַרום הייסט עז היער „אונד ער אָדער אַמַן קַאַם.“

כג. זיא קאַמען אין דאַז טהאַל דער טרויבע, טניטטען איינע רעבע אַב, נעבזט איינער וויינטרויבע אונד זיא טרוגען זיא איט צוויא שטאַנגען (באַהרען) אונד פֿאָן דען גראַנאַטאָפֿפֿעלן אונד פֿאָן דען פֿייגען. דיא טרויבע וואַר פֿאָן זאָלכעם אומפֿאַנגע אונד זאָלכער טווערע, דאַס דיא טראַגקראַפֿט פֿאָן אַכט פערזאָנען צו איהרער וויטערשאַפֿפֿונג ערפֿאָרדערט ווארדע, איינער דער צוואָלף נאַהם איינען גראַנאַטאַפֿפֿעל, איין אַנדערער איינע פֿייגע, יהושע אונד כלב נאַהמען ניכטז. דיא אַבזיכט דער צעהן וואַר נאָמליך, דעם פֿאָלקע דורך פֿאָרצייגונג אויסערגעוואָהנליכער פראָדוקטע בעגרייפֿליך צו מאַכען, דאַס אויך דיא לאַנדעזבעוואָהנער פֿאָן אויזנעהמענדער שטאַטור אונד שטאָרקע זיין אונד איהם היעדורך ענטמוטהיגונג איינצופֿלאָסען; יענעביידען וואַקקערען אַבער, פֿאָן זאָלכ' באָזער געזיננונג ניכט בעפֿאַנגען, אונטערליעסען דאַהער, איין פֿרוכטעקזעמפּלאַר איטצונעהמען.

כה. נאַך פֿירציג טאַגען קאַמען זיא פֿאָן דער ערפֿאָרשונג דעז לאַנדעז צוריקק,

כו. ערלאָהלטען אונד שפראַכען: וויר זינד געקאָממען אין דאַז לאַנד, וואָהין דוא אונז געשיקקט האַזט; עז פֿליעסט צוואַר פֿאָן מילך אונד האָניג אונד דיעז היער איזט זיינע פֿרוכט;

כח. דאַז פֿאָלק יעדאָך, דאַז דאַרין וואָהנט, איזט צו מאָכטיג, (אום מַן דעסען בעזיעגונג אים קאַמפֿפֿע אָדער פֿערטרייבונג דענקען צו קאָננען) דיא שטאָרטע זינד זעהר בעפֿעזטיגט אונד גראָס (אונד דאַהער אונ-

חייננעהאבחר) חונד זחגחר יעננע העלדענחיטהיגען נחכקחממען דעז ענק (ריעזען) זחהען וויר דחזעלבזט.

כט. עמלק (יעננר דרייזטע חונד וואגההלזיגע פיינד, דען וויר „וויח דחז קינד דיח רוטהע“ פחרנעהמליך לו פירכטען החבען) וואהנט גגען זיהען, חתי, יבוסי חונד אמורי וואהנען חויף דעם געבירגע חונד דער כנעני חם מעער חונד חן דעז ירדן'ז חופער. — דיח היעדורך חים פחלקע חויזגעברחכענע עמפחרונג חונד חויפרוהר געגען דען פיעלגעפריזעטען מחן משה

ל. זונטע כלב לווחר לו טטיללען, חינדעם ער טפראך: וויר קחננען (חונטער דעם בייזטטחנדע דעססען, דער חונז ביזהער לייטעטע) היניופ־ליעהען חונד עז חייננעהמען, דען וויר קחננען חונז דעססען בעמחכטיגען; טרחטלן עמלק, דען וויר טחן חיינמחל בעזיעגטען, חונד טרחטלן דער חנדערן פחלקער, דיח ניכט מחכטיגער זינד, חלז חונזערע פחרמחליגען לווינגהעררען, דיח חגיפטער.

לא. חו' לב. יענע פעררוכטען חבער ווידערטפרחכען חונד זחגטען דיח ווידערזיננינגען חונד זיך געגענזייטיג חויפהעבענדען וואָרטע: דחז לחנד, וועלכעז וויר בערייזטען, רייבט (וועגען טלעכטער בעטחפפענהייט דער לופט) זיינע חייננוואהנער חויף, חונד חללעז פחלק, וועלכעז וויר דחרין זחהען, זינד לייטע פחן גרחסער טטחטור חונד ריעזענמחסיג, זח דחס וויר חונז חונד חיהנען וויח הייטרעקקען פחרקחמען.

פיערצעהנטעז קאפיטעל.

חך, וויח טוואך חיזט דחך דער מענט! וויח ריילבחר חונד וויח טנעלל חיין טקלחפע זיינער בחזען טריעבע חונד לייךענטחפטען, חונד וויח רעכט החט דער הערה, ווען ער זחגט: יצר לב האדם רע מנעריו. „דחז דיכטען דעז מענטליכען הערלענז חיזט בחזע פחן יוגענד חויף.“ — וויח פיעלע בעווייזע חונבעגרייפליכער חללמחכט, טיטלענדער וואלטונג חונד חונחויזטפרעכליכער גיטע חונד ליעבע החטטען דיח חיזרחעליטען חים חגיפטענלחנדע חונד זייט בעפרייחונג פחן טירחננענהחנד פחן דער גחטטהייט עמפפחנגען, וועלכ' בייחטפיעל פחן הערחחיטעם אוטהע חונד חונערטיטטערליכעם גחטטפערטרויען החטטען זיח חן משה, אהרן חונד חנדערן גחטטעזמחננערן, חונד דעננחך וואַרען לעהן חויפווייגלער חונד פערפיהרער חים טטחנדע, דיח גרחסע אחסע דעז פחלקעז חין דען פריהער ערנזטליך געפחסטען גוטען ענטטלוססען וואנקענד לו מחכען חונד חיהרע געפיהלע לו פיינדטחפט חונד החס, לו טנחדעם חונדחנקע חונד אחדזיכטיגער חויפלעהנונג חויפלוטטחכען.

א. דיא גאַנצע געמיינדע ערהאָב זיך אונד שריע, אונד דאַז פאָלק וויינטע דיא גאַנצע נאַכט פאָם אַכטען אויף דען ניינטען דעז מאָנאַטז אב.

ב. זיא מוררטען ווידער משה אונד אהרן אונד יאַממערטען: אָ, דאַס וויר אים עגיפּטענלאַנדע געשטאָרבען וועֶרען, אָדער אין דיעזער וויסטע נאָך שטירבען.

ג. וואָצו בריגגט אונז דער העררע אין דיעזעז לאַנד, אום דורך דאַז שווערט צו פאַללען, וואָדורך אונזערע פרויען אונד קינדער צור בייטע ווערדען! וועֶרע עז ניכט בעססער פיר אונז, וויעדער נאַך מצרים צוריקק־צוקעהרען? — קוים וואַר דיעזער געדאַנקע פיעללייכט פאָן אירגענד איינעם אויזגעשפּראָכען,

ד. דאַ זאַגטען זיא ווירקליך איינער צום אַנדערן: וויר וואָללען איין אָבערהויפּט וועֶהלען אונד נאַך מצרים צוריקקעהרען! אָ, דעז ראָהען, נאָך איממער זיא בעהערשענדען ערבאַרמליכען שקלאַפּענזיננעז; בייא זאָלכעם היללאָזען אונד וויסטען געבאַהרען ענטזאַנק זעלבזט איינעם גלויבענספעסטען אונד גייסטעסשטאַרקען משה, איינעם זעלבזט בייא דעם פּלעֶטצליכען טאָדע הייסגעליעבטער זעֶהנע זיינע געפיהלע בעמייסטערנדען אהרן דער מוטה,

ה. אונד זיא פיעלען אויף איהר אַנגעזיכט פאָר דער גאַנצען פערזאַממלונג ישראל'ז.

ו. יהושע אונד כלב (פאָן דער ליגענהאַפטיגקייט יענער פערלוכטען אויפוויעגלער דורך אייגענע ערפאַהרונג איבערצייגט) צערריססען (צוואַר צום צייכען דעז טיעפסטען שמערצעז) איהרע קליידער: טראַטען אַבער פאָלל מוטהעז אונד אונערשראָקקענהייט אונד

ז. ריעפען: דאַז לאַנד, דאַז וויר דורכרייזט האַבען, איזט זעהר זעהר גוט.

ח. ווען דער העררע געפאַללען אַן אונז האַט, זאָ ווירד ער אונז אין דיעזעז מילך־ אונד האָניגרייכע לאַנד ברינגען.

ט. עמפּעֶרט אייך נור ניכט ווידער דען העררן, זאָ האַבט איהר דאַז פאָלק דיעזעז לאַנדעז ניכט צו פירכטען; איהר שאַטטען (איהרע מאָראַלישע שטעֶרקע אונד מאַטעריעללע קראַפט) איזט פאָן איהנען געוויכען, דער העררע אַבער איזט מיט אונז. זייד דעמנאַך ניכט זאָ פורכטזאַם!

י. דיעזע פערנינפטיגען אונד ערמוטהיגענדען וואָרטע וואורדען יעדאָך פאָן דער טאָבענדען מענגע מיט דער דראָהונג, דיא רעדנער צו שטייניגען, בעאַנטוואָרטעט, אַלז דיא ערשיינונג דער העררליכקייט דעז

העררן, פיעלזייכט דורך חיינע העפטיגע ערשיטטערונג אָדער חיין העלן
חונד גרעלן שטראַהלענדעז פייער, דעם חויפרוהר פלָטזליך חיינהאַלט
געבראַכט.

יא. וויא זַאגטע, שפראַך דער הערר לו משה זאָלל איך דיעזעז פאָלק
נאָך שטאָהען חונד איר ניכט פֿערגעבען, טראָטז אַללער דער לייכען, דיא
איך חונטער איהם געטהאַן. איט דער פעזט וויל איך עז שלאַגען חונד
עז פערטילגען, דיך אַבער, דעז איהרען ערלפאָטערן לוגעשוואָרענען
איידעז וועגען, לו חיינעם נאָך גראָסערען חונד אָכטיגערן פאָלקע
אַכבען, דאַ דוא דעזועלבען חורטפרונגז ביזט! משה, וועדער ערמוטהיגט
דורך דען גאָטטעזגייזט חונד פֿראָה, דען חויפרוהר געשטילט לו זעהען,
דיא איהם ווידערפאַהרענען חונבילדען ניכט בעאָבטענד שטיעג אַם נייני
חונדלוואַנליגזטען טאַג דעז אָנאַטעז אב ווידער אויף דען בערג סיני
חונד פלעהטע דיא גאָטטהייט אַן, אין פיערליגטאָגיגער פריזט חונד
שפראַך: ווען דאַז דיא אָגיפטער הערטען, איז דערען איטטע דוא
דיעזעז פאָלק איט דייכער אַללאַכט געפיהרט,

יד. ווערדען זיא פריידענפאָלל לו דעם בעוואָהנער דיעזעז לאַנדעז
זאַגען: — דיעזע הערטען, דאַס דייכע רעזידענל אין איטטע דיעזעז
פאָלקעז זייא, דאַס זיא דייכער גאָטטהייט אַבגלאַנל אויף דעז סיני'ז
גיפפעל שויטען חונד אַן דיעזעז בערגעז פוס דיין היילגעז געזעטל עמ=
פפינגען; דאַס דיין געוואָלק איהנען טוטל פאָר רעגענטויער חונד גלוט=
היטלע באָט! דאַס דוא אַם טאַג פֿאָר איהנען אין חייגער וואָלקענזיילע
לאָגזט, אום דעז וועגעז קריאוונגען לו עבנען, חונד דעז נאַכטעז אין
פייערזייל', דיא פינזטערניס לו ערהעללען.

טו. ווען דוא נון טאָדטעזט דיעזעז פאָלק וויא חייגען אַאַן, זאָ ווירדען
דיא פאָלקער זאַגען:

טז. וויל דער הערר דאַז פעראָגען — דיא ביזהער פאָרגעגעבענע
אַללאַכט חונד אַללגעוואַלט — ניכט האַט, דיעזעז פאָלק אין דאַז לאַנד
לו ברינגען, דאַז ער איהנען איידליך חונד פֿאָפהאַפט פערשפראָכען,
דאַרום ווירגטע ער זיא אין דער וויזטע דאַהין; חונד וואַז טהוזט דוא
דאַן דיינעם גראָסען חונטער דען פאָלקערן ענטווירדיגטען נאַאען?"
וויא זאָלל זיא חויזברייטונג פינדען חונטער דער אענטהייט, דיא גאָטטעז=
אידעע, ווען זיא דיך אַנדערן וואַהנגאָטטערן גלייך אַכטעט חונד דורך
דיך ניכט אין ליעבע פעראייניגעט ווירדע? זאַגע ניכט, דוא וואָללעזט
איר איין גראָסעז פאָלק ענטשטאַאען לאַסען! אויך אייגע נאַכקאָאען
ווירדען אַז אענטען דער זינדע אַנהייאפאַללען חונד איין געריגגעז
פערדיענזט זיא אוס זאָ וועניגער פאָר פערניכטונג זיכערן קאָננען, אַז

דיא אונראעסליכען פערדיענסטע דרייער רוהאפאָזער האַהנען עס ניכט פעראכטען! ביעטען דרייא פיסע חיינעס טטוהלע קיינען זיכערן האַלט, וויא פעראכטע עס איין פוס?

יז. אונד נון לאַס זיא זיך גראָס צייגען דיינע קראַפט (דיא זיך נור אין אונענדליכער ליעבע אונד אוננעננבאַרער גיטע אָפפענבאַרט) וויא דוא זעלבסט פערקינדעט האַסט;

יח. יהוה דאַס איבער צייט אונד רויך ערהאַבענע, פאָן טטויבגעבאָרנען טטערבליכען אין זיינער גראָסע אונפאַסבאַרע, דאַהער דורך דערען פערגעהען אונאַנטאַסטבאַרע וועזען (מדת הרחמים) איסט לאַנגמיטהיג, פאָן אונענדליכער גנאַדע, פערגיבט מיסטעטהאַט אונד פערברעכען, לאַסט אַבער ניכט אונגעאַהנדעט, זאָנדערן פיעלמעהר היימט דיא מיסעטהאַט דער פאַטער אַן דענען איהנען נאַכאַהמענדען קינדערן, ענקעלן אונד אורענקעלן.

יט. זאָ פערצייהע נון דיא מיסעטהאַט דיעזעס פאָלקעס נאַך דעם אומפאַנג דיינער גנאַדע, ליעבע, הולד אונד גיטע, וויא דוא איהם שאָן זאָ אָפט פערגעבען האַסט פאָן מצרים הער ביז יעטצט — זאָ בעטעטע דער גראָסע, העלדענמיטהיגע, זאָ אָפט אַנגעפיינדעטע אונד דענגאָך פאָלקספריינדליכע, פיערציג טאַגע אונד עבען זאָ פיעלע נאַכטע וויעדער, אָהנע אַלע נאַהרונג צובריגענדע אַמן, אונד עס האַטטע דען גליקליכען ערפאָלג, דאַס אַם פיערציגסטען טאַגע — אַם צעהנטען תשרי

כ. דער הערר טפראַך: איך פערצייהע, וויא דוא געזאַגט האַסט. אונד איינגעזעטצט וואורדע דיעזער טאַג אויף עוויגע צייטען צור זיהנע אונד פערגעבונג, צור אויזאַהנונג דעס פאַטערס מיט זיינען קינדערן, צור בוספערטיגען אונד פריידענפאָללען רייקקעהר זעטצטערער אין דעס ליעבעוואַראען ערצייגערס טאָאָס, — עס איזט דער היילינע, טוירינוואָנ־ניגע פערזאָהנונגזטאַג, יום כפור.

כא. דאָך, זאָ וואַהר איך לעבע אונד דער גאַנצע ערדקרייז אייגער הערלליכקייט פאָלל איזט,

כח. דאַס איך דיעזער לייטע וואונט, אין דער וויסטע צו שטערבען, ערפילען ווערדע.

כט. או' ל. אין דיעזער וויסטע זאָללען אייערע קערפער פערפאַללען, אַללע אייערע געמוסטערטען פאָן צוואַנציג יאַהרען אַן אונד דאַריבער, דיא איהר ווידער איך געמורט האַבט: איהר אַללע זאָללט ניכט אין דאַס פערהייסענע לאַנד קאָממען, כלב אונד יהושע אויסגענאָממען.

לא. אייערע קינדער אַבער, . . . ווערדע איך דאַהין ברינגען, דאָס זיא דאַס לאַנד קעננען לערנען, דאַס איהר פערוואָרפען האַבט.

לד. פיערציג יאַהרע, — פיר יעדען טאַג איין יאַהר — זאָגט איהר אייערע מיסעטהאַט ביסען.

לז. יענע צעהן ניכטסווירדיגען אַבער, דיא זאָ שאֶנדליכען בעריכט איבער דאַס לאַנד ערשטאַטטעטען, שטאַרבען (אַם זיעבענטען דעס מאָנאַטס אלול, נאָך עהע דיא פערגעבונג ערפאָלגטע), אין איינער אַבשייליכען זייכע פאָר דעם הערן דאַהין: ווירמער קראָכען אויס איהרען איינגעווייידע ביס צור מונדהאֶהלע, דיעזע פערשלוקקטען זיא מיטטעלסט דער צונגע אונד זאָ שטאַרבען זיא איינען אַבשייליכען טאָד. — דיא פערלייטעטען הינגעגען שטאַרבען וואֶהרענד דער פיערציגיאֶהריגען וואַנדערונג אַללמאֶהליג דאַהין. קיינער פאָן איהנען עררייכטע דאַס זעכציגסטע לעבענסיאַהר, אונד יעדעס יאַהר, אַם ניינטען אים מאָנאַט אב, יענעם פערהאֶנגניספאָללען טאַגע, שטערבען איבער 15,000 דערזעלבען פאָם לעבען אונד וואורדען אין דען פאָן איהנען זעלבסט געפערטיגטען גראֶבערן בעשטאַטטעט, דערען קינדער אַבער וואוכסען אין דיעזער לאַנגען פעריאָדע צו טיכטיגען, פראָממען מאֶננערן העראַן. איין שפּאֶטערער פערזוך יענער, ווידער גאָטטעס ווילען אינס לאַנד איינצודרינגען, מיסלאַנג פאָללשטאֶנדיג, וויל וועדער משה נאָך דיא בונדעסלאַדע זיא בעגלייטעטע. —

פינפצעהנטעז קאַפיטעל.

רייאמיטהיג אונד בוספערטיג, פראָם אונד טוגענדהאַפט וואַנדעלטע נון דיא איזראַעליטען אין דער וויסטע, איהרען קינדערן דיא גראֶסטען זאָרגפאַלט שענקענד, דאַמיט זיא ווירדיג ווערדען, בעזיצער יענעס הייליגען לאַנדעס צו ווערדען, אונד אויך גאָטט ערטהיילטע פאָלגענדע דיא איזראַעליטישע בעשטיממונג פאֶרדערנדען געבאָטע.

ב. ווען איהר אין דאַס לאַנד אייערער וואָהנונג קאָממעט,

ג. אונד איהר וואָללט גאַנצ־ אָדער מעהלאָפּפער צום בעזאָנדערן געליבדע אָדער אַלס פרייוויללינע גאַבע אָדער אַלס אייער פעסטאָפּפער ברינגען,

ד. זאָ זאָלל דער אָפּפערנדע איין אויס ווייצענמעהל בעשטעהענדעס מעהל־ אונד איין טראַנקאָפּפער אויס וויין דאַבייא ברינגען. נאַך דעם בעל עקרה ווירד מיטטעלסט דעס אייגענטליכען אָפּפערס, דעס טהיערעס, דיא גאַטטונג לעבענדער געשאֶפּפע איבערהויפּט, מיטטעלסט דעס אויס ווייצען, אַלס נאַהרונגסמיטטעל בעגאַבטערער וועזען בעשטעהענדען מעהלאָפּפערס דער מענש אַלס פאָרציגליכע אַרט, מיטטעלסט דעס גייסטיג שטיממענדען וויינעס אַבער ישראל בעצייכנעט, אַלס פיהרער דער מענשהייט, אַלס פריעסטער דער פאֶלקער.

טו. אָ, פערזאַממלונג! איינערלייא געזעץ זייא פיר אייך אונד פיר דען

פרעאדליכג, זָה זיך חונטער חייך חויפהאלט. חייכע עוויגע זאַטלוכג זייח
דיעז פיר חיירע כאַכקָמאען. חיהר חוכד דער פרעאדליכג זייד פָאר
דעם הערען גלייך.

טז. חייכע לעהרע חוכד חיין רעכט זייח פיר חייך חוכד פיר דען
פרעאדליכג, זָה זיך חונטער חייך חויפהאלט! דיח גאַכלע אעכטהייט,
יעדעז חיינלעלכע איטגליעד דערזעלבען טראָגט דאַז עבענבילד דעז
טאָפפערז, דער אַלפאַטער האַט אַלען זייכען קיכדערן דען טטעאפעל
חיהרעז גייזטיגען חורטפרוכגז חויפגעדריקקט, ער חואפאַסט זיח איט
גלייכער ליעבע חוכד האַט פיר אַלע גלייכעז רעכט, גלייכעז געזעטל;
חוכד פרעפעלאוטה חוכד פערמעסענהייט חיזט׳ז, ווען דער אעכט דען
אעכטען דריקקט חוכד חייכע קלאַסע זיך פיר בעפאָרלוגטער, פיר בע-
רעכטיגטער אַלז אַכדערע וואָהכט. אַכאָרדכוכגען לור חויפרעכטהאַלטוכג
חייכער געזעטלע חוכד פאָרדערוכג דערזעלבען קאָככט חיהר, זאָלט חיהר
טרעפפען; אַבער כיעאַכדען זיין כאַטירליכעז רעכט טאָלערן, דאַז
האָהער טטעהעט חוכד אָלטער חיזט אַלז אַלע חיירע וואָקיהרליכען
חוכד פָאָם גייזטע דער זעלבזטזוכט, דעז טטאָלזעז חוכד האַסעז דיקטירטען
געזעטלע. ערלעז, ראָטהעז בלוט דורכטטראָאט חייכעז יעדען פולזע,
חוכד גיבט חיהם אַכטפרוך חויף גלייכען טוטל, גלייכען גענוס, גלייכפיעל
לו וועלכער ראַסע, לו וועלכער פאַרב׳ ער געהאָרט. כור וואַז חייכעז
אעכטען גייזט דורך אַכטטרענגוכג חוכד איה׳ אַן גאָטטעזקעכנטכיס זיך
חייגען געמאַכט, דאַז טאָטלע, דאַז אַכטע אַלז זיין טפעליעלעז גוט
חוכד האָכאַכטע חיהן דאַראָב, גאָכנ׳ חיהם חויך אָגליכזט פרייען טפיעל-
רוים לור ענטוויקקעלוכג, לור חויזבילדוכג; דער פעראייכטליכען ערלערן
געבורט דער גראָסערן דורך דעז גליקקעז לויכע חיהם געוואָרדעכען
מאַטעריעלען בעזיטלטהימער וועגען אַבער חיזט דער חין פאַלאָזטען
געלייגטע דעם חין כיעדריגער היטטע געבאָרכען, דער איט דער גיטער
אעכגע בערייכערטע דעם חום דאַז טאָגליכע בראָד קאָמפפענדען גלייך.
— דיעזעז פריכליפ, דיעזען פוכדאַמעכטאַלזאַטל פראָקלאַאירע ישראל!
חוכד פערקיכדע חיהן חין אַלען וויכקעלן דער ערדע, וואָהין דיך גאָטט
אַלז פריעזטער פיהרעט, חוכד חיבע כיכט פערגעלטוכגזרעכט אַן דענען,
דיח דיר געוואַלטטהאָטיג דאַז רעכט פערווייגערן, בוייגעד חויל חיהרע
טטאָלע אַכט, דען „כור דעם הערען חיזט ראַכע חוכד פערגעלטוכג."

יט. חו׳ כ. ווען חיהר עסעט פָאן דעם בראָדע דעז לאַכדעז איסט
חיהר דעם הערען חייכע העבע בריכגען; אַלז חיירעז טייגעז ערזטליכג
כאָאליך זאָלט חיהר חיין טטיקק טפייזעטייג לור העבע בריכגען. חום
זיך דאַנקבאַרליך גאָטטעז לו ערחיככערן, האַטטע מאַן פָאן יעדעם חויז

דען ווירקליכען געטריידעהארטען צובערייטעטען טייגע דען פיעראונד= צוואנציגזטען טהייל איינעס פריעזטער צו פעראבפאלגען. אוס דיעזעז געבאט ניכט אין פערגעסענהייט קאמען צו לאסען, ווירד אויך יעטצט נאך איין בעליעביגער קליינער טהייל אונטער איבליכעם זעגענזשפרוך אבגעטיעדען אונד דעם פייער איבערגעבען; איינע צערעמאניע, דיא גראסטענטהיילז צו דען אבליעגענהייטען דער הויזפרויא געצאהלט ווירד.

כב. ווען איהר אירטהימליך ווידער אללע געבאטע דעז הערען האנדעלט, ד. ה. איינע ארט געטצענדיענזט אייך צו שולדען קאמען לאסעט, היעדורך דען אללייכען, דען הערען דער נאטור, דען אייגענטליכען געזעטצגעבער, דאז פונדאמענטאלגעזעטץ אונד זאמטליכע דאראויז רעזולטירענדע געבאטע לייגנעט,

כה. זא זאלל דער פריעזטער (איטעלזט היער אנגעגעבענער אפפער) אויף דיא געמיינדע זיהנען,

כו. אונד עז זאלל אללען פערציעהען ווערדען, וויל עז יא דעם גאנצען פאלקע נור אויז אירטהום ווידערפאהרען וואר.

ל. דיעיעניגע פערזאן אבער, דיא זאלכעז מיט אויפגעהאבענער האנד ד. ה. אויז פרעפעלמוטה אונד פרעכעם זין טהוט, האט דען הערען געלעסטערט אונד זאלל אויז דער נאציאן אויזגעראטטעט ווערדען. דען דאז ווארט דעז הערען האט זיא פעראכטעט אונד דעסען געבאט צער= שטערט, (אויפצוהעבען געזוכט;) אויזגעראטטעט זאלל זיא ווערדען (אויז דער געמיינשאפט דער גלייביגען אונד מאראליש געבילדעטער מענשען היער אויף דיעזער וואהרהאפט שענען ערדע) אויזגעראטטעט זאלל זיא ווערדען (אויז דעם פערבארגענע יענער אין גייזטיגעז ענטציקען פערזונקענען זעעלען דארט אין דעז הימעלז אונגעטריבטען האללען) אונד רעכענשאפט ווירד זיא אבלעגען מיסען אן יענעם פורכטבארען טאגע, אן דעם דער הערר קאמט, צו ריכטען דען גאנצען ערדקרייז." — דאך, דער טיעפע זין פיר דען רייכען גאטטעזגעדאנקען, דיא האהע בעדייטונג סיניאיטישער געבאטע זעטצטע יעטצט דיא איזראעליטען בייא אללען איהרעם טהון; זיא פיהלטען זיך דאהער אין איהרען רעלי= גיעזען אנשויאונגען זעהר פערלעטצט אונד דאז גאנצע געזעטץ אפפענט= ליך פערשפאטטעט,

לב. אלז זיא איינען מאן אם זאבבאטטאגע האלץ זאממעלן זאהען, נאכדעם ער עז געפעללט האטטע.

לג. זיא בראכטען איהן צו משה, דער איהן אין פערהאפט נעהמען ליעס, ביז דער בעפעהל דעז הערען, איהן צו שטייניגען, — קאם. — אללער איבערשוועגליכע טריעב צור זינדע, אללעז איבערטרייטען דער

פֿאָן נאַטור אונד אָרגאַן געשטעקקטען גרענצען האַט אַבער נור איין
גאָטטפֿערגעסענהייט, אים איבערוואוכערן טהיערישער עמפפֿינדונגען
איבער גייסטיגע, פֿערנונפֿטמעסיגע בעגריפֿפֿע אונד פֿאָרשטעללונגען
איהרען אורשפּרונג. אום דיעזעם לייכט אום זיך גרייפֿענדען אונד
פֿערדערבען פֿערברייטענדען איבעל צו שטייערן אונד איין שטעטעס אַן
גאָטט, דען רייכען בעלאָהנער וויא גערעכטען בעשטראַפֿער, עראיננערנ-
דעס צייכען פֿאָר זיך צו האַבען

לז. שפּראַך דער העררן צו משה,

לח. זאַגע דען קינדערן ישראל'ז, דאַס זיא זיך אַן דיא עקקען איהרער
קליידער ציצית, טויפֿאָרדען אונד דאַבייא איינע שנור פֿאָן היממעלבלויער
וואָללע בעפֿעסטיגען זאָללען. דיא אַרט דער אַנפֿערטיגונג דערזעלבען
ווורדע דען שפּעטערן ווייזען איבערלאַססען, וועלכע איהרערזייטס אַנאָרד-
נעטען, דאַס אַן יעדעם דער פֿיער עקקען אַכט, פֿיעלמעהר פֿיער אין
אַכט קליינערע געטהיילטע לאַנגע פֿאָדען אַנצובּרינגען זייען, פֿאָן וועלכען
דאַס אָבערע דריטטעל צוזאַממענגעדרעהעט אונד מיט פֿינף קנאָטען
פֿערזעהען ווירד. דיעזע צאַהל 13 מיט דעם צאַהלענווערטהע דעס
וואָרטעס ציצית געבען דיא געזאַממטצאַהל 613, זאָפֿיעל דיא איזראַעלי-
טישע נאַציאָן אויף היייליגעם באָדען לעבענד, פּפֿליכטען צו ערפֿיללען
האַטטע. אַללע געבאָטע יעדאָך האַבען דען צוועקק, הערץ אונד גייסט
אויף דען דאַס אַלל לייטענדען שעפּפֿער צו ריכטען, דאַרום מוסטע איינע
שנור צוגעפֿיגט ווערדען, דערען פֿאַרבע דער דעס, דען איזראַעליטען
דיא געטטליכע אַללמאַכט אין זאָ וואונדערבאַרער ווייזע אונד האָהעם
גראַדע געאָפֿפֿענבאַרטען מעערעס גליך, דיעזעס אַבער עראיננערט אַן
דיא בלויע דעס היממעלס, פֿאָן וועלכעם אויס דער וועלטרעגענט זיינע
בעפֿעהלע ענטזענדעט. — מיט יעטצט אויך דער טלית, געבעטמאַנטעל
— נור וועהרענד דעס מאָרגענגעבעטעס אין דער רעגעל צו געברויכען,
זאָ זאָלל גלייכוואָהל יעדער ציצית אַן איינעם קליינען געוואַנדע — טלית
קטן אָדער ארבע כנפות — אַלס עראיננערונגסמאַל אַן זיך טראַגען, אונד
גאַר אָפֿט שאָן וואַרד עס דעם אויף דעם שלאַכטפֿעלדע פֿערוואונדעטען
איזראַעליטען צום טאַליזמאַן, (שוצמיטטעל) אינדעם ער דורך דאַזזעלבע
פֿאָן גלויבענסברידערן אַלס איינער דער איהריגען ערקאַננט, געפּפֿלעגט
אונד דעם לעבען געוואָננען ווורדע. דאַס עס איין מאַהנמיטטעל געגען
זיטטענאיבערטרעטונג זייא, ערצעהלט דער תלמוד אין איינער אויספֿיהר-
ליכען געשיכטע.

לט. איהר זאָללט זיא אַנזעהען, אונד היעדורך אַללער געבאָטע דעס
העררן געדענקען אונד זיא טהון, דאַמיט איהר ניכט נאַך אייערעם

הערלען חוכד כאַך חיירען חויגען וואַנדעלט, כאַך דענען חיהר זאָ גערנע טווייפֿעט; דיא חויגען, זאַגען דיא ראַבבינען, כעהאען דיא לור פֿער־פֿיהרונג לאָקקענדען געגענשטאָנדע וואַהר חוכד ווערדען דיא לוטראָגער דעז הערלענז, דיעזעז ערלייגט דיא לוזט חוכד רעגט דיא טלוואערנדע ליידענשאַפֿט חויף חוכד דיא חיבריגען קאָרפערטהיילע ברינגען זיא לור חויזפֿיהרונג. דאָך דאַז חין חייך טהראָנענדע חוכד חייך קראָנענדע גאָטטעזבילד אום איטטעלזט זיינער העררשאַפֿט אַללעז לום טווייגען חוכד געהאָרזאַם פֿיהרען, דען,

מא. חיך, דער הערר, בין חייער גאָטט, דער חיך חייך חויז דעם חֶגיפטענלאַנדע געפֿיהרט האַבע.

קרח.

זעכזצעהנטעז קאַפיטעל.

עז אאָכטען פֿיעלע יאַהרע פֿערפֿלאָסען זיין, וואָהרענד וועלכער דיא חיזראַעליטען רוהיג חוכד לופֿריעדען, גלייביג חוכד בוסעאיבענד לעבטען, חוכד דיא פֿאָלגענדע געגעראַליאָן פֿיר חיהרע בעטטיאאוכג, ווירדיגע בירגער דעז הייליגען לאַנדעז לו ווערדען, פֿאָרבערייטעטען, אַלז חיין פֿאָן דען ביזהעריגען עאפאָרונגזווייזען פֿאָלליג פֿערטיעדענער חויפֿרוהר ענטשטאַנד, חוכד פֿאַזט האַט עז דען אַנשיין, אַלז וועז דורך ישראל דאַז בילד חייכער יעדען חין חירגענד חייכעם שטאַאַטליכען פֿערבאַנדע אאָגליכער ווייזע חייכטרעטענדען פֿאָלקזחויפֿרעגונג דאַרגעטטעללט ווערדען זאָללטע.

א. קרח, חיין חורענקעל לוי'ז, (חיין דורך חויסעראָרדענטליכען רייכטהום הערפֿאָרראַגענדער חוכד האַרויל שטאָלנער אאַן) חין געזעללשאַפֿט לווייער בעריכטיגטער באָזעוויכטע, דתן חוכד אבירם איט כאַאען, זאָ וויא חייכעז פֿיערטען חיס בוכדע, און, זאָהן פלת היעס ער, כאַהם זיך פֿאָר אַללען וואַז הערויז.

ב. זיא טראַטען כאָאליך, כאַבדעם זיא כאָך 250 אַנגעזעהעכע אאָננער פֿיר חיהרען פֿלאַן געוואָננען, פֿאָר משה חוכד אהרן

ג. חוכד שפראַכען איט פֿרעכהייט: דיא גאַנלע געאיינדע בעשטעהעט חויז לויטער הייליגען חוכד חוכטער חיהכען חיזט דער הערר; ווארום ערהעבט חיהר חייך דעאכאַך חיבער דיא פֿערזאַאאלונג דעז העררן, חינדעם דוא, משה, לום פֿאָלקזפֿיהרער דיך חויפֿווירפֿזט, חוכד דייכעם ברודער דיא האָהעפריעזטערווירדע לוטהיילעזט! אַלז זאָהן דייכעז

פאטערס אלטעסטען ברודערס געביהרט מיר ניכט מינדער איינע האהע ווירדע זא גוט אלס אייך.

ד. אלס משה דיעסעס הערטע, פיעל ער אויף זיין אנגעזיכט, דיא קראפט דעס געבעטעס פערזאגטע איהם; דאס פערברעכען דער קאלב=פער=גאטטערונג זאללטע דורך געבעט ער צו באננען; דיא שטראפע דעס דורך דיא קונדשאפטער אויפגערעגטען פאלקעס מיהטע ער זיך, דורכ'ס געבעט צו הינדערן; דיעסעס נייען פרעפעלמוטה געטרויטע ער זיך ניכט דורך אירגענד איינע איינשפראכע מינדער דרייסט דארצושטעללען.

ה. מארגען, שפראך ער, ווירד דער הערר בעקאננט מאכען, וועր איהם אנגעהערען זאלל, ווער דער הייליגע זייא, דער זיך איהם נאהען דירפע; אונד וועם ער נון ערוואהלען ווירד, דער מאגע פאר איהן טרעטען.

ו. או' ז. נעהמעט ראוכפפאננען, טהוט פייער הינין אונד לעגעט רייכערווערק דארויף; וועלכען מאן נון דער הערר ערוואהלען ווערדע, דער זייא דער הייליגע. צופיעל מאסט איהר אייך אן, איהר זאהנע לוי'ס!

ט. איסט עס אייך צו וועניג, דאס אייך דער הערר צום לויטענדיענסטע בעשטיממטע, דאס איהר אויך נאך דער פריעסטערווירדע פערלאנגט? איינער אבער קאן נור האהעפריעסטער זיין, אום דיא איינהייט דעס פאלקעס, דען שלוסשטיין דעס וואהלגעגליעדערטען דיענסטעס דארצושטעל=לען, וויא גאטט, דער הערר, אויך נור איינס אונד דעס וועלטאללס שלוס=אונד עקקשטיין איסט, וואהרענד איהר מיט איירער אנמאסונג אונד איירעם האכמוטה פערווירונג אונד אויפלעהנונג בעווירקען וואללט.

יא. ניכט ווידער אהרן, דעם בעשיידענען אונד דעמוטהספאללען; ווידער גאטט עמפערט איהר אייך, דער אללעס זא געארדנעט האט; ניכט דעס פאלקעס וואהל וואללט איהר פארדערן, אייער זעלבסטזוכט נור וואללט איהר בעפריעדיגען;

יב. משה שיקקטע, דתן אונד אבירם צו רופען, (אום דורך זאנפטע רעדען אונד פערנינפטיגע פארשטעללונגען פאן דעם זעלבסטזיכטיגען פארהאבען קרח'ס צו איבערצייגען אונד דאדורך פאס שטרייטע אבצו=האלטען;) זיא אבער זאגטען (מיט טראטץ אונד פרעכער שטירנע) וויר קאממען ניכט הינויף.

יג. האסט דוא אונס עטווא שאן זא פיעל גוטעס ערוויעסען, דאס דוא דיר איינע הערשאפט איבער אונס אנמאסען ווילסט?

טו. אונד זעלבסט איין משה, איין מאן דעמוטה אונד העראבלאסענהייט אונפערגלייכליכער משה, מוסטע זאלכעם פרעכען אונד פעררוכטעם געבאהרען זיך עמפערט פיהלען, אונד מיט גערעכטער ענטריסטונג ריעף

ער: אָ, העררּ! ווענדע דיך ניכט געגען איהרען אָפּפערטהייל! טאֶג־טאֶגליך ווערדען יאַ אַבענד־ אונד מאָרגענאָפּפער נור זיהנע פיר דיא שטעטס בעגאַנגענען זינדען זייטענס אַללער דאַרגעבראַכט; דען זיא טרעפּפענדען טהייל נים ניכט וואָהלגעפאֶלליג אויף, דאַמיט איהרע זינדע ניכט געטילגט ווערדע אונד איהרע שולד אימאער פאָר דיר שוועבע. ניכט איינמאַל דען עזעל איינעס איינציגען פאָן איהנען בענוצטע איך בייא אייכען פיר זיא אין מצרים פערריכטעטען בעשווערליכען דיענסטען אונד האַבע קיינען פאָן איהנען בעליידיגט, אונד זאָ שנאָדע פערגעלטען זיא מיר!

יח. (דעס אַנדערן טאַגעס) נאַהמען זיא יעדער זיינע רויכפּפאַננע, טהאַטען פייער היניין, לעגטען רייכערווערק דאַרויף אונד שטעללטען זיך אַן דען איינגאַנג דעס שטיפטסצעלטעס איינערזייטס, וואֶהרענד משה אונד אהרן אַן דער ענטגעגענגעזעטצטען זייטע זיך בעפאַנדען.

יט. (אַבער דיא פאָראַנגעגאַנגענע נאַכט) זאַממעלטע קרח (מיטטעלסט זיינעס אויס יוסף'ס שעטצען ערבייטעטען מאַממאָנס) ווידער זיא איינע גע־מיינע ראָטטע צום איינגאַנגע דעס שטיפטסצעלטעס, אַלס דעס העררן הערלליכקייט דער גאַנצען געמיינדע פלאֶטצליך ערשיען.

כא. טרעננעט אייך פאָן דיעזער געמיינדע, דאַס איך זיא אין איינעם אויגענבליקקע אויפרייבע! ריעף דער הערר מיט געוואַלטיגער שטיממע.

כב. דאַ פיעלען זיא ניעדער דיא ערדען, אויף איהר אַנגעזיכט צום געבעט: אַללמאַכטיגער! דער דו הערר אַללער גייסטער, אַללען פליישעס ביסט (אונד הערצען אונד ניערען פריפעסט), דער איינע מאַן זינדיגעט אונד איבער דיא גאַנצע געמיינדע ווילסט דו צירנען!

כג. זאָ זאַגע דער געמיינדע, ריעף דער הערר, דאַס זיא זיך פאָן דער וואָהנונג קרח'ס, דתן אונד אבירם'ס הינוועגהעבע. משה, דער פריעדליעבענדע אונד בעליידיגונגען זיינער פערזאָן גערנע פערגעבענדע,

כה. גינג נון זעלבסט צו דתן אונד אבירם, (אום וואָ מאֶגליך נאָך דען אויפרוהר צו שטיללען אונד דיא פאֶבעלהויפען צו בעשוויכטיגען) אונד איהם פאָלגטען דיא אֶלטעסטען ישראל'ס. אַבער אויך דיעזע אויסערגע־וואֶהנליכע עהרע, דיעזע פערזאֶנליכע דעמיטהיגונג ריהרט דיא פער־שטאָקקטען געמיטהער ניכט.

כו. אונד משה רעדעטע נון דיא געמיינדע פאָלגענדערמאַסען אַן; ווייכעט נון פאָן דען צעלטען דיעזער פרעפעלהאַפטען, שאָן פאָן איהרער יוגענד אַן טאָדעסווירדיגען מענשען! אין מצרים וואַרען זיא עס, דיא זיך דעס פערראַטהעס געגען מיך שולדיג מאַכטען, אַלס איך אים אייפער פיר מיין פאָלק אונד צור רעטטונג דער אונשולד יענען וואָהללוסטיגען אונד טיראַננישען אויפזעהער ערשלוג; אַם מעערעסראַנדע זינד זיא עס געווע־

זען, דיא פערטהיענזאֶ: אוררען געגען דען הערן ערריגטען; זיא ליעסען, טראָטז ערגאַנגענען פערבאָטס, פאָן דעם מן איבריג אונד גינגען אַם זאַבבאַטהאַג אינז פריע, אום עז צו זאַמלען. דעזהאַלב פערדיענען זיא זאַמט אַלל איהרער האַבע באַננ= אונד פערניכטונג.

כז. דתן אונד אבירם אַבער, ביז צו איהרעם לעטצטען לעבענזטאַגע אונגלייביג אונד ראַכע שנויבענד, טראַטען אין געזעלשאַפט איהרער פרויען, קינדער אונד געזינדע איט פרעכער איענע אונד גאָטטעזלאֶ= טערונגען אויזשטאָסענד, אַן דען איינגאַנג איהרער צעלטע.

כח. אונד וויעדערום בעגאַן משה: דאַראַן זאָללט איהר ערקעננען, דאַס דער הערר איך געזאַנדט, אַללע דיעזע האַנדלונגען צו טהון, דאַס עז ניכט אויז איינעם זיננע געשעהען.

כט. ווען דיעזע לייטע איינען געוואֶהנליכען טאָד, וויא אַללע אענשען שטערבען, האַט דער הערר איך ניכט געזאַנדט.

ל. ואם בריאה האַט אַבער דער הערר בייא דער שאֶפפונג, בייא דער הערפאָרברינגונג דעז וועלטאַללז אויז דעם אַבזאָלוטען ניכטז, דער נאַטור קיין געזעטז צור ערלייגונג איאמער נייער ערשיינונגען געגעבען, יברא אַאַג ער זיא יעטצט צו זאָלכער קראַפטענטוויקלונג בעשטיאמען, דאַס דיא ערדע אֶפפנע איהרען שלונד, אונד זיא אונד אַלל דאַז איהריגע פערשלינגע, דאַס זיא לעבענדיג אין דיא גרופט פאַהרען, אונד איהר ווערדעט ערקעננען, דאַס דיעזע לייטע דען הערן געשמאֶהעט, גאָטטעז באַהן פערלאַסטעט אונד דיא היילליגען געזעטצע אונד דער פאֶטער זיטטע געלייגנעט האַטטען.

לב. אַלזאָבאַלד טהאַט זיך אויף דיא ערדע אונד פערשלאַנג זיא אונד איהרע פאַאילין אונד אַללע דעם קרח אַנגעהאֶריגען אענשען אונד אַללעז גוט, דאַס זיא פערשוואַנדען אויז דער פערזאַאלונג. דיא זאֶהנע קרח'ז טהאַטען אַבער נאָך בוסע צור רעכטען צייט, ענטגינגען דעם שטראַפע אונד ווארדען שפאֶטער גאָטטבעגייזטערטע זאֶנגער, וועלכען אוני איהרע ערהאַבענען פזאַלאען ציגניס געבען. און, זאָהן פלת, האַטטע זיינע רעטטונג דער קלוגהייט זיינעז וויבעז צו דאַנקען. וואַז ניעגט דיר דאַראַן, גינג זיא איהן זאַנפט אַן, אָב דיעזער אָדער יענער אָבערפריעז= טער זייא, דוא בלייבזט איאמערהין אונטערגעאָרדנעט אונד ווירזט נור שאֶנדליך אַלז איטטעל צור בעפריעדיגונג דעז עהרגייצעז אַנדערער גע= ברויכט. „רעכט, איינע טהיירע; וואֶרע איך ניכט אוידליך אין דיא פערשוואֶרונג פערוויקעלט." דעסען וויל איך דיך אין געראַכטער ווייזע ענטהעבען, שפראַך זיא. ווין רייכטע זיא איהם אין רייכליכער אענגע, דען ער אין פאָללען ציגען שלירפטע, ביז ער ענטשליעף, זיא

אַבער זעטצטע זיך, דאַז קאָפפהאַאַר פלעכטענד, אַן דיעז לעצטעז פפאָרטע, אונד ווער נור איהן צו רופען נאַהטע, וואַרד פערטייכט פאָן איהר. — אים ענטגעגענגעזעטצטען זיננע פערפוהר קרח'ז גאַטטין. „אַללעז אַמסט זיך משה אַן, שטאַכעלטע זיא, יעטצט גאַר געבייט ער אייך, דעז האַאַרעז לעדיג' אייך צו בעראויבען (אָבען ח' ז') אונד ויא אירריזי-ניגע אייך צו געבאָרדען אַנצושאַהן." — דוח זיעהעזט עז זאָמיט, טהיירע גליבענזשוועזטער! ויא אַכטיג פאָרדערנד גליקק אָדער אונ-גליקק אויף דעז גאַטטען הערץ דעז וויבעז איינפלוס ווירקעט. —

לה. איין פייער פוהר אַבער אויף פאָם הערדן אויז אונד פערצעהרטע דיא 250 מאַן, דיא דאַז רייכערווערק דאַרגעבראַכט האַטטען, פאָן דערען רויכפפאַננען אַבער דער הערר איינע בעלעגונג אַנצופערטיגען געבאָט, דאַמיט דער אַנבליקק דערזעלבען אַן דאַז שרעקקליכע עראייגניס מאַהנען אונד פאָן פערנערן רעכטווידריגען צודראַנג צום פריעזטערדיענזטע אַבהאַלטע.

זיעבצעהנטעז קאַפיטעל.

ו. נאָך וואַר אינדעס דיא עמפאָרונג ניכט געבאָנדיגט, פיעלמעהר דער אויפוואַללונגזשטראָם אים פאָללען שטורץ, דען טאָן דען אָרגענדען טאַג מורטע דיא גאַנצע געמיינדע ווידער משה אונד אהרן: איהר האַבט דעז העררן פאָלק געטאָדטעט! פיעללייכט אָכטען אַללע שטאָמע דורך דיא פערדראָנגונג דער ערזטגעבאָרנען דורך דיא לוים זיך צוריקק-געזעטצט פיהלען.

ז. אַלז זיא יעדאָך ווידער משה אונד אהרן זיך זאַממעלטען אונד דיעזערהאַלב זיך צור שטיפטזהיטטע וואַנדטען, דאַ בעדעקקטע אויף איינמאַל איינע וואָלקע זיא אונד דיא הערר־ליכקייט דעז העררן ערשיען.

י. העבט אויך (דיא איהה דיעזעם שטראָפליכען טרייבען ניכט צו-שטיאמט) היכוועג פאָן דיעזער ראָטטע, זאָ וויל איך זיא אויגענבליקקליך אויפרייבען. דאַ וואַרפען זיך משה אונד אהרן צום אינבריזטיגען געבעטע אויפז אַנטליטץ ניעדער,

יא. אונד ערזטערער שפראַך צו אהרן דעם פריעזטער: נים דיא רויכפפאַננע, גיב פייער פאָם אַלטאַרע היניין, לעגע רייכערווערק דאַראויף, ברינגע עז הורטיג אונטער דיא געמיינדע אונד זיהנע אויף זיא, דען דיא שטראַפענדע גערעכטיגקייט גאָטטעז צייגט זיך שאָן — דיא זייכע האַט בעגאָננען; אונד איבערלייגט זאָללען זיא ווערדען, דאַס ניכט עטוואַ, וויא נדב אונד אביהו זאָ וויא יענע 250 מאַן דורך דאַזזעלבע שטאַרבען, איין טאָד פאָרדערנדעז מיטטעל דאַז אויז דען ערלעזטען אינגרע-

דיענלען לוזאמענגעזעטלטע רייכערווערק, דאס עז פיעלמעהר איין דאז פערדערבען הערמענדעז אנגרענאט (געאיט) זייא, דיא זינדע אבער עז זייא, דיא אונגעמאך אונד עלענד אין דיא וועלט ברינגע, וויא איבער= הויפט דער מענט עז אימט, דער אללע דינגע לום טלעכטען אדער גוטען פערווענדען קאננע

יב. או׳ יג. אהרן טהאט׳ז, שטאנד לווישען דען טאדטען אונד לעבענ= דיגען, לעהרטע אונד היעלט לו בוס אונד געבעט אן, אונד דיא זייכע האטטע נאכגעלאססען.

טז. נאך איין וואהרלייכען זאלל איהנען ווערדען, שפראך דער הערר, דאס איך עז בין, דער איך איינע דיענער וואהלע.

יז. ניס יעדעס דער לוועלף פירזטען איינען שטאב אב אונד טרייבע דעסען נאמען לור בעלייכנונג דארויף, זא וויא דוא אויף דען שטאב אהרן׳ז, אלז פערטרעטער דעז לויטען=שטאממעז, זיינען נאמען לייכנעזט, אונד דריענינגע זאלל אין קורלער פריזט לור בליטהע געלאנגען, דעסען איינהאבער לום האהען אמטע זיך איינגעט.

כב. או׳ כג. משה לעגטע דיא שטאבע אים לעלטע דעז לייגניסעז פאר דעם העררן ניעדער אונד טאן אארגענז דארויף בליהטע דער שטאב אהרן׳ז פיר דאז הויז לוי׳ז; ער בראכטע נאמליך איינע קנאזפע הערפאר, דיעזע בראך אין איינע בלומע אויף אונד רייפטע לו אמנדעלן. אונטער אללען בייאען קאמאט קיינער בייס הערראנגנאהען דער פריה= לינגזאיפטע זא טנעלל לור בליטהע אלז דער אמנדעלבוים, אונד זא זאללטע דער אהרן׳ז=שטאב לום וואהרונגזלייכען געלטען, דאס יעדעס, וועלכער זיך אונבערעכטיגט איינע פריעזטערליכע ווירדע אנמאסט, דער צרעת, דיעזע בליטהע דעז גיפטעז אונד פרוכט דער באזהאפטען פערלייארונג, אנקלעבען ווערדע; אונד אויפבעוואהרט וואר דיעזער מערקווירדיגע שטאב דעסהאלב פיר איממער לום לייכען.

כז. דיא איזראעליטען אבער, לאיינגעטיכטערט דורך דער טרויריגען פארפאללע זא אמנכע אונד ענדליך טייע עהרפורכט פאר דעם הייליג= טהום עמפפינדענד) זאגטען לו משה: ווער זיך נור דער וואהנונג דעז העררן לו נאהען וואגט, דער שטירבט. א, זא זעטלע אונז דאך טראנקען דורך געוויסע פארבייגונגזמיטטעל, אויף דאס וויר ניכט פאלליג פערגעהען.

אכטצעהנטעז קאפיטעל.

א. היערויף וואר דאז ווארט דעז העררן דעם אהרן: דוא אונד דיינעז פאטערז הויז האבט דיא טולד דעז הייליגטהומז דיא טולד דעז פריעזטעראמטעז לו איבערנעהמען.

ב. דיינע ברידער אויז דעם שטאַממע לוי מאָגען דיר אין געוויסען אַנגעלעגענהייטען אונד פֿערריכטונגען בייאשטאַנד לייזטען.

ד. אויף דאַס פֿערנער איין געמיינער (אונגעווייהטער) זיך ניכט מעהר נאַהע אונד נאָהן איבער דיא קינדער ישראל'ס עררעגע. — אונמאָגליך זייד איהר אַבער אים שטאַנדע, מיינע לייט, מיינע פֿאָרזיכט, מיינע טהאָטיגקייט אין פֿאָללעם אומפֿאַנגע דיעזעם אַמטע, דיעזעם הייליגען דיענזטע צוצווענדען, מיססעט איהר אויך מיט הערבייאשטאַפֿפֿונג פֿאָן נאַהרונגזמיטטעלן, מיט דער בעשטעללונג דעז אַקקערז, מיט דער בע־טרייבונג דער פֿיעהצוכט או"זוו אַבגעבען. ניעדריגע נאַהרונגזזאָרגען ציעהען דען מענשליכען גייזט אין דיא דומפּפֿע זפֿערע טהיערישער בעדירפֿניססע היערונטער אונד העממען זיינען שוואונג צור גלאַנצפֿאָללען האָהע שטראַהלענדען ציעלע, צור פּאָטענטען ערפֿאַססונג האָהערער מיסטעריען; דיא נאַקקטע, שאַלע אונד גראָבזיננליכע ווירקליכקייט פֿערמאַג זיך צו אידעאַלען בעטראַכטונגען ניכט צו ערהעבען.

ט. אונד זאָ פֿאָרט. דאַרום זאָלל עז אָבליעגענהייט דער נאַציאָן זיין, פֿיר אייערע בעדירפֿניססע צו זאָרגען: אַללע האָכהייליגטהימער פֿאָן מעהל־ זינד־ אונד שולדאָפּפֿערן זינד אייך; געוויססע טהיילע דער פֿריעדענסאָפּפֿער — בוג, קיננלאַדע אונד מאַגען — זאָ וויא דיא פֿעללע דער גאַנצאָפּפֿער מיססען אייך פֿעראַבפֿאָלגט ווערדען; דיא העבען פֿאָם טייג, מאָזט אונד געטריידע, דיא ערזטלינגע אַללער פֿעלד אונד באַומפֿריכטע, אַללעז דעם פֿאָן געווייהטע, אַללעז ערזטגעבאָהרנע פֿאָן מענשען אונד טהיערען — ערזטערע אין איינער ערזאַטצוואַרע פֿאָן פֿינף שקלים זילבערז פֿיר יעדעז — זאָ וויא איין געוויססעז קוואַנטום פֿאָן יעדער שאַפֿשור זאָלל אייך, דען לוים אַבער אַללער צעהנטען זאַממטליכען אייגעהייזטער פֿעלד־ אונד גאַרטענפֿריכטע, פֿאָן וועלכעם זיא איהרערזייטז אויך דען צעהנטען צו רייכען האַבען, צו טהייל ווערדען.

כ. דאַהינגעגען זאָללזט דו (אויסער ווייטער

לה. נאָהער בעצייכנעטען וואָהנפּלעטצען) פֿאָן איהרעם לאַנדע קיינען בעזיטצאַנשפּרוך אונד קיינען טהייל אַן איהגענד קריעגזבייטע האַבען. איך גאָטט, זייא דיין טהייל אונד דיין בעזיטצטהום; דיא בעשעפֿטיגונג מיט דער הייליגען תורה אונד דערען ווייזען פֿעראָרדנונגען, דיא בעלעה־רונג דעז פֿאָלקעז אונד דעססען גייזטעזענטוויקקלונג, דעססען פֿיהרונג אויף דער באַהן דעז רעכטז אונד דער טוגענד: דיעז זייא דיין גוט, דיין שאַטץ אונד רייכטהום, אויף דאַס איהר ניכט שטערבעט, זאָנדערן איינגעהעט, מיט דעם זיעגערקראַנץ געשמיקקט, אין דאַז עוויגע לעבען.—

נייצעהנטעז קאַפּיטעל.

זאַגע דען קינדערן ישראל'ז, דאַס זיא ברינגען איינע ראָטהע קוה, מאַקעללאָז, דיא קיינען פֿעהלער האַט, אויף וועלכע נאָך קיין יאָך גע=קאָממען איזט.

ג. געבעט זיא דעם פּריעזטער אלעזר, דאַס מאַן זיא פֿאָר'ז לאַגער הינויספֿיהרע אונד זיא פֿאָר איהם שלאַכטע,

ה. מאַן פֿערברעננע דיזע קוה פֿאָר זיינען אויגען,

ו. אונד ער ווערפֿע צעדערהאָלץ, איזאָפּ אונד איינע האָכראָטהע שנור אין דען בראַנד דער קוה.

ז. מו' פּפּ. ווערדע נון אויך יעדער, דער אירגענד וויא זיך מיט דער קוה אַבגיבט, אונריין, זאָ דיענע דאָך דיא אַשע דערזעלבען צור רייניגונג זאָלכער פּערזאָנען, דיא אויף אירגענד איינע וויזע אונריין ווארדען. דער איינענטליכע זין דיעזער אויפֿפֿאַללענדען פֿעראָרדנונג איזט ניכט צו ערפֿאָרשען, אונד פֿאָלגען וויר היער נור דער דעם מדרש ענטנאָמ=מענען אַנזיכט רש"י'ז. אום דיא זינדע דעז מיט דעם קאַלבע געטריע=בענען געצענדיענזטעז צו בעווירקען, מוסטע איינע קוה, דיא מוטטער דעז דאַז פראַכטגעמאַך דעז פירזטען בעשמוטצענדען קינדעז — געבראַכט ווערדען — דאַז מיזלינע אַבצוווישען; דער פֿאַרבע נאַך מוסטע זיא ראָטה זיין, אום דאַז מיט מאָרדערבלוט זיך בעפֿלעקקענדע לאַזטער צו בעצייכנען; דיא פֿעהללאָזיגקייט דייטעט אויף דיא פֿאָראַלליגע ביעדערקייט אונד נון מיט זינדע בעלאַזטעטען ישראל'ז; קיינעז יעדען יאָכעז לעדיג, וויא אויך עז זיך בעהופֿז דער אַנפֿערטיגונג דעז מעטאַללנען בילדעז דעז גאָלדנעז ענטלעדיגטע; דעם ערזטען פּריעזטער זאָלל זיא צוגעפֿיהרט ווערדען, וויא אויך דיא בעטהאָרטען אום אהרן, דען פּריעזטער זיך שאַרטען; היענער זעלבזט קאָננטע היער אַבער ניכט פֿונגירען, דאַמיט אַנקלאָגער אונד פֿערטהיידיגער ניכט אין איינער פּערזאָן פֿעראייניגט זיין; גלייך דעם קאַלבע מוסטע אויך זיא פֿערבראַננט ווערדען; ענט=שפּרעכענד דען דריי טויזענד מאַן, דיא דאַמאַלז דעם שווערט ערלאַגען, מוסטען דריי געגענשטענדע פֿערשיעדענער אַרט, צעדערהאָלץ, איזאָפּ אונד איינע האָכראָטהע שנור דעם בראַנדע בייגעגעבען ווערדען, אום זינבילדליך אַנצודייטען, דאַס דער זיך זאָ שטאָלץ אונד האָך וויא דיא צעדער דינקענדע לאַזטערהאַפֿטע מענגע גלייך דעם, פֿעלזענבערגע אונד שטיינטריממער נור וואָהנשטעטטע ליעבענדען איזאָפּ זיך בעשיידען אונד דעמיטהיגען זיננעז פֿאָר גאָטט ביעגען, אויף דאַס ער איהם פֿערגע=בע. — אויפֿפֿאַללענד אַן דער גאַנצען פֿעראָרדנונג בלייבט יעדאָך, דאַס יעדער, דער מיט דער ראָטהען קוה, דער אויז איהר דורך דען פֿער=

ברעננונגספראָצעס הערפאָרגעהענדען אַשע מו״ז״ו בעשטעטיגעט, זיך
איינע אונריינהייט צוציעהעט, וואָהרענד דער אונריינע דורך דיא בע-
שפרענגונג דעססעלבען מיט וועניגעם עטוואַז פאָן דיעזער אַשע בייגע-
מישטעם וואַססער אין דען רייגען אורצושטאַנד ווידער פערזעטצט ווערדען
זאָלל. בלייבט עס אויך איינע מיט ווינציג מענשליכעם פערשטאַנדע ניכט
צו ערגרינדענדע געזעטצליכע פעראָרדנונג, זאָ זייא דאָך דיא מוטהמאַססונג
געשטאַטטעט, דאַס היעדורך דיא מענשליכען צושטאָנדע אונד פערהעלט-
ניססע דאַרגעשטעללט ווערדען זאָללטען. ניכט נור אין פיזישער, אויך
אין מאָראַלישער בעציעהונג מוזט דער מענש שטעטס דער פעראָרדערונג
אונטערוואָרפען, אונד לייכט פערפאַללט ער פאָן איינער איבערטרייבונג
אין דיא אַנדערע אונד דיא עקסטרעמע (ענדשפיטצען) בעריהרען זיך.
טהיעריש וואָהללוסטיג, אים טיעפסטען פפוהל דער מאַטעריע ביז צום
האַלזע שטעקקענד, קאַנן ער זיך ווידער ערהעבען, דער מענש, זיך
אויפראַפפען אונד דיא שטופען דער ריינהייט, דער זיטטליכקייט אונד
דער גאָטטעסערקענטניס ווידער ערקלימען, אונד גערייניגט ווירד איהם
דיא פאַטערהאַנד, דיא איהן פיהרט אונד לייטעט, אונד איהן זיך זעלבער
ווידער גיבט. אַבער אויך דער גייסטיג העכסטשטעהענדע, דער דער
ווייזהייט לייטער שאָן ערשטיעגען צו האַבען וואָהנט, אונד פאָן דער
צינען האָהע דער וויססענשאַפט זיין שפעהעראויגע איבעראַללהין שווייפען
לעסט, אונד נור אין דער ערפאָרשונג גאָטטעס אונד זיינעס אים בוכע
דער נאַטור אונד דער שריפט געאָפפענבאַרטען וואָרטעס לעבען אונד
ערגעטצען פינדעט — אויך ער קאַנן, פלעטצליך אומגעבענט פאָן דער
זיננע דונזט, אויס דעם רייגען עטהער דעס ליכטעס אין דיא דומפפע,
זומפפיגע, אונריינע טהיילכען געשוואָנגערטע אַטמאָזפערע פערזינקען.
— דאַרום פערצווייפלע ניכט דער איינע אונד ברוסטע זיך ניכט שטאָלז
דער אַנדערע. פערטרויע גאָטט אונד איבע זיינע געבאָטע, ווען דו
אויך דערען זין ניכט צו ערפאָרשען פערמאַגסט. — יעטצט, אָהנע
טעמפעלדיענסט אונד געזעטצליכע ריינינגונג, ווירד אַם שבת פאָר דעם
בעגין דעס רעליגיאָנזיאַהרעס אונד דעס מאָנאַטעס, אין אֶהנליכעם דאַס
הייליגע פסח־פעסט געפייערט ווירד (אונד ווען ר״ח ניסן אויף איינען
שבת פאַללט, אַן דיעזעם נעבסט דעם אַן דיא פאָרטלויפענדע רייהע
קאָממענדען וואָכענאַבשניטט סדרא אויס איינער, דיעזעס קאַפיטעל אויס
איינער אַנדערן געזעטצעסראָללע ס״ת געלעזען אונד דיעזער שבת הייסט
פ׳ פרה.

צוואַנציגזטעז קאַפיטעל.

א. דיא קינדער ישראל'ז קאַמען, דיא גאַנצע געמיינדע, אין דיא

וויזטע צן אים ערזטען מאָנאַט, אונד דאַז פֿאָלק בליעב בייא קדש. דאַ שטאַרב דאַזעלבזט מרים, אונד וואורדע אַללדאַ בעגראַבען. שאָן שמות י"ז ווירד בעריכטעט, דאַס משה אויף גאָטטעז געהייס איינען פֿעלזען מיט דעם שטאַבע שלוג, וואָראויף וואַססער הערפֿאָרשפּרודעלטע. ניכט פֿיר איינען אויגענבליקק, פֿיר איינע קורצע צייט, זאָנדערן פֿיר דיא גאַנצע צייט דער וואַנדערונג דורך דיא אֶדע הייסע שטעפפען ערהיעלטען זיא דאַדורך וואַססער צור שטיללונג דעז דורזטעז. דען דיעזער פֿעלזענבאָרן — מרים'זברוננען גענאַננט — בעגלייטעטע דיא איזראַעליטען אויף אַללען שטאַציאָנען. מיט דעם טאָדע דיעזער האָכפֿערעהרטען מאַטראָנע אַבער פֿערזיעגטע דער קוועלל,

ב. דער געמיינדע פֿעהלטע עז אַן וואַססער.

ג. דאַז פֿאָלק האַדערטע מיט משה אונד זיא שפּראַכען: אָ, דאַס וויר דאָך אומגעקאָממען וועֶרען, אַלז אונזערע ברידער פֿאָר דעם הערן אומקאַמען.

ה. וואַרום האַבט איהר דיא געמיינדע דעז הערן אין דיעזע וויזטע געפֿיהרט, דאַס וויר אונד אונזער פֿיעה שטערבען?

ו. היעראויף ענטפֿערנטען זיך משה אונד אהרן פֿאָן דער פֿערזאַממלונג, אַן דעם איינגאַנג דעז שטיפֿטזצעלטעז אונד פֿיעלען אויף איהר אַנגעזיכט. דאַ ערשיען איהנען דיא הערליכקייט דעז הערן.

ח. נימם דיינען שטאַב, שפּראַך דער הערר, פֿערזאַממלע דיא געמיינדע, דוא אונד דיין ברודער אהרן, אונד רעדעט מיט דעם פֿעלזען פֿאָר איהרען אויגען, דאַס ער זיין וואַססער הערגעבע. זאָ ווירזט דוא איהנען וואַססער אויז דעם פֿעלזען שאַפֿפֿען אונד דיא געמיינדע אונד איהר פֿיעה טראֶנקען.

י. משה אונד אהרן זאַממעלטען דאַז פֿאָלק פֿאָר דעם פֿעלזען, אונד ער שפּראַך צו איהנען: האֶרט, איהר אונגעהאָרזאַמען, ווערדען וויר אייך אויז דיעזעם פֿעלזען וואַססער הערפֿאָרברינגען. —

יא. משה ערהאָב זיינע האַנד אונד שלוג דען פֿעלזען מיט זיינעם שטאַבע צווייאמאל; דאַ קאַם פֿיעל וואַססער הערפֿאָר אונד דיא געמיינדע טראַנק אונד איהר פֿיעה.

יב. דאַראויף שפּראַך דער הערר צו משה אונד אהרן: וויל איהר מיר ניכט פֿערטראויט האַבט, מיך פֿאָר דען אויגען דער קינדער ישראל'ז צו הייליגען: דאַרום זאָללט איהר דיעזע פֿערזאַממלונג אין דאַז לאַנד ניכט ברינגען, דאַז איך איהנען צו געבען בעשלאָססען.

יג. דיעזעז זינד דיא האַדערוואַססער, וויל דיא קינדער ישראל'ז מיט

דעם הערן האַדערטען אונד ער דורך זיא געהייליגעט וואַרד. — וואַז דאַז אייגענטליכע פערגעהען דער ביידען הייליגען ישראל'ז וואַר, דאַז דיא שטראַפע דער ניכטאיינוואַנדערונג אינז געלאָבטע לאַנד צור פאָלגע האַטטע, ווייס איך דיר, פערעהרליכער לעזער! ניכט אַנצוגעבען. שיינען יאַ יענע העראָען דאַריבער אים אונקלאַרען צו זיין, דערען „עוויגעז ליכט" שטעטז אין ישראל לייכטעט; וויא זאָללטע איך דער וויניגסטען אונד געריננסטען איינער, אויפשלוס צו געבען פערמאָגענד זיין? רש"י, דיעזער ערסטוינליכע שאַטץ פאָן געלעהרזאַמקייט, מיינט, דאַרין בעשטאַנד דאַז פערגעהען, דאַס משה אויף דען פעלזען צווייאַמאַל שלוג, וואָהרענד גאָטט איהן אַנצורעדען בלאָז איהנען בידען בעפאָהל. האָטטע דער לעבלאָזע קיעזעל אויף דאַז בלאָסע וואָרט געהאָרט, ווירדען דיא איזראַעליטען, אַלז פערנונפטבעגאַבטע מענשען, אום זאָ מעהר דעם וואָרט צו געהאָרזאַמען זיך פערפפליכטעט געפיהלט האַבען, אונד דורך דיא בעשטראַפונג זעלבזט דער ליעבלינגע וועגען געריינגען פערגעהענז צייגטע זיך דיא ריקזיכטזלאָזע פערפאַהרענדע גאָטטליכע גערעכטיגקייט אין איהרער וואַהרען גרעסע. — מיימאָנידעז, דער שפאַנישע פילאָזאָף, אַרצט אונד געלעהרטע, איזט דער אַנזיכט, דאַס דיא איזראַעליטען, פאָן דורזטעזקוואַל געטריעבען, דיא בערעכטיגונג צור פאָדערונג פאָן וואַססער האַטטען אונד משה זיך שטאַרק פערפעהלטע, זיא דיעזערהאַלב האַרט אונד שעלטענד אַנצופאַהרען. (אַבער אהרן?) — מאָזעז מענדעלזאָהן, דער בעריהמטע וועלטווייזע אונד זאַנפט לייטענדע פיהרער, שטעללט דיא מיינונג אויף, דאַס דיא זיא בעפאַללענע ענטמוטהיגונג, פורכט אונד אַנגזטליכקייט פאָר דער אויפגערעגטען מענגע וואוטה אונד אינגרים, וועלכע זעלבזט איינען פאַלל אויפז אַנטליץ בעווירקטען, זיא אַלז איאספאָנירענדע אונד פעבעלגעשרייא ניכט אַכטענדע פאָלקזפיהרער אונטויגליך מאַכטען. — אבן עזרא, דער שאַרפזיננינע, פערפאָהרט אין געוואָהנטער ווייזע מיזטעריעז אונד רעטזעלהאַפט. — דוא אַבער גלויבע דעם גאָטטעזוואָרט, אָהנע דען גרונד צו קעננען! —

כה. נים דען אהרן אונד זיינען זאָהן אלעזר אונד פיהרע זיא אויף דען בערג הור, דאַס אהרן דאַזעלבזט שטערבע.

כח. משה צאָג (דאַזעלבזט) אהרן זיינע קליידער אויז, לעגטע זיא זיינעם זאָהנע אלעזר אַן. היילע דיר, רעדעטע ער דען געליעבטען ברודער אַן, דאַס עז דיר פערגאָננט איזט, דיינען ווירדיגען זאָהן אין דיין האָהעז אַמט איינגעזעצט צו וויסען, בעפאָר דיין אירדישעז אויגע זיך אויף עוויג שליעזט. אונד אַך! וויא וועהמיטהיג מוסטע עז איהן שטימען, דיעז פאָן זיינען זאָהנען, דערען איין פענטשטייך אויסער

ביים חיהרער געבורט קיינער ווייטערען ערוועהנונג געשיעהעט, ניכט
ערהאַפּפּען צו קאָננען. זאָלל דאָך זאָגאַר זיין ענקעל גאָטצענפריעזטער
געוואָרדען זיין. (שופטים י״ח ל׳) חונד נאַך; וויא טרוריג מאַג׳ז מאַנכעם
פאַטער, מאַג׳ז מאַנכער מוטטער חומ׳ז הערץ זיין, ווען זיא, מיט דעם
טאָדע רינגענד, דיא נאַכשיעדזשטונדע פאָן דען געליעבטען חיהרען
נאַהען פיהלענד, דער חונפערזאָרגטען קינדער מאַנכע דאַז טאָדעזלאַגער
חומשטעהען זעהען, ניכט ווישענד, וועלכעס געשיקק זיא ענטגעגען
זעהען, וועלכעם וועללענשפיעל דעז לעבענזמאַנעז, וועלכען מאָרקאַנען חויף
דעם חונבעקאַננטען מעערע דער קאַבאַנען חונד ראָנקע זיא חויזגע-
זעטצט זינד. חונד נאַך! וויא צווייפאַך טרוריג מוס עז חים געמיטהע
שטערבענדער מעלטערן חויזזעהען, דערען קינדער, טראָטץ מאַנגעוואַנדטער
ערציעהליכער מיטטעל, טראָטץ געגעבענער גוטער בייזשפיעלע, חונגע-
ראַטהען חונד ניכטזווירדיג, דער טוגענדבאַהן ענטגליטטען חונד חיהנען
ניכט צו רוהם חונד עהר׳ גערייכען. דאָך, בערוהיגע דיך, הינטיידענדער
פאַטער! בערוהיגע דיך, שטערבענדע מוטטער! חיין האָרט חונד פעלז
בלייבט חיירעם קינדע, דער עז בירגט פאָר שטורם חונד ווינד. דער
גאָטט, „דער דעם פיעה פוטטער חונד דען יונגען ראַבען גיבט, חום
וואַז זיא שרייען,“ ווירד חויך חיהם מאָפּפנען דער מענשען הערץ, דער
מענשען האַנד חונד געדייהען ווירד דאַז צאַרטע רייז צום קראָפטיגען
פרוכט טראַגענדען שטאַם. האַזט דוא עז ניכט טאָן זעלבער געזעהען,
דאַס דער מענשען מיטגעפיהל דאַן עריזט קינדערן רעכט זיך ערשלאָס,
אַלז חיהנען דער פאַטער, אַלז חיהנען דיא מוטטער ענטפיהרט ווארד
חין דעז גראַבעז פינזטערן שאַכט. — בערוהיגט חייך אַבער חויך דאַן,
ווען דיא פאָן חייך חין דער טוגענד פעלד געהעגטע חונד געפפלעגטע
פפלאַנצע מיסראַטהען חונד פאָם חונקרויטע חיבערוואוכערט ווארדע.
פיעלליכט, דאַס חייער הינטריטט זעלבזט חיין בעפּרוכטענדער טהויא,
צור ווידערערפרישונג, צור נייען בעלעבונג ווירד, חונד חויז דעז היא-
מעלז פראַכטגעפילדע קאַן חייער חונשטערבליכער גייזט פערקלאָרענד
חויף דיעזע ווירקען חונד זיך דער בעסערונג חונד פערעדלונג פרייען.

טריטט חין דיעזע האָהלע, איין טהיירער ברודער חונד טרייער גע-
פאָהרטע חויף אייגעם וואונדערפאָללען לעבענזגאַנגע! שפראַך משה צו
אהרן, וואַז דיעזער חויך טהאַט. „בעטטייגע דיא פאָן ברעננענדען
ליכטערן (זעעלענלייכטען) בעקראָנצטע באַהרע!“ חונד ער בעשטיעג
זיא. „שטרעקקע דיא גליעדמאַסען!“ חונד ווילליג טהאַט׳ז דער 123
יאַהרע צאָהלענדע גרייז. „שליעסע דען אונד חונד דאַן דיא חויגען!“
חונד ער שלאָס אונד חונד חויגע, חונד — דער לעבענזאָדעם וואַר

ענטוויכען, אונד דאַז זעלבסט טוואַנג זיך עמפּאָר צו דען גייסטעס-
רעגיאָנען, אום צו שויען דיא גלאָריע דעס הערךן אונד צו עמפּפאַהען
דען פּרייז פיר היניעדען געאיבטעז טרייעז ווירקען. — אָ, דאַס איר
אויך זאָלך איין זאַנפטער, זעליגער טאָד צו טהייל ווירדע! ריעף דער
ערשיטטערטע ברודער, אונד שטיעג מיט דעם געוואַלטיג ערגריפּפענען
נעפּפען פאָם בערג הערהאַב, וויינענד אונד יאַממערנד: וועהע נון איר:
היסגעליעבטער ברודער אונד „געבעטסזיילע“ ישראלס! אונד אויך
דיא אונטען האַררענדע מענגע בראַך אין טהראָנען אונד יאַממערגעטאָן-
אויס,

כט. אונד עס בעווייכטע איהן דרייסיג טאַגע לאַנג דאַס גאַנצע הויז
ישראל, מענער אונד פרויען; וויל ער יעדע גרינדליך צו בעלעהרען,
דיעזע זאַנפט אונד לייטזעליג צו לייטען פערשטאַנד, אונד גאַר הייפיג
דען געשטאָהרטען עהעליכען פריעדען הערשטעללטע אונד ענטצווייטע
פריינדע וויעדער פערזאָהנטע. — אָ, דאַס וויר אויך האָפט, בעזאָנדערז
אַן זיינעם טאָדעסטאַגע, דעם ערזטען אים מאָנאַטע אב, זיינער געדענקען
אונד איהן דורך פריעדפערטיגען וואַנדעל עהרען.

איינאונדצוואַנציגסטעז קאַפּיטעל.

ד. זיא זאָגען פאָם בערגע הור, אום דאַס לאַנד אדום (דאַס אַנצו-
גרייפען איהנען וועגען דער נאַהען פערוואַנדטשאַפט צווישען דיעזעם
[עשו] אונד יעקב ניכט געשטאַטטעט וואַר) צו אומגעהען, דען וועג
נאָך שילפמעער צוריק, אונד דאַס פאָלק וואַרד דעס וועגעס איבערדריסיג,
ה. אונד רעדעטע ווידער דען הערךן אונד ווידער משה; וואַרום
האַבט איהר — זאָ זאַגטען זיא הערר — אונס אויס מצרים געפיהרט,
אום אין דער וויסטע צו שטערבען? וועדער בראָד נאָך וואַססער האַבען
וויר אונד פאָר דיעזער אונפערדויליכען שפּייזע (מן) עקעלט עס אונס.

ו. דאַ שיקקטע דער הערר ברעננענדע גיפטיגע שלאַנגען (פאָן וועלכען,
אָבגלייך הייפיג אין דער וויסטע, זיא ביזהער פערשאָנט בליעבען) אונטער
דאַס פאָלק, דאַס זיא דאַס פאָלק ביסען, אונד עס שטאַרבען פיעלע
דאַהין. וואונדערבאַר זאָרגטע דיא געטטליכע פאָרזעהונג פיר איהרען
אונטערהאַלט אונד זיא אַנערקאַננטען דיעזע גיטע ניכט, ליעסען פיעל-
מעהר איהרער גיפטיגען צונגע אונגעצאָהמטען לויף, דאַרום זאָללטע
קאָממען דיא שלאַנגע, דיעזע דורך לאַסטערהאַפטעז גערעדע דיא ערזטען
מענשען צום פאַללע געבראַכטע אונד דאַרום צור שטויבעזנאַהרונג אויף
אימער פערדאַממטע געטהיער, אונד אַן איהנען פאָללציהען דיא
שטראַפע.

ז. דאַס פאָלק (זיין פערגעהען איינזעהענד אונד בערייענד) קאַם צו

משה, שפרעכענד: אַך! וויר האַבען געזינדיגט, דאַס וויר גערעדעט ווידער דען העררן אונד דיך. בעטע דאָך פיר אונס. אונד משה דער עדעלגעזינטע, בעטעטע פיר דיא, זאָ איהן בעלייידיגטען. — בעטע אויך דו, איין מענשענברודער, פיר דיא, וועלכע דיר צו שאַדען זוכען. דאַס איהרע געזיננונג זיך וואַנדלע, אונד פערגילט דיינעם פיינדע דאַס באֶזע מיט גוטעם.

ח. דער הערר אַבער שפראַך צו משה: מאַכע דיר איינען שרף אונד זעטצע איהן אויף איינע שטאַנגע: ווער נון געביססען ווירד, זעהע דיעזען אַן אונד לעבע.

ט. משה מאַכטע איינע עהערנע שלאַנגע נחש נחשת (נחש הייסט שלאַנגע, בעדייטעט אַבער אויך ערץ) אונד זעטצטע זיא אויף איינע שטאַנגע. האַטטע נון דיא שלאַנגע יעמאַנדען געביססען, זאָ שויטע ער צור עהערנען שלאַנגע אונד לעבטע. ניכט דאַס עטוואַ דיא שלאַנגע טאָד אָדער לעבען בעווירקטע! איין זינבילד פיעלמעהר איזט'ס: ווער זיך ערניעדריגט אונד דער ערדע שקלאַפע וואַר, בליקע אויף צום היממעל אונד ערהעבע זיינען זין צו בלייבענדעם גוט. אונד אויך דו, דער דו מיט נחש, ערץ — מאַמאָן, רייכטהום — געזעגנעט ביזט, זייא ניכט שטאָלץ דאַראָב אונד איבערמיטהיג, ריכטע פיעלמעהר דאַס אויגע צור נחש, צור הינויף צייגענדען שלאַנגע צו גאָטט, דעם שפענדער דער פיללע עמפּאָר. (זיעהע אָבען ז. 95 או' 96.)

בלק.

צוויא אונד צוואַנציגזטע קאַפּיטעל.

אַללע דיעזע נאַציאָנען אים לויפע דער צייטען בעפאָרשטעהענדען שיקקזאַלע זאָללטע זיא אַנדייטענד אין דער וויסטע דורכמאַכען, דער מענשהייט צור פּאַקקען, צום לייכטטהורם אויף שטירמישער זעע. בעדריקקט אונד געהעמגט פאָן אַללען זייטען אונד זיא דענגאָך ניכט צו פערניכטען פערמאָגענד, נאַהם מאַן צו אַבערגלייבישען מיטטעלן, צו פאַבעלהאַפטען ערדיכטונגען אונד צו פאַנטאַזיטיטען, דער אונרייגסטען קוועללע דער בלאָדהייט ענטשטאַמטען ענטדעקקונגען זיינע צופלוכט. אַבער אויך דיעזע פערפעהלטען איהרען צוועקק אונד מאַן גלויבטע, דורך ענטגעגענגעזעטצטע מאַסרעגעלן, דורך פערלאָקקונגען צור וואָהל־לוסט אונד דעם געמיינען אונזיטטליכע פריידע, איהן בעססער צו ערדייכען. דאָך אויך היערגעגען שטעממטע זיך דער גאָטטליכען גערעכטיגקייט, אונד שטראַפענד אייגגרייפענד, קאָממען אונד קוועללט אויז

דער פינזטערן וועטטערוואָלקע ערקוויקענדער רעגען. דיא היער פאָלגענדע בעגעבענהייט גיבט היעפאָן ערקווירדיגען בעווייז.

ב. בלק, זאָהן צפור'ז (קעֶניג פאָן מואב) זאַה אַללעז, וואַז ישראל דעם אמרי (סיחון אונד עוג, דען צווייא מעֶכטיגזטען קעֶניגען כנען'ז) געטהאַן האַטטע; דאַס מיט געוועֶהנליכען קריעגעריטען מיטטעלן דיעזעם פאָלקע ניכט בייצוקאָממען זייא.

ג. דאַ פירכטעטע זיך מואב פאָר דעם פאָלקע זעהר אונד עז גרויטע איהן פאָר דען קינדערן ישראל'ז, אונד אין פערבינדונג מיט דעם נאָחר ביזהער פיינדליך געזיננטען, אַבער צור אַבוועהר איינעז מעֶכטיגערן פיינדעז צור פריינדשאַפטליכען פעראייניגונג גערנע דיא האַנד ביעטענדען מדין.

ה. שיקקטע מאַן באָטען צו דעם בעריהמטען צויבערער אונד אַזטראָ-לאָגען בלעם:

ו. קאָממע, פערפלוכע מיר דיעזעז פאָלק, דען עז איזט מיר צו מעֶכטיג. פיעללייכט קאַן איך עז אַלזדאַן שלאַגען אונד אויז דעם לאַנדע פער-טרייבען: דען איך ווייס, וועם דוא זעגנעזט, דער איזט געזעג-נעט, אונד וועם דוא פערפלוכזט, דער בלייבט פערפלוכט.

ח. בלייבט דיא נאַכט היער, שפראַך דיעזער צו דען אַבגעזאַנדטען, זאָ וויל איך אייך בעשייד געבען, וויא דער הערר מיר זאַגען ווירד. דיא בערייטוויללינקייט, איין בעֶזעז ווערק צו טהון, גאַב בלעם זאָמיט בייא דעם ערזטען אַנלאַס צו ערקעננען.

ט. גאָטט, (איינע איבערזיננליכע אַהנונג פאָם הערין) קאַם צו בלעם אונד שפראַך: ווער זינד דיעזע מעֶננער בייא דיר? — שאָן אָבען קאַם. י"ב מיזט נאַכגעוויעזען, דאַס גאָטט זיך אַללען פראָפעטען אויסער משה אין טרייאומען בלאָז אָדער אין האַלבוואַכען געזיכטען אונד ערשיינונ-גען אונטער פערהילונג דער זיננע אָפפענבאַרט. זאָלכער אַרט פראָפע-טישען גייזטעז ווורדע אויך בלעם, דער היידע, דער שאַרפזיכטיגע מאַהן, אַבער אויך אייגענזיכטיג, שטאָלצען געמיטהעז אונד אונגעזעֶטטליכען הערצענז עין רעה, רוח גבוהה, נפש רחבה געווירדיגעט. אויף דאַס אַנדערע פעֶלקער ניכט איינווענדען: „וויר אויך ווירדען דיא בעסער געהאָרכען, הערר! האָטטעזט אונז דוא דיינען וויללען דורך פראָפעטען קונד געטהאַן!" דאַרום גאַב ער איהנען זעהער, דערען וואַנדעל אַבער שטראָפליך וואַר אונד אַנדערע צור אונ-זיטטליכקייט פערלייטעטע. אַבגעזעהען פאָן דען פאָרצוגליכזטען אַנלאַגען דעז גייזטעז אונד הערצענז מוס דער פראָפעט דיא קוואַליפיקאַציאָן דעז

העלדען האַבען, דאַז הייסט: ער אום הערר זיינער ווידערשטאַפטען, בעלאָהאונר זיינער טריעבע, בעקאָמפפער זיינער חונגעטטיאמען הערצענזרעגונגען זיין; ד״ה. חונגעאיין געניגזאַם חונד בלאָז דאַז חונענטבעהרליכזטע בעדירפענד זאָלל ער זיין, דען יע וועניגער בעדירפניסע דער אענש האַט, דעזטאָ גאָטטאָהנליכער חיזט ער; אענטענ־ליעבענד חין פאָללעם אאַאסע זאָלל ער זיך לייגען, וויח חיין ירמיה חום מואב (מ״ח ל״א) חונד חיין יחזקאל חום צור (טירוז) שטאָהנטע. (כ״ח י״ב) פאָן חאַללען דיעזען חייגענשאַפטען בעזאַס בלעם, דער פערזאָגע זיינעז געניאַלען גייזטעז חייגעס משה גליך, דאַז ענטגעגענגעזעטלטע, וואַז דיח ווייטערע ערלאָהלונג דאַרטהוט.

י. בלעם שפראַך: בלק, חיין קאָניג בעעהרט איך איט דעם חויפטראַגע, דעם חויז מצרים געגאַנגענען פאָלקע לו פלוכען, דאַאיט ער עז בעזייגען חונד פערניכטען קאָננע, פאָלל איזגוזט חונד טעעלזלט וואָרע ער טנעלל דעם רופע געפאָלגט, האָטטע ניכט

יב. גאָטט געזאַגט: געהע ניכט, פלוכע ניכט, דען געזעגנעט זאָלל עז זיין!

טו. אַלז היערויף (חום זיינעם עהרגייז לו טאייכלן,) אעהר חונד פאָרנעהאערע אבגעזאַנדטע קאַאען,

יח. ערוויעדערטע ער (זייכען חייגענגוטן חונד געלדגייער פעררחַטהענד): ווען איר בלק זיין הויז פאָלל זילבערז חונד גאָלדעז גאָבע, חיך קאָננטע דאַז וואָרט דעז העררן, איינעז גאָטטעז ניכט חיבערטרעטען;

יט. גלייכוואָהל פערווייזעט, פיעלזייכט ווירד עז איר דענגאָך פערגאָננט, חייך לו געלייטען.

כ. דוח קאַננזט געהען, שפראַך דיח גאָטטליכע ערטייונג לו חיהם. אַבער נור דאַז חיזט דיר לו טהון געשטאַטטעט, וואַז חיך דיר זאַגען ווערדע. ניעאַנדעם חונטער דען אענטען לעגט דיח גאָטטהייט חייגען לוואַנג לום דענקען חונד האַנדעלן אַן, רער ווילע חיזט פרייח חונד פאָן קיינעם בעשטיאאט, אבגלייך דיח שפייכען דעז וועלטראַדעז ניכט לו העאאען פעראאָגענד. בלעם ווידערשטאַנד זיינעם הערלענזדראַנגע ניכט.

כא. שטאַנד פיעלאעהר דעז אאָרגענז חויל, זאַטטעלטע (חים חייפער זיינע שטעללונג פערלייגנענד) זעלבזט זיינע עזעלין חונד גינג איט דען פאָרנעהאען מואב׳ז. דיח גאָטטליכע ליעבע, חויך דעם באָזען געוואָגען, וואָללטע נאָך פערגעער חיהן ערבאַראונגזפאָלל לייטען, חונד

כב. חיין ענגעל נאָג חיהן לו הינדערן חויג.

כג. דיא עזעלין זאַה דען ענגעל דעס הערן מיט געצוקטעם שווערטע אים וועגע שטעהען, וויך איהם אויס אונד גינג אויף איין פעלד. דאַ שלוג בלעם זיא, אום זיא אויף דען וועג צו לענקען אונד דען אַנגע- טיגען טריעב זיינעס רוכלאָזען הערצענס אויסצופיהרען.

כד. או' כה. דאַ דיא עזעלין אויף איינעם ענגען פּפאַדע איהן וויעדער זאַה, דרענגטע זיא זיך אַן דיא מויער אונד דריקטע בלעם'ס פוס דאַראַן. (– – ווינק גענוג, זיין באָזעס פאָרהאַבען ניכט צו פערוויר- קליכען. — ער אַבער שלוג זיא אַבערמאַהלס: זיין בעסערעס בעוואוסטזיין ניעדערהאַלטענד.

כז. או' כח. צום דריטטען מאַלע זאַה דיא עזעלין דעס הערן ענגעל אַן איינעם ענגען אָרטע, וואָ אויסצוווייכען אונמעגליך וואַר אונד לעגטע זיך ניעדער — אונד געוואַלטיג אויפגעריטטעלט וואַרד דיא געוויסענס- שטימע אין איהם; — ער אַבער שלוג דיא עזעלין מיט דעם שטאָקקע, אונד שפּאָטטעטע נור דער עדלערן רעגונג.

כח. דאַ עפפנעטע דער הערר דער עזעלין מונד אונד זיא זאַגטע*) צו בלעם: וואַס טהאַט איך דיר, דאַס דו מיך שאָן דרייאַמאַל געשלאַגען? זאָלטעסט דו ניכט דענקען איר. דאַס איך דיך איינע מאַהנען צו פער- דערבען צוריקהאַלטען וויל, דיא דרייאַמאַל דעס יאַהרעס, אַן דעם פריהלינגס-בעגין, אַן דעם זאָממערס אַנפאַנג אונד אַן דעם הערבסטעס שלוס, שלש רגלים (ויקרא כ"ג) דעס וועלטאַללס הערהן אין דער ערדע מיטטעלפונקט ירושלים, צו לאָבזינגען אונד צו פרייזען זיך איינינגען ווירד:

כט. ווייל איך דיזע צורעכטוויזונג פאָן דיר קאָממענד, אַלס שפּאָטט בעטראַכטע, ערוויעדערטע דער צויבערער, האַטט' איך איין שווערט, אומבּרינגען ווירד' איך דיך. זיינע קונסט האַלף איהם אַבער ניכטס דער פערניכטיגען אויסשפּראַכע דעס טהיערעס געגענאיבער.

לא. דאַ טהאַט זיך אויף דאַס אויגע בלעם'ס אונד ער זאַה זעלבסט דאַס האָהערע וועזען, דעם ער זיך אונטערגעאָרדנעט פיהלטע אונד אונגעווילקיהרליך עהרערביעטונג צו בעצייגען פעראַנלאַסט זאַה,

לב. וועסהאַלב שלוגסט דאַס טהיער דו, דאַס דיך זאָ טרעפפליך אַהנטע? איך בין עס, איין ענגעל דער בּאַרמהערציגקייט, דער דיא זאָ שנעלל בעשלאָססענע פערהאַסטע רייזע פערהיטען וואָללטע.

לג. וועהרע עס ניכט פאָר איר געוויכען, זאָ האַטט' איך דיך אין דיינעם

*) נאַך מיימאָנידעס אים מורה נבוכים ב' מ"ב זייא דיעזעס איינע פּראָ- פעטישע ערשיינונג געוועזען.

טהיערישען טריעבע געווירגעט אונד עז לעבען לאַסען; נון אַבער זאָלל עז ענדען, דאַמיט עז ניכט הייסע, איין פֿערנונפֿטלאָזעז טהיער האַבע דען מענשענאַדעל, דיא פֿערנונפֿט, געהאָהנט.

לד. איך האַבע געזינדיגט, שפּראַך ענדליך דער עלענדע; דאָך, ווען עז דיר מיזפֿעללט, וויל איך אומקעהרען. דאַז איזט דעז פֿערשטאָקקטען זינדערז ווייזע; ווען ער אויך איינזיעהעט זיינען פֿעהל, פֿערמאַג ער ניכט לאָזצווינדען זיך אויז דעז לעטצטען קרייזע, אונד גלייך דעם באַזיליז־קענבליק באַנגט עז זיין אָפּפֿער אַן דען פֿלוכבעלאַדענען אָרט.

לה. געהע, שפּראַך דאַז ערבאַרמענדע וועזען; דיא וויללענזפֿרייהייט צו בעשראַנקען איזט איר ניכט געגעבען; דאָך דעז הֶעכזטען ענטשלוס פֿערמאַג דוא ניכט צו אֶנדערן, אוסט פֿיעלמעהר פֿערקינדען, וואַז איך דיר איינגעבען ווערדע. — אונד דעסען אונגעאַכטעט גינג דער ניכטז־ווירדיגע, אונד זאַגטע זעלבזט צו בלק:

לח. אויך יעטצט, דאַ איך בייא דיר בין, שטעהט עז ניכט אין אייגנער מאַכט, דיר צו ווילפֿאַהרען, אינדעם איך דאַז שפּרעכען מוס, וואַז גאָטט אין דען מונד מיר לעגען ווערדע.

מא. אונד בלק פֿיהרטע איהן דעז מאָרגענז אויף דיא אַנהֶהען דעז בעל, (זאָננענגאָטטעז) פֿאָן וועלכען העראַב ער איינען טהייל דעז פֿאָלקעז זאַה, אונד איהן איינע אַהנונג ערגריף, דאַס דאַזעלבע איינזט דיעזעם אַנהענגען אונד זאָנאַך דער פֿלוך עהער טרעפֿפֿען ווירדע.

דרייא אונד צוואַנציגסטעז קאַפּיטעל.

ג. בלעם שפּראַך צו בלק: בלייבע היער בייא דיינעם אָפּפֿער, זאָ וויל איך געהען; פֿיעללייכט פֿערפֿיגט זיך דער הערר מיר ענטגעגען, אונד דאַז וואָרט, דאַז ער מיר זאַגען ווירד, ווערד' איך דיר בעריכטען. אונד ער גינג איינזאַם, וויא איינע שלאַנגע זיך קריעכענד אונד צויבערגויקלייען איבענד.

ד. איינע גאָטטליכע ערשיינונג איבערפֿיעל דען בלעם.

ה. דער הערר לעגטע איין וואָרט איהם אין דען מונד אונד שפּראַך: געה' צוריקק צו בלק אונד זאָ שפּריך: צוריקגעקעהרט צו דיעזעם הוב ער אַן זיינע גלייכניסטערדע אונד שפּראַך:

פֿאָן ארם פֿיהרטע בלק, מואב'ז פֿירזט איך,\
פֿאָם געבירגע דעז אָסטענז היעהער;\
קאָממע, פֿערפֿלוך יעקב מיר,\
קאָממע, שילט ישראל דאָך!

ח. וואַז זאָלל פֿערווינשען איך, דען גאָטט ניכט פֿערווינשט,\
אונד וואַז שעלטען איך, דען דער הערר ניכט שילט?

ט. זעה' חיק'ז יאַ פֿאָן דער בערגע גיפּפֿעלן חויז חין פֿעלזענשפּיטצען
חַהכען וואורלצען,
חונד טוי' עז פֿאָן דער היגעלן האָה' הערחַב עהרווירדיגער וואַז־
טראָכען טאָאָם ענטשטאַאמט!
חיזט עז יאַ חיין חייכזאַם חונד בעשיידען וואָהנענד פֿאָלק,
דאַז כאַך דער פֿאָלקער זיטטענוואַנדעלן זיך ניכט ריכט'ט.
י. ווער לאָהלט דען דעם זאַנד דעז מעערעז גלייך זיך לו מעהרען
פֿערהייסענען יעקב?
ווער בעשטיממט חייכעז העערהויפּטעז ערלע טהאַטען כון?
אָ! דאַס זיח טריגע, איינע אַהנונג, דאַס חיך שטירבע חייכעז גע־
רעכטען טאָד
חונד איין ענד חייכז דער חיהריגען וואָר'!
יא. וואַז טהוזט דוח איר? ריעף בלק; איינע פֿיינדע לו פֿערווינטען
ליעס חיך דיך קאָממען, חונד כון זעגנעזט דוח?
יב. יענער ערוויעדערטע: זיעהע: דאַז אום חיך רעדען, דאַז דער
הערר חין דען אונד איר לעגט.
יג. בלק שפּראַך: קאָם מיט איר אַן חייגען אָרט, פֿאָן וואָ חויז דוח
עז זעהען קאָננזט; חיינען טהייל יעדאָך נור, אַבער ניכט דאַז גאַנלע
קאַננזט דוח טויען, חונד פֿערווינט' עז פֿאָן דאָרט.
יד. ער פֿיהרטע חיהן חין דאַז געפֿילדע דער וואָכטער, חויף דיח
שפּיטלע דעז משה'ז גראַב חייגזט נערגענדען בערגעז פסגה חונד בויטע
אָפּפֿערחַלטאָרע.
טז. דער הערר פֿערפֿיגטע (חין חיינער ערשייכונג) זיך דעם בלעם,
לעגטע חיין וואָרט חיהם חין דען אונד חונד זאַגטע: קעהרע לוריקק לו
בלק חונד זאָ שפּריך:
יז. דיעזער פֿאָן מאָאַביטישען פֿירזטען חוּמגעבען, פֿראַגטע: וואַז האַט
דער הערר געשפּראָכען?
יח. חונד חים האָהען טוואונג דער רעדע פֿינג יענער אַן:
אַמלע דיך חויף בלק חונד הערע, מערק חויף איך, דוח צפור'ז זאָהן!
יט. גאָטט חיזט קיין מענש, דאַס ער טייטע,
חיין ערדענזאָהן ניכט, דאַס ער זיך אַנדערז בעדענקע!
וויח דעז הימעלז שטערנע עז לו מעהרען שוואור ער,
כנען'ז געפֿילד' חיהם לו פֿערערבען, פֿערהיעס ער;
זאָללט' ער זאַגען, חונד ניכט פֿאָללציעהען,
פֿערהייסען וואָהל, חונד ניכט פֿאָללבריגגען?

כ. זעגנען לו שפענדען, זיעה! וואַרד איך בעאָרדערט.
ער האַט געזעגנעט, איך קאַננ ניכט אַנדערן.
כא. דעז גאָטלעזדיענזט'ז וויזטען גרייעל טויט מאַן אין יעקב ניכט.
אין ישראל ניכט דעז לאַזטערז ליגענברוט וואַלטען.
דער הערר, זיין גאָטט, איזט נור זיין טוטל,
אונד דעז הימעלזקאָניגז פריינדליכקייט נור זיין טיל!
כב. גאָטט, דער אויז מצרים זיא געפיהרט
פרייז, רוהם אונד לאָב איהם אַלליין געביהרט!
כג. ליבערייא היֶלפט ניכטז ווידער יעקב,
מהנדונגזקונזט ניכטז ווידער ישראל!
יאַ, קאָממען ווירד דיא לייט דער וואונדער ליעל,
דיא דער הערר איהרעטוועגען טהון ווירד פיעל.
כד. איינזאַם וויא לאָווין אין דער האָהל טטרעקקט עז זיך,
וויא דער לאָוו' אין וואַלדעזדיקיכט ערהעבט עז זיך;
לעגט זיך ניכט ניעדער ביז עז פערלעהרעט דען רויב
אונד זיינער האַסער ווארטה וואַרף אין דען שטויב!

כה. בלק שפראַך היערויף לו בלעם: ווילזט דוא עז פערווינשען ניכט,
זאָ אמאַגזט דוא עז אויך ניכט זעגנען!

כו דיעזער ענטגעגנעטע: האַב' איך דיר ניכט געזאַגט, מאַנלעז, וואַז דער הערר איר בעפיעהלט, דאַז אוס איך טהון?

כז. זאָ קאָם מאַן אייגען אַנדערן אָרט, פיעללייכט געפאָללט עז גאָטט, דאַס דוא עז איר דאָרט פערווינשעזט.

כח. אונד מאַהנונגזווייזע פיהרטע ער איהן אויף דעז, אויך פאָן ישראל'ז אונווירדיגען באַלד געמאַכטעטען גאָטלען פעור'ז האָהע, פאָן וואָ אויז מאַן געגען דיא וויזטע טויט.

כט. אונד בלק ערהיכטעטע ווידער, וויא יעדעזמאַל, זיעבען אָפפער־האָהען, דען זיעבען וואַנדעלשטערנען ענטשפרעכענד.

פיערואונדצוואַנציגזטעז קאַפיטעל.

א. בלעם אַבער זאַה, דאַס דער הערר ישראל לו זעגנען פיר גוט פינדע, אונד גינג ניפט וויא ביזהער ליבערגעזיכטען ענטגעגען, ריכטעטע פיעלמעהר גען דיא וויזטע דאַז אַנטליטל, עז איטטעלזט דעז דאָרט פערחיבטען קאַלבעזדיענזטעז לו פערלייאדען.

ב. ער ערהאָב זיינע איגען אונד זאַה ישראל אין שטאַממען אבגעזאָנדערט, דאַז גאָטטעזוואָרט ערפאָרטענד אונד אָהנע פערלייאדונגזוואַכט, פריעדליך לאַגערן, דאַ איבערקאַם איהן וויין אינזפירמאַניאָנגייזט פאָם העררן.

ג. ער פֿינג אַן זיין דיכטערוואָרט אונד שפּראַך:
זאָ שפּריכט בלעם, בעור'ז זאָהן,
זאָ שפּריכט דער מאַן מיט געשלאָססענעם אויג'!
ד. זאָ שפּריכט דעס הערער געטטליכען וואָרטעס,
דער ערשיינונג האַט דעס אַלמעכט'גען שויט,
הינשטירצענד בליקקענד דיא שטעטטע דעס היילליגסטען אָרטס.
ה. וויא שעהן דיינע צעלטע זינד, אָ יעקב
וויא ליעבליך צו זעה'ן דיינע וואָהנונגען ישראל!
ו. הינגעשטרעקקט וויא בעכע איבער זאַנד,
וויא גערטען אַן דעס שטראָמעס ראַנד,
וויא אַלאָע פֿאָם הערן געפּפֿלאַנצט,
וויא דיא צעדער פֿאָן פֿייכטיגקייט אומשאַנצט,
זאָ ראַגען זיא עמפּאָר צור היממעלסהעה',
פֿערווייצענד גערן מיט דער אַללמאַכט נעה'.
ז. גייסטעסוואַססער פֿליעסט אויס זיינעם בראָן,
זאַמען ענטשפּראָסט זיינעם היילליגסטען האָרן,
זיין ערזטער פֿירזט[1]) ווירד עמלק בעקריעגען,
זיין לעטצטער[2]) אַללע פֿעלקער בעזיעגען.
ח. גאָטט, דער אויס מצרים עס געפֿיהרט,
פּרייז, רוהם אונד לאָב איהם אַלליין געביהרט,
ער פֿערצעהרט היידען, דיא פּראַססער,
צערמאַלמט דאַס געביין זיינער האַססער,
צערשמעטטערט דאַס געביין זיינער גאַפּפֿער.
ט. ער קניעט, לעגט זיך וויא לעאָפּאַרד, וויא לייא,
ווער פֿיהלט, איהן צו רייצען, ניכט שייא?
דיא דיך זעגנען, געזעגנעט זיין זיא,
ווער דיר פֿלוכט, פֿאָן איהם דער פֿלוך וויכע ניא!
י. בלק'ז צאָרן ענטברענטע איבער בלעם, אונד דיא הענדע צוזאַממען־
שלאַגענד ריעף ער: מיינע פֿיינדע צו פֿערניכטען ליעס איך דיך רופֿען,
אונד דו האַסט דרייאַל זיא געזעגנעט שאָן.
יא. נון אַבער איילע פֿאָן דאַננען נאַך הויזע; איך דאַכטע דיך צו
עהרען, דער הערר יעדאָך האַט דיר עהרע פֿערזאַגט.
יב. אַז' יג. זאַגטע איך ניכט דיינען באָטען שאָן, ענטגעגנעטע
יענער: גאַבע מיר בלק אויך זיין הויז פֿאָלל זילבער אונד גאָלדעס, איך
קאָננטע דעס הערן בעפֿעהל ניכט איבערטרעטען, אויס אייגענעם טריעבע

---

[1]) שאול. [2]) משיח.

גוטעז אָדער בעֶזעז צו טהון, אונד נור איסע איך רעדען, וואַז דער הערר איר זאַגט,

יד. יעטצט געהע איך צו מיינעם פֿאָלק צוריק, ראַטהען וויל איך דיר אַבער (וואָדורך דיעזעם פֿאָלקע בייזוקאָממען איזט); דעסנען העררשאַפֿט זיך אַן דער טאַגע ענדע אַבער איבער דיין פֿאָלק ערשטרעקקט. דיעז קריעגעז איבעראַכט וודערשטעהעט זיינעז גאָטטעז טוטץ; צויבערקונזט אונד אָראַקעלשפרוך פֿרמאַלען אַן דער איהם איינגעוואָהנענדען גייזטעז־קראַפֿט צוריק; דורך דער פֿערפֿיהרונג צויבערשטיאַ' יעדאָך, דורך דער זיננע זיטטליכע בעטייבונג פֿעראַנג אַן צו ביטהערען זיא, דאַס זיא, אין הער זיטטליכקייט וואַסקענה, איהרעם גאָטטע איספֿאַלען אונד זיין פֿאָלק זיא טטראַפֿענד ערהיילע. געבט פֿריי איירע דירנען דער גייזען לוזט, דאַס זיא טפּיזען אונד צעבען אונד זיך פֿערבינדען איט איהנען אין פֿלייטליכער לוזט, איירען גאָטטערן זיך דאַהאָב צווענדען אונד איהרעז האָרטעז טנאָדע פֿערגעסען. היערויף בעגאַן ער איט פּראָפֿעטיטען גייזטע דאַז וואָרט:

זאָ טפּריכט בלעם, פּעור'ז זאָהן,
זאָ טפּריכט דער אַן איט געטלאָס'נעם אויג'!

טז. העט דאַ האָרט דאַז גאָטטעזוואָרט,
דעז האָכזטען זין ערקעננט אויזערפֿאָרט,
ערטיינונגען האַט פֿאָם אאָכט'גען האָרט,
היננטיקלענה טויט דיא טטאָטט' פֿאָם היאַליטען אָרט.

יז. איך זעה' איהן וואָהל, אַבער ניכט יעטצט,
איך טוי' איהן, נור ניכט נאַהע געזעטצט.
איין טטערן[1]) טריטט אויז יעקב דאַהער,
איין צעפטער ענטטטעהט אויז ישראל אאָכטיג זעהר:
מואב'ז הייפטער פֿערוואונדעט ער:
פֿאָן שת[2]) צערטריאַמערט ער דאַז גאַנצע העער.

יח. יאַ, איין הערשער ווירד פֿאָן יעקב טטאַממען,
איין קאָכער דער וועלקיהר איבעררעזט ענטפֿלאַממען,

כ. אַלז ער הען עמלק (איט גייזטע) זאַה, ריעף ער:
עמלק איזט דער פֿאָלקער ערזט', (זיעהע אָ. ז. 95.)
אַבער אויך זיין אונטערגאַנג נאָהע רעזט.

כא. אַלז ער דען קני (יתרו'ז נאַכקאָממען) זאַה, ריעף ער בעגייזטערט אויז;

י) הען משיח. [2]) שת, אדם'ז זאָהן אונד צווייטער טטאַממפֿאַטער דעז מענטענגעטלעכטז.

שטאַרק חיזט דיין זיטן חונד פֿעזט
חויף פֿעלזען חַנגעלעגט דיין כעזט.¹)
כב. ווירד חויך קין איטן ישראל היכוועגגערייאט,
וואָהין קאַן אשור דיך טרייבען חונגעזייאט?²)
כג. חַך! ווער קאַן זיך ערהאַלטען חין דער לייט,
דאַ גאָטט חיבעט שטרענגע גערעכֿטיגקייט!
כד. טיפ̄פ̄ע ווערדען לאַנדען פֿאָן כתים'ז³) קיזטען,
ווערדען אשור טלאַגען, עבר⁴) פּלאַגען;
אַבער חויך ברעכען ווערדען זייכע שטיטלען!
כה. היערויף אמאַכטע זיך בלעם חויף חונד קעהרטע מַן זייכען אָרט לוריקק, בלק אַבער גינג זייכעז וועגעז חונד טראַף אַנשטאַלטען לור ענטזיטטליכונג ישראל'ז, וויח חיהם בלעם געראַטהען חונד עז געלאַנג חיהם דער זאַטאַניטע פּלאַן.

פינפאונדצוואַנציגזטעז קאַפּיטעל.

א. אַלז דאַז פֿאָלק לו שטים לאַג, פֿינג עז איט דען טאָכטערן מואב'ז (חונד מדין'ז) לו בוהלען אַן.
ב. זיח לודען דאַז פֿאָלק לו דען אָפּפֿעראַהלען חיהרער גאָטטער חיין, חונד עז אַס חונד פֿערעהרטע חיהרע גאָטטער.
ג. ישראל היעג אַלזאָ דעם געטצען בעל פעור (חייכעם זאָגענאַנטען, דעסען פֿערעהרונג חין גייליער פֿעראיטונג בעשטאַנד) אַן, חונד דער לאָרן דעז הערן ענטבראַננטע חיבער דאַזעלבע.
ה. משה שפראַך לו דען ריכטערן ישראל'ז: בריגנט חום, יעדער זייכע לייטע, דיח דעם בעל פעור אַנהאָנגען.
ו. דאַ קאַם חיין אַאַן חויז דען קינדערן ישראל'ז, חונד פֿיהרטע, חויף זייכע האָהע פֿירזטליכע שטעללונג פּאָכענד, חייכע אידיאַניטין, עבענפֿאַללז האָהער אַבקונפֿט, לו זייכען ברידערן, חין געגענוואַרט משה'ז דעז עהרווירדיגען לעהרערז חונד פֿיהרערז, חונד חין געגענוואַרט דער אַס חיינגאַנגע דעז שטיפֿטזלעלטעז אָב דעם בעגאַנגענען פֿרעפֿעל ווייכענדען גאַנלען געאייכדע ישראל'ז, חויגענשייכליך לום טראָטץ חונד לור פֿערהאָהכונג. דאַראָב חין ערלען חייפֿער געראַטהען, כאַהם פנחס, דעז כואַעהריגען האָהענפריעזטערז אלעזר ווירדיגער זאָהן, חייכען שפיעס הורטיג לור האַנד, חיילטע חיהם באָרדעלליאמער חונד ערשטאַך ניכט

¹) זיעהע ירמיה ל"ה. ²) חומסט דוח חויך חיט ישראל נאַך אַזיירען חינז עקזיל וואַנדערן, דוח קעהרזט איט חיהם ווידער לוריקק. ³) רוֹם. ⁴) העבראָער אָדער ישראל.

נור דיא פֿאָרנעהמע דירנע, זאָנדערן אויך דען פֿירזטליכען בוהלען מיט
קראֶפֿטיגער האַנד, ניכט אַכטענד דער געפֿאַהר, דער ער זיך פֿאָן
זייטע דעז זאָמיטישען שטאַממעז, דעסען אָבערהויפט יענער פֿערזוכטע
געוועזען, אונד זייטענז דער ערביטטערטען מאָאַביטען, אויזזעטצטע, אונד
טייגטע דיא שאַנדע, אונד באַננטע דען צאָרן, אונד דיא אונטער דעם
פֿאָלקע שאָן אויזגעבראָכענע זייכע ליעס נאַך.

פנחס.

יא. פנחס, זאָהן אלעזר'ז, זאָהן דעז פריעזטערז אהרן — שפראַך
דער הערר צו משה — האַט איינען צאָרן פֿאָן דען קינדערן ישראל'ז
אַבגעווענדעט, אינדעם ער פֿיר איך (פֿיר דאַז זיטטליכקייטזפרינציפּ)
איפֿערטע, דאַס איך דיא קינדער ישראל'ז אין איינעם איפֿער (פֿיר-
רעכט אונד טוגענד) ניכט אויפֿגעריעבען האַבע.
יב. דאַרום פֿערקינדע איהם: איך געבע איהם איינען בונד
— פֿ ר י ע ד ע ן, פֿאָללקאָממענהייט, האַרמאָניע דער קראֶפֿטע, איבער-
איינשטיממונג דער געזינונגען אונד געפֿיהלע. ער זאָלל דער אונאויפֿ-
האָרליכע באָטע דעז העררן אונד דער העראָלד דער פֿרייהייט אַן דער
שאָנע ענדע זיין. פֿ ר י ע ד ע, האַרמאָניע איזט עז יאַ, דעמען דאַז
אַלל זיינען צוזאַממענהאַלט דאַנקט; פֿ ר י ע ד ע אונד איינטראַכט זינד עז,
וועלכע דיא גאָטטעזלעהרע צו פֿאָרדערן בעשטיממט איזט; פֿ ר י ע ד ע
אונד איינינקייט זינד אַללער איהרער טוגענדגעבאָטע אינהאַלט; פֿ ר י ע ד ע
אונד פֿריינדליכקייט זינד דעז פריעזטערזעגענז לעטצטע פֿערהייסונג.
אין איהם, דעם פנחס, זאָלל זיך אַללעז פֿעראיינען, ער זאָלל דאַז בילד,
דאַז מוזטער היעפֿיר זיין! לעבען אונד גליקזעליגקייט פֿערטרעטע ער;
טרייע לעהרע זייא אים מונדע איהם, פֿאַלש בעפֿינדע זיך ניא אויף זיינען
ליפפען זיך; אין פֿריעדען אונד זאַנפֿטמוטה וואַנדלע ער פֿאָר מיר אונד
פֿיעלע האַלטע ער פֿאָם פֿערברעכען צוריקק, דעז פריעזטערז ליפפען
פֿערברייטעטען ערקעננטניס, אונד לעהרע פֿאָרדערע מאַן פֿאָן זיינעם
מונדע, דען אין באָטע דעז הערן דער העערשאַאַרען איזט ער. (מלאכי)
יג. איהם אונד זיינען נאַכקאָממען זייא דער בונד דעז עוויגען פריעז-
טערטהומז, וויל ער פֿיר זיינען גאָטט איפֿערטע אונד דיא קינדער
ישראל'ז זיהנטע.
יד. דער נאַמע דעז טאָדטליכען אַבער וואַר: זמרי, זאָהן סלוא, איין
פֿאַמיליענפֿירזט פֿאָן שמעון, - דיא בוהלדירנע היעס: כזבי, טאָכטער דעז
מידיאַניטישען פֿאָלקזפֿירזטען צור.

טז. דער הערר זאגטע צו משה:

יז. פיינדעט דיא מדיניטען אן אונד שלאגעט זיא. זיא וואהרען עס, דיא צוערזט דאס בייאשפיעל צור אונקייטהייט אונד צו דיעזעם צוועקקע איינע פירזטליכע פרינצעססין פרייז גאבען, וואהרענד מואב נור גמבֿמחאטע אונד אויז פורכט (ז. מ. קאפ. כ"א ג') הינגעזענדעט.

יח. דען זיא פיינדעטען יא אייך אן, דורך דיא געגען אייך ערזאננענע ליזט וועגען פעור; אונד דורך איהרע שוועסטער, דיא פירזטענטאכטער כזבי; וויט שטראפבאהרער איזט אבער דעריעניגע, וועלכער דען נעבענ-מענשען צור אונזיטטליכקייט פערלייטעט אונד דאדורך דעסען זעעלע טאֶדטעט, אלז דער, זאָ איהן אם לייבע אָדער פערמאֶגען בעשאֶדיגעט.

זעכזאונדצוואנציגזטעז קאפיטעל.

א. אונ' ב. דער הערר שפראך צו משה אונד צו אלעזר, דעם פריעזטער: נעהמעט דיא אנצאהל דער גאנצען געמיינדע דער קינדער ישראלס אויף, פאָן צוואנציג יאהרען אונד דאריבער. דיעזע אבעראמאליגע צאהלונג האטטע דאהין איהרען גרונד, דאס דיא שטערבעשטונדע הערראנגנאהטע אונד דיא לייטונג דעז פאָלקעז אין אנדערע האֶנדע איבערגעהען זאָללטע, איינעם שעאֶפער אהנליך, דעם איין רייכער גוטזבעזיטצער זיינע צאהל-רייכען הערדען צור הוט איבערגעבען האטטע, אונד דער נון אויז-דעם ביזהעריגען דיענזטפערהאֶלטניסע טריטט, אום איינעם אנדערן דען פלאטץ צו רייאמען. „בעפאָר דוא אבטריטטעזט פאם פלאטצע," רעדעט דען הירטען דער גוטזהעררע אן, „צאהלע איר דיא שאפע פאָר, דיא איך דיינער טרייע אנפערטרויעט, דאמיט דיין נאכפאָלגער זיא אין בע-שטיממטער צאהל איבערנעהמע." — מאָזען נאכפאָלגענדען נאמען איזט אם אנפאנגע אונד ענדע איין צייכען דעז פיערבוכשטאביגען גאָטטעז-נאמענז צוגעפיגט, (ז. ב. הפלאי) אנצודייטען, דאס זיא אללע ניך מיטט-ליכער אבשטאממונג אונד אונבעפלעקטער פאמיליען צו רימען האטטען, דאס איהנען דיא געשטטהייט נעמליך בעצייגטע, אינדעם זיא איהרען נאמען יה מיט דען איהריגען פערמיינטע.

זיעבענאונדצוואנציגזטעז קאפיטעל.

יב. דער הערר שפראך צו משה: בעשטייגע דען בערג עברים, אונד זיעהע דאס לאנד, דאס איך דען קינדערן ישראלס געבע.

יג. ווען דוא עז געזעהען האזט, זאללזט דוא צו דיינעם פאָלקע פער-זאממעלט ווערדען, וויא דיין ברודער אהרן שאָן פערזאממעלט איזט.

טז. משה, דער גראֶסטע שטערבליכע, דען דיא אענגזטהייט זיין אויז-צווייזען האטטע, דער בעשטיאמט וואר, דאס ווערק צו פאָללענדען, צו

דעם אברהם דען גרונדשטיין לעגטע, דאכטע ניכט דראן, אום לאנגערע לעבענסדויער צו ביטטען, אדער זיינע פאמיליענאנגעלעגענהייטען צו ארדנען, זאנדערן דען טאסטשטיין דעם גאנצען אנצופיגען אונד עס זיכערן אונד קרעפטיגען הענדען צו פערטרויען, דאמיט דאס היילעל הוהע געביידע אללען שטירמען טראטצע אונד, ווען אויך צווייפעל טוואנקענד, דיא עוויגקייט איבערדויערע. אמנע זעטצען, ריעף ער, יהוה, דער דא איזט גאטט אונד שאפפער אללער גייסטער זאוויא אללעס פלייטעס, איינען מאן איבער דיא געמיינדע, דער זיא צו לייטען אונד פיהרען פערשטעהעט. איינעס אורשפרונגס זינד אללע מענשען צוואר, קינדער איינעס מענשענפאטערס; דענגאך איזט איהרע וויסערע בילדונג פערשיעדען, יעדעם איזט איין איינגענטהימליכעס קאראקטעריסטיסעס געפראגע אויפגעדריקקט, דאמיט ער פאר אנדערן ערקעננבאר זייא. זא פערשיעדען דיא פארם, איזט אבער אויך דער איננוואהנענדע גייסט. דער מענשען געזיננונגען זינד העכסט אונגלייכפאך, איהרע זאנ- אונד אב-זיכטען זעהר פאן איינאנדער אבווייכענד, יא הייפיג ענטשפרעכען דיא געדאנקען איהרעס הערצענס ניכט דען אויסשפריכען איהרעס מונדעס. אום זיא, דייגע קינדער אללע, צו לייטען, בעדארפס דער פייזטען קראפט, דעס זיטטליכען קאראקטערס אונד דעס אונערשיטטערליכען רעכטזיננעס. ועלכער שטערבליכע קאן זיך אנמאסען, איינען אנדערן ריכטיג צו בעאורטהיילען, אום איהן אלס דען ווירדיגסטען פיהרער צו ערקיזען? „דוא אבער, דער דוא הערץ אונד ניערען טריעסט, אללע געדאנקען ערפארשעסט אונד יעדעס ווארט, בעפאר עס נאך אויף דער מענשען צונגע שוועבט, קעננעסט," קיהרע איינען צו דיעזעם טווירדיגען אמטע בעפעהיגטען מאן, אויף דאס דיא געמיינדע ניכט זייא, וויא שאפע דיא דעס הירטען ערמאנגעלן! דאראויף דער העדר צו משה: נים יהושע, זאהן נון'ס, איין מאן, אין וועלכעם דער גייסט דער ווייזהייט איזט, אונד לעגע דיינע האנד אויף איהן.

יט. דעם פריעסטער אלעזר אונד דער גאנצען געמיינדע שטעללע איהן פאר, אונד בעפעהליגע איהן פאר איהרען אויגען, דאס ער אויף ווידערשטאנד אונד ווידערזעטצליכקייט אונד דעס אמטעס בעשווערדען איבערהויפט געפאסט זיין איסע.

כ. טהיילע איהם פאן דיינעם ליכט שטראהלענדען גלאנצע איט, דאמיט דיא גאנצע געמיינע דער קינדער ישראל'ס איהן עהרע, עהרפירכטע אונד איהם געהארכע.

כא. אונד פאר דען פריעסטער אלעזר טרעטע ער, ווען אין איינער וויכטיגען אנגעלעגענהייט געטטליכער ראטה צו ערהאלטען זייא, דאס ער

פיר איהן דען אויספרוך דער אורים בעפראַגע. (זיעהע אָבען ז. 132.)
אום היערנאַך אין דען קריעג צו ציעהען אונד שטאַאַטליכע ענטשיידונגען
צו טרעפפען.

כג. משה אַבער לעגטע בײדע הענדע, אָהנע ניד אונד אייגנוץ, פיעלמעהר הערצליך פראָה, זיין גרעסטעז ווערק אויך נאָך זיינעם לעבען פאָרטדויערן צו וויסען, איהם אויף, אונד טהאַט, וויא דער הערר איהם בעפאָהלען.

אַכטאונדצוואַנציגזטעז קאַפיטעל.

דער הערר רעדעטע מיט משה. איין לעזעטען דעם פאַטער אונד העססען קינדערן אַלז מיטטעלנדער לעהרער אונד ערלעהרער שטעהענדער פריינד, דער פאַר זיינער נאַהענדען טוידעסטונדע ערזטערעם דיא זאָרגע פיר דיא פאָלגעלינגע אַנז הערץ לעגט, עמפפיעהלט אויך נעטצטערען עהרערביעטונג אונד האָכאַכטונג געגען דען פאַטער. דאַ, טרייער היעטער! האַסט איהר אייגע קינדער זאָרגפעלטיגזט עמפפאָהלען; גיב אויך אונזען קינדערן פערהאַלטונגזרעגעלן, דאַס איהר וואַנדעל איין טוגענדזאַמער אונד זינדענרייער זייא. צו היעזעם צוועקקע

ב. בעפיעהלען איהנען, דאַס זיא טעגליך דאַז דיא וואָכענע דער נאַכטצייט פעראיבטען פערברעכען זיהנענדע פריהאָפפער אונד דאַז דיא אין דער טאַגעזדויער בעגאַנגענען זינדען טילגענדע אַבענדאָפפער, אַן שבת, ראש חדש אונד האָהען פעזטען אַבער איין צוגאַבע־אָפפער (מוסף) אָפפער דאַרצובריגגען האַבען. — יעטצט היענגעגען, דאַ דיא געבעטע דער אָפפער פערהערען שטעללע איינגענאָמען אונד דיא ציפפען דאַז אויף דען אַלטאַר טריעפענדע בלוט אונד דאַז איס פייער פערצעהרענדע פעטט פערטרעטען זאָללען, האַבען וויר דיא ענטשפּרעכענדען תורה־שטעללען ניכט נור איס געבעטע איינגעשאַלטען, זאָנדערן אויך אַן דען פייערטאַגען נעבזט דעם בעטרעפפענדען טאַגעז־אַבשניטט אויז איינער בעזאָנדערן געזעטצעזראָללע מפטיר פאָרצולעזען.

מטות.

דרייסיגזטעז קאַפיטעל.

ג. ווען יעמאַנד דעם הערררן צו עהרען עטוואַז אַנגעלאָבט, אָדער איינען איד טוואָרט, וואָדורך ער זיך עטוואַז פערזאַגט, זאָ זאָלל ער זיין וואָרט ניכט געריגג אַכטען; גאַנץ, וויא אויז זיינעם מונדע געגאַנגען, זאָלל ער טהון. דאַז וואָרט, דיא דען מענשען צום פערניינפטיגען וועזען

בילדענדע רעדע, דיא זיינען געדאנקען אונד עמפפינדונגען פארם געבענדע אונד פערקארפערנדע שפראכע אום דעם מאננע, דער לאס בעוואוסטזיין זיינע ווערטהע אונד זיינער בעשטיממונג געדאכט מיט היילינג זיין. זיך זא פיעל מאגליך דער געלאממונגען צו ענטהאלטען; עמ־פפעהלען דיא ראבבינען, אונד נענגען, דען דער האסט געלאבט „זינדער״, זעלבסט ווען ער זיינע געליבדע פאללניעהעט. ווער יעדאך אין נאטה אונד דראנגזאל זיך בעפינדעט, מאג אללערדינגס אין זיינעם געבעטע אום הילפע אויך ענטשלוססע צור אויסאיבונג גוטער טהאטען פאססען אונד דורך געלאבניס אויסערן (ז. אבען ז. 164.) עבען זא מאג דער, וועלכער ווידערשטאנדליך אייגנער איבלען געוואהנהייטען פראהנט, דורך געלאבניס אונד אייד דערזעלבען צו ווידערשטעהען זיך פערפפליכטען. ווער ז. ב. דעם טרונקע, דער האבזוכט או״ז״וו ערגע־בען איזט, אונד פערזאגט זיך איטטעלזט איידעז אדער זאנסטיגער בינדונגספארמען עטוואז, אום זיינען בעגיערדען איינען דאם ענטגעגען צו זעטצען, זיינע טריעבע צו בעלאהמען, מיט זאגאר לאבענסווירדיג, אונד פאן זאלכען פאללען הייסט עז: נדרים סיג לפרישות, „געלאבונגען בעפארדערן דיא ענטהאלטזאמקייט.״ — לייכטזינניג געלאבען אונד פער־שפרעכען יעדאך מיט אונאכטזאמקייט אונד איבערהאסט; גלייכוואהל אום דאז אויזגעשפראכענע ווארט רעשפעקטירט, דיא לייגע ערפיללט ווערדען. „בעססער איזט, דאס דוא ניכט געלאבעזט, אלז דאס דוא געלאבעזט; וואז דוא אבער אייגמאל געלאבט האזט, ערפיללע;״ ראטה דער ווייזע פרעדיגער (ה׳ ג׳ או׳ ד׳) „צור שטראפע וועגען אונערפילל־טער געליבדע שטערבען אונמינדיגע דאהין,״ זאגען דיא ראבבינען. צווייאטוויזענד יאהרע, ערצאהלט דער מדרש, גינגען צור צייט דער רעגיערונג יאנאי׳ז (ח. 3660) צו גרונדע אין פאלגע לייכטזינניג געלייס־טעטער איידע.

ד. איינע אינדעראהריגע, אים הויזע דעז פאטערז בעפינדליכע פרויענספערזאן קאנן נור מיט צוסטיממונג איהרעז פאטערז געלאבען אדער דורך איינען אייד זיך עטוואז פערזאגען. האט ער עז אבער פערנאממען, אהנע אם זעלביגען טאגע איינשפראכע דאגעגען צו טהון, זא ווירד זיין שטיללשווייגען אלז בעשטעטיגונג בעטראכטעט. דאזזעלבע פערהאלטניס איזט צווישען דעם פערלאבטען ווייבע אונד איהרעם גאטטען. ביידע האבען זיך יעדאך דעם ווילען דעז פאטערז אדער דעז עהעמאננעז צו אונטערווערפען, אונד נור דיעזע זינד שטראפבאר, אים פאללע זיא נאך אבגעלעגטעם פריסט דער אויספיהרונג איינהאלט טהון.

יד. יעדעס געליבדע אונד יעדע איידליכע אַבגעלָבונג, דיא דען לייב קאַסטייען, קאַן דער מאַן בעקרעֶפטיגען אָדער אויפהעבען. נור ווען זיא זיך דען גענוס דיעזעס אָדער יענעס איהר צוטרעֶגליכען דינגעס, אָדער דיא אייסערע געפעֶלליגע ערשיינונג פעֶרדערנדע שמוקק־זאַכען פערזאַגט, קאַן ער זיינע געוואַלט געלטענד מאַכען; ניכט אַבער איזט געגענטהייל, דאָ וועניג ער זיא נעֶטהיגען, פיר זיינע פאַמיליע צו אַרבייטען אָדער ניעדריגע שטאַלדיענסטע, פאַללס איהרע אונטערגיבט אייגנע בעדייטענדע וואַך, צו פערריכטען; וויא איבערהויפט דיא פרויא עהר־באַר צו בעהאַנדלען דעס אייזראַעליטען פפליכט איזט. אוקירו לנשיכו כי היכי דתתעתרו, „עהרעט אייערע פרויען, אויף דאַס דעס הויזעס זעגען צונעהמע!

איינאונדדרייסיגזטע קאַפיטעל.

ב. ראַכע דיא קינדער ישראל'ס, זאַגטע פערנער דער הערר צו משה, אַן דען (אייך זאָ שענדליך צור אונקייטהייט פערלייטעטען) מידיאַניטען, הערנאַך זאָללסט דוא צו דיינעם פאָלקע פערזאַממעלט ווערדען. אונגעאַכטעט נון פאָן דעם זאָפאָרטיגען פאָללצוג דיעזעס בעפעהלעס דער אַנזבאַהנדע צו ערפאָלגענדע טאָד משה'ס אַבהיענג, זאַומטע ער דעננאָך ניכט, דיא ערפאָרדערליכען אַנשטאַלטען צו טרעפפען,

ג. אונד זאַגטע צום פאָלקע, אָרדנעט פאָן אייך מאַננער, פאָלל מוטהעס אונד רייגען געוויססענס, אונד צוואַר אויס יעדעם שטאַמם טויזענד, אַב, דאַס זיא געגען מדין צו פעלדע ציעהען.

ו. משה שיקקטע זיא אונד פנחס, דעס פריעסטערס אלעזר'ס זאָהן, מיט פעלד, נעבסט דען היילינגען געראַטהען (דיא לאַדע זאַמט דעם הייליגען שטירנבלעך) זאָ וויא דיא צום לאַרמבלאַזען בעשטיממטען טראָמפעטען מיט איהם, אונד זיא ערפאָכטען איינען פאָללשטאַנדיגען זיעג איבער דאַס צאַהלרייכע העער דער מידיאַניטען, אָהנע איינען מאַן מאַנשאַפט צו פערליערען; דען בלעם, זאָהן פעור'ס אַבער, דען צויבערער, טאָדטעטען זיא מיט דעם שווערטע. — איינע זינרייכע אויסלעגונג (פערבינדונג) גיבט אונס היערבעי דער טרגום (איבערזעטצער אונד פאַראַפראַזט) יונתן בן עזיאל: בלעם זאַה זיך פאָן דעם מוטהיגען געֶטטעסאייפערער פנחס, דער צוערסט דיא ישראל אַנגעטהאַנע שמאַך צו ראַכען בעגאַן, פערפאָלגט. דאַ איהם אַבער איין ענטקאָממען אונמעֶגליך שיען, געברויכטע ער אַללערלייא צויבעראייסטען אונד שוואַנג זיך אין איינע האָהערע לופטרעגיאָן, דאָך דער פערפאָלגער איהן ניכט ערהיעלט. אַללמעֶגליך שפראַך פנחס דען היילינגען עהרוואירדיגען געֶטטעסנאַמען אויס, שוואַנג זיך גלייכפאַללס עמפּאָר, ערהיעלט אונד פאַסטע

איהן, נאָך איהן צור ערדע ניעדער אונד צוקקטע דאַז שווערט, אום איהם דאַז לעבענזליכט אויזצובלאַזען. היערויף פיעל בלעם זיינעם טאָד-פיינדע צו פיסען אונד באַט אין פלעהענדעם טאָנע, איהם דאַז לעבען צו שענקען, וואָגעגען ער זיך איידליך פערפפליכטען וואָללע, ניא דער איזראַעליטען נאַציאָן צו פלוכען אָדער בעזעז צוצופיגען. ניין! ריעף פנחס ווּטהענטבראַננט, אין דיר איזט דער גייזט לבן'ז, דעז אַראַמיטען, וועלכער דורך טריגערישע קינזטע אונזערעז אַהן'ז יעקב'ז שטאַם אונד גייזט צו באַננען זוכטע, זאָ דאַס ער צו זיינער ערהאַלטונג מצרים צור צופלוכטזשטעטטע נעהמען מוסטע; דיין גייזט איזט'ז, דער עמלק צום אַנפעכטען קאַמפפע געגען איין פאָלק רייצטע, דאַז עז דיא פרייהייט ערלאַנגטע, אונד אַנדערע פעֶלקער צור נאַכאַהמונג שטאַכעלטע; דיין העֶללענגייזט ענדליך איזט'ז, דער צו פערפיהרונגזקינזטען אונד זיינע אויפרעגענדען פערלאָקקונגען ריעטה, אין דעסען פאָלגע דער איזראַעליטען זאָ פיעלע פאַללען מוסטען. דיעזען גייזט לענגער צו דולדען, איזט אונמעֶגליך! אונד ער ענטריקקטע דאַז אייזען דער שיידע אונד טרעננטע דיעזען בעֶזען גייזט פאָם לייבע. — נאָך איזט ער אַבער ניכט געבאַננט פאָן דער ערדע, נאָך שפוקקט ער אונטער דער מענשהייט, זעֶעט צוויעטראַכט אונד האַס אונד ענטפרעמדעט ברידער דען ברידערן, ביז ענדליך וויעדער פנחס אונטער דעם נאַמען „אליה, האָהעפריעזטער אונד פראָפעט" ערשיינען ווירד, אום דיעזען גייזט פאָללשטעֶנדיג צו באַננען אונד דאַז הערץ דער פעֶטער דען קינדערן, אונד דאַז הערץ דער קינדער דען פעֶטערן צוצווענדען, אונד אַללגעמיין פערעהרט ווירד ווערדען דער גראָסע אונד עהרווירדיגע נאַמע דעז אַללייניגען אונד האָכהייליגען. אמן! אמן!

צווייא אונד דרייסיגסטעז קאַפּיטעל.

א. דיא זעֶהנע ראובן'ז אונד דיא זעֶהנע גד'ז האַטטען זעהר שטאַרקע הערדען, אונד זאַהען דאַז לאַנד יעזר אונד גלעד, דאַס דער פלאַטץ זיך צור פיעהצוכט אייגנע. ניכט דעז מענשען פלייס אונד געשעֶפטזטהעֶטיגקייט, ניכט זיין שאַרפזין אונד שפעקולאַציאָנזגייזט פערשאַפפען איהם רייכטהום אונד אירדישען גלאַנץ; גיבט עז יאַ פיעלע, דיא אָפט דאַז מעער דורכשניידען, אונד פיעלער פעֶלקער זיטטען, אונד פערשיעדענער לעֶנדער אייגענטהימליכקייטען אונד שעֶטצע אונד פונדגרובען שויען, אונד זיא פערמעֶגען גלייכוואָהל ניכט, עז צו איינעם זאָרגענפרייען לעבען צו ברינגען. אונד אַך! וויא פיעל דער ווייזען אונד גוטט בעגאַבטען מעֶננער גיבט עז, איינגעדרונגען אין דער וויסענשאַפט דונקלע שאַכטען, אין דער נאַטור געהיימסטען ווערקשטעֶטטען, אין דער גאָט-

טעזלעהקע טיעפֿזטען גרונד, מיטלענד וואָהרענד דער ווינטאָזען גאַפּט ביזן אַמט טיאַטערגדער לאַמפע אין אייגזאַער, אונפֿערלערטער קאַמער, דענקענד אונד זינגענד אונד פֿאָרטענד פֿיר דער מענשהייט גליקק אונד הייל: אונד זיא זעלבזט איסען זיך וואַפֿפֿנען מיט פֿעזטעם מוטה אונד גאָטטפֿערטרויען, אום דען ריעזיגען קאַמפּף מיט דער נאַהרונגזזאָרגען מוטטערגעליכט, מיט דער דורפֿטיגקייט אַלבטיגער הינדער אויפֿצונעהמען. כל העולם כלו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מע"ש לע"ש וויא אָפֿט היינגען איזט אַלבער בעטראַכטעט, פֿלענגאַטיטע מענטע, אַלבער מיט גייזטיגען מאָנגען אייסטערזט געריג בעהאַפֿטע פֿאָם זאַגענאַננטען גליקקע הייליך בעגינזטיגט אונד מיט איבעראַמזיגען שאַטלען פֿערזעהען. „דיא פֿערשטאַנדיגען האַבען ניכט מיאמער רייכטהום, דיא וויזען ניכט מיאמער ברויד.“ פֿערקינדיגטע שאָן פֿאָר טויזענדען פֿאָן יאַהרען דער ווייזע פּרעדיגער, „ניכט דאַז האַנדוועהק, ניכט דער געשעפֿטזטיעב בעדינגט מאַמוטה אונד רייכ־טהום, זאָנדערן ביזז אַללען אונטערנעהמונגען גליקקע אָהן פֿלעהענדער צו דעם עמפּאָהר, דעמען האַנד רייכטהום אונד גוט שפּענדען קאַן“ אַהנען דיא האַבבינען מיאמערהין אום יעדאָך דאַז שטרעבען נאַך פֿערמאָגענקאָמונג דעז גייזטעז, דיא פֿאָרדערונג דעז אַללגעמיינען מענשטעהאָנז, אונז הייפּטלוועקק אַנגעזעהען ווערדען. ניכט זאָ דיא זאָהנע ראובן'ז אונד גד. זאָן דער וואָהרענד דעז קריעגעז מיט מדין געזאַמ־מעלטען הייליגען ביטטע מיט שטאַרקען פֿיעהעהרדען פֿערזעהען, וואָרען זיא נור אויף דיא ערהאַלטונג אונד פֿערמעהרונג איהרעז בעזיטצשטאַנדעז בעדאַכט אונד

ד. זאַגטען צו משה: אָנגע היעזעז לאַנד היינען קנעכטען געגעבען ווערדען צום אייגענטהום, פֿיהרע אונז ניכט איבער דען ירדן. משה, איהרען ראָהען זין ערקעננענד אונד גלויבענד, דאַס זיא אייכען געזאָנ־דערטען שטאַנט בילדען אונד אין קיינער געמיינשאַפֿט מיט איהרען ברידערן בלייבען וואָללטען, אַנטוואָרטע איהנען דיא ביטטערזטען פֿאָרוויר־פֿע גלויבעט איהר עטוואַ, דאַז לאַנד זייא לעדיגליך אייערטוועגען ערזאָבערט וואָרדען, דאַס איהר אַללײן עז צום בעזיטץ ערהאַלטעט: גלויבעט איהר עטוואַ דער גליקק דעז פּריעזטערלייבעז קאָננע אָהנע דאַז הייליגע לאַנד אונד דיא אין העזאַזלעבען אויזלואיבענדען תורה־פֿאָרשריפֿטען ער־רייכט ווערדען? אָדער בעאַבזיכטיגט איהר, אין דען פֿריהערען אָהגלייכען אויפֿשטאַנד צו ערהעגען, אום דאַז גאַנצע פֿאָלק יעטצט, דאַ עז דעם ציעלע נאַהעט, פֿאָם צוגע נאַך דעם היים ערזעהנטען לאַנדע דער בעגייזטערונג, דער נאַטורוואונדער אונד דער אונאויפֿהאַלטבאַרען גאָטטעז־נאָהע צוריקקצוהאַלטען?

טז. היערויף זאַגטע זיא: שאַפהירדען וואָללען וויר פֿיר אונזערע העערדען אונד שטעדטע היער פֿיר אונזערע קינדער בויען; (זיער דעם פֿיעה אונד פֿעראָנגעשטעלטע איינגעריקטע פֿאָהרזאָרג פֿאָן דען קינדערן צייגט פֿאָן דערען ראָהעם זין אונד איבעראַשיגעם האַנג צו אָלטערישען גיטערן); וויר אַבער וואָללען גערוּסטעט פֿאָר דען קינדערן ישראל'ז ציהען, ביז וויר זיא אַן איהרע שטעללע געבראַכט האַבען; אונזערע קינדער אַבער זאָללען אין דען פֿעסטען שטעדטען וואָהנען פֿאָר דען בעוואָהנערן דעז לאַנדעז.

יח. וויר וואָללען ניכט צוריקקעהרען, ביז דיא קינדער ישראל'ז דאַז לאַנד איינגענאָממען האַבען ווערדען. דאַרויף ערווידערטע משה: בויעט אייך שטעדטע פֿיר אייערע קינדער (דענען איהר גרעסערע זאָרגפֿאַלט צו שענקען האַבט, אַלז דער לאַנדשאַפט אייערעז ניטצליכען פֿערמאָגענז) אונד אַנדראַן ערזט הירדען פֿיר אייערע שאַפֿע, אונד טהוט וואַז איהר געזאַגט האַבט, דאָ דאַס אייער געוויסען פֿריי געגען גאָטט אונד ישראל זייא; דאַן זאָלל אייך דיעזעז לאַנד צום אייגענטהום ווערדען, אָהנע דאַס איהר פֿאָם שטאַמטליכען אונד רעליגיעזען פֿערבאַנד מיט אייערן ברידערן אַבגעטרעננט זיין ווערדעט. איבערהויפט אַבער האַנגעט ניכט זאָ זעהר אַן אייערעם מאַממאָן, דער פֿליכטיג אונד פֿערגענגליך איזט, ווייל נור גאָטט עז איזט, „דער אַרם אונד רייך מאַכט, ערניעדריגט אונד ערהעבט.“ — נאַכדעם זיא דיעז וויעדערהאָלט פֿערשפּראָכען האַטטען, גאַב משה

כט. דיא געאייגנעטזטען אונד געמעססענסטען בעפֿעהלע היעריבער דעם פּריעסטער אלעזר, דעם יהושע אונד דען פֿאַמיליענהויפּטערן ישראל'ז, וועלכע דאַז פֿאָלק נאַך כנען צו פֿיהרען אונד עז אונטער איהם צו פֿער־טהיילען בעשטימט וואַרען.

מסעי.

דרייא אונד דרייסיגסטעז קאפיטעל.

א. דיעז זינד דיא שטאַציאָנען דער קינדער ישראל'ז, דיא אויז מצרים, געגען דורך משה אונד אהרן. אויף דאַס דיא נאַכוועלט ניכט אורטהיילע, דיא וואַנדערונג דורך דיא וויסטע גלייך איינער אירפֿאַהרט וואָ זיא ניכט רוהע, ניכט ראַזט שטאַטט האַטטע, זאָללטען דיא פֿיערציגיאָהריגען רייזען נאַך דען נאַהרונגזפּלעטצען אויפֿגעצייכנעט ווערדען; אום דיא וואונדערזאַמע ליעבע גאָטטעז זעלבזט צור צייט וואַלטענדער גערעכטיגקייט צו פֿערקינדען, — אַבער אויך איינעם פֿירזטען גלייך, דעססען צערטליך

בעזאָרגטעז הערז דען קראַנקעלנדען געליעבטען זאָהן, אום זיינע געמיטהזונגעהערבייזופיהרען, פאָן איינעם צום אַנדערן אָרטע זיטצעט, אום איינען טראָסטפאַללען, דיא היילונג בעווירקענדען אָרט אויזצומיטטעלן, אונד ענדליך אין דער הייאַטה אַנגעקאָממען, דיא רוהעאָרטע, דיא נאַכטהערבערגען אויפצוצעהלען, וואָ דיעז, וואָ יענעז ערהייגניס איהנען צוגעשטאָסען: זאָ זאָללטע משה, אַן דער לאַנגען וואַנדערונג ערזעהנטע ענדע געלאַנגט.

ב. אויך בעפיעהלט דעז הערען זאַממטליכע ליגע אויפצייכנען, אום אַללע דיא מערקווירדיגען בעגעבענהייטען קורץ צו ערוואַהנען, וועלכע זיך פאָם אויזצוגע אויז מצרים אַן ביז היעהער צוטרוגען ביז זיא נאַהליך

מט. אַם ירדן, אין דען געפילדען מואב'ז, דער גרענצשייטונג ירחו געגענאיבער לאַגערטען. דיעזע אויפצייכנונגען אַכטען דען פאָרפאַהרען אונד אַלגען אונז שטעטז דיא ערינערונג וואַך האַלטען, וויא זעהר דער העבר זיך זיינער געטרייען אַנניאַמט, אונד וויא וואונדערבאַר, אונגעאַכטעט קורצזיכטיגקייט אונבעגרייפליך, זיינע פאָרזעהונג דורך דיא ווירזאַמע דעז לעבענז, דורך דיא לאַבירינטע אונד טאַנגענווינדונגען דעז איט טרויריגען אונד פרייודיגען וועכזעלפאַללען געמענגטען דאַזיינז געלייטעט, אויף דאַס וויר אַללעזייט איט דוד רופען: „דיין שטאַב אונד דיינע שטיטצע, הערר! געוואָהרען איר טראָזט!"

נא. או' נב. זאַגע דען קינדערן ישראל'ז: ווען איהר נון איבער דען ירדן געהעט אונד אין דאַז לאַנד כנען קאָממט, זאָללט איהר אַללע בע= וואָהנער דעז לאַנדעז (אונטער דען דברים כ' י' פפ. אַנגעגעבענען אויזנאַהמען) פאָר אויך אויזטרייבען אונד אַללע אַן געטצענדיענסט אונד אונזיטטליכקייט מאַהנענדען דענקמאָהלער פערניכטען.

נה. ווען איהר אַבער דעז לאַנדעז בעוואָהנער ניכט אויזטרייבעט, זאָ ווערדען דיא, זאָ איהר פאָן איהנען איבריג לאַססעט, דאָרנען אין אייערן אויגען אונד דיזטעלן אין אייערן זייטען זיין, אונד זיא ווערדען אייך פיינדזעליג בעהאַנדלען, אין דעם לאַנדע, דאַרין איהר וואָהנעט. זאָ האָך דער היממעל איזט איבער דער ערדע, זאָ ערהאַבען זינד גאָטטעז געדאַנקען פאָן דענען דער היכפאַללינגען מענשען. וואַז דיעזען אונטער= באַר פאָרקאָממט, איזט אָפט איינע רייכהאַלטיגע קוועללע וויכטיגער, אין איהרען פאָלגען אונבערעכענבאַרער וועלטבעגעבענהייטען; דאַ היעוויעדערום אָפט דאַז זיך באַלד אין זיינער גאַנצען אונבעדייטענדהייט דאַרשטעללט אונד וויא איינע זייפענבלאַזע פערשוואַנדעט, דאַז דער שטערבליכע נור בעטריגונג זיינעז דאַזיינז צור עקזיסטענץ גאַנצער שטאַאַטען נאָטה= ווענדיג האַלט. אונגעאַכטעט דעז מענשען וויללע אונבעשראַנקט איזט

אונד עז אין זיינער מאַכט שטעהעט, דען וועג דעז גוטען אָדער דעז בעזען צו וואַהלען, זאָ זיעהעט גלייכוואָהל דיא גאָטטליכע פאָרזעהונג יעדע, אויך דיא קליינזטע טהאַט נעבזט איהרען פאָלגען פאָראויז, הכל צפוי. זאָ וואוסטע דער אַללוויסענדע, דאַס דיא פערדערבליכען גרונד-זעטצע, דיא פאָראורטהיילע אונד אַבערגלויביטען פאָרשטעללונגען דען קאַנאַאַניטישען פאָלקערן זאָ טיעף איינגעפרעגט זיינן; דאַס זיא ניכט נור ניכט דאַפאָן אַבצובריגנען זיין, זאָנדערן אויך דיא נייען בעוואָהנער, דיא איזראַעליטען, צו גרייעלטהאַטען אונד אַבשייליכען האַנדלונגען פער-לייטען ווירדען. געגענזייטיגע בעציעהונגען אונטער פאָלקערן מיסטען אויף פרינציפיען דער מאָראַל אונד זיטטליכען רעכטזגעפיהל, אויף הומאַ-ניטעט אונד טוגענד זיך שטיטצען; וואָ דיעזע מאַנגעלן, מוס יעדע גע-מיינשאַפט אויפגעהאָבען אונד דיא טראַגער שעדליכער איינפליססע ענט-פערנט ווערדען. דאַרום בעפאַהל דער הערר דיא אויזטרייבונג דער גאָטצענדיענערישען קאַנאַאַניטער, אים ווידערזעטצונגזפאַללע

נו. ווערדע איך טהון, וואַז איך יענען צו טהון בעשלאָססען האַבע; אייער שטראַפבאַרער וואַנדעל האַט דיעזעלבען פאָלגען וויא דער איהריגע.

פיערונדדרייסיגסטעז קאַפיטעל.

ב. בעפעהל דען קינדערן ישראל: ווען איהר קאָממעט אין דאַז לאַנד כנען, זאָ זייא דאַז אייך צופאַללענדע געביעט נאַך זיינען גרענצען. משה, געבאָרען אין מצרים, לאַנגע צו מדין וואָהנענד אונד איינען ניכט אונבעדייטענדען טהייל זיינעז לעבענז אין דער אַראַבישען וויסטע צובריגענד, האַטטע ניא פאַלעסטינא בעטרעטען. ניכטזדעזטאָוועניגער האַטטע ער עז דען איזראַעליטען, אָדער אייגענטליך דערען אַנפיהרערן געאָגראַפיש בעשריעבען אונד דיא שטעדטע נאַך דען פיער וועלטגע-גענדען מיט דען דאַזו געהאָריגען אַבטהיילונגען אונד איינצעלנען פראָווינז אונד געננויא בעשטיממט, וואַרען איהם עטוואַ היעלפזוויסענ-שאַפטען צו געבאָטע געשטאַנדען, וויא וויר זאָלכע אין רייזעבעשרייבונגען עטהנאָגראַפישען אונד געאָגראַפישען (פאָלקער- אונד ערדבעשרייבענדען) שריפטען בעזיטצען? האַט ער עטוואַ אין זיינעם געבורטזלאַנדע, דאַז בעקאַננטליך אין זיינעם שטאָלצען קונסטגייסטע מיט אַללען אויזלענדערן קיינע געמיינשאַפט האַטטע, דיעזע טרעפפליכע, אין איינעם גאַנז אַנדערן וועלטטהייל בעפינדליכע לאַנד דורך לעהרע אונד אונטערריכט קעננען געלערנט? — אונמעגליך! — נור דורך גאָטטעזגייסט, דורך פראָפעטישע וויטזיכט, דורך דעז היילינגען זעהערז ווייט שויענדען בליק אין דער צוקונפט אונד דעז ריזעז פערנע וואַר'ז איהם פערגאָננט,

זאָלל' וואונדערבאַרע צו זייטען! — אונד שטיינען אויסטען פֿריילך
דיא אַנגערעדעטען האָב זאָלך גראָסע פּראָפֿעטענגאַבע. אונד שטיינען
אימען ווער האָב מיינעם מוטהרייכבאַרען אַנגעט, דער איין בעגליקקער
דער מענשהייט וואַר, אונד דען ווער הייסטע נאָך אונד פֿיר מיאוער
מיט געהרעפֿטעם שטאָלץ אונד ערהעבענדעם בעוואוסטזיין אונזערן לעה=
רער, אונזערן מייסטער משה רבינו נעננען.

פֿינפֿאונדדרייסיגסטע קאַפּיטעל.

ביא בעפֿעהל דען קינדערן ישראל, שפּראַך פֿערנער דער הערר,
דאַס זיא פֿאָן איהרעם שטאַממגעטהייל דען לוים שטעדטע, אונד
לאַנד מאַטטענפֿעלדער פֿילאַנציג, זאָ דיא פֿרייע פּלעטצע אום דיא שטעדטע
העראום האַבען. צעהלטערע זאָללען 2000 עללען פֿלעכענאינהאַלט
האַבען, וואָפֿאָן דיא אינגערע העלפֿטע מעהר צור ליערדע דעס אָרטעס
זיין, דיא אייסערע העלפֿטע אַבער צום אַנבויען פֿאָן פֿעלדערן אונד
ווינבערגען בעשטימט ווערדען זאָלל. טהאָן האָבען זייטע 256 וואורדע
דעס ווייטערן אויזגעפֿיהרט, דאַס דער גאַנצע לויסקשטאַם וועהער טהייל
אַן לאַנדע נאָך אַן דער געזאַמטען בייטע האַטטען, וויל ער זיך געריגליך
דעם דיענסטע זיינעס גאָטטעס, דער אונטערווייזונג דעס פֿאָלקעס אונד
דעם ריכטעראַמטע צו ווידמען האַטטע אונד זיך זאָמיט מיט דעם
רעגעלמעסיגען אַקקערבוי אונד בעטרייבונג פֿאָן וועלטליכען געשעפֿטען
ניכט בעפֿאַסען קאָננטע. אום זאָ מעהר מוסטע פֿיר שטאַנדיגע וואָהנ=
זיטצע געזאָרגט ווערדען, דאַמיט דען וויכטיגען פֿונקציאָנען אונגעשטערטע
היגעבונג געשענקט ווערדען קאָננטע. אויז דיעזעם גרונדע זאָללטען
דיא פֿערטיידענען שטעמעע, נע נאַכדעם דער איינע מעהר דער
אַנדערע מינען גרעסערן אָדער קליינערן לאַנדעזטהייל ערהיעלט,
ענטשפּרעכענדע אָרטשאַפֿטען מיט דעם שטאַם דעק פֿערטהעלונג האַבער
דאַנן געהעריגען פֿרייען רוים אַבטרעטען.

יא. פֿערנער בעפֿאַהל דער הערר, דען קינדערן ישראל'ז
צו זאַגען: אינן איהר איבער דען ירדן אין דאַס לאַנד קאָמעט, זאָללט
איהר מייך שטעדטע אויזוועהלען, דיא אייך צו פֿרייטשטעטטען דיענען
זאָללען, דאַס דער מערדער דאַהינפֿליעהע, דער איינע פּערזאָן
אונ=פֿערזעהען ערשלאַגען האַט. אָדער, טאָדטשלאַג — וועלך אונ=
האַלטווערע געוויסנהאַפֿטע וואָרטע זינד, דיעז ניכט! אייננע דער
מיטמענשען געשעהפֿטע גאָטטעז, פֿערציהען מיט היוואַליטעט, אונ=
שטערבליכען גייזטע, אויסטען אין לויפֿע זיינער טהעטיגקייט צו
פֿערניכטען, זיינען לעבענספֿאַדען מיט געוואַלטיגער פֿויסט פּלעטצליך צו
צערהייסען אונד וועז פֿאָן דעם איהם פֿאָן האָכסטען צור ענטוויקקלונג

זיינער אנלאגען אונד ערציעהונג זייטער בעשטיממונג אנגעוויזענען פלאטצע צו פערדראנגען, וועהרענד דיא פארדערונג זיינעס היילס אונד זיינער וואהלפאהרט נור שפעהליך געוואכט איזט: אך, וויא שרעקליך איזט ניכט דער געדאנקע שאן! דער מענש, דאז דער ערדע בעהעררשער, בילדעט איינע וועלט אים קליינען (מיקראקאזמאז) "וויא גאטט דאז וועלטאל אונד טראגט, זא דער גייזט דען ליב; זעלבער איזט אבזאלוט איינציג, זא דיעזער; זא וועניג ביא דעם אנשויטיגען וועזען ערשלאפפונג, רוהע אונד שלאף בעמערקבאר איזט, עבען זא וועניג לאססען זיך דיעזע מערקמאלע דער שוואכע פאן דער זעעלע דענקען; איין איזט דיא גאטטהייט, איין דיא זעעלע; זעלבסט אונזיכטבאר אונד דעננאך אללעס וואהרנעהמענד איזט דיעזע וויא יענע; דאהער וואהרע איהרע אנגעוויזענען אייגנע שטאטטע, צו שאפפען, צו ווירקען, צו לעבען, צו פרייזען איהרען אורקוועלל, מיט דעם זיא נאך ערררייכטעם ענדציעלע איינע וויעדערפעראייניגונג ערהאפפט; זא וועניג נון איין איינע וועלט בילדענדער הימעלזקערפער איינען אנדערן פערניכטען אדער אויך נור אויז זיינער באהן דראנגען קאן, עבען זא וועניג איין מענש דען אנדערן, ווער עז דעננאך טהוט, האט דאז איינע לעבען פערווירקט אונד מוסס אויז זיינעם ווירקונגזקרייזע פערדראנגט ווערדען. איזט אבער אויך דער טאדטשלאג ניכט מיט פארזאטץ ערפאלגט; בעאונרוהיגונג דעס געוויססענס, בעאנגסטיגונג דעס הערצענס, טרויערהאפטע שרעקבילדער דער פהאנטאזיע, פערצווייפלונג דעס געמיטהעס, פערלוסט אללער לעבענזהייטערקייט בליעבען דעננאך דיא פאלגען היעפאן, וועלכען דעננאך דאז גיפטיגע פרוכט האלליטער זאאט. דאך געשטאטט אין זיינער אונענדליכען בארמהערציגקייט וויל ניכט, דאס נור איינעס זיינער מענשענקינדער אונשולדפאלל צו גרונדע געהע, אונד צייגעט דען וועג, אונד וויזעט דיא באהן, דיא צו וואנדעלן זינד, אום וויעדער אויפגענאממען צו ווערדען אין דער גערעכטען רייהע, אין דער גלייביגען קרייז, אין דעז פאטערז ארמע. אויז דער היימאטה פליעהט צופלוכט. פאן דער ליעבגעווארדענען שטעללע וועג, זאללען זיא טרייבען, זאלל'ז איהן יאגען אין דיא פרעמדע, אין אונגעוואהנטער לייטע מיטטע, אין איינע דעם לעוויטענשטאם צוגעהעריגע פריישטאטט, דאס דיא גאטט געווייהטען דיענער בערוהיגען איהן פאר דעס הערצענס בעוועגטעם שטורם, אונד איהן לעהרען דער בוססע פפאד אונד דער דעמוטה שטייגע אונד איהן שילדערן פאר דעס געמארדעטען פערווארטען שוועבענדער האנדע, דארט אבער זאלל ער בלייבען ביז איין דאס גאנצע לאנגע זוהנענדע אפפער אויך זיין פערברעכען טילגעט, ביז דער האהעפריעסטער שטירבט, דעססען טאד אללעס אין שוועהרע פערזעצעט, אונד דען קלאגערן שמעלץ דעם גראססען

וויילען איסט; דאן מאג ער היימקעהרען אין זיינען פאמיליענקרייז אונד צו זיינער פאטער ערבע, אונד בערוהיגט אונד געטרעסטעט זיינען פריהערן געשטאטטען לעבען. — איזט'ס אין בערייטס אין איינער פריי־שטאדט געשטאטטער לויטע, דער זיך איינען אונפאָרזעטצליכען מאָרד צו שולדען קאָממען לאָסט, זאָ האט ער אין איינע אנדערע צו פליכטען. — דאָך לייכט קאָננטע עס געשעהען, דאס אין פאָרזעטצליכער מערדער אין איינער פריישטאטטע אונטער דעם הייליגטען פראָוואנדע צו־פלוכט זוכט, דאס דיא טהאט אבזיכטלאָס ערפאָלגט זייא; דיעזעס צו פערהינדערן.

כד. זאָלן דיא געמיינדע, דאס איזט דער געריכטסהאָף, אונטערשיידען אונד אורטהיילען צווישען דעם טאָדטשלעגער אונד דעם קלאגבאר אויפ־טרעטענדען פערוואנדטען אלז בלוטראכער.

לא. או׳ לב. זאָ וועניג אבער דער פאָללצוג איינעס בלוטאורטהיילס דורך געלד ערזעטצט ווערדען קאן, עבען זאָ וועניג דאס בוספערטיגע לעבען אים עקזילע, וויל רעכטסגלייכהייט דער גרונדפפיילער דער געזעלל־שאפט איזט, אונד דעם בעמיטטעלטען קיינען פאָרצוג פאָר דעם אונ־בעמיטטעלטען געשטאטטעט,

לד. אונד פערונרייניגט זאָללט ניכט ווערדען דאס לאנד, וואָרין איהר וואָהנט, וואָרין איך רעזידירע, דען איך יהוה, פאטער אללער מענשען, טהראָנע אין דער מיטטע דער קינדער ישראל'ז, אונד אים קינדע אום דער פאטער געעהרט ווערדען.

זעכזאונדדרייסיגזטע קאפיטעל.

א. עהרפורכטספאָלל טראטען דיא פאמיליענהייפטער אויז דעם געש־לעכטע דער זאָהנע גלעד'ז פאָם שטאממע מנשה פאָר משה אונד דיא פירזטען,

ב. אונד שפראכען: איינעם העררן האט גאָטט דער העררע בעפאָהלען, דאז לאנד דורכ'ז לאָאָז דען קינדערן ישראל'ז צום ערבע צו געבען; גלייכערווייזע וואורדע איינעם העררן בעפאָהלען, דאז ערבע אונזערעז ברודערז צלפחד דעסען טאָכטערן צו געבען.

ג. ווען נון דיעזע אויז איהרעם (אונזערם) שטאממע אין איינען אנדערן זיך פערהייראטהעטען, זאָ ווירדע איהר פאטערליכעז ערבע מיט איהנען הינאיבערגעהען, אונזער שטאממגוט אבער דאדורך פערריגגערט ווערדען, וואז ניכט נור דער ערזטען אנאָרדנונג ווידערשפריכט, זאָנדערן אויך לייכט שטרייט אונד האדער ערערגען קאָננטע. דיעזעם פאָרצובייגען אונד דען פריעדען צו ערהאלטען, ביטטען וויר דיך, גראָסער לעהרער!

אוס בעטייד, אוס אונזער פֿערפֿאַהרען בייא דער איינזיטיגען פֿערטהיילונג דאַרנאַך בעשטיאמען צו קאָננען. וואָהל ווייזט דוא אַלזדאַן ניכט מעהר אין אונזערער מיטטע; דאָך דיינע אַנאָרדנונגען האַבען פֿיר אונז אונד אונזערע נאַכקאָממען עוויג בינדענדע קראַפֿט אונד ווערדען שטעטז טרייא בעפֿאָלגט ווערדען.

ה. או' ו. היערויף בעפֿאַהל משה דען קינדערן ישראל'ז אויף דעז העררן געהייס, דאַס דיא פֿינף טאָכטער דעז צלפחד צוואַר נאַך פֿרייעם ווילען, יעדאָך נור איננערהאַלב דעז שטאַממעז מנשה, דעם זיא איהרער געבורט נאַך אַנגעהאָרען, זיך פֿערעהעליכען דירפֿען. איינע פֿעראָרד־נונג, דיא נור פֿאָררִיבערגעהענד פֿיר דיעזען איינצעלנען פֿאַלל וואַר, פֿיר דיא פֿאָלגע אַבער קיינע אַנווענדונג מעהר פֿאַנד, דאַ צוואַנגזפֿערעהע־ליכונגען דען איזראַעליטען אויפֿ'ז שטרענגזטע פֿערבאָטען זינד.

יג. דיעזעז זינד דיא געבאָטע אונד רעכטע, דיא דער הערר דען קינדערן ישראל'ז דורך משה אים געפֿילדע מואב בעפֿאָהלען אַם ירדן, ירחו געגענאיבער, אַלז פֿאָרטזעטצונג דער אויף דעם סיני ערפֿאָלגטען געזעטצגעבונג.

כלה ספר וידבר

בעזז אותות בהיש מפר.

ענדע דעז פֿיערטען בוכעז מאָזעז.

ספר דברים.

ערזטער קאפיטעל.

א. דיעזעס זינד דיא רעדען, וועלכע משה אן גאנץ ישראל דיעזייטס דעס ירדן געהאלטען: דיא זייט דעם אויסצוגע אויס מצרים בעגאנגענע פיערציגיאהריגע וואנדערונג דורך דער וויסטע שטעפפען וואר איהרעס שלוססע נאהע; דאס ביזהעריגע געשלעכט פאנד גרעסטענטהיילס איין אונווירטהבארען, פיעלפייכט ניעמאהר פאן מיינשען בעטרעטענען געגענדען זיין גראב; איינע נייע געגענראציאן, געריינט פאן ערפאהרונג, געשטעהלט דורך איהזאלע, גייזטיג געקרעפטיגט דורך בעלעהרונג אונד בייספיעל, געהאבען דורך אויסערארדענטליכע וואנדער, שטאנד איס בעגריפפע, דאס פאר פיערהונדערטען דער יאהרע איהר פערהייסענע לאנד צו ערלאנגען אונד איין עוויגען בעזיטץ צו נעהמען. נור ער, דער דורך גאטטליכע בערופונג דיעזעס גראססען ווערקעס שטיפטער וואר, משה זאללטע איין פאלגע אונגעבערלינען ראטהשלוססעס גאטטליכער גערעכטיגקייט דאס ציעל זיינער וויכטע, דען געגענשטאנד זיינער האפפנונג, זיינער זעהנזוכט טטרעבעפונקט ניכט ערררייכען, זאנדערן דיעזייטס דעס גרענצפלוססעס איינז גראב געבעטטעט ווערדען. שטערבען יא זא פיעלע אענטשען דאהין, אונד נור זעלטען זינד אויך נור איינע וויכטע פאללשטאנדיג בעפריעדיגעט. אין אדם מת וחצי תאותו בידו. קאנגטע אבער זיין קארפער ישראל ניכט בעגלייטען, ניכט אנפיהרען, זא זאללטע זיין גייזט עס געלייטען איינז געפריעזענע לאנד, זאללטע עס בעהערשען וואהרענד זייענער שטאאטליכען דויער, זאללטע עס קרעפטיגען אונד פעזטיגען, בעטיראען אונד אייגען, ווען עס פעלגטיגען פוסטע טרייטעט פאן לאנגע צו לאנגע, פאן פאלן צו פאלן אום דען פאלקערן עוויגע וואהרהייטען, גערעכטיגקייט אונד אענטענגלייכהייט צו לעהרען, ביז דאס קאממען ווירד דיא צייט דער ערפיללונג, אונד דיא אענטען,

אַלז איינע פֿאַמיליע, דען איינציג=איינען אַלז געמיינשאַפֿטליכען פֿאַטער פֿערעהרען ווערדען. — אויך דאַס נון זיין גראָססעס ווערק פֿיר עוויגע צייטען געגרינדעט זייא, ליעס ער פֿינף וואָכען פֿאָר זיינעם הינטריטטע זאַממטליכע איזראַעליטען אום זיך פֿערזאַממעלן, גאַב איהנען אין ליעבליך זאַנפֿטער רעדע ערנסטהאַפֿטע, איינדרינגליכע ערמאַהנונגען, וויא דער שטערבענדע פֿאַטער זיינען געליעבטען קינדערן, וויעדערהאָלטע מאַנכעס בערייטס פֿאָרגעקאָממענע געזעטצע אונד גאַב מאַנכעס נייע, פֿערקינדיגטע מיט פּראָפֿעטישעם גייסטע פֿערנע צוקונפֿטסערייגניססע, ערמאַהנטע טרויריגען אַלז טראָסטרייכען איינהאַלטס, אונד שוואַנג זיך צולעצט, אונטער הייסען זעגנונגען פֿאָן זיינעם, אונד ביטטערען טהרענען אונד הערבעם קלאַגע= געטאָן פֿאָן דעם פֿאָלקעס זייטע, עמפּאָר צו זיינעם גאָטטע האָכהייליגער שטאַטטע, אויפֿגענאָממען מיט יובעל אונד יובלען פֿאָן ענגעלשאָרען אונד שרפים=פֿערזאַממלונגען. — איינלייטענד היעלט ער נון איין קראַפֿטיגער שפּראַכע איהנען פֿאָר, במדבר, דאַס איזט אין וויסטער געגענד אָם פֿוסע דעס סיני געווירדיגט וואורדען, דיא הייליגע תורה, דיעזעס פֿונדאַמענ= טאַלגעזעטץ אַללער מאָראַל אונד ריליגיאָן, דיעזע העררשטעללערין דער ריינען געטטעסלעהרע צו עמפֿאַנגען אונד אַלז הערראָלדע דערען גרונד= זעטצע דער מענשהייט צו פּראָקלאַמירען; בערבה, וועלכע אויסעראָר= דענטליכע, ניעמאַלז פֿערנאָממענע וואונדער אים געפֿילדע מואב איהנען פֿאָן דער גיטיגען פֿאָרזעהונג צור ערהאַלטונג אונד אויסביילדונג געשעהען; מול סוף, זייטדעם זיא אין צוואָלף געזאָנדערטען גאַנגען, נאַך איהרער שטאַממע אַנצאַהל, טראָקקענען פֿוסעס דאַס שילפֿמעער דורכשריטטען; בין פארן, וואָס זיא זיך אין פארן'ס שטעפּפּע בייא געלעגענהייט דער קונדשאַפֿטער=זענדונג צו טאָרען קלאַגען ליעסען; ובין תפל, וויא אונ= דאַנקבאַר, ראָה אונד גראָבזיננליך זיא זיך בענאָהמען ריקזיכטליך דער פֿאָן איהנען פֿערשמעהטען ולבן טרעפֿליכען, גלענצענד ווייסען היממעלס= שפּייזע, דעס מן; וחצרות, וואָ זיא בייא חצרות איהרע טהיערישען טריעבע ניכט בעצוויינגערטען, זעלביגע פֿיעלמעהר שטייגערטען דורך אונגעציגעלטעס פֿערלאַנגען נאַך פֿלייששפּייזען אונד ערגיגונג פֿלייששליכער לוסט, וואָדורך זיא גענצליכער אויסראָטטונג אונטערוואָרפֿען זיין, ווירדען האָטטען זיא אַן דען פֿערדיענסטפֿאָללען אַהנען, אַן דער דאַס אַללער= הייליגסטע טראַגענדען בונדעסלאַדע ודי זהב אונד אַן דען אויס זאָ אָפּפֿער= וויללינג געשפּענדעטעם עדלעם מעטאַללע, צור זיהנע פֿיר דאַס מיטטעלסט דעס גאָלדענען קאַלבעס בעגאַנגענע שרעקקליכע פֿערברעכען. געפֿער= טיגטען גאָלדענען אָפּפֿערגעפֿעסען טרעפֿפֿליכע פֿירשפּרעכער אונד פֿערטהיידיגער געהאַבט.

ב. נור איילף טאַגערייזען זינד פֿאָן חורב איבער דאַס געבירגע שעיר

ביז נאָך קדש ברנע, פֿאַנט דער גרעננע כנען׳ז; אין פֿאָלגע אײַרער אָפֿטערן עמפּאָרונגען האַבעך אוסטעט איהר פֿיערציג יאַהרע לאַנג איהרע־פֿאָללען װאַנדערונגען אױזגעזעטצט זײַן.

ג. אים פֿיערציגסטען יאַהרע, אַם ערזטען דעז אײלפֿטען מאָנאַטז (שבט.) אױז דעם בוכע יהושע (ד׳ י״ט) אײזט ערזיכטליך, דאַס דיא איזראַעליטען אַם צעהנטען דעז מאָנאַטז ניסן דורך דען ירדן־פֿלוס גאָגען, דרייא טאַגע פֿערװײלטען דיא קונדשאַפֿטער פֿאָן ירחו אונטערװעגז, קיא לאַנגזאַיינע טרויער אום משה װאַר אַבער דרייסיג טאַגע; בריגגט מאַן דיעזע דרייאונדדרייסיגטאָגיגע פֿריזט אין אַבצוג, זאָ ערגיבט זיך, דאַס משה׳ז טאָר אַם זיעבענטען אדר ערפֿאָלגטע אונד פֿיכל װאָכען פֿאָר דיעזעם,

ה. פֿינג משה אַן, נאַכפֿאָלגענדע לעהרע דײַטליך פֿאָרצוטראַגען:

ו. דער הערר אונזער גאָטט, האַט צו אונז אַם חורב געזאַגט: לאַנגע אונד פֿיעל דעז גוטען איבענד, האַבט איהר אַן דיעזעם געבירגע פֿער־װײלט; היער ערהיעלטעט איהר דיא תורה צור רעגעלונג דעז לעבענז; היער ערבױטעט איהר איט אַנערקעננענזװערטהער אָפּפֿערפֿרײדיגקײט דיא הײליגע װאָהנונג, גלײכזאַם דער גאָטטהײט צור רעזידענץ; דורך דיא אײנזעטצונג פֿיעלער איבער־ אונד אונטערגעאָרדנעטער ריכטער װורדען אױך אײַרע רעכטז־ אונד בירגערליכען אַנגעלעגענהײטען נאָך דען אַנפֿאָדערונגען דער גערעכטיגקײט אונד דער זיטטליכקײט גע־רעגעלט, אײן לאָנגערעז פֿערװײלען אַן דיעזעם בערגע אײזט יעדאָך אונ־טהונליך.

ט. איך זאַגטע נעמליך צור זעלבען צײַט צו אײַך, איך אַללײן קאַן אײַך ניכט ערטראַגען.

י. דער הערר, אײַער גאָטט, האַט אײַך פֿערמעהרט, דאַס איהר יעטצט דען שטערנען דעז הימעלז גלײַך, צאַהלרײַך זײַד; װיא דיעזע הימעלזקערפּער אין פֿערשיעדענען אַבשטופֿונגען פֿאָרהאַנדען זינד, זאָ נעהמען דיא איזראַעליטען אַנכפֿאַלע בילדונגזשטופֿען אײן; דיעזע װיא יענע זינד אונערפֿאָרשליך אונד אונצאָהלבאַר; דאַז גײַסטיגע לעבען דיעזעז פֿריעזטערפֿאָלקעז ערשטרעקקט זיך, גלײַך דעם ליכטע יענער, נאָך אַללען ריכטונגען דעז ערדפּלאַנעטען. ניכט, דאַס איך טעגליכטיג אױף אײַך זעהע, פֿיעלמעהר װינשע איך,

יא. דאַס דער הערר אײַך טױזענדפֿאָלטיג פֿערמעהרע אונד אײַך זעגנע, װיא ער אײַך פֿערהײסען האַט.

יב. דאָך װיא קאַן איך אַללײן ערטראַגען אײַרע מיהע; (זעהעט אײַנע שטײַגענדע פֿאָרטהײַט זיך פֿאָן דער אַנדערן געגנעריזטען פֿאַרטהײַ

איבערוואונדענען אים פראָצעססע, זאָגלייך וויל זיא ענטשולדיגונגען הער-בייצוברינגען, וויל בעווייזע פיהרען אָדער זאָגט גאַר דאַס ריכטערקאָללע-גיום צו פערהאָרעסציהען (פערווערפען); מיינע זאַטצע: (פינדעט מאַן זיך פרוהצייטיג אים געריכטסזאַאַלע איין, זאָ הייסט'ס: מוס זיך דער הייזעלבען אונרוהע צו ערוועהרען, מיילע מאַן דאַהין; ערשיינט מאַן צו שפעט, זאָ לעסטערט דיא צונגע: מאַן בריטעט דאַהיים איבער דיא אויספיהרונג אַרגליסטיגער פלענע) אונד איירען האַדער, וויל איהר שטרייט- אונד צאַנקזיכטיג זייד. נאַכדעם איהר איינען פאָרטראַג גוט געהייסען.

טו. נאַהם איך דיא הייפטער איירער שטאַממע, ווייזע אונד אייך בעקאַננטע מאַננער (דיא איהר אויז נאַהערעם אומגאַנג קעננעט, דיא אַבער איר געגענאיבער דורך פערשטעללונג איהרען וואַהרען קאַראַקטער פערלייגנען קאָננטען) אונד זעטצטע זיא אַלז הייפטער איבער אייך.

טז. דיעזען איירען ריכטערן בעפאַהל איך: האָרעט וואָהל אַן, וואַס צווישען איירען ברידערן פאָרגעפאַללען אונד האָרעט דיא אַנקלאַגע אָדער פערטהיידיגונג דער איינען פאַרטהייא נור אין געגענוואַרט דער אַנדערן אַן, אונד אורטהיילט נאַך גערעכטיגקייט צווישען איינעם מיט זיינעם ברודער אָדער מיט איינעם פרעמדלינג, אונד בעטרעפע דער שטרייט נור איינע גערינגפיגיגע זאַכע אין וואָהנונגספערהעלטניסען.

יז. אַכטעט ניכט דאַס אַנזעהען אים געריכט, עטוואַ איינען דעס אַמטעס אונווירדיגען אָדער אונפעהיגען פריינדשאַפטס אָדער זאָנסטיגער אורזאַכע האַלבער צום ריכטער צו לאַססען, עבען זאָ ווענינג זאָללט איהר איינען פאָר דעם אַנדערן בעפאָרצוגען; האָרעט דען גערינגען זאָ גוט וויא דען פאָרנעהמען, דען איינע גערינגע וויא דען איינע גראָססערע זאַכע בעטרעפענדען פראָצעס אַן; פירכטעט אייך פאָר ניעמאַנדען, דען דאַס געריכט איזט גאָטטעס, ער זיעהעט זיך גלייכזאַם געצוואונגען, יעדעם צו ערשטאַטטען, וואַס איהם דורך אונגערעכטען ריכטערשפרוך ענטצאָגען וואַרד; וואַס אַבער אייך צו שווער צו ענטשיידען איזט, בריגנט צו מיר, דאַס איך'ס פערנעהמע. (וועגען דיעזער איינער איבערהעבונג גלייך קאָממענדען רעדע מוסטע משה ביא דער ערבשאַפטסאַנגעלעגענ-הייט דער טאָכטער צלפחד'ס [במדבר כ"ז] זיין ניכטוויססען צוגעשטעהען, ווייל בעשיידענהייט אויך דעם גראָססטען מאַננע צור צירדע געריכט.) זאָ ערצעהלט דער תלמוד, דאַס נאַך דעם טאָדע דער צוועלפטען פראָ-פעטען דער היילינע גייזט דער ערדע גאַנצליך ענטשוואונדען זייא, דאַס אַבער דעססען אונגעאַכטעט אָפטער איין בת קול (טאָכטערשטיממע,

עלם) פערנעהמבאר געוועזען וואָרע. איינסטמאַהלס זאַסען דיא געלעהרטען צו ירחו אין איינער קלויזע, איך זאַס געזעטצט אונטערהאַלטענד, דאַס זיא פּלאָטצליך איינע שטימע פערנאַהמען: איין מאַן איזט אין אייערער מיטטע, דער ווירדיג וואָרע פאָן דער (שכינה גאָטטהייט) גלייך משה דורכדרונגען צו זיין, ווען דאַס צייטאַלטער זיך היעפיר אייגנען ווירדע. דאַ ריכטעטען אַללע איהרע אויפמערקזאַמקייט אויף דען אַלטעהרווירדיגען הלל וועגען זיינער שפּריכוואָרטליך געוואָרדענען זאַנפטמוטה אונד בעשיידענ-הייט; אונד אַלס ער שטאַרב, ריעפען זיא אַללע: אַך, דער פראָממע! אַך, דער בעשיידענע; — דאַזועלבע ערייגנעטע זיך צו יבנה אין שמואל „דעם קליינען", זאָ בענאַננט, וויל ער ביי אַללען אַנגעלעגענהייטען טראָטז זיינער אונגעוועהנליכען געלעהרזאַמקייט בעשיידען צוריקטראַט אונד זיך ניעמאַלס איבערהאָב. —

צווייטעו קאַפּיטעל.

א. לאַנגע צייט אומלאַגען וויר דאַס געבירגע שעיר.

ב. דאַ שפּראַך דער הערר צו מיר:

ג. איהר האַבט לאַנגע גענוג דאַס געבירגע שעיר אומלאַגען;

ד. בעפעהלע דעם פאָלקע: איהר קאָממט אַן דיא גרענצע אייערער ברידער, דער זאָהנע עשו'ס אונד זיא פירכטען זיך פאָר אייך; היטעט אייך אַבער זעהר.

ה. גרייפעט זיא ניכט אַן! איך ווערדע אייך פאָן איהרעם לאַנדע ניכט איינען פוסברייט געבען, דען איך האַבע דאַס געבירגע שעיר דעם עשו צום ערבע געגעבען צום לאָהן דאַפיר, דאַס ער זיינעם פאַטער יצחק מיט בעזאָנדערער ליעבע אונד עהרפורכט בעגעגנעטע. — זאָ ווירקטע דיא קינדליכע ליעבע וואָהלטהועענד אונד הייל בּרינגענד אויף שפּעטערע צייטען, אונד מיט רעכט נאַננטען דיא רבנים „פערעהרונג דער עלטערן" צו דענייניגען פפליכטען, דערען ערפיללונג דיעססייטס רייכליכע צינזען אַבווערפען, דערען גרונדשטאָקק אַבער יענזייטס אונפערגענגליכען גענוס בערייטען. — זאָ ווירד פאָן דעם תלמודיסטען רבי טרפון ערצעהלט, דאַס ער איינסט זיינער מוטטער, דאַ זיא אַן איינעם שבת זיך אים האָפע ערגינג, אונד איהר דיא זאַנדאַלע זיך פאָם פוסע לעזטע, ביי יעדעם טריטטע דיא האַנדע אונטערברייטעטע, דאַמיט זיא אויף דיעזע אונד ניכט אויף בלאָססען באָדען טרעטע. אַלס ער איינסטמאַהל ערקראַנקטע אונד דיא רבנים איהן צו בעזוכען קאַמען, באַט דיא בעזאָרגטע מוטטער, פיר דיא גענעזונג איהרעס געליעבטען זאָהנעס אום זאָ מעהר צו בעטען, דאַ ער זיא אויסעראָרדענטליך פערעהרע. אויף דיא פראַגע, וואָרין

דיעזעז בעשטעהע, ערצעהלטע זיא דען פֿאָרפֿאַלל. „אונד ווען ער טויזענד אַהל טויזענד יאָהרע טהאַטע, ווירדע ער זיינע שולד נאָך ניכט צור העלפֿטע ערפֿיללען" ענטגעגנעטען דיא ווייזען. וויעדער ער־מאָהנט דער יערוזאַלעמיטישע תלמוד, דאַס דיא מוטטער דעז רבי ישמעאל בייא דען ראַבבינען קלאַגבאַר ווידער איהרען זאָהן אויפֿגעטרעטען, ווייל ער איהר דיא שולדיגע עהרערביעטונג ניכט בעצייגע. ערשראָקקען אונד גאַנץ ערבלאַסט ריעפֿען דיא לעהרער: אונגלויבליך דיעז פֿאָם פֿראָממען רבי ישמעאל! דאָך, וואַז טהאַט ער דיר, עהרווירדיגע מוט־טער? „נאַ, האַט ער ערווידערט פֿאָם לעהרהויזע היימקעהרט, וואָלל איך זיינע פֿיסע איהם דורך איין קראַפֿטיגעז באַד שטאַרקען, וואַז ער מיר שטאַנדהאַפֿט ווייגערט." בערוהיגט שפּראַכען היערויף דיא ווייזען: דעז מענשען וויללע איזט זיינע עהרע. ווייל זיא עז זעהנליכזט ווינשט, מוסט דוא איהר געוועהרען.

ו. או' ז. שפּייזע אונד טראַנק, איזט איהר פֿאָן איהנען (דען זאָהנען עשו'ז) אומז געלד קויפֿען אונד גענייסען; דען דער הערר, דיין גאָטט, האַט דיך אין אַללען ווערקען דיינער האַנד געזעגנעט, דאַרום דירפֿסט איהר דיא גאָטטליכע גיטע ניכט פֿערלייגנען, אייך עטוואַז אַרם צו צייגען, וואָהרענד איהר בעמיטטעלט זייד. — ווער אַלמאָזען ניממט, מאָגע דעמען צו בעדירפֿען, געראַטה געזעטצט אין זאָלכע לאַגע, דאַס ער עז צו נעהמען זיך געצוואונגען פֿיהלט, בעהויפּטעט דער תלמוד.

ט. פֿערנער שפּראַך דער הערר צו מיר: פֿיינדע מואב ניכט אַן אונד גרייפֿע עז ניכט מיט קריעג אַן; איך ווערדע דיר פֿאָן זיינעם לאַנדע ניכטז געבען, ווייל איך'ז דען נאַכקאָממען לוט'ז צום ערבטהייל בעשטיממט האַבע; דיעזער אַבער האַט איירען אַהן אברהם אויף בעשווערליכער רייזע שטעטז בעגלייטעט אונד ווורדע אויך פֿאָן איהם דראַנגסאַלען גע־טהעטלט, דאַס ער זיך זיינעטוועגען אין איינען געפֿעהרליכען קאַמפּף איינליעס. (ז. בראשית י"ד) דוא אַבער גלייביגער יודע! ערזיעהע היעראויז, וויא זעהר מאַן דער פֿערוואַנדטשאַפֿט רעכנונג טראַגען זאָלל. נים דיך דיינער פֿערוואַנדטען שטעטז ליעברייך אַן, אונד שטאָסע דיך איהרער ניכט, זעלבסט ווען זיא אַרם אונד דירפֿטיג זינד, הילף אונד טרעסטע פֿיעלמעהר, ערמונטערע אונד ערהייטערע זיא, אונד גאָטט, דער אַללמען פֿאַטער, ווירד אויך דיר וואָנניגע שטונדען בערייטען. — וועלכע אויסערארדענטליכע ווירקונג דיא געהייאקראַפֿט דער פֿערוואַנדט־שאַפֿט הערפֿאָרבריינגט, מאָגע איינע טוריגע ערצעהלונג אויז דעם מדרש דיר צייגען. צור צייט דער בעלאַגערונג ירושלים'ז דורך דער ראָמער ווילדע האָרדען, לאַג איין געוויסער צדוק דאַז האָהעפּריעזטער־

האַט פערוואַלטעטע, גערייטהען אין האָנדער קנאַבע אונד איין ליעבליכעס מעֶגדליין אין געפאַנגענשאַפט אונד פיעלען זוויא קריעגסבעאַטע אין דיא האַנדע. דער איינע טראַט זיינען קנאַבען איינער דירנע אַלס בוהלערין אַב, וועהרענד דער אַנדערע דאַס מעֶדכען אַן איינען ווייכהענדלער פערהאַנדעלטע. „דאַ איין שקלאַפע דיינער שקלאַפין זאָ מעהנליך זיעהט," שפּראַך נאַך לאַנגער צייט דיא דירנע צום האַנדלער, „זאָ וואָללען וויר זיא איינאַנדער פערמאַהלען, אונד דיא אויז דיעזער עהעליכען פערבינדונג הערפאָרגעהענדען קינדער גלייכהייטליך טהיילען." איינוויליגענד אין דיעזען פאָרשלאַג בראַכטען זיא דיעזעלבען צוזאַממען אונד וויעזען איהנען איין געמאַך צום געמיינזאַמען אויפענטהאַלט אַן. דיא גאַנצע נאַכט היינדורך פערגאָסס אַבער דאַס מעֶגדליין ביטטערע טהרענען, אונד דער יינגלינג, זעלבער טרויריג געשטימט, פראַגטע נאַך דער אורזאַכע איהרער איבערמעֶסיגען טהרענען. „בין איך יאַ איינעס האָהענפּריעסטערס טאָכטער, ערוויעדערטע זיא, אונד זאָלל נון איינעס שקלאַפען וויב ווערדען!" — וועסען וואַר דיינעס פאַטערס נאַמען? צדוק! לויטעטע דיא אַנטוואָרט. — האַטטעסט דו ניכט געשוויסטער? — „איינען איינציגען ברודער האַטטע איך, דער איר גרויזאַם ענטריסען וואַרד, שילדערטע זיא. — האַטטע ער קיין בעזאָנדערעס קעננצייכען? — איינע וואַרצע זאַס אַן דער שולטער איהם, דיא איך אָפטער איהם קיססטע, זאָ אָפט ער פאָן דער שולע הייאמקעהרטע." — ווירדעסט דו ערקעננען איהן, זאָהעסט דו איהן ביים טאַגעסליכט? — „יאַ וואָהל!" פיעל זיא שנעלל איהם אינס וואָרט. — אַלזאָבאַלד ענטבלעסטע ער דיא שולטער אונד צייגטע דיא וואַרצע, זיא ערקאַננטען זיך געגענזייטיג, קיססטען אונד אומהאַלזטען זיך, אונד — הויכטען אין טויריגעם ענטצויקען איהרען גייסט געמיינשאַפטליך אויס, אונד אַך! דיא דאַס לעבען טרעננטע, איינטע דער טאָד. —

יז: מו' יט. וויעדער שפּראַך דער הערר צו מיר: דו נאַהעסט יעצט דען זעהנען עמון'ס; פיינדע זיא ניכט אַן אונד רייצע זיא ניכט, דען פאָן איהרעם לאַנדע ווערדע איך דיר ניכטס געבען, וויל איך'ס דען זעהנען לוט'ס צום ערבטהייל בעשטימט האַבע. אונגעאַכטעט מואב'ס אונד עמון'ס שטאַממפאַטער אין בלוטשאַנדעריטעם אומגאַנגע ערצייגט וואָרדען, (ז. בראשית י"ט) זאָ וואַר דאָך דיא אַבזיכט דער טעכטער לוט'ס קיינע גאַנץ פערדאַממונגסווירדיגע, אינדעם זיא וואָהנטען, דאַס מיט דעם אונטערגאַנגע סדום'ס אונד עמורה'ס אויסער איהנען אונד איהרעם פאַטער דיא גאַנצע ערדע, וויא ביי דער זינדפלוטה, צו גרונדע געגאַנגען זייא. וויל אינדעם דיא איינע זיך אויהער שאַנדע ריהמטע אונד

מואב (מאב פאָם פאַטער, נאַננטע, דאַרום הייסט עז פאָן איהם) איהן ניכט מיט קריעג צו איבערציעהען, רייצונגען געגען דיא מאָאַביטען וואַרען יעדאָך געשטאַטטעט; געגען דיא אַמאָניטען וואַרען אַבער אויך דיעזע אונטערזאַגט, ווייל דערען שטאַממפאַטער זיך איהרער פרעכהייט ניכט בריזטעטע.

כו. אַבער אויך דעם סיחון, קעניג פאָן חשבון, מיט וועלכעם קריעגערישע קאַמפפע צו פיהרען, אונז ניכט פערבאָטען וואַר, שיקקטע איך פריעדליכע אַנטראַגע, אום דיא ערלויבניס צור פאַסירונג זיינעז לאַנדעז צו ערווירקען. בעפאָהר איך איהן בעקריעגטע, ווייל אויך דיא גאָטטהייט דען מענשען צוערזט ליעבעפאָלל צורעכטווייזט, בעפאָהר זיא איהן, זיינער באָזוויליגקייט וועגען ציכטיגעט.

דריטטעז קאַפיטעל.

ח. או׳ ט. צור זעלבען צייט נאַהמען וויר דאַז לאַנד פאָן דען ביידען אמוריטישען קעניגען (סיחון אונד עוג) פאָם באַכע ארנון ביז צום בערגע חרמון. דיעזען בערג חרמון נאַננטען דיא צידאָניער שריון, דער אמורי אַבער נאַננטע איהן שניר; בעווייז גענוג, דאַס פאַלעסטינאַ פאָן יעהער פאָן אַללען פאָלקערשטאַממען פיר טרעפפליך געהאַלטען אונד צום בעזיטצע געווינשט וואורדע.

ואתחנן.

כג. פפ. אויך איך זעהנטע איך דער ערדע מיטטעלפונקט, אַללער לאַנדער העררליכסטעס, כנען צו בעטרעטען, אונד פלעהטע דעסהאַלב צום העררן: דו האַסט אַנגעפאַנגען, דיינעם דיענער דיינע גרעסע אונד דיינע מאַכט צו צייגען, דאַס קיין וועזען אים היממעל אונד אויף ערדען דיר גלייכע; זאָ לאַס איך אויך איבער דען ירדן ציעהען, דאַמיט איך דאַז גוטע לאַנד יענזייטז זעהע, יענען פאָרטרעפפליכען, ירושלים צור ציערדע דיענענדען בערג, אונד דען צום היילגען טעמפעלזיטצע ער-קאָרענען לבנון.

כו. דער הערר אַבער צירנטע מיר אייערטוועגען (אין פאָלגע דעז האַדערוואַססער) אונד הערטע ניכט אויף מיך, שפראַך פיעלמעהר: לאַס גענוג זיין! רעדע מיר ניכט מעהר פאָן דיעזער זאַכע! דיעזער פאָן מיר אויזגעגאַנגענע אונאַבאַנדערליכע ריכטערשפרוך זאָלל דער מענשהייט איינע גערעכטיגקייט קונד טהון; בעטעסט דוא לאַנגער פערגעבענז,

ווירדע אמן איך איינער אויסערארדענטליכען הארטע געגען דען יונגער ציהען.

כז. שטייגע אבער אויף דיא שפיטצע דעז פסגה אונד בעזיעה דאז לאנד נאך אללען פיער וועלטגעגענדען, דא דוא איבער דען ירדן ניכט געהען זאללזט.

כח. דען יהושע יעדאך בערייטע, וועגען דער צו איבערנעהמענדען שווערען אמטזפפליכטען פאר, דאס ער קיהן אונד טאפפער זייא, אָהנע דער בעזארגניס ראום צו געבען, דעם עז איהם איינזט וויא דיר געהען ווירדע, דען ער זאלל פאר דיעזעם פאלקע ציעהען אונד איהם דאז לאנד פערערבען, דאז דוא בלאז זיעהעזט.

פיערטעז קאפיטעל.

א. אונד נון ישראל! הארע אויף דיא געזעטצע (ווען דוא אויך דערען גרונד ניכט איממער איינזיעהעזט;) אונד אויף דיא (זעלבזט פאן דער פערנונפט עמפפאהלענען) רעכטע, דיא איך צו טהון אייך לעהרטע, דאמיט איהר (גליקליך) לעבעט אונד דאז לאנד בעזיטצעט.

ב. טהוט צו דעם, דאז איך אייך געביעטע, ניכטז הינצו אונד נעהמט ניכטז דאפאן. וואהל מיזט אייערען ווייזען אונד געזעטצעזלעהרערן גע-שטאטטעט, פעראנדרונגען, פערוואלטונגזבעשטיממונגען אונד געזעטצעז-אויסלייגונגען צו טרעפפען; אירגענד איין נייעז, אין דער תורה איינע בעגרינדונג ניכט האבענדעז געזעטצ הינצוגעבען דארף זיך ניעמאנד, אונד וואָרע עז דער בעוואהרטעזטע פראפעט, צו געבען ערלויבען, עבען זאָ וועניג קאן איינעז דער געטטליכען געזעטצע פיר איממער אויפגעהאבען ווערדען.

ג. בעאבאכטעט ד. ה. שטודירעט דיעזע געזעטצע אונד איבעט זיא אוז, דען דיעז ווירד אייערע ווייזהייט אונד אייערע פערנונפט אין דען אויגען דער פעלקער זיין; ווען זיא דיעזע (דיא געזיטטונג, ציפיליזאציאן אונד אינטעלליגענץ פערדערנדען) געזעטצע הארען (אונד בעגרייפען לערנען,) ווערדען זיא זאגען: וואהרליך! איין ווייזעז אונד פערשטאנדיגעז פאלק איזט דיעזע (גייסטיג גראסע) נאציאן.

רבי יהושע, חנניא'ז זאהן קאם איינזט אויף איינער פוסרייזע נאך איינער שטאדט, אין דערען נאהע איין קנאבע אן איינעם קרייצוועגע זאס. „נאך וועלכער ריכטונג געלאנגט מאן עהער צור שטאדט, מיין קינד?“ רעדעטע דער וואנדערער דיעזען אן. „דיעזער וועג היער, ערוויעדער-טע דער קנאבע, איזט לאנג אונד קורץ, יענער הינגעגען קורץ אונד לאנג. נאכדעם ער דען לעטצטערן געגאנגען וואר, מוסטע ער

אונפערהיפֿטעטער זאָלע צוריקקעהרען, ווייל דיא שטאַדט פֿאָן דיעזער זייטע, דער האַרט בעפֿינדליכען ווייזען אונד פראַכטגאַרטען האַלבער, אונצוגאַנגליך געוועזען. „יונגע! זאַגטעסט דוא דען ניכט, דיעזער פֿאַד זייא דער קירצערע!" ריעף ער דעם שוויען צו. „זאַגטע איך דיר ניכט פֿיעלמעהר, רבי! האַס ער צוואַר קורץ, אַבער אויך לאַנג זייא?" וואַרד איהם צור אַנטוואָרט. דאַ קיסטע ער פֿראָהליך דעם קינדע דען קאָפּף, אויסרופֿענד: הייל אייך איזראַעליטען! דיא איהר שאָן פֿאָן קינד-הייט אַן ווייזע אייך צייגט.

כה. ווען דוא געצייגט האַבען ווירסט קינדער אונד קינדעסקינדער, ונושנתם נאַכדעם איהר לאַנגע אים לאַנדע געוואָהנט האַבט, אונד איהר אַרטעט אויס, אייך אירגענד איין געטצענבילד צו מאַכען אונד טהוט, וואַס דעם הערן דיינעם גאָטטע, מיספֿעללט, איהם צום טראָטצע; זאָ רופֿע איך היממעל אונד ערדע צו צייגען אַן, דאַס איהר באַלד צו גרונדע געהען . . . אונד פֿערטילגט ווערדעט. אין דעם היער אין דער אורשפּראַכע אַנגעפֿיהרטען דען צאַהלענווערטה 852 ענטהאַלטענדען וואָרטע ליעגט דאַס אָמען, דאַס נאַך אַבלויף איינער צאָלען צייט פֿאָן יאַהרען גאַנצליכע פֿערניכטונג איינטרעטען ווירדע; דיא געטטליכע גערעכטיגקייט אין איהרער אונענדליכען באַרמהערציגקייט יעדאָך ליעס צווייא יאַהרע פֿאָר דיעזער אַבגעלויפֿענען פֿריסטע שאָן דיא אויפֿלעזונג דעס שטאַאַטעס אונד דאַס הערבע עקזיל ערפֿאָלגען, בעפֿאָר זיא דורך פֿעלליגע פֿערקאָממענהייט אונד פֿערזונקענהייט איינ-צעלנער דער פֿאָללשטענדיגען פֿערניכטונג אַנהיימפֿיעלען.

כז. צערשטרייען ווירד אייך דער הערר דאַן אונטער דיא פֿעלקער,

כח. דאָזעלבסט ווערדעט איהר געטטערן, דעם ווערק דער מענשען-הענדע, דיענען (געשטאַלטעט איבעראַלל, אייערער נאַטירליכען רעכטע בעראויבט, אונד אייערעס ווילליגען אייגענטהומס אונד קיאַטערליכען לעבענס ניכט זיכער)

כט. ווערדעט איהר זוכען דען הערן, דיינען גאָטט, (נור אין איהם אונד זיינעם הייליגען וואָרטע טראָסט אונד ערקוויקונג פֿינדען) אונד דוא ווירסט איהן פֿינדען, ווען דוא נאַך איהם פֿאָן גאַנצעם הערצען אונד גאַנצער זעעלע פֿערלאַנגסט. אַך! ווי אונ-האַלטריך איסט דיא פֿערהייסונג אונד ווי בעוואָהרט האַט זיא זיך זייט איינער רייהע פֿאָן טויזענדען פֿאָן יאַהרען. שלאַגע זיא נאַך, יודע! אָדער יידין! דיינע געשיכטע אונד דוא ווירסט פֿאַסט יעדעס בלאַטט דערזעלבען מיט דעם הערצבלוטע דיינער אַהנען געפֿאַרבט, אַבער אויך פֿינדען, דאַס דוא נור אים אַנשלוסע אַן דיינען גאָטט, אים שטודיום

זיינע געזעטצע אונד אין טרייער פפליכטערפיללונג בערוהיגונג אונד אין מיטטע דיינער אנגעהעריגען ערזאטז פיר דיא קראנקונגען ערלאנגען קאננזט, וועלכע דיא אויסענוועלט דיר צופיגט. אנדרע אבער ניכט גענגען דיין געמיקק. אלז פריעזטער דיינעז גאטטעז, אלז זענדבאטע דעז וועלטענגייזטעז האזט דוא צו טראגען דען גראססען געדאנקען דער פעראיינינונג דער מענשהייט אונטער זיך אונד מיט איהרעם ערהאבענען שאפפער אין אללע ווינקעל דער בעקאננטען ערדע. זיעהע דיך אום אים מיטטעלאלטער, וויא הערבגעווירדיגט דיא מענשהייט דא ווער, וויא דיא ראהייט זיך איהרער בעמעכטיגט, וויא רויב אונד מארדגיער געוויטהעט, וויא דיא פפלוגשטאר צום שווערט אונד דאז רעבמעסער צום שפיעס אונד דאלך זיך אומגעוואנדעלט האטטע, וויא הייגע האהנען געווירגעט, געבראנדמארקט אונד פאן לאנד, פאן ארט צו ארט געהעטצט ווארדען; אונד דענגאך ווארען זיא נור עז, וועלכע מיטטען אין דער דראנגזאל דיא וויסענשאפט פפלעגטען אונד דער נאכוועלט אונצראבסטילכע גייזטעזשעטצע היגטערליעססען. — אונד ווער וויס אב עז ניכט אים פלאנע דער פארזעהונג לאג, דיך דארום דעם פעלדבויא ענטציעהען אונד דעם האנדעל צוטרייבען צו לאססען, דאמיט דוא דורך איהן, דיעזען טרעפפליכען ציטונגזדראהטע, דיא פאלקער פערברידערן, דיא נאציאנען בעפריינדען האלפעזט.

ל. ווען דוא אין דער ענגע זיין ווירזט אונד דיך אללע דיעזעז ווירד בע- טראפפען האבען: אן דער טאגע ענדע ווירזט דוא צוריקקעהרען צום העררן, דיינעם גאטט, אונד אויף זיינע (אין דיר דורכ׳ז געוויסען ער- וואכענדע) שטימע העהרען.

לא. דען איין אללבאראהערציגער גאטט איזט דער הערר, דיין גאטט (זא וועניג דער פאטער דער קינדער פערגיסט, קאן דיין הימליזטער פאטער דיין פערגעססען), ער ווירד דיך ניכט ערשלאפפען אונד דיך ניכט פערדערבען לאזען אונד דעז בונדעז דיינער פעטער ניכט פער- געססען, דען ער איהנען צוגעשווארען האט.

לה. איזט דיר יא געצייגט ווארדען, דאס נור יהוה גאטט איזט, אונד אויסער איהם קיינער; אן יענעם עוויג דענקווירדיגען טאגע דער גע- זעטצעז-אפפענבארונג. פאן נון אבער

לט. ערקעננע עז מיט דיינער פערנונפט אונד פיהלע עז מיט דיינעם הערצען (אויז הייגער געטיכטע אונד דיינען ערלעבניססען) דאס יהוה גאטט איזט אים הימעל אבען אונד אויף דער ערדע אונטען, זאנזט קיינער.

מ. אונד בעאָבאַכטע זיינע געזעטצע אונד געבאָטע, אויף דאַס עס דיר אונד דיינען קינדערן נאַך דיר גוט געהע.

פֿינפֿטעס קאַפּיטעל.

ב. דער הערר, אונזער גאָטט, שלאָס מיט אונז איין בינדניס אַם חורב.
ג. אַבער ניכט נור מיט אונזערן עלטערן, (דיא יעטצט ניכט מעהר זינד) זאָנדערן מיט אונז, דיא וויר אַללע יעטצט היער לעבען.
ה. איך שטאַנד צוואַר אַלז מיטטלער צווישען דעם העררן אונד אייך, ער אַבער שפּראַך:
ו. ערזטענס. איך יהוה בין דיין גאָטט, דער איך דיך געפֿיהרט אויז דעם אֶגיפּטענלאַנדע, אויז דעם הויזע דער שקלאַפֿען. (זיעהע אָבען ז. 100.)
ז. צווייטענס. דוא זאָללסט ניכט האַבען אַנדערע געטטער פֿאָר מיינעם אַנגעזיכטע. (זיעהע אָבען ז. 101.)
יא. דריטטענס. דוא זאָללסט דען נאַמען דיינעס גאָטטעס ניכט ביי איינער אונוואַהרהייט אויזשפּרעכען, (ז. אָבען ז. 102.)
יב. פֿיערטענס. שמור בעאָבאַכטען*) זאָללסט דען שאַבבאַטטאַג, איהן צו היילינגען, וויא דיר בעפֿאָהלען דער הערר, דיין גאָטט. (זיעהע אָבען ז. 103.) ווען איך אים ערזטען דעקאַלאָג פֿאָן איינעם „עריננערן" דיא רעדע איזט, זאָ איזט גלייכוואָהל איין „בעאָבאַכטען" דאַרין ענטהאַלטען, דאַ איין בלאָסעס עריננערן אים געדאַנקען אָדער מיטטעלזט דער רעדע דען שאַבבאַט-צוועק, דיא היילינגונג דעס גאַנצען לעבענס ניכט ערריייכבאַר מאַכט, אונד נאָטהווענדיג איינע טהאֶטיגקייטס-אייסערונג דאַמיט פֿערבונדען זיין מוסע, איין „זיך היטען" שמירה פֿאָר קערפּערליכער אַנשטרענגונג אונד איינע בעשעֶפֿטיגונג דעס גייסטעס מיט געֶטטליכען אַנגעלעגענהייטען (ושמרתם זו משנה.)
טו. בעדענקע דאַס דוא שקלאַפֿע אים אֶגיפּטענלאַנדע געוועזען אונד דער הערר, דיין גאָטט, דיך מיט שטאַרקער האַנד אונד אויזגעשטרעק-טעם אַרמע דיך פֿאָן דאָרט הערויזגעפֿיהרט, דאַרום בעפֿיעהלט דער הערר, דיין גאָטט, דיר, דען שבת צו האַלטען. דיא היער אַנגעפֿיהרטע אורזאַכע דער שבת-פֿייער — דער אויזלעזונג אויז מצרים צו געדענקען — אונד דיא אָבען אַנגעגעבענע — דער וועלטשעֶפּפֿונג זיך צו ער-אינגערן — איזט נור איין טיינבאַרער ווידערשפּרוך. דיא בעהויפּ-

*) איך הייסט עז ניכט שמור „בעאָבאַכטע!" אין דער בעפֿעה-לענדען וייזע זאָנדערן: שָמוֹר „שטעטז בעאָבאַכטען" אים אינפֿיניטיוו.

דער בעפֿרייאונג פֿאָן שקלאַפֿעניאָכע בעווערקשטעלליגטע פֿעראָנדערונג דער נאַטורגעזעטצע צייגטע עבען דייטליך, דאַס איין לענקער אונד לייטער דער נאַטור, דעם זיך אַלס שעפּפֿער געהאָרכען מיססע, פֿאָרהאַנ=דען זייא; אַבער אויך נור ישראל, דעם דיעזע נאַטורבעוואָלטיגונג גאַלט, האַט דיא שאַבבאַטפֿייער צו בעאָבאַכטען.

טז. פֿינפֿטענס. עהרע דיינען פֿאַטער אונד דיינע מוטטער, וויא דער הערר, דיין גאָטט, דיר בעפֿאָהלען. ביסט דו אויך ניכט מיט ערדענגיטערן געזעגנעט, האַטטעסט דו אויך פֿאָן דיינער פֿריהעסטען קינדהייט אַן מיט בעשווערליכקייטען אונד אונגעמאַך צו קעמפּפֿען, איסט פֿיעללייכט דיא בעשאַפֿפֿענהייט דיינער עלטערן ערטיי=לונג, דער צושטאַנד דיינער געזונדהייט זאָ, דאַס דו ניכט געבאָרען וואָרדען צו זיין ווינשעסט; גלייכוואָהל עהרע דיינע עלטערן, איין גאָטט, דער דיין היילן קעננט, עס בעפֿאָהלען. (זיעהע איבריגענס אָבען זייטע 105.)

יז. זעכסטענס. דו זאָללסט ניכט מאָרדען. (ז. אָבען ז. 107.)

זיעבענטענס. דו זאָללסט ניכט עהעברעכען. (ז. אָבען ז. 108.)

אַכטענס. דו זאָללסט ניכט שטעהלען. (ז. אָבען ז. 109.)

נייכטענס. דו זאָללסט ווידער דיינען נעכסטען ניכטס אויסזאַגען אַלס פֿאַלשער צייגע. (ז. אָבען ז. 111.)

יח. צעהנטענס. דו זאָללסט קיינע בעגיערדע האַבען נאַך דעם ווייבע דיינעס נעכסטען אונד ניכט געליסטען נאַך דעססען הויס, פֿעלד או"ס"וו (ז. אָבען ז. 113).

יט. דיעסע וואָרטע — דיעסע פֿונדאַמענטאַלגעזעטצע, דיעסע גרונד=פֿעסטען אַללער אינסטיטוציאָנען — האַט דער הערר צו איירער גאַנצען פֿערזאַממלונג אויף דעם בערגע געשפּראָכען מיטטען אויס דעם פֿייער, דעם געוועלק אונד דיסטערן אונגעוויטטער מיט לויטער (דורך דיא גאַנצע מענשהייט דרינגענדער) שטיממע, אונד ניא ווירד זיך אויפֿ=הערען (אויף אַללע שטאַאַטליכען איינריכטונגען אונד געזעלשאַפֿטליכען צושטענדע וואָהלטהעטיג איינצווירקען). ער שריעב זיא אַבער אויף צוויא שטיינערנע טאַפֿעלן אונד דיעסע גאַב ער מיר. מיט ריינעם הערצען אונד אויפֿריכטיגעם געמיטהע, אַבער ציטטערנדען לייבע אָב דעם שויערפֿאָללען אַקטע זאַגטעט איהר צו מיר:

כד. טריטט דו הינצו, האָרע אַללעס, וואַס דער הערר, אונסער גאָטט, זאַגען ווירד אונד בעריכטע עס אונס ווידער, זאָ וואָללען וויר געהאָרכען אונד דאַרנאַך טהון; זאָ דאַס דער הערר שפּראַך:

כו. אָ, דאַס דיעסער זין איהנען איממער בליעבע, מיך צו עהרפֿירכטען

אונד אללע מיינע געבאטע צו בעאבאכטען, דאמיט עס איהנען אונד איהרען קינדערן עוויגליך וואהלערגעהע;

כח. בלייבע דוא דאהער בייא מיר שטעהען, דאמיט איך דיא פער=נערען געזעטצע או"ז"וו דיר פיר זיא געבע.

ל. זא וואנדעלט דען אויף דעם גאנצען וועגע, דען דער הערר אייך בעפאהלען, דאמיט איהר לעבעט אונד עס אייך גוט געהע. —

זעכסטעס קאפיטעל.

ד. הארע ישראל! יהוה דאז אימערפארט עקזיסטירענדע אונד ניע=מאלז אויפהארענדע, דאז גאנצע אוניפערזום אונד יעדעז אייכצעלנע דעז=זעלבען אויסשטאטטענדע, אין זייגען ערהאבענען, אונערפארשליכען אייגענ=שאפטען אללען דינגען דאזיין אונד האלט פערליהענדע וועזען, אלהינו דאז זיך אין זייגער אללמאכט אונד אללגערעכטיגקייט אונז פערזאנליך אפפענבארטע, אונד נאך שטעטז אפפענבארט, דיעזעז יהוה איזט אחד איינציג! ניכט איינז אין פערהעלטניס צו אנדערן, איהם עטווא גלייכען וועזען; ניכט איינז אין פערמיטטלונג, פיעלער טהיילע צו איינעם גאנצען, זאנדערן פיר זיך בעשטעהענד. אהנע בעצוג אויף עטוואז אנדערעז אונד אונבעדינגט (חיוב המציאות) (דיא אבזאלוטע עקזיסטענץ) דיא אורזאכע אללער אורזאכען; דער מיטטעלפונקט, פאן אונד צו וועלכעם אללעז אונד יעדעז אויז=אונד היניטרעבט. — דאגמען (גלויבענזזעטצע) אדער גלויבענזארטיקעל, דיא דען איבריגען גלויבענז=לעהרען צו גרונדע ליעגען, האט דיא איזראעליטישע רעליגיאן אייגענטליך ניבט; מיט יעדע פאן גאטט אונמיטטעלבאר שטאממענד. טה דער גלויבע אן איינען גאטט, דיא איבערצייגונג פאן דעם דאזיין איינעז דאז אלל אורפרינגענדען וועזענז, דאז זייקען הייליגען ווילען אללען קרעאטורען, אונבעקאנדערטע דען מענשען קונד טהוט, מיט יעדאך דער גרונדפפיילער, אויף וועלכעם דאז גאנצע רעליגיאנזגעביידע, דיא וואהלפאהרט דעז גאנצען אונד יעדעז איינצעלנען רוהעט. — אלז משה, זא בעריכטעט דער מדרש, אויף דעם סיני, ענטפערנט פאן דעם טרייגערישען ערדענגעטיממעל, אללער בעדירפניססע לעדיג אונד גאנץ פערגייסטיגט, וויילטע אונד דיא טאטאליטאט (אללהייט) אונד דיא איבער=אייכשטיממונג דעז גאנצען, דאז א י נ ז, וואהרגענאממען, האָרטע ער דיא קאנצענטריאטען פערמייניגט רופען: "געלאבט זייא דער נאמע זיינער גלאררייכען מאיעזטעט אימער אונד עוויג!" ב"ש"כ"מ"ל"ו: אונד דיעזען לאבשפרוך נאהם ער מיט פאן הימ=מעל האהע, איהן דיא איזראעליטען לעהרענד, דאמיט זיא איהן רופען מאגען,

ווען זיח דחז חיינז אחד ערטאָנען הערען. דחַז גחַנצע יחַהר
הינדורך, וואָ דיח הערצען חונגעחייניגעט זינד חונד יעדער, נור
אַן זיך חונד זייגע בעדירפניסע דענקט, זאָלל טן דיעזער זייכרייכע
געדאַנקע אעהר געפיהלט חונד נור ליינע חונד חונפערנעהאבאַר חויז=
געדריקקט ווערדען. אַם היילינגען פערזאָהנונגזטאַגע יעדאָך, אַן וועלכעם
דיח חיזרחַעליטען פאַזטענד חונד אַללע חירדיטען בעדירפניסע פער=
לייגנענד, זיך גלייך דען היאאליטען אָלכטען חין האַראָאָניע חונד חייני=
טראַכט צום לאָבע דעז הערן פערחייגען, דאַ אָגען זיח גלייך דיעזען
לויט רופען: געלאָבט זייח דער נאַאע זייגער גלאָררייכען אַיעזטאָט
חיאאער חונד עוויג!

ה׳ ואהבת ליעבען זאָללזט דוח דען הערן, דיינען גאָטט בכל לבבך
איט דייגעם גאַנצען הערצען, ניכט נור איט דען טרעפליכען אַנלאַ=
גען דיינעז גייזטעז, זאָנדערן חויך איט דיינען אַטעריעללען קראָפטען חונד
דען עאפפינדונגען דיינעז הערצענז*). חיזט ל. ב. דער לאָהרן אַן חונד
פיר זיך פערהאַבטייחונגזווירדיג, זאָ חיזט גלייכוואָהל דעריעניגע אַללען
זיטטליכען געפיהלז באַר, דער ביים דען טאָדליכזטען טהאַטען גלייכ=
גילטיג בליעבע חונד ניכט, גלייך חיינעם משה ביים דער איסהאַנדלונג
זיינעז ברודערז, אָדער חייגעז פנחס ביים דעם טראָטלע חייגעז פרעכען
בובען, חין ערלען חייפער געריעטהע. האַט דער הערר דיינעם ליבע
חונגעוואָהנליכע שטאָרקע פערליעהען, בעניטלע זיח לור רעטטונג דער
חונטוגלד אָדער דיינעז נאָכזטען פאָן לעבענזגעפאַהר. אַבער זעלבזט,
וואַז דוח געניעססעזט — ווען דוח חיססעזט, טרינקעזט, טלאַפעזט —
טהוע עז חים היגבליק חויף דיינען טאָפפער לור קראָפטיגונג דייגער
געזונדהייט, בעהופז דער ערפיללונג דייגער בערופזפפליכטען. ובכל
נפשך, חונד איט דייגעם גאַנצען זעעלע. וולל טיראַנניטע האַנד
דיך לווינגען, דייגעם גלויבען חונטרייח לו ווערדען, דייגען גאָטט אַבלו=
טוואָרען: ליעבער לאַסע דיינע זעעלע געוואַלטזאַם פאָם ליבע טרעננען,
וויח אַאַן חייננט רבי עקיבא דיעזערהאַלב איטטעלזט, חייזערנער לאַנגען
לו טאָדע קוואָלטע, עהע דוח חיין פערראָטהער אַן דייגעם גאָטטע,
חיין פערלייגנער דייגער רעליגיאָן ווירדעזט. ובכל מאודך חונד איט
דייגעם גאַנצען פערמאָגען חונד ביים יעדוועדעם דיר לו=
קאָאאענדען אַאַסע. גיבט עז דאָך, לייד! אַנכע אענטען, דיח
אעהר אַן חיהרעם אַאַאאָן דען חיהרעם לעבען האַנגען, חונד ליעבער
דיעזעז אַלז יענען לאַסען. דייגעם: גאָטט לו ליעבע אוסט דוח חויך

*) עז הייסס דאַרוס שטאַטט לבך, לבבך, אַנדייטענד: בשני יצריך;

דיעזען ווילליג אָפּפערן. ערטראַגע אַבער אויך דיין געשיקק, זייא עס נאָך זאָ דריקקענד, מיט ערגעבונג אונד רוהע אונד דאַנקע איהם זאָ פיר דאַז איבעל וויא פיר דאַז גוטע, וויילל עס נור שיינבאַר מיט אונד וואַהרהאַפט באָזעז „ניא פאָם האָכזטען קאָממט." וויא אין דער פיזישען וועלט שטירמע דיא לופט רייניגען אונד נור גוטעז פאָרדערן, זאָ אין דער מאָראַלישען. אויז דער דיזטערן וואָלקע צוקקט דער פערהעערענדע בליטצשטראַהל, אַבער אויך ערקוויקקענדער רעגען.

ו. דיעזע וואָרטע, דיא איך דיר יעצט בעפעהלע, זאָללען דיר שטעטס אים הערצען בלייבען.

ז. שאַרפע זיא דיינען קינדערן איין אונד רעדע פאָן איהנען, ווען דוא אין דיינעם הויזע וויילעסט (איבע דיא דעם גאַטטען, דעם פאַטער, דעם הויזאייגנער ליעגענדען אָבליעגענהייטען) ווען דוא אויף דעם וועגע געהעסט (אויף דער רייזע אָדער אין געזעללשאַפט אונד אין געשעפטליכער פערבינדונג מיט אַנדערן דיך בעפינדעסט, לאַס דיינע פפליכטען גאַנז געטטעזדיענער ניכט אויסער אַכט) אונד ווען דוא דיך ניעדערלעגסט (דעם שלאַף, דעם האַלבברודער דעס טאָדעס, אין דיא אַרמע איילעסט, עמפפיעהל דיינען גייזט דער אָבהוט דער איבער דיך וואַכענדען פאָרזעהונג) אונד ווען דוא אויפשטעהעסט, ערינגערע דיך אַלזאָגלייך דיינעס אַללגיטיגען בעשיטצערס אונד דאַנקע איהם פיר דאַז וויעדער ערוואַכטע לעבען אונד ביטטע איהן אום לייטונג אין דיינעם טהון אונד אונטערנעהמען.

ח. קניפּפע זיא צום צייכען אום דיינע (לינקע) האַנד (דעם הערצען געגענאיבער) אונד צור שטירנבינדע צווישען דיינען אויגען, אַן דיא שטעללע, אונטער וועלכער דאַז געהירן, דיעזעס דיא זעעלישען פערמאָגען ערצייגענדע צאַרטע זובסטאַנץ, זיינע וואָהנשטעטטע האַט; אַנדייטענד, דאַס דוא אַללע עמפפינדונגען אונד רעגונגען דעס געמיטהעס, זאָ וויא דיא טהעטיגקייטען דעס גייסטעס דעם דיענסטע אונד וויללען גאָטטעס אונטערצואָרדנען בערייט זייעסט.

ט. שרייבע זיא אַן דיא פּפאָסטען דיינעס הויזעס אונד אַן דיינע טהאָרע; דאַמיט דוא שטעטס, זעלבזט ביים דיינעם איין- אונד אויזגאַנג, דיינער וואַהרען בעשטיממונג איינגעדענק זיין אונד דיין גאַנצער לעבענסוואַנדעל איין אונאונטערבראָכענער לאָבגעזאַנג אויף דיינען גאָטט ווערדע*). אם שמוע

*) וויילל דער אַבשניטט שמע אונד דער והיה אם שמע טעגליך צווייאַמאַל צו לעזען דעם איזראַעליטען צור פפליכט געמאַכט איזט, זאָ מאָגע עס געשטאַטטעט זיין, לעטצטערען היער שאָן אַנצופיה־רען, אום איהרע צוזאַממענגעהאָריגקייט נאַכצוווייזען, אונגעאַכטעט

תשמעון, ווען הערען, הערען חיהר ווערדעט, חויף איינע געבאָטע, דיזח חיך בעפעהלע, זו ליעבען דען הערן, חייערן גאָטט, חונד חיהם זו דיענען מיט גאַנצעם הערצען חונד גאַנצער זעעלע, ד. ה. חין חויפריכטיגער אַנדאַכט, געאיטה חונד גייזט זו פערחייניגען, חום אַללע אַנליעגען חיהם פאָרצוטראַגען. (עבודה בלב זו תפלה) (זיעהע אָבען ז. 100.) ונתתי זאָ ווערדע חיך דען רעגען חייערעז לאַנדעז זור רעכטען צייט געבען, פריה- חונד שפּעטרעגען, חונד חיינהייזען ווירזט דוח געטריידע, מאָזט חונד אֶהל. ונתתי חיך גראַז חויף דעם פעלדע ווערדע חיך פיר דיין פיעה געבען, חונד דוח ווירזט געניעסען חונד חים חיבער-פלוסע געדייהען. דאָך ווען דער מענש חיבערשווענגליכען רייכטהום בעזיצט חַרטעט ער צו ווייטען חויז, פערגיסט גאָטטעז חונד טרייבט אַללעז זיינער מאַכט חונד קלוגהייט צו, דאַרום השמרו היטעט חייך, דאַס חייער הערץ ניכט פערפיהרט ווערדע חונד חיהר צולעצט גאַר פרעמדען גאָטטערן אַנהאֶנגעט; וחרה ענטברעננען ווירדע אַלזדאַן דעז הערען צאָרן (גערעכטיגקייט) חיבער חייך, ער ווירדע דען היממעל פערשליעסען דאַס קיין רעגען קאָממע, חונד דאַז ערדרייך ווירדע זיין געוואֶכז, יאַ ניכט חיינמאַל דאַז, וואַז חיהר חיהם האָפפנונגזפאָלל אַנפערטרויט האַבט, הערפאָרברינגען, חונד זו גרונדע ווירדעט חיהר באַלד געהען פערן פאָן דעם חייך חיינגעריאַטען גוטען לאַנדע. ושמתם נעהמט חויך דיעזע וואָרטע חייך זו הערצ' חונד געאיטה, חונד בינדעט זיח צום ערקענצייכען חום חיירע האַנד חונד זור שטירנבינדע צווישען חיירע חויגען. ולמדתם לעהרעט זיח חיירע קינדער, חום שטעטז דאַפאָן זו רעדען חו"ז"וו למען דאַן ווערדעט חיהר בלייבען חויף דעם חייך צוגעשוואָרענען לאַנדע, זאָ לאַנגע דער היממעל חיבער דער ערדע חיזט. —

דוח זיעהעזט, טהייערער גלויבענזברודער! וויח וויכטיג חונד פיעל חומפאַססענד דיעזע ביידען אַבשניטטע פיר דיך זינד חונד דאַס זיח דיח גאַנצע ריכטונג דיינעז לעבענז פאָרצייכנען. זיח ענטהאַלטען דיח אַנ-ערקעננונג גאָטטעז, דיח ליעבע צו חיהם, דיח רעגעלונג דעז לעבענז נאַך זיינען פאָרשריפטען, דיח בעלאָהנונג דער טוגענד, דיח בעשטראַפונג דעז לאַסטערז חונד דיח פער-פפליכטונג צור חונטערווייזונג דער יוגענד. דאַרום ליעס זיח אַבער חויך יעדען טאַג חונד פראֶגע דערען חינהאַלט טיעף דיינעם הערצען חיין. טראַגע זיח אַבער חויך אַלז געבעטריעמען תפילין, (זיעהע

ער ערזט וויטער קאַפיטעל י"א י"ג ביז כ"א זיינע שטעללע האַט.
שווייצער.

אָבען ז. 90.) אום קאָפּ' אונד אַרם אונד ברינגע זיא אַלז פּפּאָנטענ=
טריפּס, מזוזה, דען טהיערען דיינער וואָהנונג אַן.

יג. דען הערן, דיינען גאָטט, זאָללזט דוא עהרפירכטען, איהם (איטטעלזט געבעט אונד שטודיום) דיענען אונד ביא זיינעם נאַמען (ווען דוא איינען אייד צו לייסטען פערגלאַססט ביזט), שוואָרען.

טז. פערזוכעט ניכט דען הערן, אייערן גאָטט, עטוואַ דיא געבאָטע נור אין דער אַבזיכט אויזצואיבען, אום בעלאָהנט צו ווערדען, אונד ביא אונערפילטעם וואונשע פאָן גאָטטעז וועגען וויעדער אַבצווייכען.

כ. ווען איינזט דיין זאָהן פראַגען זאָללטע: וואַז בעדייטען דיא (צור ערינגערונג אַן געוויססע געשיכטליכע בעגעבענהייטען געגעבענען) צייגניסע, דיא (אָהנע דאַבייא אַנגעפיהרטען גרונד פעראָרדנעטען גע=זעטצע אונד רעכטע, דיא דער הערר, אונזער גאָטט, אייך בעפאָהלען? — איינע זאָלכע גרינדליכע פראַגע קאַן אָפפענבאַר נור פאָן איינעם בעגאַבטען קינדע, חכם, אויזגעהען.

כא. זאָ זאַגע איהם: שקלאַפען וואַרען וויר אין מצרים או"ז אויזפיה=רענד אונד ערערטערנד, זיינעם שטאַנדטען געמעס, זאָלל אויך דיינע אַנטוואָרט זיין, וואָהרענד דוא דעם איטטעלזט זיינער פראַגע: „וואַז זאָלל אייך דיעזער דיענזט? (שמות י"ב כ"ו) שאָן זיך פאָן דער געמיינ=שאַפט אויזשליעסענדען רשע בייסענד „אונז האַט גאָטט געררעטטעט" ערוויעדערט. — אַבער אויך דאַז גייסטעזאַרמע קינד האַט דוא איינגער=אַסטען מיט דיינער געשיכטע בעקאַננט צו מאַכען. היעסט עס יאַ (שמות י"ג ח') דוא זאָללזט (אָהנע געפראַגט צו ווערדען אינו יודע לשאול) דיינעם זאָהנע אַן יענעם טאַגע, פּסח, זאַגען או"ז (זיעהע אָבען ז. 89.)

זיעבענטעז קאַפּיטעל.

א. ווען דער הערר, דיין גאָטט, דיך אין דאַז בעשטיממטע לאַנד ברינגען ווירד, זאָללזט דוא מיט דעססען פעלקערן קיין בינדניס מאַכען.

ג. אונד דוא זאָללזט דיך מיט איהנען ניכט פערשוואָגערן, דיינע טאָכטער זאָללזט דוא ניכט זיינעם זאָהנע געבען, אונד זיינע טאָכטער ניכט פיר דיינען זאָהן נעהמען;

ד. ווייל ער זאָנסט דיינען זאָהן פאָן מיר אַבפיהרען ווירדע, דאַס זיא אַנדערן געטטערן דיענטען או"ז. מיט שאַרפזין שליעסען דיא ראַבי=נינען היעראויז, דאַס דיא קינדער זיך נאַך דער מוטטער צו ריכטען האַבען; מיט דיעזע איזראַעליטין, ואכו': אויך יענע, היידען, ווען [illegible] מיינט.

ט. ערקעננע זאָנאַך, דאַס דער הערר, דיין גאָטט, נור גאָטט איזט,

איין טרייער גאָטט, דער דען בונד אונד דיא הולד האַלט דענען, דיא איהן ליעבען אונד זיינע געבאָטע בעאָבאַכטען. ענטריזטע דיך אַבער ניכט, ווען דוא פרעפלער גליקליך זיעהעזט, דען

י׳.) ער בעצאַהלט זיינען האַססערן (דאַס ווינציגע גוטע, דאַס זיא איבען) אויף דער שטעללע (אין דיעזעם לעבען) אום זיא צו פערניכטען (פיר דיא עוויגקייט) יאַ, וואָהרענד דיעזעז לעבענז נאָך פערגילט ער אָפט.

עקב.

יז.) דוא ווירזט פיעללייכט דענקען: דיעזע פעלקער זינד מעהר אונד גראָסער דען איך, וויא קאַן איך זיא פערטרייבען?

יח. פירכטע דיך אַבער ניכט פאָר איהנען! בעדענקע נור, וואַס דער הערר, דיין גאָטט דעם פרעה אונד גאַנץ מצרים געטהאַן האַט. „ניכטס היינדערט דען הערן צו העלפען, מיט וועניג אָדער פיעל." ניכט ראָס, ניכט הייזיגע בעדאַרף דער הערר צום קריעגפיהרען.

אַכטעז קאַפּיטעל.

ג. ער ליעס דיך אין ווידערוואַרטיגקייטען געראַטהען, ליעס דיך הונגער עמפפינדען אונד שפייזטע דיך מיט דעם מָן, אום דיר צו צייגען, דאַס דער מענש ניכט פאָם בראָד אַללײן לעבע, זאָנדערן פאָן אַללעם, וואַס דעז הערן אונד הערפאָרבריינגט. אַנגעלעגט דיר אויך דיעזעז אונד יענעז, אומט דוא אויך אַנלעזעז איסטען, וואַס צום לעבען טייע־בער נאָטהווענדיג איזט: פערלאַנגע דאַרום ניכט! איזט דער ווילע שטאַרק, פערמאַג דער מענש גאַר פיעלעז צו ערטראַגען אונד גאָטט פערלייהט דיר קראַפט היעצו.

ה. ערקעננע פיעלמעהר אין דיינעם הערצען, דאַס דער הערר, דיין גאָטט, דיך ציכטיגע, וויא דער פאַטער זיינען זאָהן, וויא דיעזער פאָר דיא בעסערונג זיינעז קינדעז אונד דעססען וואָהלפאַהרט בעצוועקקען וויל, זאָ גאָטט דיינע ליטערונג אונד גליקזעליגקייט.

י. האַסט דוא געגעססען אונד דיך געזעטטיגט, זאָ דאַנקע דעם הערן דיינעם גאָטט, פיר דאַס דיר געגעבענע גוטע לאַנד. עס איזט דאַרום דעז איזראַעליטען פפליכט, נאַך גענאָססענעם מאַהלע דאַס פאָרגעשריעבענע טישגעבעט צו פערריכטען, זאָ וויא ער איבערהויפט ניכטס, זעלבסט דער בלומען דופט אונד דער בייאע פראַכטפאַללען בליטהענטוואוקק געניעסען זאָללע, אָהנע זיך איין קורצעס שפרוך גאָטטעז צו ערהייכען.

נײַנטעס קאַפּיטעל.

ד. דענקע ניכט, ווען דער הערר דיזע פֿאָלקער פֿאָר דיר אויזגע־שטאָסען האָבען ווירד: וועגען מיינער רעכטשאַפֿענהייט אונד וועגען דער פֿאָלקער רוכלאָזיגקייט פֿערטריעב זיא דער הערר פֿאָר דיר.

ז. ערינגערע דיך פֿיעלמעהר, פֿערגיס ניכט, דאַס איהר אייך ווידער־שפּענסטיג געגען דען הערן בעטרוגעט, זייטדעם איהר אויס מצרים גינגעט ביז אויף דיעזען טאַג. אין דער וויסטע, אַם חורב נאַמליך האַבט איהר דאַס גאָלדנע קאַלב געטטליך פֿערעהרט; צו תבערה, — בראַנדשטעטטע — צו מסה — ביים דעם פֿערזאַגען נאַך וואַססער — ביים דען גראַבערן דער לוסטערנהייט אונד ביים געלעגענהייט דער קונדשאַפֿטער־זענדונג האַבט איהר דען הערן ערצירנט: אַלזאָ לעדיגליך דיא פֿערוואָרפֿענהייט דער פֿאָלקער איזט דיא אורזאַכע איהרער פֿער־שטאָסונג. אונד, ליעבער לעזער! געהאָרסט אויך דוא צו דענען, דיא טריי אויסהאַרען גאָטט, דיא זאַטצונגען דער רעליגיאָן פּינקטליכסט צו ערפֿיללען שטרעבען, דיא יעדע לערעאַרט איט פּינקטליכקייט איבען אונד פֿאָר איבערטרעטונג דער ווינציגסטען אַנאָרדנונג אָנגסטליך צוריקק־שייען? לאַססע דאַס ניכט, זאָגע ניכט דאַ אונד קיינע דיך ניכט קיינע זעלבסטזופֿריעדענהייט אודער הייכלערישע גאָטטזעליגקייט: פֿיעלמעהר האַסט דו דיא פּראָבע נאָך ניכט בעשטאַנדען; אונד ווען אויך, זאָ בעדענקע, כי לכך נוצרת דאַס דו הייליג בעשטימט זייעסט אונד דאַס בעשיידענהייט אונד דיא בעאורטהיילונג איינעס יעדען מיט מילדע אונד נאַכזיכט אויך אַנפֿאָרדערונגען דער רעליגיאָן זייען. בעדויערן מוססט דו יענע אונד דורך ליעבליכען וואַנדעל אונד זאַנפֿטע רעדע, טאַדעלן אונד לעסטערן אַבער ניכט, ווען זיא אַנדערס דיך אין דער אויסאיבונג דיינער פֿפֿליכטען ניכט בעהינדערן.

צעהנטעס קאַפּיטעל.

יב. אונד נון ישראל! וואַס פֿאָרדערט דער הערר דיין גאָטט, פֿאָן דיר, אַלז דאַס דוא עהרפֿורכט געגען דען הערן דיינען גאָטט, האַבען, (איהן קינדליך פֿערעהרען) איהן ליעבען (ניכט דער בעלאָהנונג אָדער דער פֿורכט פֿאָר שטראַפֿע אים ווידערזעטצונגסאַללע האַלבער איהם צו געהאָרכען) אונד איהם דיענען (אַללע דיינע אַנגעלעגענהייטען איהם בעפֿעהלען אונד אים געבעטע פֿאָרטראַגען) זאָללסט איט גאַנצעם הערצען אונד גאַנצער זעעלע, אינדעם דוא

יג. בעאָבאַכטעזט זיינע געבאָטע אונד זיינע געזעטצע, דיא איך דיר יעטצט בעפֿעהלע, צו דיינעם אייגענען וואָהלפֿאַהרט. דיין

פרעפעלמוטה קאַן איהם יאַ ניכט שאַדען, דיין טוגענדוואַנדעל איהם ניכט ניטצען, עיין

יד. דעם העררן אַללעס אים היממעל אונד אויף ערדען איזט.

טז. זאָ בעשניידעט דיא פאָרהויט אייערעס הערצענס (ראָדעט דיא אונ-ווייטערן געפיהלע אויס) אונד זייד ניכט האַרטנעקקיג.

יז. דען דער העררר איזט איין גראָסער, ד. ה. אַללמעכ-טיגער אונד פורכטבאַרער ד. ה. אַללגערעכטער גאָטט, דער קיינעס אַנגעזיכט אַכטעט אונד אונבעשטעכליך איזט.

יח. ער פערשאַפפט דער וואַיזע אונד דער וויטטווע רעכט, אונד ליעבט דען פרעמדלינג, איהם בראָד אונד געוואַנד צו געבען, בעדירפ-ניססע, אום דערען רייכונג יעקב פלעהענטליך געבעטען האַטטע.

יט. דאַרום ליעבעט אויך איהר דען פרעמדלינג אונד בעדענקעט, דאַס איהר זעלבער פרעמדלינגע אים אֶגיפטענלאַנדע געוועזען.

כ. דען העררן, דיינען גאָטט, פירכטע (אום קיין פערבאָט צו איבער-טרעטען), איהם דיענע, (דורך דיא גענויע ערפיללונג דער געבאָטע), האַנגע איהם אַן (אים אַללען דיינען געפיהלען אונד דורך דען אומגאַנג מיט רעדליכען, גאָטטעספירכטיגען אונד גייסטיג געבילדעטען פערזאָנען) אונד (ווען דוא צור בעקרעפטיגונג אירגענד איינעס אויסשפרוכעס איינען איד צו לייסטען געצוואונגען ביזט) שווערע בייא זיינעם נאַמען.

כא. ער איזט דיין רוהם אונד דיין גאָטט, דער דיר דער וואונדער זאָ פיעלע געטהאַן.

כב. מיט זיעבענציג פערזאָנען לאָגען דיינע פעטער נאַך מצרים; נאַך דעם געוועֶהנליכען גאַנג דער נאַטור מיסטע זיך איינע ווינציגע פאַמיליע שאָן נאַך פערלויף וועניגער יאַהרע איהרער אייגענטהימליכקייטען זיך ענטאייסערן אונד אין דער נאַציאָן אויפגעהען, אין דערען מיטטע זיא איינגעוואַנדערט איזט, וויא עס דיא געשיכטע הייפיג נאַכווייזט; דוא אַבער ביזט דורך דיא וואַלטענדע פאָרזעהונג אין מיטטען איינער גראָססען נאַציאָן צו איינעם בעזאָנדערן, אַן געזיננונג אונד דענקווייזע איהר ענט-געגענגעזעטצטען פאָלקע, געוואָרדען, אונד צוואַר זאָ צאַהלרייך וויא דיא שטערנע אַם פירמאַמענטע.

ראה.

איילפטעז קאַפיטעל.

כו. איך לעגע אייך הייטע פאָר זעגען אונד פלוך. עס איזט שאָן

האָט אין דיעזעם בוכע געצייגט וואָרדען, דאַס דער מענש צו קיינער האַנדלונג פאָן גאָטט געצוואונגען זייא. האָב ער גוטעס אָדער בעזעס טהון, האָב ער פאָם בוים דעס לעבענס אָדער דעם דער זיננליכקייט געניעסען וואָללע, האָנגט לעדיגליך פאָן זיינעם ווילען אַב. דאַ, וואָ צוויא וועגע זיך קרייצען, ווירד ער בייא דער געבורט שאָן הינגע-שטעללט; דער צור רעכטען איזט צוואַר שטייל אונד מיהזאַם, פיהרט אַבער צור ליכטען העהע, וויא דער וואַנדערער מיט ענטציקענדער מוזע אונד פערגניגט בעלאָהנט ווירד, זאָ ער דיא בעשווערליכקייט דעס בערגשטייגענס ניכט שייט — ער פיהרט צור טוגענד; דער צור לינקען הינגעגען פיהרט דורך פאַלשער בלומען געווינדע, דורך דער גיפט-פפלאַנצען פאַרבענפראַכט אין איין גרויענפאָללעס, שויריגעס טהאַל — צום לאַסטער. דיא ענגעל דער ליעבע — פערנונפט אונד רעליגיאָן — צייגען דען ערסטען, דיא גייסטער דער האָללע — ליידענשאַפט אונד באָזער טריעב — לאָקען צום צווייטען. לאַס דיך ניכט בלענדען אונד טייששען, אָ מענש! ניכט הינרייסען אונד בעצויבערן פאָן פאַלשעם פליטטער, בעדענקע בייא אַללען טהאַטען דיא צוקונפט, איבערלעגע דיא פאָלגען, בערעכנע דעססען ווירקונגען אונד עס געריכט דיר צום זעגען. דוא ערלאַנגסט איהן געוויס.

כז. ווען דוא הערסט אויף דיא געבאָטע דעס העררן, דיא איך דיר יעצט געביעטע;

כח. זאָ וויא דער פלוך דיר אויף דעם פוסע פאָלגט, ווען איהר ניכט הערעט אויף דעס העררן געבאָטע אונד פאָן דעם וועגע אַבוויכעט, דען איך אייך צייגע. דאַמיט איהר אַבער געוויססע, לייכט פאַסליכע לעבענסרעגעלן האַבעט, מוס איהר אייערן וואַנדעל דאַרנאַך צו ריכטען,

כט. זאָללסט דוא, ווען דיך דער הערר אינ'ס לאַנד געפיהרט האַט, דען זעגען אויף דעם בערגע גריזים, אונד דען פלוך אויף דעם בערגע עבל אויסשפרעכען, דיא בירגע יענזייטס דעס ירדן'ס זינד,

דרייצעהנטעס קאַפיטעל.

ב. ווען איין דיינער מיטטע איין פראָפעט אָדער טרוימער אויפשטעהעט אונד גיבט דיר איין צייכען אָדער וואונדער, אום דיך צום געטצענ-דיענסט אָדער צור פאָלליגען אויפהעבונג איירגענד איינעס געזעטצליכען געבאָטעס צו פערלייטען, זאָ דאַרפסט דוא, ווען אויך דאַס צייכען אָדער וואונדער איינטריפפט, אויף דען פראָפעטען אָדער טרוימער ניכט הערען, וויל דיך דער העררע נור פערזוכט, אָב איהר איהן ווירקליך פאָן גאַנצעם הערצען אונד גאַנצער זעעלע ליעבעט. וויא ער אונפעראָנדערליך איזט,

זאָ איזט עז אויך זיין וואָרט. ער איזט יאַ קיין מענש, דאַס ער זיך בעדענקטע אַנדערן זיינעז האַרצעז. עז איזט זאָגאַר אונדענקבאַר, דאַס ער איין אייגען געגעבענעז געבאָט ווידער אויפגעהאָבען וויסען וויל, זאָ וויא יעדער געזעלשאַפטליכע, דיא מענשליכע אייגנע געזעצע אויסער איהם, דער פֿערנונפֿט ווידערשפּריכט.

ה. צו דעם העררן אייערעם גאָטט, זאָלסט איהר לאַכפֿאָלגען אונד איהן פֿערעהרן, זיינע געבאָטע בעאָבאַכטען, אויף זיינע (אין דיר זיך רעגענדע אונד דורך היילוגער מאַננער אונד פֿערקינדעטע) שטימע הערען, איהם דיענען (אָן דען איהם געווייהטען היילוגען שטעטטען) אונד איהם אַנהאַנגען אונד נאַכאַהמען, וואָהלטהאַטיג, באַרמהערציג, פֿיינדע ליעבענד צו זיין וויא ער.

פֿיערצעהנטעז קאַפּיטעל.

א. קינדער זייד איהר דעז העררן, אייערעז גאָטטעז; פֿערוואונדעט אייך דאַהער ניכט אונד מאַכט אייך קיינע גלאַטצע (האַאַרע אויזרייסען) וועגען איינער לייכע. דאַז פֿערהאַלטניס גאָטטעז צו דען מענשען איזט דאַז איינעז פֿאַטערז צו זיינען קינדערן. וויא נור דיעזער שטעטז דער זיינען וואָהלפֿאַהרט פֿאָר אויגען האַט אונד ליעבע צו איהרעם לאַכטהייל אונטערנימט, וועֿן זיא אויך אין איהרער אונאויכזיכטיגקייט עז ניכט איינזעהן בעגרייפֿען, זאָ גאָטט. ער רופֿט דען איינען אונד דען אַנדערן צו זיינעם אונד דיינעם וואָהל אונד היין צו זיך, אונד ניכט זעלטען שטעהט עז אַן, אונד דאַ ווירזט ווידער איט איהם פֿעראייניגט אין דער פֿאַטערז געמיינשאַפֿטליך הויז. זיך איינעז טאָדעזפֿאַללז וועגען צו פֿערשטיממען, היעסע דיא וועגע דער פֿאָרזעהונג מייסטערן אונד איהרע אַנאָרדנונגען טאַדעלן. וואָהל געשטאַטטעט זיא, דער נאַטור דען טריבוט צו צאַהלען, (זיעהע אָ. ז. 30.) דאָך לאַסע זיא בּאַלד ווידער איינקעהרען, דיא בערוהיגונג אונד ערגיב דיך ניכט דער איבעראַמעסיגען טרויער. זאָגאַר דער ווידיגע טראָזט: עז זייא יאַ ניכט צו אָנדערן, איזט זינדהאַפֿט, וויל ער איינע איסביללוגונג דער גאָטטליכען פֿיגונג ענטהאַלט, ערלייגע דעם לעבענדען האַלזעז אַנגעלייכע גוטע אונד עהרע זיין אַנדענקען, וועֿן ער ניכט מעהר מיט דיר וואַנדעלט, מיט איבריגען לאַס דיא גאָטטהייט וואַלטען.

ב. דען איין דעם העררן געהייליגטעז פֿאָלק ביזט דוא, אונד דיך האַט ער ערוואָהלט, אַללען מענשען איין פֿאָרבילד צו זיין.

בב. פֿערלעהנטען, פֿערלעהנטען זאָללזט דוא, עשר תעשר, אַללען ערטראַג דיינער אויזזאַאַט, דען דאַז פֿעלד יעדעז יאַהר הערפֿאָר-

בריינגט. דיא אונטערשטיטצונג דער אַרמען, איהנען פאָן זיינעם
איבערפלוססע מיטצוטהיילען אונד דען מאַנגעל זיא ניכט צו זעהר פיהלען
צו לאַססען, איזט דעם איזראַעליטען צור שטרענגזטען פפליכט געמאַכט
אונד בייא אַללען געלעגענהייטען פאָרגעשריעבען. עשר בשביל שתתעשר
איין וואָרטשפּיעל דאַס איך דייטשען זיך ניכט גאַנץ וויעדערגעבען לעססט,
אַבער זאָ פיעל הייסט: גיב צעהנטען דאַמיט דוא איבערפלוס ערהאַלטעזט.
„ווער דען אַרמען בעגינזטיגט, לייהעט צור דעם העררן,“ פערזיכערט
שלמה. — יעמאַנד, זאָ ווירד בעריכטעט, בעזאַס איינען טרעפפליכען,
רייכליכען ערטראַג אַבווערפענדען אַקקער, דער איהן אונד דיא זייניגן,
נאַכדעם דער געזיעמענדע צעהנטען פעראַבריייכט וואַר, מיט מעהר
אַלז נאָטהיגער נאַהרונג פערזאָה. אַלז ער זיין ענדע העראַננאַהען
פיהלטע, בעריעף ער זיינען איינציגען זאָהן, איהם דיא פפלעגע דעז
פעלדעז זאָרגפעלטיג צו עמפפעהלען. אים ערזטען יאַהרע נאַך דעז
פאַטערז טאָדע ענטריכטעטע דער נייע בעזיטצער דיא פאָרשריפטז-
מעסיגע גאַבע אונד דער באָדען טרוג אין ביזהעריגעם מאַאַססע. אים
צווייטען יאַהרע גערייטע עז איהם, זאָ פיעל דען אַרמען צו רייכען, אונד
זאָ גאַב ער פאָן יאַהר צו יאַהר אימער וועניגער. אַבער זיעהע! אויך
דער אַקקער טרוג יעדעז יאַהר וועניגער, ביז ער צולעטצט נור זאָ פיעל
אַבוואַרף, אַלז דער אורשפּרינגליכע צעהנטע אויזמאַכטע. — פריידיגערעז
מאָגעזט דוא אויז פאָלגענדער ערצעהלונג ענטנעהמען. אבא יודן, איין
רייכער גוטזבעזיטצער אין דער נאַהע אַנטיאָכיענז אונד אַלז איבעראויז
מילדטהעטיג געגען דיא אַרמען בעקאַננט, קאַם אַללמעהליג אין זיינען
פערמאָגענזפערהעלטניססען צוריק אונד וואורדע זעלבזט אונבעמיטטעלט.
אַלז נון איינזט איניגע רבבינען אַרמענגעלדער זאַממעלנד אים אָרטע
אַנקאַמען, ליעף ער בלאַסס אונד ערשרעקט אין זיינע בעהויזונג. „וואַז
איזט דיר, רעדעטע היער זיין וויב איהן אַן, דאַס דוא זאָ ענטפאַרבט
אויזזיעהעזט?“ — דיא קאַססיערע דער אַלמאָזענגעלדער טראַפען היער
איין, אונד וויר בעזיטצען ניכטז, אום וויא געוועהנליך שפענדען צו
קאָננען; וואַר דעז ענגזטליכען אַנטוואָרט. — „האַבען וויר יאַ נאָך
איינען קליינען אַקקער, טראָזטעטע דאַז זאַנפטע וויב, „פערקויפע דעססען
העלפטע אונד רייכע איהנען דען ערלעז.“ — דיעזען ראַטה בעפאָלגענד,
זאַגטען דיא רבבינען צו איהם: „דער הערר ערזעטצע דיינען פערלוזט
פיעלפעלטיג!“ ניכט לאַנגע נאַך דיעזעם פפליגטע ער מיט זיינער קוה
דאַז איהם געבליעבענע ווינציגע פעלד, אונד זיעה! דאַז טהיער גלייטעטע,
וויהלטע אים באָדען זיך אונד בראַך איינען פוס. אַבער זיעה', דאַ
גלענצט אונד שימערט עז פאָם באָדען הערפאָר, אונד איין אונערמעס-
ליכער שאַטץ פאָן גאָלד אונד עדעלגעשטיין וואַרד. אבא יודן צו טהייל.

— מאַן וויעדערקעהרטען דיא זאַמלער אונד נאָך זיינען אויסוואַנדרען איך ערקונדעטען, פערזיכערטע ער: „איהר געבעט טהוט אויך איבער-שוועננליכע פרוכט!" זיא האַבער טהאַטען אונד פערעהרטען איהן דעזוועגען זעהר.

כג. פאָר דעם הערךן, דיינעם גאָטטע, זאָללסט דוא אין דעם אָרטע וועלכען ער ערוועהלען ווירד, (ירושלים) פערזעהרען דען צעהנטען דיינעס געטריידעס, דיינעס מאָסטעס אונד אָעלס אונד דיא ערסטגעבאָהרנען דיינער שאַפע אונד רינדער, דאַמיט דוא לערנסט, צו אַללען צייטען גאָטט, דען הערךן, צו עהרפירכטען. דיא אַרט דער צעהנטפערצעהרונג געשאַה וויא פאָלגט: אים ערסטען אונד צווייטען יאַהרע דעס זיעבעניאָהריגען צירקעלס (שמטה ז. ויקרא כ"ה) מוסטע דעם פריעסטער דיא העבע, תרומה, דעם לעוויטען אַבער דער צעהנטע פעראַבריכט ווערדען, היערויף ווורדע אין קלייטערער צעהנטער טהייל אַבגעזאָנדערט, וועלכער פאָם בעזיטצער זעלבסט נעבסט זיינען פריינדען אונד בעקאַננטען אין דער הויפט-שטאַדט פערצעהרט ווערדען מוסטע, ביא ווייטער ענטפערנונג יעדאָך הונפטע דער צעהנטע אין געלד פערוואַנדעלט אונד דיעזעס אין ירושלים פיר בעליעביגע נאַהרונגסמיטטעל פערוואַנדט ווערדען. אים דריטטען יאַהרע מוסטע מאַן דען לעוויטען צעהנטען דען אַרמען פערגאַבפאָלגען. אים פיערטען אונד פינפטען ווורדען נאָך דער ערסטען אים זעכסטען נאָך דער לעוויטען ווייזע פערפאַהרען, וועהרענד אים זיעבענטען דאַס גאַנצע ערלאַסיאַהר געפייערט ווורדע. דיא פערצעהרונג דער פריכטע אין ירושלים אַבער, דאַס איבריגענס נור געוועהנליך דער פעסטפייער צו געשעהען האַטטע, ערסטרעקטע דיא פערמייניגונג דער געמיינען כמלימן אין דער אַנדערע איטטעלפונקט אונד ערלייכטע ליעבע צו גאָטט, זיינעם היילינגען געזעטצע אונד דעם פאַטערלאַנדע. (ז. אָבען זייטע 122.)

פינפצעהנטעז קאַפיטעל.

ב. אים ערלאַסיאַהרע זאָלל יעדער זיינען נאָכזטען ערלאַססען, וואַס ער איהם אין געלד געבאָרגט האַט.

ג. דען אויזלאַנדער (זאָ וועלכעם דוא אין געזעטצליכער בעציעהונג שטעהסט) קאַננסט דוא נאַך בעלעהנונג מאַהנען, ניכט אַבער דיינען גלויבענסברודער.

ז. פערהאַרטע איבערהויפט דיין הערץ ניכט אונד פערשליעסע דיינע האַנד ניכט געגען דען דירפטיגען.

ח. אָפנען, אָפנען זאָללסט דוא איהם דיינע האַנד, אונד ליהען זאָ פיעל ער בעדאַרף.

י. געבען, געבען זאָללסט דוא איהם אונד עס דיך ניכט פערדריע=
סען לאַססען, איהם עטוואַס מיט אונפריינדליכעם אידרישעם געזיכטע
צו געבען, דען דיעזערהאַלב, (אויס פאָן דיינעם איבערפלוססע אַראַמען
ענטענטברידערן מיטטהיילען) זעגנעט דיך דער הערר. זיא דעם
נאָטהלייהענדען דיא אַראַמוטה צור פערזוכונג געגעבען איזט, אום איהן
בעוואָהרט צו מאַכען, זאָ דעם רייכען דער איבערפלוסס. מאַכט ער
אַבער ענטשפרעכענדען געברויך אונבעזאָנדערע געגען דיא אַראַמען
דאַפאָן, הייל איהם אין דיעזער, הייל איהם אין יענער וועלט. איין
קאַפיטאַל האַט ער צוריקקגעלעגט זיך, דאַס אונאויפהערליך דיא רייכליכ=
טען ציזען טראָגט. (ז. אָבען ז. 118.)

יד. ווען זיך דיר איין ברודער דער עבראַער אָדער דיא עבראַערין
פערקויפט, זאָלל ער דיר זעכס יאַהרע דיענען אונד אים זיעבענטען
יאַהרע זאָללסט דוא איהן פרייא פאָן דיר ציעהען לאַססען. טאָן. אין
שמות (זיעהע אָבען זייטע 115.) איזט דיעזע בעשטימונג געטראָפפען
אונד צוגלייך פערטאָרדנעט, דאַס דעז שקלאַפען הערר דיא פאַמיליענבאַנדע
ניכט צערייססען דירפע, פיעלמעהר פערפליכטעט זייא, דעססען פרויא
אונד קינדער צו ערנאָהרען. דער וויכטיגקייט וועגען איזט דיעזעז
געבאָט היער ווידערהאָלט אונד גלייכציטיג בעפאָהלען,

יג. ווען דוא איהן ציעהען לאַססעזט, איהן ניכט מיט לעערען האַנדען
פאָן דאַננען ציעהען צו לאַססען, זאָנדערן איהן, שקלאַפע אָדער שקלאַפין,
ענטשפרעכענד צו בעשענקען.

טז. או' יז. נור ווען ער דיין הויז ליעבט אונד פערנער בייא דיר צו
בלייבען ווינשט, דאַרפזט דוא איהם, ניכט אַבער דער שקלאַפין, דאַז צייכען
דער האָריגקייט בייאבריגגען אונד איהם דאַז רעכטע אָהר דורכבאָהרען.

זעכזעהנטעז קאַפיטעל.

איבער דאַז פסח= שבועות= אונד סכות=פעזט, זיעהע אָ. ז. 196. פפ.

יא. פרייען זאָללזט דוא דיך פאָן דיינעם פעזטע דורך בעזאָנדערן געטטעז=
דיענזט, דורך בעסטערע געוואַנד אונד מאַהל אונד זאָנזטיגע אונשולדיגע,
דאַז הערץ ערהייטערנדע פערגניגונגען) דוא, (מאַן אונד פרויא) דיין
זאָהן אונד דיינע טאָכטער, דיין קנעכט אונד דיינע מאַגד, (פיר וועלכע
פיער קאָססען דוא טאָן דיינער ניגונג וועגען זאָרגעזט) זאָ וויא אויך
דער לוי, דער פרעמדלינג, דיא וואַיזע אונד דיא וויטווע, וועלכע פיער
דער געטטליכען פירזאָרגע בעזאָנדערז אונטערשטעללט זינד. יעדער
זאָלל זייגע ליעבע זאָ פיעל מעגליך פראָהע ווערדען אונד דען מאַנגעל
אונד דיא נאָטה ניכט פיהלען, זאָ דאַס מאַן עז נור פראָהליך איזט.
פעזטעזפריידע שמחה י"ט, איזט זאָגאַר אויך איינע פאָן דיינער זאַכסטען
העליגיאָן דיר אויפערלעגטען פפליכטען.

יח. ריכטער אונד בעאַמטע נאָך היינען שטאַממען זאָללסט דוא אין אַללע דיינע טהאָרע (שטאַדטע) זעטצען, . . . דאַס זיא דאַז פאָלק נאַך גערעכטיגקייט ריכטען. גערעכטיגקייט איזט דיא גרונדלאַגע אַללער שטאַאַטליכען אונד געזעללשאַפטליכען עקזיסטענץ. איזט דער רעכטזין איינעס פאָלקעס אַבהאַנדען געקאָממען, דאַן ווערדען זיינע זיילען מאָרש אונד פויל, דאַז געבייהדע וואַנקעט אונד געהעט זיינעם פאָללינגען אויפ-לאָזונג ענטגעגען. גערעכטיגקייט איבען איזט דאַהער יעדעם איזראַע-ליטען, אינזבעזאָנדערע דעם ריכטער צור שטרענגסטען, אונפערבריכליכען פפליכט געמאַכט, יאַ דיא פערצעגערונג דעז רעכטעז, דיא אויפשיעבונג דעז ריכטערליכען אורטהיילז. איזט שאָן איינע זעהר שטראַפבאַרע זינדע, אונד מערקווירדיגע בייאשפיעלע ריכטערליכער אונפּאַרטהייליכקייט דער פאָרצייט פינדען זיך אונצאָהליגע אים תלמוד.

יט. דוא זאָללסט ניכט בייגען דאַז רעכט, קיין אַנזעהען דער פּערזאָן אַכטען אונד קיינע בעשטעכונג אַננעהמען (זעלבזט אום דעם פאָרזאַטצע, געזעטצליך צו אורטהיילען) וויל דיא בעשטעכונג דער ווייזען אויגען בלענדעט (זיא דער בעשטעכענדען פּאַרטהייא אונבעוואוסט צונייגט) אונד דיא וואָרטע דער גערעכטען פערדרעהעט.

כ. נאַך גערעכטיגקייט, גערעכטיגקייט שטרעבע, (אונד זאָלכע ווירדיגע, גאָטט שטעטז פאָר אויגען האַבענדע אונד אָהנע פּאַר-טייא האַנדעלנדע ריכטער פיר יעדען שטאַם, פיר יעדען בעצירק, פיר יעדע געמיינדע צו געווינגען, (דאַמיט דוא לעבעזט אונד אים בעזיטצע דעז לאַנדעז בלייבעזט.

זיעבצעהנטעז קאַפּיטעל.

ח. ווען דיר איין רעכטזהאַנדעל צו שווער זיין זאָללטע, עז בעטרעפּפע דאַז לעבען, דאַז אייגענטהום, אָדער איינע לייבליכע בעשעדיגונג, אָדער זאָנזט איינע שטרייטזאַכע, זאָ מאַכע דיך אויף אונד געהע אַן דען אָרט, וועלכען דער הערר, דיין גאָטט ערוועהלען ווירד.

ט. דאָרטזעלבזט קאָממע צו דען פּריעסטערן אויז דעם שטאַממע לוי, צו דעם ריכטער (קאָללעגיום), דאַז אין דערזעלבען צייט זיין ווירד, אונד בעפראַגע דיך, זאָ ווערדען זיא דיר זאַגען, וואַז רעכטענז איזט. דער אָבערזטע, צו ירושלים אין דער נאָהע דעז הייליגען טעמפּעלז (קוואַדערהאַללע) רעזידירענדע, געריכטזהאָף בעשטאַנד אויז זיעבענציג אויזגעצייכנעטען געלעהרטען, זאָוואָהל פערמאָגע איהרעז מאָראַלישען קאַראַקטערז: אַלז איהרער אויסעראָרדענטליכען גייסטעזבילדונג אונד זעלבזט איהרער אייסערליכען פערזאָנליכקייט עהרפורכט איינפלאָססענדען

מיטגליעדערן (סנהדרין) מיט איינעם זענאַטספרעזידענטען, אַן דער שפיטצע, גלייך דען זיעבענציג אַלטעסטען מיט משה אַן; פאָרשטאַנד. איהם וואָרדען דיא וויכטיגסטען אַנגעלעגענהייטען צור ענטשיידונג אונטערברייטעט, פאָן וועלכער איין קיינעם פאַללע אַבגעוויכען ווערדען דורפטע. אונטער דיעזעם שטאַנד איין אויז דרייא אונד צוואַנציג פער-זאָנען צוזאַממענגעזעטצטעז פיינליכעז געריכט, דאַז איבער טאָד אונד לעבען צו ענטשיידען האַטטע, וואָהרענד איין יעדע געמיינדע איין דרייאגליעדריגעז געריכט צור בעאורטהיילונג פריוואַטרעכטליכער שטרייטיג-קייטען זיין מוסטע.

יא. נאַך דער לעהרע, דיא מאַן דיך לעהרט, אונד נאַך דעם רעכטע, דאַז מאַן דיר זאַגען ווירד, זאָללסט דוא האַנדעלן. דוא דאַרפסט ניכט אַבוויכען פאָן דעם, וואַז מאַן דיר זאַגט ווידער רעכטס נאָך לינקס. זעלבסט איינען טאַדעל איבער איינען ריכטערליכען שפרוך זיך צו ערלויבען אָדער איהן צו בעקריטטעלן, איזט אונטערזאַגט, אונד קיין ריכטערקאָללעגיום קאַן איינעם פאָן איינעם אַנדערן געטראָפפענע אַנאָרדנונג אויסער קראַפט זעטצען, עז איזט דען אַן מיטגליעדערצאַהל אונד אַן וויססענשאַפטליכער אונד רעליגיעזער בילדונג דיעזעם וועיט איבער-לעגען אונד דיא ליטעראַרקענטניסע עז הייטען, וויל אַהנע דיעז דיא האַליאָכאַ- אונד גלויבענזאיינהייט געשטאָרט ווירדע אונד שפאַלטונגען אונד זעקטען ענטשטעהען מוסטען.

יב. דאַרום מוסטע דעריעניגע, דער אויז פרעפעלמוטה, פאָראַנגעגאַנ-גענער וואַרנונג אונגעאַכטעט, דעם אויזשפרוכע דעז סנהדרין ענטגעגען געזעטצטע לעהרען פערברייטעטע אונד דאַרנאַך האַנדעלטע, אָדער האַנדעלן ליעס, דען אַפפענטליכען טאָד דורך ערדראָססעלונג חנק ערליי-דען. — פאָן דעם פערבאָטע: „דוא זאָללסט ניכט אַבוויכען" לא תסור ווירד אויך אַבגעלייטעט, דאַס איינריכטונגען שפעטערער רעליגיאָנזוויזען בעפאָלגט ווערדען מיססען. —

יד. ווען דוא אין דאַז לאַנד געלאַנגעט ביזט, דאַז דער העררע דיר גיבט, אונד דוא בעזיטצעזט עז אונד וואָהנעזט דאַרין, אונד דוא שפריכסט: איך וויל איינען קעניג וויא אַללע פעלקער אום איך הער האַבען; איין דעססען פערזאָן דיא ווירדע דעז שטאַאַטעז רעפרעזענטירט זייא, דער אַלז שטאַאַטזאָבערהויפט רוהע, אָרדנונג אונד זיכערהייט אים איננערן אונד פריעדען אונד זעלבסטשטאַנדיגקייט נאַך אויסען צו ערהאַלטען פערשטעהע:

טו. זאָ שום תשים קאַננזט דוא זעטצען (מיט דעם פאָרזאַטצע, איהם דיא איינעם דיא גאַנצע נאַציאָן פערטרעטענדען אַנגעהערלען גע-בייענדע האָכאַכטונג אונד עהרפורכט, געהאָרזאַם צו בעצייגען)

זעטצען איינען קעניג איבער דיך, דען דער הערר איז דיינער ברידער איטטע (וואן אויך ניכט אויז פאָרנעהמער פאַמיליע, דעננאָך — פֿון הערצטער דורך האָהע טוגענדען אונד טרעפליכע פעהיגקייטען גע־אייגענשאַפטעט) ערוועהלען ווירדע; איינען אויזלענדער דאַרפזט דיא ניכט דיר זעטצען; ניכט נור, דאַס דיזער פרעמדע זיטטען אין׳ז לאַנד בריינגט אונד היעדורך דען פאָלקזכאַראַקטער פערדערבט, ער פיהלט אויך קיינע נייגונג צו דען לאַנדעזבעוואָהנערן אונד בעהאַנדעלט זיא ניכט מיט דער ערפאָרדערליכען ליעבע. — דיא וואַהרהייט דיעזער לעהרע דיך דיא גרויענפאָללע רעגיערונגזווייזע דעז אדומיטען הוראָדעז, רייבער דעז מאַקקאַבעאישען טהראָנעז. — זאָ גראָס אַבער אויך דיא דעם לאַנדעזפירזטען שולדיגע עהרפורכט זיין איזט, זאָ דאַרף מאַן איהן ניכט ריכטען אונד ווידער איהן צייגען אונד עז צו קיינער ציגניס־אַבלעגונג אויפגעפאָדערט ווערדען דאַרף, אונד ער זאָמיט גאָטט אַללײן פיר זיינע דענק־ אונד האַנדלונגזווייזע פעראַנטוואָרטליך בלייבט, עבען זאָ זאָלל ער זיינע הינפעלליגקייט אונד פעהלבאַרקייט ניא פערגעזען. דאַרום

טז. זאָלל ער זיך ניכט מעהר פפערדע אַנשאַפפען אַלז צור ערהאַלטונג איינעז קריעגזהעערעז נאָטהיג זינד, וואָהרענד ער פיר זיינע פערזאָן נור איין איינציגעז ראָס גלייך איינעם אויז דעז פאָלקעז מיטטע האַבען זאָלל. —

יז. עבען זאָ זאָלל ער זיך ניכט צו פיעלע פרויען נעהמען, ווייל דיעזע לייכט זיין הערץ בעטהערען אונד פאָם טוגענדפפאַדע אַבלענקען ווירדען; אויך זאָלל ער ניכט צו פיעל זילבער אונד גאָלד זאַממלען, ווייל זאָנזט דאַז פאָלק איבערבירדעט אונד אונטער דער שטייערלאַזט ליידען ווירדע. — דיא געשיכטע שלמה׳ז, דער געגען דיעזע פערבאָטע האַנ־דעלטע, לייגט דייטליך, דאַז זיינע פיעלגעריהמטע ווייזהייט פערזאַגטע אונד ער דאַדורך דען גרונד צום רוּין דעז שטאַאַטעז לעגטע. בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שירטון ועליו נבנה כרך גדול שברומי. אויסער דעם יעדעם אייראַעליטען נור פפליכט געמאַכטען בעזיטצע דעז געזעטצבוכעז, תורה,

יט. זאָלל דער קעניג שטעטז איין זאָלכעז מיט זיך פיהרען, דאַמיט ער לערנע, דען הערר, זיינען גאָטט צו פירכטען אונד זיין הערץ זיך ניכט איבער זיינע ברידער ערהעבע, זאָנדערן דאַז ער דעז פאָלקעז וועגע, ניכט אַבער דיעזע זיינעטוועגען דאַ זייא, אונד זאָ ווערדע ער אונד זיינע נאַכקאָממען לאַנגע בייא דער רעגיערונג בלייבען; מיט דעסען זאָהן נעמליך רעגיערונגזפעהיג איזט ער אַללען אַנדערן פאָרצוציעהען.

אַכטצעהנטע קאַפּיטעל.

ט. ווען דוא איין דאַז לאַנד קאָממזט, דאַז דער הערר, דיין גאָטט, דיר גיבט, זאָ לערנע ניכט זאָלכע גרייעלע דינגע צו טהון, וויא דיעזע פֿעלקער טהון. (ז. אָבען ז. 187.)

יג. פֿאָללקאָממען זאָללזט דוא זיין, געגען דען הערן, דיינען גאָטט. ניכט אויף גויקלער, אונד צייטוואָהלער, אויף וואָלקענבעפֿראַגער, פֿאָגעלדייטער אונד צויבערער זאָללזט דוא הערען, זאָנדערן אַללע דיינע בעגעגניסע אונד שיקזאַלע דעם הערן דער נאַטור, דעם לענקער דעז וועלטאַללז צושרייבען אונד פֿאָן איהם הילפֿע אין נאָטהען, טראָזט אין קוממערפֿאָללען טאַגען, ערלייכטערונג אין אַנגזטליכען צייטען, אַבער אויך בעשטראַפֿונג דעז באָזען, ציכטיגונג פֿיר פֿערברעכען ערוואַרטען אונד פֿירכטען. „פֿאָר דען היממעלזצייכען האַבט איהר ניכטז צו פֿירכטען, ווען אויך פֿעלקער זיא פֿירכטען! רופֿט ירמיה זיינען צייט= אונד גלויבענז= גענאָססען צו. וואַנדעלע אין הערצענזאיינפֿאַלט. שליכט אונד רעכט, אונד זוכע ניכט אין דעם טראַום דער צוקונפֿט פֿערבאָרגענע בעגעבענהייטען צו ערפֿאָרשען, נים פֿיעלמעהר אַללעז מיט ערגעבונג אונד פֿערטרויען אונה רופֿע מיט עלי: „דער הערר מאַג טהון וואַז איהם גוט דינקט!" דאַמיט דוא אַבער צו יעדער צייט דען גאָטטליכען ווילען גענויא וויססעסט,

טו. ווירד דער הערר, דיין גאָטט, שטעטז פּראָפֿעטען — אונד בייא אונווירדיגקייט דער צייטען געלעהרטע אונד ווייזע פֿאָלקזלעהרער — וויא איך בין (מענטליך אונד אָהנע אַנשפּרוך אויף גאָטטליכקייט) בעזטעללען. דיעזען מוסט איהר געהאָרכען.

כא. ווירזט דוא אַבער אין דיינעם הערצען שפּרעכען, וויא קאָננען וויר וויססען, אָב דער פּראָפֿעט דיא וואַהרהייט געשפּראָכען האַבע.

כב. ווען דער פּראָפֿעט עטוואַז פֿערקינדיגט, אונד עז געשיעהעט ניכט, אונד טריפֿפֿט ניכט איין, זאָ האַט דער הערר עז ניכט געשפּראָ= כען אונד דער ליגענפּראָפֿעט מוז צו בעשטראַפֿען. — ווען עז אָבען קאַפּ. י"ג הייסט, דעם פּראָפֿעטען אונטער קיינערלייא בעדינגונג אונד אין קיינער ווייזע צו געהאָרכען, ווען ער אירגענד איין געבאָט גאָטטליך אויפֿצוהעבען בעפֿיעהלט, זאָ מוז היער פֿאָן דעמיעניגען דיא רעדע, דער איין געבאָט נור צייטווייזע צור פֿערהערליכונג דעז גאָטטליכען נאַמענז אונד צור בעגרינדונג אונד פֿערקינדיגונג דער עוויגען וואַהרהייט, צו זוזפּענדירען פֿעראָרדנעט, אונד ער אויך אַלז פֿראָממער טוגענדהאַפֿטער מאַן בעוועהרט מוז. וויא אליהו אויף דעם בערגע כרמל. (זיעהע מלכים א׳ י"ח).

ניינצעהנטע קאַפּיטעל.

ט. איין איינצעלנער צייגע זאָלל ווידער איינע פערזאָן ניכט גילטיג זיין, בעציגליך איינעס פערברעכענס אָדער איינער זינדע, וועלכער אַרט זיא אויך זייא; נור דורך דיא אויסזאַגע צווייער אָדער דרייער (אונבעשאָלטענער, געגענזייטיג אונד מיט דעם אַנגעבליכען פערברעכער ניכט פערוואַנדטער, אויך אין קיינעם פיינדליכען פערהעלטניס צו נעטצ־טערעם שטעהענדער) צייגען אום דיא זאַכע בעקרעפטיגט ווערדען. טריטט איין איינצעלנער דענכאָך אַלס צייגע אויף, זאָ איזט ער אַלס פער־לייאדער אונד אַנגעבער צו בעטראַכטען, וויא רב פפא איינען געוויססען זיגאָד בעשטראַפען ליעס, ווייל ער אַלליין איינען טאָביאַ איינעס פער־ברעכענס אַנקלאַגטע. גלייבע דאַרום ניכט, דאַס דיא צאָהל דער פער־ברעכען פערהיימליכט בלייבע. גאָטט, דעססען בליקק אַללעס דורכדרינגט, „דעססען אויגען איבער דען גאַנצען ערדקרייז שווייפען אונד דיא גוטען אונד דיא בעזען שויען,“ ברינגט יעדע איבעלטהאַט אַן דאַס טאַגעסליכט אונד לעסט דיא שטראַפע פאָלגען, וואַס דוא פריינדליכע לעזערין נאַך־פאָלגענדער ערצעהלונג ענטנעהמען וואָללעסט.

י. איינסט האַטטע איין יינגלינג מיט איינער יונגפרויא, זאַנפט אונד ליעבליך, איין טרייליכעס פריינדשאַפטספערהעלטניס. נאַכדעם איהרע בעקאַננטשאַפט איינע ווייל געדויערט אונד איינע צוזאַממענקונפט אויף פרייעם פעלדע שטאַטטגעפונדען האַטטע, געלאָבטע ער איהר האָך אונד טהייער, זיא אַלסבאַלד עהעליכען צו וואָללען. — „ווער זאָלל וואָהל דיעזעס פערשפּרעכענס צייגע זיין, היער אויף איינזאַמער פלור?“ ריעף אַהנונגספאָלל דאַס באַנגענדע מעדכען. — „דיא גרובע דאָרט אונד דאַס דאָבייא בעפינדליכע וויעזעל!“ ערוויעדערטע ליידענשאַפטליך דער יינגלינג אין פייערליכער רעדע, אונד דיא יונגפרויא גינג טרויענד אונד האַררענד. אַבער אַך! דער טריילאָזע פערגאַס באַלד זיין געגע־בענעס וואָרט, בראַך'ס אונד פערמעהלטע זיך איינער אַנדערען, דיא איהם אין צופריעדענער עהע דער קינדער צווייא געבאַהר. שאָן וואַרען זיא צור פריידע דער עלטערן הערנגעוואַקסען, אַלס איינעס דערזעלבען אין איינע גרובע שטירצטע אונד דען טאָד דאַזעלבסט פאַנד; דאַס אַנדערע וואורדע פאָן איינעם וויעזעל געביססען אונד ניכט מינדער גרייליכער ווייזע פאָם לעבען געריססען. אונטרעסטליך איבער דען הערבען פער־לוסט פראַגטע דיא מוטטער דען גאַטטען אין שמערצליכעם טאָן, וואַס וואָהל דיא אורזאַכע זיין מאָגע זאָלכ' ענטזעטצליכען אונגליקס? — אונד דיעזער, געפאָלטערט פאָן געוויססענסאַנגסט אונד באַנגער פערצווייפלונג, געשטאַנד איהר זיינען בעגאַנגענען טרייבראוך אַן דעם טרייא האַררענדען

אָהרלען — אונד פֿריעדענלעער אונד טהיריג שוואַנד איהנען ביידע
פֿון דאַז דאַזיין דאַהין. —

צוואַנציגסטעז קאַפּיטעל.

א. ווען דוא אין דען קאַמפּף ציעהעסט ווידער דיינע פֿיינדע, אונד דוא זיעהעסט ראָס אונד וואַגען, איין צאַהלרייכערעז פֿאָלק אַלז דוא, פֿירכטע דיך ניכט פֿאָר איהנען, דען דער הערר, דיין גאָטט, איסט מיט דיר, דער דיך אויז דעם עגיפּטענלאַנדע פֿיהרטע, אונד אויז איינער זעהר איבערלעגענען האַנד רעטטעטע. אַבער אויך זיעגגעקרעָנט אונד טריומפֿירענד אויז דעז קאַמפּפֿעז רייהען הערפֿאָרגעהען, זינד אונזה, ענטשלאָססענהייט אונד אונערשיטטערליכע פֿערטרויען צו דעם גאָטט דער שלאַכטען ערפֿאָרדערליך, דאַהער מיט בעססער איינע געריניגערע אַבער טאַפּפֿערע שאַאַר אַלז צאַהלרייכע, אַבער מוטהלאָזע מאַננשאַפֿט, וועיל דיזע ענטמוטהיגטען אויך דען טאַפּפֿערן צאַגהאַפֿטיגקייט איינפֿלאָססען, אונד זיא מיטפֿאָרטרייסען. אויז דיזער אורזאַכע מוסטע איין פּריעסטער, ניכט העראָלד, דען פֿערזאַממעלטען טרופּפען פֿאָר איהרעם אויזמאַרשע פֿאָן דער לאַנדעזגרענצע מיט אַללגעמיינען צורופֿען: איהר ציעהעט יעצט ווידער איירע פֿיינדע אין דען קאַמפּף; (ניכט איירע ברידער זינד זיא זעלבזט מיט פֿאַלל דעז זיעגעז אייך שאָנונג ווידערפֿאַהרען לאַססען, זאָנדערן איירע אונפֿערזעהנליכען פֿיינדע זינד, דיא קיין ערבאַרמען קעננען, ווערדער געטעלעכט נאָך אַלטער בעריקזיכטיגען, מיט דער יוגענד קיין מיטגעפֿיהל האַבען אונד אויך איירע פֿאַלליגע פֿערטיילגונג זיננען); איירע הערץ פֿערצאַגע ניכט (פֿאָר דעם שטאַמפּפֿען איהרער וויעהערנדען ראָססע; וואָהל „מיז דאַז פּפֿערד פֿיר דען שלאַכטטאַג געריסטעט, דער הערר אַבער פֿערלייהעט דען זיעג"; זייד אָהנע פֿורכט פֿאָר דעם וואַפּפֿענגעקלירר; „דער שלאַכטענגאָטט בעדאַרף וועדער שפּיעס נאָך לאַנצע צום קריעגע") זייד ניכט צאַגהאַפֿט (וועגען וואַגענגעראַססעל אונד הערנערקלאַנג: „יענע מיט וואַגען אונד קאַמפּפֿעראָס, אונד וויר מיט דעם נאַמען דעז עוויגען, אונזערעז גאָטטעז") אונד זייד ניכט ניעדערגעשלאַגען אָב דעם וויטהען שלאַנגענדען פֿעלדגעשרייא; „ניכט אים שטורם ליעגט זיך (אַבער) דער הערר, זאָנדערן (וויטאָפֿטער) אים לייזען זויזען.

ה. דער הערר, איירער גאָטט, דער מיט אייך געהעט, שטרייטעט פֿיר אייך מיט איירען פֿיינדען, אום אייך צו העלפֿען; זיא קאַמען אים נאַמען איהרער פֿאַלשען געטטער אונד „וויר אים נאַמען דעז הערר דער העערשאַאַרען!"

ח. היעהויל רעדען דיא מאטלייטע דאס פֿאָלק אן: ווער איין האויז נייא געבויט אונד עס נאך ניכט בעלאָגען, ווער איינען ווייבבערג געפֿפֿלאַנצט אונד נאך קיינע ווייןלעזע דאַרין געהאַלטען: ווער זיך איינער פֿרויא פֿערלאָבט, זיא אַבער נאָך ניכט געהייראַטהעט האָט; ווער זיך פֿירכטעטע פֿאָר קריעגזגעפֿאַהר, אָדער דער אין איהם ערוואַכענדען געוויססענסטיאוסע, אָדער הער ווייכען הערצלעגג מיט אונד דיא בעשווערדען דעז קריעגעז, אונד צו ערוואַרטענדען וואונדען ניכט מיט מאַנלייכער שטאַנדהאַפֿטיגקייט צו ערטראַגען פֿערמאַג; אַללע דיעזע קעהרען בעססער אין דיא היימאַטה צוריקק, אַלז דאַס זיא דורך איהר פֿערבלייבען דאָז הערץ דער אַנדערען פֿייג מאַכען.

ט. אַלזדאַן ערזט טרעטען דיא העערפֿיהרער אַן דעז פֿאָלקעז שפּיצע אונד נעהמען אונטער דען צוריקקבלייבענדען דיא אויסערונג פֿאָר.

כ. ווען דוא דיך איינער שטאַדט נאַהעזט, אום זיא צו בעקריעגען, זאָ אוסט דוא איהר פֿאָרערזט פֿריעדען אַנביעטען, אונטער דער בעדינגונג דער אַננאַהמע דער זאָגענאַננטען נאָאַכיטישען פֿפֿליכטען: 1) דיא אויזראָטטונג דעז גאָטצענדיענזטעז, 2) קיינער בלוטשאַנדונג זיך צו ערגעבען, 3) קיינען מענשענמאָרד, 4) קיינען רויב צו בעגעהען, 5) טהיערקוואַלעריי צו אונטערלאַססען, 6) קיינע קאָזטראַלִיאָן (ענטמאַננונג) צו געשטאַטטען אונד 7) קיינע גריילִיכע נאַטורפֿערזעגונג פֿאָרנעהמען, אים איבריגען אַבער איהרען געוואָהנהייטען אונד זיטטען געמעס צו לעבען.

יא. ווען זיא נון פֿריעדליך אַנטוואָרטעט אונד אונטערווירפֿט זיך דער געשטעללטען בעדינגונג, זאָ זאָלל אַלל דאַז דאַרין בעפֿינדליכע פֿאָלק שטייערפֿפֿליכטיג אונד אונטערטהאַן זיין.

יב. איזט זיא אַבער ניכט צום פֿריעדען געניינט, זאָ בעלאַגערע זיא.

יג. גיבט זיא נון דער הערר אין דיינע האַנד, זאָ זאָללזט דוא דיא מאַננליכען אומבריינגען, פֿרויען אונד קינדער אַבער זאָוויא דיא בייטע פֿיר דיך בעהאַלטען. ווען דיא שטאַדט איינעם ענטפֿערנטען פֿאָלקע געהאָרט; איזט זיא היינגעגען אים בעזיטצע פֿאָן איינעם דער זיעבען נאַטיאָנען פֿערטעזטען אונד אונפֿערבעססערליכען קאַנאַאַניטישען פֿאָלקער, אונד זיא ווילל זיך ניכט פֿריעדליך ערגעבען, זאָ אוסט דוא נאָך דערען ערגעבונג זאָמאטליכע בעוואָהנער פֿערניכטען,

יח. דאַמיט זיא איך ניכט לעהרען, זאָלכע געגען איהרע גאָטטער געאיבטען גרייעל צו טהון, אונד איהר איך געגען דען הערדן, אייערן גאָטט, פֿערזינדיגטעט. — ווען דוא איינע שטאַדט מעהרערע טאַגע בעלאַגערזט, אום זיא צו עראָבערן, פֿערדערבע דען (פֿרוכט-) בוים

ניכט, אום איהן מיט דער אַקזט צו פֿאֶללען; דען פֿאָן איהם קאַננזט דוא (פֿרוכט) געניעסען אונד דאַרפֿזט איהן ניכט אויסהויען; דען ניכט וויא דער מענש איזט דער דיר נאַהרונג רייכענדע בוים, אום פֿאָן דיר אין בעלאַגערונגזדרוק בעענגט צו ווערדען.

ב. איינען בוים יעדאָך, פֿאָן דעם דוא ווייסט, דאַס ער קיינע שפּייזע טראֶגט, (וואַלדבייאמע) קאַננזט דוא אויסהויען אונד פֿערדערבען, אום איין באָלווערק אויס דיא מיט דיר קריעג פֿיהרענדע שטאַדט צו בויען, ביז זיא דאַרניעדער ליעגט. — זינניג שליעסען דיא ראַבבינען אויז דיעזעם פֿערבאָט, דאַס מאַן איבערהויפּט ניכטז אוננאֶטהיגער ווייזע צערשטאֶרען דירפֿע. — פֿערנים איידעס, פֿריינדליכער לעזער! וויא דאַז גאַנצע דער בעריהמטע בעל עקדה אויך דייטעט. — דאַז מענשליכע הערץ, איינע שטאַדט אים קליינען, ווירד פֿאָן מאַנניגפֿאַכען איינזאַסען: טריעבען, לייטען, רעגונגען, עמפּפֿינדונגען, געפֿיהלען, ווינשען אונד זעהנונגען בעוואָהנט, דיא הייפֿיג דיא שראַנקען איבערשרייטען אונד ווידער דיא געזעטצליכע אָרדנונג זיך אויפֿלעהנען. דיעזען זיטל זאָללזט אונד מוסט דוא בעלאַגערן, אום איהן צור אונטערווערפֿונג צו צווינגען, אונטער דיא מילדע הערשאַפֿט דעז גייזטעז, דיא לייטענדע האַנד דער פֿערנונפֿט. וואֶהרעט דיא איינשליעסונג לאַנגע צייט נון, אָהנע דאַס דיא שטאַדט זיך ערגיבט, זאָ פֿיהרע באָלווערק אויף אונד בעלאַגערונגזגעשיטץ העראַן. היעבייא היטע דיך וואָהל, פֿרוכטטראַגענדע בייאמע — דיא מאַן אונד פֿיר זיך גוטען, צור ערהאַלטונג אונד ערהייטערונג דיינעז לעבענז אונד דיינער געזונדהייט, זאָ וויא צור עררייכונג דיינער בעשטיממונג נאָטהווענדיגען קרעֶפֿטע אונד טריעבע מיט דער אַקזט צו ענטוואורצלען — נור איינען בוים — איינע נייגונג — פֿאָן וועלכעם נוטצען אונד פֿרוכט ניכט צו ערוואַרטען, זוכע צו רייסען אויז דער אומגעבונג איהר, אונד זעטצע זיא פֿאָרט דיא פֿיינדשאַפֿט, ביז זיא זיך ערגיבט, דיא שטאַדט, אונד געהאָרזאַם אונד טרייע געלאָבעט.

איינאונדצוואַנציגזטעז קאַפּיטעל.

א. ווען איין ערשלאַגענער אויף פֿרייעם פֿעלדע געפֿונדען ווירד, אָהנע דאַס דער מאֶרדער בעקאַננט איזט, זאָ מיסען דיא אֶלטעזטען אונד ריכטער דער צונאֶכזט ליעגענדען שטאַדט איינע נאָך ניא צו איינער אַרבייט פֿערווענדעטע אונד אַן איינעם יאָך ניא געצאָגענע רינדזקאַלבע אין איינען ניכט אורבאַר געמאַכטען גרונד פֿיהרען, אונד מיטטעלזט דערען ווירגונג איינע זיהנע פֿיר דען אין מיטטע זיינער טהאֶטיגקייט געהעממטען בעווערקשטעלליגען, דאַז יעדאָך ניכט געניגט,

דען אָרדער, ווען ער ערמיטטעלט ווירד, פָאן דער טאָדעסטראַפע צו בעפרייען.

כי תצא

י. ווען דוא ווידער דיינע פיינדע צו פעלדע ציעהעסט, (אויסער דעם קאַנאַאַניטישען לאַנדע) אונד דוא זיעהעסט אונטער דען געפאַנגענען איין וייב פאָן שאָנער געשטאַלט, אונד דוא האַסט לוסט צו איהר, זיא דיר צור פרויא צו נעהמען: עס איסט איינע אייגענטהימליכקייט דער מענשליכען נאַטור, געראַדע דאַזיעניגע צו בעגעהרען, וואַס איהר ניכט צוטרעגליך, דאַס הינגעגען גלייכגילטיג אונד אָפט מיט איבערדרוס צו בעהאַנדעלן, דאַס צו געניעסען איהר געשטאַטטעט איסט. „היימליכע קאָסט איסט אַנגענעהם;" „געשטאָהלענער טראַנק שמעקקט זיס" בע-הויפטעט שלמה, דער וויזע. דיזער נייגונג נון טראָגט דיא הייליגע תורה מיטטעל רעכנונג, זוכט ליהר דערען אויסטרייטען איינהאַלט צו טהון אונד דערען איבערפלוטהען צו דאַממען, ניכט אַבער זיא גאַנצליך צו אונטערדריקקען. דער געזעצגעבער פיהרט זאָך געוואַלטיגע-לעפטער, דאַס דעריעניגע אַם ערשטען פאָן איהם בעהערשט ווירד, דעם דיא בעפריעדיגונג דעזעלבען אויף אַללע ווייזע ערשווערט איסט. ווירדע דער אומגאַנג מיט דעם אים קריעג עראָבערטען וייב גאַנצליך אונד אונבעדינגט פערפאָנט זיין: דיא ליידענשאַפט ווירדע נור דעסטאָ העפטיגער ערוואַכען אונד פיר בוידע טהיילע טאָדליך זיין. דאַרום ער-לויבטע דיא תורה דיא עהעליכע פערבינדונג אונטער נאַכפאָלגענדען בעדינגונגען.

יב. דוא ברינגסט זיא אין דיין הויז, וואָ זיא דאַס הויפטהאַאַר (איינע הערליכע ציערדע אונד שמוקק דעס וייבעס) אַבשעערט אונד איהרע נאָגעל וואַקזען לאָסט; פיעללייכט דאַס דאַס העררליך אין פלעכטען וואַל-לענדע האַאַר עס איסט, דאַס דיא לוסט אין איהם עררעגטע.

יג. דאַס דיא שאָנהייט הערבענדע קלייד איהרער געפאַנגענשאַפט זאָלל זיא פאָן זיך אַבלעגען (פיעלליכט אויך, דאַס דיזעס דאַס געפאַללען הער-פאָרריעף, בייא דעסען ענטפערנונג אַבער גלייכגילטיגקייט איינטריטט) אונד איהרען פאַטער אונד איהרע מוטטער איינען מאָנאַט לאַנג בעווינען. דיא קינדליכע אַנהענגליכקייט אַן עלטערן איסט איין זאָך נאַטירליכעס געפיהל אונד יעדעם אין דיא ברוסט געפראָגט, דאַס זיא אונטער אַללען אומשטאַנדען געשטאָנט ווערדען מוס, אונד זעלבסט דעם מענשען-אָפפער-דען היידען געגענאיבער מיסען וויר איהר בעאַכטונג שענקען. דאַרום

אוסטע חויך דען קריעגזגעפחנגענען חיינע פריזט צור חויזטאבונג חיהרעז טאערצעז, צור זחנפטיגונג חיהרער חויפגערעגטען געפיהלע, חונד צור בערוהיגונג דעז טטוראעז חיהרעז הערצענז פערגחננט ווערדען; חונד ווען דחן נחך פערלויף דיעזער צייט דיח ליעבענדע נייגונג צו חיהר חיאאער נחך וואך חיזט, אחגזט דוח זיח חונטערווייזען לחססען חין דען פחרטריפטען דער רעליגיחן חונד זיח עהעליכען, דחס זיח דיר נון טרייען ווייבע זייח.

יד. פחנדעזט דוח חבער קיין געפחללען חן חיהר, זח אוסט דוח זיח זיך זעלבזט חנז פרייח חיבערלחססען חונד קחננזט זיח ניכט חנז טקלחפין פערקויפען. —

טו. החט יעאחנד צוויח פרויען חונד איט ביידען זחהנע געצייגט, זח דחרף ער דען ווירקליכען ערזטגעבחרנען, דעם נחך דעז פחטערז טחדע פחן דער פחרהחנדענען פערלחססענטחפט צוויח טהיילע צוקחאען, דיח חנערקעננונג ניכט פערזחגען זעלבזט ווען ער דעססען אוטטער החססט, חום דעססען רעכט חיינעם חנדערן צו חיבערטרחגען.

יח. החט יעאחנד חיינען חונגעהחרזחאען חונד וידערטפענזטיגען זחהן, דער דער פחללעריח חונד וחללוסט פרחהנט חונד וועדער חויף דעז פחטערז ערנזטע וחרנונג נחך חויף דער אוטטער צחרטליך אחהנען החרט, זח זחללען זיח חיהן דעם געריכטע צור בעסטרחפונג חיבערגעבען. — דער צוזחאאענהחנג דיעזער דרייח פערטידענען פערחרדנונגען ווירד פחן דען רחבבינען חויף פחלגענדע וויזע ערקלחרט: עהען זחללען איט חיבערלעגונג חונד חיינזיכט חונד ניכט חונטער דעם חיינדרוקק זיננליכער רייצע חונד דער ערהיטצטען פחנטחזיח פחרטפיעגעלונגען געטלחססען ווערדען. לחססט זיך חבער יעאחנד פחן ליידענטחפט בעטהחרען, חיין חונגעאחססענעז עהעבינדניס צו טליעססען, זח דירפטע, נחכדעם דער זיננענרויט פחרחיבער חיזט, דיח ליעבע בחלד חין החס פערוחנדעלן זיך, דער זיך זעלבזט חויף דחז געצייגטע קינד ערטטרעקקט, חונד דעז זחהנעז חונגעהחרזחם חונד פערדחרבטהייט, דעז פחטערז טחנדע חונד דער אוטטער קרחנקונג ווערדען דחן דיח פחלגען זיין.

כב. חו׳ כג. החט יעאחנד וועגען איינעז פערברעכענז דען ערהחנגונגזטחד פערדיענט, זח זחלל זיין ליינחאם ניכט חיבער נחכט חם החלזע בלייבען: דען חיין געהחנגטער חיזט, חין זח פערן זיינע געזיכטזבילדונג חויף חיינען החהערן חורטפרונג היניוויזט, חיינע געריננטטעלונג גחטטעז; החט ער יחא איטטעלזט זייטער געטטחלטען טהחט דעז טחפפערז גע־טפחטטעט, חונד דוח החרפזט דחז ערדרייך ניכט פערחונרייניגען, דחז

דער הערר לוּם בעזיטלע דיר גיבט; דאַרוּם בעשטאַטטע איהן זעלביגען טאַגז איט זאָננענאונטערגאַנג.

צווייא אונד צוואַנציגזטע קאַפיטעל.

א. ניכט זעהען זאָללזט דוא דיינעז ברודערז אָכזען אָדער לאַם איר־רענד אונד דיך דענזעלבען ענטליעהען, פיעלמעהר זאָללזט דוא זיא איהם לוריקקבריכגען.

ב. איזט ער דיר ניכט נאַהע, אָדער דוא ווייסט ניכט, ווען זיא געהאָרען, זאָ נאַם עז בייא דיר אים הויזע בלייבען, ביז דיין ברודער דאַרנאַך פראַגט אונד דאַן (ווען ער זיך דורך אַנגאַבע פערטיעדענער לייכען אונד מערקמאַלע אַלז רעכטמאָסיגער אייגענטהיאער אויזגעוויזען) גיב עז איהם לוריקק.

ג. עבען זאָ האַזט דוא לו פערפאַהרען מיט אַללעם, וואַז דיינעם ברודער אַבהאַנדען געקאָמאען אונד פאָן דיר געפונדען וואורדע; דוא קאַננזט דיך ניכט ענטליעהען. אויז דער דאָפפעלטען אַנדייטונג, ענטליעהען אונד ניכט ענטליעהען טליעסען דיא ראַבבינען, דאַס דער פאָרנעהמע מאַן, דעסען אַנזעהען ליטטע, ווירדע ער איין טהיער אָדער איינען זאַנזטיגען אומפאַנגרייכען געגענשטאַנד אָפפענטליך פיהרען, דיעזע פערפפליכטונג ניכט האַבע, עבען זאָ וועניג דער פריעזטער כהן, פאָנדע זיך דאַז פונדאָביעקט אויף דעם טאָדטענאַקקער פאָר; יעדער אַנדערע האַט אַבער דיעזע אָבליעגענהייט זעלבזט דעם פיינדע געגענאיבער, וויא שאָן אָבען (ז. 121.) געלייגט איזט. אום דען לו פערזוכט געקאָמאענען אויף דיא ריכטיגע שפור דעז זוכענז לו לענקען, אום דער פינדער אַן אָפפענטליכען פלאָטלען, אַלז: טולען אונד זינאַגאָגען, איינע בעקאַננטמאַכוּנג פעראַנלאַסען,

ה. איינע פרויענזפערזאָן זאָלל ניכט דיא גערעטהע איינעז מאַננעז (וואַפפען) אונד איין מאַן ניכט דאַז געוואַנד איינער פרויא אַנקליידען, דאַמיט יעדע אונזיטטליכקייט פערמיעדען ווערדע. דיעזע זאָלל דורך איהרע אַנמוטה אונד וויבליכע זאַנפטמוטה, יענער דורך אָמענליכקייט, טהאַטקראַפט זיך קעננלייכנען אונד קיינעז זיינע נאַטור פערלייגנען, אַזהאַלב אויך דאַז אויזרייסען דער ווייסען האַארע אויז דעם שוואַרלען באַרטשטוקקע, או' דג"ל דעם מאַננע ניכט אַנשטעהעט אונד דאַהער פערבאָטען איזט.

ו. ווען דיר איין פאָגעלנעזט מיט קיכליין אָדער אייערן אויפשטאָסט אויף דעם וועגע, אָדער אויף איינעם בויאע, אָדער אויף דער ערדע, אונד דיא מוטטער זיטלט (בריטעט) אויף דען קיכליין אָדער אייערן,

זאָלסט דו ניכט דיא מוטטער זאַמט דען יונגען הינוועגנעהמען. ניכט פערשטאַנדעסזאַכע, זאָנדערן אינסטינקט (נאַטורטריעב) איזט עס, דאַס דיא מוטטער זיך אין ליעבע הינגעצאָגען פיהלט, צו דען אונטער דעם הערצען געטראַגענען אונד פאָן איהר מיט אייגענער לעבענסגעפאַהר צור וועלט געבראַכטען קינדערן. דיעזען אינסטינקט האַט אַבער דאַס טהיער מיט דעם מענשען געמיין; אויך עס פיהלט, דאַס זיין יונגעס איין טהייל פאָן איהם זעלבסט זייא אונד ווירד עס אויך, זאָ לאַנגע עס זעלבער פיר זיינען אונטערהאַלט צו זאָרגען, נאָך ניכט רייף איזט, מיט האַרט-נעקקיגקייט אונד דער איהם פאָם שעפּפער פערליעהענען וואַפּפע פאָר געפאַהר צו שיטצען אונד צו פערטהיידיגען זוכען. נון איזט עס ערפאַה-רונגסגעמעס, דאַס דעריעניגע הערצ- אונד שאָנונגסלאָזע אויך געגען מענשען זייא, וועלכער קיין געפיהל פיר דער טהיערע ליידען האַט, אונד גאַר הייפיג האַבען רויבמערדער איהרע פרעפעלבאַהן מיט גרויזאַמקייט געגען טהיערען מיט וואָהלגעפאַללען אַן דערען שמערצהאַפטען קוואַלען בעגאָננען. דאַרום איזט דעם איזראַעליטען יעדע אַרט טהיער-קוועהלעריא שטרענגסטענס פערבאָטען; דען אַלטען פאָגעל אַבער זאַמט זיינער ברוט אויסצונעהמען, הייסט אַללען נאַטירליכען געפיהלען שפּאָטטען אונד גאָטט אין זיינען געשעפּפען פעראַכטען.

ז. פליעגען זאָללסט דו לאַססען דיא מוטטער (דיא באַלד וויעדער בריטעט אונד דער אָהנעדיעס פריה פליגגע ווערדענדען קיכליין פער-גיסט) אונד דיא יונגען מאַגסט דו פיר דיך נעהמען, אויף דאַס עס דיר וואָהל ערגעהע אונד דו לאַנגע לעבעסט, אינדעם זיך גאָטט דיינער ערבאַרמט, וויא דו דיך דעס פאָגעלס ערבאַרמטעסט כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים. וויא אונענדליך גראָס, פאָן וועלך אונפאַססבאַרעם אומפאַנגע מוס אַבער דיא גיטע גאָטטעס, דיא דיר, מענש! וועגען זאָלך איינעס לייכט צו פאָללציעהענדען געבאָטעס רייכליכען זעגען פערהייסט, אונד וויא איבער אַללע פאָרשטעללונג ערהאַבען מוס ערסט יענע בעלאָהנונג זיין, דיא דו דיר דורך אָפּפערוויללינגקייט, ענט-אונד פערזאַגונג ערווירבסט, דורך פערעדלונג דיינעס זיננעס, דורך לייטערונג דיינער געפיהלע אונד דורך היילינגונג דיינער האַנדלונגען צור עהרע דיינעס היממלישען פאַטערס, דעססען נאַמען האָכגעלאָבט זייא פיר אונד פיר. אמן!

ח. ווען דו איין נייעס הויז בויעסט, (אין פאָלגע דעס דיר זאָ עבען פערהייסענען זעגענס), זאָ מאַכע איין געלענדער אום דיין (אים מאָרגענ-לאַנדע געוועהנליך געראַדעס) דאַך, דאַמיט דו ניכט בלוטשולד אויף דיין הויז ברינגעסט, כי יפול הנופל ווען עטוואַ הערונטערפיעלע דער

פֿאָלגענדע. קיינע פֿערהאַנדלונג זאָל נאַכטהיילע אַנדערער צו געבען; זייא עז נון אין מאַטעריעללער אָדער מאָראַלישער בעציהונג, מיט דעז מיטמענשען הייליגסטע פפליכט, אונד היער מיט נור איין פֿאַלל בייא־שפּיעלסווייזע אַנגעפֿיהרט; אונד מיט אויך דאַז אונגליק זור שטראַפֿע פֿאָם אונבעגרייפֿליכען פֿערהענגניס בעטראַכטען: דאַ היטע דיך, זעלביגעז דורך מיטווירקונג הערבייאצופֿיהרען.

דרייא אונד צוואַנציגסטעז קאַפּיטעל.

ג. איין אין בלוטשאַנדע געצייגטער זאָלל ניכט קאָממען אין דיא געמיינדע דעז העררן, ד. ה, זאָלל זיך ניכט מיט איינער איזראַעליטין פֿערמאָהלען, זעלבזט אים צעהנטען גליעדע. זאָלל עז איהם ניכט געשטאַטטעט זיין. איינער זיטטליך ריינען אַבשטאַממונג זאָלל זיך יעדער איזראַעליטע, אַלז מיטגליעד דעז פֿאָן גאָטט ערקאָרענען פֿאָלקעז, פֿרייען אונד קיין אָראַליטער טאָטעל איהם אַנקלעבען.

ד. עבען זאָ זאָלל אין דיא געמיינדע דעז העררן ניכט קאָממען איין עמוניטע אונד מואביטע — אויף עוויג.

ה. ווייל זיא אייך (אָבגלייך פֿערוואַנדט אונד דער וואָהלטהאַטען איהרעז שטאַממפֿאַטערז אברהם אים האָהען גראַדע גענאָססען) ניכט מיט לעבענזמיטטעלן נאָכגעקאָממען, אַלז איהר אויז מצרים געצאָגען, אונד ווייל מאַן דען בלעם, פעור'ז זאָהן, דיך צו פֿערפֿלוכען אונד זיטטליך צו פֿערדערבען, מיטהעטע, וואַז פֿרייליך דער הערר ניכט צוליעס, פֿיעלמעהר אויז ליעבע צו דיר דען פֿלוך אין זעגען וואַנדעלטע; דאָך זיא אָפֿפֿענבאַרטען איהרע אונדאַנקבאַרקייט אונד פֿערדאָרבענהייט, דאַרום פֿאָרדערע אויך דו איהר נור דייגען רוהם פֿאָרהערשענדעז וואָהל אונד גליקק ניכט. ווייל יעדאָך דיעזעז אונהיילפֿאָללע שטרעבען בלאָז פֿאָן דען מענגערן אויזגינג, זאָ קאָננען עמוניטיננען אונד מואביטיננען אין דאַז איזראַעליטענטהום אויפֿגענאָממען ווערדען.

ח. פֿעראַבשייע דען אדומיטען ניכט, דען ער איזט דיין ברודער (ז. אָבען ז. 290.) פֿעראַבשייע דען מיצרי ניכט, דען פֿרעמדלינג וואַרזט דוא אין זיינעם לאַנדע אונד געגאָססעזט גאַזטפֿריינדשאַפֿט אונד אָבדאַך, נור זייט דער נאָטה אונד טריבזאַל. געדענקע ניכט דעז איבעלז, וואָהל אַבער דעז גוטען, אונד וואַז דער פֿירזט אונד זיינע דיענער בעזעז געטהאַן, וואַר ניכט דעז פֿאָלקעז שולד.

י. ווען דוא אין איינעם לאַגער ווידער דייגע פֿיינדע צו פֿעלדע ליעגעזט, זאָ היטע דיך פֿאָר אַלל בעזעם בעגיננען. דער זאָלדאַט אין פֿיינדעז לאַנד איזט געוועהנליך איבערמיטהיג אונד אויסגעלאַססען, טאָנט קיינעז מענשען אונד איזט נור אויף דיא בעפֿריעדיגונג זיינער לייזטע

אונד בעגיערדען בעדאַכט, דיעז ציעמט ניכט דעם איזראַעליטישען קריעגער. אין אַללען לאַגען אונד פערהעלטניססען דעז לעבענז נור זיין גייזטיגעז באַננער, גאָטט, אונד זיינע מיססיאָן פאָר אויגען האַבען זאָללענד, האַט ער זיך אויך דעם פיינדע געגענאיבער מענשליכקייט, זיטטענריינ-הייט אונד טוגענד צו בעפלייסען.

טו. דען דער העהר, דיין גאָטט, וואַנדעלט אין דיינעז לאַגערז מיטטע, . . . : דאַרום זייא דיין לאַגער הייליג, אויף דאַס ער ניכטז אונאַנ-שטענדיגעז אַן דיר זעהע אונד זיך פאָן דיר ווענדע.

טז. דוא זאָללזט קיינען שקלאַפען, (קנעכט, אונטערטהאַנען) זיינעם הערן אויזליעפערן, דער זיך צו דיר פאָר זיינעם הערן געפליכטעט האַט.

יז. בייא דיר מעגע ער וואָהנען, אַן וועלכעם אָרטע עז איהם געפעללט, אונד וואָ עז איהם בעליעבט: דוא דאַרפזט איהן ניכט דריקקען! „דער היממעל איזט דעז הערן היממעל, דיא ערדע גאַב ער דען מענשענקינדערן" (תהלים). באָדען אונד פרייע לופט זינד געמיינגיטער דער גאַנצען מענשהייט, אונד נור דעריעניגע קאַן אונד זאָלל איהרעז גענוססעז פערלוזטיג געמאַכט ווערדען, וועלכער דורך איין געמיינעז פערברעכען זיך איהרער אונווירדיג צייגטע. מיט עז יאַ דעם בעטווינגטען טהיערע פערגאָננט, זיך אַללענטהאַלבען אין דער לופט צו בעוועגען אונד זיך דעז דאַזיינז צו פרייען; וואַרום זאָללטע עז דעם עדעלזטען געשעפפע, דעם מענשען, פערוועהרט זיין? קיינע מאַכט אויף ערדען מיט איהן דיעזעז רעכטז צו בערויבען בעפוגט; אונד טהוט זיא עז דענגאָך, זאָ האַנדעלט זיא ווידער גאָטט אונד נאַטור, אונד זאָנאַך געוואַלטטהאַטיג אונד גאָטטלאָז. דער געזיננונג האַלבער, דער אָרט דער גאָטטעזאַנבעטונג וועגען, ווען זיא ניכט אין שטראַפבאַרע האַנדלונגען איבערגעהען, דאַרף ניעמאַנד פערפאָלגט, ניעמאַנד זיינעם פערפאָלגער אויזגעליעפערט ווערדען. דער געדאַנקען ריכטער איזט נור גאָטט, דעז מענשען פערדאַממענדעז אורטהייל דאַריבער נור אנמאַז-זונג אונד פרעכהייט. דיעזען גרונדזאַטץ פערברייטע, ישראל! דיעזעז גאָטטליכע געבאָט טראַג' אַללאיבעראַללהין, ישרון! זעלבזט ווען זיא דיך טרייבען, דיא טיראַננען, פאָן אָרט צו אָרט, אונד דיר מיזגונזט אונד האַבזוכט ניכט גאָננען דיא רוה', ניכט גאָננען דיא ראַזט. איהרע געזעטצע דאַראָב זינד פאַלש, דער געוואַלט נור ענטשטאַממט, אונגילטיג נור אונד פאָן דער גאָטטהייט פערדאַממט.

כ. דוא זאָללזט דיינעם ברודער קיינע ציזען געבען, פאָן געלד, פאָן פרוכט, אָדער פאָן זאָנזט עטוואַז. מיט איהם יאַ דאַז ציזענעהמען

שטרענגסטענס אונטערזאַגט (זיעהע אָבען ס. 207.) וועסהאַלב דוא איהן נור איבערטרעטונג ניכט פעראַנלאַססען דאַרפסט. פערבלענדעט אונד בעפאַנגען דורך דעס געלדעס רייז, דאַרפסט דוא איהם צור וואַנדערונג אויף דער זינדענבאַהן ניכט בעהילפליך זיין. (ס. אָ. זייטע 184)

כב. דעם פרעמדען (דען יענעס געבאָט ניכט טריפפט,) מאַגסט דוא צינס געבען, ניכט אַבער דיינעם ברודער, אונד אויך דיעזערהאַלב ווירד דער הערר, דיין גאָטט, דיך זעגנען, דאַס דוא דעס דאַרלעהענס ניכט בעדירפסט, וואָהל אַבער אַנדערן אונטערשטיטצונג צו רייכען פערמאָ- געסט. —

כב. ווען דוא דעם הערן, דיינעם גאָטט איין געליבדע טהוסט, זאָ פערזייאַמע דיא צייט ניכט, עס צו ענטריכטען. ערפיללע עס איננערהאַלב דרייער פעסטעס צווישענצייטען (זיעהע איבריגענס אָ. ס. 274.)

פיעראונדצוואַנציגסטע קאַפיטעל.

ה. ווען יעמאַנד נייליך איינע פרויא גענאָממען, זאָלל ער ניכט מיט דעם הערע צו פעלדע ציעהען, אונד מאַן זאָלל איהן צו קיינעם אָפפענט- ליכען דיענסטע אַנהאַלטען; פרייא זאָלל ער איין יאַהר לאַנג פיר זיין הויס זיין, דאַס ער זיינע פרויא ערפרייע, דיא ער גענאָממען. דיא עהע זייא דעם אירדישען איין אונטאַסטבאַרעס הייליגטהום, דאַס מאַן כרובים מיט פלאַממענדעם שווערטע בעוואַכט ווירד, דאַמיט עס דעם פרעמדען אונאַנטאַסטבאַר זייא, וויל ער נור אין איהר זיינער בעשטיממונג נאַכקאָמ- מען קאַן. מאַן אונד וויב אין געמיינשאַפט מאַכען ערסט דען וואַהרען מענשען אויס. אדם פיהלטע זיך אין עדן זעלבסט איינזאַם, אונבעפריעדיגט אונד פערלאַססען, זאָ לאַנגע איהם דיא געפאָהרטין דעס לעבענס מאַנגעלטע; דען, וואָ זיך, וויא דער דיכטער זינגט, דאַס שטרענגע מיט דעם צאַרטען, דאַס שטאַרקע מיט דעם מילדען איינגט, דאַ נור גיבט עס איינען גוטען קלאַנג. דער הערר זעלבסט איזט צייגע בייא איינעם געשלאָססענען עהעבינדניסע, אונד ראַכט דיא אַן דעם וויבע בעגאַנגענע טרייאלאָזיגקייט. (מלאכי.) יאַ זאָגאַר דער אַלטאַר, זאָגען דיא ראַבבינען זיננרייך, ווייינט ביטטערע טהרעהנען אָב דעם, דען פערהעלטניסע צור אויפלעזונג דעס עהעליכען בונדעס דורך שיידונג פעראַנלאַססען. פרויען זינד עס, דיא דאַס דאַזיין פעראַננעהמליכען, פרויען וואַרען עס, דיא אָפט מאַן רעטטענד אין דיינע געטטליכע איינטראַכטען. דאַרום עהרע דיין וויב, דאַס דיא שענסטע בלומע, דיא דוא אים לעבענסגאַרטען פפליקקען קאַננסט, אונד ערפרייע עס אונד דיך מיט איהם, ליעבע זיא וויא דיין איינען פלייש אונד בלוט, עהרע זיא דורך שמוקק אונד פוטץ מעהר אַלס דיך.

ו. אַהן זאָלז (דעם איינער) דען אונטערן אונד אָבערן איהלשטיין ניכט צו פפאַנדע נעהמען, (אוס זיך דער טולד צו פערזיכערן) דען דיעז היעסע דאַז לעבען פפאַנדען. לאָסעזט דוח איהן ניכט אייגמאַל אים בעזיטצע זיינעז האַנדוועקליגעז: וואָאיט זאָלל ער זיך אונד דען זייניגען דען נאָטהדירפטיגזטען אונטערהאַלט פערטאַפפען. — זעלבזט פערשטאָנדליך ערשטרעקקט זיך דיעז פערבאָט אויף דיא האַנדגעראָטהע אַללער געווערבטרייבענדען.

ח. היטע דיך בייא דער פּלאָגע דעז אויזזאַטצעז, זאָ לו האַנדעלן, וויא דיא פריעזטער לעהרען ווערדען. אָפט טאָן אויט אין דיעזעם בוכע געלייגט וואָרדען, דאַס דער צרעת אַלז פלאָגע דער פערלייאדונגז אונד לאַיטערונגזזוכט נור שטראַפע ענטשטעהע. אום כן דיעזער פורכטבאַרען גייסעל ניכט לו ערליעגען, פראָהנע דיעזעם לאַזטער ניכט אונד ליעהע דען באַלקעי, טול קורה, אויז דיינעם אויגע, אנטשטאַטט דען שפאַהן אויז דיינעז נאָכזטען אויגע.

ט. בעדענקע פיעלמער שטעטז, וואַז גאָטט, דער הערר, דער פראָ-פעטין מרים (וועגען פערלייאדריטער רעדען ווידער דען ברודער) געטהאַן. (זיעהע אָבען ז. 232.) וואַרד זאָלך אייגע היילינע דעסהאַלב טטראַפּבאַר בעפונדען, וויא פיעלמעהר געוואָהנליכע מענטען.

י. האַזט דוא דיינעם נאָכזטען איין דאַרלעהען געגעבען (אונד ער זאָהלט עז נור פעזטגעזעטצטען לייט ניכט צוריקק), זאָ דאַרפזט דוא ניכט אין זיין הויז געהען, אום איהן צו פפאָנדען. דרויסען זאָללזט דוא בלייבען, אונד דער אַבגעאָרדנעטע דעז געריכטז זאָלל נאַך געטפראָכענעם אורטהייל דיר דאַז פפאַנד היניזברינגען.

יב. איזט דער שולדנער אַרם, לעגע דיך ניכט ניעדער איט זיינעם פפאַנדע, וועַן ער עז דעז נאַכטז בעדירפטיג זיין ווירדע.

יג. גיב'ז איהם צוריקק איט זאָננענאונטערגאַנג, דאַס ער אויף זיינער דעקקע שלאַפע אונד דיך (פיר דיין וויכליגעז איטלייד) זעגנע; פאָר דעם הערין דיינעם גאָטטע אַבער, ווירד עז דיר נור בעזאָנדערן טוגענד גערעכנעט ווערדען.

יד. האַלטע דעם אַראַען אונד דירפטיגען, ער זייא דיין ברודער אָדער איין פרעמדער, דען לאָהן ניכט פאָר.

טו. דעזזעלבען טאַגעז גיב איהם זיינען לאָהן אונד לאַס דיא זאָננע ניכט האַריבער אונטערגעהען; דען ער איזט אַרם אונד רעז לאָהנעז וועגען וואַגט ער זיין לעבען, אויף דאַס ער ניכט איבער דיך צום הערן רופע (דיך דער הערצלאָזיגקייט אונד האָרטע אַנקלאַגע) אונד אַן דיר איינע זינדע זיין ווירדע. (דוא ביזט רייך, ער אַרם; דוא לעבזט אים

וואָהן־ ער איז נאָטהשטאַנדע; דאָ איז איבערפלוס, ער איז אַנגעלן; דאָ איז בעהאַגליכקייט, ער איז איסבעהאַגען; דאָ איז גלאַנצענדען, ער איז דריקקענדען פערהעלטניסען; גלייכוואָהל אַרבייטעט אונד איהעט ער זיך דען גאַנצען טאַג, פאָם אַנבריך דעז גאָלדענען מאָרגענראָטהע: ביז צום הערפאָרטריטט דער פלימערנדען געשטירנע. ווילליג אונד דער אַרבייט־פראָה, דיר דאַז דאַזיין נאָך שעֶנער אונד אַנגענעהמער צו געשטאַלטען, זיך אַבער קאָרגליכען זאָלד צו ערשווינגען, אום דעז לעבענז נאָטהדורפט בעפריעדיגען, זיך אונד דען זיינען — ניכט איין לעקקער־מאַהל, זאָנדערן בראָד צור רעטטונג פאָר נאַגענדעם הונגער צו פער־שאַפפען. אונד דאָ זאָללטעזט איהם אויך דיעזען פאָרענטהאַלטען אונד דאַדורך זעלבזט דיא רוהע פאָם לאַגער איהם פערשייכען? — דאַז וועֶרע איין טאָדעזפערברעכען, ווען ער זיך אויך ניכט בעקלאַגטע; דאָפפעלט שטראַפבאַר אַבער, ווען ער שטעהנען אונד זייפצען אונד קלאַגען אונד יאַממערן ווירדע אויף רויהער מאַטראַצע, וועֶהרענד דאָ, נאַך דעז טאַגעז פראַססען אונד אַבענדליכעם טומולגען אויף איידערדונען דער זיסען רוהע פפלעגטעזט. —

טז. פאָטער זאָללען ניכט פיר דער קינדער פערברעכען אָדער אויף דערען צייגשאַפט הין, אונד קינדער ניכט פיר דער פאָטער פערברעכען אונד אויף הערען אויזזאַגע הין בעשטראַפט ווערדען; יעדער זאָלל פיר זיין אייגענעז, דורך ניכט פערוואַנדטע אונד אונבעשאָלטענע צייגען ער־וויעזענעז פערברעכען שטראַפע ערליידען.

יז. בייגע ניכט דאַז רעכט דעז פרעמדלינגז, דער וואַיזע, אונד פפאָנדע איינע וויטטווע ניכט אַן איהרעם געוואַנדע, ווען זיא דיא פריזט צור צאַהלונג איהרער שולד ניכט איינהעלט.

יט. כ. או׳ כא. האָלטעזט דו אָרנטע אונד פערגיססעזט איינע גאַרבע אויף דיינעם אַקקער, קעהרע ניכט אום זיא צו האָלען; שיטטעלזט דו דיינע אָליפענבייאע, פפליקקע ניכט נאַך; האָלטעזט דו וויינלעזע, שטעללע קיינע נאַכלעזע אַן; איבערלאַס עז פיעלמעהר דעם פרעמדלינג, דער וואַיזע אונד דער וויטטווע אין ערינערונג אַן דיינען אויפענטהאַלט אים מצרים־לאַנדע, וואָ דו איבער דיינע דראָנגער קלאַגטעזט, ביז זיא איהרע שטראַפע אין פאָללעם מאַסע דאַהינגענאָממען.

פינפאונדצוואַנציגזטעז קאַפיטעל.

ב. ווען יעמאַנד איינעז פערברעכענז וועגען דיא גייסעלהיבע פער־דיענט, זאָ זאָלל איהן דער ריכטער הינלעגען אונד אין זיינער אַנ־וועזענהייט שטרייכע ביז צור צאַהל פיערציג, אַבער ניכט מעהר, געבען לאַססען. ווירדע מאַן איהן מעהר שלאַגען לאַססען, זאָ ווירדע דיין

(נאך איבערשטאנדענער שטראפע ווידער אנגעוויעזען זיין) ברודער פאר דיינען אויגען פעראכטליך ווערדען. דאס היישט אלזא דער פריגעלשטראפע דורפטע דיא צאהל נייאונדדרייסיג ניכט אום איינען שטרייך איבערשטייגען, וואבייא אימער דיא צעהלונג איינעס ארצטעס ערפאָדערליך געוועזען; וואהל אבער קאננטע דיא שטראפע ביז אויף דיא צאהל דרייא רעדוצירט ווערדען, אימערהין מוסטע זיא אבער איינע צאהל זיין, דאס זיא אין דרייא גלייכען טהיילען, צ. ב. 6. 9. 18. אונד ניכט אן איינעם אונד דעמזעלבען קערפערטהייל אנגעווענדעט ווערדען קאננטע. ווארד דיא שטראפע אבגעבישט, זא האטטע זיא פיר דען בעשטראפטען קיינע ווייטערען נאכטהייליגען פאלגען בעצוגליך זיינער בירגערליכען שטעללונג, אונד גאלט דער גרונדזאטץ: כיון שלקה אחיך הוא „נאך ערהאלטענער ציכטיגונג איזט ער דיין דיר גלייכבערעכטיגטער ברודער ווידער.“ — פערגלייכט מאן מיט דיעזער פערפאהרונגסווייזע דיא אונמענשליכע געזעטצגעבונג נייערער זאגענאננטער ציפיליזירטער שטאאטען, דיא שפיסרוטהען, הונדערטע פאן, זעלבסט נאך ערפאלגטעם טאדע דעס צו בעשטראפענדען פארטצוזעטצענדען, שטאקקשטרייכען, פערלוסט בירגערליכער עהרע פעסטזעטצען: אין וועלכעם מילדען ליכטע ערשיינט דאן דיעזע אים פרינציפע זא קאנזעקווענטע, אין דער אויספיהרונג זא געלינדע פערפאהרענדע רעליגיאן, זא מילדטהעטיגע! אונד מיט שטאלץ קאננסט דוא דיך דאס בעקעננער דערזעלבען פיהלען! —

ד. פערשליעסט דעם אכזען דאס מויל ניכט, ווען ער דרישט. טהיערקוואלעריי אונד מענשענקענקונג גיהען האנד אין האנד. עס וואהרע גראזאם, ווען דוא דעם רינדע, וועהרענד עס, וויא היעטע נאך אין אנדערען לאנדע געשיעהעט, דרישט אונד דיר נאהרונג בערייטעט, דיעזעלבע ענטציגעסט.

יג. האלטע אין דיינער טאשע ניכט צווייערלייא געוויכט, גראָסזע אונד קליינע.

יד. האלטע ניכט אין דיינעם הויזע צווייערלייא שעפפעל, גראָסזען אונד קליינען

טו. פאללשטאנדיג אונד ריכטיג געוויכט, פאללשטענדיגען אונד ריכטיגען שעפפעל זאללסט דוא האבען, דאמיט דוא לאנגע לעבעסט.

טז. דען ווער דיעזעס טהוט, ווער אונגערעכטיגקייט פעראיבט, איזט דעם הערן, דיינעם גאטט, איין גרייעל. אים האנדעלספערקעהר רעדליך אונד געוויסענהאפט צו זיין, איזט דעם איזראעליטען צור אונערלעסליכען פפליכט געמאכט, אונד דער זא פערלעצט, דאס איבליכע מאס אונד געוויכט פעלשט, פעלדפריכטע צוזאמענקויפט, אום היע-

דורך דיא פרייזע נאָטהווענדיגער לעבענסבעדירפניססע אין דיא הֶאָהע צו טרייבען או"ז"וו איזט פאָן גאָטט אונד מענשען פעראַכטעט אונד הייסט'ז פאָן איהנען: געשוואָרען האַט דער הערר, דאַס ער נימער איהרע האַנדלונגען פערגעססען ווערדע! (עמוס.)

יז. זָכוֹר אימער בעדענקע וואַס דיר עמלק געטהאַן, אויף דעם וועגע ה' אַלס איהר אויס מצרים צאָגעט, דאַ ער גאָטטעס אונד דעססען ערקאָרענען זענדבאָטען שפּאָטטעטע אונד דאַדורך אַללען נאַכ-פאָלגענדען נאַכקאָממען צו גלייכער פרעכהייט אונד גלייכעם פרעפעלמוטה דאַס ביישפּיעל געגעבען.

יח. ווי ער דיך, אָהנע גאָטט צו פירכטען, אויף דעם וועגע איבער-פיעל אונד אַללע שוואַכען אונטער דיר אויפגעריבען זאָללטע, וועהרענד דוא פערשמאַכטעט אונד מידע וואַרסט. אונד ווירקליך וויטהעט זייט יענער צייט דער אַרגליסטיגע פיינד דער מענשהייט אונטער דען פֶעל-קערן געגען דיך. דוא מאַגסט אויף דעם טהאַלען, אין שווינדעלנדער הֶאָהע איבער דיא שטופען אונד ענגפּאַססע זיך ווינדענדען שטעג אָדער אויף דער ברייטען, געעבנעטען שטראַססע וואַנדעלן, גענוססעס אונד אירדישער פריידע וואַנדעלן: אימער איבערוואַכט דיך דער נעקקענדע גייסט, אום דיך צו פערלייטען אונד אַבצופיהרען פאָם געראַדען וועגע אונד דיך הינטענהער, ווען איהם געלונגען דיא איזט, צו פערהֶאָהנען. לֶאסט דוא דיך שוואַך אונד לֶאסיג פינדען, דאַן איזט עס געשעהען אום דיך אונד דיין הייל. (זיעהע אָבען ז. 96.) ווייט גענייגטער בייזט דוא אַבער, דיך איהם פרייז צו געבען, ווען דיין האָריצאָנט הייטער אונד רוהיג איזט אונד דוא אין בעהאַגליכקייט אונד דעס גענוססעס פיללע דאַהינלעבסט אַלס ווען דוא שטירמע דראָהען זיעהעסט אונד אַן דיך זעלבסט אַנגעוויעזען בייזט.

יט. ווען דיר דאַהער דער הערר, דיין גאָטט, פאָר אַללען דיינען פיינדען רוהע פערשאַפפט האַבען ווירד, זאָללסט דוא דאַס אַנדענקען עמלק'ס (אויס דיינער, אויס דער פֶעלקער מיטטע, פאָן דעס ערדבאַללס שֶאנער פלֶאכע) וועגצוטילגען שטרעבען. דוא דאַרפסט עס ניכט פערגעססען! — מיטלייד שאַדעט היערין, נאַכגיעביגקייט ערצייגט אונבערעכענבאַרעס אונהייל. דאַדורך, דאַס שאול, דער ערסטע קֶעניג ישראל'ס, דער עמלקיטען קֶעניג אגג שאָנטע, ווורדע דער שטאַממפאַ-טער המן'ס, דעס אונפערזעהנליכסטען אונד ראַכזיכטיגסטען פיינדעס דעס יודענטהומס אונד זיינער בעקעננער געצייגט. — אויס דיעזער אורזאַכע ווערדען אַם שבת פאָר דעם פורים-פעסטע אויס איינער צווייטען געזעטצ-ראָללע דיעזע פערזע נעבסט דען ענטשפּרעכענדען פראָפעטענאַב-שניטט, הפטרה, פאָרגעטראַגען.

זעכזאונדצוואַנציגזטעז קאַפיטעל.

א. ווען דוא אין דאַז לאַנד קאָממזט, דאַז דער הערר, דיין גאָטט, דיר צום ערבגוט איינגעבען ווירד, אונד דוא ווירזט עז איינגענאָממען האַבען אונד דאַרין וואָהנען.

ב. זאָ נים (יעדעז יאַהר) פֿאָן דען ערזטען לאַנדעזפֿריכטען, ... לעגע זיא אין איינען קאָרב אונד געהע דאַמיט אַן דען אָרט, דען דער הערר ערוואָהלען ווירד.

ג. דאַ קאָממע צום פריעזטער אונד שפריך: איך בעקעננע היערמיט, דאַס איך אין דאַז לאַנד געקאָממען בין, וועלכעז אונז איינצוגעבען דער הערר אונזערן פֿאָטערן צוגעשוואָרען. צו וויעדערהאָלטען מאַלען איזט אין דיעזעם בוכע געצייגט וואָרדען, דאַס דער מענש זיך זאַממט זיינען גייזטיגען אונד מאַטעריעללען גיטערן אַלז גאָטט געהאָריג, אַלז פֿאָן איהם קאָממענד אונד שטעטז אין דעססען מאַכט בעפֿינדענד אַנזעהענד אונד זיך דאַרום ניכט איבערשאֶטצען, איבערהעבען זאָלל, וועסהאַלב ער בייא אַללען פֿאַמיליענעראייגניסען, בייא אַללעם צוזטראֶממענדען גליקק, בייא אַללען טראַגישען פֿאֶללען צוערזט אַן גאָטט דענקען, איהם דיא ערזטען עמפפֿינדונגען, איהם דיא ערזטלינגע זיינער ליבעז= אונד פֿעלד= פֿריכטע או"ז צו' וויהען האַבע. ציעהעט מאַן אין בעטראַכט, מיט וועלכער זעגענזפֿילע אונד דען קאָזטבאַרזטען אונד וואָהלשמעקקענדען גאַרטען= אונד פֿעלדפֿריכטען דאַז לאַנד ישראל'ז בעגליקקט וואַר, דיא לייכט איבערמוטה אונד אויזגעלאַססענהייט ערצייגען קאָננטען, זאָ איזט ערקלאֶרבאַר, וואַרום דיא ערזטען רייפֿען פֿריכטע, מיט דערען איינברינ= גונג אין דעז לאַנדעז מעטראָפּאָלע איין גלאֶנצענדעז פֿאָלקזפֿעזט פֿער= קניפֿפֿט וואַר, נאַך ירושלים, אין דעז טעמפעלז הייליגע ריימע געפֿיהרט ווערדען מוסטען, וואָבייא פֿאָרערזט דאַז בעקעננטניס אַבצולעגען וואַר, דאַס דיא פֿאָרזעהונג, דיא שפענדערין אַללער גוטען גאַבען, עז זייא, דער מאַן געפֿיהלע דעז דאַנקעז צאָללע, דאַס איהר דאַז לאַנד געהאֶרע אונד מאַן איהר נור דאַז איהריגע רייכע. נאַכדעם דער פריעזטער אַבער דען קאָרב אַבגענאָממען אונד פֿאָר דען אַלטאַר געשטעללט האַטטע,

ה. פֿינג דער דאַרברינגער פֿאָלגענדערמאַסען צו שפרעכען אַן: איין אונגליקקליכער ארם=בעוואָהנער וואַר איין פֿאַטער (יעקב), מוסטע נאַך מצרים וואַללען, וויילטע אַלז פֿרעמדלינג דאָרט מיט געריגער פֿאַמיליע אונד ווורדע דאַזעלבזט צו איינעם גראָסען, מאֶכטיגען אונד צאַהלרייכען פֿאָלקע. דאָרט האַרטעם שקלאַפֿענדרוקק אונטערוואָרפֿען, פֿלעהטען וויר דיא גאֶטטליכע באַרמהערציגקייט אום בעפֿרייאונג אַן, דיא זיך ניכט

נור אונזערע אַננאַהם, זאָנדערן אונס אין מילך אונד האָניג רייכעס לאַנד צום בעזיטצע איינגאַב. אונד נון ברינגע איך דיא ערסטען פריכטע דעס ערדרייכעס, וועלכעס דוא מיר געגעבען האַסט, אַללגיטיגער פאַטער אונד גאָטט! היערויף וואַרף ער זיך צור אַנבעטונג ניעדער, פערליעס אַלסדאַן דיא טעמפעלשטאֶטטע אונד גאַב זיך מיט דען זיינען דער אַללגעמיינען פאָלקסבעלוסטיגונג הין. — איבער דיא אַרט אונד ווייזע דעס טראַנספאָרטעס גיבט אונס דיא משנה פאָלגענדע ערצאֶהלונג: ניכט פעראיינצעלט, זאָנדערן אין יובעלנדען גרופפען פער-בונדענען שטאַדטען וואַללטען דיא לאַנדווירטהע אין דער צייט צווישען דעם וואָכען- אונד היטטענפעסטע מיט איהרער ציערליך געשמיקטען אונד בלומען בעקראֶנצטען, טהיילס אויס קאָסטבאַרעם מעטאַלל, צומייסט אַבער אויס צאַרטעם וויידענגעפלעכטע בעשטעהענדען, דיא מאַנניגפאַל-טיגסטען פעלד- אונד גאַרטענפריכטע ענטהאַלטענדען קאֶרבען, טורטעל- אונד יונגע טייבכען, דאַס בילד דער זאַנפטמוטה אונד קיישער ליעבע, מיט פיינען שנירכען אַנגעבונדען, אומפלאַטטערטען דיעזעלבען, איין פייסטער, מיט גאָלד בעלעגטען האֶרנערן אונד אָליפען בעקראֶנצטען קאָפפעס געשמיקטער שטיער וואורדע דעם צוג פאָראַן געפיהרט, אונד זאָ טריטטען זיא גען ירושלים צו. פאָן דען בעוואָהנערן נאַהע געלעגענער אָרטע מיט יובלען בעגלייטעט. היער אין פאָרשטאֶדטען אויף פרייער שטראַססע דיא נאַכט איבער פערווייַלענד, ריעף איהנען מיט דעס מאָרגענס גרויען דער אַנפיהרער דעס צוגעס צו: „אויף! דאַס וויר גען ציון, צום הערן אונזערעס גאָטטעס וואַללפאַהרען!" אונד אַלסבאַלד זעטצטע זיך אונטער פאָראַן שרייטענדער מוזיקבעגלייטונג דיא פראָ-צעססיאָן אין בעוועגונג אונד זאַנג אין לויטעם קאָר: „איך פרייע מיך, דאָ מאַן צו מיר שפריכט: לאַססט אין דעס הערן הויס אונס וואַללען!" איינע יובעלנדע, דען פריינדליכסטען וויללקאָמם ביעטענדע מענגע שטראֶמטע איהנען אויס דער גלאַנצפאָללען גאֶטטליכען רעזידענץ ענטגעגען, וואָראַן פירסטען אונד קאֶניגע זיך צו בעטהייליגען עס ניכט אונטער איהרער ווירדע היעלטען, אונד געלייטעטע איהן איננערהאַלב דער רינגמויערן. היער ערשאַלל אין פריידענטאֶנען דער פסאַלמפערס: „נון ווייַלען אונזערע פיססע איננערהאַלב דיינער טהאָרע, ירושלים! אַן דעם טעמפעלבערג אַנגעלאַנגט, וואַרד דער צעהנטע פסאַלם: „הללויה! לאָבעט גאָטט אין זיינעם הייליגטהום או"וו געזונגען, וואֶהרענד איינע פייערליכע שטיללע איינטראַט, זאָבאַלד דעס טעמפעלס שוועללע בעטרעטען וואַר אונד דער לויטענקאָר אונד אינסטרומענטאַלמוזיקבעגלייטונג אין ערגרייפענדער מעלאָדיע דען 30. פסאַלם: „ערהעבען וויל איך דיך, הערר! דאַס דוא מיך עמפאָר געהאָבען אונד ניכט פרייען ליעססעסט דען פיינד איבער

איך" פֿאָרטרוג. דיא פֿריכֿטע איבערגאַב מאַן היערויף אונטער דען
גאָבען אַנגעפֿיהרטען געבעטען דער געראַדע פֿונגירענדען פריעזטער=
זעקליאָן לום געטענקע, דיא טויבען וואורדען לו גאַנלע, דער טטיער
לום פֿריידענאָפֿער דאַרגעבראַכֿט, אונד מאַן גאַב זיך נון בעלוסטיגונגען,
ערגאָטלליכֿקייטען אונד פֿריידענפֿעזטען אין געזעלליגען קרייזען היין,
אַלטע פֿריינדשאַפֿטזבינדניסע ערנייערנד, נייע טליעסענד.

זאַגע איזראַעליטע! אום דיעס ניכֿט איין העררליכֿעז, ערהעבענדעז
פֿאָלקז= אונד לאַנדווירטהשאַפֿטליכֿעז פֿעזט, בעגאַנגען אין גאָטטעזפֿורכֿט
אונד העלל לאָדערנדער פֿלאַממע בעגייזטערטער פֿאַטערלאַנדזליעבע
געוועזען זיין? — דירפֿטען ניכֿט אַללע אין נייעזטער לייט פֿערהאַנטטאַל=
טעטען דערהאַרטיגען פֿעזטע אין דיעזעם איהרע בעגרינדונג פֿינדען?
— אונד טלאָגט דיר ניכֿט אין קוואמער דאַז הערל, ווען דוא אין דיינער
געטיכֿטע זאָלכֿ' פֿריידיגע לייגניסע פֿינדעזט, אונד מאַן דיך טראָטל דעם
אַלז טהיילנאַהמלאָז אַן דער אענטהייט פֿאָרטריטט, אַן דער פֿאָלקער
גליקק אונד דער נאַליאָנען ענטוויקקלונג היגלוטטעללען בעמיהט איזט?

יב. ווען דוא איס דריטטען יאַהרע (דעז ערלאַסיאַהרעז, ז. אָ. זייטע
110.) אַללע לעהנטען אונד רייכֿניסע אַבגעטראַגען האַזט,

יג. זאָ פֿעררירכֿטע אַס היטטענפֿעזטע, דאַ דוא אָהנעדיעז נאַך
ירושלים וואַללעזט) פֿאָלגענדעז געבעט: איך האַבע דאַז הייליגע (דען
לווייטען) לעהנטען, דיא פֿיערטע יאַהרעזפֿרוכֿט נייא געפֿלאַנלטער
פֿרוכֿטבייאַע (ז. אָבען ז. 187.) אויז דעם הויזע געריאַט, האַבע איך
געגעבען (תרומה, ערזטלינגזפֿרוכֿט אונד לעהנט) דעם לויטענטטאַס,
(אַראַענלעהנט אונד זאָנזטיגע נאַטוראַלאַבגאַבען) דעם פֿרעאַדלינג, דער
וואַיזע אונד וויטטווע, נאַך דער אָרדנונג, דיא דוא איר געבאָטען, פֿאָן
דיינען בעפֿעהלען האַבע איך ניכֿטז איבערטרעטען, אוס עטוואַ פֿאָן
איינער פֿרוכֿטגאַטטונג אויף איינע אַנדערע דיא אַבגאַבען לו רייכֿען),
אונד האַבע ניכֿט פֿערגעסען (דיר יע איינען דאַנק אַבלוטטאַטטען).

יד. איך האַבע ניכֿטז דאַפֿאָן אין איינער טרויער (בעפֿאָר איין איר
פֿערוואַנדטער פֿערשטאָרבענער לו גראַבע געשטאַטטעט געוועזען)
פֿערלעהרט; אָמכֿטע דערזעלבע אָדער איך אונריין געוועזען זיין, האַבע
איך ניכֿטז דאַפֿאָן געגאָסען, אונד ניכֿטז דאַפֿאָן אויף דיא בעשטאַטטונג
איינער לייכֿע פֿערווענדעט, האַבע פֿיעלמעהר אויף דיינע שטימע, הערר,
איין גאָטט! געהאָרט (האַבע דאַז פֿאָרגעטריעבענע אין דיא פֿאָן דיר
ערקאָרנע שטאָטטע געלאַנגען לאַסען) אונד געטהאַן, וויא דוא איר
געבאָטען, האַבע איך זעלבער דעסען געפֿרייט אונד אַנדערן דאַמיט
פֿריידע בערייטעט.

טו. אָ, זאָ שויע דאָך פערנער פאָן דיינער היילִיגען וואָהנונג, דעם הימעל, אונד זעגנע דיין פאָלק ישראל אונד דאַס ערדרייך, דאַס דוא אונז געגעבען, מיט בעפרוכטענדעם רעגען אונד ערפרישענדעם טהויא, מיט אַללעס צור רייפע בריגנענדעם זאָננענשיין אונד מילדען, וואָהלטהוּענדען וועסטען; אויף דאַס וויר פירדער זיינען נאַמען לאָבען אונד פרייזען. אמן.

זיעבענאונדצוואַנציגסטעס קאַפיטעל.

יב. אונ' יג. ווען איהר איבער דען ירדן געגאַנגען זיין ווערדעט, זאָללען זיך זעכס שטעממע אויף דעם בערגע גריזים אונד זעכס שטעממע אויף דעם בערגע עבל אויפשטעללען, דיא לויטען אונד דיא פריעסטער מיט דער היילִיגען בונדעסלאַדע הינגעגען זיך אין דער מיטטע בעפינדען אונד איהר אַנגעזיכט דעם ערסטען צוּווענדענד דען זעגען, דעם לעצ־טערן געגענאיבער דען פלוך אויסשפרעכען מיט לויטער שטיממע:

טו. געזעגנעט זייא, ווער ניכט מאַכט, פערפלוכט, ווער מאַכט אירגענד איין גאָטצענבילדע, אום עס אים פערבאָרגענען וואָ איהן דיא שטראַפענדע האַנד מענשליכער ריכטער ניכט עררייכען קאַן, אַנצובעטען.

טז. געזעגנעט זייא, ווער ניכט, פערפלוכט, ווער פאַטער אונד מוט־טער פעראַכטליך בעהאַנדעלט, אונד דיעזערהאַלב פאָן קיינעם מענש־ליכען געריכטע בעלאַנגט ווערדען קאַן.

יז. געזעגנעט זייא ווער ניכט, פערפלוכט זייא ווער דעס נעכסטען גרענצע בעציגליך דעס פעלדבויעס, דעס נאַהרונגסשטאַנדעס, דער עהרע פעררוקקט, ווייל קיינע מענשליכע שטראַפע דאַרויף געזעצט וואַרע.

יח. געזעגנעט ווער ניכט, פערפלוכט ווער איינען בלינדען דורך פערלייטונג, דורך געפליסענטליכע ערטהיילונג בעזער ראַטהשלעגע אירע פיהרט, וואָהרענד, דאַס דאָך ניעמאַנד זיינע אַבזיכט ערראַטהע.

יט. געזעגנעט זייא ווער ניכט, פערפלוכט ווער דאַס רעכט דעס פרעמדלינגס, דער וואַיזע אונד דער וויטטווע בייגט, אינדעם ער זיינער מאַכט אונד יענער אָהנמאַכט פערטרויט.

כ. כא. כב. אונ' כג. געזעגנעט זייא ווער ניכט, פערפלוכט ווער היימליכער ווייזע אונזיטטליכקייט בעגעהעט, מיינענד, עס זייא יאָ זיינע פערבאָטנע טהאַט ניכט ערווייזבאַר. געזעגנעט זייא ווער ניכט, פער־פלוכט ווער זיינען נעכסטען היימליך מיט דער פויסט אָדער מיט דער לעסטערצונגע גיפטיגעם גייפער שלעגט, ווייל ער דורך דער ליגע פאַלשע רעדע זיך אויסרעדען קאָננע.

כה. געזעגנעט ווער ניכט, פערפלוכט ווער בעשטעכונג נימט, אונ־שולדיגע פערזאָנען צו בעשטראַפען, ווייל זיינע טהאַט פערבאָרגען בלייבע.

כו. געזעגנעט זייא, ווער אַכטעט, פערפלוכט, ווער ניכט אַכטעט דיא ווארטע דיעזער אויף דעם סיני געאָפפענבאַרטען, אין דער וויסטע ער־קלערטען אונד אין מואב'ז געפּלאָגען ווידערהאָלטען לעהרע, אום זיא אויזצואיבען. אונד דאַז פאָלק זאַגט געמיינשאַפטליך איבער יעדען איינצעלנען שפרוך: אמן, עז געשעהע!

אַכטאונדצוואַנציגסטעז קאַפּיטעל.

א. ווען דוא הערסט אויף דיא שטיממע דעז העררן, דיינעז גאָטטעז, צו בעאָבאַכטען אונד צו טהון אַללע זיינע געבאָטע, דיא איך דיר יעצט בעפעהלע, זאָ ווירד דיך דער הערר צור העכסטען אַללער נאַציאָנען דער ערדע מאַכען, אונד

יב. אָפפנען ווירד דיר דער הערר זיין שאַטצרייכעז בעהעלטניס, דען היממעל, דיך מיט זעגענזפיללע צו איבערהויפען, דיא זיך אין אַלל דיינען אונטערנעהמונגען צייגען ווערדע.

טה. ווען דוא אַבער אויף דעז העררן, דיינעז גאָטטעז שטיממע ניכט הערסט, . . . זאָ ווערדען אַללע דיעזע פלוכע איבער דיך קאָממען אונד דיך טרעפפען. — זאָלל איך זיא דיר אויפצעהלען, פרייכדליכער לעזער? זעגענזווירדיגע לעזערין? קאַננסט דוא זיא יאַ אין דער הייליגען תורה זעלבסט נאַכלעזען אונד איר דיעזע איהרע ערשפּאַרען. זייא פערזיכערט, דאַס זיא זאָממטליך ערפיללט ווארדען, אונד פערטרויע זאָמיט, דאַס אויך דיא פריידיגען פערהייסונגען זיך בעוואַהרהייטען ווערדען. נור איינצעלנעז דאַפאָן דיר מיטצוטהיילען, דראַנגט עז מיך.

לה. פיהרען ווירד דער הערר דיך אונד דיינען קעניג, דען דוא איבער דיך זעטצען ווירסט, אונטער איין פאָלק, דאַז דוא אונד דיינע פאָרפאַה־רען ניכט געקאַננט האַבען. אַלז יאשיה, איין פראָממער קעניג יהודה'ז, דיעזען פערז געלעזען אונד דיא איבלען צושטענדע זיינעז רייכעז גע־זעהען, דאַ טרויערטע עז איהם אונד ער ליעס דעמהאַלב בוס־ אונד בעטטאַגע אַנבעראַומען. דיא פראָפעטין חולדה, אום פירביטטע אַנגע־גאַנגען, ליעס איהם אַבער זאַגען, ער ווערדע נאַך אין פריעדען צו זיינען פאָטערן איינגעטהאַן ווערדען, דאַז אונגליקק זייא יעדאָך פיר שפּעטערע צייט אונאַבווענדליך בעשלאָססען. אונד ווירקליך אין דעז קעניגז צדקיה צייטען טראַף דאַז אונהיילשוואַנגערע געוויטטער מיט אַלל זיינען שרעקקליכען פּלאָגען העראַין. ער זעלבסט ענטקאַם צוואַר נאַך ערשטירמונג דער הויפטשטאַדט זייטענז דער בעלאַגערער אין איינער פאָן זיינעם פּאַלאַסטע ביז נאַך ירחו פיהרענדען העהלע אויגענבליקקליך דער געפאַנגענשאַפט; אַן דערען אויזגאַנג יעדאָך אַנגעלאַנגט, ווארדען איהרע אייגענע ווילדע נאַכיאַגענדע קאַרטער זיינער געוואַהר, ער־

גריפפען אונד שלעפפטען איהן פאר איהרען קאניג נבוכדנאצר, וועלכער
איהן, נאכדעם ער צואוואר בייא דער ערווירגונג זיינער קינדער האטטע
זעהן לאססען, בלענדען אונד היעראויף אלז געפאנגענען נאך באבילאן אב-
פיהרען ליעס. — וועלכע פלאגען דער רויבער אונד נור שטעטטע-
פירסטען דיינע קאניגע אונטער דיעזער אבענדלענדישען פיינדע הערר-
שאפט געוועזען אונד וויא דיעזע אין דיינען איינגעווייהטען וויהלטען
אונד מיט דיינעם בלוטע איהרען גרויזאמען ראכעדורסט צו לעשען זוכטען,
וויא דיא בעסטען אונד שעפפערסטען דיינער העלדענמיטהיגען קריעגער
אים צירקוס מיט ווילדען בעסטיען קעמפפען מוסטען, אום פאן דענזעלבען
צערפלייטשט צו ווערדען; אך! דיינע געשיכטע, דיא ערצעהלען פיעלער
מארטירער אונד דיא טרויערפייער אם ניינטען אב אום דיא צערשטערונג
דעס וואונדערפאללען אונד עהרפורכט געביעטענדען טעמפעלס בעלעה-
רען דיך זאטטזאם היעריבער.

נו. דאס זאנפטעסטע אונד צערטליכסטע וויב ווירד עס ניכט פערשמא-
הען, איבערוועלטיגט פאן נאגענדען אונד פאן זענגענדען ברענגענדען הונגער
איהרעס איינגנען קינדעס פלייש אלז לעקקערביססען צו פערצעהרען. — אויך
היעריבער ערשטאטטעט דיא געשיכטע פאן דער צייט דעס ערסטען
אונד דעס צווייטען טעמפעלס טרויריגע בעריכטע. — אלס יורם, קאניג
פאן ישראל, איינסט איבער דיא מויער צו שמרון גינג, יאממערטע איינע
פרויא איהן אן: הילף, א הערר אונד קאניג! דיא פראגטע: וואס איסט
דיר, וויב? זאגטע זיא: דיעזעס וויב זאגטע מיר: גיב דיין קינד הער,
דאס ווירד הייטע פערצעהרען, מארגען וואללען וויר דאס מייניגע עססען.
נון קאכטען וויר מיין קינד אונד אססען עס. אלס איך אבער דעס אנדערן
טאגעס זיא אום דאס קאכען איהרעס קינדעס אנגינג, דא פערבארג זיא
עס: — עבען זאלכע טרויערהאפטען זצענען ווערדען אונס אויס דער
שרעקקענספעריאדע דער צווייטען טעמפעלצערשטערונג בעריכטעט. —
דואג בן יוסף, איינע פאטערלאזע וואיזע, וואורד פאן זיינער פערוויטטיב-
טען, אבער אונגעמיין רייכען מוטטער דערמאסען געליעבט, דאס זיא
פאן זיינער פריהעסטען קינדהייט אן טעגליך איהן וואג אונד זא פיעל
גאלד איממער אין דען טעמפעל שפענדעטע, אלז ער אן געוויכט צוגע-
נאממען האטטע; נור צייט דער פאללגענטוועררען בעלאגערונג אבער וואורד
זיא דורך הונגער אללען געפיהלס בעראובט אונד פערצעהרטע דיעזעס
זעלבע צערטליך געליעבטע קינד. מארטהא, באיסוס טאכטער, איינע
דער פארנעהמסטען אונד מיט גראססען שעטצען געזעגנעטען פרויען,
שיקקטע צו עבענדערזעלבען צייט איהרען דיענער, אום עטוואס פיינעס
מעהל צו קויפען; ער אבער קאם מיט דער נאכריכט וויעדער, נור
מעהל גראבערער קוואליטעט זייא נאך צו בעקאממען. „זא האלע מיר

זאָגע!" באַט זיא טרויריג. ביז ער אַבער אַן דען דען פֿערקויפֿזלאַדען געקאָממען, וואַר אויך דיעזעז דאַהין, אונד ער קעהרטע מיט דער נאַכ-ריכט צוריק, דאַס נור גערזטענמעהל צו ערהאַלטען זייא. „זאָ שאַפֿפֿע מיר וועניגזטענז זאָלצע!" פֿלעהטע זיא בעטריבט. אַבער אויך דיעזעז וואַר אין דער צווישענצייט פֿערקויפֿט אונד וויעדער מוסטע ער לעער צוריקקעהרען. „זאָ וויל זעלבער איך געהען אונד מיר עטוואַז צו עססען פֿערשאַפֿפֿען!" יאַממערטע דיא צאַרטע פֿרויא אונד זיא גינג. אונטערוועגז באַנד זיך דיא זאַנדאַלע פֿאָם פֿוסע לאָז אונד זיא טראַט אין דען אונראַטה דער טהיערע מיט דעז צירליכען פֿוסעז נאַקטען גליעדערן: דאַ ערפֿאַסטע איין גרויענהאַפֿטער עקקעל זיא, דער איהרען אַנזבאַנדיגען טאָה הערבייאַפֿיהרטע. פֿאָרהער אַבער ליעס זיא איהרע אונערמעסליכען שאַטצע אַן געלד אונד זילבער מיט דעם שאַוערליכען רופֿע אויף דיא שטראַסע ווערפֿען; וואַז זאָללען מיר דיעזע ניטצען!

סדר: או' סה. צערשטרייען ווירד דיך דער הערר אונטער אַללע פֿעלקער פֿאָן איינעם ביז צום אַנדערן ענדע דער ערדע. אַבער אויך אונטער דיעזען פֿעלקערן ווירזט דוא קיינע בעפֿריעדיגונג אונד קיינע רוהע-שטעטטע פֿיר דיינע פֿוסזאָהלע פֿינדען אונד דאַזעלבזט איין אונרוהיגעז הערץ, פֿערשמאַכטען דער אויגען אונד בעטריבניס דער זעעלע האַבען. גלויבט איהר, אין איינעם לאַנדע רוהיג אונד אונאַנגעפֿאָכטען געדולדעט צו ווערדען: אַלזאָבאַלד ווירד איינע טיראַנניזשע רעגיערונג, איין פֿאַנאַטי-שער פֿירזט, איין אויפֿגערעגטער, רויבגיעריגער פֿעבעלהויפֿע אייך אַנטאַסטען, פֿאַהנען, בערויבען, טייטען אונד, דעם געהעטצטען ווילדע גלייך, טרייבען אונד יאַגען פֿאָן אָרט צו אָרט, פֿאָן לאַנד צו לאַנד, פֿאָן וועלטטהייל צו וועלטטהייל, קוים דאַז נאַקקטע לעבען דאַפֿאָנבריגענד. — דאָך, זעלבזט אין דיעזער פֿורכטבאַרען שטראַפֿע צייגטע זיך דיא וואַלטונג אַללגיטיגער פֿאָרזעהונג. — בענאַהם זיך אויך איינע אַכט פֿיינדזעליג אונד גרויזאַם געגען איזראַעליטען אונד טריעב זיא אויז דעם לאַנדע, וואָ איהרע וויעגע געשטאַנדען, איהרער עלטערן גראַב זיך בעפֿונדען האַטטע, אונד דאַז זיא דאַרום אַלז פֿאַטערלאַנד ליעבטען אונד מיט איהרעם הערצבלוטע גערנע פֿערטהיידיגט העטטען; איינע אַנדערע אַכטע פֿיעלטע מיטלייד מיט איהנען, וואוסטע איהרע פֿעהיגקייטען, איהרע הערצענזטוגענדען אונד איהרע ברויכבאַרקייט צור ערהייבונג שטאַאַטליכער צוועקקע צו שעטצען אונד נאַהם זיא ערבאַרמונגזפֿאָלל אין איהרער מיטטע אויף. אונד זאָ מעגען שווינדען פֿאָן דער ערדע אַכ-טיגע רייכע אונד גראָססע נאַציאָנען: ישראל ווירד נימערמעהר פֿאָן דער ערדע שווינדען. חסד עשה הקב"ה לישראל שפזרן לבין האומות. — אַלז משה דיעזע שרעקליכען, איינהאַלטסוואָרטען, אונגליקסוואַנגערן

אַהנוואָרטע, תוכחה, אַן דיא איזראַעליטען בעגאָננען, בעבטע פֿאָר
שוידער דער ערדבאַלל, ציטטערטען דעס הימעלס זייולען, זאַנקען אונד
אָבנד פֿערדונקעלטען זיך, דיא שטערנע צאָגען איהר ליכט איין, זעממט־
ליכע קרעאַטורען פֿערשטוממטען, דער ביימע געצווייג בליעב רעגונגסלאָז,
דיא אורמאַהנען יאַממערטען אונד שטעהנטען פֿאָן איהרען גראַבעסבעט־
טען אויף: וועהע, וועהע אונזערען קינדערן, ווען זיא זיך פֿערגינגען
אונד דיעזער פֿלוכע אינהאַלט זיא טרעפֿפֿען ווירדע. זיא פֿעראַנשטאַלטעטען
ניכט אויסצוהאַלטען אונד איסטען גאַנצליך דער פֿאָללשטענדיגען פֿער־
ניכטונג אַנהיימפֿאַללען, דאַ ניעמאַנד זיך איהרער אַננעהמען אונד קיין
פֿערדיענסט זיא שיצען ווירדע! — דאַ ערטאָנטע איינע שטיממע אויס
דעס הימעלס האָהען: זייד אָהנע פֿורכט, איהר פֿעלזען דער וועלט!
שוואַנדע אויך אַללער גענעראַציאָנען פֿערדיענסט, דאַס איירינע ווירד
ניעמאַלס פֿערגעהען, איין מיט אייך געשלאָססענעס בינדניס ניא
געלעשט אונד דאַרום דער איירען קינדערן ווערדענדע שולד ניעמאַלס גאַנצ־
ענטזאָגען ווערדען. „מאָגען בערגע וויכען, היגעל וואַנקען, מיינע הולד
זאָלל ניכט פֿאָן דיר וויכען אונד מיין פֿריעדענסבונד ניכט געלעשט ווער־
דען, שפריכט דיין ערבאַרמער, יהוה!" (ישעיה.)

נצבים.

ט. ניכט הייםליך אונד פֿערבאָרגען זאָנדערן אָפֿפֿענטליך, וואָהרענד
דער טאַגעזהעללע וואַרנע איך אייך, אין געגענוואַרט גאָטטעס, דעס אַלל־
וויססענדען דער הייפטער אייער געשלעכטער, אייער עלטעסטען אונד
בעאַמטען זאָוויא דער גאַנצען מאַננשאַפֿט ישראל'ז

י. אייערע קינדער, פֿרויען אונד פֿרעמדלינגע, פֿאָם האָלצהויער ביז
צום וואַססערשעפֿפֿער.

יא. דיך צו פֿיהרען אין דען פֿעראיידונגספֿלוך אונד אין דאַס בינדניס,
דאַס דער הערר, דיין גאָטט, יעטצט אַבשליעסט, אויף דאַס דוא איהם
צום (פֿריעזטער־) פֿאָלקע זייעסט אונד ער דיר צום גאָטט זייא.

יג. או' יד. ניכט מיט אייך אַללײן שליעסע איך דיעזעס בינדניס אונד
דיעזען פֿעראיידונגספֿלוך, זאָנדערן מיט דעם, וועלכער היער פֿאָר דעם
העררן, אונזערם גאָטטע, יעטצט צוגעגען, אַלזאָ אויך מיט דעם דער
יעטצט ניכט היער געגענוואָרטיג איזט. דיא גייזטער אַללער
קינפֿטיגען גענעראַציאָנען וואָהנטען יענעם טייערע ערהאַבענען אָפֿפֿענ־
באַרונגסאַקטע אויף דעס סיני'ז שטראַהלענגלאַנצע אַן יענעם עוויג דענק־
ווירדיגען טאַגע בייא, אונד ניעמאַנד פֿערמאַג זיך יעמאַלס דיעזעם
בינדניסע צו ענטציעהען, דיעזער זאַנקטען באַנדע צו ענטלעדיגען. ניכט
נאַך איירעם זיננע, שפראַך משה, פֿיעלמעהר נאַך איינעם אונד דעס

אַללערהייליגסטען זין, אָהנע אַללען פֿאָרבעהאַלט, בעשטייטיגע איך אייך.״ יעדער, דער איטטעלסט דער געבורט דעם טאָטע דעס יודענטהומס אַנגעהאָרט אָדער אין קינפֿטיגען לייטען אַנגעהאָרען ווירד, קאַן זיך אין קיינער ווייזע פֿאָן איהם לאָסזאַגען. דיא נאַטור, דיא איהן צום מענשען מאַכטע, שטעמפעלטע איהן גלייכצייטיג צום איזראַעליטען, אום עבען דאַס מענשליכע, דאַס הומאַנע, דיא אונטערדרוקונג דעס טהיערישען אונטער דאַס גייסטיגע דאַרצושטעללען. דיא בעשניידונג איזט וואָהל „דאַס צייכען דעס בונדעס,״ אות ברית, אַבער ניכט דער בונד זעלבער, וויל דיא געבורט, דיא אַבשטאַממונג, איהן צום זענדבאָטען גאָטטעס מאַכט, איהם צו איינער מיסיאָן פֿערפֿפֿליכטעט, דער ער זיך ניכט ענט־ציעהען קאַן. מאַג ער נאָך זאָ זעהר געגען דיא געבאָטע זיינעס גאָטטעס האַנדעלן, מאַג ער, זיינער מיינונג נאַך, זיינען גלויבען וועכזעלן: אימער־הין בלייבט ער איזראַעליט, אונד אימער איזט דיא פֿפֿאָרטע דער בוסע איהם געאָפֿפֿנעט אונד דיא ריקקעהר צו זיינען פֿפֿליכטען ערמאָג־ליכט, לכל אבדת אחיך לרבות את המומר אע״פ שחטא ישראל הוא.

כג. אונד זאַגט מאַן: וואַרום האַט דער הערר דיעזעם לאַנדע זאָ געטהאַן?

כד. זאָ ווירד מאַן זאַגען: וויל זיא פֿערלאַססען דען בונד דעס הערן, דעס גאָטטעס איהרער פֿאָטער, דען ער מיט איהנען געשלאָססען, אַלס ער זיא אויס דעם מצרים לאַנדע געפֿיהרט האַטטע.

כה. דאַרום פֿערטריעב ער זיא אויס איהרעם לאַנדע . . . אונד וואַרף זיא אין איין אַנדערעס לאַנד. — זאַגט אַבער ניכט, וואַס פֿערמאָגען וויר דאַגעגען צו טהון, ווען דער איינע אָדער דער אַנדערע, אָדער אויך פֿיעלע הייאַליך זינדיגען? זאָללטען וויר אונשולדיג ביסען, וואַס אַנדערע פֿערגאַנגען האַבען?

כח. פֿערבאָרגענע דינגע זינד אַללערדינגס נור דעם הערן, אונזערעם גאָטטע, פֿאָרבעהאַלטען, (אונד היעפֿיר מאַכט ער נור דיעיעניגען פֿעראַנטוואָרטליך, וועלכע זיא איבטען); וואַס אַבער אָפֿפֿענטליך געשיע־העט אָדער אָפֿפֿענבאַר ווירד, געהעט אונס אונד אונזערן קינדערן אַן (עס צו פֿערהינדערן אָדער נאָך רעכט אונד געזעטץ צו בעשטראַפֿען, דאַמיט דאַס לאַסטער אונד דער אַבפֿאַלל ניכט אום זיך גרייפֿע) אויף דאַס וויר טהון אַללע וואָרטע דיעזער לעהרע.

דרייסיגסטעס קאַפיטעל.

א. ווען אַללע דיעזע דינגע איבער דיך קאָממען, זעגען אונד פֿלוך, דיא איך דיר פֿאָרגעלעגט האַבע, אונד דוא ניממסט עס צו הערצען, אונטער אַללען פֿעלקערן, אונטער וועלכע דיך דער הערר, דיין גאָטט, פֿערשטאָססען האַבען ווירד.

ב. זאָ ווירסט דוא (פֿאָן אַללען פֿעראַכטעט, געשמעהעט, פֿערהעהנט,

פערשפאָטטעט, איסהאַנדעלט, בעראויבט אונד פעריאַגט, אונד נור אויף דיך אונד דיינעז גלייכען אַנגעוויעזען) צוריקקעהרען, תשובה, צום הערצן, דיינעם גאָטטע, בייא דעם אַלליין דוא שוטץ, שירם אונד הילפע אין נאָטה אונד אַנגסט, לאַבזאַל אין לייַדען, בערוהיגונג אונד טראָסט אין טריבזאַל פינדעסט) אונד ווירסט הערען אויף זיינע (דיך אויך אין פיינדעז לאַנד אונד איטטען אונטער באַרבאַרען אַבהענגענדע) שטיממע, נאַך אַללעם, וואַז איך דיר יעצט געביעטע, דוא אונד דיינע קינדער, פאָן גאַנצעם הערצען אונד גאַנצער זעעלע. ניא אונד נימער זינד זיא פערלאָססען דיא פפאָרטען דער בוסע, שטעטס זינד זיא ערשלאָססען דיא טהאָרע צור טוגענד, איממער זינד זיא געעֶפפנעט דיא פאַטעראַרמע, אום דאַז רייאמיטהיג צוריקקעהרענדע קינד אין ליעבע אונד באַרמהערציגקייט ווידער אויפצונעהמען אונד איהם גענעזונג פאָרדערנדע אַרצנייא, וואונדען היילענדען באַלזאַם, שמערצען שטיללענדע עזענצען צו רייכען, דאַמיט עז ווידער גענעזענדע אונד זיך דעז פאַטערליכען אומגאַנגעז פרייען קענענע. אין אַללען פערהעלטניססען דעז לעבענס, אין אַללען צופעללען דעז שיקזאַלז, אונטער אַללען היממעלזשטריכען אונד אערטערן, אין אַללען לענדערן אונד אונטער דערען בעוואָהנערן איזט דיא גיטיגע האַנד דער וואַלטענדען פאָרזעהונג, אום צו לייטען אונד צו לענקען, צו רעטטען צו ווייזען אונד זאַנפט צו פיהרען צור קוועללע דעז הייל, צום באָרן דעז פריעדענז. גאָטטעז הערליכקייט איזט יאַ דיא גאַנצע ערדע פאָלל, זיא אָפפענבאַרט זיך פאָם אונבעדייטענד שיינענדען, אויף דעם דאַכע קריעכענדען אַמייזע ביז צור צעדער דעז לבנון'ז בערגריקקען צירענדען מעכטיג האָהען צעדער, „פאָן דעז געשטאַייסעז קוים זיכטבאַרען אייערכען ביז צו דעם געוואַלטיגען ריעזען דעז אויף זיינעם ריקקען פיעלע לאַסטען טראַגענדען עלעפאַנטען“, אין דעז לענצעז לינדעם צעפיר, אין דעז זאָממערז שטראַהלענגלוטה, אין דעז הערבסטעז רייכער פיללע, אין דעז ווינטערז שוירינגעם פראָסט, אונד נור רופען דאַרף מאַן דען אַללגיטי-גען. זאָ לעססט ער זיך פינדען, אַנרופען נור, זאָ איזט ער שאָן נאַהע.

ג. יאַ, צוריקקעהרען ווירד דער הערר, דיין גאָטט, זעלבער מיט דיינען פערטריעבענען, זיך דיינער ערבאַרמען אונד דיך ווידער זאַממעלן אויז אַללען פעלקערן, אונטער וועלכע ער דיך צערשטרייט האַט. עז הייסט ניכט היער וְהֵשִׁיב „ער ווירד צוריקפיהרען,“ זאָנדערן וְשָׁב „ער ווירד צוריק-קעהרען,“ וויא גלייכזאַם דיא גאָטטהייט זעלבער, זאָ לאַנגע ישראל אים דרוקקע לעבט אונד זיינער ענטטע-העפטע האַרום בעראויבט איזט, וויל עז דען אַללגעמיינען אונפעראייסט מיט אַנדערן געטצענדיענערישען אידעען אַנבעטעט, אונד זאָמאַנגע עז מאַן גלייכבערעכטיגונג אַללער אונד מאַן ענטגעגענקאָממט אונד היעדורך

אין אירגענד איינעז ברוזט צווייפעל אן דער געטטליכען גערעכטיגקייט זיך ערהעבט, איהרען ערהאבענען טהראן פערלאססען צו האבען אונד אים עקעלע צו װאנדערן מיינט, ערזט נאך װיעדערהערשטעללונג דעז רעכטעז אבער, װען אללע מענשען „געטטעזקאמפען" זיין אונד דיא זעלבזט-אונד אייגענזוכט אונד װאללוסט בעזוכען, דאפיר אבער זיך אין ליעבע אונטערהאלטען האלטען װערדען, אויך איהרען גלאררייכען העררשערזיטץ װיעדער טהראנעט. (זיעהע אָ. ז. 96.)

ד. װארעזט דוא ביז אן דעז הימעלז ענדע פערשטאססען, (אן דען אייסערזטען גרענצען דער ערדע לעבענד,) זאָ װירד דער העלד, דיין גאָטט, (דורך דען אללגעמיינען מענשענבעגליקקער משיח אונד דען איהם פאָראנגעהענדען האָהענפריעזטער אונד פראָפעטען אליהו) פאָן דאָרט זיך זאממעלן אונד איינהאָלען. אונד נאָגערט אויך דיא לייט דער ערפיללונג, האררע איהרער פערטרויענזפאָלל, דען קאָממען װירד אונד אום זיא, װייל דער העלד ניכט טריגט אונד ניכט טיישעט.

י. בעשטייגען װירד דער העלד אלזדאן דיין העלל אונד דאז העלל דיינער נאכקאָממען (פאָן דעם אונקרויטע דעז אבער- אונד אונגלויבענז, פאָן דער טאהראָלערפּאלאנגע דעז לאזטערז, פאָן דעם גיפטגעװעכזע דער ליידענשאפט) דאמיט דוא ליעבעזט דען העררן, דיינען גאָטט, פאָן גאנצעם הערצען אונד גאנצער זעעלע, אויף דאס דוא לעבעזט, דער טאָד אבער אויף איממער שווינדע", אונד גאָטט, דער העלד, דיא טהראנע װישען װערדע פאָן יעדעם אנגעזיכטע אונד דיא שמאך זיינעז פאָלקעז פאָן דער גאנצען ערדע טילגעט." — אמן!

יא. דאז געבאָט, דאז איך דיר געבע, איזט ניכט פערבאָרגען אונד ניכט פערנע. עז איזט װעדער אים הימעל נאך יענזייטז דעז מעערעז, זאָנדערן דיר זעהר נאהע, אין דיינעם מונדע אונד אין דיינעם הערצען, עז אויזצואיבען. לעזע זיא, דיא הייליגע לעהרע, אָפט אונד מיט אויפמערקזאמקייט, לערנע זיא קעננען, פערזענקע דיינען גייזט אין איהרע טיעפען, פראָגע זיא אבער אויך דיינעם געמיטה אונד הערצען איין, פיהלע אונד עמפפינדע אין איהר דיא װייזע אונד ליעבענדע לייטונג דיינעז גאָטטעז, אונד גערנע אונד פריידיג קאננזט אונד װירזט דוא זיא נור ריכטשנור דיינער דענק אונד האנדלונגזװייזע נעהמען.

כ. אום צו ליעבען דען העררן, דיינען גאָטט, צו האָרען אויף זיינע שטיממע אונד איהם אנצוהאנגען, דען זיא איזט דיין לעבען אין דיעזער אונד דיינע גליקזעליגקייט אין דער צוקינפטיגען װעלט. — געלייטע איך נור נאך איינמאל, פערעהרליכער לעזער אין דען בליהענדען גארטען דער אגדה, פיעללייכט געפאללט דיר דיא בלומע, װעלכע איך פיר דיך צו פפליקקען מיר ערלויבע, אבגלייך זיא איינע װעהמיטהיגע שטיממונג

אין דיר ערהעגטן קאננטע. — אלז דער רעמישע קייזער האדריאן אללע ווירדיגען אנדענקענס, דען דאמאליגען איזראעליטען דאז געזעצלי=כע שטודיום שטרענגסטע פערבאָט, ואמאעלטע רבי עקיבא, דער נאכמאליגע מארטירער, נאחהריבע שילער אום זיך אונד לעהרטע אפפענטליך. דא טראף פאפוס בן יהודה איהן אונד פראגטע: „פירכטעסט דו דען דיא איבערמאכט שמעהענדען רעמער ניכט?“ — ריכטעט פאפוס, אנגעזיין „דער וויזע“ געהייסען, איסט ערנסטע דיזע פראגע? זא מאגע איינע פאבעל דיר דיא אנטוואָרט לעהרען: איינסטמאלז שפאצירטע רייגעקע, דער פוקס, אן איינעס פלוסעס אופער אונד בעמערקטע דיא פישע רעג=נעגד-הין אונד הער. אויז וועלכער אורזאך' אייזעט איהר פאן דאננען זא זעהר? פראגטע דער שלויע טהיערגעזאמפאלז. „וועגען דער גארנע אונד נעטצע, מיט וועלכעם דיא שטאָלצען ארמאהנע אונז צו פאנגען הערבייקאמען, ווישעטע דיא אנטוואָרט. ווענ'ז אייך בעליעבט, הערדעטע מיט ארגליסטיגער מיענע דער פוקס זיא נאכמאלז אן, בעגעבט אנ'ז לאנד אייך דאך, דאס וויר אין געמיינשאפט לעבען, זא פריעדליך וויא אונזערע פארפאהרען ביינאמען וואהנטען. — „ביזט דו עז, דען דיא וועלט „דען קלוגען“ נעננט? ריעפען דיא וואסערבעוואָהנער; דו טייגסט עהער טהאָריכט דען קלוג צו זיין. ווען וויר אין אונזערם לעבענזעלע=מענטע געפאהר לויפען, וויא פערמאכטען דען זיכערהייט אן טראָקענע=פאהרליכעם פלאטצע וויר פינדען?“ — אונז, פאפוס, ערגעהט עז פאסט עבען זא. ווען וויר וואהרענד דער בעשעפטיגונג מיט דער הייליגען תורה, פאן וועלכער עז הייסט, זיא זייא אונזער לעבען אונד דיא פער=לאנגערונג אונזערער טאגע,“ אונז ניכט זיכער פיהלען, אום זא וועניגער זינד וויר'ז, זא וויר אונז פאן דערען שטודיום לאָסזאגען.

עז שטאנד ניכט לאנגע אן, אלז רבי עקיבא אלז ווידער דיא קאיזערליכע פעראָרדנונג האנדעלנד ערטאפפט אונד אין דען קערקער געשלעפפט ווארדע. אבער אויך פאפוס ווארדע אלזבאלד דאהין געפיהרט. „וואז פיהרט דיך היעהער?“ רעדעטע ערשטערער איהן אן. „הייל דיר עקיבא! דאס דו דעז תורה-שטודיומז האלבער איינגעפאנגען ווארדעזט, וואהרענד איך ניכטיגער דינגע בעשולדיגט בין. — אונד אויך וויר רופען: הייל, דרייאמאל הייל דיר, עקיבא! נאך טויזענד שטראהלענד ליכט ישראל'ז! דער דו דיין לעבען וויליג הינגאבעזט צור פערהערליכונג דער לעהרע אונד צום פרייסע דיינעז שעפפערז, געלאָבט זייא זיין הייליגער נאמע! סלה!

וילך.

איינאונדדרייסיגסטעז קאפיטעל.

א. אל' ב. אם זיעבענטען אדר דעז יאהרעז 3373. פערפיגטע זיך

משה אין דאַז שטיפֿטצעלט צו דען זיינער האַררענדען איזאַמענזיטען אונד שפּראַך צו איהנען: היינטע בין איך 120 יאַהרע אַלט, דיעזער טאַג וואַר איין געבורטס- אונד איזט נון איין שטערבעטאַג; דעם טאָה ווירד היינטע גאַך איך פֿאָן אייך טרעננען אונד איך ווערדע ניכט מעהר פֿאָר אייך אויז- אונד איינגעהען, וויל דער העררע איר זאַגטע: דוא זאָללסט ניכט איבער דען ירדן געהען.

ו. איהר האַבעט זיך שטאַרק אונד שטאַנדהאַפֿט, פֿירכטעט אייך ניכט אונד זייד ניכט אונטהעטיג, דען דער העררע אייער גאָטט דער איט אייך געהעט, ער ווירד דיך ניכט ערשלאַפֿפֿען לאַססען אונד דיך ניכט פֿערלאַססען.

ז. דעם יהושע האַבע זאַגטע ער אין געגענוואַרט גאַנץ איזראַעליטען: זייא שטאַרק אונד שטאַנדהאַפֿט! דען דוא ווירזט איט דיעזעם פֿאָלקע אין דאַז לאַנד קאָממען, דאַז איהם איינצוגעבען דער העררע זייגען פֿאָטערן צוגעשוואָרען, אונד דוא ווירזט עז איהנען פֿערערבען.

ח. דער העררע איזט'ז, דער פֿאָר דיר הערגעהעט, ער ווירד איט דיר זיין, דיך ניכט ערשלאַפֿפֿען לאַססען אונד דיך ניכט פֿערלאַססען. פֿירכטע דיך זאָאיט ניכט אונד פֿערזאַגע ניכט!

ט. היערויף איבערגאַב ער דיעז פֿאָן איהם געשריעבענע געזעטצ לעהרע דען פּריעסטערן, דען זאָהנען לוי'ז אונד אַללען עלטעסטען ישראל'ז,

י. אונד בעפֿאַהל איהנען, אַם היטטענפֿעסטע איינעז יעדען ערלאַס-יאַהרעז, ווען אַללעז פֿאָלק גען ירושלים וואַללפֿאַהרעט, דיעזע לעהרע פֿאָר זיי פֿאָרצולעזען.

יג. אַבער אויך איהרע קינדער, דיא נאָך אונוויסענד זינד, מעגען האָרען אונד לערנען דען העררן צו פֿירכטען, וויל דיא פֿאָן פֿריהעסטער קינד-הייט אַן איינגעפּראָגטען גרונדזעטצע ניכט זאָ לייכט פֿערוויטען.

יד. דער העררע שפּראַך האַבע צו משה: נון איזט דיינע שטערבעשטונדע הערהאַנגעקאָממען; רופֿ' דען יהושע אונד שטעללט אייך אינ'ז שטיפֿטצעלט, דאַס איך איהם בעפֿעהלע ערטהיילע. גאַפֿהען דיעז געשטעהען,

טו. שפּראַך דער העררע צו משה: איינסט, ווען דוא ביא דיינען פֿאָטערן רוהען ווירזט, ווירד זיך דיעזעז פֿאָלק עמפּאָרען אונד דען גאָטטערן בהרבאַרישער פֿאָלקער נאַכבוהלען, איך האַבע פֿערלאַססען אונד איין איט איהם געשלאָססענעז בינדניס אויפֿלאָזען זאָלען.

יז. פֿערלאַססע איך זיא דאַן אונד ווענדע איין אַנטליטץ פֿאָן איהנען, ווירד עז פֿאָן אַנניגפֿאַלטען אונגליקספֿאַללען אונד דראַנגזאַלען היימגעזוכט ווערדען אונד יגדליך ערקעננען: וויל איין גאָטט ניכט מעהר אין איינער איטטע איזט, האַבען דיעזע טריבזאַלע איך בע-טראָפֿפֿען.

יח. אונד נון לייכנעט איך פֿאָלגענדען געזאַנג אויף,

כא. דאס ער געגען דאזעלבע (שטעטז אין דער תורה) צום צייגען
דיענע, דען דיעזע ווירד פאן זיינען נאכקאממען ניא גאנצליך
פערגעססען ווערדען. אגען איך פיעלע צו אנפאנגער זייט איהרעם
גאטט אונטרייא ווערדען, דאז געזעטץ פערלאססען, דיא תורה איסאכטען,
גאנצליך פערגעססען ווירד זיא ניעמאלז. היאאערהין ווערדען אונאיטטעלג
באר, דורך דעז האלגיטיגען אכטיגען גייזט, אדער איטטעלבאר,
געדראנגט דורך פערהאלטניסע פאן אויסען, איינצעלנע אדער אויך
אעהרערע ערשטעהען, דיא פיר איהרען גאטט אייפערן אונד איט אוטה,
היגגעבונג אונד אויפאפפערונג איהרע נאלאן בעלעהרען, צור איינזיכט
אונד טוגענד ליטען אונד דיא הייליגע לעהרע אין וואהרעם טטראהלען
גלאנצע הערלוטטעללען טראכטען, אונבעקיאאערט אום דער טהארען
שפאטט אונד דער איבעראיטהיגען האהן. — נאכדעם ער דען לויטען
זיינען טטאאעזגענאססען, דאז בוך דער לעהרע, ספר התורה, איבערגעבען
האטטע, אום עז צור זייטע דער בונדעזלאדע אויפצובעוואהרען, שפראך
ער: דא איך פאן איירעם בעטראגען וואהרענד איינעז וואנדעלז אין
איירער איטטע טליעסטען קאן, דאס איהר אויך נאך איינעם טאדע פאן
דעם רעכטען וועגע אבווייכען ווערדעט אונד אונגליקק אייך טרעפפען
ווערדע, זא ווילל איך היאאעל אונד ערדע, דיא אייך לאהן אדער שטראפע
יע נאך איירעם פערהאלטען, געוואהרען, צו צייגען ווידער אייך אנרופען
אונד נעבזטדעם דען איגהאלט פאלגענדען געזאנגז אייך איינטארפען.

האזינו.

א. פערנעהאט, ווען איך רעדע, איהר היאאעל דארט,
הארע דוא, ערדע איין אאהנענד וואָרט!
ב. עז טריעפע איינע לעהרע וויא רעגען,
עז פליעסע איין וואָרט וויא טהויא;
וויא אויף גראז דער אילדע זעגען,
וויא פלאטצרעגען אויף גריננער או.
ג. האָל איך דען נאאען דעז העררן אן,
געבט גראסע איהם אונד רוהם אלזדאן.
ד. דער פעלז! זיין טהון איזט אהנע פעהל,
געראכט זיינע וועגע אללזאאאט;
איין גאטט דער טרייא, אהנע העהל,
הערליך אונד זאנפט, דער ניכט פערדאאאט,
ה. איזט דיא שאנד' וואהל איהם? ניין! זיינער קינדער שולד,
איין געשלעכט פערקעהרט, טיקקיש, אהנע הולד.

ו. ווילזט דוא דעם הערן דאַנקען זאָ,
ניכטזווירדיג פֿאָלק אונד ניכט ווייזע?
איזט ער דיין פֿאַטער יאַ גערבן אונד פֿראָה,
ער האַט דיך געשאַפֿט, אונד פֿיהרעט דיך ווייזע.

ז. געדענקע דאָך דער אוראַלטען צייטען,
בעטראַכטע דיא יאַהר' פֿאָן אַנגלעם געשלעכט.
פֿראַג' דיינען פֿאַטער, ער ווירד דיך יאַ לייטען,
דיינע אַלט'זטען ווערדען דיר'ז זאַגען נאָך רעכט.

ח. אַלז דער העכזטע פֿאָלקער איינזעטצטע,
אַלז ער פֿערטהיילטע אדם'ז זאָהנע,
שטעללטע ער דער פֿאָלקער גרענצען פֿעזטע
נאָך אַנצאַהל דער ישראל'ז זאָהנע.

ט. זיין פֿאָלק איזט זיין טהייל יאַ נור,
יעקב זיינעז ערבע פֿלור.

י. אין וויזטעם לאַנד פֿאַנד ער איהן,
אונטער דער איינאָד' היילענדעם ווילד;
בעשיטצט אונד ריכטעט אויף איהן דען זין,
בעוואַהרט איהן וויא זיינער אויגען בילד.

יא. וויא דער אַדלער בעוואַכט זיין נעזט,
איבער זיינע יונגען צאַרטליך שוועבט,
ברייטעט אויז דען פֿיטטיג, נימט עז פֿעזט
אויף זיינע שווינגען עז זאַנפֿט ער העבט;

יב. זאָ פֿיהרט דער הערר עז גאַנץ אַלליין,
אָהנ' אַנד'רער הילף אונד אָהנע פּיין.

יג. דער ערדע העה' ליעס ער'ז ערשטייגען,
דעז פֿעלדעז פֿרוכט עז רייך געניעסען,
ליעס אויז דעם פֿעלז איהם האָניג ריינען
אויז האַרטעם קיעזעל אָל איהם פֿליעסען.

יד. דעז רינדעז איוך, דעז שאַפֿעז ראַהם,
דער לאַממער פֿעטט, נעבזט בשן'ז ווידדער,
פֿאַם ווייצען פֿעטט דער ניערען קאַם,
טראַנקזט טרויבענבלוט דוא אָהנע ביטטער.

טו. ישורון וואַרד פֿעטט, שלוג אויז —
וואַרזט פֿעטט, דיקק אונד וואָהלבעלייבט
פֿערגאַס גאָטט, דען שעפֿפֿער, איהם זוי,
פֿערוואַרף זיינ'ן פֿעלז, וואַרד בעטייבט.

טז. זיא ערהייפערטען איהן איט פרעאדעם וועזען,
קראָנקטען דורך גרייל' איהן, דיא בעֶזען.
יז. אָפפערטען דען טייפעלן, אונגאָטטער,
וועזען, דיא ניכט קאַננטען זיא יעהער,
ייגגזט געקאָאמען איט ניטעם געטאעטטער,
איירע פאָטער פירכטעטען זיא ניכט זעהר.
יח. געדאַכטעזט דעז פעלז ניכט, דער דיך געבאַר,
פערגאַסעזט גאָטט, דראָהטע ניכט געפאַהר.
יט. דיעז זאַה דער הערר, דאַ ענטבראַננטע זיין צאָרן,
אונד פערשמאָס דען קינדערן דען געאָדערנבאָרן.
כ. טפראַך: ווענדען איין אַנטליטז וויל איך פאָן איהנען,
וויל זעה'ן, וואַז איהר ענד' זיין ווירד אונד ליעגן;
איין טליס געטלעכט, דער פערקעהרטהייט זיא דיענען,
ערליעהונגז אונד טרייאָז זינד איהרער גאַר פיעל.
כא. דורך אונגאָטטער אונד האַס ערהייפערטען זיא איך,
דורך האַבערגלויב' פיגטען גראַם זיא איר לו;
דורך אונפאָלק אויך אאָגען קראָנקען זיא זיך,
פרעך געזינדעל גאָנל' ראַזט איהנען ניכט נאָך רוה'.
כב. איינעז לאָרנעז גלוטה ענטבראַננטע גאַר זעהר,
לעהרט ביז צור האָלל' אונטערזטער גרופט,
פערהעערט אוי אונד פעלד זאַאמט זיינער אָהר',
ענטצינדעט דיא בערג' איט פעזטיגאַליטער לופט.
כג. אונגליקק הייפען וויל איך איבער זיא,
פפיילע פערטיעסען, דאַס זיא ריקקעהרען ניא.
כד. פאָם פיעבער פערצעהרט, פאָם הונגער פערשמאַכט,
פאָן גיפטיגער זייכ', פאָם הויבטהיער פערלאַכט,
פאָם שלאַנגען געליט אין טרעקקען געבראַכט.
כה. דרויסען זאָלל דאַז שווערט פערניכטען,
איננען זאָלל דיא אַנגזט פערהעערען,
יינגלינג זאָ וואָז יונגפרויא ריכטען,
זייגלינג אונד דען גרייז פערצעהרען.
כו. זיא אויפצורייבען איך פעזט בעשלאָס,
פאָן אענטען זיא טילגען, קליין אונד גראָס.
כז. פירכטעט' איך ניכט דעז פיינדעז שמאָה'ן,
דער האַסער אַרגע לאַסטערבאַהן;
זאַגען ווירדען זיא: אונזרע האַנד' ווער געזה'ן,
דער הערר האַט דיעז אַללעז ניכט געטהאַן.

כח. באָזהאַפטער אַכטלאָזיג׳ זינד זיא יאַ פאָלק,
אָהנ׳ פערנונפט, איררזינניג אונד טאָלל.
כט. וואָרען זיא ווייז׳, בעדאָכטען זיא דיעז,
קלוגהייט איהנען דיא פאָלגען ערוויעז.
ל. וויא קאָננטע איינער טויזענד צערשטיעבען,
צווייא טרייבען איינע מיריאַד׳ אין דיא פלוכט?
האָטט׳ ניכט זיא איהר אייגנער פעלז אויפגעריעבען,
אונד פרייז זיא דער הערר געגעבען דער צוכט.
לא. איזט יאַ ניכט וויא אונזער פעלז איהר האָרט;
אונזרע פיינדע בעצייגענ׳ז דורכ׳ז אייג׳נע וואָרט
לב. אַבער וויא דער וויינשטאָקק סדום׳ז איזט דער איהרע,
פאָן עמורה׳ז געפילדע איהרע פרוכט,
איהרע רעבע זאַפטלאָז, טראָקקען אונד דיררע,
גיפטיג איהרע טרויב׳ וויא דער שלאַנגע וואוכט.
לג. וואוטה דער דראַכען איזט איהר וויין,
גרויזאַמער אָטטער גאַלל׳ מוס ער זיין.
לד. אין מיינעם ראַטהשלוס ליעגט׳ז אַבער פערבאָרגען,
פערוואַהרט אין מיינען שאָטצען דער ליכטע מאָרגען.
לה. מיין איזט דיא ראַכ׳ אונד דאַז פערגעלטען,
צור צייט דאַ וואַנקעט אונד ציטטערט איהר פוס,
ווען נאַהט דער טאַג דעז שפאָטטעז אונד שעלטען,
צוקונפט איהנען הערבייא איילען מוס.
לו. דען איינזט דער הערר זיין פאָלק ווירד ריכטען,
אונד זיינער דיענער, דער טריי׳ן, בעדענקען זיך,
זיעהט ער, מאַן וואָללע גאַר זיא פערניכטען
אונד טראָסט אונד יעדע הילף׳ פאָן איהנען וויך.
לז. שפרעכען ווירד ער דאַן: וואָ זינד איהרע געטטער,
איהר פעלז, דעם זיא פערטרויטען אַלז רעטטער?
לח. דיא דאַז פעטט איהרער מאַהלע פערצעהרען,
דען אָפפערוויין אין פיללע גענאָססען;
זיא מעגען אייך נון הילפע געוועהרען,
צופלוכט אייך אין טריבזאַל, דער גראָססען.
לט. זעהט נון, דאַס איך, איך אַללײן עז בין,
אונד קיין גאָטט נעבען מיר עקזיזטירעט;
איך טעדע שנעלל אונד היילע קיהן;
שלאַגע וואונד׳, בינ׳ז, דער זיא קורירעט,
אונד קיינע מאַכט רעטטעט פערנערהין,

מ. ווען חיך איינע החַנד גען היממעֶל ערהעבע,
חונד שפרעכע: זאָ וואַהר חיך עוויג לעבע:
מא. ווען חיך געוועטצעט איין פונקעלנדעז שווערט,
חונד גרייפעט איינע החַנד נאַך שטרענג'ס געריכט,
ראַכ' חיך דאַן חיב' איט געוואַלטיגער האַרט,
בעלאַהנע דעם האַסער נאַך פאָללעם געוויכט.
מב. טויך איינע פפייל' חין רויכענדעז בלוט,
איין שווערט פערצעהרעט קנאָכען חונד פלייש:
חינז בלוט ערשלאַג'נער טיראַננענברוט,
אוזקעל דעז פיינד'ג, דער באָזען געטאַיים.
מג. פרייסעט דאַן פאָלקער זיינעז פאָלקעז גליקק,
ווען ער דאַז בלוט דער געטרייען וואָהל ראָכט,
חונד וויטהריכע שטראַפט איט לאָרניגעם בליקק,
זיין פאָלק אַבער זיהנט, דעם לאַנד פערטהאַפט רעכט.

מו. נאַכדעם דיעזעז ליעד פאָרגעטראַגען וואַר, שפראַך משה לו איהנען: ריכטעט איירען זין חויף אַללע דיא וואָרטע, איטטעלזט וועלכער איך אייך פערוואָרנט האַבע, דאַמיט איהר זיא איירען קינדערן איינשאָרפעט, דאַס זיא בעאָבאַכטען חונד טהון אַללע וואָרטע דיעזער לעהרע, דאַ אייער לעבען חונד איירע גליקקזעליגקייט דאַפאָן אַבהאָנגען.
מח. לו איהם אַבער שפראַך דער הערר אַם זעלביגען טאַגע:
מט. געהע חויף דאַז געבירגע עברים, דען בערג נבו, חונד זיעהע דאַז לאַנד כנען, דאַז איך דען קינדערן ישראל'ז לום איינגענטהומע געבע;
נ. אַלדאַן זאָללזט דוא חויף דיעזעם בערגע שטערבען חונד לו דיינען פאָטערן פערזאַממעלט ווערדען, זאָ וויא דיין ברודער אהרן חויף דעם בערגע הור געשטאָרבען חונד לו זיינעם פאָלקע פערזאַממעלט ווורדע.

וזאת הברכה.

דרייא אונד דרייסיגזטעז קאַפיטעל.

א. פאָר זיינעם טאָדע אַבער ערטהיילטע איהנען דער גאָטטליכע אַאַן זאָלגענדען זעגען:
ב. ער שפראַך:
פאָם סיני קאַם גאָטט, דער אַללמאָכט'גע הערר,

אָפּגעבאַרטע זיך איהנען פֿון שעיר,[1]):
שטראַהלטע פֿון פארן, דעם בערגע גראַד זעהר[2])
מיט מיריאַדען הייליגער הערליכער ציער,
אין זיינער רעכטען געזעטץ, איין פֿייעראמעער.

ג. ליעבענד פֿערפֿליכטעט ער פֿעלקער — דיא שטאַמאַ',
איהרע הייליגען אַלל אין דער האַנד וואָהל בעוואַהרט,
היינגעשטרעקט צו זיינען פיסען בעקוועם,
עמפפֿינגען זיינע וואָרט' זיא, זאַגפֿט אונד צאַרט.

ד. דיא לעהרע, דיא אונז משה בעפֿאַהל,
ערבטהייל יעקב איזט'ז אויף עוויג צומאַל.

ה. אין ישרון'ז איטט' קעניג ער וואַרד,
אַלז זיך דיא הייפטער דעז פֿאָלקעז געשאַאַרט,
צוואַלף דער שטאַמאַ' נאַך איהזעליגער פֿאַהרט,

ו. נאַכדעם דיא איינליטונג איט איינעם לאָבע געשטעטז אונד ווירדי-
גונג דעז פֿאָלקעז פֿאָלנענדעט וואַר, בעגאַן דער זעגען איינעז יעדען
שטאַמאַעז אינזבעזאָנדערע, אונד צוואַר איט ראובן אַלז דעם ערזטגע-
באָרנען.

ו. ער אָגגע לעבען ראובן אין גליקליכעז אונד בעגליקקענדעז לעבען
אין דיעזער לייטליכען וועלט אונד ניכט שטערבען איינען גייזטיגען טאָד
אין דער עוויגען, אונפֿערגאָנגליכען וועלט, אונד אָגגע ער ניא שטראַפֿע
פֿיר זיינע איט זיינעז פֿאַטערז גאַטטין פֿערוּבטע איבעלטהאַט (שמות
ל"ה) ערליידען, אונד אָגגע זיינע אַנצאַהל פֿון בעשטעטעזוועלטהער
צאַהל זיין! — כון זאָללט שמעון, אַלז צווייטגעבאָרנער, איט זעגען פֿאָל-
גען; דאָך דיא פֿרעכהייט, דיא דעסען פֿירזט זמרי, אונטערשטיטצט
פֿאָן איהם גלייכגעזיננטען שטאַאַזגענאָסען, בעגינג, אונד דער אָפּפֿענט-
ליך עררעגטע טקאַנדאַל וואַרען נאָך אין צו פֿרישעם אַנדענקען, אַלז
דאַס ער דעז געשטעזאַננעז ווירדיג געאעזען וואָרע. גלייכוואָהל
שלאָס ער איהן אין דען יהודה ערטהיילטען זעגען איין, אין דעסען
בעטראַכטליכען נאַכדעזיטהיל אויך דער שמעון'ז אינקלאַווירט געוועזען.
דען

ז. דיעזעז שפראַך ער פֿיר יהודה, דעם ווירדיגען, דעם דיא רעכט-
אָסיגען קעניגע ענטשטאַמאַען זאָללטען: האָרע הערר! יהודה'ז שטימע

---

[1]) פֿאָן דען אדומיטין. [2]) פֿאָן דען ישמעאליטען, צו וועלכען ער גינג,
אום בייהרע צור אַננאַהמע דער תורה צו בעוועגען, וועסען זיא זיך
אַבער ווייגערטען.

(ווען דוד דער ליעבליכע זאַנגער ישראל'ס, דיר זיינע הימנען פֿאָרטראָגט; ווען שלמה זיין עוויג דענקווירדיגעס געבעט צור ווייהע דעס טעמפעלס פֿערריכטעט; אסא, דען רעדליכען, ווען ער דיך אום ביישטאַנד ווידער דאַס צאַהלרייכע אונד קריעגערישע בושי'שע העער אַנפֿלעהעט (דברי הימים ב' י"ד) אונד זיין פֿלעהן צור וואַהרען גאָטטעספֿורכט צו ניטצען שטרעבט; יהושפט, דעם פֿראָממען, ווען ער דיך אום הילפֿע געגען ארם, (מלכים א' כ"ב) אונד געגען מואב (מלכים ב' ג') אַנרופֿט; חזקיה, דען בילדונגסבעפֿערדערער אונד פֿערטרויענספֿאָללען, ווען ער דיינעם אַללמעכטיגען אַרם ווידער דאַס אַססירישע בעלאַגערונגסהעער בעראַהן; (מלכים ב' י"ט פֿפֿ.) אונד צו זיינעם פֿלעהן בריינגע איהן (זיעגענד אונד אָהנע פֿערלוסט פֿאָן יעדער שלאַכט) צוריק, דיינע אַללמאַכט זייא איהם הינרייכענד (אום אָהנע בונדעס־ אונד הילפֿסטרופפען זיינע שלאַכטען צו שלאַגען) אונד הילפֿע ווידער זיינע ווידערזאַכער זייא דוא זעלבער איהם. — קיין שטאַאַט האַט יעדאָך לאַנגע דויער, ווען ער ניכט פֿאָן עדלען אונד אָרטהאָדאָקסעם גייסטע דורכדרונגען איזט. דיעזען צו פֿפֿלעגען אונד צו ערהאַלטען, וואַר דער לויטען בערוף; דאַהער

ח׳ שפראַך ער פֿאָן לוי נון: דיינע, דיינען געטטליכען ווילען אָפֿפֿענ־באַרענדען אורים אונד תומים, הערר! געלייהען דיינעם פֿראָממען מאַננע, דען דוא צו מסה פֿערזוכטעסט אונד ביים האַדערוואַססער מיט איהם האַדערטעסט.

ט׳ דער אין זיינער טרייען אַנהענגליכקייט אַן גאָטט בייא געלעגענהייט דער קאַלבפֿערגעטטערונג) פֿאָן פֿאַטער אונד מוטטער שפראַך: איך זעה' זיא ניכט, זיינע ברידער ניכט קאַננטע אונד פֿאָן זיינען קינדערן ניכטס וואוסטע, דען זיא האַלטען בלאָס דיין וואָרט, אונד בעוואַהרען דיין בונד, אונד דריקקען דיא דיעזעם ווידערשטרעבענדען געפֿיהלע גע־וואַלטיג ניעדער.

י׳ זיא זינד פֿעהיג, דיינע רעכטע יעקב צו לעהרען אונד דיינע תורה ישראל, רויכערווערק לעגען זיא פֿאָר דיא נאַזע דיר, גאַנצאָפֿפֿער אויף דיינען אַלטאַר.

י״א. זעגנע הערר! זיין פֿערמעגען דאָך, (דאַס איהן אַנגעבליך ניכט איבערקאָממע אונד ער דיינעם דיענסטע אָבליעגען קעננע) אונד נימם דאַס ווערק זיינער הענדע (דיא דאַרצובריינגענדען אָפּפֿער) מיט וואָהל־געפֿאַללען אויף; פֿערוואונדע זיינער געגנער (דער מאַצעדאָניער אים קאַמפֿפֿע מיט דען האַזמאָנאָערן) לענדען אונד זיינע פֿיינדע, דאַס זיא ניע מעהר ווידער אויפֿקאָממען. — דיעזער אָפּפֿערקולטוס קאָננטע פֿאָללשטענדיג נור אַן היילגער טעמפעלשטעטטע פֿערריכטעט ווערדען, דיעזע אַבער בעפֿאַנד זיך אויף איינעם פֿאָן בנימן'ס לאַנדעסטהייל; אין

דען יהודה'ז זיך ערשטערקענדען שטרייטען. דאהער פֿאָלגט בנימן היער,

יב. פֿאָן וועלכעם ער זאַגטע: ליעבלינג דעז הערן! זיכער ווירד ער דורך דיעזען וואָהנען, דאַ ער בעשיטצט איהן אַללע צייט אונד רוהעט צווישען זיינען שולטערן איהם. — דיעזעם פֿאָלגטע יוסף אַלז ערנאָהרער דער פֿאַמיליע אים אָגיפּטענלאַנדע אונד

יג. שפּראַך ער פֿאָן איהם: געזעגנעט פֿאָם הערן זייט זיין לאַנד, מיט בעסטער פֿרוכט דורך דעז הימעלז טהויא — אונד וואַסערן אויז דעז אַבגרונדז טיעפֿע.

יד. מיט בעסטער פֿרוכט, פֿאָן דער זאָננ' געריפֿט, — מיט בעסטער פֿרוכט, דיא דעז מאָנדז ליכט טרייבט.

טו. מיט אורמאַלטע בערג' געוויכטע, — מיט דער פֿרוכט עוויגער היגעל ריטלע.

טז מיט בעסטער פֿרוכט דעז לאַנדז פֿאָלל גרין — דורך דיא גנאַדע דעז, דער אים דאָרנבוש איהם ערשיען; קאָממען מאָג'ז אויף דעז בעזאָנדערן יוסף'ז הױפּט — אויף דען שייטעל דעז, דען ברידער געדריבט.

יז. זיין ערזטגעבאָרנער שטיער מיט פֿאָלל מאַיעזטעטזאַלן — וואַלד-שטיערז האָרנער גלייך מיט זיין האָרנערקראַפֿט; בעז אַן דעז ערדבאַללז ענדען — שטאָסט פֿאָלקער ער, בעז זיא פֿערעטרען; עז זינד אפרים'ז גרופּפען*) מנשה'ז טויזענדע טרופּפען. — נון ליעס ער דיא צו יהודה'ז פֿאַהנע געהאָרענדען ביידען שטאַממע פֿאָלגען, אונד שפּראַך:

יט. פֿרייע זבלון דיך ביים דיינעם אויזצוגע (אויף פֿערנע מעערע אונד אין ווייטע לאַנדער צום האַנדעלזפֿערקעהר) אונד יששכר דוא אין דיינען היטטען, אום דעם שטודיום אָבצוליעגען, אום אין דיעזעם אונגעשטאָהרט צו זיין, רייכטע ערזטערער איהם דען לעבענזאונטערהאַלט; ביידע האַטטען זאָמיט אין אַמטעריעללער אונד גייזטיגער בעציעהונג געזעלשאַפֿט.

יט. פֿאָלקער לאַדען זיא (נאַך דער ריקקעהר) צום בערגע דאַן, אָפּפֿער דעז דאַנקעז ברינגען זיא דאָרט) ווען זיא גליקליך דער רייזע בעשווערדען איבערשטאַנדען האַטטען; (ז. מ. ז. 162 פֿפֿ.) דען דער מעערע איבערפֿלוס (אַן זעעפֿישען אונד דגל.) זויגען זיא אונד דעז זאַנדעז פֿערבאָרגענע שאַטצע אַן מעטאַללען או"ז"פֿ.

כ. פֿאָן גד שפּראַך ער: געלאָבט זייא, דער גד'ז גרענצע גען אָזטען ערווייטערט, איינער לאָווין גלייך בעוואַכט ער דעז לאַנדעז מאַרקען, אונד פֿערוואונדעט אין דעם שלאַכטגעטיממעל דעז פֿיינדעז אַרם אונד שייטעל.

---

*) יהושע, דער פֿעלדהערר, דער אויז אפרים שטאַממט.

כא. דער ערהאבערונגס־ערזעטצונג (דאס לאנד דיעזייטס דעס ירדן'ס) זאה ער זיך אלס ערבע אויס, וויל דאזעלבסט דעס געזעטצגעבערס (משה'ס) טהייל (גראב אויף דעם בערגע נבו) פערבאָרגען איזט, גערעכטיגקייט דעס העררן איבט ער אונד זיינע איבערנאָממענע פפליכט געגען ישראל.

כב. פאָן דן, דער מיט ביידען נאכבאָרגעגענדען אייגען העררשאפטען בילדעטע, שפראך ער: דן איזט איין דיא לאנדעסגרענצע בעוואכענדער לעווע, דער פאָן בשן הערבשפרינגט.

כג. פאָן נפתלי שפראך ער: נפתלי איזט געווירדיגט דעס וואָהלגעפאללענס אונד פאָלל דעס זעגענס דעס העררן, אבענד אונד מיטטאג איזט זיין בעזיטץ.

כד. פאָן אשר שפראך ער: אשר איזט מיט נאהרונגרייכען, שאָנען אונד טוגענדזאמען קינדערן געזעגנעט, אונד טונקעט אין דעס אָעלעס איבערפלוס זיינען פוס.

כה. אייזען אונד קופפער אויף דער בערגע איינגעווייד זינד דיינע ריעגעל, אונד וויא דיינע יוגענד, זאָ ווירד אויך דיין אלטער זיין. —

ווידער ווענדעטע ער זיך אן דיא געזאממטנאציאָן אונד שפראך:

כו. ניכטס גלייכט דיינעם גאָטט, ישורון דוא,
דער הימעל רעגיערט צו דיינער הילף אונד רוה,
אונד לענקעט דיא וואָלקען אין מאכטע צו!

כז. דיא וואָהנונג גאָטטעס, דעס אורואלטען,
אונד פאָן אונטען דיא שטיטצען דער וועלט;
לאָסט איבער פיינדע מאכטיג דיך שאלטען,
אום זיא צו טילגען, דיך אבער ערהעלט.

כח. זאָ וואָהנעט ישראל פרעה אונד געטראָסט
יעקב'ס ענטשפראָססענען קעפט איינזיג אונד פרייא,
אים לאנדע פאָלל קאָרן אונד קעסטליכען מאָסט,
דעם הימעל טריעפט טהויא אונד זעגען דאבייא.

פיערונדדרייסיגסטע קאפיטעל.

א. היערויף שטיעג משה אויף דען בערג נבו, דיא שפיטצע דעס פסגה, ירחו געגענאיבער, אונד דער הערר ליעס איהן זעהען דאס גאנצע לאנד אין זיינעם וואָהלשטאנדע אונד זיינעם אונטערגאנגע אונד זיינער שטאמטהיילען אויפלעזונג, פאָן גלעד ביז דן, וויא דיעזעס שטאממעס גליעדער אין געטצענדיענסט צור געטטליכען פערעהרונג אויפשטעללען ווערדען, דאס אבער אויך שמשון דער העלד אונד רעטטער ישראל'ס איהם ענטשטאממען ווערדע.

ב. דאס גאנצע נפתלי מיט דעם העלדען־זאָהנגעבאָרענען דבורה, אונד דעם

העערפיהרער ברק, דאַז לאַנד אפרים נעבסט דעם וואונדערבאַרען זיעגען יהושע'ז, אונד מנשה'ז מיט דעם מידיאַניטענבעזיעגער גדעון, דאַז גאַנצע לאַנד יהודה מיט זיינער גלאַנצפעריאָדע אונטער דעם מאַיעסטעטישען לעפטער דוידישער פירזטען, זאָ וויא דאַז זאַלאָמאָהנישע ערלאָשען זיינעז שטערנעז, ביז אַן דעז רוהמעז אונד דער לעטטען גרענצע, וואָ דיא גאַנצע מענשהייט אונטער ישראל'ז לייטונג געאייניגט אונד דען אַללייניגען אַנ־בעטען ווערדע.

ג. דאַז מיטטעלגליעד מיט דער דאָרט בעפינדליכען, דען אונשטערב־ליכען אַהנען נון גראַבעזבעטט דיענענדען הֶהלע צו מכפלה: ביז צור שטאַדט דער פאַלמען, דעם היממלישען פאַראַדיעזע, וואָ דיא פראָממען אונד טוגענדהאַפטען גלייך דען פאַלמען בליהען אונד איהרען עוויגען לאָהן עמפפאַהען.

ד. דיעז איזט דאַז לאַנד זאַמט זיינען ערצייגניססען אונד בעגעבענ־הייטען, שפראַך דער הערר, דאַז איך איהרען נאַכקאָממען איינצוגעבען, אברהם, יצחק אונד יעקב צוגעשוואָרען; זעהען מיט דיינען אויגען ליעס איך דיך'ז, היניקאָממען זאָללזט דו אַבער ניכט.

ה. אונד אַלזאָבאַלד שטאַרב משה, דער דיענער דעז העררן.

ו. אונד דיעזער בעגרוב איהן אים טהאַלע אים לאַנדע מואב, בית פעור, אום מיטטעלזט זיינעז טאָדעז דיא דאָרט פעראיבטע זינדע צו זיהנען, געגענאיבער, אָהנע דאַס זיין גראַב יע וואַהרגענאָממען וואָרע.

ז. הונדערטאונדצוואַנציג יאַהרע וואַר ער אַן זיינעם טאָדעזטאַגע אַלט, אָהנע דאַס זיין אויגענליכט געשוואַכט וואָרדען אָדער זיינע לעבענזזאֶפטע אַבגענאָממען האַטטען. ניידיטען בליקקע טויטען דיא ענגעל פאָן אָבען, טרויריגען אויגעז דיא איזראַעליטען נאַך אָבען, צו זוכען דען מאַן, דען טרייען לעהרער, אַבער פערגעבליך וואַר איהר בעמיהען.

ח. דאַרום בעוויינטען איהן דיא קינדער ישראל'ז דרייסיג טאַגע, אונד דאַן ערזט וואַרען דיא טאַגע דעז יאַממערז וועגען דער טרויער אום משה צו ענדע, אונד

ט. דיא קינדער ישראל'ז געהאָרכטען דעם יהושע, דער דעז גייזטעז דער ווייזהייט פאָלל וואַר, וויל משה זיינע העֶנדע אויף איהן געלעגט האַטטע.

י. עז שטונד אַבער אין ישראל קיין פראָפעט מעהר אויף, וויא משה וואַר, מיט דעם דער הערר פאָן אַנגעזיכט צו אַנגעזיכט אומגעגאַנגען וואָרע,

יא. בעטרעפפז דער צייכען אונד וואונדער, דיא אים עגיפטענלאַנדע אַן פרעה, אַן דעססען דיענער אונד לאַנד אויזצואיבען דער הערר איהן בעריעף; אונד הינזיכטליך דער פירכטערליכען אונד מעֶכטיגען טהאַטען, דיא משה וואָהרענד דער וואַנדערונג אין דער וויזטע אויז־איבטע פאָר דען אויגען גאַנצער איזראַעליטען. —

דוא אַבער פֿריינדליכער לעזער אונד שטאַטלבאַרע לעזערין! דיא איהר
איך ביזהער בעגלייטעט האַבט, לאַסט'ז אייך ניכט פֿערדריעססען, ווען
איך אייך צורופֿע: לאָזט אייערע געדאַנקען, וואָרטע אונד האַנדלונגען
נאַך דען פֿאָרשריפֿטען דער הייליגען תּוֹרה צו רעגעלן אונד פֿאָן דעם
פֿאָרגעצייכנעטען פּפֿאַדע ניכט אַבצווייכען, אויף דאַס איהר גליקליך
לעבעט אין דיעזער, אונד דיא פֿאָלגע דעז עוויגען פֿריידען אייך
ווינקע אין יענער וועלט. רופֿעט דאָך דער לעטצטע דער פּראָפֿעטען,
מלאכי, האַלען אויזרהאַליטען אַם שלוסע זיינער רעדען אים נאַמען גאָט-
טעז צו:

זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי!

געדענקעט דער לעהרע מיינעז דיענערז משה'ז!

וַיְכַל דָּוִד תּוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ אֱלֹהִים,

בְּמָעוֹז חוֹנֵן דַּלִּים, דַּכִּים וּכְמֵהִים.

AUS FEUER UND WASSER GERETTET
BEIM GROSSEN BRANDE DER
BAYERISCHEN STAATSBIBLIOTHEK
IM MÄRZ DES KRIEGSJAHRES 1943
F. STAEGER